
HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

PHILONIS IVDAEI
OPERA OMNIA
GRAECE ET LATINE

AD EDITIONEM
THOMAE MANGEY
COLLATIS ALIQVOT MSS.

EDENDA CVRAVIT
AVGVSTVS FRIDERICVS PFEIFFER
SERENISSIMI MARGGRAVII BRANDENBVRGICI A CONSILIIS AVLAE LINGVARVM ORIENTALIVM PROFESSOR PVBLICVS ORDINARIVS IN ACADEMIA FRIDERICO - ALEXANDRINA ERLANGENSI BIBLIOTHECAE ACADEMICAE PRAEFECTVS ET INSTITVTI MOR. ET LIB. ART. MEMBR. HONOR.

Vol. IV.

EDITIO SECVNDA.

ERLANGAE
IN LIBRARIA HEYDERIANA.
CIↃ IↃ CCCXX.

COLLATIO EDITIONVM

MANGEIANAE, PARISIENSIS (ET FRANCOFVRTANAE) CVM NOSTRA.

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 473	pag. 1	lin. 1	pag. 481	pag. 1	lin. 1
— 474	— 4	— 19	— 482	— 1	— vlt.
— 475	— 8	— 5	— 483	— 6	— 13
— 476	— 10	— 21	— 484	— 10	— 3
— 477	— 14	— 4	— 485	— 12	— 21
— 478	— 16	— 18	— 486	— 16	— 9
— 479	— 20	— 13	— 487	— 20	— 4
— 480	— 24	— 1	— 488	— 22	— 20
— 481	— 26	— 15	— 489	— 26	— 8
— 482	— 30	— 4	— 490	— 30	— 2
— 483	— 32	— 18	— 491	— 32	— 20
— 484	— 36	— 2	— 492	— 36	— 5
— 485	— 38	— 19	— 493	— 38	— vlt.
— 486	— 42	— 9	— 494	— 42	— 16
— 487	— 44	— 22	— 495	— 46	— 4
— 488	— 48	— 8	— 496	— 48	— 15
— 489	— 50	— 18	— 497	— 50	penult.
— 490	— 54	— 3	— 498	— 54	— 13
— 491	— 56	— 17	— 499	— 58	— 3
— 492	— 60	— 9	— 500	— 60	penult.
— 493	— 62	— 23	— 501	— 64	— 14
— 494	— 66	— 9	— 502	— 66	— 21
— 495	— 68	— 22	— 503	— 70	— 9
— 496	— 72	— 7	— 504	— 72	— vlt.
— 497	— 74	— 21	— 505	— 76	— 18
— 498	— 78	— 11	— 506	— 80	— 3
— 499	— 80	— vlt.	— 507	— 82	— 23
— 500	— 84	— 13	— 508	— 86	— 13
— 501	— 86	— vlt.	— 509	— 88	penult.
— 502	— 90	— 15	— 510	— 92	— 14
— 503	— 92	— 31	— 511	— 94	— 24
— 504	— 96	— 13	— 512	— 98	— 11
— 505	— 98	penult.	— 513	— 102	— 3
— 506	— 102	— 12	— 514	— 104	— 19
— 507	— 104	— 29	— 515	— 106	— vlt.
— 508	— 108	— 10	— 516	— 110	— 20
— 509	— 110	— 21	— 517	— 114	— 7
— 510	— 114	— 9	— 518	— 116	— vlt.

X   *Mangeian.*

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 511	pag. 116	lin. 22	pag. 519	pag. 120	lin. 15
— 512	— 120	— 12	— 520	— 122	— 26
— 513	— 122	— 19	— 521	— 126	— 12
— 514	— 126	— 7	— 522	— 128	penult.
— 515	— 128	— 26	— 523	— 132	— 17
— 516	— 132	— 12	— 524	— 134	— 29
— 517	— 134	— 26	— 525	— 138	— 9
— 518	— 138	— 8	— 424	— 144	— 1
— 519	— 144	— 1	— 425	— 146	— 10
— 520	— 146	— 3	— 426	— 148	— 24
— 521	— 148	— 16	— 427	— 152	— 6
— 522	— 150	—vlt.	— 428	— 154	— 17
— 523	— 154	— 13	— 429	— 158	— 2
— 524	— 156	— 27	— 430	— 160	— 12
— 525	— 160	— 3	— 431	— 162	— 25
— 526	— 162	— 19	— 432	— 166	— 5
— 527	— 164	penult.	— 433	— 168	— 19
— 528	— 168	— 13	— 434	— 172	— 3
— 529	— 170	penult.	— 435	— 174	— 15
— 530	— 174	— 14	— 436	— 176	— 25
— 531	— 176	— 22	— 437	— 180	— 7
— 532	— 180	— 5	— 438	— 182	— 25
— 533	— 182	— 22	— 439	— 186	— 7
— 534	— 186	— 4	— 440	— 188	—vlt.
— 535	— 188	— 20	— 441	— 192	— 15
— 536	— 192	— 9	— 442	— 196	— 3
— 537	— 194	— 20	— 443	— 198	— 17
— 538	— 198	— 7	— 444	— 202	— 3
— 539	— 200	— 24	— 445	— 204	— 18
— 540	— 204	— 6	— 446	— 206	—vlt.
— 541	— 206	— 20	— 447	— 210	— 14
— 542	— 210	— 4	— 448	— 212	penult.
— 543	— 212	— 21	— 449	— 216	— 12
— 544	— 216	— 3	— 450	— 218	penult.
— 545	— 218	— 19	— 451	— 226	— 2
— 546	— 224	— 1	— 452	— 228	— 14
— 547	— 226	— 12	— 453	— 230	— 27
— 548	— 228	— 26	— 454	— 234	— 13
— 549	— 232	— 8	— 455	— 236	— 23
— 550	— 234	— 24	— 456	— 240	— 4
— 551	— 238	— 5	— 457	— 242	— 16
— 552	— 240	— 17	— 458	— 246	— 1
— 553	— 242	—vlt.	— 459	— 248	— 20

Mangeian.

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 554	pag. 246	lin. 13	pag. 460	pag. 252	lin. 10
— 555	— 248	—vlt.	— 461	— 254	— 24
— 556	— 252	— 17	— 462	— 258	— 8
— 557	— 256	— 1	— 463	— 262	— 2
— 558	— 258	— 17	— 464	— 264	— 19
— 559	— 262	— 5	— 465	— 268	— 7
— 560	— 264	— 20	— 466	— 270	— 18
— 561	— 268	— 4	— 467	— 274	— 4
— 562	— 270	— 16	— 468	— 276	— 19
— 563	— 272	penult.	— 469	— 280	— 7
— 564	— 276	— 11	— 470	— 282	— 21
— 565	— 278	—vlt.	— 471	— 286	— 13
— 566	— 282	— 15	— 472	— 288	penult.
— 567	— 286	— 3	— 473	— 292	— 13
— 568	— 288	— 21	— 474	— 294	— 27
— 569	— 292	— 3	— 475	— 298	— 12
— 570	— 294	— 15	— 476	— 300	— 28
— 571	— 296	— 18	— 477	— 304	— 9
— 572	— 300	— 4	— 478	— 306	— 17
— 573	— 302	— 15	— 479	— 310	— 4
— 574	— 304	— 31	— 480	— 312	— 19
— 575	— 308	— 10	— 481	— 316	— 2
— 576	— 310	— 26	— 1044	— 320	— 1
— 577	— 314	— 14	— 1045	— 322	— 10
— 578	— 320	— 1	— 1046	— 324	— 21
— 579	— 322	— 6	— 1047	— 328	— 12
— 580	— 324	— 18	— 1048	— 330	— 21
— 581	— 328	— 3	— 1049	— 334	— 7
— 582	— 330	— 16	— 1050	— 336	— 14
— 583	— 334	— 6	— 1051	— 338	— 27
— 584	— 336	— 16	— 1052	— 342	— 10
— 585	— 340	— 5	— 1053	— 344	— 22
— 586	— 342	— 17	— 1054	— 348	— 2
— 587	— 246	— 5	— 1055	— 350	— 11
— 588	— 348	— 16	— 1056	— 352	— 20
— 589	— 350	— 25	— 1057	— 354	— 27
— 590	— 354	— 5	— 1058	— 358	— 4
— 591	— 356	— 15	— 1059	— 360	— 14
— 592	— 358	— 26	— 1060	— 362	— 23
— 593	— 362	— 5	— 1061	— 366	— 6
— 594	— 364	— 19	— 1062	— 368	— 19
— 595	— 366	penult.	— 1063	— 372	— 4

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 596	pag. 370	lin. 9	pag. 1064	pag. 374	lin. 14
— 597	— 372	— 24	— 1065	— 376	— 20
— 598	— 376	— 7	— 1066	— 378	— 28
— 599	— 378	— 22	— 1067	— 382	— 6
— 600	— 382	— 5	— 1068	— 384	— 11
— 601	— 384	— 11	— 1069	— 386	— 23
— 602	— 386	— 25	— 1070	— 390	— 2
— 603	— 390	— 7	— 1071	— 392	— 12
— 604	— 392	— 18	— 1072	— 394	— 26
— 605	— 396	— 4	— 1073	— 398	— 9
— 606	— 398	— 15	— 1074	— 400	— 20
— 607	— 402	— 1	— 1075	— 404	— 8
— 608	— 404	— 14	— 1076	— 406	— 19
— 609	— 406	— 27	— 1077	— 410	— 1
— 610	— 410	— 7	— 1078	— 412	— 16
— 611	— 412	— 18	— 1079	— 414	penult.
— 612	— 414	— vlt.	— 1080	— 418	— 10
— 613	— 418	— 10	— 1081	— 420	— 19
— 614	— 420	— 24	— 1082	— 422	— vlt.
— 615	— 424	— 5	— 1083	— 426	— 9
— 616	— 426	— 14	— 1084	— 428	— 23
— 617	— 428	— 29	— 1085	— 432	— 6
— 618	— 432	— 8	— 1086	— 434	— 18
— 619	— 434	— 18			

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΙΣ
Ο ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ
ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ.

DE EO QVIS
RERVM DIVINARVM
HAERES SIT.

*) Ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ, a) περὶ μισθῶν ὡς ἐνῆν ἐπ᾽ ἀκριβείας διεξήλθομεν· νυνὶ δὲ πρόκειται ζητεῖν, τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ θεσπισθέντος λογίου τοιούτου ὁ σοφὸς ἤκουσεν, b) Ὁ μισθός σου πολὺς σφόδρα, πυνθάνεται φάσκων, Τί μοι δέσποτα δώσεις; Ἐγὼ δὲ c) ἀπελεύσομαι ἄτεκνος. Ὁ δὲ υἱός d) μου ὁ ἐκ τῆς οἰκέτιδός μου, κληρονομήσει με, οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ. Καὶ πάλιν, Ἐπειδὴ ἐμοὶ

*) Libellum hunc ante libros de Congressu et Profugis posui, secus ac in olim editis Philonis. Eo me adduxit S. Scripturae series de qua agitur; in hoc enim opusculo mystice exponitur Genes. caput XV. in istis XVI. Quicquid vero Auctor scripserat de capp. XIII. et XIV. aetatem non tulit. Idem titulus huius libelli in MSS. qui in Editis, excepto quod in nonnullis scribitur θείων κληρονόμος, omisso πραγμάτων, quod deest quoque apud Eusebium. Idem Eusebius Hist. Eccl. L. II. c. 18. duplicem titulum agnoscit. Sic enim ille, περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος, ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ θεῖα καὶ ἐναντία τομῆς. Contra Hieronymus et post eum Suidas ex duplici hoc titulo duos conficiunt libellos. Ita in v. Φίλων, περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων, A. περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων, A. Citantur hinc quaedam a Iohanne Monacho inedito, ἐκ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος. Nonnulla vero ἐκ τοῦ περὶ κοσμοποιίας, quae quidem exstant p. 482. et 499. vt in suis locis docebo. Vnde non absonum est credere περὶ κοσμοποιίας olim fuisse communem titulum maioris partis Commentariorum Philonis in Genesin. (Licet hic errorem emendare, quem commisit indicem Cod. A. conficiens scriptor, cuius verba retuli in praef. mea Tom. I. pag. 5. Sic enim titulum opusculi tradit: 19. *Vita sapientis doctrina perfecti s. de diuinarum rerum haerede.* Sed prima pars tituli finem confi-

In proxime praecedente libro de mercedibus pro virili disseruimus: nunc autem propositum est quaerere, quis rerum diuinarum haeres sit. Postquam enim ille sapiens audiuit redditum sibi hoc oraculum: *Merces tua multa nimis*: percontatur: *Quid mihi dabis, o Domine? Ego sine liberis decedam. Filius autem meus iste susceptus ex ancilla haeres meus erit, Damascus Eliezer.* Ac rursum: *Quia non dedisti semen*

A 2 *mihi*,

constituit operis praecedentis; quod cum alibi in hoc codice fieri non solet, ratus est ad sequentia pertinere. Linea vero inter verba βίος σοφȣ̃ τȣ̃ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος, et περὶ τȣ̃ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος ducta, aperte docet, scriptorem Codicis non alium, quam vulgarem, agnouisse titulum. In Bibliotheca Medicea exstat Codex singularis, nonnulla Philonis opera continens, cuius in antecedentibus nondum mentionem feci, antiquior vero reliquis et a Bandinio Catal. Bibl. Med. Plut. X. Cod. XXIII. Tom. I. p. 491. Saec. XII. assignatus, cuius an collationem Mangeius habuerit, nescio. Exstat vero hicce libellus etiam in Cod. X. Plut. LXXXV, post tit. de migrat. Abrahami. P.)

a) Qui liber non tulit aetatem; sed Ambrosio fortean lectus. Vid. de Abrah. L. I. §. 14. vbi scribuntur nonnulla quae ex Philone videri possent profecta.

b) Gen. XV, 2.

c) LXX ἀπολύομαι. Ambros. l. c. *Ego autem dimittor sine liberis.* Nec tamen Philonis lectionem mutandam puto. Sic enim infra p. 519.

d) Textus Μάσεκ. Sic quoque Philo p. 489. Facili errore μȣ̃ ὁ ἐκ scriptum pro μάσεκ.

ἐμοὶ ὐκ ἔδωκας σπέρμα, ὁ δὲ οἰκογενής με κληρονομήσει με. Καί τοι τίς ὐκ ἂν τὸ τῦ χρησμῳδῦντος ἀξίωμα καὶ μέγεθος καταπλαγεὶς, ἄφωνος καὶ ἀχανὴς ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ διὰ δέος, ἀλλά τοι τῷ περιχαρεῖ; ἐπιςομίζυσι γὰρ ὡς αἱ σφοδραὶ λῦπαι, καὶ ὑπερβάλλεσαι χαραί. Διὸ καὶ Μωϋσῆς ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος e) ὁμολογεῖ γενέσθαι, ἀφ' ὗ ἤρξατο ὁ θεὸς αὐτῷ διαλέγεσθαι. Καὶ ἀψευδής ἐςιν ἡ τῦ προφήτυ μαρτυρία· τότε γὰρ εἰκὸς, τὸ μὲν φωνητήριον ὄργανον ἐπέχεσθαι, τὸν δὲ κατὰ διάνοιαν λόγον f) ἀρθρύμενον ἀνυποτάκτῳ φορᾷ χρῆσθαι, νοημάτων ὐ ῥημάτων ἐπάλληλα κάλλη μετ' εὐτρόχυ καὶ ὑψηγόρυ δυνάμεως φιλοσοφῦντα. Θαυμάσιοι δὲ ἀρεταὶ ἦτε εὐτολμία, καὶ ἡ ἐν δέοντι παῤῥησία πρὸς τὺς ἀμείνυς· ὡς καὶ τὸ κωμικὸν ἀψευδῶς μᾶλλον, ἢ κωμικῶς εἰρῆσθαι δοκεῖν,

Ἂν πάνθ' ὁ δῦλος g) ἡσυχάζων μανθάνῃ,
Πονηρὸς ἔςαι· μεταδιδὺς παῤῥησίας.

Πότε ὖν ἄγει παῤῥησίαν οἰκέτης πρὸς δεσπότην; h) ἆρ' ὐχ ὅταν ἠδικηκότι μὲν ἑαυτῷ μηδὲν συνειδῇ, πάντα δὲ ὑπὲρ τῦ κεκτημένυ καὶ λέγοντι καὶ πράττοντι; Πότε ὖν ἄξιον καὶ τὸν τῦ θεῦ δῦλον ἐλευθεροςομεῖν i) πρὸς τὸν ἑαυτῦ καὶ τῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ δεσπότην; ἢ ὅταν ἁμαρτημάτων καθαρεύῃ, καὶ τὸ φιλοδέσποτον ἐκ τῦ συνειδότος κρίνῃ, πλείονι χαρᾷ χρώμενος ἐπὶ τῷ θεράπων γενέσθαι θεῦ, ἢ εἰ τῦ παντὸς ἀνθρώπων γένυς ἐβασίλευσε, τὸ γῆς ὁμῦ καὶ θαλάττης ἀναψάμενος ἀκονιτὶ κράτος. Τὰς δὲ φιλοδεσπότυς λειτυργίας καὶ θεραπείας τῦ Ἀβραὰμ διασυνίςησιν k) ἀκροτελεύτιον λογίυ τῦ χρησθέντος αὐτῦ τῷ υἱεῖ. Δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σε πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί συ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς· ἀνθ' ὧν ὑπήκυ-

e) Exod. IV, 20.

f) MSS. ἀθροϋμενον, idque forte melius.

g) MS. Med. ἡσυχάζειν. Idem lin. seq. contrario sensu. μὴ μεταδιδύς. (Cod. A. ἡσυχάζειν.)

mihi, verna iste meus haeres erit. Attamen quis non attonitus fuisset maiestate proferentis hoc oraculum, vt nec os posset diducere, si non prae metu, certe prae gaudio? adimit enim vocem vt vehemens dolor, ita nimia laetitia. Quamobrem et Moses fatetur se *parum vocalem et lingua tardum ex quo coepit habere cum Deo colloquia.* Hoc testimonium prophetae verum est; tunc enim verisimile est vocis instrumentum fieri tardius, rationem autem in mente iam in vnum collectam ferri liberiore impetu, sententiarum magis quam verborum ornamenta consectantem, expedita quadam et sublimi facultate. Sunt autem admirandae virtutes vel fiducia, vel sermonis libertas aduersus praestantiores, quando res eam postulat; vt illa comica sententia vera potius quam ludicra videatur:

Si seruus semper consuescat silentio,
Fiet nequam: loquendi des licentiam.

Sed quando solet hac libertate vti seruus contra dominum? nonne quando nullius maleficii sibi est conscius, certus nihil sibi dictum factumue nisi in vtilitatem domini? Quando igitur decet Dei quoque famulum libertate linguae vti contra suum rerumque omnium principem atque dominum? annon quando a peccatis purus, et charitatis erga dominum sibi conscius, magis gaudet se esse Dei famulum quam si totius humani generis rex esset, nullo labore adeptus imperium terra marique? Caeterum officia obsequiaque Abraham plena charitatis erga dominum commendat extrema clausula oraculi filio eius redditi. *Dabo tibi et semini tuo terram hanc vniuersam: et in tuo semine benedicentur omnes gentes terrae: propterea quod obediuit*

 Abra-

h) Cod. Med. ἆρ' οὖν οὐχ.

i) Πρὸς Cod. A. omittit. P.

k) MS. Coisl. in margine, διὰ τοῦ ἀκροτελευτίου τοῦ χρηθέντος. Vid. Gen. XXVI, 3.

πήκουσεν Ἀβραὰμ ὁ πατήρ σου τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλαξε τὰ προστάγματά μου, καὶ τὰς ἐντολάς μου, καὶ τοὺς νόμους μου, καὶ τὰς κρίσεις. Μέγιστον δὲ ἐγκώμιον οἰκέτου, μηδενὸς ὧν ἂν προστάξῃ ὁ δεσπότης ὀλιγωρεῖν, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως ὑπὲρ δύναμιν πάντα σπουδάζειν l) αἰσίᾳ γνώμῃ κατορθοῦν. ll) Εἰσὶ μὲν οὖν, οἷς ἀκούειν, ἀλλ' οὐ λέγειν εὐπρεπὲς ἐφ' ὧν λέγεται, m) Σιώπα καὶ ἄκουε· πάγκαλον παράγγελμα. Κάκιστον γὰρ καὶ θρασύτατον ἀμαθία, n)ἧς πρῶτον μέν ἐστιν, nn) ἀκοῆς ἡσυχία· δεύτερον δὲ, προσοχὴ τῶν ἄξιόν τι o) ἀκοῆς προφερομένων. Μηδεὶς μέντοι νομισάτω τοῦτο p) αὐτὸ μόνον ἐμφαίνεσθαι διὰ τοῦ, Σιώπα καὶ ἄκουε· ἀλλὰ καὶ προτρέψασθαι δυνατώτερον q) ἕτερον. Οὐ γὰρ παραινεῖ μόνον γλώσσῃ σιωπᾶν, καὶ ὠσὶν ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ψυχῇ ταῦτα παθεῖν ἀμφότερα. Πολλοὶ γὰρ ἐπ' ἀκρόασιν ἥκοντές τινος, οὐκ ἐληλύθασι ταῖς διανοίαις, ἀλλ' ἔξω πλανῶνται, καὶ μυρία περὶ μυρίων ἑαυτοῖς διεξέρχονται, τὰ συγγενικὰ, τὰ ὀθνεῖα, τὰ ἴδια, ὧν εἰκὸς ἦν ἐν τῷ παρόντι μὴ μεμνῆσθαι r) πάντως· ἃ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἑξῆς συναριθμούμενοι, καὶ διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς πολὺν θροῦν, ἀδυνατοῦσιν τοῦ λέγοντος ἀκροᾶσθαι. Λέγει γὰρ ἐκεῖνος, ὥσπερ οὐκ ἐν ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐν ἀψύχοις ἀνδριᾶσιν, οἷς ὦτα μέν ἐστιν, ἀκοαὶ δὲ οὐκ ἔνεισιν. Ἐὰν οὖν μηδενὶ τῶν ἔξωθεν ἐπιφοιτώντων, ἢ ἔνδον ταμιευομένων πραγμάτων, ὁ νοῦς ἀξιώσῃ προσομιλεῖν, ἀλλ' ἠρεμίαν ἀγαγὼν καὶ ἡσυχάσας, ἑαυτὸν ἀποτείνῃ πρὸς τὸν λέγοντα, σιωπήσας κατὰ τὸ Μωϋσέως παράγγελμα, δυνήσεται μετὰ τῆς πάσης προσοχῆς ἀκροάσασθαι, s) ἑτέρως δὲ οὐκ ἂν t) ἰσχύσῃ. Τοῖς μὲν οὖν ἀμαθέσι συμφέρον ἡσυχία,

τοῖς

l) MSS. αἰδεσίμῳ. Forte ὁσίᾳ.

ll) Haec vsque ad ἀκοαὶ δὲ οὐκ ἔνεισι, citantur a Iohanne Monacho inedito tit. περὶ ἀκροάσεως, sic: Φίλωνος Τίς ἐστιν ὁ τῶν θείων κληρονόμος.

m) Deutr. XXVII, 9.

n) Additur in MSS. ἄριστον δὲ εὐμαθία.

nn) Omnino scribe ἄκος.

Abraham pater tuus voci meae, et custodiuit mandata mea, praecepta mea, leges meas et iudicia. Est autem serui laus maxima, nihil ex iussis dominicis contemnere, sed laudando animi proposito impigre industrieque vel supra vires conari cuncta exequi. Sunt igitur qui audire debent potius quam loqui: ad quos dicitur, *Tace et audi:* praeceptum sane pulcherrimum. Nam inscitia res est mala temerariaque, cuius primum remedium est, silentium: secundum attentio ad eos qui auditu digna proferunt. Caue autem putes istud solum docere haec verba, *Tace et audi:* maius quiddam est quod quemuis possint docere. Non solum enim linguae silentium postulat et auditum aurium, sed vtrumque ab anima exigit. Nam multi ad audiendum venientes non mentem afferunt, sed foris interim vagantur, et multa de multis apud seipsos agitant, ad cognatos alienosue aut etiam ad ipsos pertinentia, quae praestaret ad tempus nec omnino meminisse, sed quae, vt ita dicam, in ordine recolligentes, prae tumultu intra ipsos nequeunt exaudire eum qui loquitur. Nam eius vox non ad homines fertur, sed ad inanimatas statuas, quae aures habent, cum auditu careant. Quodsi mens cum rebus nec extra se ingerentibus, nec intus repositis conuersari studeat, sed quiete et placide attentam se praebet, iuxta Mosis praeceptum auscultans per silentium. poterit loquentem audire, summae attentionis ope, alias vero non poterit. Indoctos igitur decet silentium, ad scientiam autem aspirantibus, et dominum amantibus, necessaria res est confidentia. Dicitur

o) MSS. Coisl. et Coll. Nou. προσοχῆς. (mox Cod. A. προσφερομένων. P.)

p) Cod. A. et Editi αὐτῷ μόνων. P.

q) MSS. ἕκαστον.

r) Sic MSS. (Editi et Cod. A. πάντα, ὡς ἔπος εἰπεῖν.)

s) Sic MSS. pro ἑτέρων (in Edit et Cod. A.)

t) Cod. Med. ἰσχύσει. (Sic quoque Cod. A.)

τοῖς δ' ἐπιστήμης ἐφιεμένοις, καὶ ἅμα φιλοδεσπότοις, ἀναγκαιότατον ἡ παῤῥησία u) κτῆμα. Λέγεται γοῦν ἐν ἐξόδῳ, x) Κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑμεῖς σιγήσετε. Καὶ χρησμὸς εὐθὺς ὑπόκειται τοιόσδε, Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωϋσῆν, y) τί βοᾷς πρός με· ὡς δέον καὶ σιωπᾷν τοὺς μηδὲν ἄξιον ἀκοῆς ἐροῦντας, καὶ λέγειν τοὺς z) ἔρωτι σοφίας θεῷ πεπιστευκότας, καὶ μὴ μόνον λέγειν σὺν ἠρεμίᾳ, ἀλλὰ καὶ μετὰ κραυγῆς μείζονος ἐκβοᾷν, οὐ στόματι καὶ γλώττῃ, δι' ὧν ἀέρα λόγος ἔχει σφαιρούμενον αἰσθητὸν ἀκοῇ γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ παμμούσῳ καὶ μεγαλοφωνοτάτῳ a) φωνῆς ὀργάνῳ, οὗ θνητὸς μὲν ἀκροατὴς b) οὐδεὶς, ὁ δὲ ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος μόνος. Τὸ γὰρ νοητῆς ἁρμονίας εὐάρμοστον καὶ σύμφωνον μέλος, ὁ νοητὸς μουσικὸς μόνος καταλαβεῖν ἱκανὸς, τῶν δὲ ἐν αἰσθήσει φυρομένων οὐδὲ εἷς. Ὅλου δὴ τοῦ διανοίας ὀργάνου κατὰ τὴν διὰ πασῶν καὶ δὶς διὰ πασῶν συμφωνίαν ἐξηχοῦντος, ὁ ἀκροατὴς ὡσανεὶ πυνθάνεται, πρὸς ἀλήθειαν οὐ πυνθανόμενος· πάντα γὰρ γνώριμα θεῷ· τί πρός με βοᾷς; καθ' ἱκεσίαν κακῶν ἀποτροπῆς, ἢ κατ' εὐχαριστίαν μετουσίας ἀγαθῶν, ἢ κατ' ἀμφότερα; λάλος δὲ c) οὐδὲν ἧττον, ὁ ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος καὶ ἄλογος εἶναι δοκῶν, ἀνευρίσκεται· ὥστε πῇ μὲν οὐ μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ βοῶν εἰσάγεται, ἑτέρωθι δὲ ἀπαύστῳ καὶ ἀδιαστάτῳ χρώμενος λόγων ῥύμῃ. d) Μωϋσῆς γὰρ, φησιν, ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ ἐν φωνῇ, οὐ κατὰ συντέλειαν e) [ἐλάλησεν, ἀλλὰ κατὰ μηκυνομένην παρά-

u) Κτῆμα addidi ex MSS. (Cod. A. deest.)

x) Exod. XIV, 14. et 15.

y) Origen. MS. in locum καὶ Μωϋσῆς ἐβόα σιγῶν, καὶ προσευχομένῳ κατὰ διάνοιαν ὁ θεὸς ἔφη, τί βοᾷς πρὸς μέ. vid. Origen. Comment. in Ioh. p. 110. et Hom. V. in Exod.

z) Forte melius, ἐρῶντι, vt sit vertendum, *sapientiae amanti Domino.*

a) Omnino reponendum *διανοίας*, agitur enim de interiore mentis

citur igitur in Exodo: *Dominus pugnabit pro nobis, vos autem silebitis.* Ac mox tale oraculum subiungitur: *Et dixit Dominus ad Mosem: quid clamas ad me?* quasi deberent silere qui nihil auditu dignum afferunt, loqui vero qui prae amore sapientiae confidunt in Domino; nec solum loqui placide, sed etiam proclamare: non ore linguaque, a quibus aerem aiunt in orbem motum ita ad auditum pertingere: sed illo musico sonoroque instrumento, quod mortalis audit nemo, sed solus ingenitus ille immortalisque. Inuisibilis enim harmoniae concinnam melodiam, solus inuisibilis iste musicus assequi potest, istorum vero qui in sensibus volutantur nemo. Certe cum totum mentis instrumentum per diapason et disdiapason symphonias insonat, auditor quasi interrogat, cum reuera non interroget, (nam Deo nota sunt omnia) *quid ad me clamas?* Num mala deprecans, aut pro bonis acceptis agens gratias: aut vtrumque agens eadem opera? Non minus autem hic parum vocalis et lingua tardus ac pene mutus, loquax inuenitur; quapropter hic non loquens solum sed et clamans introducitur; rursum aliubi solum indesinenti et continuo fluxu sermonem continuans. *Moses, inquit, loquebatur, et Deus ei voce sua respondebat*, non loquebatur per certas orationis periodos, sed continua oratione: Deus quoque non per certas orationis periodos docuit, sed

mentis voce. Sic quoque infra ὅλῳ τῷ διανοίας ὀργάνῳ. vid. not. praeced.

b) Cod. A. οὐδὲ εἷς. P.

c) Ita MSS. pro ἔτος ὁ ἰσχνόφ. in Editis. (Cod. A. ἔτως.)

d) Exod. XIX, 19.

e) Haec inclusa inserui ex MSS. Vid. Orig. Philocal. p. 65. (Vltima vox ἐδίδαξεν in Editis legitur, scribitur vero ἐδίδασκεν. Cod. A. inserit tantum ἐλάλησεν, ἀλλὰ κατὰ μηκυνομένην παράτασιν ἐδίδασκεν, ἀλλ' &c. P.)

παράτασιν ἐλάλει, καὶ ὁ Θεὸς ἐ κατὰ συντέλειαν ἐδίδαξεν,] ἀλλ' ἀεὶ καὶ συνεχῶς ἀπεκρίνατο. Ὅπε δὲ ἀπόκρισις, ἐκεῖ πάντως ἐρώτησις· ἐρωτᾷ δὲ ἕκαςος, ὃ μὴ ἐπίςαται, μαθεῖν ἀξιῶν· f) γνησίων τῶν εἰς g) ἐπιςήμην ὠφελιμωτάτων ἔργον εἶναι, ζητεῖν, ἐρωτᾷν, πυνθάνεσθαι, μηδὲν δοκεῖν εἰδέναι, μηδέ τι οἴεσθαι παγίως κατειληφέναι. Σοφοὶ μὲν ἐν ὑφηγητῇ καὶ διδασκάλῳ χρῶνται Θεῷ, οἱ δὲ ἀτελέςεροι τῷ σοφῷ· διὸ καὶ λέγεσι, h) Λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεὸς, μήποτε ἀποθάνωμεν. Τοσαύτῃ δ' ἄρα χρῆται παῤῥησίᾳ ὁ ἀςεῖος, ὥςε ἐ μόνον λέγειν καὶ βοᾷν, ἀλλ' ἤδη καὶ καταβοᾷν ἐξ ἀληθᾶς πίςεως καὶ ἀπὸ γνησίε τᾶ πάθες θαῤῥεῖ. Τὸ μὲν γὰρ, i) Εἰ ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλε σε ἧς ἔγραψας. Καὶ τὸ, k) Μὴ ἐγὼ ἐν γαςρὶ ἔλαβον πάντα τὸν λαὸν τᾶτον; ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτὸν, ὅτι λέγεις μοι, λάβε l) αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον σε, m) καθὰ αἴρῃ τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα· καὶ τὸ, Πόθεν μοι κρέα δᾶναι παντὶ τῷ λαῷ τέτῳ, ὅτι κλαίει ἐπ' ἐμοί; μὴ πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται, ἢ πᾶν τὸ ὄψον τῆς θαλάσσης συναχθήσεται καὶ ἀρκέσει; Καὶ τὸ, n) Κύριε, διὰ τί ἐκάκωσας τὸν λαὸν τᾶτον; Καὶ, Ἵνα τί ἀπέςαλκάς με; Καὶ, Ἀφ' ἐ πεπόρευμαι λαλῆσαι πρὸς Φαραὼ ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, ἐκάκωσε τὸν λαόν· Καὶ, Οὐκ ἐῤῥύσω τὸν λαόν σε. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἔδεισεν ἄν τις καὶ πρὸς ἕνα τῶν ἐν μέρει βασιλέων εἰπεῖν· τὸ δὲ o) ἀποφαίνεσθαι καὶ πρὸς Θεὸν θαῤῥῆσαι, τᾶτο δ' ἄρα πέρας ἦν ἐ τόλμης p) ἁπλῶς, ἀλλὰ εὐτολμίας αὐτῷ· q) διότι οἱ σοφοὶ πάντες φίλοι Θεᾶ, καὶ μάλιςα κατὰ τὸ ἱερώτατον νομοθέτημα. Παῤῥησία δὲ

f) Scribe γνᾶς τῶν, vel γνωρίζων.

g) MSS. ἐπιςήμας.

h) Exod. XIX, 19.

i) Exod. XXXII, 3.

k) Num. XI, 11. 12. 13.

l) Αὐτὸν inserui ex MSS. et Textu S. (Cod. A. deest.)

m) Textus ὡσεὶ ἄραι. (Cod. A. καθὰ ἄρῃ.)

ſemper et continenter ei reſpondit. Vbi autem reſponſio, ibi vtique et interrogatio; rogat autem quisque quod ignorat, cupiens id diſcere: quippe qui nouit nihil tam vtile ad ſcientias comparandas, quam quaerere, rogare, ſcitari, non videri ſibi vel ſcire aliquid, vel percepiſſe ſolide. Ergo ſapientes Deo praeceptore magiſtroque vtuntur; imperfecti vero ſapiente illo, ad quem dicunt: *Loquere tu nobis: non loquatur ad nos Deus, ne forte moriamur.* Tanta autem in loquendo libertate vtitur hic vir bonus, vt non ſolum clamet, ſed reclamet quoque, fretus vera fiducia et affectu non fucato. Nam verba haec: *Si remittis eis peccatum hoc, remitte: ſin minus, dele me e libro tuo quem ſcripſiſti.* Et illa: *Num ego in vtero concepi totum hunc populum, aut peperi eum*, *quia dicis mihi: ſume eum in ſinum tuum, et geſta tanquam nutrix infantulum?* Et illa: *Vnde mihi carnes, vt dem vniuerſo huic populo, quoniam plorat ſuper me? nunquid oues et boues mactabuntur*, *aut omnes piſces maris comportabuntur et ſufficient?* Et illa: *Domine cur afflixiſti hunc populum? Et cur miſiſti me?* Et, *Ex quo profectus ſum vt loquerer ad Pharaonem in tuo nomine, afflixit populum.* Et, *Non liberaſti tuum populum.* Haec, inquam, et ſimilia nemo vel regi cuiuis auderet dicere; caeterum cum Deo loqui tam libere, ſummae fuit non ſimpliciter audaciae ſed fiduciae: quia ſapientes omnes amici Dei ſunt, praeſertim ſecundum ſanctiſſimum legislatorem. Libertas autem loquendi cognata eſt amicitiae: alioqui cum quo loquemur libere,

n) Exod. V, 22. 23.

o) Melius ἀποτείνεσθαι. Sic ſupra p. 443. Tom. II. vid. Hes. v. ἀποτείνεται. Ibidem pro θαῤῥῆσαι in Cod. Med. ſcriptum λαλῆσαι.

p) Ἁπλῶς MSS. pro αὐτῷ in Editis. (Cod. A. αὐτό. P.)

q) MSS. διατί; ὅτι, quae Phraſis Platoni eſt quam familiaris. Caeterum hic alluditur ad Exod. XXXIII, 11.

δὲ φιλίας συγγενές· ἐπεὶ πρὸς τίνα ἂν τις ἢ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον παῤῥησιάσαιτο; Παγκάλως οὖν ἐν τοῖς χρησμοῖς φίλος ᾄδεται Μωϋσῆς, r) ἵνα ὅσα ἐπὶ θάρσει παρακεκινδυνευμένα διεξέρχεται, φιλίᾳ μᾶλλον ἢ αὐθαδείᾳ προσφέρεσθαι δοκῇ· θρασύτης μὲν γὰρ αὐθάδους, φίλου δὲ θαῤῥαλεότης οἰκεῖον.

Ἀλλὰ σκόπει πάλιν, ὅτι εὐλαβείᾳ τὸ θαῤῥοῦν ἀνακέκραται· τὸ μὲν γὰρ, Τί μοι δώσεις, θάρσος ἐμφαίνει· τὸ δὲ, ὦ δέσποτα, εὐλάβειαν. Εἰωθὼς δὲ χρῆσθαι s) διτταῖς αἰτίαις ἐπὶ τοῦ αἰτίου καὶ προσρήσεσι, τῇ τε τοῦ θεοῦ καὶ τῇ τοῦ κυρίου, οὐδετέραν νῦν παρείληφεν, ἀλλὰ τὴν ss) δεσπότου· λίαν t) εὐλαβῶς καὶ σφόδρα κυρίως· καί τοι συνώνυμα ταῦτα u) εἶναι λέγεται, κύριος καὶ ὁ δεσπότης. Ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ὑποκείμενον ἓν καὶ ταυτόν ἐστιν, ἐπινοίαις αἱ κλήσεις διαφέρουσι· κύριος μὲν γὰρ παρὰ τὸ κῦρος, ὃ δὴ βέβαιόν ἐστιν, εἴρηται, κατ' ἐναντιότητα ἀβεβαίου καὶ ἀκύρου· δεσπότης δὲ παρὰ τὸν δεσμὸν, ἀφ' οὗ δέος οἶμαι. Ὥστε τὸν δεσπότην κύριον εἶναι, καὶ ἔτι ὡσανεὶ φοβερὸν κύριον, οὐ μόνον τὸ κῦρος καὶ τὸ κράτος ἁπάντων ἀνημμένον, ἀλλὰ καὶ δέος καὶ φόβον ἱκανὸν ἐμποιῆσαι. Τάχα μέν τοι καὶ ἐπειδὴ τῶν ὅλων x) δεσπότης ἐστὶ, συνέχων αὐτὰ ἄλυτα, καὶ σφίγγων y) ἃ διαλύεται ἐξ ἑαυτῶν. z) Ὁ δὲ φάσκων, Δέσποτα τί μοι δώσεις, δυνάμει ταῦτα διεξέρχεται· οὐκ ἀγνοῶ σου τὸ ὑπερβάλλον κράτος· ἐπίσταμαι τὸ φοβερὸν τῆς δυναστείας· δεδιὼς καὶ τρέμων ἐντυγχάνω, καὶ πάλιν θαῤῥῶ. Σὺ γὰρ a) ἐθέσπισάς μοι μὴ φοβεῖσθαι· σύ μοι γλῶσσαν παιδείας δέδωκας, τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ φθέγγεσθαι· σὺ τὸ στόμα ἀπερ-

r) Ἵνα MSS. (et Cod. A.) pro ὅς.

s) Legendum, renitentibus licet MSS. διτταῖς ἐπὶ τοῦ αἰτίου προσρήσεσι.

ss) MS. Med. τοῦ δεσπότου.

t) Sic MS. Trin pro εὐσεβῶς (in Editis et Cod. A.) Supra enim εὐλαβείᾳ τὸ θαῤῥοῦν ἀνακέκραται. Ibid. fide MSS. scribo κυρίως pro καιρίως in Editis (et Cod. A.)

re, ſi cum amico non licet? Recte igitur in ſacris literis *Moſes amicus Dei* celebratur, vt quoties audacius confidentiora loquitur, amicitiae potius id tribuatur quam arrogantiae: nam arrogantis eſt temeritas, amici vero fiducia.

Sed conſidera iterum quod fiducia temperatur cum reuerentia. Nam haec verba, *Quid mihi dabis?* fiduciam prae ſe ferunt: illud autem, *o here*, reuerentiam. Caeterum cum duabus appellationibus prout res poſtulat, rerum autor appellari ſoleat, aliquando Deus, aliquando Dominus, nunc harum neutra, ſed herus aſſumitur, idque proprie et reuerenter admodum: quamuis haec vocentur ſynonyma *herus et Dominus*. Sed quamuis vtrumque nomen in vnum eundemque competit, diſtinguit tamen haec cogitatio: quia Dominus κύριος παρὰ τὸ κῦρος, hoc eſt, ab autoritate dicitur, qua ratum fit aliquid: ſicut contra ἄκυρον vocatur irritum: herus autem δεσπότης παρὰ τὸν δεσμὸν, id eſt, vinculum. Vnde vt opinor δέος, id eſt, timor. Itaque et δεσπότης Dominus erit et quidem timendus, non ſolum propter autoritatem, verum etiam quia metum et timorem poteſt incutere. Vel fortaſſe quia vt omnium vinculum colligat continetque ea indiſſolubiliter, alioqui natura diſſolubilia. Ille autem dicens: *Domine, quid mihi dabis?* perinde eſt ac ſi dicat: Non ignoro tuam ingentem potentiam, ſcio et poteſtatem tuam terribilem: timens tremens,

u) Εἶναι additur in MSS. Vat. (Editis et Cod. A. deeſt.)

x) Repone δεσμός.

y) Sic MS. Vat. Editi (et Cod. A.) διαλύοντα omiſſo ἃ.

z) Ita MS. Aug. Editi (et Cod. A.) ὢ, δή.

a) Sic MS. Coll. Nou. pro ὁ δεσπότας in Editis (et Cod. A.) Ibidem pro ἡνίκα, recte ſcribitur ἅ.

πεφραγμένον ἐξέλυσας, σὺ b) διοίξας, ἐπιπλέον ἤρθρωσας· σὺ τὰ λεκτέα συνεβίβασας εἰπεῖν, τὸν χρησμὸν βεβαιούμενος ἐκεῖνον, Ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καὶ συμβιβάσω c) σε ἃ μέλλεις λαλήσειν. Τίς γὰρ ἐγενόμην, ἵνα σύ μοι λόγου μεταδῷς, ἵνα μισθὸν ὁμολογῇς, χάριτος καὶ δωρεᾶς d) ἀγαθὸν τελειότερον; οὐ τῆς πατρίδος εἰμὶ μετανάστης; οὐ τῆς συγγενείας ἀπελήλαμαι; οὐ τῆς πατρῴας οἰκίας ἠλλοτρίωμαι; οὐκ ἀποκήρυκτον καὶ φυγάδα πάντες ἔρημόν e) τε καὶ ἄτιμον f) ὀνομάζουσιν; Ἀλλὰ σύ μοι, δέσποτα, ἡ πατρὶς, σὺ ἡ συγγένεια, σὺ ἡ πατρῴα ἑστία, σὺ ἡ g) ἐπιτιμία, ἡ παῤῥησία, ὁ μέγας καὶ ἀοίδιμος καὶ ἀναφαίρετος πλοῦτος. Διὰ τί οὖν οὐχὶ θαῤῥήσω λέγειν ἃ φρονῶ; h) διὰ τί οὐ πεύσομαι, μαθεῖν τι πλέον ἀξιῶν; ἀλλ' ὁ λέγων ἐγὼ θαῤῥεῖν, πάλιν ὁμολογῶ δεδιέναι καὶ καταπεπλῆχθαι, καὶ οὐκ i) ἔχειν τὴν ἄμικτον ἐν ἐμοὶ μάχην, φόβον τε καὶ θάρσος, ὡς ἴσως ὑπολήψεταί τις, ἀλλὰ τὴν ἀνακεκραμένην συμφωνίαν. Ἀπλήστως οὖν εὐωχοῦμαι τοῦ κράματος, ὅ με ἀναπέπεικε, μήτε ἄνευ εὐλαβείας παῤῥησιάζεσθαι, μήτε ἀπαῤῥησιάστως εὐλαβεῖσθαι. Τὴν γὰρ οὐθένειαν τὴν ἐμαυτοῦ μετρεῖν ἔμαθον, καὶ τὰς ἐν ὑπερβολαῖς ἀκρότητας τῶν σῶν εὐεργεσιῶν περιβλέπεσθαι· καὶ ἐπειδὰν γῆν καὶ τέφραν, καὶ εἴ τι k) ἐκβλητότερον, ἐμαυτὸν αἴσθωμαι, τηνικαῦτα ἐντυγχάνειν σοὶ θαῤῥῶ, ταπεινὸς γεγονὼς, καταβεβλημένος εἰς χοῦν, ὅσα γε εἰς τὸ μηδ' ὑφεστάναι δοκεῖν ἀνεστοιχειωμένος. Καὶ τοῦτό μου τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐστηλογράφησεν ἐν τῷ ἐμῷ μνήμονι ἐπίσκοπος l) Ἀβραάμ.

b) MS. Med. διήνοιξας.

c) Sic MSS. (et Cod. A.) pro σοι ficut et textus Exod. IV. 12. Hes. v. συμβιβῶ σε — διδάσκω σε — συμπορεύσομαί σε, melius σοι.

d) Sic MSS. Coisl. et Aug. pro ἀγαθῶν in Edit. (et Cod. A.)

e) Editi et Cod. A. omittunt τε.

f) Melius νομίζουσι.

mensque te appello, et rursus fiducia subleuor. Tuum enim oraculum iubet ne timeam: tu mihi linguam eruditam dedisti, vt sciam quando loquendum sit. Tu os meum confusum soluisti, aperuisti, et articulatum fecisti: dicenda quoque suggessisti, confirmans illud tuum oraculum: *Ego aperiam os tuum, et docebo te quid loqui debeas.* Quis enim sum ego, vt loqui me doceas, vt pro mercede pollicearis bonum, perfectius quouis dono et gratia? nonne e patria sum profugus? nonne cognatos deserui? nonne careo paternis aedibus? nonne omnes me relegatum, profugum, desertum, et inhonoratum nominant? Verum tu mihi, here, es patria, tu cognatio, tu paterna domus, tu honor, fiducia, opulentia copiosa clara et perpetua. Cur igitur non audeam proloqui quae cogito? cur non perconter de his quae cupio discere? Attamen quamuis prae me ferre confidentiam videar, nihilominus metum et consternationem fateor: nec tamen pugnare in me ita vt misceri nequeant, timorem atque audaciam, sicut fortasse aliquis suspicabitur, sed contemperari aptissime. Itaque insatiabiliter haurio ex tam bene temperato poculo, quod suasit vt nec liberius loquar quam pro reuerentia, nec reuerentia libertatem mihi adimat. Didici enim meipsum metiri, quam sim nihili, et nimiam tuam beneficentiam suspicere: et quoties *puluerem cineremque*, aut, si quid his est proiectius, meipsum sentio, tunc interpellare

g) MS. Coll. Nou. ἐπιθύμιας. Ibid. pro παῤῥησίᾳ, scribe περιουσίᾳ, ob sequentia, ὁ μέγας καὶ ἀναφαίρετος πλοῦτος.

h) Cod. A. διὰ τί δ' οὐ. P.

i) MS. Med. (et Cod. A.) rectius ἔχει — — φόβος.

k) MSS. ἔκβλητον ἕτερον. Conf. cum Lib. *quod Deus immut.* p. 456. Tom. II. ed. nost.

l) MSS. Μωυσῆς. Ibid. pro λαλεῖν MSS. λαλῆσαι vt et textus Gen. XVIII, 27.

βραάμ. Ἐγγίσας γάρ, φησιν, Ἀβραὰμ εἶπε, νῦν ἠρξάμην λαλεῖν πρὸς κύριον, ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός· ἐπειδὴ τότε καιρὸς ἐντυγχάνειν γένεσιν τῷ πεποιηκότι, ὅτε τὴν ἑαυτῆς οὐδένειαν ἔγνωκεν. Τὸ δὲ, τί μοι δώσεις; οὐκ ἀποροῦντός ἐστι φώνημα μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τῷ πλήθει καὶ μεγέθει ὧν ἀπήλαυκεν ἀγαθῶν εὐχαριστοῦντος, τί μοι δώσεις; m) εἰ γὰρ ἀπολείπεταί τι πλέον προσδοκῆσαι; ἄφθονοι n) γάρ, ὦ φιλόδωρε, αἱ σαὶ χάριτες καὶ ἀπερίγραφοι, καὶ ὅρον καὶ τελευτὴν οὐκ ἔχουσαι, πηγῶν τρόπον o) τελείων τὰν ἀπαντλουμένων ἀναβρύουσαι. Σκοπεῖν δὲ ἄξιον, οὐ μόνον τὸν ἀεὶ πλημμυροῦντα χειμάῤῥουν τῶν σῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρδομένας ἡμῶν ἀρούρας. Εἰ γὰρ περιττὸν ἀναχυθείη τὸ ῥεῦμα, λιμνῶδες καὶ τελματῶδες ἀντὶ καρποφόρου γῆς ἔσται τὸ πεδίον. Πρὸς εὐφορίαν p) γὰρ μεμετρημένης, ἀλλ' q) οὐκ ἀμέτρου δεῖ τῆς ἐπιῤῥοῆς ἐμοί· διὰ πεύσομαι, τί μοι δώσεις, ἀμύθητα δοὺς, καὶ σχεδὸν πάντα ὅσα r) θνητὴν φύσιν χωρῆσαι ἀδύνατον ἦν; Ὃ γὰρ λοιπὸν ἐπιζητῶ s) σχεῖν τε καὶ κτήσασθαι τοῦτ' ἔστιν, τίς ἂν γένοιτο ἄξιος τῶν σῶν ἔργων, καὶ κληρονόμος. t) Ἐγὼ ἀπολυθήσομαι ἄτεκνος, u) ὀλιγοχρόνιον καὶ ἐφήμερον καὶ ὠκύμορον λαβὼν ἀγαθὸν, εὐχόμενος τοὐναντίον, πολυήμερον καὶ πολυχρόνιον καὶ ἀκήρατον καὶ ἀθάνατον, ὡς δυνηθῆναι καὶ σπέρματα βάλεσθαι καὶ ῥίζας ὀχυρωτάτας ἕνεκα ἀποτεῖναι, καὶ ἄνω πρὸς οὐρανὸν τὸ στέλεχος x) ἀνεγείρων y) μετεωρίσαι. Τὴν

m) Cod. A. ἔτι γάρ. P. MSS. Coisl. et Coll. Nou. ἔτι γὰρ ἀπολήψεσθαί τι πλέον προσδοκῶ;

n) Cod. A. μέν. P.

o) Mendose, vt videtur. Forte scribendum πηγῶν τρόπον τῶν ἀπαντλουμένων πλέον ἀναβρυούσαι. Huc facit et M. Antoninus L. VIII. c. 59. ἔνδον ἡ πηγὴ ἀγαθοῦ καὶ ἀεὶ ἀναβλύειν δυναμένη, ἐὰν ἀεὶ σκάπτῃς. Vid. Clem. Alex. Paed. L. III. c. 6. et Strom. I. p. 323. et Philonem supra pag. 366. Tom. II. ed. nost.

p) Sic MS. Coisl. (Editi et Cod. A. pro γάρ, ponunt οὐ.)

lare te audeo, humiliatus et in terra proſtratus, ſic mutatus vt vix ſubſiſtere videar. Talem affectum animae impreſſit in meam memoriam inſpector Abraham. *Appropinquans*, inquit, *Abraham dixit: Nunc incepi alloqui Dominum, ego autem terra ſum et cinis.* Tunc enim tempus eſt vt creatura ſuum factorem interpellet, quando agnoſcit quam ipſa ſit nihili. Illud autem, *Quid mihi dabis?* non tam dubitantis eſt verbum, quam gratias agentis pro acceptorum beneficiorum magnitudine, *Quid mihi dabis?* Num eſt quod ſperem praeterea? Copioſae ſunt, o munificentiſſime, tuae gratiae nullis circumſcriptae terminis, nec modum nec finem habent, fontium more qui iugiter hauſti magis ſcatent. Sed conſiderandus eſt non ſolum torrens exundans tuae beneficentiae, verum etiam arua noſtra quae illo rigantur. Nam ſi nimis perfundantur, ſtagna et paludes erunt pro campis frugiferis. Non enim fluxu immenſo, ſed ad fertilitatem dimenſo mihi opus eſt, ideo percontor: *Quid mihi daturus es*, qui iam dediſti plurima, et pene omnia quorum natura humana capax eſt? Quod enim adhuc cupio ſcire hoc eſt, quisnam poſſit eſſe dignus haeres tuorum operum. *Ego defungar ſine liberis*, acceptis bonis ad breue tempus paucosque dies duraturis, quamuis precatus longaevitatem

q) Sic MSS. Med. Coisl. et Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) *οὐ κατὰ μέτρον*. Conf. Ioh. III, 34. Rom. XII, 3. 2 Cor. X, 13.

r) MSS. melius *θνητὴ φύσις — ἀδύνατος*, malim tamen reponere *δύνατος*. Mox ibid. ſcribe *γοῦν* pro *γάρ*.

s) MS. Med. pro *σχεῖν τε καὶ*, ponit *τέκνον*, idque, vt opinor, recte.

t) Gen. XV, 2.

u) MS. Med. *μακροχρόνιον*.

x) Sic MSS. (et Cod. A.) pro *ἐνεγείρων*.

y) Editi et Cod. A. *μετεωρῆσαι*. P.

Τὴν γὰρ ἀνθρωπίνην z) ἀρετὴν βαίνειν a) μὲν ἐπὶ γῆς, φθάνειν δὲ πρὸς οὐρανὸν ἀναγκαῖον, ἵν᾽ ἐκεῖ τῆς ἀφθαρσίας ἑστιαθεῖσα, τὸν ἀεὶ χρόνον ἀπήμων b) διαμένῃ. Ἄτεκνον γὰρ καὶ στεῖραν οἶδ᾽ ὅτι ψυχὴν, ὁ τὰ μὴ ὄντα c) φέρων καὶ τὰ πάντα γεννῶν, μεμίσηκας· ἐπεὶ καὶ χάριν ἔδωκας ἐξαίρετον τῷ διορατικῷ γένει, τὸ μηδέποτε στειρωθῆναι καὶ ἀτοκῆσαι, ᾧ καὶ αὐτὸς προσνεμηθεὶς, ἐφίεμαι κληρονόμου δικαίως. Ἄσβεστον γὰρ αὐτὸ καταθεώμενος, αἴσχιστον εἶναι νομίζω τὴν ἐμαυτοῦ φύσιν τοῦ καλοῦ περιιδεῖν καταλυθεῖσαν. d) Ἱκέτης οὖν γίνομαι καὶ ποτνιῶμαι, ἵνα σπερμάτων καὶ ἐμπυρευμάτων ὑποτυφομένων, τὸ ἀρετῆς ἀνακαίηται καὶ ἀναφλέγηται σωτήριον φέγγος, ὃ λαμπαδευόμενον ἐπαλλήλοις διαδοχαῖς, e) ἰσόχρονον γενήσεται κόσμῳ. Ζῆλον καὶ τοῖς ἀσκητικοῖς ἔδωκας τέκνων τῶν τῆς ψυχῆς σπορᾶς καὶ γενέσεως, f) καὶ μοιραθέντες ὑφ᾽ ἡδονῆς ἐξελάλησαν εἰπόντες· g) τὰ παιδία οἷς ἐλέησεν ὁ θεὸς h) τὸν δοῦλόν σου, ὧν ἀποικία καὶ τροφὸς καὶ τιθηνὸς, ὧν i) ἄβατοι καὶ ἁπαλαὶ καὶ εὐφυεῖς ψυχαὶ, τῶν ἀρετῆς παγκάλων καὶ θεοειδεστάτων εὐπαράδεκτοι χαρακτήρων. Δίδαξον δέ με κἀκεῖνο, k) Εἰ ὁ υἱὸς l) Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς μου, τῶν σῶν χαρίτων ἱκανὸς γενέσθαι κληρονόμος ἐστίν· ἐγὼ γὰρ ἄχρι νῦν τὸν μὲν ἐλπιζόμενον οὐκ m) ἔλαχον, ὃν δὲ ἔλαβον, οὐκ ἐλπίζω.

Τίς

z) Sensus postulat scribi ψυχήν.

a) Μὲν addidi ex MSS. (Cod. A. deest.) Alluditur vero ad illud Homericum Il. Δ. 443.

Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

b) Cod. A. διαμένοι. P.

c) Ita quoque Hebr. I, 3. Noster etiam lib. de Mut. Nom. p. 1084. εἰ πάντα φέρων σπουδαῖα ὁ θεός. Nescio tamen annon melius scribatur σπείρων. Cum vix quicquam Philoni solennius quam σπορὰν et γέννησιν coniungere. Vid. Lib. de Congress. p. 442. et de Nom. Mut. p. 1059. et 1066.

tatem nec senio nec morti obnoxiam, vt possim iactis seminibus radices firmas extendere, et stipitem vsque ad coelum attollere. Necesse est enim vt humana virtus in terra gradiens ad coelum erigatur, vt ibi gustato immortalitatis nectare, sempiterna sanitate fruatur. Nam scio quod sterilem animam odisti, ipse rerum omnium sustentator et genitor. Eximiam enim gratiam largitus es perspicaci generi, sc. *Israeli*, ne vnquam sterilescat et prole careat: cui quoniam et ego contributus sum, iure haeredem desidero. Cum enim videam id genus inextinguibile, turpe puto sinere vt naturae meae bonum intereat. Supplex igitur imploro, vt semina scintillaeque foueantur, e quibus virtutis lux salutaris accendi queat, quae tanquam lampas per manus tradita, mundo aequaeua fiat. Indidisti et meditatoriis viris desiderium filiorum qui progignuntur ex anima, quibus potiti exclamarunt prae gaudio: *En pueri quos misericorditer dedit Deus seruo tuo*: quorum peregrinatio nutrix et altrix est, quorum animae simplices tenerae generosaeque sunt, in omnes virtutis formas diuinas et pulcherrimas fingi faciles. Sed doce me et illud, *an filius Masec vernaculae meae, tuarum gratiarum haeres sit idoneus*: nam ego hactenus neque speratum accepi filium, neque de hoc quem accepi spem habeo.

d) Cod. A. ἱκέτις. P.
e) MS. Med. ἰσοχρόνιον.
f) Melius ὢν.
g) Gen. XXXIII, 5.
h) Sic MS. Trin. et Textus. Editi τῶν δούλων. (Cod. A, ἠλέησεν ὁ Θεὸς τῶν δούλων σου. P.)
i) Melius ἄπλαστοι. Id enim praecipue Iacobo tribuitur Gen. XXVII, 16.
k) Gen. XV, 2.
l) Cod. A. constanter Βασέκ.
m) MSS. ἔλαβον, et sic melius. Ibid. repone ἤλπιζον.

Τίς δὲ ἡ Μασὲκ, καὶ τίς αὐτῆς ὁ υἱὸς, οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. Ἑρμηνεύεται τοίνυν n) Μασὲκ, ἐκ φιλήματος. Φίλημα δὲ διαφέρει τοῦ φιλεῖν· τὸ μὲν γὰρ ψυχῶν o) εὔρεσιν ἁρμοζομένων εὔνοιαν, τὸ δὲ ψιλὴν καὶ ἐπιπόλαιον δεξίωσιν, χρείας τινὸς ἐς τ' αὐτὸν συναγούσης, ἔοικεν ἐμφαίνειν. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀνακύπτειν οὐκ ἔστι τὸ κύπτειν, οὐδ' ἐν τῷ καταπίνειν τὸ πίνειν, οὐδ' ἐν μαρσίππῳ ὁ ἵππος, οὕτως οὐδ' ἐν τῷ καταφιλεῖν τὸ φιλεῖν· ἐπεὶ καὶ τῶν ἐχθρῶν μυρίους p) ἑκόντες τινὲς ταῖς τοῦ βίου χαλεπαῖς ἀνάγκαις, δεξιοῦνται. Τίς δ' ἐστὶν ἡ ἐκ φιλήματος, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀψευδοῦς φιλίας ἡμῖν συντεθεῖσα, φράτω μηδὲν ὑποστειλάμενος. Ἡ ζωὴ ἡ σὺν αἰσθήσει, ἡ q) πᾶσα ὠχυρωμένη, ἧς ἀνέραστος οὐδεὶς, ἣν δέσποιναν μὲν οἱ πολλοὶ, θεράπαιναν δὲ οἱ ἀστεῖοι νομίζουσιν, οὐκ ἀλλόφυλον ἢ ἀργυρώνητον, ἀλλ' οἰκογενῆ καὶ τρόπον τινὰ ὁμόφυλον. Οὗτοι καὶ πεπαίδευνται καταφιλεῖν αὐτὴν, οὐ φιλεῖν, ἐκεῖνοι δὲ ὑπερφυῶς ἀγαπᾶν, καὶ r) περιπόθητον ἡγεῖσθαι. Λάβαν δ' ὁ μισάρετος οὐδὲ καταφιλῆσαι δυνήσεται τὰς προσκεκληρωμένας τῷ ἀσκητικῷ δυνάμεις, ἀλλ' ὑποκρίσεως καὶ ψευδῶν πλασμάτων s) ἀνηρτηκὼς τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὡσανεὶ δυσχεραίνων· οὐ γὰρ πρὸς ἀλήθειαν ἀλγῶν, φησιν, t) Οὐκ ἠξιώθην καταφιλεῖν τὰ παιδία μου, καὶ τὰς θυγατέρας· εἰκότως γε καὶ προσηκόντως· εἰρωνείαν γὰρ μισεῖν ἀκαταλλάκτως ἐπαιδεύθημεν. Ἀγάπησον οὖν ἀρετὰς, καὶ ἄσπασαι ψυχῇ τῇ σεαυτοῦ, καὶ ἥκιστα βουλήσῃ τὸ φιλίας παράκομμα tt) ποιεῖν καταφιλεῖν. Μὴ γάρ ἐστιν αὐταῖς ἔτι μερὶς ἢ κληρονομία ἐν τῷ u) σῷ οἴκῳ; οὐχ ὡς ἀλλότριαι ἐλογί-

θησαν

n) Cod. A. addit ἡ.

o) MSS. ἄρεσιν. Henr. Steph. Emendat. L. VI. c. 18. reponi vult ἔνερσιν. Atque adeo sic verti.

p) Sic pro ἄκοντες MSS. (acc. Cod. A.)

q) MSS. (et Cod. A.) πᾶσιν, nec tamen sic recte. Ego quidem vtramque vocem mendosam esse opinor, reponique melius posse, Μασὲκ προσαγορευομένη. Hanc e-

Quaenam autem sit haec Masec, et quis eius filius, non obiter considerandum est. Masec interpretatur *ex osculo.* Differt autem ab amore osculum: nam ille significat vnionem animarum coniunctarum beneuolentia: hoc autem nudam salutationem superficietenus in occursu fortuito: Sicut enim in ἀνακύπτειν non est κύπτειν, in καταπίνειν πίνειν, in μαρσίππῳ ἵππος, sic nec in καταφιλεῖν φιλεῖν, id est, amor in osculo. Nam multi etiam inimicis, duris vitae necessitatibus cedentes, hanc officii speciem exhibent. Quae sit autem illa ex osculo, non ex sincera caritate, nobis commendata, dicam nihil dissimulans. Est scilicet vita qua cum sensibus coniuimus; *Masec appellata* tota secura, quam nemo non amat, quam hominum vulgus heram existimat, viri boni famulam, non externam aut emptitiam, sed vernaculam et tribulem quodammodo. Hi quidem didicerunt osculari eam non amare, cum illi alteri valde ament eam et desiderent. Laban autem ille virtutis osor ne osculari quidem potest attributas exercitatori potentias, sed vt assuetus simulationi fictisque moribus, tanquam aegre ferens, cum reuera non doleat, ait: *Non habitus sum dignus osculari pueros meos et filias:* iuste ac merito; simulationem enim implacabiliter odisse didicimus. Dilige ergo virtutes, et animo complectere, et non requires osculum, fucatum specimen amicitiae. *Num enim est eis amplius portio vel haereditas in domo tua; nonne pro alienis a te reputatae sunt? nonne vendidisti*

 eas,

nim Masec vitae cum sensibus coniunctae signum ponit. Sic mox infra p. nobis 24. lin. 24. Sic ergo verto.

r) Cod. A. et Editi τριπόθητον. P.

s) MSS. Med. Coisl. Aug. ἀπηρτηκώς.

t) Gen. XXXI, 28.

tt) Forsan ποθεῖν.

u) Σῶ inserui ex MSS. legitur quoque in textu, Gen. XXXI, 14.

θησαν παρά σοι; ἢ ȣ̓ πέπρακας αὐτὰς, καὶ κατέφαγες τὸ ἀργύριον, ἵνα μηδὲ εἰσαῦθις ἀνακομίσασθαι δυνηθῇς, τὰ σῶςρα καὶ τὰ λύτρα καταδηδοκώς x) πρός; ποίȣς ȣ̓ν βȣ́λεται καταφιλεῖν ὁ πᾶσι τοῖς κριταῖς ἄσπονδος; ἀλλ' y) ȣ̓κ Ἀαρὼν καταφιλήσει Μωσέα, ἀλλ' ἀπὸ γνησίȣ τȣ̃ τῆς ψυχῆς πάθȣς φιλήσει. Ἐφίλησε γάρ, φησιν, αὐτὸν, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλȣς. Ζωῆς δὲ τριττὸν γένος, τὸ μὲν πρὸς θεὸν, τὸ δὲ πρὸς γένεσιν, τὸ δὲ μεθόριον, μικτὸν ἀμφοῖν. Τὸ μὲν ȣ̓̃ν πρὸς θεὸν, ȣ̓ κατέβη πρὸς ἡμᾶς, ȣ̓δὲ ἦλθεν εἰς τὰς σώματος ἀνάγκας· τὸ δὲ πρὸς γένεσιν, ȣ̓δ' ὅλως ἀνέβη, ȣ̓δὲ ἐζήτησεν ἀναβῆναι, φωλεῦον δὲ μυχοῖς z) ἀδύτοις, τῷ ἀβιώτῳ βίῳ χαίρει· τὸ δὲ μικτόν ἐςιν, ὃ πολλάκις μὲν a) ἀνέβη ὑπὸ τῆς ἀμείνονος ἀγόμενον τάξεως, θειάζει τε καὶ θεοφορεῖται, πολλάκις δὲ ὑπὸ b) τῆς χείρονος ἀντισπώμενον c) ἐπιςρέφει. Τȣ̃θ', ὅταν ὥσπερ ἐπὶ πλάςιγγος ἡ τῆς κρείττονος ζωῆς μοῖρα d) τοῖς ὅλοις βρίσῃ, συνεπισπασθὲν τὸ τῆς ἐναντίας ζωῆς βάρος κȣφότατον ἄχθος ἀπέφηνε. Μωϋσῆς δὲ τὸ τῆς πρὸς θεὸν ζωῆς γένος ἀκονιτὶ ςεφανώσας, εἰς ἐπίκρισιν ἄγει, τὰ λοιπὰ δυσὶν ἀπεικάζων γυναιξὶν, ὧν τὴν μὲν ἀγαπωμένην, τὴν δὲ μισȣμένην καλεῖ, θεὶς ὀνόματα προσφυέςατα. Τίς γὰρ ȣ̓ τὰς δι' ὀφθαλμῶν, τίς δ' ȣ̓ τὰς δι' ὤτων, τίς ȣ̓ τὰς διὰ γεύσεως, ὀσφρήσεώς τε καὶ ἀφῆς ἡδονὰς καὶ τέρψεις ἀποδέχεται; τίς δ' ȣ̓ τὰ ἐναντία μεμίσηκεν, ὀλιγοδείαν, ἐγκράτειαν, αὐςηρὸν καὶ e) ἐπιςημονικὸν βίον, γέλωτος καὶ παιδιᾶς ἀμέτοχον, συννοίας καὶ φροντίδων

x) MSS. προσποιȣ̃ βȣ́λεσθαι καταφιλεῖν, ἢ πᾶσι τοῖς κριταῖς ἀσπονδεῖν. Forte scribendum προσποιῇ βȣ́λεσθαι; *Anne ergo prae te fers velle osculum dare, qui, &c.* (Cod. A. super rasura: προσποιȣ̃ν βȣ́λεσθαι καταφιλεῖν ὁ πᾶσι τοῖς κριταῖς ἄσπονδος.)

y) Forte melius, ȣ̓ γαμβρὸν καταφιλήσει Μωϋσῆς. Respicit enim Exod. XVIII, 7. &c.

z) MSS. Med. Aug. et Coll. Nou. ᾅδȣ, quae vox de loco infau-

eas, et deuorasti earum pretium? vt ne in posterum quidem eas possis consumto redemtionis pretio recipere. Anne igitur osculari velle fingis tu omnium iudicio infensus? At non sic Aaron osculatur Mosem, sed ex animi vero affectu amabit. *Amauit*, inquit, *eum et salutauerunt se mutuo.* Sunt autem vitae tria genera: vna spectans Deum, altera creaturam, tertia media, mixta ex vtraque. Quae spectat Deum, non descendit ad nos, nec venit in necessitates corporis: quae creaturam, nec ascendit, nec curauit ascendere, degens in cauernis orci, et vita minime vitali gaudens. At quae mixta est, saepe a meliori tracta parte ascendit, et numine corripitur, interdum retracta a deteriore, retro se recipit. Quod si ad hanc tanquam in bilance melioris vitae propendeat, adeo praegrauabit, vt in diuersa lance minimum ponderis appareat. Moses autem ei quae Deum spectat vitae palmam decernens sine contentione, eam eximiam habet, reliquas vero mulieribus solet assimulare, quarum alteram dilectam, alteram exosam vocat, aptissimis nominibus. Quis enim est qui non capiatur oculorum, aurium, gustus, odoratus tactusque deliciis ac voluptatibus? Quis non abhorret a contrariis, frugalitate, continentia, austera solitariaque vita, lusus ac risus experte, plena curis et laboribus, contemplandi cupida, infensa ignorantiae, contemnente pecuniam, gloriam, delicias, aspirante ad temperantiam, bonam

 existi-

infaustae poenae alibi vsurpatur a Nostro, Lib. de Somn. p. 588.

a) Ἀνέβη addidi ex MSS.

b) Cod. A. et Editi τοῦ. P.

c) MSS. ὑποςρέφει, vel forte ἐπιῤῥέπει.

d) Forte melius ταῖς ὁλκαῖς.

e) Forte ἔτι μονωτικόν. Bene enim inter se cohaerent, αὐςηρὸν et μονωτικόν. Ita quoque Noster Lib. de Profug. p. 454.

τίδων καὶ πόνων μεςὸν, φίλον τȣ̃ θεωρεῖν, ἀμαθίας ἐχθρὸν, χρημάτων μὲν καὶ δόξης καὶ ἡδονῶν κρείττω, ἥττω δὲ σωφροσύνης καὶ εὐκλείας, καὶ βλέποντος ȣ̓ τυφλȣ̃ πλȣ́τȣ; Πρεσβύτερα μὲν ȣ̃ν f) ἀεὶ g) τῆς φρονήσεως τὰ γεννήματα· ὁ δὲ Μωσῆς, εἰ καὶ νεώτερα χρόνῳ, τὰ φύσει g) τίμια πρεσβείων ἀξιοῖ, τὰ διπλᾶ διδȣ̀ς, τῶν δὲ ἀφαυρῶν τὴν ἡμίσειαν. h) Ἐὰν γὰρ γένωνται, φησιν, ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, i) ἀγαπωμένη καὶ μισȣμένη, καὶ τέκωσιν ἀμφότεραι, μέλλων τὰ ἑαυτȣ̃ διανέμειν, ȣ̓ δυνήσεται πρεσβείων ἀξιῶσαι τὸν υἱὸν τῆς ἠγαπημένης, ἡδονῆς. Νέος γὰρ οὗτος, εἰ καὶ χρόνῳ παλαιὸς ἐγένετο· ἀλλὰ τὸν τῆς μισȣμένης πρεσβύτερον, φρονήσεως, ἐκ παίδων εὐθὺς ὄντα, ᾧ διμοιρίαν ἀπένειμε. Τὴν δὲ τροπικωτέραν τȣ́των ἀπόδοσιν k) ἐν ἑτέροις εἰρηκότες, ἐπὶ τὰ ἀκόλȣθα τῶν ἐν χερσὶν τρεψώμεθα· ἐκεῖνο προϋποδείξαντες, ὅτι τῆς μισȣμένης ὁ θεὸς λέγεται τὴν μήτραν διοίξας, γένεσιν ἀςείων ἐπιτηδευμάτων καὶ καλῶν ἔργων l) ἀνατέλλει, τῆς φιλεῖσθαι νομιζομένης αὐτίκα ςειρȣμένης. m) Ἰδὼν γὰρ, φησι, κύριος ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς, Ῥαχὴλ δ' ἦν ςεῖρα. n) Ἆρ' ȣ̓χ ὅταν ἡ ψυχὴ κυοφορῇ, καὶ τίκτειν ἄρχηται τὰ ψυχῇ πρέποντα, τηνικαῦτα ὅσα αἰσθητὰ o) ςειρȣ́μενα ἀτοκεῖ, οἷς πρόσεςιν ἡ ἐκ καταφιλήματος ἀλλ' ȣ̓χ ἡ ἐκ γνησίȣ φιλήματος ἀποδοχή; Ταύτης ȣ̃ν τῆς κατ' αἴσθησιν ζωῆς, ἣν καλεῖ Μωσῆς, υἱὸς ἕκαςος ἡμῶν ἐςὶ, τιμῶν καὶ θαυμάζων τὴν τροφὸν καὶ τιθηνὸν τȣ̃ θνητȣ̃ γένȣς, αἴσθησιν, ἣν καὶ ὁ γήϊνος νȣ̃ς, ὄνομα Ἀδὰμ, ἰδὼν διαπλασθεῖσαν, τὸν ἑαυτȣ̃ θάνατον, ζωὴν p) ἐκείνην ὠνόμασεν. q) Ἐκάλεσε

f) Melius δυνάμει. Sic supra Noster in loco parall. p. 80. lin. 26. Tom. II. e. n.

g) Τῆς φρονήσεως inserui ex MSS. vt etiam τίμια. (Cod. A. vtrumque deest.)

h) Deutr. XXI, 18.

i) Cod. A. ἠγαπημένη, vt in textu. P.

k) Supra p. 81. Tom. III. e. n. et p. 277. 1096. ed. Franc.

existimationem, et videntes non caecas diuitias? Prudentiae igitur proles est potentia primogenita: Moses tamen natura praestantiora, licet tempore posteriora, primogenitura dignatur, his duplum tribuens, alteris auferens dimidium. *Si habuerit*, inquit, *homo duas vxores, dilectam et exosam, et ambae pepererint, cum distribuet suam substantiam, non poterit primogenituram dare filio dilectae*, scilicet voluptatis. Iuuenis enim hic censetur, etsi tempore antiquior: sed *dabit vt seniori nato* e fastidita prudentia, qui a pueritia dignus fuit, cui duae portiones debentur. Huius figurae sensum mysticum quia iam ante diximus, reuertamur ad proxime sequentia: praemonito lectore, quod exosae *Deus vterum aperuisse dicitur*, ortum dans bonis studiis et honestis operibus, cum ea quae dilecta putatur, mox ab initio sit sterilis. *Videns*, inquit, *Dominus quod Lia fastiditur, aperuit vterum eius: Rachel autem erat sterilis*. Annon quoties anima praegnans quales decet foetus parturit, tunc res sensibiles sterilefactae desinunt parere, quae quidem sunt gratae non propter amorem, sed propter oscula? Huius sensualis vitae, quae Masec nominatur, vnusquisque nostrum est filius, honorans demiransque nutricem altricemque humani generis: quam terrena mens Adam nomine, vbi factam vidit, mortem suam, vitam illius nominauit. *Vocauit*, inquit, *Adam nomen vxoris suae vitam, quod ipsa sit mater omnium viuentium*, qui reuera vita animae defuncti sunt. At

 quot-

l) Sic MSS. Vat. et Trin. (it. Cod. A.) pro *ἀνατείλας*.

m) Gen. XXIX, 31.

n) Sic pro ἀλλ' MSS.

o) Sic MSS. Editi *στειρούμενα ἀτοκεῖ, ἢ προσεστιν*. (Cod. A. *στειρούμενα* — *ης*. P.)

p) MSS. *ἐκείνης*, idque melius.

q) Gen. III, 20.

σε γάρ, φησιν, Ἀδὰμ ὄνομα γυναικὸς αὐτῦ r) ζωὴν, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων s) τῶν πρὸς ἀλήθειαν τὸν ψυχῆς δήπȣ τεθνηκότων βίον. Οἱ δὲ ζῶντες, ὄντως μητέρα μὲν ἔχȣσι σοφίαν, αἴσθητιν δὲ δȣ́λην, πρὸς ὑπηρεσίαν ἐπιςήμης ὑπὸ φύσεως δημιȣργηθεῖσαν. Ὄνομα δὲ τȣ̃ γεννηθέντος ἐκ ζωῆς, ἣν ἐκ φιλήματος ἐγνωρίσαμεν, διασυνίςησι Δαμασκόν· τȣ̃το δ' ἐςι μεταληφθὲν, αἷμα σάκκȣ· σφόδρα t) δυνατῶς καὶ εὐθυβόλως, σάκκον μὲν τὸ σῶμα αἰνιξάμενος, αἷμα δὲ ζωὴν τὴν ἔναιμον. Ἐπειδὴ γὰρ ψυχὴ διχῶς λέγεται, ἥτε ὅλη καὶ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῆς μέρος, ὃ, κυρίως εἰπεῖν, ψυχὴ ψυχῆς ἐςι· καθάπερ ὀφθαλμὸς ὅ, τε κύκλος σύμπας, καὶ τὸ κυριώτατον μέρος τὸ ᾧ βλέπομεν· ἔδοξε τῷ νομοθέτῃ διπλῆν εἶναι καὶ τὴν u) ȣ̓σίαν τῆς ψυχῆς, x) αἷμα μὲν τὸ τῆς ὅλης, τȣ̃ δὲ y) ἡγεμονικωτάτȣ πνεῦμα θεῖον. Φησὶ γȣ̃ν ἄντικρυς, z) Ψυχὴ πάσης σαρκὸς, αἷμά ἐςιν. Εὖγε τὸ προσνεῖμαι τῷ σαρκὸς a) ὄχλῳ τὴν αἵματος ἐπιῤῥοὴν, b) οἰκεῖον οἰκείῳ· τȣ̃ δὲ νȣ̃ τὴν ȣ̓σίαν ἐξ ȣ̓δενὸς ἤρτησε γεννητȣ̃, ἀπὸ θεȣ̃ δ' ἄνωθεν καταπνευσθεῖσαν εἰσήγαγεν. c) Ἐνεφύσησε γὰρ, φησιν, ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων εἰς τὸ πρόσωπον αὐτȣ̃ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς d) ψυχὴν ζῶσαν· ἣν καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα τȣ̃ ποιητȣ̃ λόγος ἔχει τυπωθῆναι. Ὥςε διττὸν εἶναι γένος ἀνθρώπων, τὸ μὲν θείῳ πνεύματι e) καὶ λογισμῷ βιȣ́ντων, τὸ δὲ αἵματι

r) Cod. A. ζωή. P.

s) Τῶν addidit Mangeius ex MS. Coisl. errore vero typographico post πρὸς positum, in praetermissis iterum delendum censuit. Retinui vocem ex Cod. A. P.

t) Forsan συνετῶς.

u) Cod. A. θυσίαν, forte ex scriptura antiqua, cui similis celebris illa Codicis Alexandrini scriptio 1 Tim. III, 16. P.

x) Eadem docet Noster supra p. 196. Tom. II. e. n. Id etiam a Platone obscure traditum in Phaedon. p. 96. Ioseph. Antiq. L. III. c. 11. Clem. Alex. p. 277. vid. Diogen. Laert. L. VIII. seg. 30. Stob. Eclog. Phys. L. I. et Ambros. de Noa c. 25.

quotquot vere viuunt, matrem habent sapientiam, sensus autem vtuntur seruitio, in hoc a natura facti, vt minister sit ad parandam scientiam. Nomen autem nati ex ea vita cuius nota est osculum, *Damascus* traditur, quod *sacci sanguis* interpretatur; apte admodum per saccum significans corpus, per sanguinem vero vitam quae est in sanguine. Nam quoniam anima dupliciter dicitur, et in vniuersum, et pars eius praecipua, quae proprie dici potest animae anima: sicut oculus et totus globus est, et ea pars qua proprie cernimus: existimauit legislator duplicem essentiam animae: totius quidem, sanguinem, praecipuae vero partis, diuinum spiritum. Proinde aperte dicit: *Anima omnis carnis sanguis est.* Egregie carnium moli influxum sanguinis attribuit, vt proprium: mentis vero essentiam nulli creaturae coaptauit, sed introduxit eam superne inspiratam a Deo. *Inspirauit*, inquit, *creator omnium in faciem eius spiritum vitae, et factus est homo in animam viuentem:* quae etiam ad imaginem sui factoris expressa narratur. Itaque duplex est genus hominum, alterum quod viuit iuxta rationem et inspirationem diuinam, alterum quod sanguine viuens seruit carnis voluptatibus. Hoc terrae figmentum est, illud vero ad imaginem Dei expressa effigies.

y) Forsan ἡγεμονικȣ̃ τό.

z) Gen. IX, 4.

a) Melius, vt videtur, ὄγκῳ, infra enim corpus ἔναιμος ὄγκος dicitur. Lib. de Som. p. 1117. edit. Fr. de posterit. Cain. p. 264. lin. 8. Tom. II. ed. n.

b) Editi et Cod. A. οἰκεῖαν. P.

c) Gen. II, 7.

d) Sic MSS, vt etiam textus S. pro πνοὴν (in Edit. et Cod. A.)

e) Καὶ inserui ex MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nou. (Cod. A. deest.)

ματι καὶ σαρκὸς ἡδονῇ ζώντων. Τῦτο τὸ εἶδος πλάσμα ἐςὶ γῆς, ἐκεῖνο g) δὲ θείας εἰκόνος ἐμφερὲς ἐκμαγεῖον. Χρεῖος δέ ἐςιν ὁ μετρίως ὁ πεπλασμένος ἡμῶν χῦς καὶ ἀναδεδευμένος αἵματι, βοηθείας τῆς ἐκ θεῦ διὸ λέγεται h) Οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ. Ἑρμηνευθεὶς δέ ἐςιν Ἐλιέζερ ὁ θεός μυ βοηθός· ἐπειδὴ ὁ ἔναιμος ὄγκος ἐξ ἑαυτῦ i) εὐδιάλυτος ὢν καὶ νεκρὸς, συνέςηκε καὶ ζωπυρεῖται προνοίᾳ θεῦ τῦ τὴν k) χεῖρα ὑπέχοντος καὶ ὑπερασπίζοντος, μηδεμίαν ἡμέραν l) ἱδρυνθῆναι παγίως δυνηθέντος ἐξ ἑαυτῦ τῦ γένυς ἡμῶν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ Μωσέως ὁ δεύτερος τῶν υἱῶν ὁμωνυμεῖ τύτῳ; m) Τὸ γὰρ ὄνομα, φησι, τῦ δευτέρυ, Ἐλιέζερ· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει· ὁ γὰρ θεὸς μυ βοηθός μυ, καὶ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Φαραώ. Τοῖς δὲ ἔτι τῆς ἐναίμυ καὶ αἰσθητῆς ζωῆς ἑταίροις ἐπιτίθεται ὁ τὰς n) θεοσεβείας σκεδάσαι δεινὸς τρόπος, ὄνομα Φαραὼ, ὃ τὴν παρανομίας καὶ ὠμότητος μεςὴν δυναςείαν ἀμήχανον ἐκφυγεῖν, ἄνευ τῦ γεννηθῆναι τὸν Ἐλιέζερ ἐν ψυχῇ, καὶ ἐπελπίσαι τὴν παρὰ τῦ μόνυ σωτῆρος βοήθειαν. Παγκάλως δὲ τὸν Δαμασκὸν ὐκ ἀπὸ πατρὸς, ἀλλ' ἀπὸ μητρὸς τῆς Μασὲκ διασυνέςησεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἡ ἔναιμος ψυχὴ, καθ' ἣν ζῇ καὶ τὰ ἄλογα, o) τῦ πρὸς γυναικῶν μητρῴυ γένυς οἰκεῖόν ἐςιν, ἄῤῥενος γενεᾶς ἀμέτοχος. Ἀλλ' ὐχ ἡ ἀρετὴ Σάῤῥα· μόνυ γὰρ τῦ πρὸς ἀνδρῶν μεταπεποίηται· ἐκ πατρὸς τῦ πάντων θεῦ μόνυ γεννηθεῖσα ἡ ἀμήτωρ ἀρχή. p) Ἀληθῶς γάρ, φησιν, ἀδελφή μύ ἐςιν ἐκ πατρὸς, ἀλλ' ὐκ ἐκ μητρός.

A

g) Δὲ Cod. A. et Editis deest. P.

h) Gen. XV, 2.

i) Sic MSS. Coisl. et Aug. Editi (et Cod. A.) διάλυτος.

k) Nonnulli Codices χάριν οἱ παρέχοντος. MS. Vat. melius χεῖρα ὑπερέχοντος, quae Phrasis Nostro est quam familiaris. Leg. ad Cai. p. 1024. de Vit. Mos. L. I. p. 624. Sic quoque Homerus Il. E. 433.

ᾗ οἱ ὑπείρεχε χεῖρας Ἀπόλλων.

It.

effigies. Ea terra ſic ficta et ſanguine macerata, non mediocriter eget diuino auxilio. Ideo dicitur: *Iſte Damaſcus Eliezer.* Interpretatur autem Eliezer, *Deus adiutor meus*: quoniam haec moles ſanguinea per ſe diſſolubilis et mortua, conſiſtit et fouetur prouidentia Dei manum porrigentis et protegentis: alioqui ne per vnum quidem diem genus noſtrum durare poterat. Non vides quod et Moſis ſecundus filius eodem eſt nomine? *Nomen*, inquit, *ſecundi Eliezer*: ac mox cauſam adiicit: *nam Deus meus auxiliator meus, et eripuit me e manu Pharaonis.* Caeterum ſanguineae ſenſualisque vitae ſectatores inuadit ille pietatis diſſipator et hoſtis, Pharao nomine, cuius regnum iniuſtum et crudele non licet effugere, niſi Eliezer naſcatur in anima, et auxilium a ſolo ſeruatore nos ſperare iubeat. Recte autem in ſtemmate Damaſci non patrem, ſed matrem *Maſec* memorat: vt oſtendat quod anima ſanguinea, qua bruta viuunt, ad mulierum maternum genus proprie pertinet, expers maſculini generis. At non ſic virtus Sarra: ſolam enim virilem ſtirpem ſibi vſurpat, ex ſolo Deo nata qui pater eſt omnium, matre carens dominatus. *Vere*, inquit, *ſoror mea eſt, eodem patre, non item matre, progenita.*

Haec

It. II. I. 420.

χεῖρα ἐὴν ὑπερέσχε

vbi videndus Scholiaſt. Oxon. Edit. Repone ergo ὑπερέχοντος.

l) Editi et Cod. A. ἱδρυθῆναι. P.

m) Exod. XVIII, 4.

n) MS. Med. θεοτημένας, forte rectius τοὺς θεοσεβεῖς.

o) Ita MSS. Coisl. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) Editi τῶν.

p) Gen. XX, 12.

Ἃ μὲν οὖν ἦν q) ἀναγκαῖον προακοῦσαι, διεπτύξαμεν· καὶ γὰρ εἶχεν ἀσάφειαν ἡ πρότασις αἰνιγματώδη· ἃ δὲ ὁ φιλομαθὴς ζητεῖ, r) διερμηνευτέον ἀκριβέστερον. Μήποτ' οὖν ἐστι τοιοῦτον; εἰ δύναταί τις ἐφιέμενος τῆς ἐναίμου ζωῆς, καὶ μεταποιούμενος ἔτι τῶν κατ' αἴσθησιν, γενέσθαι τῶν ἀσωμάτων καὶ θείων πραγμάτων κληρονόμος. Τούτων ἀξιοῦται μόνος ὁ καταπνευσθεὶς ἄνωθεν, οὐρανίου τε καὶ θείας μοίρας s) ἐπιλαχὼν, ὁ καθαρώτατος νοῦς, ἀλογῶν οὐ μόνον σώματος t) ἀλλὰ καὶ ἑτέρου ψυχῆς τμήματος, ὅπερ ἄλογον ὑπάρχον αἵματι πεφύραται, θυμοὺς ζέοντας καὶ πεπυρωμένας ἐπιθυμίας ἀναφλέγον. Πυνθάνεται γοῦν τοῦτον τὸν τρόπον· ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα τὸ αὐτοδίδακτον, τὸ νοητὸν ἐκεῖνο, u) ἆρά γε ὁ οἰκογενής μου κληρονομήσει με; ὁ τῆς ἐναίμου ζωῆς ἔγγονος; Τότε καὶ ἐπιστεύσας ὁ Θεὸς ἔφθασε τὸν λαλοῦντα, τῆς ῥήσεως προαποστείλας, ὡς ἔπος εἰπεῖν, x) διδασκαλίαν. Εὐθὺς γάρ, φησι, φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, τῷ λέγειν οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, τῶν εἰς τὴν δι' αἰσθήσεως δεῖξιν ἐρχομένων οὐδὲ εἷς. Ἀσώματοι γὰρ φύσεις, νοητῶν πραγμάτων εἰσὶ κληρονόμοι. Παρατετήρηται δὲ y) ἄκρως, τὸ μὴ εἰπεῖν ἢ ἐλάλησεν ἄκρως, φάναι, ἀλλὰ τὸ, φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτόν· ὥσπερ εὐτόνως z) [καὶ a) ἀῤῥήτως ἐνηχήσαντος· ἵν' εἰς πᾶσαν τὴν ψυχὴν διαδοθεῖσα ἡ b) φήμη, μηδὲν ἔρημον ἐάσῃ καὶ κενὸν ὑφηγήσεως ὀρθῆς μέρος, ἀλλὰ πάντα διὰ πάντων ὑγιαινούσης μαθήσεως] ἀναπλησθῇ. Τίς οὖν γενήσεται κληρονόμος; οὐχ ὁ μένων ἐν τῇ σώματος εἱρκτῇ λογισμὸς c) καθ' ἑκούσιον γνώμην· ἀλλ' ὁ λυθεὶς τῶν δεσμῶν καὶ ἐλευθερωθεὶς, καὶ ἔξω τειχῶν προεληλυθὼς, καὶ, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αὐτὸς ἑαυτὸν καταλελοιπώς. Ὃς γάρ, φησιν,

q) Ἀναγκαῖον inserui ex MSS. (acc. Cod. A.)
r) MS. Med. ἐρευνητέον.
s) MSS. Coisl. et Aug. ἐπιτυχών.
t) Ἀλλὰ inserui ex MSS. (acc. Cod. A. qui mox cum editis post καὶ inserit τοῦ. P.)
u) Gen. XV, 3. 4.
x) Cod. A. et Editi add. τήν. P.

Haec praemonere neceſſe habuimus: erat enim in prima parte argumenti quaedam obſcuritas pene aenigmatica. Quid autem hic ſtudioſus quaerat, explicandum eſt diligentius: forſan vero eſt aliquid tale. An poſſit aliquis huius ſanguineae vitae cupidus, et ſenſibus deditus, incorporearum diuinarumque rerum haeres fieri? His dignus habetur ſolus ille qui ſuperne inſpiratus eſt, coeleſtis diuinaeque portionis particeps, animus puriſſimus, contemnens non modo corpus, ſed et alteram partem animae, quae cum ſit bruta miſcetur cum ſanguine, furores feruentes et concupiſcentias ardentes accendens. Ergo ſic interrogat: Quoniam mihi non dediſti ſemen illud a ſeipſo doctum et animo perceptum, num *verna meus haeres mihi erit,* ſanguineae vitae filius? Tunc propere Deus loquentem occupauit, miſſo fere ante ſermonem finitum reſponſo. *Mox*, inquit, *vox Dei facta eſt ad eum, dicens: non hic haeres tuus erit*, nec quisquam ſenſui conſpicuus. Nam incorporeae naturae animo perceptarum haeredes fiunt. Et obſeruandum quod nec dixit Deus, nec locutus eſt, ſed *vox Dei facta eſt ad eum,* tanquam vehementer et fortiter inſonantis: ita vt per totam animam immiſſa vox, nullam eius partem deſertam et vacuam rectae inſtitutionis relinquat, ſed vndiquaque repleatur ſalubri doctrina. Quis ergo haeres erit? non ille animus qui ſponte detinetur in corporis carcere, ſed qui ſolutus vinculis liberatusque prodiit extra parietes, et, vt ita loquar, ſeipſum dereliquit. *Qui*, inquit, *egredietur ex te, hic haeres tuus erit.* Ergo ſi cupis, o anima, haeres diuinorum bonorum fieri, non tantum *terram*, corpus, et *cognationem*, ſenſus, et *domum patris*, orationem deſere, ſed et te ipſam fuge rapta extra teipſam, ſic-

ut

y) Scribe αὐτῷ.
z) Haec omnia vncinis incluſa ſuppleui ex MSS. Vat. Coisl. Aug. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.)
a) Cod. A. ἀῤῥήκτως. P.
b) Cod. A. φωνή. P.
c) Editi addunt καί. P.

Φησιν, ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε. Πόθος οὖν εἴ τις εἰσέρχεταί σε, ψυχή, τῶν θείων ἀγαθῶν κληρονομῆσαι, d) μὴ μόνον γῆν, τὸ σῶμα, καὶ συγγένειαν, αἴσθησιν, καὶ οἶκον πατρὸς, τὸν λόγον, καταλίπῃς, ἀλλὰ καὶ σαυτὴν ἀπόδραθι, καὶ ἔκστηθι σεαυτῆς, e) καθάπερ οἱ κορυβαντιῶντες καὶ κατεχόμενοι, βακχευθεῖσα καὶ θεοφορηθεῖσα κατά τινα f) προφητικὸν ἐπιθειασμόν. Ἐνθουσιώσης γὰρ καὶ οὐκ ἔτι οὔσης ἐν ἑαυτῇ διανοίας, ἀλλ' ἔρωτι οὐρανίῳ σεσοβημένης καὶ ἐκμεμηνυίας, καὶ ἄνω πρὸς g) αὐτὸν εἱλκυσμένης, προϊούσης ἀληθείας καὶ τὰν ποσὶν ἀνασελλούσης, ἵνα κατὰ λεωφόρου βαίνοι τῆς ὁδοῦ, h) τὸ γενέσθαι τῶν θείων κληρονόμον. Πῶς οὖν μετανίστασο τῶν προτέρων ἐκείνων, λέγε θαῤῥοῦσα ἡμῖν, ὦ διάνοια, ἡ τοῖς ἀκούειν δεδιδαγμένοις τὰ νοητὰ i) ἐνηχεῖς, ἀεὶ φάσκουσα· ὅτι μετῳκησάμην τοῦ σώματος, ἡνίκα τῆς σαρκὸς ἠλόγουν δὴ καὶ τῆς αἰσθήσεως, ὁπότε τὰ αἰσθητὰ πάντα ὡς k) τὰ πρὸς ἀλήθειαν ὄντα l) ἐφαντασιώθην· καταγνοῦσα μὲν αὐτῆς τῶν κριτηρίων ὡς νενοθευμένων, καὶ δεδεκασμένων, καὶ ψευδοῦς ὑποπεπληρωμένων δόξης, καταγνοῦσα δὲ καὶ τῶν κρινομένων, ὡς δελεάσαι καὶ ἀπατῆσαι, καὶ ἐκ m) μέσης τῆς φύσεως ἁρπάσαι τὴν ἀλήθειαν εὐτρεπισμένων· μετανέστην καὶ τοῦ λόγου, ἡνίκα πολλὴν ἀλογίαν αὐτοῦ κατέγνων, καίτοι μετεωρίζοντος καὶ φυσῶντος ἑαυτόν. Ἐτόλμα γὰρ τόλμημα οὐ μικρὸν, διὰ σκιῶν μοι σώματα, διὰ ῥημάτων πράγματα, ἅπερ ἀμήχανον ἦν, δεικνύναι. Τοιγαροῦν n) περιέῤῥει τοῖς σφαλλομένοις καὶ περιελάλει, κοινότητι τῶν ὀνομάτων τὰς o) ἰδιότητας τῶν ὑποκειμένων ἀδυνατῶν ἐμφάσει τρανῇ παραστῆσαι. Παθοῦσα δ'

ὡς

d) Gen. XII, 1.

e) Editi et Cod. A. καθώσπερ. P.

f) Ita pro προφορητικὸν MSS. (et Cod. A.)

g) Melius, vt videtur, αὐτοῦ, sc. ἔρωτος.

h) Sic reposui ex MSS. (Editi omissis τὸ γενέσθαι τῶν θείων, ponunt κληρονόμενος οὗτος. Cod. A. omittit τὸ γενέσθαι τῶν θείων, ponit vero κληρονόμος οὗτος. P.

ut lymphati et fanatici, bacchabunda et agitata quadam inſpiratione prophetica. Mentis enim extra ſe raptae, afflataeque, et impulſae coeleſti amore et furſum ab eo tractae, veritate impedimenta dimouente et viam muniente: vt recta incedat, *ſors* eſt, rerum diuinarum haereditas. Sed quomodo migras ab illis prioribus, ingenue dic nobis, o mens, quae audire doctis ſuggerere ſoles intellectu percepta, dicens: Equidem migraui e corpore, quando carnem contempſi, a ſenſu autem, quando omnia ſenſibilia, quaſi reuera non exiſtentia deſpexi: damnato ſenſuum iudicio vt corrupto et inſincero plenoque falſis opinionibus: damnatis etiam his quae iudicantur, vt paratis ad ineſcandum fallendumque, et veritatem, quantum in ſe eſt, tollendam e media rerum natura; quin et emigraui ex oratione, quando in ea magnam eloquendi impotentiam animaduerti, vtcunque tumente et extollente ſe. Auſa eſt enim quiddam non mediocre, per vmbras corpora, per verba res, quod fieri non poteſt, mihi oſtendere. Itaque labebatur per lubrica, et cogebatur multa circumloqui, rerum proprietates propriis verbis eloqui diſerte non valens. Experta tamen, ſicut quiuis ſtultus aut infans, noui, ſatius eſſe migrare ab his omnibus, et ad Deum referre ſingulorum potentias, qui et corpus compingit ac corporat, et ſentiendi vim indit ſenſibus, et orationi loquelam ſuppeditat. Proinde agedum ſicut dereliquiſti caetera, excede ac emigra etiam ex teipſa: at quomodo? caue

i) MSS. ἐνηχοῦσα — φάσκεις, et ſic melius.

k) Omnino deeſt μή.

l) Sic MS. Aug. (et Cod. A.) Editi ἐφαντασιώθη.

m) Ita MSS. pro μέρους in Edit. (et Cod. A.)

n) MSS. Aug. Med. Cuisl. et Coll. Nou. περιμένει τοὺς σφαλλομένους.

o) MS. Med. ὑποκειμένας τῶν ἰδιοτήτων.

ὡς ἄφρων καὶ νήπιος παῖς, ἔγνων, ὡς ἄμεινον ἦν ἄρα πάντων μὲν τούτων ὑπεξελθεῖν, ἑκάστου δὲ τὰς δυνάμεις ἀναθεῖναι θεῷ, τῷ καὶ σῶμα σωματοῦντι καὶ πηγνύντι, καὶ τὴν αἴσθησιν αἰσθάνεσθαι παρασκευάζοντι, καὶ τῷ λόγῳ τὸ λέγειν ὀρέγοντι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὅνπερ τῶν ἄλλων ὑπεξελήλυθας, ὑπέκστηθι καὶ μετανάστηθι καὶ σεαυτῆς. Τί δέ ἐστι τοῦτο; μὴ ταμιεύσῃ τὸ νοεῖν καὶ διανοεῖσθαι καὶ καταλαμβάνειν σεαυτῇ· φέρουσα δὲ καὶ ταῦτα ἀνάθου τῷ νοεῖν ἀκριβῶς καὶ καταλαμβάνειν ἀνεξαπατήτως αἰτίῳ. Τὴν δὲ ἀνάθεσιν δέχεται τῶν πανιέρων τεμενῶν τὸ p) ἁγνότερον· δύο γὰρ ἔοικε συστῆναι, τὸ μὲν νοητὸν, τὸ δ' αἰσθητόν. q) Αἰσθητῶν μὲν οὖν φύσεων, ὁ κόσμος οὗτος, ἀοράτων δὲ ὡς ἀληθῶς, ὁ νοητὸς τὸ r) πανδοχεῖόν ἐστιν. Ὅτι δ' ὁ ὑπεξελθὼν ἐξ s) ἡμῶν καὶ γλιχόμενος ὀπαδὸς εἶναι θεοῦ, τοῦ φύσεως ἀοιδίμου πλούτου κληρονόμος ἐστὶ, μαρτυρεῖ ὁ λέγων. t) Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω, καὶ εἶπεν, ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν· ἐπειδήπερ οὗτος ὁ τῶν θείων θησαυρὸς ἀγαθῶν· u) Ἀνοίξαι σοί, φησι, κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ x) τῶν ἀγαθῶν, τὸν οὐρανόν· ἐξ οὗ δὴ τὰς τελεωτάτας εὐφροσύνας ὁ χορηγὸς ἀδιαστάτως ὕει. Ἀνάβλεψον, εἰς ἔλεγχον τοῦ τυφλοῦ τῶν ἀγελαίων ἀνθρώπων γένους, ὃ βλέπειν δοκοῦν, πεπήρωται. Πῶς γὰρ οὐ πεπήρωται, ὅταν κακὰ μὲν ἀντὶ ἀγαθῶν y) ὁρᾷ ἀντὶ δὲ δικαίων ἄδικα, καὶ πάθη μὲν ἀντ' εὐπαθειῶν, θνητὰ δὲ ἀντὶ ἀθανάτων· καὶ νουθετητὰς μὲν καὶ σωφρονιστὰς ἔτι, δὲ ἔλεγχον καὶ παιδείαν ἀποδιδράσκῃ, κόλακας δὲ καὶ τοὺς πρὸς ἡδονὴν ἀργίας καὶ ἀμαθίας καὶ θρύψεως λόγους ἀποδέχηται. Μόνος οὖν βλέπει ὁ ἀστεῖος· οὗ χάριν καὶ τοὺς προφήτας ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ z) ὁρῶντας· ὁ δὲ ἔξω προεληλυθὼς, οὐ μόνον

p) Forte ἁγιώτερον.

q) Cod. A. αἰσθήσεων. P.

r) MSS. πάνθειον, et sic, vt videtur, rectius.

s) Sic MSS. (et Cod. A.) Melius εἰρημένων; vide vero Coteler. Monument. Eccl. Graec. Vol. II. p. 602. qui reponit ἡμετέρων. Editi ἡμερῶν.

ue ne intellectum, cogitationem, perſpicacitatem tibi ipſi theſaurizes; ſed offerens haec ei dedica, qui exacte intelligendi et infallibiliter percipiendi cauſa eſt. Haec autem donaria recipit alterum e ſacratis templum, ſcilicet ſanctius: ſunt enim opinor duo, alterum intelligibile, alterum ſenſibile: ſenſibilium naturarum mundus hic, inuiſibilium vero ille intellectu perceptus eſt receptaculum. Quod autem egreſſus a nobis, cupiensque ſectator Dei fieri, praeclaras naturae diuitias haereditate aſſequitur, teſtis eſt ſcriptura dicens: *Eduxit eum foras et dixit: ſuſpice in coelum.* Quoniam hic eſt diuinorum bonorum theſaurus. *Aperiat tibi*, inquit, *Dominus theſaurum illum ſuum bonum*, *coelum* videlicet; e quo certe conſummatas laetitias largitor ille continue depluit. Suſpice, vt arguas caecum vulgus hominum, quod cum ſibi videatur cernere, occaecatur. Annon enim occaecatur quando mala bonis antefert, iuſtis iniuſta, perturbationes tranquillitati animi, immortalibus mortalia: repulſisque monitoribus ac caſtigatoribus cum ſuis praeceptis atque monitis, ignauiae ruditatis et luxus admittit ſermones adulantes et ad voluptatem dictos. Ergo ſolus bonus videt: quamobrem et prophetas priſci nominabant *videntes*: qui autem foras prodiit, non ſolum videns, ſed et *Deum videns* appellatus eſt, *Iſrael;* ſic enim haec vox interpretatur. At iſti etiamſi quando aperiunt oculos, terram intuentur terrenorum cupidi, et innutriti materiae. Nam ille ſurſum tollens oculos ad aethera, ſuſpicit manna, ver-

C 2 bum

t) Gen. XV, 5.

u) Deutr. XXVIII, 12.

x) LXX in textu τὸν ἀγαθὸν, ſed videtur auctor notanter ſic ſcribere; ſupra enim habet θεῖαν θησαυρὸς ἀγαθῶν.

y) Ὁρᾷ inſerui ex MSS. Aug. et Coll. Nou. Licet forte melius ſcribi poſſet αἱρεῖ.

z) 1 Reg. IX, 9.

μόνον ὁρῶν, ἀλλὰ καὶ θεὸν ὁρῶν προσερρήθη Ἰσραὴλ, a) ὅς ἐστιν ὁρῶν θεόν. Οἱ δὲ κἄν ποτε τοὺς ὀφθαλμοὺς b) διοίξειαν, πρὸς γῆν ἀπονενεύκασι, τὰ γήϊνα μετιόντες, καὶ τοῖς ἐν c) ὕλῃ συντρεφόμενοι. Ὁ μὲν γὰρ τὰς ὄψεις ἀνατείνει πρὸς αἰθέρα, ἀφορῶν τὸ μάννα, τὸν θεῖον λόγον, τὴν d) οὐράνιον φιλοθεάμονος ψυχῆς ἄφθαρτον τροφήν· οἱ δὲ πρὸς τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα, τὰ περιοδυνοῦντα τὰς κόρας καὶ κυκῶντα καὶ καταμύειν ποιοῦντα, καὶ τὰς ἄλλας πράσων καὶ νεκρῶν ἰχθύων δυσοδμίας, οἰκείας Αἰγύπτου τροφάς. e) Ἐμνήσθημεν γάρ, φησι, τοὺς ἰχθύας οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ δωρεὰν, τοὺς f) σικύους, πέπονας, πράσα, κρόμμυα, σκόροδα· νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος, οὐδὲν πλὴν g) πρὸς τὸ μάννα ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. Συντείνει δὲ πρὸς ἠθοποιΐαν. καὶ τὸ, h) Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω, i) οἵτινες ὑπὸ ἀμουσίας ἤθους εἰώθασι γελᾷν, φάσκοντες· εἴσω γάρ τις ἐξάγεται, ἢ ἔμπαλιν εἰσέρχεται ἔξω; ναὶ, k) ἔφην ἄν, ὦ καταγέλαστοι καὶ λίαν εὐχερεῖς· ψυχῆς γὰρ τρόπους ἰχνηλατεῖν οὐκ ἐμάθετε, ἀλλὰ σωμάτων τὰς ἐν l) τούτοις μεταβατικὰς κινήσεις μόνας ἐρευνᾶτε. Διὸ παράδοξον ὑμῖν φαίνεται εἴ τις ἐξέρχεται εἴσω, ἢ εἰσέρχεται ἔξω· τοῖς δὲ Μωσέως γνωρίμοις ἡμῖν, οὐδὲν τούτων ἀπῳδόν ἐστιν. Ἡ οὐκ ἂν εἴποιτε, τὸν μὲν τέλειον ἀρχιερέα, ὁπότε ἐν τοῖς ἀδύτοις τὰς m) πα-

a) Idem Iſraelis etymon paſſim traditur a Noſtro, in quo longe abit a ſacri textus verbis, Gen. XXXII, 28. Vera ſcil. nominis notatio eſt ex שרה *praeualuit*, et אל *Deus*. Ioſeph. Antiq. I, 20. vtcunque ab Hieronymo reprehenſus, non a ſenſu ſcripturae aberrauit. Philonis vero Etymon Patres Graeci vulgo ſequuntur. Origenes Comm. in Ioh. p. 72. Clem. Alex. Strom. I. p. 334. Euſeb. Praep. Euang. L. VII, c. 8. vt alios taceam. Vnde et Hieronym. Lib. quaeſt. heb. in Gen. forte Philonem reſpiciens: *Quamuis igitur grandis auctoritatis ſint, qui Iſrael virum* ſ. mentem videntem Deum *transtulerunt: nos magis ſcripturae et angeli vel Dei, qui ipſum Iſrael vocauit, auctoritate ducimur, quam cuiuslibet eloquentiae ſaecularis.* Vide autem annon in Lexico Origeniano vetuſtum lateat mendum, Ἰσραὴλ νοῦς ὁρῶν θεόν. Ibi ex notatione nominis ſcribi debet ἄνθρωπος.

bum diuinum, coeleſtem immortalemque cibum animae diſcendi cupidae: iſti vero ſuſpiciunt cepas et allia pupillas cruciantia et turbantia, ita vt conniueant, atque caeteros porrorum et ſalſamentorum foetores, cibos Aegypto peculiares. *Venerunt*, inquit, *nobis in mentem piſces quibus in Aegypto veſcebamur gratis, cucumeres, pepones, porrum, cepe, allium: nunc anima noſtra exaruit, nihil praeter manna vident noſtri oculi.* Facit autem ad mores et illud: *Eduxit eum foras*, quod quidam indocti ridere ſolent, rogitantes et quis intro educitur, aut e diuerſo foras intrat? Etiam, o ridiculi et nimis faciles: neſcitis enim veſtigare mores animae, ſed ſolos corporum locales motus in his verbis quaeritis. Ideo mirum vobis videtur ſi quis intrat foras, aut intro exit: nobis vero Moſis familiaribus nulla eſt hic abſurditas. Annon diceretis, perfectum ſummum ſacerdotem, quando in adytis operatur ſacris patriis, intus eſſe ac foris? intus, conſpicuo corpore, foris, anima vndiquaque circumuagante obambulanteque. E diuerſo alium vel alie-

b) MS. Med. αὐτῶν διανοίξωσι. (In Cod. A. raſura eſt.)

c) MSS. (acc. Cod. A.) ἅδη, ſed nil muto. Forſan ὕλαις ſicut infra p. 495. edit. Mangey. ὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις.

d) Melius ὐρανίων. Ibid. pro περιωδυνῦντα in MS. Med. ſcribitur περιδονῦντα. Mox pro κυκῶντα ſcribe κακῦντα.

e) Num. XI, 5.

f) Sic Mangeyus, Editi vero, Cod. A. et textus τῶν ὁ σικύυς. P.

g) MSS. εἰ, et ſic textus.

h) Gen. XV, 5.

i) Cod. A. et Editi, ὅ τινες, et, vt mihi videtur, rectius. P.

k) Nonnulli Codices, φήσῃ τις ἄν, et ſic rectius.

l) Reponendum videtur τόποις.

m) Sic MSS. Editi et Cod. A. πατρίυς ἁγιςίας.

τρόπους ἁγιστείας ἐπιτελεῖ, ἔνδον εἶναί τε καὶ ἔξω· ἔνδον μὲν τῷ φανερῷ σώματι, ἔξω δὲ ψυχῇ τῇ περιφοίτῳ καὶ πεπλανημένῃ; Καὶ ἔμπαλιν, τινὰ μηδὲ γένους ὄντα τοῦ ἱερωμένου θεοφιλῆ καὶ n) θεόφιλον, ἔξω τῶν περιῤῥαντηρίων ἑστῶτα, ἐσωτάτω διατρίβειν, ἀποδημίαν ἡγούμενον ὅλον τὸν μετὰ σώματος βίον; ὁπότε δὲ δύναιτο ψυχῇ μόνῃ ζῆν, ὡς ἐν πατρίδι καταμένειν ὑπολαμβάνειν; καὶ γὰρ φιλίας μέν ἐστιν ἔξω πᾶς ἄφρων, κἂν συνημερεύων μηδ' ἀκαρὲς ἀπολείπηται· εἴσω δὲ πᾶς σοφὸς, κἂν μὴ μόνον χώραις, ἀλλὰ καὶ μεγάλοις κλίμασι γῆς διῳκισμένος τυγχάνῃ. Κατὰ δὲ Μωϋσῆν ὁ φίλος o) οὕτως ἐγγύς ἐστιν, ὥστε p) ἀδιαφορεῖν ψυχῆς· λέγει γὰρ, q) Ὁ φίλος, ὁ ἴσος τῇ ψυχῇ σου. Καὶ ὁ ἱερεὺς μέντοι, r) ἄνθρωπος οὐκ ἔσται κατ' αὐτὸν, ὅταν εἰσίῃ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἕως ἂν ἐξέλθῃ, οὐ s) σωματικαῖς ἀλλὰ ταῖς κατὰ ψυχὴν κινήσεσιν. Ὁ γὰρ νοῦς, ὅτε μὲν καθαρῶς λειτουργεῖ θεῷ, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπινος, t) ἀλλὰ θεῖος· ὅτε δὲ ἀνθρωπίνῳ τινὶ, τέτραπται καταβὰς ἀπ' οὐρανοῦ, μᾶλλον δὲ πεσὼν ἐπὶ γῆν, ἐξέρχεται, κἂν ἔτι μένῃ τὸ σῶμα ἔνδον αὐτῷ. Ὀρθότατα οὖν εἴρηται, Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω· τῶν κατὰ τὸ σῶμα δεσμωτηρίων, τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις φωλεῶν, τῶν κατὰ ἀπατεῶνα λόγον σοφιστειῶν· ἐπὶ πᾶσιν, αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ δοκεῖν αὐτεξουσίῳ γνώμῃ καὶ αὐτοκράτορι νοεῖν τε καὶ καταλαμβάνειν. u) Προαγαγὼν δὲ αὐτὸν ἔξω, φησὶν, ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, ἐὰν δυνηθῇς x) ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Παγκάλως εἶπεν, οὕτως ἔσται

n) Scribe φιλόθεον. Voces enim istae θεοφιλὴς et φιλόθεος saepius tum a Philone tum ab aliis iunguntur, quarum illa a Deo amatum, haec Dei amantem significat. Lib. III. de Vit. Mos. p. 664. It. Lib. *quod* omn. Prob. p. 811. et Clem. Alex. Strom. VII. p. 700. Euseb. Praep. Euang. L. VII, c. 4.

o) Sic MSS. pro ὄντος in Edit. (et Cod. A.)

p) Cod. A. ἀδιαφορεῖ. P.

q) Deutr. XIII, 6.

alienum a Leuitico genere, amicum Deo carumque, extra ſacraria ſtantem, intus in penitiſſimis agere, qui peregrinationem putat totam vitam corporis: quoties autem poteſt ſolam animae vitam viuere, credit ſe degere in patria. Nam extra amicitiam eſt omnis inſipiens, etiamſi ne monentum quidem diſcedat a contubernio: intus vero omnis ſapiens, etiamſi non ſolum regionibus, verum etiam immenſis terrae tractibus diſiunctus ſit. Moſes autem amicum adeo propinquum eſſe ait, vt nihil ab anima differat: dicit enim, *Amicus aequalis animae tuae.* Iuxta eiusdem aeſtimationem, nec *ſacerdos erit homo, quando ſancta ſanctorum ingreditur, donec exeat*, non corporis, ſed animae motibus, Mens enim, quando pure Deo litat, non eſt humana, ſed diuina: cum autem ad aliquid humanum auertitur, deſcendens de coelo, vel potius delapſa in terram, egreditur, etiamſi corpus intus maneat. Rectiſſime igitur dictum eſt, *Eduxit eum foras*, e carcere corporis, e cauernis ſenſuum, e fallacibus ſermonis ſophismatibus: et inſuper ipſum ex ſeipſo, atque opinione qua putabat, ſe nulli obnoxium libere ac ſuapte facultate percipere atque intelligere. *Producto autem foras dixit: Suſpice in coelum, et numera ſtellas, ſi poteſt iniri eorum numerus. Sic erit ſemen tuum.* Egregie dictum: *ſic erit ſemen tuum*, non par ſtellarum numero: non enim ſolam multitudinem, ſed et alia multa ad inte-

r) Alludit ad Leu. XVI, 16. vbi ſcribitur, *πᾶς ἄνθρωπος ἐκ ἔςαι ἐν τῇ σκηνῇ τῦ μαρτυρίȣ*, exinde ex voce *πᾶς* in eius Codice forte omiſſa hanc conficit ſententiam. Quam etiam repetit Lib. II. de Somn. p. 1134. Huc quoque reſpicit Origenes Hom. IX. in Leuit.

s) Ita MS. Coisl. Editi (et Cod. A.) *σωματικῶς*.

t) Editi et Cod. A. *ἀλλ᾽ ἤ*. P.

u) Gen. XV, 5. 6.

x) Cod. A. *τῦ ἀριθμῆσαι*. P.

ϛαι xx) τὸ σπέρμα σȣ̃, ἀλλ᾽ ȣ̓ τοσȣ̃τον, τοῖς ἄϛροις ἰσάριθμον· ȣ̓ γὰρ αὐτὸ τὸ πλῆθος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μυρία τῶν εἰς εὐδαιμονίαν ὁλόκληρον καὶ παντελῆ βȣ́λεται y) παρεμφαίνειν. Οὕτως ȣ̃ν ἔϛαι, φησὶν, ὡς ἔχει τὸ ὁρώμενον αἰθέριον, ȣ̈τως ȣ̓ράνιον, ȣ̈τως αὐγῆς γέμον ἀσκίȣ καὶ καθαρᾶς· (ȣ̓ρανȣ̃ γὰρ ἀπελήλαται νὺξ, καὶ z) ἀρετῆς τὸ σκότος·) a) ἀϛροειδέϛατον, εὖ διακεκοσμημένον, τάξει χρώμενον ἀκλινεῖ, τῇ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἐχȣ́σῃ. Βȣ́λεται γὰρ ἀντίμιμον ȣ̓ρανȣ̃, εἰ δὲ χρὴ καὶ προσυπερβάλλοντα εἰπεῖν, ȣ̓ρανὸν ἐπίγειον ἀποφῆναι τὴν τȣ̃ σοφȣ̃ ψυχὴν, ἔχȣσαν b) ἐν αἰθέρι καθαρὰς φάσεις, τεταγμένας κινήσεις, χορείας ἐμμελεῖς, θείας περιόδȣς, ἀρετῶν ἀϛροειδεϛάτας καὶ περιλαμπεϛάτας αὐγάς. Εἰ δ᾽ ἀμήχανον αἰσθητῶν ἀϛέρων ἀριθμὸν c) εὑρεῖν, πῶς ȣ̓χὶ μᾶλλον νοητῶν; ἐφ᾽ ὅσον γὰρ οἶμαι τὸ κρίνον τȣ̃ d) κρινομένȣ ἄμεινον ἢ χεῖρον· νȣ̃ς μὲν γὰρ ἄμεινον αἰσθήσεως, διανοίας δὲ ἀμβλύτερον αἴσθησις· ἐπὶ τοσȣ̃τον καὶ τὰ κρινόμενα διενήνοχεν· ὥϛε μυρίῳ πλήθει τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν ὑπερβάλλειν. Τȣ̃ γὰρ ψυχῆς ὄμματος βραχυτάτη μοῖρα οἱ κατὰ σῶμα ὀφθαλμοί· τὸ μὲν γὰρ ἔοικεν ἡλίῳ, λυχνȣ̃χοις δὲ ȣ̃τοι, μελετῶσιν ἐξάπτεσθαί τε καὶ σβέννυσθαι.

Ἀναγκαίως ȣ̃ν ἐπιλέγεται, Ἐπίϛευσεν Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, πρὸς ἔπαινον τȣ̃ πεπιϛευκότος. Καίτοι τάχα ἄν τις εἴποι, τȣ̃τ᾽ ἄξιον ἐπαίνȣ κρίνετε; τίς δὲ ȣ̓κ ἂν e) τι λέγοντι καὶ ὑπισχνȣμένῳ θεῷ προσέχοι τὸν νȣ̃ν, κἂν εἰ πάντων ἀδικώτατος καὶ ἀσεβέϛατος ὢν τυγχάνοι; Πρὸς ὃν ἐρȣ̃μεν, μὴ, f) μὴ ὦ γενναῖε, ἀνεξετάϛως, ἢ τὸν σοφὸν

xx) Τὸ σπέρμα σȣ, omittit Cod. A. P.

y) Codices tres παρεπεμφθῆναι (quartum adde Cod. A.) Vnde reponendum coniicio παρεμφῆναι. Infra enim habet ἀποφῆναι.

z) Scribe αἰθέρος, vt liquet ex contextu.

a) Ἀϛροειδέϛατον insetui ex MS. Vat. (acc. Cod. A.)

integram et perfectam felicitatem conducentia vult indicare. *Sic erit*, inquit, ſicut quod vides in aethere: ſic coeleſte, ſic vmbra carens, plenum ſplendore puriſſimo, (nam nec in coelo nox locum habet, nec in virtute tenebrae) lucidiſſimum, diſpoſitum ornatiſſime, immoto manens ordine, ſemper ſui ſimile. Vult enim coeli effigiem, aut quod plus eſt, coelum terreſtre dici ſapientis animam, vt quae velut in aethere, habet pura lumina, ſtatos motus, concinnas choreas, diuinos circuitus, virtutum ſplendores fulgidiſſimos et ſtellis ſimillimos. Quod ſi ſenſibilium ſtellarum numerum inuenire eſt impoſſibile, multo magis intellectu perceptarum; nam ſicut vel praeſtantius vel deterius eſt id quod iudicat quam quod iudicatur: ſiquidem mens ſenſu eſt potior, hic vero illa hebetior: tantum et inter ea quae iudicantur intereſt. Itaque intellectu percepta ſenſibilia immane quantum ſuperant. Nam oculi animae proprii minima quaedam portio eſt oculus corporeus: ille ſoli eſt ſimilis, hic lucernis, quae modo accenſae mox extingui ſolent.

Ideo neceſſario ſubiungitur: *Credidit Abraham Deo*, ad laudem eius qui credidit. Dicat fortaſſe aliquis, hoccine laude dignum iudicas? Quis Deo quicquam loquenti pollicentique fidem non adhiberet, etiamſi eſſet impius et omnium mortalium iniuſtiſſimus? Huic reſpondebimus: Caue, caue o praeclare vir, ne te-

b) Addendum videtur ὡς, et pro Φάσεις reponendum Φύσεις.

c) MSS. ἰδεῖν.

d) Melius vt videtur, κρίνοντος.

e) Τὶ addidi ex MSS. Vat. Coisl. et Aug. (Cod. A. addit τοι, ſed linea ſubducta iterum damnatur.)

f) Forte δή.

τὸν ἀφέλῃ τὰ πρέποντα ἐγκώμια, ἢ τοῖς ἀναξίοις τὴν τελειωτάτην ἀρετῶν πίστιν g) μαρτυρήσῃς, ἢ τὴν ἡμετέραν περὶ τούτων γνῶσιν αἰτιάσῃ. Βαθυτέραν γὰρ εἰ βουληθείης ἔρευναν καὶ μὴ σφόδρα ἐπιπόλαιον ποιήσασθαι, σαφῶς γνώσῃ, ὅτι μόνῳ θεῷ χωρὶς ἑτέρου προς παραλήψεως οὐ ῥάδιον πιστεῦσαι, διὰ τὴν πρὸς τὸ θνητὸν ᾧ συνεζεύγμεθα, συγγένειαν· ὅπερ ἡμᾶς καὶ χρήμασι, καὶ δόξῃ, καὶ ἀρχῇ, καὶ φίλοις, ὑγείᾳ τε καὶ ῥώμῃ σώματος, καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀναπείθει πεπιστευκέναι. Τὸ δὲ ἐκνίψασθαι τούτων ἕκαστον, καὶ ἀπιστῆσαι γενέσει τῇ πάντα ἐξ ἑαυτῆς ἀπίστῳ, μόνῳ δὲ πιστεῦσαι θεῷ τῷ καὶ πρὸς ἀλήθειαν μόνῳ πιστῷ, μεγάλης καὶ ὀλυμπίου διανοίας ἔργον ἐστὶ, πρὸς οὐδενὸς οὐκέτι δελεαζομένης τῶν παρ᾽ ἡμῖν.

Εὖ δὲ τὸ φάναι, λογισθῆναι τὴν πίστιν εἰς δικαιοσύνην αὐτῷ· δίκαιον γὰρ οὕτως οὐδὲν, ὡς ἀκράτῳ καὶ ἀμιγεῖ τῇ πρὸς θεὸν μόνον πίστει κεχρῆσθαι. Τὸ δὲ δίκαιον καὶ ἀκόλουθον h) τοῦτο τῇ φύσει, παράδοξον ἐνομίσθη, διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀπιστίαν ἡμῶν, οὓς ἐλέγχων ὁ ἱερὸς λόγος φησὶν, ὅτι τὸ ἐπὶ μόνῳ τῷ ὄντι βεβαίως καὶ ἀκλινῶς ὁρμεῖν, θαυμαστὸν μὲν παρ᾽ ἀνθρώποις, οἷς ἀγαθῶν ἀδέλων κτῆσις οὐκ ἔστιν, οὐ θαυμαστὸν δὲ παρ᾽ ἀληθείᾳ βραβευούσῃ, δικαιοσύνης δ᾽ αὐτὸ μόνον ἔργον.

i) Εἶπε δὲ, φησι, πρὸς αὐτὸν, ἐγὼ ὁ θεὸς, ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ k) γῆς Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομῆσαι. Τοῦτ᾽ οὐχ ὑπόσχεσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ παλαιᾶς ὑποσχέσεως βεβαίωσιν ἐμφαίνει. l) Τὸ μὲν οὖν πάλαι δωρηθὲν m) ἀγαθὸν, ἔξοδος ἦν ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς μετεωρολογίας, ἥτις ἀνεδίδασκεν οὐ θεοῦ ἔργον, ἀλλὰ θεὸν τὸν κόσμον εἶναι ὑπολαμβάνειν, καὶ τό,

τε

g) Cod. A. μαρτυρήσεις. P.

h) Addidi τοῦτο ex MSS. Ibid. pro ἐνομίσθη scribitur ἔδοξε.

i) Gen. XV, 7.

k) MS. Vat. χώρας, vt et textus S.

mere aut illum ſapientem fraudes ſuis laudibus, aut indignis perfectiſſimam virtutem, fidem, tribuas, aut noſtram ſuper hac re incuſes ſententiam Nam ſi penitius ſcrutari, non ſolum in ſuperficie, volueris, comperies quam difficile ſit credere ſoli Deo, nulla re aſſumta alia. propter cognationem quam habemus cum parte mortali: quae nobis perſuadet vt fidamus gloriae, principatui, amicis, ſanitati roborique corporis, et caeteris plurimis. Has autem perſuaſiones eluere, et diffidere creaturae in omnibus per ſe infidiſſimae, ac ſoli Deo fidere, qui ſolus vere fidus eſt, res eſt animi magni coeleſtisque, non ineſcati vllis rebus noſtratibus.

Illud quoque bene additur, *imputatam ei fidem ad iuſtitiam.* Nihil enim tam iuſtum, quam fide ſincera Deo ſoli credere. Id quantumuis iuſtum et naturae conſentaneum, mirum videtur propter nos vulgus incredulum, quos arguens ſacra ſcriptura dicit, in ſolo Deo firmiter et certo niti, quantumlibet mirandum ſit hominibus verorum bonorum expertibus, alioqui reuera non eſt mirabile, ſed opus iuſtitiae proprium.

Et dixit, inquit, *ad eum: ego ſum Deus, qui eduxi te de terra Chaldaeorum, vt darem tibi terram hanc in haereditatem.* Hoc non ſolum nouam pollicetur, ſed et veterem promiſſionem confirmat; ſiquidem dudum donatum bonum, exitus erat e meteorologia Chaldaica, quae docebat credere, mundum non opus Dei, ſed Deum ipſum eſſe, et bona ma-

laque

l) Haec vsque ad *διαδοχῆς* citantur a Iohanne Monacho inedito tit. *περὶ ἀϛρολόγων.* Ἐκ τῦ τίς ὁ τῶν θείων κληρονόμος.

m) Ioh. inedit. τῷ Ἀβραὰμ, et ſic pro *ἀγαθὸν* ſcribendum puto.

τε εὖ καὶ τὸ χεῖρον n) ἅπασι τοῖς ἔσιν, φοραῖς καὶ τεταγμέναις ἀσέρων περιόδοις o) ἀριθμεῖσθαι, καὶ ἐνθένδε τὴν ἀγαθῶ καὶ κακῶ γένεσιν ἠρτῆσθαι. Ταῦτα δὲ τῶν κατ᾽ ὠρανὸν ἡ p) ὁμαλὴ καὶ τεταγμένη κίνησις, τὰς εὐχερεςέρυς ἔπεισε τερατεύεσθαι· καὶ γὰρ τὸ Χαλδαίων ὄνομα μεταληφθὲν, q) ὁμαλότητι παρωνυμεῖ. Τὸ δὲ νέον ἀγαθὸν, r) κτήσασθαι σοφίαν τὴν ἀδίδακτον μὲν αἰσθήσει, νῷ δὲ εἰλικρινεςάτῳ καταλαμβανομένην, δι᾽ ἧς ἀποικιῶν ἡ ἀρίςη βεβαιῶται· μετανιςαμένης τῆς ψυχῆς ἀπὸ s) ἀςρονομίας ἐπὶ φυσιολογίαν, καὶ ἀπὸ t) ἀβεβαίυ εἰκασίας ἐπὶ πάγιον κατάληψιν, καὶ κυρίως εἰπεῖν, ἀπὸ τῶ γεγονότος πρὸς τὸ ἀγέννητον, ἀπὸ τῶ κόσμυ πρὸς τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν αὐτῶ. Τὰς μὲν γὰρ u) τὰς γνώμας Χαλδαΐζοντας, ὠρανῷ πεπιςευκέναι, τὸν δὲ ἐνθένδε μεταναςάντα, τῷ ἐπόχῳ τῶ ὠρανῶ καὶ ἡνιόχῳ τῶ παντὸς κόσμυ, θεῷ, φασὶν οἱ χρησμοί. Καλός γε ὁ κλῆρος, μείζων ἴσως τῆς δυνάμεως τῶ λαμβάνοντος, ἐπάξιος δὲ τῶ μεγέθυς τῶ διδόντος.

Ἀλλ᾽ ὐκ ἐξαρκεῖ χρηςὰ ἐλπίσαι καὶ θαυμάσια ἡλίκα προσδοκῆσαι τῷ σοφίας ἐραςῇ διὰ τῶν θεσπισθέντων· ἀλλ᾽ εἰ μὴ καὶ τρόπον γνώσεται καθ᾽ ὃν ἐφίξεται τῆς τῶ κλήρυ διαδοχῆς, παγχάλεπον ἡγεῖται, ἅτε διψῶν ἐπιςήμης καὶ ἀπλήςως ἔχων αὐτῆς. Διὸ πυνθάνεται φάσκων, Κύριε θεὲ κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν. Ἴσως ἂν τις εἴποι, μάχεσθαι τῶτο τῷ πεπιςευκέναι· τὸ μὲν γὰρ ἀπορεῖν ἐνδοιάζοντος, τὸ δὲ μηκέτι ζητεῖν πεπιςευκότος ἔργον εἶναι. Λεκτέον ὖν, ὅτι ἀπορεῖ καὶ πεπίςευκεν, ὐ μὴν περὶ τῶ αὐτῶ· x) καὶ πολλῶ

n) MSS. ἐν ἅπασι.

o) Melius forte ἁρμόττεσθαι.

p) MS. Med. μαλακὴ καὶ ἐκτεταμένη.

q) Ita pro ὁμαλότητα MSS. Coisl. Aug. et Iohannes ibid. (acced. Cod. A.)

r) Iohannes κληρονομεῖν, et ſic melius; vox enim iſta vſurpatur in S. textu Gen. XV, 8.

laque rebus vniuerſis confici ſtellarum certis ordinatisque curſibus, vnde bonorum malorumque cauſae pendeant. Hanc vero mirabilem ſententiam homines ad credendum faciles hauſerant ex ordinato et aequabili motu orbium coeleſtium; nam Chaldim interpretatur *aequabilitas*. Nouum autem bonum *quod promittitur*, eſt acquiſitio ſapientiae eius quae non ſenſu diſcitur, ſed mente ſinceriſſima percipitur, et confirmat migrationem optimam, qua anima ſe confert ab aſtronomia ad phyſiologiam, et ad certam cognitionem ab incerta coniectura: atque, vt proprie loquar, a genitis ad ingenitum, a mundo ad eius patrem conditoremque. Chaldaicam enim ſectam coelo fuiſſe deditam, hunc autem poſtquam inde migrauit, Deo qui coelo vectatur et id gubernat, *credidiſſe*, narrant ſacra eloquia. Praeclara ſane haereditas, fortaſſe maior quam pro captu haeredis, ſed digna largientis magnitudine.

Sed non ſufficit bona ſpes et mirae felicitatis exſpectatio ſapientiae cupido per oraculum oblata, niſi et modum audiat, quo ad eam felicitatem peruenturus ſit, quod moleſtum ſit illi haec ignorare, vt inſatiabiliter ſitienti ſcientiam. Ideo percontatur: *Domine Deus, quomodo cognoſcam quod eam haereditate poſſidebo?* Dicat fortaſſe aliquis, non conuenire hoc ei qui crediderat: nam haeſitationem dubitantis eſſe, eum vero qui credit, nihil amplius quaerere. Dicendum igitur eum haeſitare et credere, ſed non de eadem re:

s) MSS. ἀστρολογίας, atque ita ſcribendum puto. Neque enim Aſtronomia, ſed Aſtrologia vitio Chaldaeis eſt data.

t) Ita MSS. Coll. Nou. et Ioh. ined. cui emendationi ſenſus quoque ſatis fidem facit. (Editi et Cod. A. βεβαίως.)

u) Forſan ταῖς γνώμαις.

x) Καὶ deeſt MSS. Coisl. et Aug. videturque delendum. (deeſt etiam Cod. A.)

λȣ γε καὶ δεῖ. Πεπίϛευκε γὰρ ὅτι κληρονόμος ἔϛαι σοφίας, τὸν δὲ τρόπον αὐτὸ μόνον ζητεῖ καθ᾽ ὃν ἂν γένοιτο· τὸ δ᾽ ὅτι γενήσεται, πάντως κατὰ τὰς θείας ὑποσχέσεις βεβαίως κατείληφε. Τὸν πόθον ȣ̓ν ᾧ κέχρηται πρὸς τὸ μαθεῖν, ἐπαινέσας ὁ διδάσκαλος, ἄρχεται τῆς ὑφηγήσεως ἀπὸ ϛοιχειώδȣς εἰσαγωγῆς, ἐν ᾗ πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον γέγραπται, y) Λάβε μοι. Βραχεῖα μὲν ἡ λέξις, πολλὴ δὲ ἡ δύναμις, ἐμφαίνει γὰρ ȣ̓κ ὀλίγα. Πρῶτον μὲν, ἴδιον, φησιν, ȣ̓δὲν ἔχεις z) ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ ὅ, τι ἂν νομίσῃς ἔχειν, ἕτερος παρέσχηκεν· ἐξ ȣ̂ συνάγεται ὅτι θεȣ̂ τȣ̂ διδόντος κτήματα πάντα, ἀλλ᾽ ȣ̓ τῆς μετ᾽ αὐτὸν καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸ λαβεῖν προτεινȣ́σης γενέσεως· δεύτερον δὲ, κἂν λάβῃς, λάβε, μὴ σεαυτῷ, δάνειον δὲ ἢ παρακαταθήκην νομίσας τὸ δοθὲν, τῷ παρακαταθεμένῳ καὶ a) συμβαλόντι ἀπόδος, πρεσβυτέραν χάριν χάριτι νεωτέρᾳ, προκατάρχȣσαν ἀντεκτινȣ́σῃ δικαίως καὶ προσηκόντως ἀμειψάμενος. Πολλοὶ γὰρ ἐκ παρακαταθηκῶν ἱερῶν πονηροὶ ἐγένοντο, τοῖς ἀλλοτρίοις ὡς ἰδίοις ὑπ᾽ ἀμέτρȣ τῆς πλεονεξίας καταχρησάμενοι· σὺ δὲ, ὦ γενναῖε, πειρῶ παντὶ σθένει, μὴ μόνον ἀσινῆ καὶ ἀκιβδήλευτα φυλάττειν ἃ ἔλαβες, ἀλλὰ καὶ πλείονος ἐπιμελείας ἀξιȣ̂ν, ἵν᾽ ὁ παρακαταθέμενος μηδὲν b) ἔχῃ τῆς c) παρά σȣ φυλακῆς αἰτιᾶσθαι. Παρακατέθετο δέ σοι αὐτῷ ψυχὴν, λόγον, αἴσθησιν, ὁ ζωοπλάϛης, ἃ συμβολικῶς, δάμαλις, κριὸς, αἲξ, ἐν ἱεραῖς γραφαῖς ὠνομάσθησαν. Ταῦτα δ᾽ οἱ μὲν εὐθὺς ὑπὸ φιλαυτίας ἐνοσφίσαντο, οἱ δὲ πρὸς d) καιριωτάτην ἀπόδοσιν ἐταμιεύσαντο. Τῶν μὲν ȣ̓̂ν νοσφιζομένων ȣ̓κ ἔϛιν ἀριθμὸν εὑρεῖν· τίς γὰρ ἡμῶν ψυχὴν καὶ λόγον καὶ αἴσθησιν, e) οὐ πάντα ὁμȣ̂ ταῦτά φησιν κτήματα αὐτȣ̂ εἶναι, τὸ αἰσθάνεσθαι, τὸ λέγειν, τὸ καταλαμβάνειν, οἰόμενος ἐφ᾽ ἑαυτῷ μόνῳ κεῖσθαι; τῶν δὲ πίϛιν ἱερὰν καὶ ἄσυλον

ὄντως

y) Gen. XV, 9.

z) Ἀγαθὸν deest MSS. et certe deleri poteſt.

a) Sic MSS. Coisl. et Aug. Editi (et Cod. A.) συμβολόντι.

re : abſit hoc a fideli anima: credidit ſe poſſeſſurum ſapientiam, nihil aliud quaerit, quam quomodo ſibi obuentura ſit ea felicitas, nam obuenturam certo ſcit, fretus Dei promiſſione. Itaque laudato hominis prono ad diſcendum deſiderio praeceptor, incipit a primis elementis eum erudire, primum docens quod eſt ſumme neceſſarium: *ſume mihi.* Breue verbum, ſed magna vis eius: non pauca enim indicat. Ante omnia, proprium, inquit, nullum habes bonum, ſed ſi quid habere putaris, aliunde habes. Vnde colligitur quod accipimus a Deo quicquid habemus, non a poſt eum poſita creatura et manus ad eum extendente vt accipiat. Secundo inquit, quicquid ſumis ſume non tibi ipſi, ſed quaſi mutuum aut depoſitum redde ei qui prius depoſuit, et commiſit, veterem gratiam noua, incipientem beneficentiam gratitudine iuſte et decenter rependens. Nam multi ex ſacris depoſitis prae auaritia nimia praui ſunt facti tanquam ſuis alienis vſi: tu vero, vir bone, da operam pro viribus, vt non ſolum integra illaeſaque ſerues quae accepiſti, ſed omni cura efficias, vt qui commiſit non habeat quod queratur de tua cuſtodia. Commiſit autem haec. animam, ſermonem, ſenſum, rerum conditor. Quae figurate, *iuuenca*, *aries*, *capra* nominantur in ſacris literis. Haec autem quidam ſui nimis amantes vſurparunt ſibi, alii repoſuerunt vt tempeſtiue redderent. Illi ergo qui ſic ſibi vſurpant ſunt innumeri; quis enim eſt noſtrum qui animam ſermonem, ſenſum, in bonis ſuis non cenſeat, ſibi acceptum ferens quod ſentit, loquitur, intelligit? eorum autem qui bona fide cuſtodiunt depoſitum, exiguus eſt numerus. Hi tria iam dicta Deo dedicant,

b) Cod. A. ἔχοι. P.
c) MSS. περί. Forte ſcribendum τῆς παρά σοι φυλακῆς.
d) Forſan καιριωτέραν.
e) Οὐ addidi ex MSS. Coisl. et Coll. Nou. (Cod. A. deeſt.)

ὄντως διαφυλαττόντων, ὀλίγος ἐςὶν ἀριθμός. Οὗτοι ταῦτα τὰ τρία ἀνατεθείκασι θεῷ, ψυχὴν, αἴσθησιν, λόγον· ἔλαβον γὰρ ἐχ ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐκείνῳ ταῦτα πάντα, f) ᾧ καὶ εἰκότως ὡμολόγησαν g) κατ' αὐτὸν εἶναι τὰς ἑκάςων ἐνεργείας, τῦ νῦ τὰς διανοήσεις, τῦ λόγυ τὰς ἑρμηνείας, τῆς αἰσθήσεως τὰς φαντασίας. Οἱ μὲν ὖν ἑαυτοῖς ταῦτα ἐπιγράφοντες, ἄξια h) ταῦτα τῆς ἑαυτῶν βαρυδαιμονίας ἐκληρώσαντο· ψυχὴν μὲν ἐπίβυλον, ἀλόγοις πάθεσι πεφυρμένην, καὶ πλήθει κακιῶν κατειλημμένην· τότε μὲν ὑπὸ λαιμαργίας καὶ λαγνείας, ὥσπερ ἐν i) χαμαιτυπείῳ περιϋβριζομένην, τότε δὲ ὑπὸ πλήθυς ἀδικημάτων, ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ καθειργνυμένην, μετὰ κακέργων, ἐκ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπιτηδευμάτων, ἃ πᾶσι τοῖς κριταῖς ἀγώγιμα γίνεται· λόγον δὲ σόμαργον, ἠκονημένον κατὰ τῆς ἀληθείας, βλαβερὸν μὲν τοῖς ἐντυγχάνυσιν, αἰσχύνην δὲ τοῖς κεκτημένοις ἐπιφέροντα· αἴσθησιν δὲ ἀκόρεςον, ἐμφορυμένην μὲν ἀεὶ τῶν αἰσθητῶν, ὑπὸ δὲ ἀκράτορος ἐπιθυμίας μηδέποτε ἐμπλησθῆναι δυναμένην, ἀλογῦσαν τῶν σωφρονιςῶν, ὡς παρορᾷν καὶ παρακύειν, καὶ ὅσα ἂν ἐπ' ὠφελείᾳ διεξέρχωνται, παραπτύειν. Οἱ δὲ λαβόντες μὴ ἑαυτοῖς, ἀλλὰ θεῷ, τύτων ἕκαςον αὐτῷ ἀνέθεσαν, ἱεροπρεπὲς καὶ ἅγιον ὄντως διαφυλάξαντες k) τὸ κεκτημένον, τὴν μὲν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ἄλλο, ἢ τὰ περὶ θεῦ καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῦ διανοήσαι· τὸν δὲ λόγον, ἵν' ἀχαλίνῳ ςόματι l) ἐγκωμίοις καὶ ὕμνοις καὶ εὐδαιμονισμοῖς γεραίροι τὸν τῶν ὅλων πατέρα, τὰς πρὸς ἑρμηνείαν ἁπάσας ἀρετὰς, εἰς ἓν τῦτο μόνον ἔργον συγκροτῶν καὶ ἐπιδεικνύμενος· τὴν δὲ αἴσθησιν, ἵνα φαντασιυμένη πάντα τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ὐρανόν τε καὶ γῆν, καὶ τὰς μεταξὺ φύσεις, ζῶά τε καὶ φυτὰ, ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεις αὐτῶν, καὶ ὅσαι κινή-

f) Sic MSS. pro ὥςε εἰκότως in Editis (et Cod. A.)

g) Sic Cod. Trin. Editi καθ' ἑαυτόν. (Cod. A. καθ' αὐτόν.)

h) Melius ταύτης τῶν ἑαυτῶν etc.

cant, ſermonem, ſenſum, animam; ſumpſerunt enim non ſibi, ſed illi haec omnia: itaque merito fatentur ab eo venire ſingulorum operationes, mentis cogitationes, ſermonis interpretationes, ſenſuum perceptiones. Caeterum qui haec aſcribunt ſibiipſis, merito ſibi parant has miſerias: animam inſenſam, brutis affectionibus turbatam, et vitiis plurimis obſitam, nunc gulae atque libidini tanquam in lupanari proſtitutam, nunc a plurimis iniquitatibus tanquam in carcere conſtrictam cum maleficis, non hominibus ſed ſtudiis, quae omnium iudicio damnantur; ſermonem etiam inaniloquum, exacutum ad impugnationem veritatis, ſibi dedecus afferentem; damnum autem audientibus: praeterea ſenſum inſatiabilem, ſemper ingurgitantem res ſenſibiles, ſed ex impotenti cupidine nunquam expleri valentem, contumacem aduerſus monitores, ita vt nec recte videat nec audiat, et quicquid ad emendationem differunt iſti, conſpuat. Qui autem haec ſumpſerunt non ſibi, ſed Deo, dedicarunt ei horum ſingula, auguſtam et vere ſanctam poſſeſſionem cuſtodientes: mentem quidem, ne quid aliud quam de Deo virtutibusque cogitet: ſermonem vero, vt ore ſoluto, laudibus hymnisque veneretur parentem rerum omnium, in hoc tantum negotio omnes eloquentiae virtutes coram proferens: ſenſum autem, vt conſpiciens totum hunc mundum ſenſibilem, coelum terramque, et naturas quae ſunt in medio, animantes ac ſtirpes, atque vires harum et efficaciam, motusque qualescunque et habitus, ſedulo et ſine fuco annunciet animae. Menti enim Deus dedit, vt intelligibilem

i) MSS. χαμαιτύπη περιμυριζομένην.

k) Ita MSS. pro τῷ κτησαμένῳ (in Edit. et Cod. A.), ſed forte rectius τὸ κτῆμα. (Mox Cod. A. διανοῆται.)

l) Sic MSS. Colb. et Coll. Nou. Edit. (et Cod. A.) ἐγκωμίων.

καὶ ἕκαστα, φυτά, ζῶα, τέχνας, ἐπιστήμας· ἆρά γε οὐκ αἱ πρῶται τῶν φυτῶν t) σπερματικαὶ καταβολαί, γεωργίας ἢ τῆς ἀοράτου φύσεώς εἰσιν u) ἀόρατα ἔργα; τί δέ; αἱ ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων γενέσεις; οὐχ ὡσανεὶ μὲν συναιτίους ἔχουσι τοὺς τοκέας, τὴν δ' ἀνωτάτω καὶ πρεσβυτέραν καὶ ὡς ἀληθῶς αἰτίαν, τὴν φύσιν; Τέχναις δὲ καὶ ἐπιστήμαις, οὐ πηγή καὶ ῥίζα καὶ θεμέλιος, καὶ εἴ τι ἄλλο πρεσβυτέρας ὄνομα ἀρχῆς ὑπόκειται ἡ φύσις, ᾗ πάντ' ἐποικοδομεῖται τὰ θεωρήματα; φύσεως δὲ μὴ προϋποκειμένης, ἀτελῆ πάντα. Ἐντεῦθέν μοι δοκεῖ τις εὐστόχως εἰπεῖν

Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός. x)

Εἰκότως οὖν τὸ λόγιον ἀνέθηκεν τὰς ἀπαρχὰς τῷ ἡγεμόνι θεῷ. Καὶ ἐν ἑτέροις, y) Εἶπε κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων, ἁγίασόν μοι πᾶν πρωτότοκον, πρωτογενὲς, διανοῖγον μήτραν, ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους ἐμοί ἐστιν. Ὥστε z) ἀνωμολογῆσθαι καὶ διὰ τούτων, ὅτι τὰ πρῶτα καὶ χρόνῳ καὶ δυνάμει κτήματα θεοῦ, καὶ διαφερόντως τὰ πρωτογενῆ. ἐπειδὴ γὰρ πᾶν γένος ἄφθαρτον, δικαίως τῷ ἀφθάρτῳ προσνεμηθήσεται, καὶ εἴ τι συνόλως μήτραν διοιγνύει, ἀπὸ ἀνθρώπου, τοῦ a) λογισμοῦ καὶ τοῦ λόγου, ἕως κτήνους, τῆς αἰσθήσεώς τε καὶ σώματος. Ὁ γὰρ διοιγνὺς μήτραν ἑκάστων· τοῦ μὲν νοῦ πρὸς τὰς νοητὰς καταλήψεις, τοῦ δὲ λόγου πρὸς τὰς διὰ φωνῆς ἐνεργείας, τῶν δὲ αἰσθήσεων πρὸς τὰς b) ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ἐγγινομένας φαντασίας, τοῦ δὲ σώματος πρὸς τὰς οἰκείους αὐτῷ σχέσεις τε καὶ κινήσεις, ἀόρατος καὶ σπερματικὸς καὶ τεχνικὸς καὶ θεῖός ἐστι λόγος, ὃς προσηκόντως ἀνακείσεται τῷ πατρί. Καὶ μὴν ὥσπερ αἱ ἀρχαὶ θεοῦ, οὕτω καὶ τὰ τέλη θεοῦ· μάρτυς c) δὲ ὁ Μωϋσεῖ προστάττων ἀφαιρεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὸ τέλος κυρίου. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ

τὰ

t) MSS. Coisl. et Coll. Nou. ἀρχαὶ σπέρματα καὶ καταβολαί.

u) Ἀόρατα addidi ex MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. (Cod. A. deest.)

x) Cod. A. addit in fine ἀπόνει μοι. P.

rae inuiſibilia opera? quid hominum caeterorumque animalium generatio, nonne parentum operam habet acceſſoriam? ſuprema autem antiquiſſima veraque eius cauſa natura eſt. Artium autem ſcientiarumque nonne fons, radix, fundamentum, aut ſi quod aliud eſt nomen antiquioris principii, natura ſupponitur, cui contemplationes omnes ſuperſtruuntur? naturam vero ſi ſubtrahas, imperfecta erunt omnia. Et hoc eſt quod mihi quidam videtur dixiſſe aptiſſime:

Dimidium facti qui bene coepit habet.

Merito ſacra igitur eloquia primitias dedicant Deo rerum principi. Alibi quoque legitur: *Locutus eſt Dominus ad Moſem dicens: Conſecra mihi omnem primum foetum, primogenitum, aperientem vterum, in filiis Iſrael, ab homine vsque ad pecora.* Itaque ſic etiam confeſſum fit, quod quae antiquiora ſunt et praecipua Deo debentur, praeſertim primogenita; et quoniam omne genus eſt incorruptibile, incorruptibili Deo iuſte attribuitur, et quicquid in vniuerſum *vterum aperit, ab homine*, hoc eſt mente et oratione, *vsque ad pecora*, id eſt ſenſus et corpus. Nam qui aperit vterum ſingulorum, mentis ad percipienda intelligibilia, ſermonis ad vocis operationes, ſenſuum ad obiecta percipienda, corporis ad proprios eius motus atque habitus, eſt illa diuina ratio, inuiſibilis ſator et artifex, quae congruenter ad patrem refertur. Atqui ſicut principia Dei ſunt, ſic et fines: cuius teſtis eſt ille, qui Moſi praecipit *vt ſeparetur finis et dedi-*

y) Exod. XIII, 2.

z) Forſan ἀνομολογεῖσθαι.

a) Melius νῦ, vt liquet ex ſequentibus.

b) Ἀπὸ deeſt MSS. et certe poteſt abeſſe, ſaluo ſenſu.

c) Sic MSS. Coisl. et Aug. idque recte pro δὲ Μωσῆς in Edit. (et Cod. A.) vid. Num. XXI, 41.

τὰ ἐν κόσμῳ, πῶς; Φυτȣ̃ μὲν ἀρχὴ σπέρμα, τέλος δὲ καρπὸς, ἑκάτερον ȣ̓ γεωργίας, ἀλλὰ Φύσεως ἔργον. Πάλιν ἐπιςήμης ἀρχὴ μὲν ἡ Φύσις, ὡς ἐδείχθη, πέρας δ' ȣ̓δ' ἂν d) ἔλθοι εἰς ἀνθρώπȣς. Τέλειος γὰρ ȣ̓δεὶς ἐν ȣ̓δενὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀλλ' ἀψευδῶς αἱ τελειότητες καὶ ἀκρότητες ἑνὸς εἰσι μόνȣ. Φορȣ́μεθα ȣ̃ν ἡμεῖς ἐν τῷ τέλȣς καὶ ἀρχῆς e) λοιπὸν μεθορίῳ, μανθάνοντες, διδάσκοντες, γεωπονȣ̃ντες, ἐργαζόμενοι τῶν ἄλλων ἕκαςον, ὡσανεὶ δρῶντες, ἵνα τι καὶ γένεσις πράττειν δοκῇ. Γνωριμώτερον μέντοι τὰς f) ἀπαρχὰς καὶ τὰ τέλη κατὰ θεὸν ὡμολόγησεν ἐπὶ τῆς τȣ̃ κόσμȣ γενέσεως, εἰπὼν, g) Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε· καὶ πάλιν, Συνετέλεσεν ὁ θεὸς τὸν ȣ̓ρανὸν καὶ τὴν γῆν. Νυνὶ μὲν ȣ̃ν, h) Λάβετέ μοι, Φησὶ διδȣ̀ς τὰ πρέπονθ' αὐτῷ, καὶ προτρέπων τὰ δοθέντα μὴ κιβδηλεύειν, ἀλλ' ἀξίως τȣ̃ i) δέοντος Φυλάττειν. Αὖθις δ' ἐν ἑτέροις, ὁ μηδενὸς χρεῖος ὢν, καὶ διὰ τȣ̃το λαμβάνων μηδὲν, ὁμολογήσει λαμβάνειν, ἕνεκα τȣ̃ πρὸς εὐσέβειαν ἀλεῖψαι, καὶ προθυμίαν ὁσιότητος ἐμποιῆσαι, καὶ πρὸς θεραπείαν ἀκονῆσαι τὴν ἑαυτȣ̃, ὡς ἀποδεχομένȣ k) τὰς ψυχῆς l) ἐνȣσίȣ ἀρεσκείας καὶ γνησίȣς θεραπείας. m) Ἰδȣ̀ γάρ, Φησιν, εἴληΦα τȣ̀ς Λευίτας ἀντὶ παντὸς πρωτοτόκȣ διανοίγοντος μήτραν παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· λύτρα αὐτῶν ἔσονται. Οὐκȣ̃ν λαμβάνομεν καὶ δίδομεν, ἀλλὰ κυρίως μὲν λαμβάνομεν, n) καταχρηςικῶς δὲ διδόναι λεγόμεθα, δι' ἃς εἶπον αἰτίας. Εὐθυβόλως δὲ λύτρα ὠνόμασε τȣ̀ς Λευίτας· εἰς ἐλευθερίαν γὰρ ȣ̓δὲν ȣ̃τως ἐξαιρεῖται τὴν διάνοιαν, ὡς τὸ πρόσΦυγα καὶ ἱκέτην γενέσθαι θεȣ̃. Τȣ̃το ἡ ἱερωμένη Φυλὴ Λευιτῶν ἐπαγγέλλεται.

Λελα-

d) Cod. A. ἔλθῃ. P.

e) Λοιπὸν deeſt in MSS.

f) Melius forte ἀρχάς.

g) Gen. I, 1.

h) Exod. XXV, 1.

i) Omnino ſcribe δόντος, cuius emendationis ratio ſatis ex praecedentibus patet.

dedicetur Domino, atteſtantur et mundanae res, quomodo? ſtirpis principium ſemen eſt, finis vero fructus: vtrumque opus naturae non agriculturae, rurſum ſcientiae principium natura eſt, vt oſtendimus, finis autem ne contingit quidem hominibus. Nemo enim abſolutus eſt in vlla ſcientia, ſed reuera perfectiones et faſtigia vnius ſolius *Dei* ſunt. Itaque nos verſamur in ſpatio medio finem inter et principium, diſcendo, docendo, agros colendo, caetera opera tractando, quaſi id agentes, vt et res creatae videantur aliquid agere. Manifeſtius tamen principia finesque Deo tribuuntur in mundi creatione, dicente ſcriptura, *in principio fecit:* et rurſum, *Perfecit Deus coelum et terram.* Nunc igitur ait: *Sumite mihi:*, ſibi debita vindicans, et praecipiens ne quae dantur vitientur, ſed *ita vt oportet* ſeruentur. Rurſum aliubi qui re nulla indiget, et ideo nihil accipit, pro dantis dignitate accepturum ſe pollicebitur, vt ad pietatem accendat, et ſanctitatis indat deſiderium, et ad ſui cultum exacuat, quaſi approbaret et acciperet obſequium et cultum ſincerum animae lubentis. *Ecce*, inquit, *accepi Leuitas pro omni primogenito aperiente vterum apud filios Iſrael; erunt vorum redemptio.* Damus igitur et accipimus; ſed accipimus proprie, abuſiue dare dicimur, ob cauſas quas diximus. Apte autem *redemptionem Leuitas* nominat; nihil enim aeque mentem ad libertatem erigit, ac confugere ad Deum ſuppliciter; id autem ſacrata Leuitica tribus profitetur.

k) Sequebatur in Editis καὶ δεχομένου, quod fide Codicum expunxi. (In Cod. A. legitur.)

l) Ita MSS. Vat. Aug. Coisl. pro ἀκουσίους in Edit. (et Cod. A.)

m) Num. III, 12.

n) Sic MSS. Editi (et Cod. A.) καὶ καταχρηστικῶς om. δέ.

Λελαληκότες οὖν τὰ πρέποντα περὶ τούτων, ἐπὶ τὰ ἑξῆς ἀναδράμωμεν· ὑπερεθέμεθα γὰρ πολλὰ τῶν ὀφειλόντων ἀκριβωθῆναι. o) Λάβε μοι, φησὶ, δάμαλιν ἄζυγον καὶ ἀκάκωτον, ἁπαλὴν ἔτι καὶ νέαν καὶ σφριγῶσαν, ἡνιόχησιν καὶ παιδείαν καὶ p) ἐπίστασιν εὐμαρῶς δέξασθαι δυναμένην ψυχήν. Λάβε μοι καὶ κριὸν, λόγον ἀγωνιστὴν καὶ τέλειον, ἱκανὸν μὲν τὰ σοφίσματα τῶν ἀντιδοξούντων ἀνατεμεῖν τε καὶ λῦσαι, ἱκανὸν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ὁμοῦ καὶ εὐκοσμίαν τῷ χρωμένῳ περιποιῆσαι. Λάβε μοι καὶ τὴν q) διάγουσαν αἴσθησιν ἐπὶ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, αἶγα, πάντα τριετίζοντα, κατ᾽ ἀριθμὸν τέλειον παγέντα, ἀρχὴν, μεσότητα, τελευτὴν ἔχοντα. Πρὸς δὲ τούτοις τρυγόνα τε καὶ περιστερὰν, τήν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, πτηνὰς μὲν ἀμφοτέρας καὶ r) ἀναπηδᾷν μεμελετηκυίας, διαφερούσας δ᾽ ἀλλήλων, ᾗ διαφέρει s) γένους εἶδος, ἢ μίμημα ἀρχετύπου. Φιλέρημος μὲν γὰρ ἡ θεία σοφία, διὰ τὸν μόνον θεὸν, οὗ κτῆμά ἐστι, τὴν μόνωσιν ἀγαπῶσα· συμβολικῶς αὕτη τρυγὼν καλεῖται· ἥμερος δὲ καὶ τιθασσὸς καὶ ἀγελαῖος ἡ ἑτέρα, τὰ ἀνθρώπων ἄστη περιπολοῦσα, καὶ διαίτῃ τῇ μετὰ θνητῶν t) ἀσμενίζουσα, περιστερᾷ ταύτην u) ἀπεικάζουσα. Ταύτας μοι δοκεῖ τὰς ἀρετὰς Μωϋσῆς αἰνιξάμενος, x) μαίας Ἑβραίων y) ὠνόμασε, Σεπφώραν τε καὶ Φουὰν· ἡ μὲν γὰρ z) ὀρνίθιον, Φουὰ δὲ ἐρυθρὸν ἑρμηνεύεται. Τῆς μὲν οὖν θείας ἐπιστήμης, ὄρνιθος τρόπον, τὸ ἀεὶ μετεωροπολεῖν ἴδιον, τῆς δὲ ἀνθρωπίνης, αἰδὼ καὶ

σωφρο-

o) Gen. XV, 9.

p) Repone ἐπιστασίαν,

q) Scribe διάττουσαν. Sequitur enim αἶγα cuius vocis etymon a διάττω deducit. Sic enim Philo Lib. de Somn. p. 595.

r) MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. ἄνω πηδᾷν.

s) Sic MSS. pro γένος εἶδους in Edit. (Cod. A. primo εἶδος habebat, quod in εἴδους mutatum est. P.)

Quando igitur ſatis de his diſſeruimus, reuertamur ad textus reliqua: quamplurima enim examinatione digna in aliud tempus diſtulimus. *Sume mihi*, inquit, *iuuencam indomitam, illaeſam, teneram, iuuenem*, vigentem, gubernationis, diſciplinae et regiminis patientem animam: *ſume mihi arietem*, ſermonem maturum, paratum certamini, idoneum ſoluendis et diſſecandis nodis ſophiſtarum ex aduerſo diſputantium, idoneum etiam ad tuendum ornandumque eum cui contigit: t) *ſume mihi* et ſenſum curſitantem per hunc mundum ſenſibilem, *capram*, tria haec omnia, iuxta numerum perfectum compoſita, principium, finem, medium habentia. Praeterea ſume *turturem et columbam*, diuinam et humanam ſapientiam, ambas quidem volucres et in altum tolli ſolitas, differentes tamen a ſe inuicem, quatenus differt a genere ſpecies, aut ab exemplari imago. Soliuaga enim diuina ſapientia, amatque ſolitudinem propter ſolum Deum, cuius ipſa eſt poſſeſſio, et turtur figurate vocatur: altera vero manſueta, cicur et gregatim volitans, ciuitates hominum libenter incolit, gaudens conſuetudine mortalium, quam ideo aſſimilant columbae. Has virtutes, opinor, Moſes ſubindicans, obſtetrices Hebraearum Sepphoram et Phuam nominat: quarum altera *auicula*, altera *rubor* exponitur ſiquidem diuinae ſcientiae proprium eſt ſublimia petere: humanae vero,

t) Forſan ἐναισμενίζουσα.

u) Scribe ἀπεικάζουσι.

x) Exod. I, 15.

y) Melius ὀνομάσαι, (hancque lectionem exhibet Cod. A.)

z) Eſt ea nominis Sepphorae notatio ſecundum Philonem, a quo forte arreptum illud in Hexaplis ad Exod. I, 15, Σέπφωρα, ἄλλος ὀρνίθιον. Vid. Origen. in Exod. Hom. 2. Huet. not. ad Origen. Comment. p. 66. Stephan. le Moyne var. Sacr. p. 733.

σωφροσύνην ἐμποιεῖν, ὥστε ἐρυθριᾶν, a) ἐφ' οἷς ἄξιον. Δεῖγμα δὲ ἐναργέστατον· b) Ἔλαβέ, φησιν, αὐτῷ ταῦτα πάντα. Τοῦτ' ἔπαινός ἐστι τοῦ σπουδαίου, τὴν ἱερὰν ἣν ἔλαβε παρακαταθήκην, ψυχῆς, αἰσθήσεως, λόγου, θείας σοφίας, ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, καθαρῶς καὶ ἀδόλως, μὴ ἑαυτῷ, μόνῳ δὲ τῷ πεπιστευκότι φυλάξαντος. Εἶτ' ἐπιλέγει, Διεῖλεν αὐτὰ μέσα, τὸ τίς οὐ προσθείς, ἵνα τὸν c) ἀδίδακτον ἐννοῇς θεὸν τέμνοντα, τάς τε τῶν d) σωμάτων καὶ πραγμάτων ἑξῆς ἁπάσας ἡρμόσθαι καὶ ἡνῶσθαι δοκούσας φύσεις, τῷ τομεῖ τῶν συμπάντων e) αὐτοῦ f) λόγῳ· ὅς, εἰς τὴν ὀξυτάτην ἀκονηθεὶς ἀκμήν, διαιρῶν οὐδέποτε λήγει τὰ αἰσθητὰ πάντα, ἐπειδὰν g) δὲ μέχρι τῶν ἀτόμων καὶ λεγομένων ἀμερῶν διεξέλθῃ, πάλιν ἀπὸ τούτων, τὰ λόγῳ θεωρητὰ εἰς ἀμυθήτους καὶ ἀπεριγράφους μοίρας ἄρχεται διαιρεῖν οὗτος ὁ τομεύς, καὶ τὰ πέταλα τοῦ χρυσίου τέμνει h) τρίχας, ὥς φησι Μωϋσῆς, εἰς μῆκος ἀπλατές, ἀσωμάτοις i) γράμμασιν ἐμφερές. Ἕκαστον οὖν τῶν τριῶν διεῖλε μέσον, τὴν μὲν ψυχὴν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸν δὲ λόγον εἰς ἀληθές τε καὶ ψεῦδος, τὴν δὲ αἴσθησιν εἰς k) καταληπτικὴν φαντασίαν καὶ ἀκατάληπτον· ἅπερ εὐθὺς τμήματα ἀντιπρο-

a) Sic verum verborum ordinem restitui ex MSS. In Editis (et Cod. A.) scriptum, ἐφ' οἷς δεῖγμα ἄξιον ἐναργέστατον. Ἔλαβε δὲ &c.

b) Gen. XV, 10.

c) Scribe ἄδεικτον, id quod de Deo dicitur supra Lib. de Migr. p. 496. tomo III. Item Lib. Quod Det. Pot. Inf. p. 168. Tom. II. e. n. (probat etiam Wetstenius Nou. Test. Tom. II. p. 398. P.)

d) Ita reposui tum sensus ratione, tum fide MSS. Vat. Coisl. et Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) ἀσωμάτων.

e) Ita MSS. (et Cod. A.) Editi αὐτῷ.

f) Horum tum sensum tum verba imitari videtur Paulus epist. ad Hebr. IV, 12. Quae cum in Philone de verbo aeterno personaliter subsistente sumta sint, eodem etiam sensu

ro, modestiam et pudorem indere, ita vt erubescat ob res pudore dignas. Cuius documentum luculentum istud: *sumpsit*, inquit, *ei haec omnia.* Haec laus est probi hominis, sacrum depositum, animae, sensus, orationis, diuinae sapientiae, humanae scientiae, sine dolo bona fide seruantis, non sibi sed ei qui commisit. Deinde addit, *et diuisit ea per medium:* nec dicit quis diuiserit, tibi coniectandum indemonstrabilem reliquens intelligendum Deum secantem corporum ac rerum cunctarum cohaerentes et vniri visas naturas, verbo suo omnium diuisore: quod vt acutissimum non desinit diuidere omnia sensibilia, quando autem peruenit ad ea quae vocantur indiuidua, idem verbum incisorium etiam ratione solum percipienda in plurimas portiones incircumscriptas diuidit, et *bracteas auri secat in capillamenta*, vt Moses ait, longitudinem sine latitudine, incorporeis lineis similem. Haec igitur tria singula diuisit per medium, animam in brutam partem et rationalem, orationem in verum et falsum, sensum in perceptionem claram et obscuram: atque ita dimidiata inter se opposuit, ratio-

sensu sunt in D. Paulo sumenda. Quod et Patribus graecis visum est. Vid. Origen. Comm. in Ioh. p. 176. Cyr. Alex. de Ador. L. XV. p. 561. et contra Iulian. L. I. Theodor. quaest. in Ios. 4. Isidor. Pel. L. I. ep. 94. In dicto autem loco D. Pauli, vbi scribitur κριτικὸς ἐνθυμήσεων, scribendum coniicio διακριτικός. Ibi enim prorsus de diuisione agitur, estque vox ista hic vsurpata a Philone, sic ergo Oecumenius in locum, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων· διακρῖναι καὶ ἀνακρῖναι ἰσχύων καὶ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτάς.

g) Δὲ addidi ex MS. Coisl. (Cod. A. deest.)

h) Deest vt videtur εἰς. Vid. Lib. III. de vit. Mos. p. 670. Locus est Exod. XXXIX, 3.

i) Melius γραμμαῖς. Lib. de Profug. p. 445. huius Tomi.

k) Melius κατάληπτον.

πρόσωπα τίθησιν ἀλλήλοις, λογικὸν ἄλογον, ἀληθὲς ψεῦδος, καταληπτὸν ἀκατάληπτον, ἀπολιπὼν τὰ πτηνὰ ἀδιαίρετα. Τὰς l) μὲν γὰρ ἀσωμάτους καὶ θείας ἐπιστήμας εἰς μαχομένας ἐναντιότητας ἀδύνατον τέμνεσθαι.

Πολὺν δὲ καὶ ἀναγκαῖον λόγον ὄντα τὸν περὶ τῆς εἰς ἴσα τομῆς καὶ περὶ ἐναντιοτήτων, οὔτε παρήσομεν, οὔτε μηκυνοῦμεν, ἀλλ' ὡς m) ἔστιν ἐπιτεμόντες, ἀρκεσθησόμεθα μόνον τοῖς καιρίοις. Καθάπερ γὰρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ τὰ μέλη μέσα διεῖλεν ὁ τεχνίτης, οὕτως καὶ τὴν τοῦ παντὸς οὐσίαν, ὅτε τὸν κόσμον ἐδημιούργει. Λαβὼν γὰρ αὐτὴν ἤρξατο διαιρεῖν ὧδε· δύο τὸ μὲν πρῶτον ἐποίει τμήματα, τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον, τὸ παχυμερὲς ἀπὸ τοῦ n) λεπτοτέρου διακρίνων. Εἶθ' ἑκάτερον πάλιν διαιρεῖ, τὸ μὲν λεπτομερὲς εἰς ἀέρα καὶ πῦρ, τὸ δὲ παχυμερὲς εἰς ὕδωρ τε καὶ γῆν, καὶ στοιχεῖα αἰσθητὰ αἰσθητοῦ κόσμου, ὡσανεὶ θεμελίους, προκατεβάλετο. Πάλιν δὲ τὸ βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον καθ' ἑτέρας o) ἔτεμνεν ἰδέας· τὸ μὲν κοῦφον εἰς ψυχρόν τε καὶ θερμόν· ἐπεφήμισε δὲ τὸ μὲν ψυχρὸν ἀέρα, τὸ δὲ θερμὸν φύσει πῦρ· τὸ δὲ βαρὺ εἰς ὑγρόν τε αὖ καὶ ξηρόν· ἐκάλεσε δὲ τὸ μὲν ξηρὸν γῆν, τὸ δὲ ὑγρὸν ὕδωρ. Ἕκαστον δὲ τούτων ἄλλας τομὰς ἐδέχετο· γῆ μὲν γὰρ εἰς ἠπείρους καὶ νήσους διῄρητο, ὕδωρ δὲ εἰς θάλασσαν καὶ ποταμούς, καὶ ὅσον πότιμον. Ἀὴρ δὲ εἰς τὰς θέρους καὶ χειμῶνος τροπάς· πῦρ δὲ εἰς τὸ χρειῶδες ἄπληστον δέ ἐστι καὶ φθαρτικὸν τοῦτο· καὶ κατὰ τοὐναντίον εἰς τὸ σωτήριον, ὅπερ εἰς τὴν οὐρανοῦ σύστασιν ἀπεκληροῦτο. Ὥσπερ δὲ τὰ ὁλοσχερῆ, οὕτω καὶ τὰ κατὰ μέρος ἔτεμνεν, ὧν τὰ μὲν ἔμψυχα, τὰ δὲ ἄψυχα ἦν· καὶ τῶν ἀψύχων, τὰ μὲν ἐν ταὐτῷ μένοντα, ὧν δεσμὸς p) ἕξις, τὰ δ' οὐ μεταβα-

l) Μὲν inserui ex MSS. Aug. et Coisl. (Cod. A. deest.)

m) Melius ἔνεστιν.

n) Quidni λεπτομεροῦς?

rationali brutum, vero falsum, claro obscurum, indiuisa linquens volucria; nam incorporeae diuinaeque scientiae in contrarietates pugnantes non possunt diuidi.

At quia multa eaque necessaria dicenda sunt de diuisione in aequales portiones et de oppositis, nec silentio ea praeteruehemur, nec prolixius immorabimur, sed quanto poterimus vtemur compendio, contenti huc proprie pertinentibus. Nam sicut animam nostram et membra per medium diuisit opifex, sic et huius vniuersitatis essentiam mox in mundi huius initio. Primo enim bifariam eam diuisit, in graue et leue, quod crassum est discernens a tenui. Horum vtrumque denuo diuisit, tenue in ignem et aerem, crassum in aquam terramque, sensibilis mundi elementa sensibilia, pro fundamento ei futura. Rursus tum graue tum leue diuisit in alias species; leue in frigidum et calidum, frigidum appellans aerem, ignem vero quod est natura calidum; item graue in humidum et aridum: humidum vocans aquam, terram aridum. Haec singula rursum aliter secta sunt: terra in continentes et insulas: aqua in maria et fluuios, caeterosque latices potabiles: aer in aestiuas brumalesque mutationes. Ignis, in hunc quo vtimur quotidie, corruptiuum et insatiabilem, et in alium salutarem priori contrarium, ex quo coelum confectum est. Ita secta sunt vniuersalia, nec minus particularia, nempe in animata et inanima. In inanimatis quaedam semper manent eadem, quae habitu continentur ceu vinculo: quaedam mouentur, non migra-

o) Ἔτεμνεν inserui ex MSS. Aug. et Coisl. (Cod. A. deest.)

p) Ita MS. Aug. (acc. Cod. A.) Editi ἕξεις. Porro auctor noster ἕξιν *habitum*, φύσει *naturae*, opponit, eamque rerum immotarum vinculum esse docet.

ταβατικῶς, ἀλλ᾽ αὐξητικῶς κινέμενα, ἃ φύσις ἢ q) ἀφατὸς ἐζώϐ. Καὶ τέτων, τὰ μὲν τῆς ἀγρίας ὕλης οἰςικὰ ἀγρίων καρπῶν, οἳ τροφὴ θηρίοις ἐςί· τὰ δὲ τῆς ἡμέρας, ὧν γεωργία τὴν προςασίαν καὶ ἐπιμέλειαν ἔλαχε· τίκτει δὲ καρπὲς τῷ πάντων ἡμερωτάτῳ ζώων r) πρὸς ἀπόλαυσιν, ἀνθρώπῳ. Καὶ ἐ μόνον καθ᾽ ἕνα τρόπον τὰ ἄψυχα καὶ τὰ τῆς ψυχῆς μεμοιραμένα διαιρεῖ· τέτων γὰρ, ἓν μὲν ἀλόγων, ἓν δὲ λογικῶν ἀπέφηνεν εἶδος· s) ἀλλὰ καὶ τέτων ἕκαςον πάλιν διαιρεῖ, τὸ μὲν ἄλογον, εἰς ἄγριόν τε καὶ χειρόηθες εἶδος, τὸ δὲ λογικὸν, εἰς ἄφθαρτόν τε καὶ θνητόν. Καὶ τὲ θνητὲ δύο μοίρας t) εἰργάσατο, ὧν τὴν μὲν ἀνδρῶν, τὴν δὲ γυναικῶν ἐπεφήμισε· καὶ κατ᾽ ἄλλον μέντοι τρόπον τὸ ζῶον εἰς ἄῤῥεν ἔτεμνε καὶ θῆλυ. Ἐδέχετο δὲ καὶ ἄλλας ἀναγκαίας τομὰς, αἳ διέςελλον, πτηνὰ μὲν χερσαίων, χερσαῖα δὲ ἐνύδρων, ἔνυδρα δὲ ἀμφοῖν τῶν ἄκρων. Οὕτως ὁ θεὸς ἀκονησάμενος τὸν τομέα τῶν συμπάντων αὐτὲ λόγον, διαιρεῖ τήν τε ἄμορφον καὶ ἄποιον τῶν ὅλων ἐσίαν, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποκριθέντα τέσσαρα τὲ κόσμε ςοιχεῖα, καὶ τὰ διὰ τέτων παγέντα ζῶά τε καὶ φυτά.

Ἐπεὶ δ᾽ ἐ μόνον φησὶ, διεῖλεν, ἀλλὰ, μέσα διεῖλεν, u) ἀναγκαῖον κἂν ὀλίγα περὶ τῶν ἴσων τμημάτων ὑπομνῆσαι. Τὸ μὲν γὰρ x) ἄκρως κατὰ μέσον διαιρεθὲν, ἴσα ἀποτελεῖ τμήματα. Ἄνθρωπος μὲν ἐδεὶς δύναιτ᾽ ἄν ποτε εἰς ἴσα διελεῖν ἐδέν· ἀλλ᾽ ἀνάγκη τῶν τμημάτων τὸ ἕτερον ἐνδεεῖν ἢ περιττεύειν, εἰ μὴ μείζονι ἀλλά τοι βραχεῖ μέρει πάντως· ὃ τὴν μὲν αἴσθησιν ἐκφεύγει, τοῖς ἁδρομερεςέροις ἐκ φύσεως καὶ ἔθες προσβάλλεσαν ὄγκοις, τὲς δὲ ἀτόμες καὶ ἀμερεῖς καταλαβεῖν ἀδυνατέσαν· y) ἀνισότητος δὲ, ἐδὲν ἴσον z) ἔτι ἀδεκάςῳ λόγῳ τῆς

q) Scribe *ἀφάντασος*, *sensu carens*. Sic noster Lib. de Somn. p. 586. Pro ἐζώϐ mallem scribere ηὔξησε, neque enim de viuentibus agitur, sed eis quae sunt αὐξητικῶς κινέμενα. (Ibid. Editi τέτων δὲ omisso καί. Cod. A. καὶ τέτων. P.)

r) Cod. A. πρὸς ἀπόλαυσιν ἀνθρώπων. P.

s) MS. Vat. λαβὼν δὲ τέτων.

migratione ſed incremento, quae natura ſenſu carens produxit. Ex his alia ſunt ſilueſtria, quae immites fructus cibum ferunt beſtiis: alia frugifera, quae ad curam agricolarum pertinent: ferunt autem fructus in vſum hominis, omnium animalium mitiſſimi. Eſt quoque eadem diuiſio animatorum ab inanimis; haec enim ſingula ſubdiuiduntur: nam alterum horum diuiditur in brutorum et rationalium ſpecies. Quin etiam et ipſae diuiduntur brutae in feras et manſuetas, rationales in mortales et immortales. Mortales item ſecantur bifariam, diſtincti virorum et mulierum vocabulo: alias quoque animal in marem ſecatur et foeminam. Nec deſunt et aliae ſectiones neceſſariae, quibus ſeparantur volucres a terreſtribus, et ab vtrisque aquatilia. Ita Deus, verbo ſuo acuto rerum omnium ſectore, diuidit forma qualitateque carentem eſſentiam, et ab hac diſcreta mundi elementa quatuor, mox plantas et animantes ex his compactas.

Quoniam autem non tantum ait, *diuiſit*, ſed, *per medium diuiſit*, neceſſum eſt vt pauca de portionibus dimidiatis addamus: ſic enim aequales partes indicantur. Mortalis quidem nemo poſſet quicquam in partes pares diuidere, ſed neceſſe eſt vt alterutra vel deficiat vel excedat, ſi non maiore, ſaltem tenui parte, quae ſenſum fugiat, ſolitum natura et vſu grandiora quaeque expendere, minutias vero non valentem percipere. In inaequalitate autem aequale nihil eſſe, incorruptis veritatis rationibus deprehenditur. Con-

t) Editi et Cod. A. εἰργάζετο. P.

u) Cod. A. ἀνταγκαίως. P.

x) Cod. A. ἄκρον, ſuperpoſita recepta lectione. P.

y) Ita MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. pro ἀνισότης in Editis (et Cod. A.)

z) Sic repoſui ex MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) αἴτιον δὲ ἑκάστῳ.

τῆς ἀληθείας εὑρίσκεται. Ἔοικεν οὖν ὁ θεὸς μόνος ἀκριβοδίκαιος εἶναι, καὶ μέσα μόνος δύνασθαι διαιρεῖν, τά τε σώματα καὶ πράγματα, ὡς μηδὲν τῶν τμημάτων μηδ᾽ ἀκαρεῖ καὶ ἀμερεῖ τινι πλέον ἢ ἔλαττον γενέσθαι, τῆς δ᾽ a) ἀνωτάτω καὶ ἄκρας ἰσότητος μεταλαχεῖν b) ἰσχῦσαι. Εἰ μὲν οὖν τοῦ ἴσου μία ἰδέα, ἱκανῶς ἂν τὰ λεχθέντα εἴρητο· πλειόνων δὲ οὐσῶν, οὐκ ἀποκνητέον τὰ ἁρμόττοντα προσθεῖναι. c) Λέγεται γὰρ ἴσον, καθ᾽ ἕνα μὲν τρόπον ἐν ἀριθμοῖς, ὡς δύω δυσὶν, καὶ τρία τρισὶν, καὶ τἄλλα ταύτῃ· καθ᾽ ἕτερον δὲ ἐν μεγέθει, ὡς μήκει, πλάτει, βάθει, d) ἃ διαστάσεις εἰσίν. Παλαιστὴς γὰρ παλαιστῇ, καὶ πῆχυς πήχει, ἴσα μεγέθει, δυνάμει δέ ἐστιν ἄλλα, ὡς τὰ ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις. Ἀναγκαία δὲ ἐστιν ἰσότητος ἰδέα, καὶ ἡ διὰ ἀναλογίας, καθ᾽ ἣν καὶ ὀλίγα τοῖς πολλοῖς, καὶ τὰ βραχέα τοῖς μείζοσιν ἴσα νενόμισται· ἢ καὶ πόλεις ἐπὶ καιρῶν εἰώθασι χρῆσθαι, κελεύουσαι τὸ ἴσον ἕκαστον τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῆς οὐσίας εἰσφέρειν, οὐ δήπου ἐν ἀριθμῷ, ἀλλ᾽ e) ἀναλόγως τοῦ περὶ τὸν καιρὸν τιμήματος, ὡς ὁ δραχμὰς ἑκατὸν εἰσενεγκὼν τῷ τὸ τάλαντον εἰσενεγκόντι, f) δόξῃ ἂν ἐπιδεδωκέναι τὸ ἴσον. Τούτων προϋποτυπωθέντων, ἴδε πῶς μέσα διελὼν, ἴσα διεῖλε κατὰ πάσας τὰς ἰσότητος ἰδέας ἐν τῇ τοῦ παντὸς g) οὐρανοῦ γενέσει. Ἀριθμῷ μὲν ἴσα τὰ βαρέα τοῖς κούφοις ἔτεμνε, δύο δυσὶν, γῆν καὶ ὕδωρ, h) τὰ βάρος ἔχοντα, τοῖς φύσει κούφοις, ἀέρι καὶ πυρί· πάλιν ἓν ἑνὶ, τὸ μὲν ξηρότατον τῷ ὑγροτάτῳ, γῆν ὕδατι, τὸ δὲ ψυχρότατον τῷ θερμοτάτῳ, ἀέρα πυρί. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ σκότος φωτὶ, καὶ ἡμέραν νυκτὶ, καὶ χειμῶνι θέρος, καὶ ἔαρι μετόπωρον, καὶ ὅσα τούτων. Μεγέθει δ᾽ ἴσα,

a) Ita MS. Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) ἄνω κάτω.

b) Cod. A. ἰσχύς· ἄγει μὲν οὖν τὸ ἴσον μίαν ἰδέαν — — — εἴρητο. P.

c) Sic MSS. Aug. et Coll. Nou. pro λέγει in Edit. (et Cod. A.)

d) Ἃ inserui ex MSS. Ibid. pro δυνάμει scribitur βάρει. Sed nil mutandum, quoniam ita scribit Auctor infra.

Congruum igitur est, solum Deum exacte iustum esse, et solum posse per medium diuidere vel res vel corpora, vt alterutra portio ne mica quidem alteram superet, sed summam et perfectam aequalitatem consequatur. Haec dicta sufficerent, si vna esset aequalitatis species: cum autem plures sint, non grauabimur quae res postulat adiungere. Dicitur enim aequalitas vno modo in numeris, qua duo duobus, tria tribus aequiparantur, et caetera similiter; altero modo in quantitate, quae ad longitudinis, latitudinis, altitudinis, dimensiones pertinet. Palmus enim palmo, cubitus cubito par est magnitudine: grauitate discrepant, sicut res quae aestimantur mensuris ac ponderibus. Est et ea species aequalitatis necessaria quam analogiam seu proportionem nominant, iuxta quam pauca multis, parua magnis, censentur aequalia, cuius in ciuitatibus vsus est interdum, quando ciues iubentur conferre aequaliter, non numero, sed pro rata, vt est census eius temporis, quando centum drachmas conferens, tantundem | iudicatur contulisse, quantum qui talentum repraesentauit. His praesuppositis vide quomodo qui per medium diuisit, aequaliter diuisit iuxta has omnes aequalitatis species, in vniuersi creatione. Pari numero diuidit grauia a leuibus, duo a duobus, terram et aquam pondus habentia, a leuibus, igne et aere. Eadem parilitas est in singulis, aridissimo humidissimoque, terra et aqua, frigidissimo calidissimoque, igne et aere; eodem modo tenebris lux *numero aequalis*, dies nocti, aestas hiemi,

e) MSS. Coisl. et Aug. ἀναλογίας, et rectius. Ibid. pro καιρὸν repone κλῆρον.

f) Cod. A. δόξει. P.

g) Οὐρανοῦ deest MSS.

h) Cod. A. τά. P.

δ᾽ ἴσα, ἐν οὐρανῷ μὲν τοὺς παραλλήλους κύκλους, τούς τε ἰσημερινοὺς, ἐαρινὸν καὶ μετοπωρινὸν, καὶ τοὺς τροπικοὺς, χειμερινὸν καὶ θερινόν· ἐπὶ γῆς δὲ ζώνας, δύο μὲν ἴσας ἀλλήλαις, αἳ πρὸς τοῖς πόλοις εἰσὶ i) κατεψυγμέναι, καὶ διὰ τοῦτο ἀοίκητοι· δύο δὲ τὰς μεθορίους, τούτων τε καὶ τῆς διακεκαυμένης, ἃς δι᾽ εὐκρασίαν φασὶν οἰκεῖσθαι, τὴν μὲν πρὸς τοῖς νοτίοις, τὴν δὲ πρὸς τοῖς βορείοις κειμένην. Μήκει δ᾽ ἴσα ἐστὶ καὶ τὰ χρόνου διαστήματα, ἡ μεγίστη ἡμέρα τῇ μεγίστῃ νυκτὶ, καὶ πάλιν ἡ βραχυτάτη τῇ βραχυτάτῃ, καὶ ἡ μέση τῇ μέσῃ. Τὰ δὲ τῶν ἄλλων ἡμερῶν τε νυκτῶν ἴσα μεγέθη μάλιστα μηνύειν αἱ k) ἰσημερίαι δοκοῦσιν, ἀπὸ μὲν τῆς ἐαρινῆς ἄχρι θερινῶν τροπῶν ἡ μὲν ἡμέρα πρόσθεσιν, ἡ δὲ νὺξ ἀφαίρεσιν δέχεται, ἕως ἂν ἥ τε μεγίστη ἡμέρα καὶ ἡ βραχυτάτη νὺξ ἀποτελεσθῶσιν· ἀπὸ δὲ θερινῶν τροπῶν ἀνακάμπτων ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν, οὔτε θᾶττον, οὔτε βραδύτερον, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα διαστήματα, l) τάξεσιν ἴσαις χρώμενος, μέχρι τῆς μετοπωρινῆς ἰσημερίας ἔρχεται, καὶ ἴσην ἀποτελέσας ἡμέραν νυκτὶ, παραύξειν ἄρχεται τὴν νύκτα, μειῶν τὴν ἡμέραν, ἄχρι χειμερινῆς τροπῆς καὶ ὅταν ἀποτελέσῃ νύκτα μὲν μεγίστην, ἡμέραν δὲ βραχυτάτην, κατὰ τὰ αὐτὰ πάλιν διαστήματα ἀνακάμπτων ἐπὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ἀφικνεῖται. Οὕτως τὰ χρόνων διαστήματα ἄνισα εἶναι δοκοῦντα, ἰσότητος τῆς κατὰ τὸ μέγεθος ἐν οὐχὶ ταῖς αὐταῖς, ἀλλ᾽ ἐν διαφερούσαις τοῦ ἔτους ὥραις μεταποιεῖται. Τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ἐν τοῖς μέρεσι τῶν ζώων καὶ μάλιστα ἀνθρώπων θεωρεῖται· πους γὰρ ποδὶ, καὶ χεὶρ χειρὶ, καὶ τὰ ἄλλα σχεδὸν πάντα ἴσα μεγέθει, τὰ ἐπὶ δεξιὰ, τοῖς κατ᾽ εὐώνυμα. Τὰ δ᾽ ἴσα δυνάμει, πάμπολλά ἐστιν, ἔν τε ξηροῖς καὶ ὑγροῖς, ὧν ἡ ἐπίκρισις ἐν μέτροις καὶ πλάστιγξι καὶ τοῖς παραπλησίοις θεωρεῖται. Ἀναλογίᾳ δὲ σχεδὸν τὰ πάντα ἐστὶν ἴσα, μικρά τε αὖ καὶ μεγάλα ὅσα ἐν τῷ παντὶ κόσμῳ. Λέγουσι γὰρ οἱ ἀκριβέστερον περὶ τῶν

τῆς

i) MSS. κατεφλεγμέναι, secundum poeticum istud,
frigus adurit

hiemi, veri autumnus, et id genus alia. Magnitudine autem pares ſunt in coelo quidem, aequidiſtantes circuli, tam aequinoctiales vernus autumnaliſque, quam ſolſtitiales, aeſtiuus brumaliſque: in terra vero zonae quas vocant, duae inter ſe aequales quae circa polos ſunt frigidae, et ob hoc inhabitabiles: duae inter has et exuſtam mediae, quas propter temperiem aiunt habitabiles, alteram ad auſtrum vergentem, alteram ad ſeptemtriones. Longitudine vero paria ſunt temporum ſpatia, nox longiſſima diei longiſſimae, breuiſſima breuiſſimae, mediae media. De caetero dierum aequalitates ac noctium deprehenduntur aequinoctiis, poſt vernum vſque ad ſolſtitium die creſcente, nocte decreſcente, donec dies longiſſima fiat, nox breuiſſima; poſt ſolſtitium vero ſol reuertens per eandem viam, nec celerius, nec tardius, ſed eodem modo per eadem ſpatia, pari ordine ad autumnale aequinoctium incedit, aequataque nocte diei, noctem augere incipit, diem minuens ad brumam vſque. Tum vero nocte aucta in maximam longitudinem, die contracta maxime per eadem rurſum ſpatia reflectens ad vernum redit aequinoctium. Ita ſpatia temporum quamuis inaequalia videantur, parem habent longitudinem, non tamen iisdem anni horis, ſed diuerſo tempore. Idem conſpicitur et in membris animalium, praeſertim hominum: pes enim pedi, manus manui, et caetera ferme omnia dextra ſiniſtris ſunt paria. Iam quae valore aequantur ſunt plurima, tam arida quam liquida, de quibus pondere menſuraque et ſimilibus decernitur. Analogia vero aequat omnia propemodum parua magnaque, in toto mundo quantus eſt. Nam qui res naturae ſcrutantur diligentius, aiunt pro portione paria eſſe elementa quatuor: qua analogia mundus temperatus, aequante partes ſingulas comparanteque,

k) Cod. A. ἰσημ. ζαι. P.

l) Forte τάχεσιν ἴσοις.

τῆς φύσεως ἐζητακότες, ὅτι ἀναλογίᾳ μὲν ἴσα τὰ τέσσαρα στοιχεῖά ἐστιν· ἀναλογίᾳ δὲ καὶ ὁ κόσμος ἅπας κραθεὶς, τὸ ἴσον ἑκάστῳ τῶν μερῶν ἀπονεμούσῃ, συνέστη τε, καὶ συσταθεὶς εἰς ἅπαν διαμένει. Καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς μέντοι τέσσαρα, ξηρὸν, ὑγρὸν, ψυχρόν τε αὖ καὶ θερμὸν, τὴν δι᾽ ἀναλογίας ἰσότητα, κερασάμενα ἁρμόσασθαι, καὶ μηδὲν ἄλλο m) ἢ κρᾶσιν εἶναι τῶν τεσσάρων δυνάμεων ἀναλογίας ἰσότητι κραθεισῶν. Ἐπιὼν δέ τις ἕκαστα, μῆκος ἂν ἄπειρον δύναιτ᾽ ἂν περιθεῖναι τῷ λόγῳ· τὰ βραχύτατα ζῶα τοῖς μεγίστοις ἀναλογίᾳ σκοπῶν ἴσα ἂν εὕροι· ὡς χελιδόνα ἀετῷ, καὶ τρίγλαν κήτει, καὶ μύρμηκα ἐλέφαντι. Καὶ γὰρ σῶμα καὶ ψυχὴ, καὶ πάλιν ἀλγηδόνες τε καὶ ἡδοναὶ, πρὸς δὲ οἰκειώσεις καὶ ἀλλοτριώσεις, καὶ ὅσα ἡ ζώων φύσις ἔχει, τὰ πάντα σχεδόν ἐστιν ὁμοιότροπα, τῷ τῆς ἀναλογίας ἰσούμενα κανόνι. Οὕτως ἐθάῤῥησαν ἔνιοι, καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ τὸ βραχύτατον ζῶον, ἄνθρωπον, ἴσον ἀποφῆναι· κατιδόντες n) ὅτι ἑκάτερον ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καθέστηκε λογικῆς, ὥστε καὶ ἐναλλάττοντες, βραχὺν μὲν κόσμον τὸν ἄνθρωπον o) ἔφασαν, μέγαν δὲ ἄνθρωπον τὸν κόσμον εἶναι. Ταῦτα δ᾽ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ διδάσκουσιν, ἀλλ᾽ ἔγνωσαν ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ τέχνη καθ᾽ ἣν ἐδημιούργει τὰ σύμπαντα, οὔτε ἐπίτασιν, οὔτε p) ἄνεσιν δεχομένη, μένουσα δ᾽ ἡ αὐτὴ, κατὰ τὴν ἐν ὑπερβολαῖς ἀκρότητα τελείως ἕκαστον τῶν ὄντων δεδημιούργηκε· πᾶσιν ἀριθμοῖς καὶ πάσαις ταῖς πρὸς τελειότητα ἰδέαις καταχρησαμένου τοῦ πεποιηκότος. Κατὰ γὰρ τὸν μικρὸν καὶ q) κατὰ τὸν μέγαν, ὡς r) φησὶ Μωϋσῆς, ἔκρινε, γεννῶν καὶ σχηματίζων ἕκαστα· μήτε δι᾽ ἀφάνειαν ὕλης ὑφελών τι τοῦ τεχνικοῦ μήτε διὰ λαμπρότητα προσθείς. s) Ἐπεὶ ὅσοι τῶν τεχνιτῶν εἰσι δόκιμοι, ἃς ἂν παραλάβωσιν ὕλας, εἴτε πολυτελεῖς εἶεν, εἴτε καὶ εὐτελέσταται, δημιουργεῖν

ἐθέλουσι

m) Videtur excidiſſe, τὸ σῶμα ἡμῶν.

n) MSS. Coisl. et Aug. ἑκάτερον ὡς.

o) Quorum primus et praecipuus Pythagoras, de quo vid. Photius in eius vita Cod. 259.

ranteque, et factus eſt primum, et durat in perpetuum. Iſta etiam quatuor in nobis, aridum, humidum, frigidum, calidum, contemperata proportione, aequalitatem conficere neque aliud eſſe quam potentiarum quatuor temperamentum quoddam congruum et analogicum. Quod ſi libeat percurrere ſingula, in infinitum protendetur oratio. Animalia minima maximis paria pro proportione licet animaduertere; hirundinem aquilae, mugilem ceto, formicam elephanto. Nam corpus et anima, item dolores voluptatesque, appetitus et faſtidia, et quicquid eſt in natura animalium, omnia ferme ſunt ſimilia, aequante analogiae regula. Et hoc eſt quod quidam auſi ſunt vniuerſo mundo aequare hominem animal minimum: conſpicati vtrumque conſtare ex corpore et anima, vt permutatis nominibus, *hominem quidem mundum paruum, mundum vero magnum hominem dicerent.* Quae illi non temere docent, ſed norunt quod ars Dei qua vniuerſa condidit, nec intenditur nec remittitur, ſed manens ſemper ſui ſimilis excellenti et perfecto artificio res ſingulas abſoluit: adhibente opifice omnes numeros, omnesque perfectionis ſpecies. Nam *iuxta paruum* et *iuxta magnum*, vt dicit Moſes, *iudicauit*, creans et formans ſingula, nec propter vilitatem materiae de arte quicquam ſubtrahens, nec addens aliquid propter eius pretium. Siquidem praeclari artifices, ſiue pretioſas materias ſiue viles accipiant, ipſi non parce inſumunt operam: nec defuerunt qui opera ex viliſſima materia aliis ex pretioſa factis aequalia elaborarunt, arte ſupplentes quod materiae deerat; Dei autem exiſtimatione materia nulla pretioſa eſt, ideo cunctis

 ex

p) Nonnulli Codd. ἀνάτασιν (vt Cod. A.), ſed nil videtur mutandum.

q) Κατὰ deeſt MSS. ſed ſcribitur in textu. (Cod. A. habet.)

r) Deutr. I, 17.

s) Cod. A. ἐπεὶ καὶ ὅσοι. P.

ἐθέλεσι πολυτελῶς. Ἤδη δέ τινες καὶ προσφιλοκαλῦντες, τὰ ἐν ταῖς εὐτελεςέραις ss) ὑσίαις τεχνικώτερα τῶν ἐν ταῖς πολυτελέσιν εἰργάσαντο, t) βυληθέντας προσθήκῃ τῦ ἐπιςημονικῦ τὸ κατὰ τὴν ὕλην ἐνδέον ἐπανισῶσαι. Τίμιον δ᾽ ὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις παρὰ θεῷ, διὸ τῆς u) αὐτῦ μετέδωκε πᾶσι τέχνης ἐξ ἴσυ. Παρ᾽ ὃ καὶ ἐν ἱεραῖς γραφαῖς x) λέγεται, Εἶδεν ὁ θεὸς y) τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν, καὶ ἰδὺ ἀγαθὰ z) σφόδρα· τὰ δὲ a) τοῦ αὐτῦ τυγχάνοντα ἐπαίνυ, παρὰ τῷ ἐπαινῦντι πάντως ἐςὶν ἰσότιμα· ἐπῄνεσε δὲ ὁ θεὸς b) οὐ τὴν δημιυργηθεῖσαν ὕλην, τὴν ἄψυχον καὶ πλημμελῆ καὶ διάλυτον, ἔτι δὲ φθαρτὴν ἐξ ἑαυτῆς, ἀνώμαλόν τε καὶ ἄνισον, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῦ τεχνικὰ ἔργα, κατὰ μίαν ἴσην καὶ ὁμαλὴν δύναμιν καὶ ἐπιςήμην ὁμοίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀποτελεσθέντα. Παρ᾽ ὃ καὶ τοῖς τῆς ἀναλογίας κανόσιν ἴσα καὶ ὅμοια πάντα πᾶσιν ἐνομίσθη, κατὰ τὸν τῆς τέχνης καὶ ἐπιςήμης λόγον. Ἰσότητος c) δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος ἐπαινέτης γέγονε Μωϋσῆς· πρῶτον μὲν d) αὐτὴν ὑμνῶν, καὶ πανταχῦ, καὶ δικαιοσύνης ἴδιον ὀνομάζων, ὡς καὶ αὐτό πυ δηλοῖ τὔνομα, τὸ δίχα τέμνειν εἰς μοίρας τά τε σώματα καὶ πράγματα· εἶτα ψέγων ἀδικίαν, τὴν ἀνισότητος τῆς αἰχίςης δημιυργόν. Ἀνισότης δὲ τὺς διδύμυς πολέμυς ἔτεκε, τόν τε ξενικὸν καὶ τὸν ἐμφύλιον, ὡς ἔμπαλιν εἰρήνην ἰσότης. Τὰ δὲ ἐγκώμια δικαιοσύνης, καὶ τὺς ψόγυς ἀδικίας, ἐναργέςατα e) διασυνίςησιν, ὅταν λέγῃ, f) Οὐ ποιήσετε ἄδικον ἐν κρίσει, ἐν μέτροις, ἐν ςαθμοῖς, ἐν ζυγοῖς· ζυγὰ δίκαια, καὶ ςάθμια δίκαια, καὶ χῦς δίκαιος ἔςαι ὑμῖν. Καὶ ἐν ἐπινομίδι, g) Οὐκ ἔςαι ἐν μαρσιππίῳ σῦ

ss) Forsan ὕλαις.

t) Scribe βυληθέντες (vt in Cod. A.)

u) MSS. αὐτῆς, et sic rectius. (Cod. A. αὐτῦ.)

x) Gen. I, 31.

y) Τὰ Cod. A. deest. P.

z) MSS. πάντα, textus λίαν.

ex aequo eandem artem adhibuit. Vnde in literis sacris legitur, *vidit Deus omnia quaecunque fecerat, et ecce bona valde;* quae autem pariter laudantur, omnino apud laudantem honore aequantur. Laudauit autem Deus non materiam illam fabrefactam inanimam, inconditam, dissolubilem suapte natura et corruptibilem, rudem inaequalemque; sed artificiosa opera sua, prae se ferentia vnam eandemque opificis facultatem ac scientiam, aequabiliter elucentem per omnia. Ideo secundum analogiae regulas, ista paria et quaquauersum similia sunt existimata, ratione artis ac scientiae. Eius vero etiam aequalitatis, si quis alius, Moses laudator fuit, in primis eam et vbique laudans idque iustitiae proprium esse aequabiliter diuidere, (vt Graecis ἀπὸ τȣ̃ δίχα τέμνειν dicta videri possit) res in partes et corpora; deinde vituperans iniustitiam, turpissimae inaequalitatis opificem. Haec inaequalitas geminum bellum peperit, externum et ciuile, sicut e diuerso pacem aequalitas. Sed nusquam apertius laudat iustitiam, damnat iniustitiam, quam his verbis: *Non facietis iniustitiam in iudicio, in mensuris, in libra, in pondere. Libra iusta, pondera iusta, modius iustus erit vobis.* Et in Deuteronomio: *Non erit in pera tua pondus iniquum, verum et iustum erit: non pondus magnum et paruum; vt fiat longaeuus super terram, quam Dominus Deus*

a) Τȣ̃ inserui ex MSS. Coisl. et Coll. Nou. (Cod. A. et Editis deest.)

b) Oὐ inserui ex MSS. (Cod. A. et Editis deest.)

c) Sic MSS. Aug. et Coisl. Editi (et Cod. A.) τε εἰ καί.

d) Αὐτὴν inserui ex MS. Vat. Item ὀνομάζων ex MSS. Aug. et Coisl. (vtrumque Editis et Cod. A. deest.)

e) Ita reposui ex MS. Trin. (acc. Cod. A.) pro διανίστησιν. Reliqui Codd. διατίθησιν.

f) Leu. XIX, 36.

g) Deutr. XXV, 13.

σοῦ στάθμιον, h) ἀληθινὸν i) δὲ καὶ δίκαιον ἔσται· οὐχὶ δὲ στάθμιον μέγα καὶ μικρὸν, k) ἵνα πληθυνθῶσιν αἱ ἡμέραι σου ἐπὶ τῆς χθονὸς, ἣν κύριος ὁ θεὸς δίδωσί σοι κληροδοσίαν, ὅτι βδέλυγμα κυρίῳ πᾶς ποιῶν τ' ἄδικα. Οὐκοῦν ὁ φιλοδίκαιος θεὸς, ἀδικίαν μεμίσηκε καὶ βδελύττεται, στάσεως καὶ κακῶν ἀρχήν· τοῦ δὲ ἰσότητα δικαιοσύνης τροφὸν ὁ νομοθέτης ἀποδέχεται, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς τοῦ παντὸς l) οὐρανοῦ γενέσεως. m) Καὶ διεχώρισε, φησιν, ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους· καὶ ἐκάλεσε τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος νύκτα. Ἡμέραν γὰρ καὶ νύκτα, καὶ φῶς καὶ σκότος, ἰσότης ἔταξε τοῖς οὖσι. Διεῖλεν ἰσότης καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα, δύο τμήματα, ἄνισα μὲν ταῖς ῥώμαις, πρὸς ὃ δὲ ἔσπευσεν ἡ φύσις, τρίτου τινὸς ὁμοίου γένεσιν, ἰσότατα. n) Ἐποίησε γάρ, φησιν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· οὐκ ἔτι αὐτὸν, ἀλλ' αὐτοὺς ἐπιφέρει πληθυντικῶς, ἐφαρμόττων τὰ εἴδη τῷ γένει, διαιρεθέντα, ὡς εἶπον, ἰσότητι. Ψῦχος γε μὴν καὶ καῦμα, καὶ θέρος καὶ ἔαρ ἀνέγραψε τὰς ἐτησίους ὥρας, πάλιν τῷ αὐτῷ τομεῖ διαιρουμένας. Αἵ γε μὴν πρὸ ἡλίου τρεῖς ἡμέραι, ταῖς μεθ' ἥλιον ἰσάριθμοι γεγόνασιν, ἑξάδος τμηθείσης ἰσότητι πρὸς αἰῶνος καὶ χρόνου δήλωσιν· αἰῶνι μὲν γὰρ τὰς πρὸ ἡλίου τρεῖς ἀνατέθεικε, χρόνῳ δὲ τὰς μεθ' ἥλιον, ὅς ἐστι μίμημα o) αἰῶνος, τὰς p) δύο τοῦ ὄντος πρώτας δυνάμεις, τήν τε χαριστικὴν, καθ' ἣν ἐκοσμοπλάστει, ἣ προσ-

ηγο-

h) Additur in textu καὶ στάθμιον, ſed videntur haec adducta breuiter et memoriter.

i) Δέ Editis et Cod. A. deeſt. P.

k) Textus S. ἵνα πολυήμερος γίνῃ. Ibid. πᾶς ποιῶν τ' ἄδικα, MSS. et textus S. ταῦτα ποιῶν, πᾶς ποιῶν ἄδικον.

l) Οὐρανοῦ videtur redundare vt ſupra p. 66. not. g.

m) Gen. I, 4.

dabit tibi in haereditatem, quoniam abominatus est Deo quisquis facit iniustitiam. Ergo amator iustitiae Deus odit iniustitiam et abominatur vt seditionis et malorum principium. Nonnunquam vero aequalitatem laudat legislator vt nutricem iustitiae sic orsus coeli creationem: *Et diuisit*, inquit, *Deus lucem a tenebris, appellauitque lucem diem, et tenebras noctem.* Diem enim et noctem, lucem et tenebras in rebus ordinauit aequalitas. Eadem diuisit et hominem in virum ac mulierem, duas portiones inaequales quidem robore, sed ad id quod natura spectauit, comparatas, vt tertium quiddam gignerent sibi simile. *Fecit*, inquit, *Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, marem et foeminam fecit eos.* Iam non Eum, sed Eos adiecit pluraliter, inserens in genus species, diuisas (vt dixi) aequaliter. Frigus quidem et aestum, aestatem et ver descripsit in horas annuas, diuisas eodem incisorio. Caeterum illi tres dies qui solem praecesserunt, eundem secutis numero pares sunt, senario diuiso aequaliter ad aeuum a tempore dignoscendum: aeuo enim tres praecedentes dicauit, sequentes vero tempori, quod imago est aeui. Item duas eius Qui est, potentias primarias, beneficam qua mundum condidit, iuxta quam appellatur Deus; et punitiuam qua rebus imperat, iuxta quam Dominus agnominatur, ab ipso superne stante

 ait

n) Gen. I, 26.

o) Respicit Platonis locum in Timaeo p. 37. ποιεῖ μένοντος αἰῶνος ἐν ἑνὶ κατ' ἀριθμὸν ἰοῦσαν αἰώνιον εἰκόνα, τοῦτον ὃν δὴ χρόνον ὠνομάκαμεν, vbi forte pro αἰώνιον scribendum κινητήν. Ita enim Plutarch. de Plac. Philos. L. I, c. 21. vid. eundem c. 22. et de Platonicis quaest. p. 1007. Galen. Hist. Phil. c. 10. et Apuleium de Dogmat. Platonis.

p) Videtur deesse δὲ vel τε.

ηγόρευται q) θεὸς, καὶ τὴν κολαστικὴν καθ᾽ ἣν ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τοῦ γενομένου, ἣ προσονομάζεται q) κύριος, ὑπ᾽ αὐτοῦ φησιν ἑστῶτος ἐπάνω μέσου διαστέλλεσθαι· r) Λαλήσω γάρ σοί, φησιν, ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀνὰ s) μέσου τῶν δυοῖν Χερουβὶμ· ἵνα ἐπιδείξῃ ὅτι αἱ πρεσβύταται τοῦ ὄντος δυνάμεις ἰσάζουσιν, ἥ τε δωρητικὴ, καὶ ἡ κολαστήριος, αὐτῷ τομεῖ χρώμεναι. Τί δ᾽ αἱ στῆλαι τῶν γενικῶν δέκα νόμων, ἃς ὀνομάζει πλάκας; δύο εἰσὶν ἰσάριθμοι τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσι, λογικῷ καὶ ἀλόγῳ, t) ἃ παιδευθῆναί τε καὶ σωφρονισθῆναι χρὴ, τεμνόμεναι πάλιν ὑπὸ τοῦ θεσμοθέτου. u) Αἱ γὰρ πλάκες ἔργον θεοῦ ἦσαν, καὶ ἡ γραφὴ γραφὴ θεοῦ κεκολαμμένη ἐν ταῖς πλαξί. Καὶ μὴν τῶν ἐν ταύταις δέκα λόγων, οἳ κυρίως εἰσὶ θεσμοὶ, διαίρεσις ἴση γέγονεν εἰς πεντάδας, ὧν ἡ μὲν προτέρα τὰ πρὸς θεὸν δίκαια, ἡ δὲ δευτέρα τὰ πρὸς ἀνθρώπους περιέχει. Τῶν μὲν οὖν πρὸς θεὸν δικαίων πρῶτός ἐστι θεσμὸς, ὁ ἐναντιούμενος τῇ πολυθέῳ δόξῃ, διδάσκων ὅτι μοναρχεῖται ὁ κόσμος. Δεύτερος δὲ, περὶ τοῦ μὴ θεοπλαστεῖν τὰ x) μὴ αἴτια, γραφέων καὶ πλαστῶν ἐπιβούλοις τέχναις, ἃς Μωσῆς ἐξήλασε τῆς κατ᾽ αὐτὸν πολιτείας, αἴδιον φυγὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς y) ψηφισάμενος, ἵν᾽ ὁ μόνος καὶ πρὸς ἀλήθειαν τιμᾶται θεός.[1] Τρίτος δὲ, περὶ ὀνόματος κυρίου, z) οὐχ ὃ διῆλθεν εἰς γένεσιν· ἄῤῥητον γὰρ τοὔνομα· ἀλλὰ τοῦ ταῖς δυνάμεσιν a) ἐπιφημισθέντος ἀεί· εἴρηται γὰρ αὐτὸ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματαίῳ. Τέταρτος δὲ,

περὶ

q) Sic vocum ordinem mutaui fide MSS. cui mutationi multa Philonis loca fidem faciunt. Supremum enim ens Deum vocat, quatenus mundum condidit, quatenus eum regit, Dominum. (In Editis scil. et Cod. A. primo, κύριος, et altero loco post καὶ τὴν κολαστικὴν — — προσονομάζεται θεός. P.)

r) Exod. XXV, 22,

s) MSS. Aug. et Coll. Nou. μέσον, et sic recte. (Editi μέσων. Cpd. A. μέσον.)

t) Ἃ restitui ex MSS. quorum etiam fide deleui γὰρ post λογικῷ. (in vtrisque acc. Cod. A.)

ait per medium dirimi. *Loquar tibi*, inquit, *ſupra propitiatorium inter duo Cherubim:* vt oſtenderet quod antiquiſſimae eius Qui eſt potentiae pares ſint, benefica et vltrix, ab eodem diuiſae. Quid columnae decem legum generalium, quas nominat tabulas? duae ſunt numero, pares animae partibus brutae ac rationali, quibus debetur eruditio caſtigatioque, atque hae rurſum a legislatore diuiduntur. *Tabulae enim opus Dei fuerunt, exaratae literis diuinitus inſculptis in eas.* Quin etiam in iſtis inſculpta Decem praecepta, ſuntque proprie leges, diuiduntur in pares quinarios, quorum prior ius diuinum, poſterior humanum continet. In diuino iure prima lex opponitur opinioni plures Deos credentium, docens mundum eſſe ſub vnius imperio. Secunda vetat ne quis ſibi Deos alios faciat praeter creatorem, deceptus pictorum fictorumque perniciofis artibus quas Moſes eiecit e ſua republica, damnatas exilio perpetuo vt ſolus vere Deus colatur. Tertia eſt de nomine Domini, non eo quod nondum ad creaturas peruenit, eſt enim ineffabile, ſed quod praedicatur de eius potentiis, prohibitum eſt enim id *in vanum aſſumere.* Quarta eſt de ſemper virgine ſine matre nata hebdomade: vt creatura aſſueta eius otio, reminiſcatur eius qui omnia facit inuiſibiliter. Quinta de honore habendo parentibus; nam haec

u) Exod. XXXII, 16.

x) Cod. A. *μέν.* P.

y) Ita MSS. Aug. et Coisl. Editi ψήφῳ ποιησάμενος. (quod et nunc in Cod. A. poſt raſuram apparet.)

z) MS. Coisl. ὃ οὐδ' ἦλθεν. Forte ergo ſcribendum οὐχ ὃ οὐδ' ἦλθεν, innuit enim nomen iſtud ſanctiſſimum Iehouae non vulgo notum et prolatum. Sic enim de vita Moſis L. III. p. 670. vid. etiam Legat. ad Caium p. 1041.

a) Videtur ἀεὶ redundare, facta eſt enim vox iſta ex ſequente εἰρηται. Sic vero ſcriberem et diſtinguerem, ἐπιφημισθέντος διείρηται, &c.

περὶ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἀμήτορος ἑβδομάδος, ἵνα τὴν ἀπραξίαν αὐτῆς μελετῶσα γένεσις, εἰς μνήμην τοῦ ἀοράτως πάντα δρῶντος ἔρχηται. Πέμπτος δὲ, ὁ περὶ γονέων τιμῆς· καὶ γὰρ οὗτος ἱερὸς, ἔχων τὴν ἀναφορὰν οὐκ ἐπ᾽ ἀνθρώπους, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸν σπορᾶς καὶ b) γεννήσεως τοῖς ὅλοις αἴτιον, παρ᾽ ὃν μήτηρ τε καὶ πατὴρ γεννᾷν ἔδοξαν, οὐ γεννῶντες, ἀλλ᾽ ὄργανα b) γεννήσεως ὄντες. Μεθόριος δ᾽ ὁ χρησμὸς οὗτος ἐτάγη, τῆς τε πρὸς εὐσέβειαν c) οὔσης πεντάδος, καὶ d) τῆς ἀποτροπὴν τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀδικημάτων περιεχούσης. Ἐπειδήπερ οἱ θνητοὶ γονεῖς, τέλος εἰσὶν ἀθανάτων δυνάμεων, αἳ πάντα γεννῶσαι κατὰ φύσιν, ἐπέτρεψαν ὑστάτῳ καὶ τῷ θνητῷ γένει μιμησαμένῳ τὴν περὶ τὸ γεννᾷν τέχνην, σπείρειν. Ἀρχὴ μὲν γὰρ b) γεννήσεως ὁ θεὸς, τὸ δὲ ἔσχατον καὶ ἀτιμότατον τὸ θνητὸν εἶδος, τέλος. Ἡ δὲ ἑτέρα πεντάς ἐστιν ἀπαγόρευσις μοιχείας, ἀνδροφονίας, κλοπῆς, ψευδομαρτυρίας, ἐπιθυμίας. Οὗτοι γενικοὶ σχεδὸν πάντων e) ἁμαρτημάτων εἰσὶ κανόνες, ἐφ᾽ οὓς ἕκαστον ἀναφέρεσθαι τῶν ἐν εἴδει συμβέβηκεν. Ἀλλὰ καὶ f) τὰς ἐνδελεχεῖς θυσίας ὁρᾷς εἰς ἴσα διῃρημένας, ἥν τε ὑπὲρ αὐτῶν ἀνάγουσιν οἱ ἱερεῖς g) διὰ τῆς σεμιδάλεως, καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τῶν δυοῖν ἀμνῶν, οὓς ἀναφέρειν διείρηται. Πρωῒ γὰρ h) τὰ ἡμίση τῶν λεχθέντων, καὶ τὰ ἕτερα i) ἑσπέρας δειλινῆς ἐκέλευσεν k) ὄντως ἱερουργεῖν ὁ νόμος, ἵνα καὶ ὑπὲρ τῶν νύκτωρ l) ἀρδομένων ἅπασιν ἀγαθῶν ὁ θεὸς εὐχαριστῆται. Ὁρᾷς καὶ τοὺς προτιθεμένους ἄρτους ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ὡς m) εἰς ἴσα μέρη διανεμηθέντες οἱ δώδεκα, καθ᾽ ἑξάδα ἀριθμῷ, τίθενται μνημεῖα

b) Ita MS. Aug. et Coisl. et Coll. Nou. pro γενέσεως in Edit. (et Cod. A.) vid. infra De Decalog. p. 789.

c) Cod. A. ἴσης. P.

d) Cod. A. τῆς ἀποτροπῆς. P.

e) Forsan διαταγμάτων.

f) Leu. VI, 20.

haec quoque sacrata est, quippe quae refertur non ad homines, sed ad autorem generationis rerum omnium, cum quo pater et mater collati non generant, sed instrumenta generandi sunt. Hoc praeceptum situm est in confinio quinarii pertinentis ad pietatem, et alterius cohibentis iniurias mutuas ac maleficia. Quandoquidem mortales parentes termini sunt immortalium potentiarum, quae naturales genitrices rerum omnium, permiserunt huic infimo generi mortali ad imitationem earum generare. Principium enim generationis est Deus, finis vero, haec mortalis infima et vilissima species. Alter autem quinarius vetat adulterium, homicidium, furtum, falsum testimonium, concupiscentiam. Hae sunt generales regulae peccatorum ferme omnium, ad quas referri possunt singulorum species. Quotidiana quoque sacrificia vides diuisa aequaliter, et illud quod sacerdotes pro seipsis offerunt e simila, et illud alterum pro tota gente in quo agni duo rite mactantur. Horum quae dixi dimidium mane offerri lex iubet, reliquum vespere, ita vt etiam pro nocturnis erga omnes beneficiis agantur Deo gratiae. Vides et panes in sacra mensa propositos, vt in senos distributi aequaliter, monumenta sint duodecim tribuum, quarum dimidium ad virtutem Liam pertinet, matrem sex phylarcharum, alterum dimidium ad filios Rachelis et concubinarum. Vides et in talari veste gemmas duodecim, pariter diuisas,

g) Διὰ restitui ex MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. (Cod. A. deest.)

h) Ita MSS. (et Cod. A.) pro τὸ ἥμισυ in Edit.

i) Ἑσπέρας addidi fide MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. (Cod. A. deest.)

k) Melius, vt videtur, ἕτως.

l) MS. Coisl. in Margine διδομένων.

m) Εἰς Cod. A. et Edit. deest. P.

μεῖα τῶν ἰσαρίθμων φυλῶν, ὧν τὴν ἡμίσειαν ἡ ἀρετὴ Λεία κεκλήρωται, ἐξ τεκοῦσα φυλάρχας, τὴν δ' ἑτέραν ἡμίσειαν, οἵτε Ῥαχὴλ, καὶ οἱ n) τῶν ἄλλων. Ὁρᾷς καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ ποδήρους δώδεκα λίθους τῆς σμαράγδου, πρός τε τοῖς δεξιοῖς καὶ τοῖς εὐωνύμοις ἰσότητι διῃρημένους, οἷς τὰ o) ἴσα καθ' ἑξάδα ἐγγέγλυπται τὰ τῶν δώδεκα φυλάρχων ὀνόματα, θεῖα γράμματα ἐστηλιτευμένα, θείων φύσεων ὑπομνήματα. Τί δέ; οὐχὶ δύο ὄρη συμβολικῶς γένη λαβὼν, καὶ πάλιν ἰσότητι διακρίνας ἀναλογούσῃ, τὸ μὲν ἀπένειμε τοῖς εὐλογοῦσι, p) τὸ δ' αὖ τοῖς καταρωμένοις; ἐξ ἑκατέρου στήσας φυλάρχας, ἵνα τοῖς χρείοις νουθεσίας οὖσιν ἐπιδείξῃ, ὅτι καὶ ἰσάριθμοι εὐλογίαις ἀραὶ καὶ σχεδὸν, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἰσότιμοι. Ὁμοίως γὰρ οἵτε ἔπαινοι τῶν ἀγαθῶν, καὶ οἱ ψόγοι τῶν μοχθηρῶν ὠφελοῦσιν, ἐπεὶ καὶ τὸ q) φεύγειν κακὸν, τῷ ἀγαθὸν ἑλέσθαι, παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσιν, ὅμοιον καὶ ταὐτὸν νενόμισθαι. Καταπλήττει με καὶ ἡ τῶν προσαγομένων τῷ ἱλασμῷ δυοῖν τράγων r) ἐπίκρισις ὁμοῦ καὶ διανομὴ, τεμνομένων ἀδήλῳ καὶ ἀτεκμάρτῳ τομεῖ, κλήρῳ. Λόγων γὰρ δυοῖν, ὁ μὲν τὰ τῆς θείας ἀρετῆς πραγματευσάμενος ἀνιερεῦται καὶ ἀνατίθεται θεῷ· ὁ δὲ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης κακοδαιμονίας ἐζηλωκὼς, γενέσει τῇ φυγάδι. Καὶ γὰρ ὃν ἔλαχεν αὕτη κλῆρον, ἀποπομπαῖον καλοῦσιν οἱ χρησμοί· ἐπειδὴ μετανίσταται καὶ διώκεται καὶ μακρὰν ἀπελήλαται σοφίας. Ἐπισήμων γε μὴν καὶ ἀσήμων ὥσπερ νομισμάτων, οὕτως καὶ πραγμάτων ὄντων ἐν τῇ φύσει πολλῶν, s) ὁ ἀόρατος τομεὺς οὐ δοκεῖ σοι διελεῖν εἰς μοίρας ἴσας, καὶ τὰ μὲν ἐπίσημα τῷ παιδείας ἐραστῇ καὶ δόκιμα, τῷ δὲ ἀμαθαίνοντι τὰ ἀτύπωτα καὶ ἄσημα προσνεῖμαι; t) Ἐγένετο γάρ, φησι, τὰ μὲν ἄσημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ. Ἡ γὰρ ψυχὴ, τὸ

u) και-

n) Scribe τῶν παλλακῶν, Ballae scil. et Zelphae, innuit enim sex filios ex vna Lia, totidem ex Rachele et concubinis duabus natos. Balla dicitur παλλακή, Gen. XXXV, 22.

o) Ἴσα restitui ex MSS. (acc. Cod. A.)

diuiſas, dextras ac ſiniſtras, quibus aequalia ſecundum ſenarios inſculpta fuerant duodecim patriarcharum nomina, *notata diuinis literis*, naturarum diuinarum monumenta. Quid vero? annon et duos montes accipiens ſignificantes duo genera, pro aequa portione diſcretos, alterum tribuit benedicentibus, alterum execrantibus? phylarchas vtrobique praeficiens, vt doceret eos quibus monitore opus eſt, benedictiones et maledictiones pares eſſe numero, atque etiam honore propemodum, ſi dicere fas eſt. Similiter enim laudes bonorum proſunt et malorum vituperia, quandoquidem rerum malarum fuga et bonarum optio ſimiles iudicantur a prudentibus. Libet mirari etiam duorum hircorum qui pro peccatis offeruntur, ſelectionem et diſtributionem, obſcura et incerta, ratione, nempe ſorte, diuiſorum. Cum enim ratio ſit duplex, altera quae diuinas virtutes tractat, Deo conſecratur: altera quae humanas ſectatur miſerias, profugae creaturae dedicatur, cuius ſortem oracula vocant *emiſſarium*, quia fugit, abigitur et procul a ſapientia repellitur. Caeterum quia ſicut nummi ſic res multae in natura ſunt, ſignatae et non ſignatae, nonne inuiſibilis ille ſector tibi videtur diuiſiſſe has aequaliter, dum notatas et probas diſciplinae amatori aſſignat, notis vero et ſignis carentes indiſciplinato? *Obtigerunt*, inquit, *non ſignata Labani, ſignata Iacobo.* Nam anima *cerae* (vt quidam priſcus ait) *more*, ſi dura ſit, formas reſpuit, nec ſibi ſinit imprimi, et rudis permanet: ſin autem ſit obſequens aut ſaltem medio-

p) Sic pro τὸ δ᾽ οὖ, MSS. Vat. et Aug. (acc. Cod. A.)

q) Editi et Cod. A. Φυγεῖν. P.

r) Sic MSS. Vat. Aug. et. Trin. (acc. Cod. A.) Editi ἀπόκρισις.

s) Ὁ addidi ex MSS. (acc. Cod. A.)

t) Gen. XX, 42.

u) καίριον, ὡς εἶπέ τις τῶν ἀρχαίων, ἐκμαγεῖον, σκληρὰ μὲν ὅσα καὶ ἀντίτυπος, ἀντωθεῖ καὶ ἀποσείεται τοὺς ἐπιφερομένους χαρακτῆρας, καὶ ἀσχημάτιστος ἐξ ἀνάγκης διαμένει· πειθήνιος δ' ὑπάρχουσα καὶ μετρίως ὑπείκουσα, βαθεῖς τοὺς τύπους δέχεται, καὶ ἀναμαξαμένη τὰς σφραγῖδας, ἀκριβῶς διαφυλάττει τὰ ἐνσημανθέντα ἀνεξάλειπτα εἴδη. Θαυμαστὴ μέν τοι καὶ ἡ τοῦ θυσιῶν αἵματος ἴση διανομὴ, ἣν ὁ x) ἀρχιερεὺς Μωσῆς φύσει διδασκάλῳ χρησάμενος, διένειμε. y) Λαβὼν γάρ, φησι, τὸ ἥμισυ τοῦ αἵματος, ἐνέχεεν εἰς κρατῆρας· τὸ δὲ ἥμισυ προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον· ὅπως ἀναδιδάξῃ, ὅτι τὸ σοφίας ἱερὸν γένος διττόν ἐστι, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον· καὶ τὸ μὲν θεῖον ἀμιγὲς καὶ ἄκρατον, οὗ ἕνεκα τῷ ἀμιγεῖ καὶ ἀκράτῳ κατὰ τὴν ἕνωσιν z) μονάδι ὄντι σπένδει θεῷ· τὸ δὲ ἀνθρώπινον μικτὸν καὶ κεκραμένον, a) ὃ τοῦ μικτοῦ καὶ συνθέτου καὶ κεκραμένου γένους κατασκεδάννυται ἡμῶν ὁμόνοιαν b) καὶ κοινωνίαν· καὶ τί γὰρ ἄλλο ἢ κρᾶσιν μελῶν τε καὶ ἠθῶν c) ἐργασόμενον. Ἀλλὰ γὰρ τῆς ψυχῆς, τὸ μὲν ἀμιγὲς καὶ ἄκρατον μέρος, ἀκραιφνέστατος νοῦς ἐστιν, ὃς ἀπ' οὐρανοῦ καταπνευσθεὶς ἄνωθεν, ὅταν ἄνοσος καὶ ἀπήμων διαφυλαχθῇ, τῷ καταπνεύσαντι καὶ d) ἀπαθῆ παντὸς κακοῦ διαφυλάξαντι, προσηκόντως e) ὅλος εἰς ἱερὰν f) σπονδὴν ἀναστοιχειωθεὶς ἀνταποδίδοται. Τὸ δ' αὖ μικτὸν μέρος, τὸ αἰσθήσεών ἐστιν,

u) Scribe κήρινον. Ita enim ſcriptum a Platone in Theaeteto. p. 191. quem locum noſter hic reſpicit. Vid. infra *de Nom. Mut.* p. 1049.

x) Non alibi Moſen ſic dictum memini. Forte ſcribendum ἱεροφάντης. Sic enim ſaepius apud noſtrum audit. Melius vero, vt videtur, ἀρχιπροφήτης. vid. Lib. *de Somn.* p. 1134.

y) Exod. XXIV, 6.

z) Deum eſſe vnitatem alibi paſſim docet noſter. Sic ille *de Leg. ſpec.* p. 805. L. III. Allegor. p. 1067. (186. et 188. T. I. ed. n.) Hanc vero myſticam de vnitate doctrinam hauſit

mediocriter facilis, profundas figuras recipit et impressas a signaculo fideliter seruat nunquam delendas species. Nec minus miranda est victimarum sanguinis aequa distributio, quem summus pontifex Moses ex naturae praescripto diuisit. *Sumpto*, inquit, *dimidio sanguinis, infudit eum in crateras, reliquum vero dimidium perfudit apud altare:* vt doceret esse duplex genus sacratae Deo sapientiae, alterum diuinum, alterum vero humanum: et diuinum quidem esse sincerum nulla mixtura vitiatum, quam ob rem Deo sincero atque impermixtae vnitati libatur: humanum vero mixtum temperatumque: quod generis nostri prorsus mixti et compositi omnem dissipat concordiam, et quicquam potius quam musicae morumque harmoniam efficit. Enimuero animae pars sincera puraque mens est vigens ac viuida, quae superne inspirata coelitus, quando sana integraque seruatur, tota iam in sacrum libamen effusa, congruenter redditur Deo, qui eam inspirauit et conseruauit illaesam a malis omnibus. Altera vero mixta pars est tota sensuum, cui suos crateres natura fabricauit: hi crateres, visus quidem sunt oculi, aures vero auditus, item

hausit e Pythagorae schola. Vid. Laert. in Pythag. seg. 25. Plutarch. de Plac. Phil. L. I. Gal. Hist. Phil. c. 8. Phot. Cod. 187, 259.

a) Ὁ restitui ex MSS. (Cod. A. deest.)

b) Καὶ κοινωνίαν restitui ex MSS. (acc. Cod. A.)

c) Sic MSS. pro ἐργασάμενον in Edit. (et Cod. A.)

d) Cod. A. ἀπαθῶ. P.

e) Ita MSS. Coisl. et Trin. Editi (et Cod. A.) ὅλως.

f) Scribe σπονδήν. Sic enim Noster Lib. *de Somn.* p. 1133. Vid. supra p. 238. (Tom. III. ed. n.) Phil. II, 17. 2 Tim. IV, 6. Sequens vero ἀναστοιχειωθεὶς nescio annon melius scriberetur ἀναχυθεὶς, sic tamen infra p. 88. huius Tomi.

ϛιν, ὧ κρατῆρας οἰκείους ἡ φύσις ἐδημιούργησε. Κρατῆρες δὲ ὁράσεως μὲν ὀφθαλμοὶ, ἀκοῆς δὲ ὦτα, καὶ μυκτῆρες ὀσφρήσεως, καὶ τούτων αἱ ἁρμόττουσαι δεξαμεναί. Τούτοις ἐπιχεῖ τοῖς κρατῆρσιν ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ αἵματος, ἀξιῶν τὸ ἄλογον ἡμῶν μέρος ψυχωθῆναι, καὶ τρόπον τινὰ λογικὸν γενέσθαι· ταῖς μὲν νουθεσίαις g) περιόδοις ἀκολουθῆσαι, ἁγνεῦσαι δὲ τῶν ὁλκὸν h) ἀπατεῶνα προτεινάντων δύναμιν αἰσθητῶν. Ἆρά γε οὐχὶ τούτῳ τρόπῳ i) καὶ τὸ δίδραχμον k) διενεμήθη τὸ ἅγιον; ἵνα τὸ μὲν ἥμισυ αὐτοῦ, τὴν l) δραχμὴν, m) καθάρωμεν, λύτρα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς κατατιθέντες· ἣν, ὁ μόνος ἐλεύθερος καὶ ἐλευθεροποιὸς θεὸς, ὠμῆς καὶ πικρᾶς παθῶν καὶ ἀδικημάτων δεσποτείας, ἱκετευθεὶς, ἔστι δ' ὅτε καὶ χωρὶς n) ἱκετίας, ἀνὰ κράτος ἐκλύει. Τὸ δ' ἕτερον μέρος τῷ ἀνελευθέρῳ καὶ δουλοπρεπεῖ γένει καταλείπωμεν· ὃ κεκοινώνηκεν ὁ λέγων, o) Ἠγάπηκά μου τὸν κύριον, τὸν ἡγεμόνα ἐν ἐμοὶ νοῦν· καὶ τὴν γυναῖκά μου, τὴν φίλην καὶ οἰκεῖον παθῶν αἴσθησιν· καὶ τὰ παιδία, τὰ κακὰ τούτων ἔγγονα· οὐκ ἄπειμι ἐλεύθερος. Ἀνάγκη γὰρ καὶ τῷ τοιούτῳ γένει κλῆρον ἄκληρον καὶ ἀποπομπαῖον ἐκ τοῦ διδράχμου δοθῆναι, ἐναντίον τῇ ἀνατεθειμένῃ δραχμῇ τε καὶ μονάδι· μονὰς δὲ οὔτε προσθήκην, οὔτε ἀφαίρεσιν δέχεσθαι πέφυκεν, εἰκὼν οὖσα τοῦ μόνου πλήρους θεοῦ. Χαῦνα γὰρ τά τε ἄλλα ἐξ ἑαυτῶν, εἰ δέ που καὶ p) πυκνωθὲν εἴη, λόγῳ σφίγγεται θείῳ. Κόλλα γάρ ἐστι καὶ δεσμὸς οὗτος, τὰ πάντα τῆς οὐσίας ἐκπεπληρωκώς· ὁ δ' εἴρας καὶ συνυφήνας ἕκαστα, πλήρης αὐτὸς ἑαυτοῦ q) κυρίως

g) Forte προόδοις.

h) Videtur deesse καί.

i) Exod. XXX, 13.

k) Ita MSS. Vat. Aug. et Coisl. Editi (et Cod. A.) διενοήθη.

l) Atqui drachma erat quarta, non dimidia pars sicli. Hes. v. σίκλος, τετράδραχμον ἀττικόν. Idem v. στατὴρ, τετράγραμμον· scribe τετράδραχμον. Erat enim stater

item nares odoratus, et sua cuiusque *sensus* receptacula. In hos sacra scriptura iubet infundi sanguinem, id agens vt bruta nostri pars animetur, et rationalis fiat quodammodo, sequendo castigationis ductum et puram se seruando ab illecebris et fraude sensuum. Quid didrachmum sacratum? nonne ad eundem modum distributum est? vt eius dimidium, scilicet drachmam, seponamus in redemptionem animae, quam ille solus liber et liberator, e crudeli molestaque affectuum et iniquitatum dominatione, vel rogatus vel non rogatus, potenter exsoluit. Reliquum vero dimidium illiberali et seruili relinquamus generi, ex quo fuit ille qui dicit: *Amaui Dominum meum*, mentem quae in me principatum habet: *et vxorem meam*, charum illum sensum custodem domesticorum affectuum: *et pueros meos*, mala quae ex his nascuntur: *Nolo abire liber.* Necessum est enim vt huic quoque generi sors exsors et emissaria detur e didrachmo, opposita drachmae consecratae et vnitati. Vnitas autem nec additionem nec subtractionem potest recipere, cum sit imago Dei qui solus plenus est. Caetera suapte natura sunt laxa, quibus si quid inest solidi, verbo diuino astringitur. Hoc enim ceu vinculum et gluten res omnes solidauit. Ipsum vero connectens contexensque singula, sibi ipsi proprie complementum est, nullo prorsus egens alio. Merito igitur dicit Moses:

ter eiusdem valoris cum siclo, vt liquet ex Matth. XVII. 27. vbi stater duos semisiclos aequaret, cum duplici pensioni sufficeret Idem v. δραχμή, τὸ ὄγδοον τῆς οὐγκίας. vid. etiam Ioseph. Antiq. L III. c. 8. Ideo vero LXX. interpretes siclum vertunt per δίδραχμον, quoniam drachma Alexandrina erat Attica duplo grauior.

m) Quidni καθαρεύωμεν?

n) Editi et Cod. A. ἱκεσίας.

o) Exod. XXI, 5.

p) MS. Coll. Nou. πυκνωθεὶς εἴη τις. Scribe πυκνωθὲν εἴη τις.

q) MSS. Aug. et Coisl. κύριος, sed recepta lectio potior.

ρίως ἐςὶν, ἐ δεηθεὶς ἑτέρε τοπαράπαν. Εἰκότως ἔν ἐρεῖ Μωσῆς, r) Ὁ πλετῶν ἐ προσθήσει, καὶ ὁ πενόμενος ἐκ ἐλαττώσει ἀπὸ τε ἡμίσεος τε διδράχμε, ὅπερ ἐςὶν, ὡς ἔφην, δραχμή τε καὶ μονάς· ἢ πᾶς s) ἂν ἀριθμὸς εἴποι τὸ ποιητικὸν ἐκεῖνο,

Ἐν σοὶ μὲν λήξω, t) σέο δ' ἄρξομαι.

Λήγει τε γὰρ ἀναλυόμενος ὁ κατὰ u) σύνθεσιν ἀπειράκις ἄπειρος ἀριθμὸς, εἰς μονάδα, ἄρχεται δ' αὖ πάλιν ἀπὸ μονάδος, εἰς ἀπερίγραφον συντιθέμενος πλῆθος· διόπερ ἐκ ἀριθμὸν, ἀλλὰ ςοιχεῖον καὶ ἀρχὴν ἀριθμε ταύτην ἔφασαν, οἷς ζητεῖν ἐπιμελές. Ἔτι τοίνυν τὴν ἐράνιον τροφὴν ψυχῆς, ἣν καλεῖ μάννα, διανέμει πᾶσι τοῖς χρησομένοις λόγος θεῖος ἐξ ἴσε, πεφροντικὼς διαφερόντως ἰσότητος. Μαρτυρεῖ δὲ Μωσῆς λέγων, x) Οὐκ ἐπλεόνασε y) ᾧ τὸ πολὺ, καὶ ᾧ τὸ ὀλίγον, ἐκ ἐλαττόνησεν, ἡνίκα τῷ τῆς ἀναλογίας ἐχρήσαντο θαυμαςῷ καὶ περιμαχήτῳ μέτρῳ· δι ὃ συνέβη μαθεῖν, ὅτι ἕκαςος εἰς τὲς καθήκοντας παρ' ἑαυτῷ συνέλεξεν ἐκ ἀνθρώπες μᾶλλον, ἢ λογισμὲς καὶ τρόπες· ὃ γὰρ ἐπέβαλεν ἑκάςῳ, τἔτ' z) ἀπεκληρώθη προνοητικῶς, ὡς μήτε ὑςερῆσαι, μήτε αὖ περιττεῦσαι. Τὸ δὲ παραπλήσιον τῆς κατ' ἀναλογίαν ἰσότητός ἐςιν εὑρεῖν, καὶ ἐπὶ τε λεγομένε πάσχα· πάσχα δέ ἐςιν, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὴν δ' εὔλογον εὐπάθειαν ἑκεσίως πάσχῃ. Διείρηται γὰρ, a) Ἐὰν ὀλίγοι ὦσιν οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὥςε μὴ ἱκανὲς εἶναι εἰς τὸ πρόβατον, τὸν πλησίον γείτονα προσλαβεῖν κατ' ἀριθμὸν ψυχῶν, ἵν' ἕκαςος τὸ ἀρκἔν αὐτῷ συναριθμῆται b) μοίρας, ἧς ἐςιν ἐπάξιός τε καὶ ἰχρεῖος εὑρισκόμενος. Ἐπειδὰν δὲ καὶ τρόπῳ c) χώρας

r) Exod. XXX, 15.

s) Cod. A. ἀνάριθμος. P.

t) Cod. A. ἐκ σέο.

u) Ita MSS. pro συνήθειαν in Edit. (et Cod. A.)

x) Exod. XVI, 18.

y) MSS. Aug. et Coisl. ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ &c. ita quoque textus S. it. 2 Cor. VIII, 15. (Sic etiam Cod. A.)

Diues non apponet, pauper non detrahet de didrachmi dimidio: quod est (vt dixi) drachma et vnitas: cui omnis numerus dicere potest illud poeticum:

A te principium, tibi desino.

Nam vel infinities infinitus numerus ex compositione factus, resolutus tamen in vnitatem desinit, et facto ab hac initio numerus compositus crescit in immensam multitudinem; ideo non numerum, sed elementum et principium numeri hanc dixerunt, quibus curae est consectari talia. Ad haec coelestem illum cibum animae qui manna vocatur, omnibus petentibus verbum diuinum ex aequo distribuit, aequalitati studiose prospiciens. Testis est Moses, dicens: *Nec plus colligenti superfuit, nec minus colligenti defuit*, quando miranda optandaque analogiae mensura vsi sunt: ex qua didicerunt quod singuli non tam hominibus congruis apud se quam et moribus collegerint; quantum enim cuique competebat, tantum ipsi prouidenter assignatum est, vt nihil vel deesset vel superesset. Similem analogicam aequalitatem licet inuenire in pascha, vt vocant. Est autem pascha, quando anima brutos affectus meditatur dediscere, et rationalem animi tranquillitatem vltro subit. Praecipitur enim sic: *Si pauci fuerint in domo, adeo vt non possint agnum absumere, assumatur vicinus proximus pro animarum numero*, vt supputatione facta cedat cuique sua portio, qua et dignus est et indiget. Cum autem instar re-

 gionis

z) Ita MSS. Aug. et Coll. Nou. (atque Cod. A.) pro ἀπεπληρώθη in Edit.

a) Exod. XII, 6.

b) Forsan μοῖραν.

c) Ita MSS. pro τόπον in Edit. (et Cod. A.) Ex iisdem addidi τὴν ἀρετήν, quod in Editis deerat (etiam Cod. A. deest.)

χώρας τὴν ἀρετὴν εἰς τοὺς οἰκήτορας d) αὐτῆς ἐθελήσῃ διανέμειν, τοῖς πλείοσι πλεονάζειν· e) κενοὶ γὰρ ἐπιστήμης ἔσονται· καὶ τοῖς ἐλάττοσιν ἐλαττοῦν τὴν κατάσχεσιν προστάττει· δικαιῶν μήτε τοὺς μείζους ἐλαττόνων ἀξιοῦν, μήτε μὴν τοὺς ἐλάττους μειζόνων· χωρῆσαι γὰρ αὐτῶν τὸ μέγεθος οὐ δυνήσονται. Τῆς δὲ κατ᾽ ἀριθμὸν ἰσότητος ἐναργέστατον δεῖγμά ἐστι, τά τε τῶν f) δώδεκα ἀρχόντων ἱερὰ δῶρα, καὶ ἔτι τὰ ἀπὸ τῶν δώρων διανεμόμενα τοῖς ἱερεῦσιν. g) Ἑκάστῳ γάρ, φησι, τῶν υἱῶν Ἀαρὼν ἔσται τὸ ἴσον. Παγκάλως δὲ καὶ ἡ περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ἐκθυμιωμένων ἐστὶν ἰσότης· λέγεται γάρ, h) Λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτὴν, ὄνυχα, καὶ χαλβάνην i) ἡδύσμου, καὶ λίβανον διαφανῆ, ἐξαίρετον ἐξαιρέτῳ, ἴσον ἴσῳ, καὶ ποιήσουσιν αὐτὸ θυμίαμα, μύρον, μυρεψοῦ ἔργον, συνθέσεως καθαρᾶς, ἔργον ἅγιον. Ἕκαστον γὰρ τῶν μερῶν ἑκάστῳ φησὶ δεῖν ἴσον συνέρχεσθαι πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κρᾶσιν. Ἔστι δ᾽ οἶμαι τὰ τέσσαρα ταῦτα ἐξ ὧν τὸ θυμίαμα συντίθεται, k) σύμβολα τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη σύμπας ὁ κόσμος. Στακτὴν μὲν γὰρ ὕδατι, γῇ δὲ ὄνυχα, χαλβάνην δὲ ἀέρι, τὸν δὲ διαφανῆ l) λίβανον πυρὶ ἀπεικάζει. Στακτὴ μὲν γὰρ παρὰ τὰς σταγόνας, ὑδατῶδες· ξηρὸν δὲ ὄνυξ καὶ γεῶδες· ἡ δὲ χαλβάνη τοῦ ἡδύσμου πρὸς τὴν ἀέρος ἔμφασιν προσετέθη· τὸ γὰρ εὐῶδες ἐν ἀέρι. Τῷ δὲ λιβάνῳ τὸ διαφανὲς, πρὸς φωτὸς ἔνδειξιν. Διὸ καὶ τὰ βάρος ἔχοντα τῶν κούφων διεχώρισε, τὰ μὲν τῷ συμπλεκτικῷ συνδέσμῳ ἑνώσας, τὰ δὲ m) διαλελυμένως ἐξενεγκὼν, ἔφησε, Λάβε σεαυτῷ

d) Sic Cod. Vat. Editi (et Cod. A.) αὐτοῦς.

e) Κενοὶ γὰρ ἐπιστήμης ἔσονται, restitui ex MSS.Vat. Aug. et Coisl. (Cod. A. desunt.)

f) Sic MSS. quibus etiam abunde suffragatur textus Num. VII. Erant enim duodecim tribus omissa Leuitica. Editi (acc Cod. A) ἕνδεκα.

g) Num. VII, 5.

h) Exod. XXX, 33.

i) MSS. (et Cod. A.) ἀρωμάτων, pro ἡδύσμου.

gionis virtutem nouellis colonis diuidit, maiorem portionem pluribus, minorem paucioribus attribuit, aequum ratus, vt neque parua maioribus, (etenim scientia destituentur) committantur, neque magna tenuibus, non enim eorum magnitudinis capaces erunt. Aequalitatis autem, quae iuxta numerum iudicatur, exemplum euidentissimum est in duodecim principum sacris oblationibus, et earum in sacerdotes distributione. *Vnicuique,* inquit, *ex filiis Aaron erit aequa portio.* Est et in compositione aromatum ad suffitum pulcherrima aequalitas; praecipitur enim: *Sume tibi odoramenta, stacten, onycem, et galbanum suaueolens, et thus perlucidum, omnia lectissima et inter se paria: facientque ex eo suffitum, vnguentum, opus vnguentarii, purae compositionis, opus sacratum:* Singulas portiones ait pares oportere esse ad totius temperamentum. Opinor autem has quatuor species ex quibus suffitus componitur, figuras esse elementorum ex quibus constat mundus hic vniuersus. Nam per stacten aquam, per onycem terram, per galbanum aerem, per thus perlucidum ignem significat. Siquidem stacte a stillando dicta, est liquida, onyx terrestris et aridus, galbanum suaueolens additum est ad significandum aerem: odor enim locum habet in aere. Thuri quoque *perlucidum* cognomen additur, vt ignem subindicet. Ideo grauia separauit a leuibus, altera per copulatiuam coniunctionem vniens, altera disiun-

k) Ita MSS. Editi (et Cod. A.) *σύμβολον.*

l) MSS. *λιβάνωντον.* Hes. v. *λίβανος, τὸ δένδρον καὶ τὸ ὄρος. λιβάνωτος δὲ ὁ καρπὸς αὐτȣ͂, εἶδος θυμιάματος.* Ergo secundum doctissimum Grammaticum melius scribitur *λιβάνωτον.* Sed non diffitendum LXX interpretes, quos Philo sequitur, semper *λίβανος* scribere, vno excepto loco 1 Paral. IX, 29. Vid. Apocal. VIII, 3. et ibi Aretham.

m) MSS. *διαλελυμένων.*

τῷ ἡδύσματα, στακτὴν, ὄνυχα. Ταῦτα ἀσύνδετα τῶν βάρος ἐχόντων, ὕδατός τε καὶ γῆς, σύμβολα. Εἶτα ἀφ᾽ ἑτέρας ἀρχῆς μετὰ συμπλοκῆς, Καὶ χαλβάνην ἡδύσμου, καὶ λίβανον διαφανῆ· ταῦτα πάλιν καθ᾽ ἑαυτὰ τῶν κούφων, ἀέρος καὶ πυρὸς, τὰ σημεῖα. Τὴν δὲ τούτων ἐμμελῆ σύνθεσίν τε καὶ κρᾶσιν, τὸ πρεσβύτατον καὶ τελειότατον ἔργον, ἅγιον, ὡς ἀληθῶς εἶναι συμβέβηκε τὸν κόσμον, ὃν διὰ συμβόλου τοῦ θυμιάματος οἴεται δεῖν εὐχαριστεῖν τῷ πεποιηκότι· ἵνα n) λόγῳ μὲν ἡ μυρεψικῇ τέχνῃ κατασκευασθεῖσα σύνθεσις ἐκθυμιᾶται, ἔργῳ δὲ ὁ θείᾳ σοφίᾳ δημιουργηθεὶς κόσμος ἅπας ἀναφέρηται, πρωῒ καὶ δειλινῆς ὁλοκαυτούμενος. Βίος γὰρ ἐμπρεπὴς κόσμῳ, τῷ πατρὶ καὶ ποιητῇ συνεχῶς καὶ ἀδιαστάτως εὐχαριστεῖν, μονονοὺκ ἐκθυμιῶντι καὶ ἀναστοιχειοῦντι ἑαυτὸν, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ μηδὲν θησαυρίζεσθαι, ἀλλ᾽ ὅλον ἑαυτὸν ἀνάθημα ἀνατιθέναι τῷ γεγεννηκότι θεῷ. Θαυμάζω καὶ τὸν μετὰ σπουδῆς ἀπνευστὶ δραμόντα συντόνως ἱερὸν λόγον, o) ἵνα στῇ μέσος τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν ζώντων. Εὐθὺς γὰρ, φησὶ Μωσῆς, p) ἐκόπασεν ἡ θραῦσις. Ἀλλ᾽ οὐκ ἔμελλε κοπάσαι καὶ ἐπικουφίσαι τὰ περιθρύπτοντα καὶ καταγνύντα καὶ συντρίβοντα τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, μὴ διατειχίσαντος τοῦ θεοφιλοῦς τοὺς ὁσίους, οἳ ζῶσιν ἀψευδῶς, ἀπὸ τῶν ἀνοσίων, οἳ τεθνήκασι πρὸς ἀλήθειαν, q) λογισμοῦ. Τῷ γὰρ ἐγγὺς εἶναι πολλάκις νοσούντων, καὶ οἱ σφόδρα ὑγιαίνοντες ἐνδεξάμενοι τὴν ἐκείνων νόσον, ἐμέλλησαν τελευτῆσαι. Τοῦτο δ᾽ ἀμήχανον ἦν ἔτι παθεῖν διαζευχθέντα ὅρῳ μέσῳ παγέντι δυνατωτάτῳ, ὃς τὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς τοῦ χείρονος μέρους ἀπὸ τοῦ βελτίονος r) ἀνασώσει. Τεθαύμακα δὲ ἔτι μᾶλλον, ἐπειδὰν κατακούω τῶν ἁγίων λογίων ἀνα-

διδά-

n) Sic MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) Editi λόγον.

o) Num. XVI, 48.

p) MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. addunt ἔστη, et ſic recte Supra enim ſcribitur, ἵνα στῇ μέσος τεθνηκότων. Omnino ergo ad ſententiam abſoluendam ſcribe, ἔστη.

disiunctim proferens dicendo, *Sume tibi odoramenta, stacten, onycem.* Haec disiunctim significatiua grauium, aquae terraeque. Deinde incipiens denuo per copulam, *et galbanum suaueolens et thus perlucidum*, quae iam leuia *elementa*, aerem et ignem, significant. Temperaturam autem ex his compositam, antiquissimum perfectissimumque opus vere sanctum, dicimus hunc mundum, qui per figuram suffitus admonetur, vt agat creatori Deo gratias: vt verbo quidem vnguentaria compositio adoleatur, sed reuera totus mundus per Dei sapientiam fabricatus, mane ac vespere accensus exhalet vaporem suaueolentissimum. Haec enim vita decet mundum, vt parenti suo factorique indesinenter agat gratias, tantum non euaporans et in elementa resoluens seipsum, vt declaret se nihil sibi recondere, sed totum seipsum offerre creatori ac dedicare. Illud quoque mirari subit sacrosanctum *verbum*, magna contentione ac celeritate properans, *vt stet inter viuos et mortuos. Mox enim*, inquit Moses, *cessauit attritio.* Nec tamen cessare coepisset et compescere ea quae affligunt, frangunt et contundunt nostram animam, nisi vir Deo charus diremisset sanctos animos, qui vere viuunt, profanis, qui mortui sunt, si rem vere consideres. Saepe enim etiam sani, propter viciniam aegrotorum, contagione periclitati sunt. Id periculum hinc sublatum fuit interposito medio termino validissimo, qui arceret a parte meliore deterioris impetum. Sed magis etiam miror, dum e sacris eloquiis disco, quomodo *nubes interiecit se mediam inter Aegyptiacas et Israeliticas*

q) Scribe λογισμὸς, vel λογισμῶν. *Animos* scil. vel *cogitationes*.

r) Scribe ἀνωθήσει, vel ἀντωθήσει, vtraque enim vox a Philone vsurpatur. Sic supra p. 173. (p. 208. lin. 3. Tom. II. e. n.) et p. 505.

διδάσκωμαι, ὃν τρόπον εἰσῆλθε s) νεφέλη μέση τῆς Αἰγυπτιακῆς καὶ τῆς Ἰσραηλιτικῆς στρατιᾶς. Ὑπὸ γὰρ τοῦ φιλοπαθοῦς καὶ ἀθέου τὸ ἐγκρατὲς καὶ θεοφιλὲς γένος οὐκ ἔτι εἴασε διώκεσθαι, τὸ σκεπαστήριον καὶ σωτήριον τῶν φίλων, ἀμυντήριον δὲ καὶ κολαστήριον τῶν ἐχθρῶν t) ὅπλον, ἡ νεφέλη. Διανοίαις μὲν γὰρ ἀρετώσαις, ἠρέμα σοφίαν ἐπιψεκάζει, τὴν ἀπαθῆ παντὸς κακοῦ· λυπραῖς δὲ καὶ ἀγόνοις ἐπιστήμης ἀθρόας κατανίφει τιμωρίας, κατακλυσμῶν u) φθορὰν οἰκτίστην ἐπιφέρουσα. Τῷ δὲ
13 ἀρχαγγέλῳ καὶ πρεσβυτάτῳ λόγῳ δωρεὰν ἐξαίρετον ἔδωκεν ὁ τὰ ὅλα γεννήσας πατήρ, ἵνα μεθόριος στὰς τὸ γενόμενον διακρίνῃ τοῦ πεποιηκότος. Ὁ δ' αὐτὸς ἱκέτης μέν ἐστι τοῦ θνητοῦ κηραίνοντος ἀεὶ, πρὸς x) τὸ ἄφθαρτον, πρεσβευτὴς δὲ τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸ ὑπήκοον. Ἀγάλλεται δὲ ἐπὶ τῇ δωρεᾷ, καὶ σεμνυνόμενος αὐτὴν ἐκδιηγεῖται φάσκων, y) Κἀγὼ εἱστήκειν ἀνὰ μέσον κυρίου καὶ ὑμῶν· οὔτε ἀγέννητος ὡς ὁ θεὸς ὤν, οὔτε γεννητὸς ὡς ὑμεῖς, ἀλλὰ μέσος τῶν ἄκρων, ἀμφοτέροις ὁμηρεύων· παρὰ μὲν τῷ φυτεύσαντι, πρὸς πίστιν τοῦ μὴ σύμπαν z) ἀφανίσαι ποτὲ καὶ ἀποστῆναι τὸ γένος, ἀκοσμίαν ἀντὶ κόσμου ἑλόμενον· παρὰ δὲ τῷ φύντι, πρὸς εὐελπιστίαν τοῦ a) μήποτε τὸν ἵλεων θεὸν περιιδεῖν τὸ ἴδιον ἔργον. Ἐγὼ γὰρ ἐπικηρυκεύσομαι τὰ εἰρηναῖα b) γενέσει παρὰ τοῦ καθαιρεῖν πολέμους ἐγνωκότος, εἰρηνοφύλακος ἀεὶ θεοῦ.

Διδάξας οὖν ἡμᾶς περὶ τῆς εἰς ἴσα τομῆς ὁ ἱερὸς λόγος, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην ἄγει, c) φάσκων d) ὅτι τὰ τμήματα ἔθηκεν ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις. Τῷ γὰρ ὄντι πάνθ' ὅσα ἐν κόσμῳ σχεδὸν ἐναντία εἶναι πέφυ-

κεν·

s) Exod. XIV, 19.

t) Ita MS. Aug. (et Cod. A.) pro ὅπλων in Edit.

u) Repone φορὰν. Cuius erroris exempla passim occurrunt. vid. de Agricult. p. 58. Tom. III. e. n. et de Somniis. p. 1143. ed. Paris.

x) Melius τὸν, sc. Deum.

y) Num. XVI, 48.

ticas copias. Nam haec nubes protegens et conferuans amicos, propulſans autem et exagitans hoſtes, populum pium et temperantiae deditum non ſinebat exagitari ab impia et ſeruiente affectibus gente. Mentibus enim virtute praeditis placide irrorat ſapientiam ſecuram a malis omnibus: in duras autem ac bonarum artium ſteriles, poenas depluit copioſas, inferens eis inundationis impetum exitioſum. Caeterum illi angelorum principi, verbo antiquiſſimo, hoc eximium donum conceſſit pater omnipotens, vt in confinio ſtans, facturam a factore diſcerneret. Idem ſupplex immortalem appellat, pro mortalibus ſemper labentibus deprecans, et a ſummo rege legatus eſt ad ſubditos. Quod munus tam libenter accipit, vt iactet etiam, dicens: *et ego ſteteram medius inter vos et Dominum.* Videlicet nec ingenitus vt Deus, nec genitus vt vos, ſed inter extrema medius, apud vtrosque agens obſidem: apud creatorem, vt fides fiat, nunquam vniuerſum genus abſceſſurum et habenas excuſſurum, reuolutum in perturbationem ab ordine: apud creaturam vero, vt ea certam ſpem habeat, nunquam Deo propitio curam operis ſui defore. Ego enim denuncio creaturae pacem ab eo qui bella tollit Deo, pacis cuſtode perpetuo.

Poſtquam igitur de ſectione in portiones aequas ſacra ſcriptura nos docuit, ducit nos et ad oppoſitorum ſcientiam, dicens portiones *eas oppoſitas inter ſe inuicem.* Nam reuera propemodum omnia quae mundo con-

z) Forte reponendum ἀφηνιάσαι, quae vox ſatis cum Contextu congruit.

a) MSS. μηδέποτε.

b) MSS. τῇ γενέσει.

c) Gen. XV, 10.

d) Sic MSS. pro ὅτι τάγματα in Edit. (et Cod. A.)

κεν· ἀρκτέον δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων· θερμὸν ἐναντίον ψυχρῷ, καὶ ξηρὸν ὑγρῷ, καὶ κοῦφον βαρεῖ, καὶ σκότος φωτὶ, καὶ νὺξ ἡμέρᾳ. Καὶ ἐν οὐρανῷ μὲν, ἡ ἀπλανὴς τῇ πεπλανημένῃ φορᾷ· κατὰ δὲ τὸν ἀέρα, αἰθρία νέφεσι, νηνεμία πνεύμασι, θέρει χειμὼν, ἔαρι μετόπωρον· τὸ μὲν γὰρ ἀνθεῖ, τὸ δὲ φθίνει. Τὰ δ' ἔγγεια πάλιν· ὕδατος τὸ γλυκὺ τῷ πικρῷ, καὶ γῆς ἡ στεῖρα τῇ γονίμῳ. Καὶ τὰ ἄλλα δὲ ἐναντία, πρόσπτα σώματα ἀσώματα, ἔμψυχα ἄψυχα, λογικὰ ἄλογα, θνητὰ ἀθάνατα, αἰσθητὰ νοητὰ, καταληπτὰ ἀκατάληπτα, στοιχεῖα ἀποτελέσματα, ἀρχὴ τελευτὴ, γένεσις φθορὰ, ζωὴ θάνατος, νόσος ὑγεία, λευκὸν μέλαν, δεξιὰ εὐώνυμα, δικαιοσύνη ἀδικία, φρόνησις ἀφροσύνη, ἀνδρεία δειλία, σωφροσύνη ἀκολασία, ἀρετὴ κακία, καὶ τὰ τῆς e) ἑτέρας εἴδη πάντα τοῖς τῆς ἑτέρας εἴδεσι πᾶσι. Πάλιν γραμματικὴ ἀγραμματία, μουσικὴ ἀμουσία, παιδεία ἀπαιδευσία, συνόλως τέχνη ἀτεχνία· καὶ τὰ ἐν ταῖς τέχναις, φωνήεντα στοιχεῖα καὶ ἄφωνα, ὀξεῖς καὶ βαρεῖς φθόγγοι, εὐθεῖαι καὶ περιφερεῖς γραμμαί. Καὶ ἐν ζώοις καὶ φυτοῖς, ἄγονα γόνιμα, πολυτόκα ὀλιγοτόκα, ᾠοτόκα ζωοτόκα, μαλακὰ ὀστρακόδερμα, ἄγρια ἥμερα, μονωτικὰ ἀγελαῖα. Καὶ πάλιν, πενία πλοῦτος, δόξα ἀδοξία, δυσγένεια εὐγένεια, ἔνδεια περιουσία, πόλεμος εἰρήνη, νόμος ἀνομία, ἀφυΐα εὐφυΐα, ἀπονοία πόνος, νεότης γῆρας, δύναμις ἀδυναμία, ἀσθένεια ῥώμη. Καὶ τί δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον ἀναλέγεσθαι, ἀπερίγραφα καὶ ἀπέραντα ὄντα τῷ πλήθει; Παγκάλως οὖν ὁ τῶν τῆς φύσεως ἑρμηνευτὴς f) γραμμάτων, τῆς ἀργίας καὶ ἀμελετησίας ἡμῶν λαμβάνων οἶκτον, ἕκαστον g) ἀφανῶς ἀναδιδάσκει, καθὰ καὶ νῦν, τὴν ἀντιπρόσωπον ἑκάστων θέσιν οὐχ ὁλοκλήρων, ἀλλὰ τμημάτων ὑπαρχόντων· ἐν γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοῖν τῶν ἐναντίων, οὗ τμηθέντος, γνώριμα τὰ ἐναντία. Οὐ τοῦτ' ἐστιν ὅ φασιν Ἕλληνες τὸν μέγαν καὶ ἀοίδιμον παρ' αὐτοῖς Ἡράκλειτον, h) κεφάλαιον τῆς αὐτοῦ προστησάμε-

e) Ita MSS. pro ἑκατέρας. Ex eisdem restitui τοῖς — — πᾶσι (Cod. A. accedit.)

f) Melius forte πραγμάτων.

continentur ſuapte natura ſunt contraria; incipiendum autem a primis: calidum contrarium eſt frigido, aridum humido, leue graui, tenebrae lumini, nox diei. In coelo etiam ſtellarum fixarum orbis contrarius eſt erraticarum orbibus: in aere contraria ſunt nubilum et ſerenitas, ventus et tranquillitas, aeſtas et hiems, ver et autumnus. Nam illud floret, hic marceſcit. Quin etiam in rebus terrenis dulces aquae amaris ſunt contrariae, fertiles agri ſterilibus. Videmus etiam in aliis contrarietatem, vt ſunt viſibilia corpora et incorporea, animata inanima, rationalia irrationalia, mortalia immortalia, ſenſibilia intelligibilia, perceptibilia inperceptibilia, elementa concreta, principium finis, generatio corruptio, vita mors, ſanitas infirmitas, album nigrum, dextrum ſiniſtrum, iuſtitia iniuſtitia, prudentia imprudentia, fortitudo timiditas, temperantia intemperantia, virtus vitium, et alterius omnibus ſpeciebus alterius omnes ſpecies. Ita literatura literarum inſcitia, muſica eius imperitia, eruditio ineruditio, ſolertia inertia: quin etiam quae ad artes pertinent, elementa muta et vocalia, acuti et graues ſoni, rectae et circulares lineae. In animalibus ac ſtirpibus, foecunda ſterilia, multipara paucipara, ouipara viuipara, mollia teſtacea, fera manſueta, ſolitaria gregalia. Item, paupertas diuitiae, claritas obſcuritas, nobilitas ignobilitas, copia inopia, bellum pax, ius iniuria, gnauitas ignauia, otium negotium, iuuentus ſenectus, potentia impotentia, robur debilitas; at quorſum attinet percenſere ſingula, quorum infinita multitudo eſt? Itaque recte *rerum* naturae interpres pigritiam et incuriam noſtram miſerans, vnumquemque manifeſte monet ſicut et nunc vt ſingula contra ſe inuicem ponamus non integra, ſed dimidiata; vnum enim conſtat ex

g) Melius ἐμφανῶς.

h) Heraclitum rerum cauſas ex duobus contrariis principiis dedu-

σάμενον φιλοσοφίας, αὐχεῖν ὡς ἐφ' εὑρέσει i) καινῇ; παλαιὸν γὰρ εὕρεμα Μωσέως ἐςὶ, τὸ ἐκ τȣ͂ αὐτȣ͂ τὰ ἐναντία τμημάτων λόγον ἔχοντα ἀποτελεῖσθαι, καθάπερ ȣ͂ν k) παρεδείχθη.

Ταῦτα μὲν ȣ͂ν καὶ ἐν ἑτέροις ἀκριβώσομεν· ἄξιον δὲ κἀκεῖνο μὴ παρησυχασθῆναι. Τὰ γὰρ λεγόμενα διχοτομήματα, τριῶν ζώων διαιρεθέντων, ἓξ ἐγένετο, ὡς ἕβδομον τὸν τομέα εἶναι λόγον, διαςέλλοντα τὰς τριάδας, μέσον l) αὐτὸν ἱδρυσάμενον. Τὸ παραπλήσιόν μοι δοκεῖ σαφέςατα μεμηνύσθαι καὶ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς λυχνίας· δεδημιȣ́ργηται γὰρ ἓξ καλαμίσκȣς ἔχȣσα, τρεῖς ἑκατέρωθεν· ἑβδόμη δὲ αὕτη μέση, διακρίνȣσα καὶ διαιρȣ͂σα τὰς τριάδας· τορευτὴ γάρ ἐςι, τεχνικὸν καὶ δόκιμον θεῖον ἔργον, ἐξ ἑνὸς χρυσίȣ καθαρȣ͂. Τὸ γὰρ ἓν καὶ μόνον καὶ καθαρὸν ὄντως, ἑβδομάδα τὴν ἀμήτορα γεγέννηκε καὶ ἐξ αὐτȣ͂ m) μόνου, μὴ προσχρησάμενον ὕλῃ τὸ παράπαν. Χρυσὸν δ' οἱ ἐγκωμιάζοντες, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα λέγȣσι τῶν εἰς ἔπαινον, δύο δὲ τὰ ἀνωτάτω· ἓν μὲν, ὅτι ἰὸν ȣ̓ παραδέχεται· ἕτερον δὲ, ὅτι εἰς ὑμένας λεπτοτάτȣς, ἀῤῥαγὴς διαμένων, ἐλαύνεταί τε καὶ χεῖται. Σύμβολον ȣ͂ν εἰκότως γέγονε μείζονος φύσεως, ἣ n) ταθεῖσα καὶ κεχυμένη καὶ φθάσασα πάντη, πλήρης ὅλη δι' ὅλων ἐςὶν, εὐαρμόςως καὶ τὰ ἄλλα συνυφήνασα. Περὶ o) τῆς εἰρημένης λυχνίας ὁ τεχνίτης διαλεγόμενος πάλιν φησὶν, p) ὅτι ἐκ τῶν καλαμίσκων εἰσὶν οἱ βλαςοὶ ἐξέχοντες τρεῖς ἑκατέρωθεν, ἐξισȣ́μενοι ἀλλήλοις, καὶ τὰ q) λαμπάδια

deducere, satis est notum. Ita Noster supra L. III. Alleg p. 248. T. I. e. n. Laert. L. IX. §. 8. Aristot. Phys. L. I.

i) Ita MS. Coll. Nou. pro κενῇ in Edit. (Cod. A. κενῇ superscripto αι. P.)

k) Ita ex MSS. repono pro ἀπείχθη. Forte tamen rectius scriberetur ἀπεδείχθη. (Cod. A. καθάπερ ὄναρ ἐδείχθη *sicut per somnum ostensum est.* P.)

ex ambobus contrariis, quo secto noscuntur contraria. Annon hoc est quod ferunt Graeci suum illum magnum et celebratum Heraclitum iactasse tanquam commentum nouum, et in eo collocasse caput totius philosophiae? Atqui vetus Mosis inuentum est, in eodem contrarias portiones animaduertere, sicut nunc ostensum est.

Haec igitur et alias persequemur diligentius: nunc illud quoque videtur non praetereundum silentio, quod dimidiatae partes trium animalium diuisorum sex factae sunt, vt septimus sit sermo ille incisor, dirimens terniones et seipsum in medio statuens. Cui simile opinor, quod manifeste memoratur de sacro candelabro; sic enim fabricatum est, vt sex cauliculos habeat, ternos vtrinque: ipsum exstans in medio, terniones dispescit et dirimit; est enim tornatile opus diuinum, insigni arte factum ex auro purissimo. Nam illud vnum solum sincerum ens, hebdomadem sine matre ex seipso solo genuit, nulla prorsus adhibita materia. Caeterum inter laudes auri multas duae referuntur praecipuae: vna quod non recipit rubiginem: altera quod in tenuissimas bracteas sine scissura diducitur. Merito igitur praestantiorem naturam significat, quae diffusa et protensa vsquequaque, tota per totum plena est, aptissime contexens caetera. De hoc candelabro ipse artifex disserens rursum dicit, quod cauliculi vtrinque terni procedebant pari proceritate, habentes in summo *lucernas nucibus similes, in floris speciem*

l) Ita MSS. Aug. et Coisl. pro αὐτῶν in Edit. (et Cod. A.)

m) Sic MS. Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) καὶ μόνον.

n) Forsan ἐλαθεῖσα, supra enim ἐλαύνεταί τε καὶ χεῖται.

o) Editi et Cod. A. τῆς λυχνίας τῆς εἰρημένης. P.

p) Exod. XXV, 33.

q) Sic MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) λαμπρά.

πάδια αὐτῶν ἅ ἐστιν ἐπὶ τῶν ἄκρων καρυωτὰ ἐξ αὐτῶν, καὶ τὰ ἀνθέμια ἐν αὐτοῖς, ἵν' ὦσιν ἐπ' αὐτῶν οἱ λύχνοι καὶ τὸ ἀνθέμιον r) τὸ ἕβδομον ἐπ' ἄκρου τοῦ λαμπαδίου στερεὸν, ὅλον χρυσοῦν, καὶ ἑπτὰ λύχνους ἐπ' αὐτοῖς χρυσοῦς· ὥστε διὰ πολλῶν ὠήθη κατασκευάζεσθαι, ὅτι ἑξὰς εἰς δύο τριάδας ὑπὸ μέσου τοῦ ἑβδόμου s) λόγου διῄρηται· καθάπερ t) ἔχει νυνί· πᾶσα γὰρ ἡ λυχνία σὺν τοῖς ὁλοσχερεστάτοις μέρεσιν αὐτῆς, ἃ ἕξ ἐστιν, ἐπάγη· λαμπαδίων ἑπτά, ἀνθεμίων ἑπτά, λύχνων ἑπτά. Διαιροῦνται δὲ οἱ μὲν ἓξ λύχνοι τῷ ἑβδόμῳ, τὰ δὲ ἀνθέμια ὁμοίως τῷ μέσῳ, καὶ τὰ λαμπάδια τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ ἑβδόμου καὶ μέσου· οἱ δὲ ἓξ καλαμίσκοι, καὶ οἱ ἐκπεφυκότες ἴσοι βλαστοὶ, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ στελέχους τῆς ἑβδόμης u). Πολὺν δ' ὄντα τὸν περὶ ἑκάστου λόγον, ὑπερθετέον εἰσαῦθις· x) τοσοῦτον δ' αὐτὸ μόνον ὑπομνηστέον, ὅτι τῆς κατ' οὐρανὸν τῶν ἑπτὰ πλανήτων πορείας μίμημά ἐστιν ἡ ἱερὰ λυχνία, καὶ οἱ ἑπτὰ λύχνοι οἱ ἐπ' αὐτῆς. Πῶς, ἐρήσεταί τις· ὅτι, y) φήσομεν, ὃν τρόπον οἱ λύχνοι, οὕτως καὶ τῶν πλανήτων ἕκαστος φωσφορεῖ. Λαμπρότεροι γὰρ ὄντες αὐγοειδεστάτας ἄχρι γῆς ἀποστέλλουσιν ἀκτῖνας· διαφερόντως δὲ ὁ μέσος τῶν ἑπτά, z) ἥλιος· μέσον δ' αὐτὸν, οὐ μόνον ὅτι μέσην ἐπέχει χώραν, ὡς ἠξίωσάν τινες, καλῶ, ἀλλ' ὅτι καὶ a) θεραπεύεσθαι, καὶ δορυφορεῖσθαι πρὸς ὑπασπιζόντων ἑκατέρωθεν, ἀξιώματος ἕνεκα καὶ μεγέθους καὶ ὠφελειῶν, ἃς τοῖς ἐπιγείοις ἅπασι παρέχει, δίκαιος b) ἄλλως ἐστί. Τήνδε τῶν πλανήτων τάξιν ἄνθρωποι παγίως μὴ κατειληφότες, (τί δ' ἄλλο τῶν κατ' οὐρανὸν ἴσχυσαν διανοῆσαι βεβαίως;) εἰκότως λέγουσιν. Ἄριστα δέ μοι στοχάζεσθαι δοκοῦσιν, οἱ τὴν μέσην ἀπονενεμηκότες ἡλίῳ τάξιν, τρεῖς μὲν ὑπὲρ αὐτὸν καὶ μετ' αὐτὸν τοὺς ἴσους εἶναι λέγοντες, ὑπὲρ αὐτὸν μὲν, Φαίνοντα, Φαέ-

r) Τὸ ἕβδομον deest MSS. et certe potest abesse saluo sensu; ibidem pro ἄκρου scribitur ἄκρων.

s) Forsan λύχνου.

t) Forsan ἐκείνη, scil. λυχνία.

u) Deesse videtur, λυχνίας.

ciem lucernam ſuſtinentis, exſtante in ſummo candelabro flore ſeptimo ex auro ſolido, et ſuper impoſiſitis ſeptem lucernis aureis: ita vt ex multis probabile fiat, ſenarium in duos terniones eſſe diuiſum ab illo ſeptimo in medio, verbo; ſicut et hodie: totum enim candelabrum cum ſex praecipuis ſui partibus compactum eſt e ſeptem cauliculis, ſeptem floribus, lucernis totidem. Diuiduntur autem ſex lucernae interueniente media ſeptima, ſimiliter et flores et cauliculi eminente ſeptimo in medio. Cauliculi autem illi et flores inde nati compares e medio ſeptimo ſtipite proueniunt. Verum de his quia multa dici poſſunt, differantur in tempus aliud: vnum in praeſenti dixiſſe ſat erit, quod ſeptem erraticorum ſiderum curſus ſimulacrum ſit hoc ſacrum candelabrum cum ſeptem lucernis ſuperpoſitis. Quomodo, rogabit aliquis: reſpondeo, quia ſicut lucernae, ſic et planetarum quisque praelucet; cum enim multum ſplendoris habeant, lucidiſſimos ad terram vsque mittunt radios: praecipue vero ſol eorum medius: medium autem voco, non ſolum quia iuxta multorum opinionem in medio ſitus eſt: ſed quia tali ſatellitio pro dignitate ſua et magnitudine atque vtilitate quam terrenis rebus omnibus exhibet ſtipari aliter quoque dignus eſt. Caeterum hunc ſiderum ordinem homines qui non poſſunt in ſolidum percipere (quid enim illi certo intelligunt in rebus coeleſtibus?) coniecturas ſuas ſequuntur. Nec male coniicere mihi videntur, qui Soli medium locum tribuunt, tres ſuper eum, totidem infra locando, ſuperiores Saturnum, Iouem, Martem, deinde Solem: poſt ipſum vero Mercurium, Vene-

x) Cod. A. τοσῦτο. P.
y) Cod. A. et Editi Φήσομεν. P.
z) Confer Clem. Alex. Strom. V. p. 563.
a) MSS. θεραπεύεται — — δικαίως, ſed nil muto.
b) Sic Mangeius.. Editi et Cod. A. ἀλλ' ὡς. P.

Φαέθοντα, Πυρόεντα, εἶθ᾽ Ἥλιον· μετ᾽ αὐτὸν δὲ Στίλβοντα, Φωσφόρον, τὴν ἀέρος γείτονα Σελήνην. Ἐπίγειον ἂν βυληθεὶς c) Ἀρχέτυπον τῆς κατ᾽ ὐρανὸν σφαίρας ἑπταφεγγῦς μίμημα παρ᾽ ἡμῖν ὁ τεχνίτης γενέσθαι, πάγκαλον ἔργον προσέταξε, τὴν λυχνίαν, δημιυργηθῆναι. Δέδεικται δὲ καὶ ἡ πρὸς ψυχὴν ἐμφέρεια αὐτῆς· ψυχὴ γὰρ τριμερής ἐςι, δίχα δὲ ἕκαςον τῶν μερῶν, ὡς ἐδείχθη, τέμνεται· μοιρῶν δὲ γενομένων ἓξ, ἕβδομος εἰκότως τομεὺς ἦν ἁπάντων, ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος λόγος. Ἄξιον δὲ μηδ᾽ ἐκεῖνο παρησυχασθῆναι, τριῶν ὄντων ἐν τοῖς ἁγίοις σκευῶν, λυχνίας, τραπέζης, d) θυμιατηρίυ, τὸ μὲν θυμιατήριον εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ςοιχείων εὐχαριςίαν ἀνάγεται, e) ὡς ἐδείχθη πρότερον. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸ μοίρας ἔχει τῶν τεσσάρων, γῆς μὲν τὰ ξύλα, ὕδατος δὲ τὰ ἐπιθυμιώμενα· πρότερον γὰρ τηκόμενα, εἰς λιβάδας αὖθις ἀναλύεται· τὸν δὲ ἀτμὸν ἀέρος, πυρὸς δὲ τὸ ἐξαπτόμενον. Καὶ ἡ σύνθεσις δὲ λιβανωτῦ καὶ χαλβάνης, ὄνυχός τε καὶ ςακτῆς, τῶν ςοιχείων σύμβολον. Ἡ δὲ τράπεζα, εἰς τὴν τῶν ὑπὲρ τῶν θνητῶν ἀποτελεσμάτων εὐχαριςίαν· ἄρτοι γὰρ καὶ f) σπονδεῖα ἐπιτίθενται αὐτῇ, οἷς ἀνάγκη χρῆσθαι τὰ τῆς τροφῆς δεόμενα. Ἡ δὲ λυχνία, εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν κατ᾽ ὐρανὸν ἁπάντων, ἵνα μηδὲν μέρος τῦ κόσμυ δίκην ἀχαριςίας g) ὀφείλῃ· ἀλλ᾽ ἴδωμεν ὅτι πάντα τὰ μέρη τὰ h) κατ᾽ αὐτὸν εὐχα-

c) Melius, vt videtur, ἀρχετύπυ.

d) Proprie θυμιατήριον thuribulum significat, et eo sensu vsurpatur a D. Paulo Ep. ad Hebr. IX, 4. et passim apud LXX. interpretes. Atqui sic altare aureum vocat Philo, idque notanter, vid. infra L. III. de Vita Mos. p. 669. ed. Par. Iosephus quoque Antiq. L. III. c. 6. et 8. (adde de Bello Iud. L. VI, cap. 6. P.) aram suffitus θυμιατήριον vocat. Nil ergo mutandum, praesertim cum libri scripti non ab editis discrepant. Emendandus vero Iosephus L. XII, c. 5. Sic ille λυχνίας χρυσέας καὶ βωμὸν χρυσῦν καὶ τράπεζαν· καὶ τὰ θυσιαςήρια. Ibi repone θυμια-

Venerem et Lunam vicinam aeri. Itaque volens artifex terrestrem imaginem exemplaris coelestis, sphaerae septilustris, apud nos effingere, iussit pulcherrimum opus, hoc candelabrum, affabre fieri. Idem quam cum anima similitudinem habeat, solet ostendi; anima tripartita est, singulae vero partes eius (vt ostendimus) secantur bifariam: ita factis sex portionibus, septimus iure annumeratur ille sector omnium, verbum sanctum et diuinum. Nec illud silentio praetereundum, quod cum tria vasa sint in sacra supellectile, candelabrum, mensa, altare; hoc quidem ad eam quae pro acceptis elementis fit, gratiarum actionem refertur, vt ante demonstratum est; quando et ipsum portiones accipit ex his quatuor: terrae ligna, aquae aromata, quae liquefacta primo in humorem vertuntur, vaporem aeris, denique ignis flammam. Quin et illa compositio thuris, galbani, onycis, stactes; elementa figurat: at mensa ad gratiarum actionem pro rebus mortalibus confectis ex elementis parata est; panes enim et libamina super eam ponuntur, quae nutrimenta necessitas humana postulat. Caeterum candelabrum ad eam quae fit pro coelestibus omnibus, ne qua mundi pars ingratitudinis subeat crimen, sed omnium in eo partium gratitudo euidenter appareat, elementorum, et eorum

 quae

θυμιατήρια, *thuribula.* (Vsurpatur vox θυμιατήριον pro altari suffitus etiam ab Aquila et Theod. Ier. LII, 17. et ab incerto Exod. XL, 5. De loco vero Paulino, a Mangeio citato, alii aliter statuerunt; vide sis WOLFII cur. phil. in N. T. ad l. c. IOH. GOTTL. CARPZOVII Apparat. hist. crit. Antiq. sacri Cod. p. 260. et IOH. GE. MICHAELIS exercit. de thuribulo aureo, in Museo Brem. T. I. P.)

e) Editi et Cod. A. πρότερον ὡς ἐδείχθη. P.

f) Sic MS. Aug. Editi (et Cod. A.) σπονδαί.

g) Melius ὅφλῃ.

h) Editi et Cod. A. καθ' αὐτόν. P.

εὐχαριστεῖ, τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀποτελέσματα, οὐ τὰ ἐπὶ γῆς μόνον, [ἀλλὰ καὶ] τὰ ἐν οὐρανῷ. Ἄξιον δὲ σκέψασθαι, διὰ τί τῆς τραπέζης καὶ τοῦ θυμιατηρίου τὰ μέτρα δηλώσας, τῆς [λυχνίας οὐδὲν ἀνέγραψε· μήποτε δι' ἐκεῖνο; ὅτι τὰ μὲν στοιχεῖα καὶ τὰ θνητὰ ἀποτελέσματα, ὧν ἡ τράπεζα καὶ τὸ θυμιατήριον i) σύμβολα, μεμέτρηνται, περατωθέντα ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ· ἀεὶ γὰρ τὸ περιέχον τοῦ περιεχομένου μέτρον. Ὁ δὲ οὐρανὸς, οὗ σύμβολόν ἐστιν ἡ λυχνία, ἀπειρομεγέθης ἐστί· περιέχεται γὰρ, k) ἀλλ' οὐχ ὑπὸ κενοῦ κατὰ Μωϋσῆν, l) οὔτε ὑπ' οὐδενὸς σώματος, οὔτε ἰσομεγέθους αὐτῷ, οὔτε ἀπείρου, διὰ τὴν ἐν τῇ πυργώσει μυθευομένην τερατολογίαν. Ἔστι δὲ ὅρος αὐτοῦ ὁ θεὸς, καὶ ἡνίοχος καὶ κυβερνήτης· ὥσπερ οὖν ἀπερίληπτον τὸ ὂν, οὕτως καὶ τὸ ὁριζόμενον ὑπ' αὐτοῦ, μέτροις τοῖς εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίνοιαν ἥκουσιν οὐ μετρεῖται· καὶ τάχα m) ἐπεὶ κυκλοτερὴς ὢν καὶ ἄκρως εἰς σφαῖραν n) ἀποτετορευμένος, μήκους καὶ πλάτους οὐ μετέχει.

Εἰπὼν οὖν τὰ πρέποντα περὶ τούτων, ἐπιλέγει, o) Τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεῖλεν· ὄρνεα καλῶν τοὺς πτηνοὺς καὶ με- Comp. T. III. p. 332. τεωροπολεῖν πεφυκότας δύο λόγους· ἕνα μὲν ἀρχέτυπον ὑπὲρ ἡμᾶς, ἕτερον δὲ μίμημα, τὸν καθ' ἡμᾶς ὑπάρχοντα. Καλεῖ δὲ Μωϋσῆς, τὸν μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς, εἰκόνα θεοῦ, τὸν δὲ καθ' ἡμᾶς, τῆς εἰκόνος ἐκμαγεῖον. p) Ἐποίησε γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, οὐκ εἰκόνα, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα. Ὥστε τὸν καθ' ἕκαστον ἡμῶν νοῦν, ὃς δὴ κυρίως καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπός ἐστι, q) τρίτον εἶναι τύπον ἀπὸ τοῦ πεποιηκότος· τὸν δὲ μέσον, παράδειγμα μὲν τούτου, ἀπεικόνισμα δὲ ἐκείνου. Φύσει δὲ ἄτμητος ὁ

ἡμέ-

i) Ita MSS. (Editi et Cod. A. σύμβολον.)

k) Ἀλλ' — — Μωϋσῆν, desunt in MSS. omnibus, videnturque sane importuni librarii glossema. (Adsunt in Cod. A.)

l) Οὔτε Cod. A. deest. P.

m) Cod. A. ἐπικυκλοτερής. P.

n) Cod. A. ἀποτετορευμένον. P.

quae ex his conficiuntur, nec [solum] terrestrium, verum etiam coelestium. Hic considerandum occurrit, cur mensae atque altaris mensuris proditis, de candelabro nihil tale scribitur; an ob illam causam, quod elementa, et quicquid mortale constat ex his, quorum figurae sunt mensa et altare, dimensa sunt, coelo terminata? semper enim continens est contenti mensura. Coelum autem, cuius figura est candelabrum, infinitam habet magnitudinem. Continetur enim, sed non a vacuo, sicut Moses docet, nec ab vllo corpore vel pari magnitudine praedito, nec ab infinito, iuxta mirandas fabulas quas in mentione turris attigimus. Est autem eius terminus Deus, idem rector et gubernator; itaque sicut Ens ipsum est incomprehensibile, sic quod ab eo terminatur, mensuris nobis ignotis circumscribitur: et fortasse quia rotundus est in orbis absoluti speciem, caret longitudine et latitudine.

De his rebus ita vt decet locutus, addit: *aues autem non diuisit:* aues vocans alatas et natura sublimes naturas: alteram archetypam nobis superiorem, alteram, eius imaginem, quae inter nos versatur. Illam Moses vocat imaginem Dei, hanc autem nostram, sigillum expressum illa imagine. *Fecit*, inquit, *Deus hominem*, non imaginem, [sed *ad imaginem*. Itaque vniuscuiusque nostrum mens, quae proprie vereque homo est, tertia creatoris est effigies, intercedente exemplari huius, illius vero imagine.] Nostra vero mens suapte natura est indiuisibilis; nam rationis expertem

o) Gen. XV, 10.

p) Gen. I, 27.

q) Hinc personalitas λόγου secundum Philonis sententiam manifesto adstruitur. Cum enim λόγος sit Dei imago, mentis vero humanae exemplar, Deus vero et mens humana personalem habeant substantiam, sequitur etiam λόγον personaliter subsistere.

ἡμέτερος γέγονε νȣ̃ς· τὸ μὲν γὰρ ἄλογον ψυχῆς μέρος ἑξαχῆ διελὼν ὁ δημιȣργὸς, r) ἓξ μοίρας εἰργάσατο, ὅρασιν, γεῦσιν, ἀκοὴν, ὄσφρησιν, ἀφὴν, γόνιμον, φωνὴν· τὸ δὲ λογικὸν, ὃ δὴ νȣ̃ς ὠνομάσθη, ἄχιςον εἴασε, κατὰ τὴν τȣ̃ παντὸς ὁμοιότητα ȣ̓ρανȣ̃. Καὶ γὰρ ἐν τȣ́τῳ λόγος ἔχει, τὴν μὲν ἐξωτάτην καὶ ἀπλανῆ σφαῖραν, ἄτμητον φυλαχθῆναι, τὴν δ' ἐντὸς ἑξαχῆ τμηθεῖσαν, ἑπτὰ κύκλȣς τῶν λεγομένων πλανητῶν ἀποτελέσαι· ὃ γὰρ οἶμαι ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴ, τȣ̃το ȣ̓ρανὸς ἐν κόσμῳ. Τὰς ȣ̃ν νοερὰς καὶ λογικὰς δύο φύσεις, τήν τε ἐν ἀνθρώπῳ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ, συμβέβηκεν ὁλοκλήρȣς καὶ ἀδιαιρέτȣς εἶναι. Διὸ λέγεται, Τὰ δὲ ὄρνεα ȣ̓ διεῖλε. Περιςερᾷ μὲν, ὁ ἡμέτερος νȣ̃ς, ἐπειδὴ τιθασσὸν καὶ σύντροφον ἡμῖν ἐςι τὸ ζῶον, εἰκάζεται, τῷ δὲ τȣ́τȣ παραδείγματι, ἡ τρυγών. Ὁ γὰρ s) θεȣ̃ λόγος φιλέρημος καὶ μονωτικὸς, ἐν ὄχλῳ τῶν γενομένων καὶ φθαρησομένων ȣ̓χὶ φυρόμενος, ἀλλ' ἄνω φοιτᾷν εἰθισμένος ἀεὶ, καὶ ἑνὶ ὀπαδὸς εἶναι μεμελετηκώς. Ἄτμητοι μὲν ȣ̃ν αἱ δύο φύσεις, ἥτε ἐν ἡμῖν τȣ̃ λογισμȣ̃, καὶ t) ὑπὲρ ἡμᾶς τȣ̃ θείȣ λόγȣ· ἄτμητοι δὲ ȣ̓̃σαι, μυρία ἄλλα τέμνȣσιν. Ὅ, τε γὰρ θεῖος λόγος, τὰ ἐν τῇ φύσει διεῖλε, καὶ u) διένειμε πάντα· ὅ, τε ἡμέτερος νȣ̃ς, ἅττ' ἂν παραλάβῃ νοητῶς πράγματά τε καὶ x) σώματα, εἰς ἀπειράκις ἄπειρα διαιρεῖ μέρη, καὶ τέμνων ȣ̓δέποτε λήγει. Τȣ̃το δὲ συμβαίνει, διὰ τὴν πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἐμφέρειαν· τὸ γὰρ θεῖον ἀμιγὲς, ἄκρατον y) καὶ ἀμερέςατον ὑπάρχον, ἅπαντι τῷ κόσμῳ γέγονεν αἴτιον μίξεως,

r) Scribe ἑπτά. Sic infra de Decal. p. 759. ed. Par. Plato in Timaeo τὴν δὲ ἐντὸς σχίσας ἑξαχῆ, ἕπτα κύκλȣς ἀνίσȣς, quin etiam ſeptem animae partes ab autore enumerantur in hoc loco.

s) MSS. Aug. et Coll. Nou. θεός. Nec ſane mirum Philonem Dei nomen λόγῳ tribuere, cum eius proprietates ipſi paſſim tribuat; alibi vero Noſter hanc vocem de verbo praedicat, Lib. de Somn. p. 599. Ita vt Philo et D. Iohannes

pertem animae partem in sex alias portiones subdiuisit opifex: visum, gustum, auditum, odoratum, tactum, vim genitalem et vocem: rationalem vero partem, quae mens nominatur, indiuisam reliquit ad totius coeli similitudinem. Nam et illic aiunt extremum stellarum fixarum orbem indiuisum manere: interiorem vero in sex diuisum, planetarum (vt vocant) septem circulos efficere: quod enim est in homine anima, hoc (vt opinor) coelum in mundo. Ergo duae rationales et incorporeae naturae, altera in homine, altera in vniuerso, integrae manent et indiuisae; ideo dicitur, *Aues autem non diuisit.* Columbae nostra mens, vt mansueto et nobiscum degenti animali, assimilatur, huius autem exemplari turtur. Dei enim verbum amat deserta et solitudinem, non miscens se turbis rerum creatarum et corruptibilium, assuetum petere sublimia, et vnius quaerens delectari consuetudine. Sunt igitur hae duae naturae indiuisibiles, et nobis insita ratio, et illa diuina altera: et cum sint ipsae indiuisibiles, plurima secant alia. Nam et Dei verbum res naturae diuisit omnes atque discreuit: et nostra mens quicquid rerum ac corporum acceperit, in infinities infinitas partes diuidendo secare non cessat. Id accidit propter eam quam cum vniuersorum creatore patreque habet similitudinem. Nam numen purum, sincerum, indiuisibile cum sit, mundo toti autor est omnium mixturarum, partitionum, temperaturarum; merito igitur sibi mutuo similes mentes,

hannes tum verbis tum sententia videantur congruere. Vid. Ioh. I, 1. Nescio tamen annon in hoc loco scriptum fuerit ab auctore θεῖος λόγος, sic enim infra scribitur.

t) Adde ἡ. Sic infra νοῦς τε ὁ ἐν ἡμῖν, καὶ ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς.

u) Forte melius διέκρινε. Ita infra.

x) MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. νοήματα. Sed nil muto. Sic supra p. 58. l. 8. huius Tomi.

y) Καὶ Cod. A. deest. P.

ξεως, κράσεως, πολυμερίας· ὥστε εἰκότως καὶ τὰ ὁμοιωθέντα, νοῦς τε ὁ ἐν ἡμῖν, καὶ ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἀμερεῖς καὶ ἄτμητοι ὑπάρχοντες, διαιρεῖν καὶ διακρίνειν ἕκαστα τῶν ὄντων ἐῤῥωμένως δυνήσονται.

Λαλήσας οὖν περὶ τῶν ἀτμήτων καὶ ἀδιαιρέτων ὀρνέων, φησὶν ἑξῆς, Κατέβη δὲ ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα τὰ διχοτομηθέντα· ὁμωνυμίᾳ μὲν χρησάμενος, τὴν δὲ πραγματικὴν διαμάχην ἐναργέστατα τοῖς ὁρᾶν δυναμένοις διασυνιστάς. Παρὰ φύσιν γάρ ἐστι τὸ καταβαίνειν ὄρνεα, τοῦ μετεωροπολεῖν ἕνεκα πτερωθέντα. Καθάπερ γὰρ τοῖς χερσαίοις οἰκειότατον χωρίον γῆ, καὶ μάλιστα τοῖς ἑρπετοῖς, ἃ μηδ' z) ὑπὲρ αὐτῆς ἰλυσπώμενα ἀνέχεται, φωλεοὺς δὲ καὶ καταδύσεις ζητεῖ, τὸν ἄνω χῶρον ἀποδιδράσκοντα, διὰ τὴν πρὸς τὰ κάτω συγγένειαν· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῖς πετεινοῖς ὁ ἀὴρ ἐνδιαίτημα οἰκεῖον, κούφοις διὰ τὴν πτέρωσιν ὁ φύσει κοῦφος. Ὅταν οὖν τὰ ἀεροπόρα αἰθεροβατεῖν ὀφείλοντα καταβαίνῃ πρὸς χέρσον ἀφικνούμενα, τῷ κατὰ φύσιν ἀδυνατεῖ χρῆσθαι βίῳ. Τοὐναντίον δὲ Μωϋσῆς καὶ ὅσα τῶν ἑρπετῶν μένα δύναται πηδᾶν, οὐ μετρίως ἀποδέχεται. Φησὶ γοῦν, a) Ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν τῶν πετεινῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνωτέρω τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ γῆς. Ταῦτα δ' ἐστὶ σύμβολα ψυχῶν, ὅσαι τρόπον ἑρπετῶν προσεῤῥιζωμέναι τῷ γηΐνῳ σώματι, καθαρθεῖσαι, μετεωροπολεῖν ἰσχύουσιν, οὐρανὸν ἀντικαταλλαξάμεναι γῆς, καὶ φθορᾶς ἀθανασίαν. Πάσης οὖν βαρυδαιμονίας ἀναπεπλῆρῶσθαι νομιστέον ἐκείνας, αἵτινες ἐν ἀέρι καὶ αἰθέρει τῷ καθαρωτάτῳ τραφεῖσαι, μετανέστησαν, τὸν κόρον τῶν θείων ἀγαθῶν οὐ δυνηθεῖσαι φέρειν, ἐπὶ b) τὸ θνητὸν καὶ κακὸν χωρίον γῆν. Ἐπιφοιτῶσι δὲ ἔννοιαι μυρίαι περὶ μυρίων πραγμάτων ὅσων, αἱ μὲν ἑκούσιαι, αἱ δὲ κατὰ ἄγνοιαν, αἱ οὐδὲν διαφέρουσι πτηνῶν, αἷς τὰ κατιόντα ἐξωμοίωσεν ὄρνεα. Τῶν δὲ ἐν-

νοιῶν

z) Forte ἐπὶ, sic enim scribit Plato in Timaeo p. 92. vnde haec videtur desumsisse noster.

noſtra et illa nobis ſuperior, cum ſint indiuiſibiles et inſecabiles, tamen diuidere et diſcernere valent ſingula.

Poſtquam autem dixit de indiſſectis et indiuiſis auibus, pergit narrare. *Et deſcenderunt aues in corpora diuiſa bifariam.* Vbi quamuis vtatur homonymia, tamen rerum diuerſitatem manifeſte aperit duntaxat lectori non indocili. Praeter naturam enim fit vt aues deſcendant, quae ad ſublimem volatum pennas acceperunt. Quemadmodum enim terreſtribus nullus locus magis quam terra conuenit, praeſertim reptilibus, quae ne ſuper ea quidem reptant, ſed fouearum quaerunt penetralia, fugiendo ſuperna ob cognationem quam habent cum inferis: eodem modo volucribus aer eſt proprium habitaculum, leuibus propter pennas ipſe quoque natura leuis. Cum igitur aeriuaga relicto aethere ſuo deſcendunt ad terram, non poſſunt iuxta naturam viuere: e diuerſo Moſes quaecunque reptilia poſſunt ſe ſaltu attollere, probat non mediocriter. Sic ergo praecipit: *Quaecunque de reptilibus alatis ambulant ſuper quatuor pedes, et habent crura vt eis ſaliant ſuper terram, haec comedetis.* Sunt autem hae figurae animarum, quae reptilium more affixae terreno corpori, mox purificatae, ſe poſſunt attollere, coelum terra permutantes, et corruptione immortalitatem. Omnium igitur miſerrimae iudicandae ſunt illae, quae in aere aethereque puriſſimo enutritae, non valentes perferre ſaturitatem diuinorum bonorum, ad terram, mortalem et malam regionem, demigrant. Eam vero peruadunt notiones plurimae de rebus plurimis, quaedam vltro accerſitae, quaedam obrepentes

a) Leu. XI, 21.

b) Sic MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. pro τὸ θνητῶν μακάριον (in Edit. et Cod. A.)

νοιῶν ἡ μὲν ἄνω φορὰ τὴν ἀμείνω τάξιν ἔλαχε, συνοδοιπορούσης ἀρετῆς τῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ θεῖον χῶρον ἀγούσης· τὴν χείρω δὲ ἡ κάτω, κακίας ἀφηγουμένης καὶ ἀντισπώσης βίᾳ· δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ὀνόματα οὐχ ἥκιστα τὴν τῶν τόπων ἐναντιότητα. Ἀρετὴ μὲν γὰρ, οὐ μόνον παρὰ τὴν αἵρεσιν ὠνομάσθη, ἀλλὰ καὶ παρὰ c) τὸ αἴρεσθαι· αἴρεται γὰρ καὶ μετεωρίζεται, διὰ τὸ ἀεὶ τῶν ὀλυμπίων ἐρᾷν· κακία δὲ ἀπὸ τοῦ κάτω κεχωρηκέναι, καὶ καταπίπτειν τοὺς χρωμένους αὐτῇ βιάζεσθαι. Τὰ d) γοῦν πολέμια τῆς ψυχῆς e) ἐπιπετώμενα καὶ ἐπιφοιτῶντα νοήματα, κάτεισι μὲν αὐτὰ, καταβάλλει δὲ καὶ τὴν διάνοιαν, σώμασιν αἰσχρῶς ἐπιφερόμενα· πράγμασιν αἰσθητοῖς f) οὐ νοητοῖς, ἀτελέσιν οὐχ ὁλοκλήροις, ἐφθαρμένοις οὐχὶ τοῖς ζῶσιν· οὐ γὰρ μόνον σώμασιν, ἀλλὰ καὶ σωμάτων τῶν δίχα διαιρεθέντων τμήμασιν, ἐπιφοιτᾷ. Τὰ δ' οὕτως διαιρεθέντα, ἁρμονίαν ἀμήχανον δέξασθαι καὶ ἕνωσιν, τῶν πνευματικῶν τόνων, οἳ συμφυέστατος δεσμὸς ἦσαν, διακοπέντων. Εἰσηγεῖται δὲ γνώμην ἀληθεστάτην, g) διδάσκων, ὅτι δικαιοσύνη μὲν καὶ πᾶσα ἀρετὴ, ψυχῆς, ἀδικία δὲ καὶ πᾶσα κακία σώματος ἐρῶσι· καὶ ὅτι τὰ τῷ ἑτέρῳ φίλα, τῷ ἑτέρῳ πάντως ἐχθρά ἐστι, καθὰ καὶ νῦν. Αἰνιττόμενος γὰρ τοὺς τῆς ψυχῆς h) πολέμους, ὄρνεα εἰσήγαγε γλιχόμενα ἐμπλέκεσθαι καὶ ἐμφύεσθαι i) σώμασι, καὶ σαρκῶν ἐμφορεῖσθαι, ὧν τὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς ἐπισχεῖν βουληθεὶς ὁ ἀστεῖος, λέγεται αὐτοῖς k) ἐγκαθίσαι, οἷα πρόεδρός τις ἢ πρόβουλος ὤν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὰ οἰκεῖα ὑπὸ ἐμφυλίου στάσεως διειστήκει, καὶ τὰ ἐχθρὰ ξίφη διεφέρετο, βουλὴν l) ἀμείνω συναγαγὼν ἐσκόπει περὶ τῶν διαφόρων· ἵνα εἰ δύναιτο, πειθοῖ χρώμενος, καὶ τὸν ξενικὸν

c) MSS. Aug. et Coll. Nou. τὴν ἄρσιν.

d) Sic MSS. pro γὰρ in Edit. (et Cod. A.)

e) Sic MSS. idque recte, ingruentes enim cogitationes auibus volantibus comparat. (Editi et Cod. A. ἐπισπώμενα.)

f) Οὐ νοητοῖς restitui ex MSS. (acc. Cod. A.)

g) MSS. ἀναδιδάσκων.

tes per ignorantiam, quae nihil differunt a volucribus quibusque aues descendentes assimilauit. Cogitationes autem quaecunque superna petunt, meliorem sortiuntur ordinem, virtute comite viam in coelum et diuinas sedes ducentem indicante: quae autem deorsum feruntur, deteriorem occupant, retractae et degrauatae vitiis. Horum locorum contrarietas nonnihil apparet in Graecis eorum nominibus; virtus enim ἀρετὴ non solum παρὰ τὴν αἵρεσιν ab electione nominatur, verum etiam παρὰ τὸ αἱρεσθαι. attollitur enim et in sublime fertur coelestia semper appetens: vitium autem κακία, ἀπὸ κάτω κεχωρηκέναι, et quod deorsum vergat et deditos sibi deprimat. Nam animae notiones infensae inuolantes et irrumpentes, ipsae quidem descendunt, mentem vero degrauant, volutantes se turpiter cum corporibus, rebus sensibilibus et non mente perceptis, imperfectis non integris, non viuis sed mortuis; non solum enim corpora, verum et dimidiatas eorum portiones appetunt. Quae autem sic diuiduntur, coaptari et in vnum redire non possunt, neruis animi, qui horum erant natiui nexus, dissectis. Sententiae autem verissimae fit autor, docens quod omnis virtus animam amat, omne autem vitium corpus: et quod quicquid alteri gratum, alteri exosum est, sicut nunc quoque. Nam animae hostes nobis subindicans aues inducit cupientes corporibus insidere et inhaerescere et satiari carnibus: quarum incursus cohibere volens vir bonus *considere* dicitur, quasi curator et praeses. Cum enim et domi laboretur seditionibus, et foris inuadant hostiles acies, meliore ex omnibus coetu conuocato, deliberauit de aduersariis, vt si quo

h) Melius πολεμίȣς.

i) Sic MSS. Editi et Cod. A. σώματος.

k) Melius συγκαθίσαι. Sic enim textus συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἀβραάμ.

l) Sic MSS. Editi ἁπάντων συναγωγόν. (Cod. A. ἁπάντων συναγαγών.)

τὸν πόλεμον καταλῦσαι, καὶ τὴν ἐμφύλιον ταραχὴν m) ἀτέλοι. Τοὺς μὲν γὰρ ὥσπερ νέφος n) ἐπιῤῥάξαντας, ἀκαταλλάκτως ἔχοντας, λυσιτελὲς ἦν ἀποσκεδάσαι, o) τοῖς δὲ τὴν παλαιὰν συγγένειαν οἰκειώσασθαι. Δυσμενεῖς μὲν οὖν ἄσπονδοι καὶ ἀκατάλλακτοι γράφονται ψυχῆς, ἀφροσύναι καὶ ἀκολασίαι, δειλίαι τε καὶ ἀδικίαι, καὶ ὅσαι ἄλλαι p) ἐπὶ πλεοναζούσης ὁρμῆς εἰώθασι φύεσθαι ἄλογοι ἐπιθυμίαι, σκιρτῶσαι καὶ ἀπαυχενίζουσαι, καὶ τὸν εὐθὺν δρόμον τῆς διανοίας ἐπέχουσαι· πολλάκις δὲ καὶ τὸ σύμπαν αὐτῆς q) χῆμα σπαράττουσαί τε καὶ καταβάλλουσαι. Τὰ δὲ τῶν ἐνσπόνδων r) δυνάμεων προσκρούσματα τοιαῦτ᾽ ἐστιν, οἷας εἶναι συμβέβηκε τὰς τῶν σοφιστῶν δογματικὰς ἔριδας. s) ἢ μὲν γὰρ πρὸς ἓν ἀποπνέουσι τέλος t) θεωρίαν τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων, λέγοιντ᾽ ἂν εἶναι φίλοι· s) ᾗ δ᾽ οὐχ ὁμογνωμονοῦσιν ἐν ταῖς κατὰ μέρος ζητήσεσιν, ἐμφυλίῳ στάσει χρῆσθαι. Ὥσπερ οἱ ἀγένητον εἶναι λέγοντες τὸ πᾶν, τοῖς γένεσιν εἰσηγουμένοις αὐτοῦ· καὶ πάλιν οἱ φθαρήσεσθαι, τοῖς φθαρτὸν μὲν εἶναι φύσει, μηδέποτε δὲ φθαρησόμενον, διὰ τὸ κραταιοτέρῳ δεσμῷ, τῇ τοῦ πεποιηκότος βουλήσει συνέχεσθαι· καὶ οἱ μηδὲν εἶναι ὁμολογοῦντες ἀλλὰ πάντα γίνεσθαι, τοῖς ὑπολαμβάνουσι τὰ ἐναντία· καὶ οἱ πάντων χρημάτων ἄνθρωπον μέτρον εἶναι διεξιόντες, τοῖς τὰ αἰσθήσεως καὶ τὰ διανοίας κριτήρια u) συγχέουσι· καὶ συνόλως οἱ πάντα ἀκατάληπτα εἰσηγούμενοι, τοῖς γνωρίζεσθαι πάμπολλα φάσκουσι. Καὶ ἥλιος μέντοι

καὶ

m) Cod. A. ἀνελεῖν. P.
n) MS. Coisl. ἐπὶ πάντας.
o) Forsan ἀστοῖς δὲ, *ciuibus*.
p) Forte ἀπό.
q) Forte ὄχημα. Corpus scil. quod animae vehiculum est habitum. Noster Lib. III. Alleg. p. 356. lin. 16.. et p. 228. lin. 18. Tom. I. ed. n. Sic etiam Plato in Timaeo p. 69. ὄχημά τε ἅπαν τὸ σῶμα ἔδοσαν. Vnde idem forte emendandus in Phaedro 253. ὅταν δ᾽ οὖν ὁ ἡνίοχος ἰδὼν τὸ ἐρωτικὸν ὄμμα, ibi repone ὄχημα.

quo modo ſuadendo queat efficere, externum bellum vna cum inteſtinis tumultibus tollat. Opus enim eſt et hoſtes externos implacabiles ceu nubem ingruentes repellere, et domeſticorum priſtinam redintegrare neceſſitudinem. Sunt enim implacabiles hoſtes animae affectus ſtulti et intemperantes, iniuſti et timidi, et quotquot aliae rationis expertes libidines ex impotenti appetitu innaſci ſolitae, petulantes et ceruice iugum iactantes, et rectum mentis curſum inhibentes, totumque eius ſtatum turbantes et deprimentes. Socialium autem copiarum conflictationes tales ſunt, quales lites ſophiſtarum de contentioſis dogmatibus; quatenus enim ad vnum finem tendunt, ſcilicet contemplationem rerum naturalium, haberi poſſunt pro ſociis: quatenus autem in particularibus quaeſtionibus diſſentiunt, ciuilem tumultum excitant. Sicut mundum factum aſſerentibus male conuenit cum id pernegantibus; et rurſus dum alii dicunt eum interiturum, alii vero concedunt quidem eſſe natura corruptibilem, negant tamen vnquam corrumpendum, eo quod valido nexu contineatur, nimirum creatoris voluntate; ſic qui nihil eſſe opinantur ſed omnia fieri, diſſentiunt ab id negantibus; item qui aiunt omnium rerum menſuram hominem, a cohibentibus ſenſuum atque mentis iudicium; et in vniuerſum qui dicunt cuncta incomprehenſibilia, ab his qui aiunt percipi plurima. Siquidem

r) Additur in MSS. εἶναι δοκούντων, quod ſi inſeratur, pro ſequenti δυνάμεων, ſcribe δυσμενέων. (Cod. A. tantum εἶναι inſerit.)

s) Sic MSS. pro εἰ — εἰ in Edit. (et Cod. A.) Ibid. pro ἀποπνέουσι reponendum videtur ἀπονεύουσι.

t) Sic MSS. (et Cod. A.) Edit. θεωρίας.

u) Heſych. v. κατέχειν· κρατεῖν, κωλύειν, συνέχειν. Vel forte ἐπέχουσι. Sic enim Laertius Lib. IX. p. 107. Sext. Empiric. Hypotyp. I. c. 12.

καὶ σελήνη, καὶ ὁ σύμπας οὐρανὸς, γῆ τε καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ, τά τε ἐπ' αὐτῶν πάντα, τοῖς σκεπτικοῖς ἔριδας καὶ φιλονεικίας παρεσχήκασιν, οὐσίας καὶ ποιότητας, μεταβολάς τε αὖ καὶ τροπὰς, καὶ γενέσεις ἔτι τε καὶ φθορὰς αὐτῶν ἀναζητοῦσιν· μεγέθους τε πέρι καὶ κινήσεως τῶν κατ' οὐρανὸν, οὐ πάρεργον ποιούμενοι τὴν ἔρευναν, ἑτεροδοξοῦσιν οὐ συμφερόμενοι, μέχρις ἂν μαιευτικός x) τις ἀνὴρ ὁμοῦ καὶ δικαστικὸς συγκαθίσας, θεάσηται τὰ τῆς ἑκάστου γεννήματα ψυχῆς, καὶ τὰ μὲν οὐκ ἄξια τροφῆς ἀποῤῥίψῃ, τὰ δὲ ἐπιτήδεια διασώσῃ καὶ προνοίας τῆς ἁρμοττούσης ἀξιώσῃ. Τὰ δὲ κατὰ φιλοσοφίαν μεστὰ διαφωνίας γέγονε, τὸν πιθανὸν καὶ y) στοχαστικὸν νοῦν τῆς ἀληθείας ἀποδιδρασκούσης· z) τὸ γὰρ δυσεύρετον καὶ δυσθήρατον αὐτῆς, ὥς γε οἶμαι, στάσεις ἐγέννησε.

a) Περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἔπεσε ἐπὶ Ἀβραὰμ, καὶ ἰδοὺ φόβος σκοτεινὸς μέγας ἐπιπίπτει αὐτῷ. b) Ἔκστασις, ἡ μέν ἐστι λύττα μανιώδης c) παράνοιαν ἐμποιοῦσα, κατὰ γῆρας, ἢ μελαγχολίαν, ἤ τινα ὁμοιότροπον ἄλλην αἰτίαν· ἡ δὲ σφοδρὰ κατάπληξις ἐπὶ τοῖς ἐξαπιναίως καὶ ἀπροσδοκήτως συμβαίνειν εἰωθόσιν· ἡ δὲ ἠρεμία διανοίας, ἐπειδὴ πέφυκέ d) ποτε ἡσυχάζειν· ἡ δὲ πασῶν ἀρίστη, ἔνθεος e) κατοχωτική τε μανία, ᾗ τὸ προφητικὸν γένος χρῆται. Τῆς μὲν οὖν πρώτης, ἐν ταῖς ἐπινομίδι γραφείσαις ἀραῖς διαμέμνηται, f) παραπληξίαν γάρ φησιν, καὶ ἀορασίαν καὶ ἔκστασιν διανοίας καταλήψεσθαι τοὺς ἀσεβοῦντας, ὡς μηδὲν διοίσειν τυφλῶν ἐν μεσημβρίᾳ, καθάπερ ἐν βαθεῖ σκότῳ ψηλαφώντων. Τῆς

δὲ

x) Τις restitui ex MSS. Coisl. et Coll. Nou. (Cod. A. deest.)

y) Sic MSS. (et Cod. A.) pro στοχαστὸν.

z) Sic MSS. Editi καὶ τὸ δυσεύρετον. (Cod. A. et γὰρ et καὶ deest.)

a) Gen. XV, 12.

b) Origen. in Num. hom. XXVII. „Non possumus in latina

lingua

dem ſol, luna, coelum, terra, aër, aqua, et quae his continentur omnia, ſcepticis negotium et contentionum materiam exhibent: eſſentias, qualitates, mutationes, verſiones, generationes corruptionesque eorum in disquiſitionem vocantibus. Quin et de motu magnitudineque rerum coeleſtium non obiter quaerentes, in varias abeunt ſententias, non conuenturi, donec aliquis obſtetricandi et iudicandi ſcientia praeditus vir in conſeſſum eorum adhibitus, ſingulorum partus animae inſpiciat, et alios vt indignos educatione proiiciat, alios vt probatos conſeruet et debita dignetur cura. Hae autem philoſophorum controuerſiae natae ſunt dum veritas probabiles animi coniecturas fugit: etenim inueſtigandi difficultas generat diſſidia.

Cumque ſol occideret, exceſſus irruit ſuper Abraham, et horror magnus ac tenebroſus inuaſit eum. Exceſſus alius eſt inſanus et faciens delirum, prae ſenio, bile atra, aut ob aliam cauſam ſimilem, alius fit ex vehementi conſternatione ob nec opinatum pauorem ac repentinum: alius eſt mentis quies ſiquidem aliquando ſolet otiari; ſed longe optimus eſt furor diuinus et vehementior, quali corripitur propheticum genus. Primae ſpeciei mentio fit in maledictionibus ſcriptis in Deuteronomio: *Deliratio*, inquit, *caecitas, et exceſſus mentis corripiet impios,* vt nihil differant a caecis meridie palpantibus tanquam in denſis tenebris. Secundae vero fit mentio paſſim; *Correptus*, inquit, *Iſaac ſtupore magno dixit: quis*

lingua vno ſermone exprimere verbum graecum quod illi ἔκστασιν vocant." Hinc forte emendandum illud Dan. VII, 15. et pro ἕξις ſcribendum ἐκστάσεις.

c) In MSS. ſequitur καί.

d) Ποτε inſerui ex MSS. Aug. et Coisl.

e) Vid. Platonem in Ione p. 536. et in Phaedro p. 244.

f) Deutr. XXVIII, 28.

δὲ δευτέρας πολλαχοῦ. Ἐξέστη γάρ, g) φησιν, Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην, καὶ εἶπε, τίς οὖν ὁ θηρεύσας μοι θήραν, καὶ ἐνεγκάν μοι, καὶ ἔφαγον ἀπὸ πάντων πρὸ τοῦ σε ἐλθεῖν, καὶ εὐλόγησα αὐτὸν, καὶ εὐλογημένος ἔσται. Καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακὼβ h) ἀπιστοῦντος τοῖς λέγουσιν, ὅτι ζῇ Ἰωσὴφ καὶ ἄρχει πάσης γῆς Αἰγύπτου. Ἐξέστη γάρ, φησι, τῇ διανοίᾳ, οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς. Καὶ ἐν Ἐξόδῳ i) κατὰ τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ γὰρ ὄρος, φησὶ, τὸ Σινᾶ ἐκαπνίζετο πᾶν αὐτὸ, διὰ τὸ καταβεβηκέναι τὸν θεὸν ἐπ' k) αὐτὸ ἐν πυρί· καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡσεὶ ἀτμὶς καμίνου, καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα. Καὶ ἐν τῷ Λευιτικῷ, l) κατὰ τὴν τῶν ἱερέων τελείωσιν, ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ὁπότε ἐξῆλθε πῦρ ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τά τε ὁλοκαυτώματα καὶ τὰ m) στέατα· λέγεται γὰρ εὐθὺς, Καὶ εἶδε πᾶς ὁ λαὸς, καὶ ἐξέστη, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον· ἡ γὰρ τοιαύτη n) ἔκπληξις, πτόησιν καὶ κατάπληξιν ἐμποιεῖ. o) Ἀλλ' οὐκ ἄξιον θαυμάσαι καὶ ἐπὶ p) τοῦ Ἡσαῦ, ὅτι εἰδὼς κυνηγεῖν, ἀεὶ θηρεύεται, καὶ πτερνίζεται, τὴν τέχνην ἐπὶ βλάβῃ κτησάμενος οὐκ ὠφελείᾳ, θηρεύειν δὲ οὐδέποτε ἐσπούδασε, καὶ ἐπὶ q) τοῦ Ἰακὼβ, ὅτι θηρεύει μὴ μαθὼν, ἀλλὰ φύσει κινούμενος, r) τὸ πάθος, καὶ φέρει τῷ δοκιμαστῇ, ὃς εἰ δόκιμόν ἐστι, διαγνώσεται· s) διὸ ἀπὸ πάντων φάγεται. Πάντα γὰρ τὰ τῆς ἀσκήσεως ἐδώδιμα καθέστηκεν, ἡ ζήτησις, ἡ σκέψις, ἡ ἀκρόασις, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ t) προσευχὴ, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἐξαδιαφόρησις τῶν ἀδιαφόρων· ἀπὸ πάντων δὲ τὰς ἀπαρχὰς δήπουθεν ἔφαγεν, ἀλλ' οὐ πάντα· δεῖ γὰρ ὑπολείπεσθαι καὶ τῷ ἀσκητῇ τροφὰς οἰκείας,

g) Gen. XXVII, 33.
h) Gen. XLV, 26.
i) Exod. XIX, 18.
k) Cod. A. αὐτῶν.
l) Leu. IX, 1.
m) Sic pro στέμματα MSS. Coisl. Aug. et Trin. Textus quoque S. (et Cod. A.)
n) Melius vt videtur ἔκστασις.

quis igitur venationem mihi obtulit, et gustaui de omnibus quae oblata fuerunt priusquam venires, et benedixi eum, eritque benedictus. Item de Iacob non credente nunciantibus: *Iosephum viuere Aegypto vniuersae praepositum: Excessit*, inquit, *mente: non credebat enim eis.* Et in Exodo in illa concione: *Mons*, inquit, *Sina fumabat totus, quia descenderat in eum Deus in igne: et ascendebat fumus vt vapor fornacis, et obstupuit totus populus vehementer.* Item in Leuitico in consecratione sacerdotum octauo die, quando descendit ignis de coelo et depastus est quae altari fuerant imposita, vna cum adipe totas victimas: nam hic quoque scriptum est: *Et vidit vniuersus populus et obstupuit ceciditque pronus in faciem.* Talis enim excessus pauorem ac stuporem inducit. Sed annon admiratione dignum est illud de Esau dictum, quod peritus venandi saepius praeda ipse fit et supplantatur? quippe qui artem hanc in damnum suum, non ad vtilitatem accepit, non magna cura vsus in venando vt caperet aliquid; vt etiam de Iacob, quod captat affectum, natura magis adiutus quam peritia, et eum offert examinatori, vt an probus sit iudicet; *ideo de omnibus gustat.* Quicquid enim ad meditationem pertinet saluber est cibus: inquisitio, disceptatio, auscultatio, lectio, *attentio*, tolerantia, indifferentium rerum contemtus; degustat autem omnia, non comedit: oportet enim et meditatori aliquid cibi relinqui ope-

o) Haec vsque ad Καὶ τ᾽ ἄλλα ἄν τις, omnino prorsus aliena sunt ab Auctoris argumento, videnturque aliunde irrepsisse.

p) Sic MSS. Coisl. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) Editi τῷ.

q) Cod. A. et Editi τῷ. P.

r) Scribe verbis transpositis, καὶ τὸ πάθος.

s) Gen. XXVII, 33.

t) Melius προσοχή.

κείας, u) ὡς ἆθλα. Πρὸ τοῦ σε ἐλθεῖν· φυσικῶς. Ἐὰν γὰρ x) τὸ πάθος εἰσίῃ εἰς τὴν ψυχὴν, οὐκ y) ἀπολαύσομεν ἐγκρατείας· ἐλέγχει δὲ καὶ τὸν φαῦλον, ὡς βραδὺν καὶ ὀκνηρὸν, καὶ μελλητὴν πρὸς τὰ παιδείας ἔργα, ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὰ ἀκολασίας. Ἐργοδιώκτας οὖν z) Αἰγύπτιος ἔχει πρὸς τὴν τῶν παθῶν ἐπισπεύδοντας ἀπόλαυσιν· Μωϋσῆς δ᾽ ἔμπαλιν μετὰ σπουδῆς παραγγέλλει τὸ πάσχα ἐσθίειν, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων διάβασιν εὐωχεῖσθαι. Καὶ ὁ Ἰούδας φησὶν, a) Εἰ μὴ γὰρ ἐμελλήσαμεν, ἤδη ἂν ὑπεστρέψαμεν, b) καὶ κατέβημεν εἰς Αἴγυπτον· δὶς οὖν φησιν ἀλλ᾽ ἐκεῖθεν ἐπανεσώθημεν. Εἰκότως καὶ Ἰακὼβ τεθαύμακεν, εἰ ἔτι ἐν σώματι ὁ νοῦς, ὁ Ἰωσὴφ, ζῇ πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἄρχει τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ οὐκ ἄρχεται πρὸς αὐτοῦ. Καὶ τἄλλα ἄν τις ἐπιὼν ὑποδείγματ᾽, ἀληθὲς ἰχνεύειν δυνηθείη· πρόκειται δὲ νῦν οὐ περὶ τούτων ἀκριβολογεῖσθαι, διὸ ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς τρεπτέον. Τῆς δὲ τρίτης ἐννοίας, τὰ περὶ τὴν τῆς γυναικὸς γένεσιν φιλοσοφεῖ. c) Ἐπέβαλε γὰρ ὁ θεὸς, φησιν, ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὕπνωσεν· ἔκστασιν τὴν ἠρεμίαν καὶ ἡσυχίαν τοῦ νοῦ παραλαμβάνων. Ὕπνος γὰρ νοῦ, γρήγορσίς ἐστιν αἰσθήσεως, καὶ γὰρ αἱ cc) γρηγόρσεις τῆς διανοίας, αἰσθήσεως ἀπραξία.

¶ Τῆς δὲ τετάρτης, ὃ νῦν σκοποῦμεν· d) Περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσεν ἐπὶ e) τὸν Ἀβραὰμ, ἐνθουσιῶντος καὶ θεοφορήτου τὸ πάθος. Ἀλλ᾽ οὐχὶ τοῦτο μόνον, f) ἀλλὰ συνίστησιν αὐτὸν προφήτην, ἀλλὰ καὶ γράμμα ῥητὸν ἐστηλιτευμένον ἱεραῖς βίβλοις· ἡνίκα τις ἐπιχειρήσει τὴν

u) Ὡς inserui ex MSS. (Cod. A. deest.)

x) Cod. A. ἔλθῃ τὸ πάθος εἰς &c. P.

y) Forsan ἀπολαύσομαι.

z) Forte melius Αἴγυπτος (sicque Cod. A.)

a) Gen. XLIII, 10.

b) In textu f. additur δὶς. Sic vero totam sententiam restituerem: ὑπεστρέψαμεν ἂν δὶς· καὶ κατέβημεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐκεῖθεν ἐπανεσώθημεν. Markland sic reposuit: Αἴγυπτον. (σῶμά φησιν) ἀλλ᾽, &c.

operae praemium. *Priusquam venires;* apte pro rei natura. Nam si affectus intrarit in animam, non fruemur temperantia: simulque arguitur malus vt cunctator et piger, tardus ad disciplinam non ad intemperantiam. Exactores operum ergo habet Aegyptus ad fruitionem affectuum accelerantes; at Moses longe aliter iubet propere absumi pascha et migrationem ab his epulis celebrari. Iudas etiam inquit: *Nisi procrastinassemus, iam reuersi descendissemus in Aegyptum: imo iam domum rediissemus iterum.* Et hoc est, quod Iacob miratur, si Iosephus, sc. mens adhuc in corpore constituta, viuit virtuti, et imperat corpori, non eius imperata facit. Possent et alia exempla proferri ad confirmandam rei veritatem, sed non hoc nunc agitur, ideo redeundum est a diuerticulo. Tertium *excessus mentis* sensum videre licet in creatione mulieris: *Immisit Deus ecstasim in Adam et sopiuit eum:* vbi excessus pro quiete mentis ac tranquillitate accipitur. Somnus enim mentis est vigilia sensuum, siquidem et vigilia mentis est sensuum otium.

Quartae vero ecstasis exemplum est quod nunc versamus in manibus: *Et cum occidisset sol, ecstasis incubuit in Abraham,* correptus numine afflatuque affectus. Neque hoc solum ostendit eum prophetam fuisse, verum etiam historiae sensus litteralis in sacris

 libris

c) Gen. II, 21.

cc) Cod. A. ἐγρηγόρσεως. P.

d) Gen. XV, 12.

e) Cod. A. τῷ. P.

f) Ἀλλὰ dele, omnino redundat. Markland sic locum emendat: οὐκ ἐν τούτῳ μόνον — — ἀλλαχῆ δὲ γράμμα, &c. *Non in hoc solum — verum et alibi scriptura &c.*

τὴν ἐκ φύσεως ἀρετὴν, Σάῤῥαν αὐτοῦ διοικίζειν, ὡς οὐκ ἴδιον σοφοῦ καὶ g) μόνου κτῆμα, ἀλλὰ παντὸς τοῦ φρόνησιν ἐπιμορφάζοντος· h) Ἀπόδος γάρ, φησι, τῷ ἀνθρώπῳ τὴν γυναῖκα, ὅτι προφήτης ἐςὶ, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ, καὶ ζήσεις. Καὶ παντὶ δὲ ἀνθρώπῳ ἀςείῳ ὁ ἱερὸς B λόγος προφητείαν μαρτυρεῖ· προφήτης γὰρ i) ἴδιον μὲν οὐδὲν ἀποφθέγγεται, ἀλλότρια δὲ πάντα ὑπηχοῦντος ἑτέρου. Φαύλῳ δ' οὐ θέμις ἑρμηνεῖ γενέσθαι θεοῦ, ὥςε κυρίως μοχθηρὸς οὐδεὶς ἐνθουσιᾷ, μόνῳ δὲ σοφῷ ταῦτ' ἐφαρμόττει, ἐπεὶ καὶ μόνος ὄργανον k) θεοῦ ἐςιν ἠχοῦν, κρουόμενον καὶ πληττόμενον ἀοράτως ὑπ' αὐτοῦ. Πάντας γοῦν ὁπόσους ἀνέγραψε δικαίους, κατεχομένους καὶ προφητεύοντας εἰσήγαγε· Νῶε δίκαιος, l) ἆρ' οὐ καὶ προφήτης εὐθύς; ἢ τὰς εὐχὰς καὶ κατάρας ἃς ἐπὶ ταῖς αὖθις γενεαῖς ἐποιήσατο, ἔργων ἀληθείᾳ βεβαιωθείσας, οὐ κατεχόμενος ἐθέσπισε; Τί δὲ Ἰσαάκ; τί δὲ Ἰακώβ; καὶ γὰρ οὗτοι, διά τε πολλῶν ἄλλων καὶ μάλιςα διὰ τῶν εἰς τοὺς ἐγγόνους m) προσρήσεων ὁμολογοῦνται προφητεῦσαι. Τὸ γάρ, Συλλέγητε, ἵνα n) ἀναγγέλλω τί ἀπαντήσει ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἐνθουσιῶντος ἦν· ἡ γὰρ τῶν μελλόντων κατάληψις ἀνοίκειος ἀνθρώπῳ. Τί δὲ Μωσῆς; οὐ προφήτης ᾄδεται πανταχοῦ; Λέγει γάρ, o) Ἐὰν γένηται ὑμῶν προφήτης κυρίου, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσομαι, Μωσῇ δὲ, ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων. Καὶ πάλιν, p) Οὐκ ἀνέςη ἔτι προφήτης ὡς Μωϋσῆς, ὃν ἔγνω

αὐτὸν

g) Ita MSS. Coll. Nou. pro μόνον in Edit. (et Cod. A.) Ibid. καὶ videtur redundare.

h) Gen. XX, 7.

i) Eandem ſententiam alibi docet Noſter L. I. de Monarch. p. 820. Similiter Plato in Timaeo p. 71. Non multum a Philone diſcrepat D. Petrus 2. ep. I, 20. vbi ἐπιλύσεως non de interpretatione, vt vulgo, ſed de motu et ſuggeſtione eſt exponendum ob ſequentia. Nonnullis viſum ſcribi debere ἐπηλύσεως, idque forſan recte. vid. Hes. voc. ἐπήλυσις. (Merito reiiciunt interpretes epiſtolae Petrinae

libris conseruatus, diserte id docet. Cum quidam Sarram, sc. virtutem ex natura, ab illo diuellere studeret, quasi non solius sapientis propriam, sed cuiusuis simulatoris prudentiae: *Redde*, inquit, *homini suam vxorem, quia propheta est, et orabit pro te, et viues*. Quin et omnibus probis viris sacra scriptura prophetiam tribuit: nam propheta, nihil ex se proloquitur, sed aliena omnia, submonente alio. Malum autem virum non est fas esse interpretem numinis; ergo nemo malus proprie correptus furore diuino ducitur, sed in solum sapientem hoc competit: quandoquidem is solus est Dei vocis organum, ab eo contactum et pulsatum inuisibiliter. Proinde quotquot inter iustos censentur, inducuntur prophetantes et afflati numine; Noe iustus nonne prophetat etiam? an benedictiones eius maledictionesque rerum veritate comprobatas, sine numine praedixit? Quid Isaac? quid Iacob? et hos multis argumentis, praecipue vaticiniis quae cecinerunt de suis posteris, prophetas fuisse credimus. Nam illud, *Congregamini vt annunciem vobis quae ventura sint vobis in diebus nouissimis*, diuinantis erat dictum: siquidem futurorum cognitio non est hominis propria. Quid Moses? nonne vbique propheta celebratur? Scribitur enim: *Si fuerit vobis propheta Domini, per visionem ei me manifestabo: Mosi autem*

 palam,

trinae hanc mutationem; melioremque ex LXX. et hebraicis commendant explicationem. Sed his non est hic locus. P.)

k) MSS. ἠχῆς ἐςι θεȣ̃.

l) Cod. A. ἃ οὖν καί. P.

m) Omnino scribe προῤῥήσεων.

n) MSS. Aug. et Coll. Nou. (it. Cod. A.) ἀναγγελῶ. Textus Gen. XLIX, 2. ἀναγγείλω.

o) Num. XII, 5.

p) Deutr. XXXIV, 10.

αὐτὸν κύριος πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Παγκάλως δ' ἐν τὸν ἐνθεσιῶντα q) μηνύει Φάσκων, περὶ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσεν. Ἥλιον δὲ διὰ συμβόλου τὸν ἡμέτερον νοῦν καλεῖ· ὅπερ γὰρ ἐν ἡμῖν λογισμὸς, τοῦτο ἐν κόσμῳ ἥλιος· ἐπειδὴ Φωσφορεῖ ἑκάτερος, ὁ μὲν τῷ παντὶ Φέγγος αἰσθητὸν ἐκπέμπων, ὁ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς τὰς νοητὰς διὰ τῶν καταλήψεων αὐγάς. Ἕως μὲν r) οὖν ἔτι περιλάμπει καὶ περιπολεῖ ἡμῶν ὁ νοῦς, μεσημβρινὸν οἷα Φέγγος εἰς πᾶσαν τὴν ψυχὴν ἀναχέων, ἐν ἑαυτοῖς ὄντες, οὐ κατεχόμεθα· ἐπειδὰν δὲ πρὸς δυσμὰς γένηται κατὰ τὸ εἰκὸς ἔκστασις s) ἡ ἔνθεος ἐπιπίπτει t) κατοχωτική τε καὶ μανία. Ὅτε μὲν γὰρ Φῶς ἐπιλάμψει τὸ θεῖον, δύεται τὸ ἀνθρώπινον, ὅτε δ' ἐκεῖνο δύει, τοῦτ' ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει. Τῷ δὲ προΦητικῷ γένει Φιλεῖ τοῦτο συμβαίνειν· ἐξοικίζεται μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς, κατὰ τὴν τοῦ θείου πνεύματος ἄΦιξιν, κατὰ δὲ τὴν μετανάστασιν αὐτοῦ, πάλιν εἰσοικίζεται. Θέμις γὰρ οὐκ ἔστι θνητὸν ἀθανάτῳ συνοικῆσαι· διὰ τοῦτο ἡ δύσις τοῦ λογισμοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν σκότος, ἔκστασιν καὶ θεοΦόρητον μανίαν ἐγέννησε. Τὸ δὲ ἀκόλουθον προσυΦαίνει τῇ γραΦῇ, Φάσκων, Ἐρρέθη πρὸς Ἀβραάμ· u) ὄντως γὰρ ὁ προΦήτης καὶ ὁπότε x) λέγειν δοκεῖ, πρὸς ἀλήθειαν ἡσυχάζει· καταχρῆται δὲ ἕτερος αὐτοῦ τοῖς Φωνητηρίοις ὀργάνοις, στόματι καὶ γλώττῃ, πρὸς μήνυσιν ὧν ἂν θέλῃ. Τέχνῃ δ' ἀοράτῳ καὶ παμμούσῳ ταῦτα κρούων, εὔηχα καὶ παναρμόνια καὶ γέμοντα συμΦωνίας τῆς πάσης ἀποτελεῖ.

Τίνα δ' ἐστὶν ἃ y) ἐρρήθη προθεσπισθέντα, καλὸν ἀκοῦσαι· πρῶτον μὲν, ὅτι τῷ Φιλαρέτῳ z) κατοικεῖν οὐ δίδωσιν ὁ θεὸς, ὡς ἐν οἰκείᾳ γῇ, τῷ σώματι, ἀλλὰ παροικεῖν

q) Haec omnia vsque ad καλεῖ, restitui fide MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. (acc. Cod. A. qui tamen ἔπεσεν in sequentibus habet, δὲ omittit, et καλῶν scribit.)

r) Οὖν inserui ex MSS. (acc. Cod. A.)

s) Sequebatur καὶ in Editis (et Cod. A.) quod expunxi fide MSS.

palam, non per aenigmata. Et rurſum: *nullus propheta qualis Moſes exortus eſt, quem alloquutus eſt Dominus facie ad faciem.* Satis recte igitur afflatum numine ſignificat, dicendo *circa ſolis occaſum ecſtaſis incidit.* Solis autem nomine mentem ſignificat: quod enim in nobis eſt ratio, hoc in mundo ſol: quia lucent ambo, alter mundo praebens lucem ſenſibilem, altera nobis lucem ex mentis perceptionibus. Donec igitur mens noſtra lucet, velut meridianum ſplendorem diffundens per totam animam, noſtri iam compotes, non corripimur; caeterum illa vergente ad occaſum, merito ecſtaſis diuina ingruit et furor propheticus. Exoriente enim diuino lumine humanum occidit, ac rurſum occidente illo hoc exoritur; hoc vero ſolet accidere prophetico generi; emigrat enim e nobis mens, immigrante diuino ſpiritu, quo recedente illa rurſum reuertitur. Non eſt enim fas vt mortalis cum immortali habitet: ideo rationis occaſus et offuſae ipſi tenebrae exceſſum et diuinum furorem inducunt. Deinde pergit ſcriptura: *et dictum eſt ad Abraham.* Certe enim propheta cum loqui videtur, reuera ſilet, alius autem eius vocalibus inſtrumentis, ore linguaque, vtitur ad indicanda quaecunque vult: quae pulſans ille arte muſica inuiſibiliter, ſonoram concinnamque ſymphoniam efficit.

Audiamus igitur quid praenunciet oraculum: ante omnia quod amatori virtutis non concedit Deus, vt tanquam in terra propria habitet in corpore, ſed inqui-

t) Melius κατοχή.
u) Sic MSS. (et Cod. A.) pro οὕτως.
x) Sic MSS. (et Cod. A.) Editi λέγει — — ἡσυχάζειν
y) Editi et Cod. A. ἐῤῥέθη. P.
z) Vid. ſupra de Agricult. p. 28. Tom. III. ed. n. Ambroſ. de Vit. Abr. L. II. c. 9. conf. Ebr. XI, 9.

κεῖν ὡς ἐν ἀλλοδαπῇ μόνον ἐπιτρέπει χώρᾳ. a) Γινώσκων γὰρ, φησι, γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔςαι τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ· παντὸς δὲ φαύλου συγγενὲς τὸ σώματος χωρίον, ἐν ᾧ μελετᾷ κατοικεῖν, οὐ παροικεῖν. Ἓν μὲν δὴ παίδευμα τοῦτο· ἕτερον δὲ, ὅτι δουλείαν καὶ κάκωσιν καὶ δεινὴν, ὡς αὐτὸς ἔφη, ταπείνωσιν ἐπάγοντα τῇ ψυχῇ, τὰ κατὰ γῆν ἐςιν οἰκίδια. Νόθα γὰρ καὶ ξένα διανοίας τὰ σώματος ὡς ἀληθῶς πάθη, σαρκὸς ἐκπεφυκότα, ᾗ προσερρίζωνται. Τετρακόσια δὲ ἔτη γίνεται ἡ δουλεία, κατὰ τὰς τῶν τεσσάρων παθῶν δυνάμεις. Ἀρχούσης μὲν γὰρ ἡδονῆς, μετεωρίζεται καὶ φυσᾶται τὸ φρόνημα, χαύνῳ κουφότητι ἐξαιρόμενον· ὅταν δὲ ἐπιθυμία κρατήσῃ, ἔρως ἐγγίνεται τῶν b) ἀπόντων, καὶ τὴν ψυχὴν ὥσπερ ἀπ' ἀγχόνης ἐλπίδος ἀτελοῦς ἐκρέμασε. Διψᾷ μὲν γὰρ ἀεὶ, πιεῖν δὲ ἀδυνατεῖ, ταντάλειον τιμωρίαν ὑπομένουσα. Κατὰ δὲ τὴν τῆς λύπης δυναςείαν συνάγεται καὶ c) συς έλλεται, φυλλοῤῥοούντων καὶ ἀφαυαινομένων τρόπῳ δένδρων· τὸ γὰρ εὐθαλὲς αὐτῆς καὶ πῖον ἰσχναίνεται· φόβου γε μὴν τυραννήσαντος, οὐδεὶς ἔτι μένειν ἀξιοῖ, δραςμῷ δὲ καὶ φυγῇ χρῆται, μόνως ἂν οὕτως σωθήσεσθαι προσδοκῶν. Ἐπιθυμία μὲν γὰρ ὁλκὸν ἔχουσα δύναμιν, κἂν φεύγῃ τὸ ποθούμενον διώκειν ἀναγκάζει· φόβος δ' ἔμπαλιν, ἀλλοτριότητα ἐμποιῶν, διοικίζει, καὶ μακρὰν τοῦ φαινομένου διίςησιν. Αἱ δὲ τῶν λεχθέντων ἡγεμονίαι παθῶν, βαρεῖαν τοῖς ἀρχομένοις ἐπάγουσι δουλείαν, ἄχρις ἂν ὁ βραβευτὴς καὶ δικαςὴς θεὸς διακρίνῃ τὸ κακούμενον ἀπὸ τοῦ κακοῦντος, καὶ τὸ μὲν εἰς ἐλευθερίαν ἐξέληται παντελῆ, τῷ δὲ τἀπίχειρα ὧν ἐξήμαρτεν, ἀποδῷ. Λέγεται γὰρ, d) Τὸ δὲ ἔθνος ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγὼ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς. Ἀνάγκη γὰρ θνητὸν ὄντα τῷ τῶν παθῶν ἔθνει e) πιεσθῆναι, καὶ τὰς οἰκείας τὸν γεννώμενον κῆρας ἀναδέξασθαι· βούλημα δὲ θεοῦ, τὰ σύμφυτα κακὰ

a) Gen. XV, 13.

b) MSS. Aug. et Coisl. ἀπάντων. Sed placet lectio recepta. Vid. infra p. 737.

quilinum agat in eo tanquam alienigena. *Certo sciaſ,* inquit, *quod ſemen tuum inquilinum erit in terra aliena.* Omnis autem mali viri cognatus locus corpus eſt, in quo habitare mauult quam inquilinum agere. Hoc vnum documentum eſt: alterum vero, quod ſeruitutem et grauem afflictionem, atque vt ipſe vocat humiliationem inferant animae terrena iſta habitacula. Sunt enim externae et vere alienae a mente affectiones corporis, e carne natae in qua radicantur. Fit autem quadringentorum annorum ſeruitus iuxta quatuor affectionum potentias. Imperante enim voluptate, animus inflatur ac erigitur, elatus inani leuitate; ſed creſcente cupiditate naſcitur abſentium rerum deſiderium, pendentem ab incerta ſpe quaſi reſte excrucians animam. Sitit enim ſemper, nec vnquam poteſt bibere, Tantalium luens ſupplicium. Quoties autem dolor praeualet, contrahitur et coarctatur anima, more arborum marceſcentium et frondes amittentium, decreſcente vigore eius et pinguedine. At pauore tyrannidem adepto, iam nemo audet manere, omnes de fuga cogitant, et in hac ſola ſalutem collocant. Cupiditas enim vim habens attractoriam, vel fugientem rem exoptatam ſequi cogit. Contra timor alienans diſſociat et a re formidata longiſſime removet. Quorum affectuum dominatio grauem ſeruitutem affert ſubditis, donec Deus praeſes et iudex afflictum ex affligentis poteſtate eripiat, alterum reſtituens libertati priſtinae, alteri vero mercedem peccatorum perſoluens. Sequitur enim: *Gentem autem cui ſeruient ego iudicaturus ſum, et poſt haec egredientur cum magna ſubſtantia.* Neceſſum eſt enim vt mortalis homo prematur ab affectuum turba, et vt quicquid natum eſt expectet ſortem ſibi congruam, ſed Dei voluntas co-

 gnatas

c) Editi *συλλέγεται.* P.
d) Gen. XV, 14.
e) Melius forte *πιεσθῆναι.*

κακὰ τοῦ γένους ἡμῶν ἐπικουφίζειν· ὥστε κἂν ἡμεῖς ἐν ἀρχῇ τὰ οἰκεῖα f) πεισόμεθα, ὠμῶν γενόμενοι δεσποτῶν δοῦλοι, καὶ ὁ Θεὸς τὸ οἰκεῖον g) ἐργάσεται ἑαυτῷ, ἄφεσιν καὶ ἐλευθερίαν ταῖς ἱκέτισιν αὐτοῦ ψυχαῖς προκηρύξας· οὐ μόνον λύσιν δεσμῶν καὶ ἔξοδον ἐκ τῆς περιφρουρουμένης εἱρκτῆς παρασχόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐφόδια δοὺς, ἅπερ ἀποσκευὴν ἐκάλεσε. Τί δὲ τοῦτ' ἐστιν; ἐπειδὰν ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταβὰς ὁ νοῦς ἐνδεθῇ ταῖς σώματος ἀνάγκαις, εἶτα ὑπὸ μηδεμιᾶς δελεασθεὶς οἷα ἀνδρόγυνος ἢ γύνανδρος, τὰ ἡδὲ ἀσπάσηται κακά· μείνας δὲ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, ἀνὴρ ὄντως h) τραχηλίζων, ἢ τραχηλίζεσθαι δύναται, τοῖς τῆς ἐγκυκλίου μουσικῆς i) ἐγγραφεὶς ἅπασιν, ἐξ ὧν θεωρίας λαβὼν ἵμερον, ἐγκράτειαν καὶ καρτερίαν ἐῤῥωμένας ἀρετὰς ἐκτήσατο, μετανιστάμενος, καὶ κάθοδον τὴν εἰς πατρίδα εὑρισκόμενος, πάντ' k) ἐπάγεται τὰ παιδείας, l) ἅπερ ἀποσκευὴ καλεῖται.

Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων εἰπὼν, ἐπιλέγει, m) Σὺ δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου, μετ' εἰρήνης τραφεὶς ἐν n) γήρᾳ καλῷ. Οὐκοῦν οἱ μὲν ἀτελεῖς καὶ πολεμούμεθα, καὶ δουλεύομεν, καὶ μόλις ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπικρεμασθέντων φοβερῶν εὑρίσκομεν· τὸ δὲ τέλειον γένος, ἀδούλωτον, ἀπολέμητον, εἰρήνῃ καὶ ἐλευθερίᾳ βεβαιοτάτῃ ἐντρεφόμενον. Δογματικῶς δὲ τὸν ἀστεῖον οὐκ ἀποθνήσκοντα, ἀλλ' ἀπερχόμενον εἰσήγαγεν, ἵν' ἄσβεστον καὶ ἀθάνατον τὸ τῆς κεκαθαρμένης ἄκρως ψυχῆς o) ἀποφανῇ γένος, ἀποδημίᾳ τῇ ἐνθένδε πρὸς οὐρανὸν χρησάμενον, οὐ διαλύσει καὶ φθορᾷ, ἣν ἐπάγειν θάνατος δοκεῖ. Μετὰ δὲ τὸ, Ἀπελεύσῃ, γέγραπται τὸ, Πρὸς τοὺς πατέρας

f) Ita MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) πεισθησόμεθα ἡμῶν γενόμ.

g) Ita MSS. pro ἐργάσηται in Edit. (et Cod. A.)

h) Scribe τραχηλίζειν μᾶλλον ἢ τραχηλίζεσθαι.

i) Melius ἐντραφεὶς, ſicque Benzelio viſum. Ibid. pro ἅπασι mallem reponere προπαιδεύμασι.

gnatas nobis calamitates ſubleuat. Itaque ſi nos ab initio propria nobis patiamur mala, crudelibus ſeruientes dominis, Deus quoque, quod ſibi proprium eſt faciet, remiſſionem atque libertatem animabus ad ſe ſuppliciter confugientibus pollicitus: non tantum exitum e carcere cuſtodiis ſepto et vinculorum ſolutionem offerens, ſed et viaticum inſuper, quae vocatur *ſubſtantia.* Hoc quid ſit, dicam apertius: quando animus ſuperne e coelo delapſus illigatur corporis neceſſitatibus, dein vero nulla harum ineſcatus, vt androgynus et effoeminatus, dulcia mala complectitur: quod ſi perſiſtit in natura ſua maſcula paratus ad conflictationem, et ſtudioſis artibus liberalibus innutritus, ex harum commercio temperantiam fortitudinemque, eximias conſecutus eſt virtutes, remigrandi in patriam conceſſa facultate, affert vna omnes diſciplinae partes, quas ſcriptura vocat *ſubſtantiam.*

Addit deinceps: *Tu autem abibis ad patres tuos, cum pace nutritus in ſenectute bona.* Ergo nos imperfecti et bellum et ſeruitutem ſuſtinemus, aegre inuenientes liberationem e periculis impendentibus; at illud perfectum genus nec ſeruitute nec bello opprimitur, pace et firmiſſima libertate innutritum. Pertinet autem ad mores, quod bonum virum non mori, ſed abire doceat, vt oſtendat inextinguibile et immortale genus perpurgatae animae hinc in coelum proficiſci; abſque diſſolutione ac corruptione, quam mors videtur inducere. Poſt vero illud, *Abibis*, ſcribitur, *ad Patres tuos.* Quosnam Patres dicat, conſiderandum exi-

k) Ita MSS. pro ἐπάγεσθαι in Edit. (et Cod. A.)

l) Editi et Cod. A. ὅπερ.

m) Gen. XV, 15.

n) Cod. A. γήρει. P.

o) Melius ἀποφαίνῃ, vel, ἀποφήνῃ.]

ρας σου ποίους πατέρας, ἄξιον σκέψασθαι. Τοὺς μὲν γὰρ ἐν γῇ Χαλδαίων βεβιωκότας, οἷς μόνοις p) ἐνεχρόνισε συγγένεσιν, οὐκ ἂν λέγοι, διότι χρησμῷ τῶν ἀφ' αἵματος διῳκίσθη. Εἶπε γάρ, r) φησι, κύριος τῷ Ἀβραάμ, ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, πρὸς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δείξω, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα. Τὸν γὰρ ἀλλοτριωθέντα ἐπιφροσύνῃ θείᾳ, πῶς ἦν τοῖς αὐτοῖς εὔλογον οἰκειοῦσθαι πάλιν; πῶς δὲ τὸν ἔθνους καὶ γένους ἑτέρου μέλλοντα ἔσεσθαι ἡγεμόνα, προσκληροῦσθαι τῷ παλαιῷ; Οὐ γὰρ ἂν ἐχαρίζετο καινὸν s) τρόπον τινὰ καὶ νέον ἔθνος, καὶ γένος αὐτῷ ὁ θεός, εἰ μὴ τοῦ ἀρχαίου κατὰ τὸ παντελὲς ἀπεσχοίνιζεν. Ἐθνάρχης γὰρ καὶ γενάρχης ὡς ἀληθῶς ἐστιν οὗτος, ἀφ' οὗ καθάπερ ἀπὸ ῥίζης, τὸ θεωρητικὸν καὶ σκεπτικὸν τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων ἀνεβλάστησεν ἔρνος, ὄνομα Ἰσραήλ· t) ἐπεὶ καὶ τὰ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων ἐκφέρειν διείρηται. Ποῦ γὰρ ἀρχαιολογίας ἔτι καὶ παλαιῶν καὶ κατημαξευμένων u) ἐθῶν ὄφελος, οἷς ἐξαπιναίως οὐδὲν προσδοκήσασιν ἀθρόα καὶ νέα ὤμβρησεν ἀγαθά; Πατέρας οὖν, οὐχ ὧν x) μετανάστατος ἐγένετο ἡ ψυχή, καλεῖ τοὺς ἐν τοῖς Χαλδαϊκοῖς κατωρυγμένους μνήμασιν, ἀλλ' ὡς μὲν ἔνιοί φασιν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας· τῶν γὰρ κατὰ γῆν y) ἁπάντων τὴν φύσιν διὰ τούτων λόγος ἔχει συνίστασθαι· ὡς δέ τινες νομίζουσι, τὰς ἀρχετύπους ἰδέας, τὰ νοητὰ καὶ ἀόρατα ἐκεῖνα τῶν αἰσθητῶν καὶ ὁρωμένων τούτων παραδείγματα, πρὸς ἃ τὴν τοῦ σοφοῦ διάνοιαν μετοικίζεσθαι. Τινὲς δὲ πατέρας ὑπετόπασαν εἰρῆσθαι τὰς τέσσαρας ἀρχάς τε καὶ δυνάμεις, ἐξ ὧν συνέστηκεν ὁ κόσμος, γῆν, ὕδωρ, z) ἀέρα, καὶ πῦρ. Εἰς γὰρ

p) MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nou. ἐγχρονίσας ὡς συγγενέσιν ἦν, idque, vt videtur, rectius.

r) Gen. XII, 1.

s) Fotsan τόπον.

t) Leu. XXVI, 10.

u) Sic MSS. Aug. et Coll. Nou. pro ἐθνῶν in Edit. (et Cod. A.)

exiſtimo. Nam de illis qui vixerunt in terra Chaldaeorum, in quorum vt cognatorum familia haeſerat *Abraham*, intelligi non poteſt, quando oraculo iuſſus eſt a cognatis ſecedere. Dixerat enim Dominus ad eum: *Exi e terra tua, et e cognatione tua, et e domo patris tui, ad terram quam oſtendam tibi, et faciam te in gentem magnam.* Hunc diuino monitu a ſuis alienatum an erat credibile ipſis iterum familiarem fieri? et vt futurus princeps noui generis contribueretur veteri? Nequaquam enim ei Deus daturus erat nouam quodammodo et recentem gentem et genus, niſi prius in totum ſeparato a veteri. Hic eſt enim verus princeps gentis et generis, ex quo ceu e radice pullulauit ſtirps illa contemplatiua et perſpicax rerum naturae, nominata Iſrael; ſiquidem praeceptum eſt, *vt a facie nouorum auferantur vetera.* Quis enim eſt vſus antiquitatis et morum vetuſtorum et vſu tritorum, iis, quibus nec opinantibus confertim noua bona imbris more impluunt? Patres igitur non illos dicit, quorum animae demigrarunt, defoſſos in monumentis Chaldaicis, ſed, vt quidam aiunt, ſolem, lunam, ſtellasque caeteras: (vniuerſarum enim in mundo rerum natura ab his compingi exiſtimatur) verum vt alii hoc dictum interpretantur, ideas archetypas mente perceptas et inuiſibiles, ad quarum exemplar haec ſenſibilia quae videmus facta ſunt: ad quas etiam ſapientis animus demigrare cupit. Rurſum alii ſuſpicantur patres dictos eſſe principales potentias quatuor, ex quibus mundus conſtat, terram, aquam, aerem, ignemque. In haec enim res ſingulas aiunt reſolui

x) Sic MSS. Aug. et Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) *μεταναςάντος.*

y) Sequebatur in Editis *ἑπομένων*, quod deleui fide Codd. vel ſcribendum *βλεπομένων*. Ex iisdem quoque reſtitui *τὴν φύσιν.* (Editis accedit Cod. A.)

z) Edit. et Cod. A. addunt *καί*. P.

γὰρ ταύτας ἕκαστον τῶν γενομένων φασὶν ἀναλύεσθαι δεόντως. Καθάπερ γὰρ ὀνόματα καὶ ῥήματα, καὶ τὰ λόγου μέρη πάντα, συνέστηκε μὲν ἐκ τῶν τῆς γραμματικῆς στοιχείων, ἀναλύεται δὲ πάλιν εἰς a) ἔσχατα ἐκεῖνα· τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστος ἡμῶν b) συγκραθεὶς ἐκ τῶν τεσσάρων, καὶ ἀφ᾽ c) ἑκάστης οὐσίας d) δανεισάμενος μικρὰ μόρια, καθ᾽ ὡρισμένας περιόδους καιρῶν ἐκτίνει τὸ δάνειον· εἰ e) μέν τι ξηρὸν ᾖ, f) ἐπιδιδοὺς γῇ· εἰ δέ τι ὑγρὸν, ὕδατι· εἰ δὲ ἔνθερμον, πυρί· εἰ δὲ ψυχρὸν, ἀέρι. g) Τὰ μὲν σωματικὰ, h) ταῦτα· τὸ δὲ νοερὸν καὶ οὐράνιον τῆς ψυχῆς γένος, πρὸς αἰθέρα τὸν καθαρώτατον, ὡς πρὸς πατέρα ἀφίξεται. Πέμπτη γὰρ, ὡς ὁ τῶν ἀρχαίων λόγος, ἔστω τις οὐσία i) κυκλοφορητικὴ, τῶν τεσσάρων κατὰ τὸ κρεῖττον διαφέρουσα, ἐξ ἧς οἵ τε ἀστέρες, καὶ ὁ σύμπας οὐρανὸς ἔδοξε γεγενῆσθαι, ἧς κατὰ τὸ ἀκόλουθον θετέον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀπόσπασμα.

Τὸ δὲ, μετ᾽ εἰρήνης τραφεὶς, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ προσδιώρισται, ἀλλ᾽ ὅτι σχεδὸν τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων γένος, ἐπὶ πολέμῳ καὶ τοῖς ἐκ πολέμου κακοῖς πᾶσι τρέφεται. Πόλεμος δὲ ὁ μὲν ἀπὸ τῶν ἐκτός ἐστιν, ἐν ἀδοξίᾳ καὶ δυσγένεια καὶ τὰ ὁμοιότροπα ἐπάγουσιν· ὁ δ᾽ ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων, κατὰ μὲν τὸ σῶμα, ἀσθένειαι, λῶβαι, πηρώσεις παντελεῖς, καὶ κηρῶν σωρὸς ἄλλων ἀμυθήτων· κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν, k) πάθη, νοσήματα, ἀῤῥωστήματα, δι᾽ ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ τῶν l) ὁμοιοτυράννων χαλεπαὶ καὶ βαρύταται ἐπαναστάσεις, καὶ ἀκαθαίρετοι m) δυνά-

a) Melius forte στοιχεῖα.

b) Anne συγκριθεὶς?

c) Sic pro ἑκάστου MSS. (Cod. A. ἑκατέρου.)

d) Platonem respicit in Timaeo p. 42. vid. supra de Posterit. Cain. T. II. p. 254. e. n.

e) Cod. A. μέντοι. P.

f) Editi et Cod. A. ἀποδιδούς.

g) MS. Coisl. τὰ μὲν οὖν.

h) Forte ταύτῃ.

resolui necessario. Sicut enim nomina, verba, et omnes orationis partes conficiuntur ex elementis grammaticis, ac rursum resoluuntur in eadem: sic vnusquisque nostrum contemperatus ex his quatuor, et a singulis mutuatus quasdam portiunculas, ad certum tempus reddit debitum, nimirum aridas terrae, humidas aquae, calidas igni, frigidas aeri. Et tales quidem res corporeae, caeterum intelligens illud atque coeleste genus animae ad aetherem purissimum, tanquam ad patrem perueniet. Sit enim haec, vt prisci docent, quinta quaedam essentia motu orbiculari praedita, caeteris quatuor melior, ex qua et coelum et sidera facta fuisse videntur, cuius quoque consequenter humana anima est particula.

Illud porro, *in pace nutritus*, non temere additur: sed quia maxima pars hominum nutritur in bello et bellicis calamitatibus. Est autem bellum alterum externum, quod infert obscuritas, ignobilitas, et quicquid est simile; alterum ciuile, quo partim corpus impetitur a morbis, laesionibus, mutilationibus, aliisque pestibus innumeris: partim anima oppugnatur ab affectibus, aegritudinibus, stultitiae, iniustitiae, similiumque tyrannorum insultibus grauissimis

i) Nonnulli Codd. κυκλοφορική, sic enim infra noster de Somn. p. 568. De quo videndi Aristoteles de coelo L. I. c. 2. Cicer. Quaest. Tusc. L. I. Stob. Ecl. Physic. L. I. p. 57. Iust. Mart. Cohort. p. 6. Orig. Contra Cels. L. IV. p 202. Ambros. Hexaem. L. IV.

k) Sic MSS. Vat. et Coll. Nou. pro πάθος in Edit. et Cod. A.

l) Forte ὁμοιοτρόπων, vt supra.

m) MSS. Aug. et Coll. Nou. δυναστείαις, et sic vt opinor rectius. (Cod. A. δυνάμεις.)

δυνάμεις. Μετ' εἰρήνης οὖν τραφεὶς, ὁ γαληνὸν καὶ εὔδιον κτησάμενος βίον, εὐδαίμονα ὡς ἀληθῶς καὶ μακάριον. Πότε οὖν τοῦτο συμβήσεται; ὅταν εὐοδῇ n) μοι τὰ ἐκτὸς πρὸς εὐπορίαν καὶ εὐδοξίαν· εὐοδῇ o) τὰ σώματος πρὸς ὑγείαν τε καὶ ἰσχύν· εὐοδῇ δὲ p) καὶ τὰ ψυχῆς πρὸς ἀπόλαυσιν ἀρετῶν. Χρῄζει γὰρ ἕκαστον οἰκείων δορυφόρων· δορυφορεῖται δὲ σῶμα μὲν εὐδοξίᾳ καὶ περιουσίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ πλούτου· ψυχὴ δὲ, τῷ τοῦ σώματος ὁλοκλήρῳ καὶ κατὰ πάντα ὑγιεινῷ· ὁ δὲ νοῦς ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις θεωρημάτων. Ἐπεὶ ὅτι γε εἰρήνης, οὐχ ἣν αἱ πόλεις ἄγουσι, μέμνηται, σαφές ἐστι τοῖς ἐντυγχάνουσι ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς· μεγάλους γὰρ καὶ βαρεῖς πολέμους Ἀβραὰμ ἀνεδέξατο, οὓς καθῃρηκὼς φαίνεται. Καὶ, ἡ τῆς πατρῴας μέντοι γῆς ἀπόλειψις, μετανισταμένῳ καὶ πόλιν οἰκῆσαι μὴ δυναμένῳ, φερομένῳ δὲ ὧδε κἀκεῖσε, καὶ ἐρήμους καὶ ἀτριβεῖς ὁδοὺς ἀλωμένῳ, τῷ μὴ θεοπροπίοις καί τισι θεσφάτοις πεπιστευκότι βαρὺς ἦν πόλεμος. q) Ἀλλὰ δεῖ γὰρ καὶ r) τριῶν τῶν φοβερῶν προσενδαψιλεύσασθαι; λιμοῦ, μεταναστάσεως καὶ πολέμου κακῶν, χείρονα. Ποίαν οὖν εἰρήνην ἤγαγεν; Τὸ γὰρ, οἶμαι, μετανίστασθαι, καὶ ἀνίδρυτον εἶναι, καὶ βασιλεῦσιν ἀμάχοις ἐναντιοῦσθαι s) μὴ δυνάμενον, καὶ λιμῷ πιεζεῖσθαι, πόλεμον οὐχ ἕνα, πολλοὺς δὲ καὶ πολυτρόπους ἔοικε μηνύειν. Ἀλλ' ἔν γε ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεσιν, εἰρήνης ἀκράτου δεῖγμα ἕκαστον αὐτῶν εἶναι συμβέβηκε. Παθῶν γὰρ ἔνδεια, καὶ λιμὸς, καὶ καθαίρεσις ἐχθρῶν ἀδικημάτων, καὶ μετανάστασις ἀπὸ Χαλδαϊκῆς δόξης πρὸς τὴν φιλόθεον, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ γεγονότος αἰσθητοῦ πρὸς τὸ νοητὸν καὶ πεποιηκὸς αἴτιον, t) εὐνομίαν καὶ εὐστάθειαν κατασκευάζουσιν. Ὑπισχνεῖται δὲ τῷ τοιαύτην ἄγοντι εἰρήνην, καλὸν γῆρας, οὐ δήπου πολυχρόνιον, ἀλλὰ τὸ μετὰ

φρονή-

n) Scribe μέν.

o) Adde δέ.

p) Καὶ MSS. pro μοι in Edit. (et Cod. A.)

q) Melius, secundum contextum, ἀλλ' ἔδει.

mis et inuicta dominatione. Itaque in *pace nutritur*, cui serena tranquillaque vita contigit, vere felix ac beata. At quando haec contingit? quando in rebus externis bene se habent facultates et existimatio, corpus robore ac prospera valetudine fruitur, anima vero virtutibus. Opus est enim his singulis suo satellitio: corpori pro satellitibus sunt gloria, diuitiae, potentia: animae autem, sanitas atque integritas corporis: at menti, scientiae disquisitiones. Siquidem de pace externa, quam ciuitates agunt, haec non intelligi, liquet e sacrae scripturae lectione; maxima enim grauiaque bella et suscepit et debellauit Abraham. Quin et, derelicta patria, migranti et ab omni vrbe expulso, et vltro citroque vaganti per deserta et inuia, graue bellum fuisset, ni quibusdam diuinis monitis et praedictionibus credidisset. Erat enim ei ferenda calamitas non mediocris, quaedam tertia, fames, omnibus oppugnationis et belli malis molestior. Qualem igitur pacem habuit? Nam, vt opinor, peregrinatio, sedes incertae, cum potentibus regibus iniqua contentio, famis onus, non simplicem afferebant belli speciem. Verum secundum mysticos sensus haec ipsa sunt sincerae pacis indicia. Nam affectuum fames et inopia, et deletae iniquitatum infestae copiae, et a Chaldaicis opinionibus ad pias ac religiosas transitus, hoc est a sensibilibus creaturis ad autorem earum incorporeum, tranquillam firmamque pacem conciliant. In tali pace degenti bona senectus promittitur, non longaeuitas, sed vita cum prudentia; nam felices dies multis annis meliores sunt, sicut

r) MSS. τρίτον τι τῶν — — λιμόν, et sic legendum arbitror. (acc. Cod. A.)

s) Μὴ addidi ex MSS. (Cod. A. deest.) Forte vero pro δυνάμενον scribi potest ἀμυνάμενον.

t) Ita MSS. pro εὐωνυμίαν in Edit. (et Cod. A.)

φρονήσεως ζῆν· τὸ γὰρ εὐήμερον πολυετίας κρεῖττον, ὅσῳ καὶ βραχύτερον φῶς u) σκότους αἰωνίου. Μίαν γὰρ ἡμέραν x) ὑγιῶς εἶπέ τις y) προφήτης ἀνὴρ, βούλεσθαι βιῶναι μετὰ ἀρετῆς, ἢ μυρία ἔτη ἐν σκιᾷ τοῦ θανάτου· σκιὰν τὸν z) φαῦλον αἰνιττόμενος βίον. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ νῦν a) ἔργῳ μᾶλλον ἢ ῥήματι διασυνίστησι Μωσῆς· ὃν γὰρ ἀναγράφει γήρᾳ χρησόμενον καλῷ, τῶν πρὸ αὐτοῦ σχεδὸν ἁπάντων b) ὀλιγοχρονιώτατον εἰσήγαγε· φιλοσοφῶν καὶ διδάσκων ἡμᾶς, τίς ὁ πρὸς ἀλήθειαν εὐγηρώς ἐστιν, ἵνα μὴ παλαιὸν τῦφον ἐπὶ τοῦ φανεροῦ σώματός ποτε ἀναδεξώμεθα, γέμοντα αἰσχύνης καὶ πολλῶν ὀνειδῶν· ἀλλ' εὐβουλίαν καὶ σταθερότητα ψυχῆς ἰδόντες, τὸ γέρως ἀδελφὸν καὶ c) παρώνυμον καλὸν γῆρας, ἐπιφημίσωμέν τε καὶ μαρτυρήσωμεν. Δογματικῶς οὖν ἄκουε κατὰ τὸν νομοθέτην, μόνον τὸν ἀστεῖον, εὔγηρων καὶ μακροβιώτατον· ὀλιγοχρονιώτατον δὲ τὸν φαῦλον, ἀποθνήσκειν d) μανθάνοντα, μᾶλλον δὲ τὴν ἀρετῆς ζωὴν ἤδη τετελευτηκότα.

Λέγεται δ' ἑξῆς, Τετάρτη γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε, οὐχ ἵνα μόνον e) αὐτῷ μηνυθῇ ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τὴν ἱερὰν οἰκήσουσι γῆν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ καὶ τὴν τελείαν ἀποκατάστασιν ἀρετῆς παραστῆσαι. Γίνεται δὲ ὡσανεὶ τετάρτη γενεᾷ, ὃν δὲ τρόπον, ἄξιον συνδιασκέψασθαι. Ἀποκυηθὲν τὸ βρέφος ἄχρι τῆς πρώτης ἑπταετίας ἐν ἡλικίᾳ τῇ παιδικῇ φύσεως ἀκραιφνοῦς μεμοίραται, f) λείᾳ

μάλιστα

u) Forsan e textu excidit ἡμερήσιον.

x) Sic MSS. (et Cod. A.) pro ὑγιεινῶς. Ex iisdem mox addidi τις (quod Cod. A. deest.)

y) Ps. LXXXIV. Obiter nota haec Dauidis verba memoriter a Philone citari, et licet notanter videatur scripsisse, ἐν σκιᾷ τοῦ θανάτου, non tamen in textu hodierno comparere.

z) Forte φαύλων.

a) Cod. A. ἔργον μᾶλλον ἢ ῥῆμα. P.

b) Vid. supra p. 284. Tom. III. e. n. et p. 387. ed. Par.

ut breuis lux melior quam aeternae tenebrae. Recte enim dixit quidam propheta, *malle se vnam diem cum virtute viuere, quam mille annos in vmbra mortis:* per vmbram, vitam malam subindicans. Idem nunc quoque re magis quam verbis Moses docet; nam hunc cui bonam senectutem pollicetur, breuioris aeui facit quam vllum ex eius maioribus: philosophice nos erudiens, quaenam sit vere bona senectus, ne in corpore visibili sumamus senectutis fastum, probrosis foeditatibus plenum: sed prudentiam constantiamque animi conspicati, his bonae senectutis nomen, honori cognatum ab eoque denominatum, ascribamus et attestemur. Disce igitur hoc dogma nostri legislatoris, soli bono viro bonam senectutem et longaeuitatem contingere: malum autem aeui breuissimi mortem meditari, vel potius virtuti iam esse mortuum.

Sequuntur autem et haec verba: *Quarta generatione reuertentur huc*, vt non solum indicetur tempus post quod posteri deducendi erant in terram sanctam, verum etiam vt significetur perfecta virtutis restitutio, haec autem quarta (vt ita loquar) generatione absoluitur. Id quomodo fiat consideremus. Infans per septennium a natiuitate proximum in aetate puerili pu-

c) Sic MS. Coll. Nou. Editi πατρώνυμον. (Cod. A. πατερώνυμον.)

d) Contextus videtur postulare λανθάνοντα, *clam se morientem.*

e) Scribe αὐτὸ μόνον.

f) Mendose vt arbitror. Sic vero scribe, λείῳ μάλιστα ἐμφερεῦς κήρῳ, τοῖς ἀγαθῶν &c. λεῖος enim de cera saepius praedicatur. (Cod. A. τελείῳ pro λείῳ, nec id sine sensu, P.)

μάλιςα ἐμφερὲς, ἀκηράτοις ἀγαθῶν καὶ κακῶν χαρακτῆρσι μήπω τετυπωμένη. Καὶ γὰρ ὅσα γράφεσθαι δοκεῖ, δι' ὑγρότητα g) ἐπαλειφόμενα συγχεῖται. Πρώτη μὲν ἥδε ὡσανεὶ γενεὰ ψυχῆς. Δευτέρα δὲ, ἥτις μετὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, κακοῖς ἄρχεται συζῆν, ἅ, τέ ἐξ ἑαυτῆς εἴωθε γεννᾶν, καὶ ὅσα παρὰ τῶν ἄλλων ἀσμένως δέχεται. Διδάσκαλοί τε γὰρ ἁμαρτημάτων μυρίοι τίτθαι, καὶ παιδαγωγοὶ, καὶ γονεῖς, καὶ οἱ κατὰ πόλεις γεγραμμένοι νόμοι καὶ ἄγραφοι, θαυμάζοντες ἃ χρὴ γελᾶσθαι· καὶ ἄνευ τῶν διδαξάντων, αὐτομαθὴς ἐςὶν αὕτη πρὸς ὑπαίτια, ὡς ὑπ' εὐφορίας ἀεὶ κακῶν βρίθειν. h) Ἔγκειται γὰρ, φησιν, ἡ διάνοια τῦ ἀνθρώπυ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. Ἥδε ἐςὶν ἡ ἐπαρατωτάτη γενεὰ μὲν συμβολικῶς, κυρίως δὲ ἡλικία, καθ' ἣν τό, τε σῶμα i) ἡβᾷ, καὶ ἡ ψυχὴ πέφυσηται, τῶν ἐντυφομένων ἀναῤῥιπιζομένων παθῶν, k) ἄλλως τε ἀςάχυς καὶ πεδία καὶ ὅσα ἂν τύχῃ καταπιμπράντων. Ταύτην τὴν ἐπίνοσον γενεὰν ἢ ἡλικίαν ὑπό τινος τρίτης, οἷα ὑπὸ ἰατρικῆς φιλοσοφίας, νοσηλευθῆναι χρὴ, κατεπᾳσθεῖσαν λόγοις ὑγιεινοῖς καὶ σωτηρίοις, δι' ὧν κένωσιν μὲν ἐνδέξεται τῆς ἀμέτρυ τῶν ἁμαρτημάτων πλησμονῆς· πλήρωσιν δὲ λιμηρᾶς κενώσεως τῶν κατορθωμάτων καὶ ἐρημίας l) δεινῆς. Μετὰ τὴν θεραπείαν ὖν ταύτην, τετάρτη γενεᾷ φύεται ψυχῇ δύναμίς τε καὶ ῥώμη, κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως βεβαιοτάτην m) ἀνάληψιν, καὶ τὸ ἐν ἁπάσαις ἀρεταῖς ἀκλινές τε καὶ πάγιον. Τῦτ' ἐςι τὸ λεγόμενον, n) Τετάρτη γενεᾷ ἀποςραφήσονται ὧδε· κατὰ γὰρ τὸν δειχθέντα τέταρτον ἀριθμὸν, ἀποςραφεῖσα τῦ διαμαρτάνειν ἡ ψυχὴ, κληρονόμος ἀποδείκνυται

g) Forte ἀπαλειφόμενα.

h) Gen. VIII, 21.

i) Sic MSS. Coisl. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) Editi ἡ βάσις. Cotelerius ex coniectura fcribendum monet ἡβάσκει.

k) Scribe tenui litterarum permutatione, ἅλως, fc. *areas*, et

ram naturam ſortitur, leui cerae ſimilem, nullis bonis maliſue ſignatae impreſſionibus. Quicquid enim imprimitur, propter mollitiem deletur et confunditur. Haec eſt prima animae aetas. Secunda aetas quae puerilem excipit, cum vitiis incipit habere commercium, quae ſolet vel ex ſe producere, vel aliunde libenter accipere. Complures enim habet magiſtros nequitiae; nutrices, paedagogos, parentes, leges ſcriptas et non ſcriptas in ſingulis ciuitatibus, a quibus honorantur quae rideri debuerant; etiam absque his magiſtris aetas iſta ex ſeipſa ſatis docta ad malitiam, ita vt ferax vitiorum his ſcateat. *Prona eſt*, inquit, *mens hominis ad malitiam, iam inde ab aetate tenera.* Haec eſt illa maledicta, quae figurate generatio, proprie vero aetas dicitur, quo tempore tum corpus vegetum eſt, tum animus turgeſcit; latitantibus adhuc affectibus in flammam erumpentibus, et areas, ſegetes et campos et obuia cuncta exurentibus. Hanc morbidam ſeu generationem ſeu aetatem quadam tertia, quaſi philoſophica medicina curari decet, delinitam ſanis et ſalubribus ſermonibus, per quos exhaurietur vitiorum nimietas, replebitur autem famelica quaſi penuria et grauis ſolitudo virtutum. Poſt hanc curationem iam quarta generatione animae ſolidum robur naſcitur, ex prudentiae firmiſſima et conſtanti apprehenſione in omnibus virtutibus immota. Et hoc eſt quod dicitur, *Quarta generatione reuertentur huc;* nam circa dictum hunc quartum numerum, a peccatis auerſus animus declaratur haeres ſapientiae. Primus numerus, nec bonorum nec malorum capax, eſt nondum ſignatae

et ſic verto. (In Praetermiſſis ſcribendum eſſe notat Mang. ἀλωὰς τε καὶ ϛάχυας.)

l) Sic MSS. Aug. Coisl. et Coll. Nou. pro ἡδονῆς in Edit. (et Cod. A.)

m) MSS. ἀντίληψιν, idque rectius.

n) Gen. XV, 16.

ται σοφίας. Πρῶτος μὲν γὰρ ἀριθμὸς, καθ' ὃν ὔτε ἀγαθῶν ὔτε κακῶν ἔννοιαν λαβεῖν ἐστιν, ἀτυπώτȣ ψυχῆς ὑπαρχȣ́σης. Δεύτερος δὲ καθ' ὃν φορᾷ τῶν ἁμαρτημάτων χρώμεθα. Τρίτος δὲ, ἐν ᾧ θεραπευόμεθα, τὰ νοσερὰ διαθέμενοι, καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν παθῶν ἀφηβῶντες. Τέταρτος δὲ, ἐν ᾧ παντελȣ̃ς ὑγείας καὶ ῥώσεως μεταποιȣ́μεθα, ὁπότε ἀποστρεφόμενοι τὰ φαῦλα, καλοῖς ἐγχειρεῖν δοκȣ̃μεν, πρότερον δὲ ȣ̓κ ἔξεστι. Τὸ δὲ ἄχρι τίνος, αὐτὸς o) μηνύει, λέγων, Οὔπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἀνομίαι τῶν Ἀμμοῤῥαίων. Δίδωσι δὲ ἀφορμὴν τοῖς ἀσθενεστέροις τὰ τοιαῦτα, ὡς ὑπολαμβάνειν, ὅτι Μωϋσῆς εἱμαρμένην καὶ ἀνάγκην ὡς αἰτίας τῶν γενομένων ἁπάντων εἰσάγει· χρὴ δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι ἀκολȣθίαν μὲν καὶ εἱρμὸν καὶ ἐπιπλοκὰς αἰτιῶν, ἅτε φιλόσοφος καὶ θεοφράδμων ἀνὴρ ὢν, οἶδε· τȣ́τοις δ' ȣ̓κ ἀνάπτει τὰς τῶν p) γινομένων αἰτίας· ἐφαντασιώθη γὰρ πρεσβύτερον ἄλλο ἐποχȣ́μενον τοῖς ὅλοις, ἡνιόχȣ τρόπον ἢ κυβερνήτȣ. Πηδαλιȣχεῖ γὰρ τὸ κοινὸν τȣ̃ κόσμȣ σκάφος, ᾧ τὰ πάντα ἐμπλεῖ, καὶ τὸ πτηνὸν ἅρμα, τὸν σύμπαντα ȣ̓ρανὸν, ἡνιοχεῖ, χρώμενον αὐτεξȣσίῳ καὶ αὐτοκράτορι βασιλείᾳ. Τί ȣ̓̃ν καὶ περὶ τȣ́των λεκτέον; Ἑρμηνεύονται Ἀμμοῤῥαῖοι λαλȣ̃ντες· τὸ δὲ μέγιστον ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ δωρηθὲν ὑπὸ φύσεως τὸν λόγον, μυρίοι τῶν λαβόντων δι' ἀθεϊραν, ἀχαρίστως καὶ ἀπίστως q) τῇ δȣ́σῃ προσενεχθέντες. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ κόλακες, οἱ γόητες, οἱ πιθανῶν σοφισμάτων εὑρεταὶ, φενακίσαι καὶ παρακρȣ́σασθαι μᾶλλον εὖ εἰδότες, τȣ̃ δὲ ἀψευδεῖν ȣ̓ πεφροντικότες. Ἐπιτηδεύȣσι μέντοι καὶ ἀσάφειαν· ἀσάφεια δὲ βαθὺ σκότος ἐν λόγῳ, κλέπταις δὲ συνεργὸν τὸ r) σκότος. Οὗ χάριν Μωσῆς τὸν ἀρχιερέα δηλώσει καὶ ἀληθείᾳ διακεκόσμηκεν, ἀρίδηλον ἀξιῶν εἶναι καὶ ἀληθῆ τὸν τȣ̃ σπȣδαίȣ λόγον. Οἱ δὲ πολλοὶ τὸν ἄδηλον καὶ ψευδῆ μετα-

o) MSS. μηνύσει, idque rectius. Ibid. pro ἀνομίαι scribitur in MS. Coll. Nou. ficut etiam in textu S. ἁμαρτίαι. Sic noster infra.

p) MS. Aug. γενομένων.

animae; in secundo vbertim vitia proueniunt: tertio conualescimus morbidis iam repulsis et deferuentibus affectibus: quarto in integra valetudine confirmamur, et solidum robur acquirimus, quando a malis auersi bona aggredimur, quod antea non licuit. Quid autem remoretur ipse indicat dicens, *Nondum enim consummatae sunt iniquitates Amorrhaeorum.* Hinc quidam infirmiores occasionem arripiunt, vt suspicentur Mosem fatum ac necessitatem causas rerum inducere; sciendum est autem, consequentiam seriemque causarum inter se implexarum non ignotam fuisse homini philosopho diuinis assueto colloquiis, attamen euentus eum his non attribuere. Videbat enim aliquid antiquius insidens huic vniuerso tanquam aurigam vel gubernatorem. Hoc enim communis nauis, videlicet mundi, clauo assidet, in qua omnes nauigant, et volucrem coeli currum agitat libero et pleno imperio. Quid igitur super his rebus dicendum est? Amorrhaei *loquentes* interpretantur. Maximum autem bonum homini a natura datum, sermonem, plurimi vitiauerunt acceptum, ingrate perfideque hoc vsi contra largitricem. Hi sunt adulatores, praestigiatores, inuentores sophismatum probabilium, impostores fallaciarum peritissimi, de mendacio vitando haud solliciti. Quin etiam insuper affectant obscuritatem: est autem obscuritas caligo profunda in sermone, commodissima autem furibus caligo. Quapropter Moses summum pontificem claritate ornat et veritate, volens perspicuam simul et veracem esse viri boni orationem. At quamplures obscuram atque mendacem sectari malunt, quibus suffragatur vulgarium et contemptissimorum decipi facilis turba. Ergo donec *consummentur Amorrhaeorum peccata*, hoc est sermonum sophisticorum,

 qui

q) MS. Coisl. δέσει.

r) Sic MSS. Vat. et Aug. pro πάθος in Edit. (et Cod. A.

μεταδιώκουσιν, ᾧ συνεπιγράφεται πᾶς ὁ τῶν ἀγελαίων καὶ ἠμελημένων ἀνθρώπων ἀπατώμενος ὄχλος. Ἕως μὲν οὖν οὐκ ἀναπεπλήρωνται τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἀμμοῤῥαίων, τουτέστι τῶν σοφιστικῶν λόγων διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτον, ἀλλ᾿ ἔτι s) ἐνδιόλκον ἔχοντα δύναμιν, ταῖς πιθανότησιν ἡμᾶς ἐπάγεται, ἀποστραφῆναι καὶ καταλιπεῖν αὐτὰ οὐ δυνάμενοι, τῷ δελεάζεσθαι t) καταμένομεν. Ἐὰν δὲ πᾶσαι αἱ ψευδεῖς πιθανότητες διελεγχθῶσιν ὑπὸ τῶν u) ἀληθῶν πίστεων, καὶ πλήρεις αὐτῶν καὶ ἐπιχειλεῖς αἱ ἁμαρτίαι περιφανῶσιν, ἀποδρασόμεθα ἀμεταστρεπτὶ, καὶ μονονοὺ τὰ x) ἀπόγεια ἀράμενοι, τῆς τῶν ψευσμάτων καὶ σοφισμάτων χώρας ἐξαναχθησόμεθα, τοῖς ἀληθείας ναυλοχωτάτοις ὑποδρόμοις καὶ λιμέσιν ἐνορμίσασθαι ἐπειγόμενοι. Τοιοῦτον δὴ τὸ δηλούμενον ὑπὸ τῆς προτάσεως, ἀμήχανον ἀποστραφῆναι καὶ μισῆσαι καὶ καταλιπεῖν τὸ πιθανὸν ψεῦδος, εἰ μὴ τὸ περὶ αὐτὸ ἁμάρτημα πλῆρες ἀναφανῇ καὶ τέλειον· ἀναφανεῖται δὲ ἐκ τοῦ μὴ y) παρέργως διελεγχθῆναι, κατὰ τὴν ἀληθοῦς ἀντίταξιν καὶ βεβαίωσιν.

Λέγει δὲ ἑξῆς, z) Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμὰς, φλὸξ ἐγένετο· δηλῶν ὅτι ἀρετὴ πρᾶγμά ἐστιν ὀψίγονον, καὶ μὴν ὡς ἔφασάν τινες, πρὸς αὐταῖς ταῖς τοῦ βίου δυσμαῖς βεβαιούμενον. Ἀρετὴν δὲ ἀπεικάζει φλογί· καθάπερ γὰρ ἡ φλὸξ καίει μὲν τὴν a) παραβληθεῖσαν ὕλην, φωτίζει δὲ τὸν γείτονα ἀέρα· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμπίπρησι μὲν τὰ ἁμαρτήματα ἡ ἀρετὴ, φέγγους δὲ τὴν ὅλην ἀναπίμπλησι διάνοιαν. Ἀλλὰ γὰρ ἔτι τῶν ἀδιαιρέτων καὶ ἀμερίστων λόγων ἐπικρατούντων ταῖς πιθανότησιν, οὓς Ἀμμοῤῥαίους ἀνακαλεῖ, περιφανεστάτην καὶ ἄσκιον αὐγὴν ἰδεῖν οὐ δυνάμεθα· κλιβάνου δὲ εἰλικρινὲς πῦρ οὐκ ἔχοντος, ἀλλ᾿ ὡς αὐτὸς ἔφη, καπνιζομένου

s) Forſan ὁλκόν. (Cod. A. εὐδιόλκον.

t) Melius vt puto, ἐγκαταμένομεν. Ibid. repoſui αἱ ψευδεῖς fide MSS. Aug. et Coisl. pro ἀψευδεῖς in Edit. (et Cod. A.)

u) Sic MS. Aug. (et Cod. A.) pro ἀληθῶς.

qui non facile conuincuntur, illa autem vi attrahendi praedita nos rationibus persuasibilibus ductant, non valentes ea auersari et derelinquere; in eorum illecebris perstamus. Quod si omnes mendaces persuasiones bona fide coarguantur, et plena et superfluentia eorum appareant peccata, continuato cursu fugiemus, et oram soluentes nauigabimus a regione mendaciorum ac sophismatum, ad veritatis stationes portusque tutissimos studiose appellentes. Atque ita satis demonstratum puto, esse impossibile auersari, odisse, deserere mendacia probabilia, nisi detegatur ad plenum eorum iniquitas: quae tum demum apparebit, si non negligenter a veritate opposita redarguatur.

Sequitur deinceps: *Post occasum autem solis emicuit flamma*, quibus verbis significatur, virtutem esse rem serotinam, atque etiam, vt quidam aiunt, sub vitae finem constabiliri. Hanc flammae dicit similem: nam sicut flamma vrit subiectam materiam, illuminans vicinum aerem: ad eundem modum virtus exurit vitia, totam mentem replens lumine. Sed donec sermones indiuisi et indiscreti valent persuasionibus, quos Amorrhaeos vocant sacrae literae, lucidissimum purissimumque splendorem videre non possumus: verum more fornacis igne carentis, et, vt ipse vates ait,

I 5 *fuman-*

x) Ita MS. Coisl. pro ἐπίγεια in Edit. (et Cod. A.)

y) Sic MSS. Editi (et Cod. A.) περιέργως.

z) Gen. XV, 17.

a) MSS. παρευρεθεῖσαν, sed nil muto: sic scribitur p. 432. ed. Par.

λέγων· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. Ποίαν γῆν δηλοῖ, g) εἰ μὴ τὴν προειρημένην, ἐφ' ἣν ποιεῖται τὴν ἀναφοράν; ἧς ἐστιν ὁ καρπὸς, κατάληψις ἀσφαλὴς καὶ βεβαιοτάτη τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, καθ' ἣν τὰ σύμπαντα h) τοῖς τομεῦσιν ἑαυτοῦ διαφυλάττει ἀπαθῆ τὰ ἀγαθὰ κακοῦ, i) κατὰ τὰ ἐπὶ τοῖς τὴν γένεσιν ἀφθάρτοις. Εἶτ' ἐπιλέγει, Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου, ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου, ποταμοῦ Εὐφράτου· δηλῶν ὅτι οἱ τέλειοι, τὰς μὲν ἀρχὰς ἔχουσιν ἀπὸ σώματος καὶ αἰσθήσεως, καὶ τῶν ὀργανικῶν μερῶν, ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστι· χρήσιμα γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ παιδείαν· τὰ δὲ τέλη, ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, τὸν μέγαν ὡς ἀληθῶς ποταμὸν, χαρᾶς καὶ k) εὐφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν πλημμυροῦντα. Οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου ἕως τοῦ Αἰγυπτίου ποταμοῦ, l) τὴν χώραν περιέγραψε· οὐ γὰρ ἂν ἀρετὴν εἰς τὰ σωματικὰ πάθη κατεβίβασεν· ἀλλ' ἔμπαλιν ἀπὸ τοῦ Αἰγυπτίου, ἕως τοῦ μεγάλου Εὐφράτου· ἀπὸ γὰρ τῶν θνητῶν αἱ m) οἰκειώσεις γίνονται πρὸς τὰ ἄφθαρτα.

ΠΕΡΙ

g) Sic MSS. pro ὅτι μὴ in Edit. (et Cod. A.)
h) Markland reponit: τοῖς τιμῶσιν αὐτόν.
i) Forte καθά.

per quam sapientiam illa honorantibus ipsum cuncta conseruat bona a malis illaesa, quasi ab ortus initio fuerant incorrupta. Post haec addit: *A flumine Aegypti ad magnum flumen Euphratem*, docens quod perfecti initia quidem habent a corpore et sensu et organicis partibus, sine quibus non viuitur; prosunt enim ad instituendam vitam quam in corpore degimus; desinunt autem *perfecti* in Dei sapientiam, magnum reuera fluuium, gaudio laetitiaque redundantem et bonis caeteris. Non enim *ab Euphrate flumine vsque ad flumen Aegypti*, terram hanc circumscripsit, (sic enim demitteretur virtus ad corporeos affectus:) sed contra: *ab Aegyptio flumine ad magnum illum Euphratem*; nam a mortalibus transitus fiunt ad immortalia.

DE

k) Alludit, vt videtur, ad nomen Euphratis, quasi deriuaretur ab εὐφροσύνη.

l) Ita MSS. pro ὃς τὴν χώραν περιγράφει in Edit. (et Cod. A.)

m) Forte τελειώσεις vel μετοικήσεις.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΙΣ ΤΑ
ΠΡΟΠΑΙΔΕΥΜΑΤΑ
ΣΥΝΟΔΟΥ.

DE
CONGRESSV
QVAERENDAE ERVDITIONIS GRATIA.

*) a) Σάῤῥα δὲ ἡ γυνὴ Ἀβραὰμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ, ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ. Εἶπε δὲ b) Σάῤῥα πρὸς Ἀβραὰμ, ἰδοὺ συνέκλεισέ με ὁ κύριος τοῦ μὴ τίκτειν, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα c) τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς. d) Τὸ Σάῤῥας ὄνομα μεταληφθὲν ἐστιν ἀρχή μου· φρόνησις δὲ ἡ ἐν ἐμοὶ, καὶ σωφροσύνη ἡ ἐν ἐμοὶ, καὶ ἡ ἐπὶ μέρους δικαιοσύνη, καὶ ἑκάστη τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἣν περὶ ἐμὲ μόνον εἶναι συμβέβηκεν, ἀρχή ἐστιν ἐμοῦ μόνου. Ἐπιστατεῖ γάρ μου καὶ ἡγεμονεύει πειθαρχεῖν ἐγνωκότος, βασιλὶς ἐκ φύσεως ὑπάρχουσα. Ταύτην Μωϋσῆς, (τὸ παραδοξότατον,) καὶ στεῖραν ἀποφαίνει καὶ πολυγονωτάτην, εἴγε τὸ πολυανθρωπότατον τῶν ἐθνῶν ἐξ αὐτῆς ὁμολογεῖ γενέσθαι. Τῷ γὰρ ὄντι ἡ ἀρετὴ πρὸς μὲν τὰ φαῦλα πάντα ἐστείρωται, τῶν δὲ ἀγαθῶν εὐτοκίᾳ χρῆται τοιαύτῃ, ὡς μηδὲ μαιευτικῆς τέχνης δεῖσθαι, φθάνει γὰρ ἀποτίκτουσα. Τὰ μὲν οὖν ζῶα καὶ φυτὰ διαλείποντα τὸν πλείω χρόνον, ἅπαξ ἢ δὶς τὸ πλεῖστον τοὺς οἰκείους δι᾽ ἐνιαυτοῦ φέρει καρποὺς, καθ᾽ ὃν ἔταξεν ἀριθμὸν ἑκάστοις ἡ φύσις, ἐναρμοζόμενον ταῖς ἐτησίοις ὥραις· ἀρετὴ δὲ οὐ διαλείπουσα,

*) Huius opusculi idem est titulus in omnibus codicibus MSS. Eusebius vero Eccl. hist. L. II, c. 18. sic habet, καὶ ὁ περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου. Vbi tamen rectius scribi videtur προπαιδεύματα. Hieron. L. de viris ill. *De Eruditione*, et ex eo Suidas περὶ παιδεύσεως. Hinc vero titulus libelli factus, quod mystice explicans Congressum Abrahami cum Agare ancilla, interuentu Sarae vxoris, hanc perfectae virtutis vel scientiae, illam disciplinae mediae symbolum ponat. Huc vero respicit Origenes contra Celsum L. IV. Plurima hinc etiam depromsit Clem. Alex. Strom. I. tacito licet fere Phi-

Sarra autem vxor Abrahami non pariebat ei; habebat autem ancillam Aegyptiam nomine Agar, dixitque Sarra ad Abraham: Ecce conclusit me Dominus ne parerem: ingredere ad ancillam meam, vt suscipias ex ea liberos. Sarrae nomen exponitur *principatus meus;* nam prudentia mea, temperantia mea, et particularis iustitia, aut vnaquaelibet virtus alia, quae mihi soli contigit, meus tantum principatus est; imperat enim mihi obsequenti voluntarie, pro regina mihi per naturam apposita. Hanc Moses, (quod mireris,) et sterilem ostendit, et foecundissimam; quandoquidem frequentissimam omnium nationum ex hac progenitam fatetur. Nam reuera virtus quantum ad res malas attinet, sterilis est: bonarum vero tam foecunda, vt ne obstetricum quidem opem requirat, partu praeueniens earum operam. Igitur animantes stirpesque per interualla semel atque iterum, vt plurimum, in anno suos fructus afferunt, stato naturae temporumque ordine: virtus vero continue sine cessatione parit omni tempore, non infantulos, sed probos sermones, inculpata

culpata

Philonis nomine. (In Codice A. numero ιζ. signatum hocce opusculum, tractatum περὶ ἀποικίας excipit. P.

a) Gen. XVI. 1.

b) Textus S. Σάρρα cum simplici ρ, et sic infra passim rectius, vt semel monuisse sufficiat. Neque enim adhuc nomen eius mutatum.

c) Sic post Philonem Ambrosius et Chrysostomus, sicut etiam Ioseph. Antiq. L. I. c. 10. Atqui textus Bibliorum; habet τεκνοποιήσω. Sicut etiam Hebr. אבנה. MS. Vat. εἴπως οἰκοδομηθήσομαι.

d) Videtur τελείως excidisse e textu.

σα, ἀνελλιπῶς δὲ καὶ ἀδιαστάτως κατὰ τοὺς ἀμερεῖς χρόνους, ἀεὶ γεννᾷ, βρέφη μὲν οὐδαμῶς, λόγους δὲ ἀστείους, καὶ βουλὰς ἀνεπιλήπτους, καὶ ἐπαινετὰς πράξεις. Ἀλλ' οὔτε πλοῦτος, ᾧ μὴ δυνατόν ἐστι χρῆσθαι, τοὺς κεκτημένους ὠφελεῖ, οὔτε ἡ φρονήσεως εὐτοκία, ἐὰν μὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ ὠφέλιμα τίκτῃ. Τοὺς μὲν γὰρ εἰς ἅπαν ἀξίους ἔκρινε τῆς συμβιώσεως αὐτῆς, οἱ δ' οὔπω ἡλικίαν ἔδοξαν ἔχειν, ὡς ἐπαινετῆς καὶ σώφρονος οἰκουρίας ἀνέχεσθαι, e) οἷς τὰ πρωτέλεια τῶν γάμων ἐφῆκε ποιεῖσθαι, ἐλπίδα καὶ τοῦ f) θύσειν τοὺς γάμους παραχοῦσα. Σάῤῥα οὖν ἡ ἄρχουσά μου τῆς ψυχῆς ἀρετὴ, ἔτικτε μὲν, οὐκ ἔτικτε δ' ἐμοί· οὐ γὰρ ἠδυνάμην πω νέος ὢν τὰ γεννήματα αὐτῆς παραδέχεσθαι· τὸ φρονεῖν, τὸ δικαιοπραγεῖν, τὸ εὐσεβεῖν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν νόθων a) παιδίων, οὓς ἀπεκύησάν μοι αἱ κεναὶ δόξαι. Τροφαὶ γὰρ αἱ τούτων καὶ συνεχεῖς ἐπιμέλειαι καὶ φροντίδες b) ἄλεκτοι, τῶν γνησίων καὶ ὡς ἀληθῶς ἀστῶν ὀλιγωρεῖν ἠνάγκασαν. Καλὸν οὖν εὔχεσθαι τὴν ἀρετὴν μὴ μόνον τίκτειν, ἣ καὶ δίχα εὐχῆς c) εὐτοκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τίκτειν, ἵνα τῶν σπερμάτων καὶ γεννημάτων αὐτῆς μεταλαγχάνοντες, εὐδαιμονῶμεν. Εἴωθε γὰρ θεῷ μόνῳ τίκτειν, τὰς ἀπαρχὰς ὧν ἔτυχεν ἀγαθῶν εὐχαρίστως ἀποδιδοῦσα τῷ τὴν ἀειπάρθενον μήτραν, d) ὥς φησι Μωϋσῆς, ἀνοίξαντι. Καὶ γὰρ τὴν λυχνίαν, τὸ ἀρχέτυπον τοῦ μιμήματος παράδειγμα, ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους φησὶ φαίνειν, δηλονότι τοῦ πρὸς θεόν. Ἑβδόμη γὰρ οὖσα καὶ μέση τῶν ἓξ e) καλαμίσκων δίχα διῃρημένων εἰς τριάδα, ἑκατέρωθεν δορυφορούντων, ἄνω τὰς αὐγὰς ἀποστέλλει πρὸς τὸ f) ἕν, g) λαμ-

e) Ita MSS. (et Cod. A.) pro ἧς in Edit. ibid. scribe πρωτέλεια (vt in Cod. A.)

f) MS. (et Cod. A.) θήσειν, sed nil mutandum. Ita noster infra p. 789.

a) MS. Med. παίδων.

b) Scribe ἄληκτοι.

c) Sic pro ἀτοκεῖ MSS. (et Cod. A.)

d) Gen. XXIX, 31.

culpata conſilia et facinora laudanda. Sed neque diuitiae poſſeſſores ſuos iuuant, ni vtantur eis; nec prudentiae foecunditas nobis proderit, niſi foetus nobis vtiles pariat. Nonnullos quidem non dedignatur perpetuo cum ipſa conuictu, ſed non quiuis maturus eſt tam laudato caſtoque coniugio: qualibus tamen permiſit facere ſponſalia, ſpem etiam nuptiarum celebrandarum faciet. Ergo Sarra virtus principatum tenens in anima mea, parit quidem, ſed non mihi; nondum enim poſſum per aetatem liberos ex ea ſuſcipere: actiones prudentes, iuſtas piasque, propter multitudinem illegitimorum liberorum, quos mihi vanae opiniones enixae ſunt. Nam horum educatio continuaeque de his ſolicitudines curaeque nunquam intermittentes, cogunt legitimam et vere ingenuam ſobolem negligere. Optandum igitur vt virtus non ſolum pariat, quae alioquin etiam foecunda eſt: ſed vt et *nobis ipſis* pariat, vt adepti ſemen eius atque progeniem, felicem vitam exigamus. Solet enim illa ſoli Deo parere, primitias bonorum quae accepit grate reddens ei, qui ſemper virginem *vterum*, vt Moſes loquitur, *aperuit*. Ait enim, lampada, archetypum illud exemplar, ex vna parte lucere, videlicet ad Deum verſa. Cum ſit enim ſeptima, inter ſex cauliculos media bifariam in terniones diuiſos, et latus vtrumque ſtipantes, ſurſum ſplendorem mittit ad illud vnum, ſc. *Deum*, arbitrata lumen fulgidius quam vt admittat mortales oculos. Ideo non dicit Sarram non peperiſſe, ſed negat eam cuiuis parere. Non ſumus

 mus

e) Ita MSS. Vat. Med. et Reg. Paris. quibus ſuffragatur quoque textus Exod. XXXVIII. Editi (et Cod. A.) καυλίσκων. Ibid. ſcribe τριάδας, ex MS. Med.

f) Quidni ὄν?

g) Sic MSS. (et Cod. A.) pro λαμπρότατον. Ibid. mox τὴν σάρραν deeſt in MS. Med. eſtque delendum, redundare enim videtur.

λαμπρότερον ἡγεμένη τὸ φέγγος, ἢ ὡς δύνασθαι θνητῷ αὐτῷ προσβάλλειν τὴν ὄψιν. Διὰ τῦτο ἕ φησι μὴ τίκτειν τὴν Σάῤῥαν, ἀλλ᾽ αὐτῷ τινι μὴ τίκτειν τὴν Σάῤῥαν. Οὐ γάρ ἐσμεν ἱκανοὶ δέξασθαί πω γονὰς ἀρετῆς, εἰ μὴ πρότερον ἐντύχωμεν αὐτῆς τῇ θεραπαινίδι. Θεραπαινὶς δὲ σοφίας, ἡ h) διὰ τῶν προπαιδευμάτων ἐγκύκλιος μυσικὴ i) καὶ λογική. Ὥσπερ γὰρ ἐν μὲν οἰκίαις αὔλειοι πρόκεινται κλισιάδων, ἐν δὲ πόλεσι τὰ προάστεια, δι᾽ ὧν εἴσω βαδίζειν ἔνεστιν· ὕτως καὶ ἀρετῆς πρόκειται τὰ ἐγκύκλια· ταῦτα γὰρ ὁδός ἐστιν ἐπ᾽ ἐκείνην φέρυσα. Χρὴ δ᾽ εἰδέναι, ὅτι τῶν μεγάλων ὑποθέσεων, μεγάλα καὶ τὰ προοίμια εἶναι συμβέβηκε· μεγίστη δὲ ὑπόθεσις ἀρετή· καὶ γὰρ περὶ μεγίστην ὕλην καταγίνεται, τὸν σύμπαντα ἀνθρώπων βίον. Εἰκότως ὖν, ὐ βραχέσι χρήσεται προοιμίοις, ἀλλὰ γραμματικῇ, γεωμετρίᾳ, ἀστρονομίᾳ, ῥητορικῇ, μυσικῇ, τῇ ἄλλῃ λογικῇ θεωρίᾳ πάσῃ, ὧν ἐστι σύμβολον ἡ Σάῤῥας θεραπαινὶς Ἄγαρ, ὡς ἐπιδείξομεν. k) Εἶπε γάρ, φησι, Σάῤῥα πρὸς Ἀβραάμ, ἰδὲ συνέκλεισέ με κύριος τῦ μὴ τίκτειν· εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μυ, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς. Τὰς σωμάτων πρὸς σώματα μίξεις καὶ ὁμιλίας, ἡδονὴν ἐχύσας τὸ τέλος, ὑπεξαιρετέον τῦ παρόντος λόγυ· νῦ γὰρ πρὸς ἀρετήν ἐστι σύνοδος, ἐξ αὐτῆς ἐφιεμένυ παιδοποιεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ δύναιτο l) εὐθύς, ἀλλά τοι τὴν θεραπαινίδα αὐτῆς, τὴν μέσην παιδείαν, ἐγγυᾶσθαι διδασκομένυ. Ἄξιον δὲ τῆς αἰδῦς καταπλαγῆναι σοφίαν, ἥτις τὸ βραδὺ πρὸς γένεσιν ἢ τελέως ἄγονον ὐκ ἠξίωσεν ἡμῖν ὀνειδίσαι· καίτοι τῦ χρησμῦ τἀληθὲς εἰπόντος, ὅτι ὐκ ἔτικτεν, ὐ διὰ φθόνον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀνεπιτηδειότητα. Συνέκλεισε γάρ, φησι, κύριος τῦ μὴ τίκτειν m) ἐμέ· καὶ ὐκ

h) Διὰ redundat, vt opinor.

i) Καὶ λογικὴ deest in MSS. (et in Cod. A.) In vnico tantum Codice Vatic. scribitur καὶ λογικὴ σοφισμάτων γεῦσις. Vnde reponendum conijcio, καὶ λογικὴ σοφισμάτων εὕρεσις. Sic enim noster infra p. 428. e. Pat. vid. sequent.

mus enim idonei prolem ex virtute suscipere, ni prius congrediamur cum eius famula. Est autem sapientiae famula praeuia artium liberalium disciplina, et logica. Sicut enim in domibus vestibula sunt ante ianuam, et vrbes habent sua suburbia per quae adeuntur: ita et ante virtutem artes liberales sitae sunt: nam illa per hanc viam aditur. Sciendum autem quod magnorum argumentorum magna esse conuenit etiam prooemia; virtus autem est argumentum maximum: versatur enim circa materiam maximam, videlicet totam vitam hominum. Merito igitur non paruis vtetur prooemiis, sed grammatica, geometria, astronomia, rhetorica, musica, reliqua rationali contemplatione vniuersa, quae significantur per Agar Sarrae famulam, sicut indicabimus. *Dixit*, inquit, *Sarra ad Abraham: Ecce conclusit me Dominus ne parerem: ingredere ad ancillam meam, vt filios ex ea suscipias.* Corporum cum corporibus coitus, nihil aliud quam voluptatem quaerentes, semouendi ab hoc sermone sunt; est enim hic congressus animi cum virtute liberos sibi ex ea quaerentis; quod si nequeat id statim consequi, docetur tamen ille despondere sibi eius famulam, eruditionem mediam. Vnde mirari libet verecundiam sapientiae, quae non exprobrat nobis tarditatem generandi, aut in totum sterilitatem: quamuis oraculum vere dicat quod *non pariebat*, non propter inuidiam, sed propter nostrammet ipsorum culpam qui non essemus idonei. *Conclusit me*, inquit, *Dominus a pariendo.* Nec addit vocem illam *vobis*, ne videa-

sequent. Forsan etiam καὶ ἄλλη λογικὴ θεωρία, vt infra p. 156. lin. 8. ed. nostr.

k) Gen. XVI, 1.

l) Forte ἐξ αὐτῆς.

m) Ἐμὲ deest in MSS. et textu, et certe multum discrepat ab auctoris argumento, ergo omnino delendum. (Cod. A. συνέκλεισε γάρ με κύριος τοῦ μὴ τίκτειν.)

ὐκ ἔτι προστίθησιν n) ἡμῖν, ἵνα μὴ o) προσφέρειν καὶ ὀνειδίζειν ἀτυχίαν ἑτέροις δοκῇ. Εἴσελθε ὖν, φησι, πρὸς τὴν παιδίσκην μȣ, τὴν τῶν μέσων καὶ ἐγκυκλίων ἐπιστημῶν μέσην παιδείαν, ἵνα p) τεκνοποιήσῃ πρότερον ἐξ αὐτῆς. Αὖθις γὰρ δυνήσῃ καὶ τῶν πρὸς τὴν δέσποιναν ὁμιλιῶν, γενέσει παίδων γνησίων, ἀπόνασθαι. Γραμματικὴ μὲν γὰρ q) ἱστορίας τὰς παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἀναδιδάξασα, r) νόησιν καὶ πολυμάθειαν ἐργάσεται, καὶ ἔτι καταφρονητικῶς ἔχειν ἀναδιδάξει τῶν ὅσα αἱ κεναὶ δόξαι s) τυφλοπλαστῦσι, διὰ τὰς κακοπραγίας, αἷς τὸς ᾀδομένυς παρ' αὐτοῖς ἥρωάς τε καὶ ἡμιθέυς λόγος ἔχει χρήσασθαι. Μȣσικὴ δὲ τὸ μὲν ἄρρυθμον ἐν ῥυθμοῖς, τὸ δὲ ἀνάρμοστον t) ἐν ἁρμονίᾳ, τὸ δὲ ἀπῳδὸν καὶ ἐκμελὲς u) μέλει κατεπᾴδȣσα, τὸ ἀσύμφωνον εἰς συμφωνίαν ἄξει. Γεωμετρία δ' ἰσότητος καὶ ἀναλογίας x) αὐτὰ βαλλομένη τὰ σπέρματα εἰς ψυχὴν φιλομαθῆ, y) γλαφυρότητι συνεχȣ̃ς θεωρίας, δικαιοσύνης ζῆλον ἐμποιήσει. Ῥητορικὴ δὲ καὶ τὸν νοῦν πρὸς θεωρίαν ἀκονησαμένη, καὶ πρὸς ἑρμηνείαν γυμνάσασα τὸν λόγον καὶ συγκροτήσασα, λογικὸν ὄντως ἀποδείξει τὸν ἄνθρωπον, ἐπιμεληθεῖσα τȣ̃ ἰδίȣ καὶ ἐξαιρετȣ̃, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων ζώων ἡ φύσις δεδώρηται. Διαλεκτικὴ δὲ ἡ ῥητορικῆς ἀδελφὴ καὶ δίδυμος, ὥς εἶπόν τινες, τὸς ἀληθεῖς τῶν ψευδῶν λόγȣς διακρίνȣσα, καὶ τὰς τῶν σοφισμάτων πιθανότητας ἐλέγχȣσα, μεγάλην νόσον ψυχῆς, ἀπάτην, ἀκέσεται. Τȣ́τοις ὖν καὶ τοῖς παραπλησίοις ἐνομιλῆσαι καὶ ἐμπρομελετῆσαι λυσιτελές· ἴσως γὰρ ἴσως, ὃ πολλοῖς συνέβη, διὰ τῶν ὑπηκόων ταῖς βασιλίσιν ἀρεταῖς γνωρισθησόμεθα. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ὐ πρότερον πεπηγυίαις καὶ z) πολυτελέσι

χρῆ-

n) Ex Cod. Med. reponendum ὑμῖν.

o) MS. Med. (et Cod. A) προφέρειν.

p) Cod. A. τεκνοποιήσῃς. P.

q) MS. Med. (et Cod. A.) ἱστορίαν, τὴν.

r) MS. Vat. σύνεσιν, idque rectius. Ibid. ex eod. Cod. ſcribo ἔτι (quod Edit. et Cod. A. deeſt.)

videatur opprobrare infelicitatem aliis. *Ingredere igitur*, inquit, *ad ancillam meam*, mediarum encyclicarum artium difciplinam mediam, *vt prius ex ea filios fufcipias*. Pofthac enim poteris confuetudine cum domina frui ad legitimae prolis generationem. Nam grammatica hiftorias quae apud poetas fcriptoresque habentur te docendo, intelligentiam et multiplicem cognitionem tibi praeftabit, efficietque infuper vt contemnas figmenta vanarum opinionum, dum fpectas celebratas illas heroum et femideorum calamitates. Mufica vero quicquid difcrepans fit, in rhythmis, in harmonia incompofitum, in cantu ingratum et diffcnum mulcens, inconcinna ad concinnitatem reducet. Geometria aequalitatis et proportionis femina indens in ftudiofam animam, per contemplationis perpetuae elegantiam, inferet amorem iuftitiae. Rhetorica vero mentem ad confiderandum acuens, et fermonem ad proferendas cogitationes exercens, rationalem vere faciet hominem, curans id quod illi proprium eximiumque a natura donatum eft. Dialectica rhetoricae germana gemellaque, vt quidam aiunt, falfos fermones a veris difcernens, et fophismata perfuafibilia redarguens, magnum morbum animae, deceptionem, perfanabit. In his et fimilibus verfari ac praeexercitari profuerit; fortaffis enim contingere nobis poteft quod multis contingit, vt per famulas in reginarum virtutum familiaritatem nos infinuemus. Viden' vt et corpus noftrum non prius folitis et lautis cibis vtitur quam in pueritia nutritum fit fimplicibus et lactariis? Ad eundem fane

s) MSS. τυφοπλαςῦσι, fed recepta lectio potior.
t) Deeft ἐν in MSS. et certe facile poteft abeffe.
u) Ita MSS. (acc. Cod. A.) pro μέλος (Mox Cod. A. ἤζει.)
x) MS. Med. ἀμβαλομένη.
y) Sic Codd. Vat. et Med. Editi γλαφυρότητος — — θεωρίαις. (Cod. A. γλαφυρότητος — — θεωρίαις)
z) Forfan τελείαις. Sic enim mox infra.

χρῆται τροφαῖς, πρὶν ἢ ταῖς ἀποικίλοις καὶ γαλακτώδεσιν ἐν ἡλικίᾳ τῇ βρεφώδει; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῇ ψυχῇ, παιδικὰς μὲν νόμισον ηὐτρεπίσθαι τροφάς, τὰ ἐγκύκλια, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῶν θεωρήματα· τελειοτέρας δὲ καὶ πρεπούσας ἀνδράσιν ὡς ἀληθῶς, τὰς ἀρετάς. Οἱ δὲ πρῶτοι τῆς μέσης παιδείας χαρακτῆρες διὰ δυοῖν παρίστανται συμβόλων, τοῦ τε γένους, καὶ τοῦ ὀνόματος· γένος μὲν ἐστιν Αἰγυπτία, καλεῖται δὲ Ἄγαρ· τοῦτο δὲ ἑρμηνευθὲν ἐστι παροίκησις. Ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐγχορεύοντα ταῖς ἐγκυκλίοις θεωρίαις, καὶ a) πολυμαθίαις ἑταῖρον ὄντα, τῷ γεώδει καὶ Αἰγυπτίῳ προσκεκληρῶσθαι σώματι· χρήζοντα καὶ ὀφθαλμῶν, ὡς ἰδεῖν καὶ ἀναγνῶναι· καὶ ὤτων, ὡς b) προσχεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὡς ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν ἀναπτύξαι. Δίχα γὰρ τοῦ κρίνοντος, τὸ κρινόμενον οὐ πέφυκε καταλαμβάνεσθαι· κρίνει δὲ τὸ αἰσθητὸν αἴσθησις, ὥστ' ἀκριβωθῆναί τι τῶν κατὰ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ἐν οἷς ἦ πλεῖον μοῖρα τοῦ φιλοσοφεῖν, οὐκ c) ἐνῆν ἄνευ αἰσθήσεως. Αἴσθησις δὲ, τὸ σωματοειδέστερον ψυχῆς μέρος, τῷ τῆς ὅλης ψυχῆς ἀγγείῳ προσεββίζωται· τὸ δὲ τῆς ψυχῆς ἀγγεῖον, Αἴγυπτος διὰ συμβόλου προσονομάζεται. Χαρακτὴρ μὲν εἷς ὁ ἀπὸ τοῦ γένους οὗτος, ᾧ ἡ θεραπαινὶς ἀρετῆς ἔλαχεν· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ποῖος d) ἢ τίς ἐστιν, ἐπισκεψώμεθα. Τὴν μέσην παιδείαν παροίκου λόγον ἔχειν συμβέβηκεν· ἐπιστήμη μὲν γὰρ καὶ σοφία καὶ ἀρετὴ πᾶσα, αὐθιγενὴς καὶ αὐτόχθων, καὶ πολῖτις, ὡς ἀληθῶς ἐστι, μόνη τοῦ παντός· αἱ δὲ ἄλλαι παιδεῖαι, δευτέρων καὶ e) τρίτων καὶ ὑστάτων ἄθλων τυγχάνουσαι, μεθόριοι ξένων καὶ ἀστῶν εἰσιν· οὐδετέρου τε γὰρ γένους ἀκράτου, καὶ πάλιν ἀμφοῖν κατά τινα κοινωνίαν ἐφάπτονται. f) Πάροικοι γάρ, τῷ μὲν ἐνδιατρίβειν g) ἀστοῖς, τῷ δὲ μὴ κατοικεῖν, ἀλλοδαποῖς ἰσοῦνται. Καθάπερ, οἶμαι, καὶ οἱ θετοὶ παῖδες, ᾗ μὲν κληρονομοῦσι τὰ τῶν θεμέ-

a) Melius πολυμαθείας.

b) Ita MSS. (et Cod. A.) pro προσέχειν.

c) MS. Med. ἂν ἦν, recte.

modum existimandum est animae quoque pueriles cibos praeparatos, artes liberales, et contemplationes singularum proprias, perfectiores autem et qui vere viros deceant, esse virtutes. Caeterum huius mediae disciplinae praecipuas notas per duo signa dignoscimus, per genus et nomen: siquidem Aegyptia genere, nominata Agar: hoc autem exponitur, *peregrinatio*. Necesse est enim vt qui choreas liberalium contemplationum frequentat, et multiplicem eruditionem sectatur, terreno Aegyptioque sit adscriptus corpori, cum et oculis ad lectione, opus habeat, et auribus ad auscultandum, et reliquis sensibus ad tractanda sensibilia singula. Nam sine iudicante iudicari aliquid natura non patitur: iudicatur autem per sensum sensibile, itaque sine sensu res istae in hoc mundo sensibili, in quibus maximae sunt philosophiae partes, nequeunt accurate percipi. Sensus porro est animae pars magis corporea, radicata in totius animae conceptaculo: istud vero animae vas *Aegyptus* figurate nominatur. Hicce est vnus ex genere character, quem ancilla virtutis habet; iam alterum, scilicet nominis, qualis sit consideremus. Mediam disciplinam inquilinae ius habere contigit. Etenim scientia et sapientia et quaelibet virtus indigena est et sola reuera ciuis huius vniuersitatis: reliquae disciplinae secundum, tertium et extremum ordinem nactae, mediae censentur inter ciues et hospites: ad neutrum enim genus in totum pertinent, et cum vtroque habent commune nonnihil. Nam inquilini ex commoratione inter ciues habentur, sed quia non est eis certum domicilium, exteri. Sicut, opinor, adoptiui filii, quatenus adoptantium haeredes fiunt, pro natiuis aestimantur: quatenus aliunde nati

 sunt,

d) Cod. A. ἤ τίς deest. P.

e) Καὶ τρίτων addidi ex MSS. (acc. Cod. A.)

f) Omnino scribendum παροίκοις.

g) Sic Cod. Med. Editi (et Cod. A.) αὐτοῖς.

θεμένων, τοῖς γνησίοις, ἣ δ᾽ ὁ γεγέννηται πρὸς αὐτῶν, τοῖς ὀθνείοις. Ὃν δὴ λόγον ἔχει δέσποινα μὲν πρὸς h) θεραπαινίδας, γυνὴ δὲ ἀστὴ πρὸς παλλακὴν, τοῦτον ἕξει τὸν λόγον ἀρετὴ i) Σάρρα πρὸς παιδείαν Ἄγαρ· ὥστ᾽ εἰκότως τοῦ θεωρίαν καὶ ἐπιστήμην ἐζηληκότος, Ἀβραὰμ ὄνομα, γένοιτο ἡ μὲν ἀρετὴ, Σάῤῥα γυνὴ, παλλακὴ δὲ Ἄγαρ, ἡ ἐγκύκλιος μουσικὴ πᾶσα. Ὧι τινι μὲν οὖν φρόνησις ἐκ k) διδασκάλων περιγίνεται, τὴν Ἄγαρ οὐκ ἂν ἀποδοκιμάζοι· πάνυ γὰρ ἀναγκαία ἡ τῶν προπαιδευμάτων κτῆσις, εἰ δέ τις τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἄθλους ἐγνωκὼς διαπονεῖν, μελέταις χρῆται συνεχέσιν, ἀνενδότως ἔχων πρὸς ἄσκησιν, δύο μὲν ἀστὰς, παλλακὰς δὲ τὰς ἴσας, τῶν ἀστῶν θεραπαινίδας, l) ἄξεται. Φύσιν δὲ καὶ ἰδέαν ἔλαχεν αὐτῶν ἑκάστη m) διαφορὰν· αὐτίκα τῶν ἀστῶν, ἡ μέν ἐστιν ὑγιεινοτάτη καὶ εὐσταθεστάτη καὶ εἰρηνικωτάτη κίνησις, ἣν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ὠνόμασεν n) Λείαν· ἡ δὲ ἔοικεν ἀκόνῃ, καλεῖται δὲ Ῥαχὴλ, πρὸς o) ἣν ὁ φίλαθλος καὶ φιλογυμναστὴς νοῦς παραθηγόμενος ὀξύνεται· ἑρμηνεύεται δὲ ὅρασις βεβηλώσεως, οὐκ ἐπειδὴ βεβήλως ὁρᾷ, ἀλλὰ τ᾽ οὐναντίον, ὅτι τὰ ὁρατὰ καὶ αἰσθητὰ, παρὰ τὴν ἀκήρατον φύσιν τῶν ἀοράτων καὶ νοητῶν, οὐκ εὐαγῆ, βέβηλα δὲ εἶναι νομίζει. Τῆς γὰρ ψυχῆς ἡμῶν διμεροῦς ὑπαρχούσης, καὶ τὸ μὲν λογικὸν, τὸ δ᾽ ἄλογον ἐχούσης, ἀρετὴν p) ἑκατέρου ὑπάρχειν συμβέβηκε, Λείαν μὲν q) τοῦ λογικοῦ, τοῦ δὲ ἀλόγου Ῥαχήλ. Γυμνάζει γὰρ ἡμᾶς, ἡ μὲν διὰ τῶν r) αἰσθήσεων καὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν, πάντων καταφρονητικῶς ἔχειν, ὧν ἀλογεῖν ἄξιον, δόξης καὶ πλούτου καὶ ἡδονῆς, ἃ περίβλεπτα

καὶ

h) MS. Vat. θεραπαινίδα.

i) Cod. A. et Edit. Σάῤῥα, moxque ἐζηλωκότος Ἀβραάμ. P.

k) MS. Med. διδασκαλίας, sicque rectius.

l) Cod. A. ἕξεται. P.

m) Editi et Cod. A. διάφορον et mox ὠνόμασαν. P.

n) Vocis etymon a graeca lingua deducit, adeoque alludit

ad

ſunt, pro alienis. Itaque ſicut ſe habet hera ad ancillam, matrona ad concubinam, ita ſe habet virtus Sara ad diſciplinam Agar; iure igitur contemplationi ſcientiaeque dedito, cui Abrahamus nomen, virtus *Sarra* pro vxore fuerit: Agar vero, id eſt vniuerſa encyclopaedia, pro pellice. Ergo qui prudentiam diſcit a praeceptoribus, Agarem non reiiciet; eſt enim valde neceſſaria primarum diſciplinarum poſſeſſio; quod ſi quis paratus certamina pro virtute ſubire, exercet ſe continue in eis, nulli cedens labori, duas matronas, ac totidem matronarum ancillas pellices ducet. Singularum autem diuerſa ſunt ingenia: matronarum altera, ſaniſſima optime conſtituta pacatiſſimaque motio, ex re Lia nomen habet; altera coti ſimilis Rachel vocatur, ad quam animus certaminis exercitiique cupidus ſe atterens acuitur; exponitur autem *viſio profanationis*: non quod profane videat, ſed contra, quia viſibilia ſenſibiliaque, collata cum immortali natura inuiſibilium et mente perceptorum, non ſancta ſed profana eſſe iudicat. Nam cum anima noſtra bipartita ſit, partim bruta partim rationalis, vtrique ſua virtus eſt, Lia rationali parti, Rachel irrationali. Exercet enim nos altera *Rachel*, per exercitia, et rationis partes, vt contemnamus omnia contemnenda, gloriam, diuitias, voluptatem, quae vulgus hominum ſuſpicit, et magna contentione perſequitur, corrupto auditu, caeterorumque ſenſuum iudicio. Altera vero *Lia* docet, vt inaequalem aſperamque

ramque

ad notam voluptatis definitionem, quae λεία κίνησις eſt dicta. Laertius in Ariſtipp. ſeg. 89. τέλος δὲ ἀπέφαινε τὴν λείαν κίνησιν. vid. Cic. de fin. L. II. c. 3. Clem. Alex. Strom II. p. 485. et ſupra p. 62. Tom. III. ed. n.

o) Melius ἦς.

p) MS. Med. ἑκατέρῳ. (Cod. A. ἑκατέροιν.)

q) MS. Med. τὸ λογικὸν, τὸ δὲ ἄλογον. (acc. Cod. A.)

r) Melius ἀσκήσεων, neque enim exercitatio fit per ſenſus.

καὶ περιμάχητα ὁ πολὺς καὶ ἀγελαῖος ἀνθρώπων ὄχλος κρίνει, s) δεδεκασμέναις μὲν ἀκοαῖς, δεδεκασμένῳ δὲ τῷ τῶν ἄλλων t) αἰσθήσεων δικαστηρίῳ. Ἡ δὲ ἀναδιδάσκει τὴν ἀνώμαλον καὶ τραχεῖαν ὁδὸν ἄβατον φιλαρέτοις ψυχαῖς u) ἐκτρέπεσθαι, λείως δὲ διὰ τῆς λεωφόρου βαίνειν ἄνευ πταισμάτων καὶ τῶν ἐν ποσὶν ὀλίσθων. Ἀναγκαίας οὖν τῆς μὲν προτέρας ἐστὶ θεραπαινὶς, ἡ διὰ τῶν φωνητηρίων ὀργάνων ἑρμηνευτικὴ δύναμις, καὶ ἡ λογικὴ σοφισμάτων εὕρεσις, εὐστόχῳ πιθανότητι καταγοητεύουσα· τῆς δὲ ἀναγκαῖαι τροφαὶ, βρῶσίς τε καὶ πόσις. Ὀνόματα δὲ ἡμῖν τῶν δυεῖν θεραπαινίδων ἀνέγραψε, Ζέλφαν τε καὶ Βάλλαν· ἡ μὲν οὖν Ζέλφα μεταληφθεῖσα, πορευόμενον καλεῖται στόμα, τῆς ἑρμηνευτικῆς καὶ διεξοδικῆς σύμβολον δυνάμεως· ἡ δὲ Βάλλα, κατάποσις, τὸ πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον θνητῶν ζώων ἔρεισμα. Καταπόσει γὰρ τὰ σώματα ἡμῶν ἐνορμεῖ, καὶ τὰ τοῦ ζῆν πείσματα ἐκ ταύτης ὡς ἀπὸ κρηπῖδος ἐξῆπται. Πάσαις οὖν ταῖς εἰρημέναις δυνάμεσιν ὁ ἀσκητὴς ἐνομιλεῖ, ταῖς μὲν ὡς ἐλευθέραις καὶ ἀσταῖς, ταῖς δὲ ὡς δούλαις καὶ παλλακίσιν. Ἐφίεται μὲν γὰρ τῆς Λείας κινήσεως· Λεία δὲ κίνησις ἐν μὲν σώματι γινομένη, ὑγείαν, ἐν δὲ ψυχῇ, καλοκαγαθίαν καὶ δικαιοσύνην ἂν ἐργάσαιτο. Ῥαχὴλ δὲ ἀγαπᾷ, πρὸς τὰ πάθη παλαίων, καὶ πρὸς ἐγκράτειαν ἀλειφόμενος, τοῖς αἰσθητοῖς πᾶσιν ἀντιταττόμενος. Διττοὶ μὲν γὰρ ὠφελείας τρόποι, ἢ κατὰ ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν x) ὡς ἐν εἰρήνῃ, y) ἢ κατὰ ἀντίταξιν καὶ ὑφαίρεσιν κακῶν, ὡς ἐν πολέμῳ· Λεία μὲν οὖν ἐστι, καθ᾽ ἣν συμβαίνει τὰ πρεσβύτερα καὶ z) ἡγεμονεύοντα ἀγαθὰ καρποῦσθαι· Ῥαχὴλ δὲ, καθ᾽ ἣν τὰ ὡς ἂν ἐκ πολέμου λάφυρα. Τοιαύτη μὲν ἡ πρὸς τὰς ἀστὰς συμβίωσις· χρήσει δὲ ὁ ἀσκητὴς Βάλλας μὲν, καταπόσεως, ἀλλὰ ὡς δούλης καὶ παλλακίδος· ἄνευ γὰρ τροφῆς καὶ ζωῆς,

s) Cod. A. δεδεκασμένος. P.

t) Sic MSS. pro αἰσθητηρίων. (Cod. A. τῷ ἄλλῳ τῶν αἰσθήσεων)

ramque viam, ſtudioſis virtutis animabus inacceſſam deuitemus, et inoffenſe per tritam a populo ſtratamque incedamus, nusquam labente veſtigio. Neceſſe eſt igitur vt prioris ancilla ſit eloquendi facultas, et arguta ſophismatum inuentio, acuta perſuaſione faſcinans. Alterius vero, illa victus ratio quae cibum potumque requirit. Horum vero nomina, Zelpha et Balla, ſcripta exſtant; Zelpha idem ſonat quod *oris iter*, et eloquendi facultatem ſignificat. Balla vero *deglutitionem*, quae eſt mortalium animalium praecipuum firmamentum et ſumme neceſſarium. A deglutitione enim ſuſtinentur corpora, et vitae rudentes ab hac religati ſunt ceu crepidine. Cum his igitur omnibus potentiis mediator ille habet conſuetudinem, cum alteris vt ingenuis et ciuibus, cum alteris vt ancillis et pellicibus. Expetit enim Liam, placidum motum, placidus autem motus ſanitatem in corpore, in anima honeſtatem et iuſtitiam operatur; Rachelem etiam diligit, colluctans cum affectibus, et exercens ſe ad temperantiam, reſiſtensque omnibus rebus ſenſibilibus. Duobus enim modis vtilitatem capimus, dum vel vt in pace bonis fruimur, vel vt in bello mala profligamus arcemusque. Per Liam igitur antiquiſſima et praecipua bona percipimus: per Rachelem, velut ex hoſtibus manubias. Huiusmodi eſt cum his matronis conſuetudo; opus habet nihilominus etiam Balla, deglutitione, exercitator, ſed vt ancilla et pellice: niſi enim edat et viuat, bene viuere non poteſt: quandoquidem indifferentia ſemper melioribus pro fundamento ſunt; opus habet Zelpha quoque diſſerendi facultate, vt pars ipſa rationali duplici

u) MSS. Med. ἐκτρέπεσθαι.

x) Ὡς addidi ex MS. Med.

y) Melius ἡ δὲ κατά. (Cod. A. ἣ. deeſt.)

z) Melius ſcribitur ob contextum, ἑρμηνεύοντα. Ibi ζωῆς ſcribe πόσεως.

ζωῆς, οὐδ' ἂν τὸ a) εὖ ζῆν περιγένοιτο· ἐπειδὴ τὰ μέσα τῶν ἀμεινόνων ἀεὶ θεμέλιοι· χρῄζει δὲ καὶ Ζέλφας διεξοδικῆς ἑρμηνείας, ἵνα τὸ λογικὸν αὐτὸ διχόθεν συνερανίζηται πρὸς τελείωσιν, ἔκ τε τῆς κατὰ διάνοιαν πηγῆς, καὶ ἐκ τῆς περὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον ἀποῤῥοῆς. Ἀλλ' οὗτοι μὲν καὶ πλειόνων γυναικῶν καὶ παλλακίδων, οὐκ ἀστῶν μόνον, ἄνδρες ἐγένοντο, ὡς αἱ ἱεραὶ μηνύουσι γραφαί· τῷ δὲ Ἰσαὰκ οὔτε πλείους γυναῖκες, οὔτε συνόλως παλλακή, μόνη δὲ ἡ κουρίδιος ἄχρι παντὸς συνοικεῖ. Διὰ τί; ὅτι καὶ ἡ b) διδακτικὴ ἀρετὴ ἣν Ἀβραὰμ μέτεισι, πλειόνων δεῖται, γνησίων μὲν τῶν κατὰ φρόνησιν, νόθων δὲ τῶν κατὰ τὰ ἐγκύκλια προπαιδευμάτων θεωρήματα. Καὶ ἡ δι' ἀσκήσεως c) τελειουμένη, περὶ ἣν Ἰακὼβ ἐσπουδακέναι φαίνεται. Διὰ πλειόνων γὰρ καὶ διαφερόντων αἱ ἀσκήσεις δογμάτων, ἡγουμένων ἑπομένων, προαπαντώντων ὑστεριζόντων, πόνους τοτὲ μὲν ἐλάττους, τοτὲ δὲ μείζους ἐχόντων. Τὸ δὲ αὐτομαθὲς γένος οὗ ἐκοινώνησεν Ἰσαάκ, ἡ εὐπαθειῶν ἀρίστη χαρά, φύσεως ἁπλῆς καὶ ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου μεμοίραται, μήτε ἀσκήσεως, μήτε διδασκαλίας δεόμενον, ἐν οἷς παλλακίδων ἐπιστημῶν, οὐκ ἀστῶν μόνων ἐστὶ χρεία. Θεοῦ γὰρ τὸ αὐτομαθὲς καὶ αὐτοδίδακτον ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καλὸν ὀμβρήσαντος, ἀμήχανον ἦν ἔτι δούλαις καὶ παλλακαῖς συμβιῶναι τέχναις, νόθων δογμάτων, οἷα παίδων, ὀρεχθέντα. Δεσποίνης γὰρ καὶ βασιλίδος ἀρετῆς, ὁ τούτου λαχὼν τοῦ γέρως, ἀνὴρ ἀναγράφεται· καλεῖται δὲ παρὰ μὲν Ἕλλησιν ὑπομονή, παρὰ δὲ τοῖς Ἑβραίοις Ῥεβέκκα. Ζητεῖ γὰρ ὁ ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον εὑράμενος σοφίαν δι' εὐμοιρίαν φύσεως καὶ d) εὐτοκίαν ψυχῆς, οὐδὲν τῶν εἰς βελτίωσιν· ἔχει γὰρ ἐν ἑτοίμῳ τέλεια τὰ τοῦ θεοῦ δῶρα, χάρισι ταῖς e) πρεσβυτέραις ἐπιπνευσθέντα, βούλεται δὲ καὶ εὔχεται ταῦτα ἐπιμεῖναι. Παρ' ὃ μοι δοκεῖ καὶ ὁ εὐεργέτης, ἵνα f) διαιωνίζωσιν αἱ χάριτες αὐτοῦ τῷ λαβόντι

a) Εὖ videtur redundare.

b) Potter ad Clement. Alex. Strom. I. p. 334. scribendum monet διδακτή, idque recte.

duplici modo ad perfectionem conferat, tum ex animi fonte, tum et riuo inde promanante per vocis organum. Verum iſti pluribus vel concubinis, nec iſtis ingenuis ſolum, vſi ſunt, vt in ſacra ſcriptura legitur; at cum Iſaac non plures vxores, non pellex vlla, ſed coniux vnica, quam virginem puellam duxerat, eſt perpetua vitae ſocia. Cur ita? quia virtus quae diſcitur, qualis Abrahami fuit, pluribus indiget legitimis iuxta prudentiam, adulterinis iuxta diſciplinas, quas liberales vocamus. Quin etiam et *virtus* quae per meditationem conquiritur, qualem Iacob ſectari videtur. Exercitationes enim conſtant ex compluribus et variis dogmatibus, antecedentibus, conſequentibus, citius aut ſerius occurrentibus, et labores nunc minores nunc maiores exhibentibus. At genus à ſeipſo doctum, in quo Iſaac cenſetur, iſta bonarum affectionum optima laetitia, naturà ſimplice, merà ſinceraque gaudet, nec exercitatione vlla nec doctrina indigens; ad quas parandas non ſolum matronis ſcientiis, ſed et illis alteris, pellicibus, opus eſt. Cum enim Deus bonum eximium ſcientias, ſine praeceptore coelitus impluit, impoſſibile eſt delectari amplius ancillis et concubinis artibus, et teneri deſiderio, tanquam filiorum, dogmatum illegitimorum. Siquidem dominaeque reginaeque virtutis maritus appellatur, cui tantus honor contigit; ea Latine *patientia*, Hebraice Rebeccà vocatur. Nam quisquis naturae ſuae felicitate et foecunditate animae ſine labore ſapientiam aſſecutus eſt, nullum profectum requirit amplius; habet enim in promptu perfecta dona Dei, inſpirata per illas antiquas gratias, quae ſibi prioribus gratiis conceſſa cupit et optat perpetua. Et hoc eſt, opinor, cur

c) Sic MS. Med. Editi (et Cod. A.) *τελυμένη.*
d) MS. Vat. *εὐγονίαν.*
e) Forte melius *παρθένοις.*
f) MS. Vat. *συνδιαιωνίζωσιν*, idque rectius.

βόντι γυναῖκα, τὴν ἐπιμονὴν ἐγγυῆσαι. g) Ἀνάμνησις γεμὴν μνήμης τὰ δευτερεῖα φέρεται, καὶ ὁ ἀναμιμνησκόμενος τῦ μεμνημένϑ· ὁ μὲν γὰρ ἔοικε τῷ συνεχῶς ὑγιαίνοντι, ὁ δὲ τῷ ἐκ νόσϑ ἀναλαμβάνοντι. Λήθη γὰρ νόσος μνήμης· ἀνάγκη δὲ τὸν h) ὑπομνήσει χρώμενον ἐκλαθέσθαι πρότερον ὧν ἐμέμνητο. Τὴν μὲν οὖν μνήμην Ἐφραιμ, ἑρμηνευόμενον καρποφορίαν, ὀνομάζει ὁ ἱερὸς λόγος, τὴν δὲ ἀνάμνησιν, ἐκ λήθης, Μανασσῆν, προσαγορεύϑσιν Ἑβραῖοι. i) Ὄντως γὰρ ἡ μὲν τῦ μεμνημένϑ ψυχὴ καρποφορεῖ ἃ ἔμαθεν, ϑδὲν ἀποβάλλϑσα αὐτῶν· ἡ δὲ τῦ ἀναμνήσει χρωμένϑ, ἔξω λήθης γίνεται, ᾗ πρὶν ὑπομνησθῆναι κατείχητο. Μνημονικᾷ μὲν οὖν ἀνδρὶ ἀστὴ σύμβιοῖ γυνὴ, μνήμη· ἐπιλανθανομένῳ δὲ παλλακὴ, ἀνάμνησις, σύρα τὸ γένος, k) ἀλαζὼν καὶ ὑπέραυχος. Συρία γὰρ ἑρμηνεύεται μετεωρία. Τῆς δὲ παλλακίδος ταύτης, ἀναμνήσεως, ἐστιν υἱὸς Μαχεὶρ ὡς Ἑβραῖοι καλϑσιν, ὡς δὲ Ἕλληνες, l) πατρός. Νομίζϑσι γὰρ οἱ ἀναμιμνησκόμενοι τὸν πατέρα νοῦν αἴτιον εἶναι τῦ ὑπομνησθῆναι, καὶ ϑ λογίζονται, ὅτι ὁ αὐτὸς ϑτος ἐχώρησέ ποτε καὶ λήθην, ϑκ ἂν δεξάμενος αὐτὴν, εἰ παρ' αὐτὸν ἦν τὸ μεμνῆσθαι. Λέγεται γὰρ, Ἐγένοντο υἱοὶ Μανασσῆ, ὃς ἔτεκεν αὐτῷ ἡ παλλακὴ m) σύρα, τὸν Μαχεὶρ. Μαχεὶρ δὲ ἐγέννησε τὸν Γαλαάδ. Καὶ Ναχὼρ, n) καίτοι ὁ ἀδελφὸς Ἀβραὰμ, ἔχει δύο γυναῖκας, ἀστήν τε καὶ παλλακήν· ὄνομα δὲ τῆς μὲν ἀστῆς Μελχὰ, Ῥϑμὰ δὲ τῆς παλλακίδος. Ἀλλ' ϑχ ἱστορικὴ γενεαλογία ταῦτ' ἐστιν ἀναγραφεῖσα παρὰ τῷ σοφῷ νομοθέτῃ, μηδεὶς τῶν εὖ φρονῶν ὑπονοήσειεν· ἀλλὰ πραγμάτων ψυχὴν ὠφελῆσαι

g) Similia vide supra de Migr. Abr. Tom. III. p. 506. seq. e. n. P.

h) Ex contextu reponendum videtur, ἀναμνήσει. Item infra pro ὑπομνησθῆναι, scribe ἀναμνησθῆναι.

i) Sic MS. Med. Editi (et Cod. A.) ϑτως.

k) MS. Vat. ἀλαζὸν καὶ ὑπέραυχον, sc. γένος.

l) Ex etymo nominis μαχεὶρ scribendum πρατῆρος, venditoris,

cur ille autor omnis beneficentiae, volens ratas ſuas gratias, ei qui acceperat, facere, vxorem deſpondet perſeuerantiam. Reminiſcentia tamen ſecundum a memoria locum tenet, et reminiſcens a memore; ille enim ſimilis eſt vſo conſtanter bona valetudine, hic ex morbo reconualeſcenti. Nam obliuio morbus eſt memoriae; quisquis autem reminiſcitur, neceſſum eſt, vt oblitus prius fuerit quorum meminerat. Memoriam igitur ſacra ſcriptura Ephraim nominat, quam vocem *fertilitatem fructuum* interpretari licet: reminiſcentiam autem, *extra obliuionem*, Manaſſem, vocant Hebraei. Profecto enim anima memoris profert ceu fructum, quae didicit, nihil eorum amittens: reminiſcentis autem, extra obliuionem egreditur, qua priusquam meminerat, tenebatur. Itaque ingenua vxor cum memori marito cohabitat, memoria: cum obliuioſo pellex, reminiſcentia, Syra genere, iactabunda et arrogans: nam Syria *ſublimitas* interpretatur. Huius concubinae reminiſcentiae filius eſt Macheir, vt appellant Hebraei, ac ſi Latine dicas, *patris*. Nam qui reminiſcuntur, putant animum eſſe reminiſcendi patrem, nec reputant ſecum, quod is ipſe aliquando admiſit in ſe obliuionem, non facturus, ſi habuiſſet in poteſtate memoriam. Scriptum eſt enim: *Nati ſunt filii Manaſſae, quos peperit ei concubina Syra, primum Macheir, qui genuit Galaad.* Nachor quoque frater Abraham duas mulieres habuit, vxorem et pellicem: vxoris nomen Melcha, Ruma vero pellicis. Atqui

ditoris, ab hebraea voce מכר. Hieron. Lib. nom. hebr. *Macher, vendens;* ſed ex ſequentibus probabile eſt, nil mutandum. Anne Auctor reſpicit, Paralip. VII, 14. ἔτεκε μαχὶρ πατέρα γαλαάδ. Hinc forſan noſter ex errore, nomen Machir patrem ſignificare exiſtimauit.

m) MS. Med. ἡ, σύρα.

n) MSS. (acc. Cod. A.) μέντοι.

σαι δυναμένων διὰ συμβόλων ἀνάπτυξις. Τὰ δ' ὀνόματα μεταβαλόντες εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον, εἰσόμεθα τὴν ὑπόσχεσιν ἀληθῆ. Φέρε οὖν ἕκαστον αὐτῶν o) ἐρευνήσωμεν· Ναχὼρ ἑρμηνεύεται φωτὸς ἀνάπαυσις· Μελχὰ δὲ βασίλισσα· Ῥουμὰ δὲ ὁρῶσά τι. Τὸ μὲν οὖν φῶς ἔχειν κατὰ διάνοιαν, ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀναπαυόμενον καὶ ἠρεμοῦν καὶ ἀκίνητον, οὐ τέλειον ἀγαθόν. Ἡσυχίᾳ μὲν γὰρ τὰ κακὰ χρῆσθαι λυσιτελὲς, τὰ δὲ ἀγαθὰ κινήσει, συμφέρον. Τίς γὰρ ὄνησις εὐφώνου ἡσυχάζοντος, ἢ μὴ αὐλοῦντος αὐλητοῦ, ἢ κιθαριστοῦ μὴ κιθαρίζοντος, ἢ συνόλως τεχνίτου τὰ κατὰ τὴν τέχνην μὴ ἐνεργοῦντος; Ἡ γὰρ ἄνευ p) πράξεως θεωρία ψιλὴ, πρὸς οὐδὲν ὄφελος τοῖς ἐπιστήμοσιν. Οὐ γὰρ ὁ παγκρατιάζειν ἢ πυκτεύειν ἢ παλαίειν εἰδὼς, ἐξαγκωνισθεὶς ἀπόναιτ' ἂν ἀθλήσεως· ἢ ὁ τὴν τοῦ τρέχειν ἐπιστήμην ἐκμαθὼν, εἰ ποδαγρικῷ χρήσαιτο πάθει, ἤ τινα ἄλλην περὶ τὰς βάσεις κῆρα ἀναδέξαιτο. Φῶς δὲ ψυχῆς ἡλιοειδέστατον, ἐπιστήμη· καθάπερ γὰρ τὰ ὄμματα αὐγαῖς, καὶ ἡ διάνοια σοφίᾳ περιλάμπεται, καὶ ὀξυδερκέστερα ἐμβλέπειν, ἐγχειρουμένη καινοῖς ἀεὶ θεωρήμασιν, ἐθίζεται. Φωτὸς οὖν ἀνάπαυσις ἑρμηνεύεται Ναχὼρ εἰκότως· ὁ μὲν γὰρ Ἀβραὰμ ἐστι τοῦ σοφοῦ συγγενὴς, φωτὸς τοῦ κατὰ σοφίαν μετέσχηκεν· ὁ δ' οὐ συναποδεδήμηκεν αὐτῷ, τὴν ἀπὸ τοῦ γενομένου πρὸς τὸ ἀγέννητον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου πρὸς τὸν κοσμοπλάστην ἀποδημίαν, χωλὴν καὶ ἀτελῆ τὴν ἐπιστήμην ἐκτήσατο, ἀναπαυομένην καὶ q) μένουσαν, μᾶλλον δ' ἀνδριάντος ἀψύχου τρόπον πεπηγυῖαν. Τῆς γὰρ Χαλδαϊκῆς οὐ μετανίσταται χώρας, τουτέστι τῆς περὶ ἀστρονομίαν θεωρίας οὐ διαζεύγνυται· τὸ γενόμενον πρὸ τοῦ πεποιηκότος, καὶ κόσμον πρὸ θεοῦ τετιμηκὼς, μᾶλλον δὲ τὸν κόσμον αὐτὸν θεὸν r) αὐτοκράτορα νομίζων, οὐκ αὐτοκράτορος ἔργον θεοῦ. Μελχὰν δὲ ἄγεται γυναῖκα, οὐκ ἀνθρώπων ἢ πόλεων ἀφηγουμένην s) τύχῃ βασιλίδα,

ἀλλ'

o) MS. Med. ὑπομνήσομεν. (Cod. A. ἀναμνήσωμεν, addita in margine recepta lectione.)

p) MSS. Vat. πράξεων.

Atqui non historicam genealogiam ibi contexit legislator sapientissimus, quod absit vt quisquam sanus suspicetur: sed, sub allegoriis prodit res animae profuturas. Quod si haec nomina vertantur in linguam nobis vernaculam, quid sibi velint apparebit. Age igitur, scrutemur singula: Nachor idem est quod *luminis requies:* Melcha quod *regina*: Ruma significat *videntem aliquid*. Ergo lucem habere in mente bonum est: quod autem quiescit et cessat immotum, imperfectum bonum est. Nam mala quiescere expedit, bona vero moueri. Quis enim est vsus cantoris silentis, aut boni tibicinis aut citharistae tibia aut cithara non vtentis; aut in vniuersum cuiuscunque artificis suam artem non exercentis? nam sine actione sola contemplatio scientibus ad nihil est vtilis. Nec enim pancratiasta, pugile aut luctator subnixis alis, vllum fructum e studio suo referet: neque absolutus cursor, si corripiatur a podagra, aut alioqui laboret morbo infesto pedibus. Lumen autem animae solari simillimum est scientia: nam sicut oculi radiis, sic mens illustratur sapientia; et vsque acutius cernere assuescit; iniuncta nouis semper contemplationibus. Itaque *luminis quies*, Nachor interpretatur: et merito; quatenus enim Abrahamum cognatione attingit, sapientiae luminis factus est particeps: quatenus autem non est comitatus peregrinantem a creatura ad creatorem, a mundo ad mundi opificem, claudam et parum integram scientiam acquisiuit, restitantem cessantemque, vel potius humi defixam, instar statuae. Non demigrat enim e Chaldaica regione, hoc est non desistit ab astronomicis speculationibus; creaturam magis colens quam opificem, et mundum magis quam Deum, imo mundum ipsum Deum omnipotentem esse credens, non omnipotentis opificium.

 Mel-

q) Scribe ἠρεμοῦσαν, vt supra lin. 7.
r) Melius forte παντοκράτορα — παντοκράτορος.
s) Sic MS. Trin. (acc. Cod. A.) Editi τύχην.

ἀλλ' ὁμώνυμον αὐτὸ μόνον ἐκείνῃ. Καθάπερ γὰρ τὸν οὐρανόν, ἅτε κράτιστον ὄντα τῶν γεγονότων, βασιλέα τῶν αἰσθητῶν εἴποι τις ἂν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, οὕτω καὶ τὴν περὶ ss) αὐτὸν ἐπιστήμην, ἣν μετίασιν οἱ ἀστρονομοῦντες καὶ Χαλδαῖοι διαφερόντως βασιλίδα τῶν ἐπιστημῶν. Γυνὴ μὲν οὖν ἥδε ἀστή, παλλακὴ δὲ ἡ ἕν τι τῶν ὄντων t) ὁρῶσα, κἂν εἰ πάντων εὐτελέστατον ὑπάρχοι. Τῷ μὲν οὖν ἀρίστῳ γένει τὸ ἄριστον ὁρᾶν, τὸ ὄντως ὄν, συμβέβηκεν· Ἰσραὴλ γὰρ ὁρῶν θεὸν ἑρμηνεύεται· τῷ δὲ δευτερείων ἐφιεμένῳ, τὸ δεύτερον, τὸν αἰσθητὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τῶν ἀστέρων ἐναρμόνιον τάξιν, καὶ πάμμουσον ὡς ἀληθῶς χορείαν. Τρίτοι δέ εἰσιν οἱ σκεπτικοί, τῶν ἐν τῇ φύσει κρατίστων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν οὐκ ἐφαπτόμενοι, περὶ μικρὰ μέντοι σοφίσματα τριβόμενοι καὶ γλισχρολογούμενοι. Τούτοις ἡ ὁρῶσά τι u) καὶ τὸ σμικρότατον παλλακὶς Ῥουμᾶ συνοικεῖ, μὴ δυναμένοις πρὸς τὴν τῶν ἀμεινόνων ἐλθεῖν ἔρευναν, ἐξ ὧν τὸν ἑαυτῶν βίον ὀνήσουσιν. Ὥσπερ γὰρ ἐν ἰατροῖς ἡ λεγομένη λογοϊατρεία πολὺ τῆς τῶν καμνόντων ὠφελείας ἀποστατεῖ (φαρμάκοις γὰρ καὶ χειρουργίαις καὶ διαίταις, ἀλλ' οὐ λόγοις αἱ νόσοι θεραπεύονται) οὕτω καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ λογοπῶλαι καὶ λογοθῆραί τινες αὐτὸ μόνον εἰσίν, τὸν ἀρρωστημάτων γέμοντα βίον θεραπεύειν οὔτε ἐθέλοντες οὔτε ἐπιτηδεύοντες, ἐκ πρώτης δὲ ἡλικίας ἄχρι γήρως ἐσχάτου x) γνωσιμαχοῦντές τε καὶ y) συμμαχοῦντες οὐκ ἐρυθριῶσιν· ὥσπερ τῆς εὐδαιμονίας ἐπ' ὀνομάτων καὶ ῥημάτων z) καὶ ἀπεράντῳ

καὶ

ss) Melius αὐτοῦ.

t) Alludit ad etymon nominis Ruma, pag. praec.

u) Melius κἄν. Mox pro ἰατροῖς in Cod. Med. ſcribitur ἰατρικῇ.

x) *Pertinaciter contendentes.* Eo etiam ſenſu alibi vſurpatur haec vox a Philone. Libr. de Abr. p. 379. de Somn. p. 1144. Pro poenitentia vero vſurpatur a Ioſ. Ant. L. XIII, c. 5. Vid. Heſych. et Suid. Dionyſ. Hal. Ant. L. IX. circa initium; Iſidor. Pel. L. III. ep. 260. et Grotium in Excerpt. ex Euripide p. 319.

Melcham autem ducit vxorem, non aliquam reginam fortuna late imperitantem hominibus aut ciuitatibus, ſed appellatam tantum communi cum ea vocabulo. Quemadmodum enim coelum, eo quod inter omnes creaturas praeemineat, regem ſenſibilium non inconuenienter quis dixerit, ſic et eius cognitionem, quam ſectantur aſtronomi, praecipue vero Chaldaei, reginam ſcientiarum. Haec igitur eſt matrona, concubina vero videns vnum aliquid, vel viliſſimum. Proinde optimo generi contigit videre, quod eſt optimum, nempe eum Qui eſt: (Nam Iſrael *videns Deum* exponitur.) Secundaria vero cupienti ſecunda ſors obuenit, ſpectare coelum ſenſibile, ſtellarumque ordinem decentiſſimum, et choream vere muſicam. Tertii ſunt quidam diſceptatores, qui naturas praeſtantiſſimas ſenſibilium et mente perceptorum ne attingunt quidem, tantum circa ſophismatum minutias tempus cauillando terentes. Horum concubina eſt Ruma, videns aliquid vel minutum, quia non poſſunt potiora ſcrutari, vnde aliquam vitae vtilitatem capiant. Nam ſicut apud medicos, quae dicitur logiatria multum abeſt vt aegrotos adiuuet; (remediis enim et chirurgiis et diaetis, non verbis morbi curantur) ſic et in philoſophia verba tantum quidam venditant et venantur, vitam autem morbis refertam curare nec poſſunt nec volunt: nec pudet eos a teneris annis ad vltimam vsque ſene-

 ctutem

y) MSS. Med. Coll. Nou. et Trin. (It. Cod. A.) συμβολομαχῦντες. MS. Vat. συλλαβομαχῦντες, atque omnino ſic ſcribendum arbitror. Huius enim vocis ſignificatio optime cum contextu congruit. Quin et eam nouimus vſurpatam alibi a Philone in deperditis eius operibus. Sic enim Iohannes Monachus ineditus e Philonis quaeſtionibus in Exodum, τὲς ἐντυγχάνοντας τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν οὐ δεῖ συλλαβομαχεῖν. Vir doctiſſimus ſcribendum coniicit, σκιαμαχῦντες.

z) Melius τῇ pro καί.

καὶ ἀνηνύτῳ περιεργείᾳ κειμένης, ἀλλ᾽ ἐκ ἐν τῷ τὸ ἦθος, τὴν τῦ a) ἀνθρωπείε πηγὴν, ἄμεινον καταςήσασθαι, τὰς μὲν κακίας ὑπερορίες φυγαδεύσαντα αὐτῦ, τὰς δὲ ἀρετὰς εἰσοικίσαντα. Παλλακὰς μέντοι, ἤτοι δόξας καὶ δόγματα, προσίενται καὶ οἱ φαῦλοι· φησὶ γῦν, ὅτι b) Θαμνὰ ἡ παλλακὴ Ἐλιφὰς τῦ υἱῦ Ἡσαῦ, ἔτεκε τῷ Ἐλιφὰς τὸν Ἀμαλήκ. Ὦ τῆς τῦ ἀπογόνε λαμπρᾶς δυσγενείας· ὄψει δὲ αὐτῦ τὴν δυσγένειαν, ἐὰν ἀποςὰς τῦ περὶ c) ἀνθρώπε ταῦτα εἰρῆσθαι νομίζειν, τὴν ψυχὴν ὥσπερ ἐξ ἀνατομῆς ἐπισκέπτῃ. Τὴν μὲν τοίνυν ἄλογον καὶ ἄμετρον ὁρμὴν τῦ πάθες, Ἀμαλὴκ προσαγορεύει· μεταληφθεὶς γάρ ἐςι, d) λαὸς ἐκλείχων. Καθάπερ γὰρ ἡ τῦ πυρὸς δύναμις τὴν παραβληθεῖσαν ὕλην ἀναλίσκει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ πάθος ἀναζέον, τὰ ἐν ποσὶ πάντα ἐπιλιχμᾶται, καὶ e) διαφθείρει. Τέτε τῦ πάθες πατὴρ Ἐλιφὰς ἀναγράφεται δεόντως· ἑρμηνεύεται γὰρ ὁ θεός με διέσπειρεν. Ἀλλ᾽ ἐχ ὅταν ἀνασκεδάσῃ, ἢ διασπείρῃ καὶ σκορακίσῃ τὴν ψυχὴν ἀφ᾽ ἑαυτῦ ὁ θεὸς, τὸ ἄλογον εὐθὺς γεννᾶται πάθος; τὴν μὲν γὰρ ὁρατικὴν αὐτῦ καὶ φιλόθεον ὄντως διάνοιαν, κληματίδα εὐγενῆ, καταφυτεύει, ῥίζας ἀποτείνων πρὸς ἀϊδιότητα, καὶ εὐφορίαν καρπῶν διδὲς πρὸς κτῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἀρετῶν. Διὸ καὶ Μωϋσῆς εὔχεται φάσκων, f) Εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτὲς, ἵνα μὴ ἐφήμερα, ἀλλ᾽ ἀθάνατα καὶ μακραίωνα γένηται τὰ θεῖα βλαςήματα. Τὴν δὲ ἄδικον καὶ ἄθεον ψυχὴν φυγαδεύων ἀφ᾽ ἑαυτῦ πορρωτάτω, διέσπειρεν εἰς τὸν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ ἀδικημάτων χῶρον. Ὁ δὲ χῶρος ἔτος προσφυέςατα ἀσεβῶν καλεῖται, ἐχ ὁ g) μυθευόμενος ἐν ᾅδε·

a) Deest βίε (vid. supr. p. 164. lin. 17. e. n.) In Codice Vat. scribitur τὴν τῦ ἀνθρώπε ψυχήν.

b) Gen. XXXVI, 12.

c) MSS. (et Cod. A.) ἀνθρώπων.

d) Forte λαὸν, vid. supra L. III. de Alleg. p. 352. Tom. I. e. n.

ctutem de ſententiarum et ſyllabarum apicibus pertinaciter contendere, quaſi felicitas in nominibus verbisque et in immodica inanique curioſitate ſita ſit, ac non potius in componendis moribus: qui ſunt fons vitae humanae, exulantibus inde vitiis, virtutibus autem ibi admiſſis. Admittunt tamen concubinas, id eſt, opiniones dogmataque, etiam mali homines: quandoquidem ſcriptura dicit, *quod Thamna concubina Eliphae, filii Eſau, peperit Eliphae filium Amalec.* Egregia nepotis ignobilitas: ea vero magis apparebit, ſi non de homine haec dici exiſtimans, animam quaſi anatomica ratione conſideres. Irrationalis enim et immodicus impetus affectuum appellatur Amalec: quod interpretatur *populum elingens.* Sicut enim vis ignis abſumit obiectam materiam, eodem modo et affectus excandeſcens depaſcitur corrumpitque quicquid inuenit obuium. Huius affectus pater Eliphas iure cenſetur: nam haec vox exponitur *Deus me diſperſit.* Annon autem, quam primum diſſipatur et reiicitur anima a Deo, ſtatim hic brutus affectus naſcitur? nam perſpicacem et piam mentem, ceu generoſam vitem propagat, radices extendens in aeternitatem, et vbertatem ei donans ad vſumfructum virtutum. Et hoc eſt quod Moſes precatur: *Inducens plantabis eos:* vt non intra vnum diem areſcat, ſed immortalis longaeuaque fiat Dei plantatio. Nam iniuſtam impiamque animam fugatam a ſeipſo longiſſime diſperſit in locum voluptatum, concupiſcentiarum, et facinorum. Iſte autem locus *impiorum* vocatur, aptius quam ille vulgo dictus apud inferos:

 verus

e) Forte reponendum *διασπείρει*, quod liquet ex etymo vocis Eliphas. Mox melius forſan *σκορπίσῃ* pro *σκορακίσῃ*, propter contextum.

f) Exod. XV, 17.

g) Vox *μύθος* non ſemper ſignificat aliquid falſum et fabuloſum, ſed tantum vulgatum et celebratum. Ergo vertendum

δε· καὶ γὰρ ὁ πρὸς ἀλήθειαν ᾅδης, ὁ τοῦ μοχθηροῦ βίος ἐστὶν, ὁ ἀλάστωρ καὶ παλαμναῖος καὶ πάσαις ἀραῖς ἔνοχος. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρωθι τὸ h) γράμμα τοῦτο ἐστηλιτευμένον· i) ἡνίκα διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ· τοὺς γηΐνους ἅπαντας τρόπους, οὐράνιον οὐδὲν ἀγαθὸν ἐσπουδακότας ἰδεῖν, ἤλασεν, ἀοίκους καὶ ἀπόλιδας καὶ σποράδας ὄντως ἐργασάμενος. Οὐδενὶ γὰρ τῶν φαύλων, οὐκ οἶκος, οὐ πόλις, οὐκ ἄλλο τῶν εἰς κοινωνίαν οὐδὲν διασώζεται, ἀλλ' ἀνίδρυτος ὢν k) σπείρεται, πάντη φερόμενος καὶ μετανιστάμενος ἀεὶ, καὶ μηδαμοῦ στηριχθῆναι δυνάμενος. Γίνεται οὖν τῷ φαύλῳ ἐξ ἀστῆς μὲν, ἡ κακία, τὸ δὲ πάθος, ἐκ παλλακῆς· λογισμοῦ γὰρ, ἡ μὲν ὅλη ψυχὴ καθάπερ ἀστὴ, σύμβιος, ψυχὴ δὲ ἐπίληπτος τίκτει κακίας· ἡ δὲ τοῦ σώματος φύσις παλλακὴ, δι' ἧς ἡ γέννησις τοῦ πάθους θεωρεῖται. Ἡδονῶν γὰρ καὶ ἐπιθυμιῶν χῶρος τὸ σῶμα· καλεῖται δὲ Θαμνά· ἧς μεταληφθὲν ἐστι τοὔνομα, ἔκλειψις σαλευομένη. Ἐκλείπει γὰρ καὶ ἀδυνατεῖ ἡ ψυχὴ τῷ πάθει, σάλον καὶ κλύδωνα πολὺν ἀπὸ σώματος ἐνδεξαμένη, διὰ τὸν καταρραγέντα βαρὺν χειμῶνα ἐξ ἀμέτρου ὁρμῆς. Κεφαλὴ δὲ ὡς ζώου πάντων τῶν λεχθέντων μερῶν, ὁ γενάρχης ἐστὶν Ἡσαῦ, ὃς τότε μὲν l) ποίημα, τότε δὲ δρῦς ἑρμηνεύεται. Δρῦς μὲν γὰρ, παρ' ὅσον ἀνακαμπὴς καὶ m) ἀμείλικτος ἀπειθής τε καὶ σκληραύχην φύσει, συμβούλῳ χρώμενος ἀνοίᾳ, δρύϊνος ὄντως. Ποίημα δὲ, παρ' ὅσον πλάσμα καὶ μῦθός ἐστιν ὁ n) μετὰ ἀφροσύνης βίος, τραγῳδίας καὶ κενοῦ κόμπου, καὶ o) πάλιν γέλωτος καὶ κωμικῆς χλεύης ἀνάπλεως, ὑγιὲς ἔχων οὐδὲν, κατεψευσμένος,

tendum duxi μυθευόμενος *vulgo dictus*, non, vt Gelenius, *fabulosus*. Vid. supra L. II. de Alleg. p. 196. lin. 19. Tom. I. e. n. Non ergo de loco poenae dubitauit Noster, vir, si quis alius, traditionum gentis suae quam tenacissimus. De fide autem Iudaeorum in hac parte alibi agemus.

h) Melius δόγμα.

i) Deutr. XXXII, 8.

verus enim infernus eſt mali vita, quippe quae eſt ſcelesta, deteſtanda et omnimodae execrationi obnoxia. Extat autem et alibi haec ſententia in ſacris literis: *Quando diuiſit altiſſimus gentes, et diſperſit filios Adam*, ſcilicet terrenos mores omnes, nullius coeleſtis boni videndi cupidos, abegit, diſperſos extorres et exules reddens. Nullus enim malus vel domum habet vel ciuitatem, vel quicquam aliud ad communionem pertinens, ſed inſtabilis diſpergitur, paſſim vagus errabundusque, nusquam valens ſubſiſtere. Suscipit igitur malus e coniuge malitiam filiam, e concubina vero affectionem; animi enim tota anima quaſi matrona coniux eſt, quae ſi culpabilis eſt, parit vitia: corporea vero natura pellex videtur, affectiones generans: voluptatum enim ac concupiſcentiarum ſedes corpus. Thamna vero nominatur, ac ſi dicas defectus fluctuans. Deficit enim et langueſcit affectu anima, motum et iactationem magnam patiens a corpore, propter coortam grauem tempeſtatem ex immoderato impetu. Caput autem tanquam animantis omnium dictarum partium, Eſau eſt princeps generis, qui modo *factura*, modo *quercus*, interpretatur; *quercus*, quia rigidus, inexorabilis, inobſequens, durae ceruicis, amentiam in conſilium adhibens, vere quernus homo; *factura* vero, quia figmentum et fabula eſt vita inſipiens, plena tragico et inani faſtu, et contra riſu cauillisque comicis, nihil ſani habens, mendax et a veritate aliena, qualitate carentem incon-

k) Melius διασπείρεται. Mox pro Φερόμενος, ſcribitur in MSS. (et in Cod. A.) Φορούμενος, idque recte.

l) Innuit etymon nominis eſſe ex עשה fecit.

m) MSS. Med. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) ἀνένδοτος, pro ἀμείλικτος.

n) MS. Vat. μάταιος pro μετά.

o) Editi παλιγγέλωτος. Cod. A. παλλιγγέλωτος. P.

σμένος, ἐκτετοξευκὼς ἀλήθειαν, τὴν ἄποιον καὶ ἀνείδεον καὶ ἄπλαστον φύσιν ἐν ὐδενὶ λόγῳ τιθέμενος, ἧς ὁ ἀσκητὴς ἐρᾷ. Μαρτυρεῖ δὲ Μωϋσῆς φάσκων, p) ὅτι ἦν Ἰακὼβ ἄπλαστος, οἰκῶν οἰκίαν· ὥστε ὁ ἐναντίος τύτῳ, ὁ ἄοικος ἂν εἴη, πλάσματος καὶ ποιήματος καὶ μυθικῶν λήρων ἑταῖρος, μᾶλλον δὲ σκηνὴ καὶ μῦθος αὐτός.

Ἡ μὲν δὴ λογισμῦ φιλοθεάμονος πρὸς ἀστὰς καὶ παλλακίδας, δυνάμεις, σύνοδος, ὡς οἷόν τε q) ἦν εἴρηται· τὸν δὲ εἱρμὸν τῦ λόγυ συνυφαντέον, τὰ ἀκόλυθα διερευνῶντας. Ὑπήκυσε, φησιν, Ἀβραὰμ τῆς φωνῆς Σάῤῥας. Ἀναγκαῖον γὰρ τοῖς παραγγέλμασιν ἀρετῆς τὸν μανθάνοντα πειθαρχεῖν, ὐ πάντες δὲ πειθαρχῦσιν, ἀλλ᾽ ὅσοις σφοδρὸς ἔρως ἐντέτηκεν ἐπιστήμης. Ἐπεὶ καθ᾽ ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν, τά τε ἀκροατήρια, τά τε θέατρα πληρῦται· διεξέρχονται δὲ ἀπνευστὶ συνείροντες τὺς περὶ ἀρετῆς λόγυς οἱ φιλοσοφῦντες. Ἀλλὰ τί τῶν λεγομένων ὄφελος; ἀντὶ γὰρ τῦ προσέχειν, ἑτέρωσε τὸν νῦν ἀποστείλαντες, οἱ μὲν πλῦ καὶ ἐμπορίας, οἱ δὲ προσόδων καὶ γεωργίας, οἱ δὲ τιμῶν καὶ πολιτείας, οἱ δὲ τῶν ἀφ᾽ ἑκάστης τέχνης καὶ ἐπιτηδεύσεως κερδῶν, ἄλλοι δὲ τιμωρίας ἐχθρῶν, οἱ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐρωτικαῖς ἐπιθυμίαις ἀπολαύσεων, καὶ συνόλως ἑτέρων ἕτεροι διαμέμνηνται· ὡς ἕνεκα τῶν ἐπιδεικνυμένων r) κεκωφῆσθαι, καὶ τοῖς μὲν σώμασι παρεῖναι μόνον, ταῖς δὲ διανοίαις ἀπηλλάχθαι, εἰδώλων καὶ ἀνδριάντων s) διαφέροντας μηδέν. Εἰ δέ τινες καὶ προσέχυσι, τοσῦτον χρόνον καθέζονται μόνον ἀκύοντες, ἀπαλλαγέντες δ᾽, ὐδενὸς τῶν εἰρημένων διαμέμνηνται, t) καὶ ἧκον τερφθῆναι δι᾽ ἀκοῆς μᾶλλον, ἢ ὠφεληθῆναι. Ὡς ὐδὲν αὐτῶν ἴσχυσεν ἡ ψυχὴ συλλαβεῖν καὶ κυοφορῆσαι, ἀλλ᾽ ἅμα τὸ κινῦν τὴν ἡδονὴν αἴτιον ἡσύχασε, καὶ ἡ προσοχὴ κατεσβέσθη. Τρίτοι δέ εἰσιν, οἷς ἔνφυλα μὲν τὰ λεχθέντα ὑπηχεῖ, σοφισταὶ δὲ ἀντὶ φιλοσόφων

p) Gen. XV, 12.

q) Ἦν restitui ex MSS. Vat. et Med. (Cod. A. deest.)

r) Forsan κεκωφῶσθαι. (Seq. καὶ Cod. A. deest.)

ſpicuam ſimplicemque naturam non aſſis faciens, quam exercitator deamat. Teſtis eſt Moſes, dicens: *Erat Iacob ſimplex, domum habitans:* itaque huic contrarius ſcil. qui ſine domo eſt, figmentorum, poematum, et fabuloſarum nugarum amicus, vel potius ipſe ludus et fabula.

Hactenus de animi videndi ſtudioſi cum potentiis coniugibus concubinisque congreſſu, quantum fieri potuit, dictum eſt: attexenda ſunt reliqua et ſcrutanda quae deinceps ſequuntur. *Obediit*, inquit, *Abraham verbis Sarrae*, Neceſſe eſt enim vt diſcipulus monitis virtutis obediat: non omnes tamen obediunt, ſed quotquot vehementer amant ſcientiam. Nam pene quotidie plena ſunt theatra et auditoria: et philoſophi ſine reſpiratione de virtute copioſe verba faciunt. Sed quaenam eſt horum ſermonum vtilitas? cum enim deberent attendere, alio auocantes animum, quidam de nauigatione et negociatione, quidam de agricultura et reditibus, quidam de honoribus et republica, quidam de lucris ex opificiis, quidam de plectendis inimicis, quidam de amoribus, omnes de aliis rebus cogitant; vt quantum ad dicta coram ipſis attinet ſurdi ſint, corpore tantum praeſentes, peregrinantes animo, et nihil differentes a ſtatuis ac imaginibus. Quod ſi qui attendunt etiam, tantisper dum ſedent audiunt, poſt diſceſſum non meminerunt quicquam ex dictis: quippe qui venerant vt auribus voluptatem caperent potius quam vtilitatem. Itaque anima eorum nihil potuit vtero concipere, ſed quamprimum voluptas illa auditus ceſſauit, euanuit et attentio. Tertium genus eſt eorum, qui recentem adhuc dictorum tenent memoriam, ſed ſophiſtae comperiuntur non philoſophi, horum laudatur oratio, vita vitupe-

s) Cod. A. διαφέρειν. P.

t) Omnino repone ἐπεὶ ἧκον.

σοφῶν ἀνευρίσκονται· u) τέτων ὁ μὲν λόγος ἐπαινετὸς, ὁ δὲ βίος ψεκτός ἐςι. Δυνατοὶ μὲν γὰρ εἰπεῖν, ἀδύνατοι δὲ εἰσι πράττειν τὰ βέλτιςα. Μόλις ὖν ἐςιν εὑρεῖν προσεκτικὸν x) καὶ μνημονικὸν, τὸ πράττειν τῦ λέγειν προτιμῶντα, ἃ δὴ μαρτυρεῖται τῷ Φιλομαθεῖ, διὰ τῦ, Ὑπήκυσε τῆς φωνῆς Σάῤῥας. y) Οὐ γὰρ ὑπακέων, ἀλλ᾽ εἰσακέων εἰσάγεται· τόδε ἐςὶ τῦ συναινεῖν καὶ πειθαρχεῖν εὐθυβολώτατον ὄνομα. Οὐκ ἀπὸ σκοπῦ δὲ πρόσκειται τὸ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ μὴ τῆς φωνέσης Σάῤῥας ὑπακῦσαι· ἴδιον γὰρ τῦ μανθάνοντος, φωνῆς καὶ λόγων ἀκροᾶσθαι· διδάσκεται γὰρ τέτοις μόνοις. Ὁ δὲ ἀσκήσει τὸ καλὸν, ἀλλὰ μὴ διδασκαλίᾳ, κτώμενος, ὖ τοῖς λεγομένοις, ἀλλὰ τοῖς λέγυσι προσέχει, μιμέμενος τὸν ἐκείνων βίον ἐν ταῖς κατὰ μέρος ἀνεπιλήπτοις πράξεσι. Λέγεται γὰρ ἐπὶ τῦ Ἰακὼβ, ἡνίκα εἰς τὸν συγγενικὸν γάμον πέμπεται, z) Εἰσήκυσεν Ἰακὼβ τῆς μητρὸς καὶ τῦ πατρὸς αὐτῦ, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Οὐ τῆς φωνῆς, ὐδὲ τῶν λόγων· τῦ γὰρ βίυ μιμητὴν ἔδει τὸν ἀσκητὴν, ὐκ ἀκροάτην λόγων εἶναι. Τῦτο μὲν γὰρ ἴδιον τῦ διδασκομένυ, ἐκεῖνο δὲ τῦ διαθλῦντος· a) ἵνα κἂν ταῦτα διαφορὰν ἀσκητῦ καὶ μανθάνοντος καταλάβωμεν, τῦ μὲν κοσμυμένυ κατὰ τὸν λέγοντα, τῦ δὲ κατὰ τὸν ἐκείνυ λόγον. b) Λαβῦσα ὖν, φησι, Σάῤῥα ἡ γυνὴ Ἀβραὰμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν, τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, μετὰ δέκα ἔτη τῦ οἰκῆσαι Ἀβραὰμ ἐν γῇ Χαναὰν, ἔδωκε τῷ Ἀβραὰμ τῷ αὐτῆς ἀνδρὶ, αὐτῷ εἰς γυναῖκα. Βάσκανον μὲν καὶ πικρὸν καὶ κακόηθες φύσει κακία, ἥμερον δὲ καὶ κοινωνικὸν καὶ εὐμενὲς ἀρετὴ, πάντα τρόπον τὺς εὐφυῶς ἔχοντας ὠφελεῖν, ἢ δι᾽ αὐτῆς ἢ δι᾽ ἑτέρων, ἐθέλυσα. Νυνὶ γῦν μήπω δυναμένοις ἡμῖν ἐκ φρονήσεως παιδοποιεῖσθαι,

u) Cod. A. τύτων ad antecedentia refert, posita post vocem nota distinctionis. P.

x) Καὶ restitui ex MS. Med. (Cod. A. deest.)

y) Ex textu S. Gen. XVI, 2. tum etiam loci sensu liquet verba sententiae transponi, legique debere: οὐ γὰρ εἰσακύων, ἀλλ᾽ ὑπακύων.

tuperatur. Possunt enim dicere optima, sed non facere. Itaque rarus est inuentu attentus quisquam et memor, qui malit facere quam dicere; quae omnia testantur sacrae literae de scientiae cupido his verbis: *Obediit voci Sarrae*. Non enim solum audire, sed *exaudire* inducitur: quo vocabulo assensus et obedientia significatur aptissime. Nec absurde dictum est illud *voci*, et non loquenti *Sarrae obeditum*; proprium enim discentis est, audire vocem verbaque: per haec enim sola discit. At quisquis exercitatione virtutem non doctrina parat, non ad dicta sed ad dicentes attendit, vitam quoque praeceptorum imitans, in quauis singulari laudanda actione. Narratur enim de Iacob, quando ad gentilitias nuptias mittitur; *Exaudiuit Iacob matrem et patrem suum, et profectus est in Mesopotamiam*. Non dicit vocem nec verba exaudita; decebat enim exercitatorem hunc vitae imitatorem fieri, non sermonum auditorem. Hoc enim discentis est, illud parantis se certamini, vt hinc quoque meditantis et discentis appareat differentia, dum alter praeceptorem, alter eius praecepta sequitur. *Assumpsit igitur Sarra vxor Abrahami Agar Aegyptiam ancillam suam, post annos decem quam habitare coeperunt in terra Chanaan, et dedit eam suo marito vxorem*. Inuida, amarulenta, maligna suapte natura est malitia, e diuerso virtus res mitis, benigna, socialis, omnibus modis parata ingenuis animis prodesse vel per se vel per alios. Nunc igitur non valentibus nobis e prudentia filios suscipere, suam despondet famulam, encyclopaediam inquam, siue orbem disciplinarum liberalium, tantum

z) Gen. XXVIII, 7. vbi vero ἤκουσε. Ibidem alio ordine scribuntur haec τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, cui suffragatur Cod. Med.

a) Cod. A. ἵνα deest.

b) Gen. XVI, 3.

Ἔχει γὰρ ἑκάστη τέχνη g) γλαφυρότητας, ὁλκούς τινας δυνάμεις, ὑφ᾽ ὧν ἔνιοι ψυχαγωγούμενοι καταμένουσιν, ἐκλελησμένοι τῶν πρὸς φιλοσοφίαν ὁμολογιῶν· ὁ δὲ ἐμμένων ταῖς συνθήκαις, πορίζει πάντα πανταχόθεν πρὸς τὴν ἀρέσκειαν αὐτῆς. Εἰκότως οὖν h) αὐτὸν τῆς περὶ αὐτὴν πίστεως ἀγάμενος ὁ ἱερὸς λόγος φησὶν, ὅτι καὶ νῦν ἦν αὐτῷ γυνὴ Σάῤῥα, i) ὅτι τὴν θεραπαινίδα πρὸς τὴν ἐκείνης ἀρέσκειαν ἠγάγετο. k) Καὶ μὴν ὥσπερ τὰ ἐγκύκλια συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίας ἀνάληψιν, οὕτω καὶ φιλοσοφία πρὸς σοφίας κτῆσιν. Ἔστι γὰρ φιλοσοφία ἐπιτήδευσις σοφίας, σοφία δὲ, ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτιῶν. Γένοιτ᾽ ἂν οὖν ὥσπερ ἡ ἐγκύκλιος μουσικὴ φιλοσοφίας, οὕτω καὶ φιλοσοφία δούλη σοφίας. Φιλοσοφία δὲ, ἐγκράτειαν μὲν γαστρὸς, ἐγκράτειαν δὲ τῶν l) μετὰ γαστέρα, ἐγκράτειαν δὲ καὶ γλώττης ἀναδιδάσκει. Ταῦτα λέγεται μὲν εἶναι δι᾽ αὐτὰ αἱρετὰ, σεμνότερα δὲ φαίνοιτο, εἰ θεοῦ τιμῆς καὶ ἀρεσκείας ἕνεκα ἐπιτηδεύοιτο. Μεμνῆσθαι μὲν οὖν δεῖ τῆς κυρίας, ὁπότε μέλλοιμεν αὐτῆς θεραπαινίδας μνᾶσθαι· καὶ λεγώμεθα μὲν ἄνδρες εἶναι τούτων, ὑπαρχέτω δ᾽ ἡμῖν ἐκείνη πρὸς ἀλήθειαν γυνὴ, μὴ λεγέσθω.

Δίδωσι δ᾽ οὐκ εὐθὺς εἰς τὴν Χαναναίων γῆν ἀφικομένῳ, ἀλλὰ μετὰ δεκαετίαν τῆς ἐκεῖ διατριβῆς· τί δὲ τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐκ ἀμελῶς m) ἐπισκεπτέον. Ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς γενέσεως ἡμῶν ἡ ψυχὴ συντρόφοις τοῖς πάθεσι μόνοις χρῆται, λύπαις, ἀλγηδόσι, πτοίαις, ἐπιθυμίαις, ἡδοναῖς, ἃ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐπ᾽ αὐτὴν ἔρχεται· μήπω τοῦ λογισμοῦ βλέπειν δυναμένου τά τε ἀγαθὰ καὶ κακὰ, καὶ ᾗ διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων ἀκριβοῦν, ἀλλ᾽ ἔτι νυστάζοντος, καὶ ὡς ἐν ὕπνῳ βαθεῖ καταμεμυκότος. Χρόνου δὲ προϊόντος, ὅταν ἐκβαίνοντες τῆς παιδικῆς ἡλικίας μειρακιοῦ-

g) Sic ſcribo ex MSS. Vat. et Med. (Editi γλαφυρωτάτας.) (Cod. A. poſt raſuram acced. MSS.)

h) MS. Med. αὐτὸν ἀγάμενος τῆς πίστεως. Deeſt ibi περὶ αὐτὴν, quod videtur redundare.

attrahentes, quibus delectati quidam capiuntur, obliti pactorum, quae sibi intercesserunt cum philosophia: qui vero a pactis non discedit, vndecunque parat quibus dominae placeat. Merito igitur scriptura fidem eius celebrat, affirmans nunc quoque *vxorem Sarram esse,* etiam quando ipsa volente libenteque maritus ancillam duxit in thalamum. Atque sicut liberales artes conferunt ad quaerendam philosophiam, ita philosophia ad parandam sapientiam. Est enim philosophia meditatio sapientiae, sapientia vero scientia rerum humanarum diuinarumque, et causarum insuper. Ergo sicut encyclopaedia philosophiae seruit, sic philosophia sapientiae; at philosophia docet, ventrem, et ea quae sub ventre sunt, tum etiam linguam continere. Haec quamuis per se expetenda, augustiora tamen videntur, quando in honorem Dei et causa religionis exercentur. Oportet igitur nos esse memores dominae, dum famularum eius procos agimus: et quamuis harum mariti dicamur, illa nobis matrona sit, non tantum dicatur.

Tradita autem haec noua nupta, non statim postquam in Chananaeam terram ventum est, sed morato in ea iam per decennium; hoc quid sit, non obiter dispiciendum est. Mox a natiuitate anima nostra coalitis tantum affectibus laborat, tristitiis, doloribus, timoribus, concupiscentiis, voluptatibus, qui per sensus in eam obrepunt, priusquam ratio queat a bonis mala discernere, et quantum altera distent ab alteris cognoscere, nimirum quasi somno etiam tum gra-

i) Melius ὅτε.

k) Haec quoque citantur a Clemente dicto loco p. 333.

l) Clem. l. c. ὑπὸ γαστέρα.

m) MSS. περισκεπτέον.

ῥακιοῦσθαι μέλλωμεν, τὸ δίδυμον στέλεχος εὐθὺς ἐκ μιᾶς, ἀρετὴ καὶ κακία, φύεται ῥίζης· καὶ ποιούμεθα μὲν τὴν κατάληψιν ἀμφοῖν, αἱρούμεθα δὲ πάντως τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν εὐφυεῖς ἀρετὴν, κακίαν δ' οἱ ἐναντίοι. Τούτων προυποτυπωθέντων, εἰδέναι χρὴ, ὅτι παθῶν μὲν Αἴγυπτος σύμβολόν ἐστι, κακιῶν δὲ ἡ Χαναναίων γῆ· ὥστ' εἰκότως ἀναστήσας ἀπ' Αἰγύπτου τὸν λαὸν, εἰς τὴν Χαναναίων n) ἄγει χώραν. Ἄνθρωπος γὰρ, ὡς ἔφην, ἅμα μὲν τῇ γενέσει o) τὸ Αἰγύπτιον πάθος ἔλαχεν οἰκεῖν, ἡδοναῖς καὶ ἀλγηδόσι προσερριζωμένος· αὖθις δ' ἀποικίαν στέλλεται τὴν πρὸς κακίαν, ἤδη τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ ὀξυωπέστερον ἐπιδεδωκότος, καὶ καταλαμβάνοντος μὲν ἀμφότερα, ἀγαθόν τε αὖ καὶ κακὸν, τὸ δὲ χεῖρον αἱρουμένου, διὰ τὸ πολὺ μετέχειν p) τοῦ θνητοῦ, ᾧ τὸ κακὸν οἰκεῖον, ἐπεὶ καὶ τοὐναντίον τῷ θείῳ τὸ ἀγαθόν. Ἀλλ' αἱ μὲν φύσεως πατρίδες αὗται, παιδικῆς μὲν ἡλικίας, τὸ πάθος, Αἴγυπτος, ἡβώσης δὲ, q) κακία, ἡ Χαναανῖτις. Ὁ δὲ ἱερὸς λόγος, καίτοι σαφῶς ἐπιστάμενος τὰς τοῦ θνητοῦ γένους πατρίδας, ἡμῖν ὑποτίθεται τὰ πρακτέα καὶ συνοίσοντα, παραγγέλλων μισεῖν τὰ ἔθνη καὶ τὰ νόμιμα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν, ἐν οἷς φησι, Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων, r) λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν· κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς Αἰγύπτου ἐν ᾗ κατῳκήσατε s) ἐν αὐτῇ, οὐ ποιήσετε, καὶ τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε· τὰ κρίματά μου ποιήσετε, καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναὰν εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε· καὶ τὰ προστάγματά μου φυλάξεσθε, πορεύεσθε ἐν αὐτοῖς. Ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν· καὶ φυλάξασθε πάντα τὰ προστάγματά μου καὶ τὰ κρίματά μου, καὶ ποιήσετε αὐτά.

n) MSS. (acc. Cod. A.) εἰσάγει, rectius. Sic enim textus Leu. XVIII, 1.

o) Melius τὴν Αἴγυπτον, sequitur enim, τὸ πάθος, Αἴγυπτος.

p) Cod. A. τούτου pro θνητοῦ. P.

q) Ita pro κακίας MS. Coll. Nou. (et Cod. A.)

grauata et vix recludens oculos. Procedente vero tempore, cum pueritiam egressi attingimus adolescentiam, statim geminae stirpes ex vna radice nascuntur, virtus et malitia; quas licet ambas intelligamus, vtique alteram eligimus, probi virtutem, malitiam contrarii. His prius praestructis, sciendum affectus per Aegyptum significari, vitia per terram Chananaeam; itaque merito populus ex Aegypto in Chananaeam ducitur. Homo enim, vt dixi, ex quo natus est, Aegyptios affectus incolit, radicatus in doloribus et voluptatibus; deinde ceu in coloniam migrat ad vitia, ratione iam cernente acutius, et bonum malumque intelligente, malum tamen eligente, quod multum mortalitatis habeat, cui malum est cognatum, sicut contrario bonum ad Deum pertinet. Has natura voluit esse patrias aetatibus, puerili affectum, Aegyptum, pubescenti vitium, Chananitidem. At sacra scriptura licet non ignara patriarum humani generis, submonet nos quid agendum, quidue vtile, praecipiens vt odio habeamus gentes earumque leges et instituta his verbis: *Et locutus est Dominus ad Mosem, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos. Ego Dominus Deus vester: iuxta consuetudinem Aegypti in qua habitastis non facietis, nec in legibus eorum ambulabitis. Iudicia mea facietis, et iuxta morem regionis Chanaan, in quam ego introducturus sum vos, non facietis. Praecepta mea facite, et ambulate in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodietis omnia praecepta mea et iudicia mea, et facietis ea. Qui fecerit ea, vi-*

r) Leu. XVIII, 1.

s) MSS. (et Cod. A.) *ἐπ᾽ αὐτῆς.* it. textus: adducuntur autem haec memoriter et confuse a Philone, vel verba sunt a librariis transposita. Cod. Med. eundem cum textu S. verborum ordinem sequitur. (Cod. A. omittit *καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναὰν εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε.*)

αὐτά. Ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν· t) καὶ φυλάξασθε πάντα τὰ προστάγματά μου καὶ τὰ κρίματά μου. Οὐκοῦν ἡ πρὸς ἀλήθειαν ζωὴ u) περὶ παντός ἐστιν ἐν ταῖς θεοῦ κρίσεσι καὶ προστάξεσιν, ὥστε θάνατος ἂν εἴη τὰ τῶν ἀθέων ἐπιτηδεύματα· x) τινὰ δὲ ἀθεώρητα πάθους καὶ κακιῶν ἐστιν, ἐξ ὧν τὰ ἀσεβῶν καὶ ἀνοσιουργῶν πλήθη φύεται. Μετὰ δεκαετίαν οὖν τῆς πρὸς Χαναναίους μετοικίας ἀξιώμεθα τὴν Ἄγαρ, ἐπειδήπερ εὐθὺς μὲν γενόμενοι λογικοὶ, τῆς φύσει βλαβερᾶς ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας μεταποιούμεθα· χρόνῳ δ' ὕστερον καὶ ἐν ἀριθμῷ τελείῳ, δεκάδι y) νομίμῳ, παιδείας τῆς ὠφελεῖν δυναμένης εἰς ἐπιθυμίαν ἐρχόμεθα. Τὸν δὲ περὶ δεκάδος λόγον ἐπιμελῶς μὲν ἠκρίβωσαν μουσικῶν παῖδες, ὕμνησε δ' οὐ μετρίως ὁ ἱερώτατος Μωσῆς, ἀναθεὶς αὐτῇ τὰ κάλλιστα, τὰς z) εὐχὰς, τὰς ἀπαρχὰς, τὰ τῶν a) ἱερέων ἐνδελεχῆ δῶρα, τὴν τοῦ πάσχα διατήρησιν, τὸν b) ἱλασμὸν, τὴν διὰ πεντηκονταετίας ἄφεσίν τε καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας λήξεις ἐπάνοδον, τὴν κατασκευὴν τῆς ἀδιαλύτου c) σκηνῆς, ἄλλα μυρία, ὧν μακρὸν ἂν εἴη μεμνῆσθαι, τὰ δὲ καίρια οὐ παρετέον. Αὐτίκα τὸν Νῶε ἡμῖν· πρῶτος δ' οὗτος δίκαιος ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀνεῤῥήθη γραφαῖς· ἀπὸ τοῦ διαπλασθέντος ἐκ γῆς εἰσάγει δέκατον, οὐκ ἐνιαυτῶν πλῆθος ἐπιστῆσαι βουλόμενος, ἀλλὰ διδάξαι σαφῶς, ὅτι ὥσπερ δεκὰς

t) Καὶ φυλάξασθε — — κρίματά μου desunt Cod. Med. neque etiam scribuntur in textu. Omnino videntur redundare.

u) Forte περίπατός ἐστιν, sic reponit Markland.

x) Markland reponit ἅτινα δή.[1]

y) Melius νομίμου, sc. παιδείας.

z) MS. Med. ἀρχὰς, sed nil muto. Sic enim p. 535. lin. 33.

a) Decimae istae Sacerdotum erant decima pars Ephae, quae in iugi sacrificio absumta est. Hunc vero Philonis locum respicit Clemens. Strom. II. p. 455. διὰ τοῦτο αἱ δεκάται

uet in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodite omnia praecepta mea, et iudicia mea. Ergo vera vita praecipue consistit in Dei praeceptis et iudiciis, adeo vt mores impiorum adferant perniciem: quidam autem non perpendunt affectus et vitia, vnde impiorum et facinorosorum multitudo exoritur. Ergo post exactum in Chananaea terra decennium Agarem ducamus; siquidem iam primum rationis participes, noxiam suapte natura ruditatem et ineruditionem sectamur: aliquanto post in numero perfecto, denario, eruditionem probam nobis olim profuturam appetimus. Interiorem autem naturam denarii numeri diligenter exquisiuerunt musicorum filii, laudatam non mediocriter etiam a Mose sanctissimo: qui ad hunc numerum refert res pulcherrimas, vota, primitias, oblationes sacerdotum quotidianas, obseruationem paschatis, propitiationem, redeuntem quinquagesimo quoque anno remissionem, et restitutionem in integrum, apparatum tabernaculi indissolubilis, aliaque innumera, quae memorare prolixum fuerit, tantum potiora non silebimus. Ante omnia Noe illum, qui primus in sacra scriptura iustus pronunciatus est, a protoplasto inducit decimum, non ad indicandam annorum multitudinem, sed vt aperte doceat: quod sicut denarius numerorum qui

 dein-

ται τῦτε οἷφι τῶν τε ἱερείων τῷ θεῷ προσεκομίζοντο Vbi suspicor mendum in voce ἱερείων. Neque enim decimae e sacrificiis erant Deo persolutae, sed vniuersa, vel eorum maxima pars, Deo cedebant. Scribe ergo sic, αἱ δεκάται τῦ οἷφι ἀπὸ τῶν ἱερέων. Leu. VI, 29. vid. seqq

b) Istud nimirum mysticus scriptor in numeri denarii laudem trahit, quod decimo die mensis septimi quotannis solennis expiatio constitueretur. Item quod annus remissionis et iubilei initium duceret ab illo ipso decimo die. vid. Leu. XXIII, 27. XXV, 9.

c) Ex decem enim aulaeis compactum est tabernaculum. Exod. XXVI, 1. 16.

κὰς ἀριθμῶν τῶν ἀπὸ μονάδος ἐςὶ πέρας τελειότατον, ἕτω τὸ δίκαιον ἐν ψυχῇ, τέλειον καὶ πέρας ὄντως τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων. Τὴν μὲν γὰρ πολλαπλασιαζομένην ἐφ᾽ ἑαυτὴν τριάδα πρὸς ἐννάτε γένεσιν ἀριθμε͂, πολεμιωτάτην ἔξεῖπον οἱ χρησμοί· τὴν δὲ ἐπιβεβηκυῖαν μονάδα πρὸς ἐκπλήρωσιν δεκάδος, ὡς φίλην ἀπεδέξαντο. Σημεῖον δὲ, τὰς ἐννέα τῶν βασιλέων ἀρχὰς, ἡνίκα ἡ ἐμφύλιος ἀνερριπίσθη ςάσις, τῶν τεσσάρων παθῶν πρὸς τὰς πέντε αἰσθήσεις d) κονισαμένων, καὶ πόρθησιν καὶ κατασκαφὴν κινδυνευέσης τρόπον πόλεως τῆς ὅλης ἀναδέχεσθαι ψυχῆς, ἐκςρατεύσας ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ κατέλυσε δέκατος ἐπιφανείς. Οὗτος ἀντὶ χειμῶνος γαλήνην, καὶ ὑγεῖαν ἀντὶ νόσε, καὶ ζωὴν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἀντὶ θανάτε παρεσκεύασε· τε͂ νικηφόρε θεε͂ τροπαιοφόρον αὐτὸν ἀναδείξαντος, ᾧ καὶ τὰς δεκάτας χαριςήρια τῆς νίκης ἀνατίθησι. Καὶ παντὸς μέντοι τε͂ ἐλθόντος ὑπὸ τὴν ῥάβδον, λέγω δὲ τὴν παιδείαν, ἡμέρε καὶ τιθασσε͂ e) θρέμματος τὸ δέκατον ἀποκρίνεται, νόμε προστάξει γινόμενον ἅγιον· ἵνα ἐκ πολλῶν διδασκώμεθα τὴν δεκάδος πρὸς θεὸν οἰκειότητα, καὶ τὴν τε͂ ἐννάτε ἀριθμε͂ πρὸς τὸ θνητὸν ἡμῶν γένος. Ἀλλὰ γὰρ ἐκ ἀπὸ ζώων μόνον ἀπάρχεσθαι δεκάτας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὅσα ἐκ γῆς βλαςάνει, διείρηται. f) Πᾶσα γὰρ, φησι, δεκάτη τῆς γῆς, ἀπὸ τε͂ σπέρματος καὶ τε͂ καρπε͂ τε͂ ξυλίνε, ἐςὶν ἅγιον τῷ κυρίῳ· καὶ πᾶσα δεκάτη βοῶν καὶ προβάτων, καὶ πᾶν ὃ ἂν διέλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον, τὸ δέκατον ἔςαι ἅγιον τῷ κυρίῳ. Ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀπὸ τε͂ περὶ ἡμᾶς ὄγκε σωματικε͂, ὃς γεώδης g) καὶ ξύλινος ὄντως ἐςὶν, οἴεται δεῖν ἀπάρχεσθαι; ἡ γὰρ ζωὴ καὶ ἡ διαμονὴ καὶ αὔξησις καὶ ὑγεία αὐτῷ, θεία γίνεται χάριτι. Ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ζώων ἀλόγων (ταῦτα δὲ εἰσιν αἰσθήσεις) πάλιν ἀπάρχεσθαι διείρηται; τὸ γὰρ ὁρᾷν καὶ ἀκέειν καὶ ὀσφραίνεσθαι καὶ γεύεσθαι, ἔτι τε ἅπτεσθαι, δωρεαὶ θεῖαι, ὑπὲρ ὧν εὐχαριςητέον·

d) Forſan ἐγκονισαμένων. Ita enim vox agoniſtica eſt, et ſaepius a Philone vſurpatur.

deinceps vnitatem sequuntur, est perfectissimus, ita iustitia in anima reuera finis est vitae actionum. Ternio enim per seipsum multiplicatus vt faciat nouenarium, bellicosus habetur numerus in scripturis; superueniens autem vnitas ad explendum denarium, pacifica existimatur. Documento sint nouem regum imperia: quando ciuile bellum est ortum, affectibus quatuor contra quinque sensus insurgentibus, et totam animam quasi ciuitatem adducentibus in ruinae vastitatisque periculum, quod bellum sapiens ille Abraham decimus cum suorum manu superueniens sustulit. Hic pro tempestate tranquillitatem, sanitatem pro morbo, vitam, si verum fatendum est, pro morte attulit, fauente Deo victoriam assecutus, cui victoriae munera gratus *obtulit decimas*. Quin et pecudum omnium *quae sub virgam*, id est disciplinam veniunt, et quae sunt cicuris mansuetique generis, decimas lex segregat, *iubens vt consecrentur*: vt tam multis exemplis discamus quam familiaris Deo sit denarius, nouenarius vero numerus mortali nostro generi. Nec tantum animalium, verum etiam omnium terrae fructuum decimae exiguntur primitiarum nomine. *Omnes*, inquit, *decimae, siue frugum siue arboreorum fructuum, consecratae sunt Domino: et omnes decimae boum ac ouium, et omnis pecoris quod sub virga numeratur decimae, sacratae erunt Domino.* Viden' vt etiam de hac mole nostra corporea, vere terrena et lignea, primitias imperat? nam vita, longaeuitas, incrementum, sanitas, per diuinam ei contingunt gratiam. Viden' vt etiam de brutis quae nobis insunt animalibus, hoc est sensibus, idem praecipitur? nam visus, auditus, odoratus, gustus tactusque, diuina sunt munera, gratiarum

e) MSS. πεάγματος. (Cod. A. θερμματος, addita in margine nota γρ. πεάγματος.)

f) Leu. XXVII, 30. 31.

g) Καὶ Cod. A. deest.

ριστέον. Ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς ξυλίνοις καὶ γηΐνοις, h) σωματικοῖς, οὐδ' ἐπ' ἀλόγοις ζώοις, ταῖς αἰσθήσεσι, τὸν εὐεργέτην ἐπαινεῖν διδασκόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ νῷ, ὅς, κυρίως i) εἰπεῖν, ἄνθρωπός ἐστιν ἐν ἀνθρώπῳ, κρείττων ἐν χείρονι, ἀθάνατος ἐν θνητῷ. Διὰ τοῦτο οἶμαι τὰ πρωτότοκα καθιέρωσε πάντα, τὴν δεκάτην, k) λέγω Λευιτικὴν φυλὴν, ἀντικαταλλαξάμενος, πρὸς διατήρησιν καὶ φυλακὴν ὁσιότητος καὶ εὐσεβείας καὶ λειτουργιῶν, αἳ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν ἀναφέρονται. Τὸ γὰρ πρῶτον καὶ ἄριστον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὁ λογισμός ἐστι, καὶ ἄξιον τὰς συνέσεως καὶ ἀγχινοίας, καταλήψεώς τε καὶ φρονήσεως, καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων, ὅσαι περὶ αὐτόν εἰσιν, ἀπαρχὰς ἀνατιθέναι θεῷ, τῷ τὴν εὐφορίαν τοῦ διανοεῖσθαι παρασχόντι. Ἐνθένδε ὁ μὲν ἀσκητὴς ὁρμηθεὶς, εὐχόμενος εἶπε, Πάντων ὧν ἄν μοι δῷς, δεκάτην ἀποδεκατώσω σοί. Ὁ δὲ χρησμὸς ὁ μετὰ τὰς ἐπινικίους εὐχὰς ἀναγραφεὶς, ἃς ὁ τὴν αὐτομαθῆ καὶ αὐτοδίδακτον λαχὼν ἱερωσύνην ποιεῖται Μελχισεδὲκ, Ἔδωκε γάρ, φησιν, αὐτῷ δεκάτην ἀπὸ πάντων· l) ἀπὸ τῶν κατ' αἴσθησιν τὸ καλῶς αἰσθάνεσθαι, ἀπὸ τῶν κατὰ λόγον τὸ εὖ λέγειν, ἀπὸ τῶν κατὰ νοῦν τὸ εὖ διανοεῖσθαι. Παγκάλως οὖν καὶ ἀναγκαίως ἅμα ἐν εἴδει παραδιηγήματος, ἡνίκα τῆς οὐρανίου καὶ θείας τροφῆς τὸ m) μνημεῖον ἐν στάμνῳ χρυσῷ καθιεροῦτο, φησιν, ὡς ἄρα τὸ Γομὸρ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν. Ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τρία μέτρα εἶναι δοκεῖ, αἴσθησις, λόγος, νοῦς· αἰσθητῶν μὲν αἴσθησις, ὀνομάτων δὲ καὶ ῥημάτων καὶ τῶν λεγομένων ὁ λόγος, νοητῶν δὲ νοῦς. Ἀφ' ἑκάστου δὴ τῶν τριῶν

μέτρων

h) Deesse videtur ὄγκοις, supra enim ὄγκου σωματικοῦ, ὃς γεώδης καὶ ξύλινος. Sic vero scribendum, γηΐνοις ὄγκοις, τῷ σώματι &c.

i) Εἰπεῖν restitui ex MS. Vat. (Cod. A. deest.)

k) MS. Vat. λόγῳ. sc. proportione, sed neque sic placet, etenim tribus Leuitica non erat vna ex decem, sed duodecim.

tiarum actione dignissima. Verum non ob haec solum terrena et lignea, *moles* scil. corporeas, nec ob brutas animantes, sensus videlicet, benefactorem laudare docemur: sed et ob mentem, quae, proprie loquendo, homo est in homine, potior in deteriore, immortalis in morti obnoxio. Ideo vt puto, primogenita omnia sibi consecrauit, pro quibus decimam, Leuiticam, inquam, tribum accepit, vt essent qui conseruarent custodirentque sanctitatem et religionem ceremoniarum, quae ad Dei cultum referuntur. Praecipua enim nostri pars est ratio, et par est, vt intelligentiae, solertiae, sagacitatis, prudentiae, et caeterarum eius facultatum, offerantur Deo primitiae, qui has dotes cumulauit largiter. Hac occasione permotus ille exercitator, inter precandum ait: *Omnium quae mihi dederis, seponam tibi decimas.* Item oraculum post victoriales preces scriptum, quas ille a seipso doctus consecratus sacerdos, Melchisedec, precatur, sic loquitur: *Dedit ei decimas omnium*, de sensibus bene sentire, de loquendi facultate bene dicere, de mente bene cogitare. Pulcherrime igitur simulque necessarie obiter rem narrans, quando coelestis illius et diuini alimenti monumentum in vrna aurea consecratum est, ait: *quod Gomor erat decima pars trium mensurarum.* In nobis enim ipsis tres mensurae videntur esse, sensus, oratio et mens: sensibilium sensus, verborum et nominum oratio, mente perceptorum mens.

decim. Scribe, λέγω δὲ, sic supra p. 182. lin. 17. Cur vero Leuitica tribus scribitur δεκάτη a Philone, nequeo sane diuinare, videtur esse mendum in voce. Anne scribendum ἀπαρχήν;

l) Ἀπὸ restitui ex MS. Coll. Nou. (acc. Cod. A.)

m) Quidni μνημόσυνον; sic enim Clemens in suo Philonis codice videtur legisse, Strom. II. p. 455. (Mox Cod. A. σαμένῳ.)

μέτρων τούτων, ἀπαρκτέον ὥσπερ n) τὴν ἱερὰν δεκάτην, ἵνα καὶ τὸ λέγειν, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ τὸ καταλαμβάνειν, ἀνυπαιτίως καὶ o) ὑγιεινῶς κατὰ θεὸν ἐξετάζηται. Τὸ γὰρ ἀληθινὸν καὶ δίκαιον μέτρον τοῦτ' ἐστι, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ψευδῆ τε καὶ ἄδικα. Εἰκότως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν θυσιῶν, τὸ μὲν δέκατον τοῦ μέτρου τῆς σεμιδάλεως, τοῖς ἱερεῦσιν ἐπὶ τὸν βωμὸν p) συναπενεχθήσεται. Ὁ δὲ ἔννατος ἀριθμὸς, τὸ λείψανον τοῦ δεκάτου, παρ' ἡμῖν αὐτοῖς καταμενεῖ. Τούτοις συνᾴδει καὶ ἡ τῶν ἱερέων ἐνδελεχὴς θυσία· τὸ γὰρ δέκατον, τὸ τοῦ q) ὕφι σεμιδάλεως ἀεὶ διείρηται προσφέρειν αὐτοῖς. Ἔμαθον γὰρ τὸν ἔννατον r) ὑπερβαίνοντες αἰσθητὸν δοκήσει θεὸν, τὸν δέκατον καὶ μόνον ὄντα ἀψευδῶς, προσκυνεῖν. Ἐννέα γὰρ ὁ κόσμος ἔλαχε μοίρας, ἐν οὐρανῷ μὲν ὀκτὼ, τήν τε ἀπλανῆ, καὶ τὰς s) ἑπτὰ πεπλανημένας ἐν τάξεσι φερομένας ταῖς αὐταῖς, ἐννάτην δὲ τὴν t) σὺν ὕδατι καὶ ἀέρι· τούτων γὰρ μία συγγένεια, τροπὰς καὶ μεταβολὰς παντοίας δεχομένων. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τὰς ἐννέα ταύτας μοίρας, καὶ τὸν παγέντα κόσμον ἐξ αὐτῶν ἐτίμησαν· ὁ δὲ τέλειος τὸν ὑπεράνω τῶν ἐννέα, δημιουργὸν αὐτῶν, θεὸν δέκατον. Ὅλον γὰρ ὑπερκύψας τὸ ἔργον, ἐπόθει τὸν τεχνίτην, καὶ ἱκέτης καὶ θεραπευτὴς ἐσπούδαζεν αὐτοῦ γενέσθαι· διὰ τοῦτο δεκάτην ἐνδελεχῆ τῷ δεκάτῳ καὶ μόνῳ καὶ αἰωνίῳ ὁ ἱερεὺς ἀνατίθησι. Τοῦτ' ἐστι, κυρίως εἰπεῖν, τὸ ψυχικὸν πάσχα, ἡ u) παντὸς πάθους καὶ παντὸς αἰσθητοῦ διάβασις πρὸς τὸ δέκατον, ὃ δὴ νοη-

τὸν

n) MSS. τίνα, omisso ἱεράν. (acc. Cod. A.)

o) Melius ὑγιῶς.

p) MS. Med. συναναχθήσεται, et sic melius.

q) Scribe οἰφὶ, sic enim Exod. XVI. 20. conf. Suid. et Hesych.

r) Clem. Alex. Strom. I. c. legisse videtur ὑπεραναβαίνοντες. Sic enim ille χρὴ δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν ἄλλων πάντων ὑπεραναβαίνοντας ἐπὶ τὸν νοῦν ἵστασθαι, ὥσπερ ἀμέλει κἂν τῷ κόσμῳ τὰς ἐννέα μοίρας ὑπερ-

πηδή-

De his ſingulis tribus menſuris primitiae ſunt offerendae quaſi quaedam ſacrae decimae, vt et oratio et ſenſus et animus inculpabiliter ſaneque iuxta Deum ſe habeant. Haec enim demum vera eſt iuſtaque menſura, noſtrae autem falſae iniuſtaeque. Merito igitur et in ſacrificiis decima pars menſurae ſimilae vna cum victimis in altare infertur, manente nobis quod ex denario reliquum erat, nouenario numero. Huc facit et quotidianum ſacerdotum ſacrificium. His enim praeceptum eſt, vt decimam partem ephi ſimilae ſemper offerant. Didicerant enim tranſcenſo nouenario ſenſibili et ſpecie tantum Deo, decimum et ſolum reuera exiſtentem colere. In nouem enim partes mundus diſtribuitur, octo in coelo, ſupremum fixorum orbem et ſeptem reliquos erraticorum ſiderum ſimiles curſus habentium: nonam autem terram cum aqua et aere. Horum enim vna eſt cognatio, varias mutationes recipientium. Vulgus igitur has nouem partes et compactum ex his mundum colebat: at vir perfectus ſuperiorem his opificem earum Deum, decimum. Emergens enim ſuper omnia eius opera deſiderabat artificem ipſum, ſupplex eius et cultor fieri cupiens: ideo decimas perpetuas decimo illi qui ſolus aeternus dedicat, eſt ſacerdos. Hoc etiam, proprie loquendo, animae paſcha eſt, omnium affectuum et omnium ſenſibilium tranſitus ad decimum illud, quod eſt diuinum

πηδήσαντα — ἐπὶ τὸν τέλειον τὸν ὑπεράνω τῶν θεῶν, vbi Potter reponendum monet ex hoc Philonis loco, τῶν ἔννεα. Quidni vero pro θεῶν ſcribas αἰσθητῶν; Sic infra apud noſtrum, lin. vlt. huius pag. (Cod. A. ὑπερπεβαίνοντες.)

s) Ἑπτὰ reſtitui ex MSS. quinetiam agnoſcitur in dicto Clementis loco (accedit Cod. A.) Ibid. pro τὴν, repone γῆν.

t) Cod. A. ἐν ὕδατι. P.

u) Forte ἀπὸ παντός.

τόν ἐςι καὶ θεῖον. Λέγεται γὰρ, x) Τῇ δεκάτῃ τȣ̃ μηνὸς y) τȣ̃ δεκάτȣ λαβέτωσαν ἕκαςος πρόβατον κατ᾽ οἰκίαν, ἵνα ἀπὸ τῆς δεκάτης τῷ δεκάτῳ καθιερωθῇ τὰ θύματα διατηρηθέντα ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ δύο μοίρας ἐκ τριῶν πεφωτισμένῃ, μέχρις ἂν ὅλη δι᾽ ὅλων γενομένη φέγγος ȣ̓ράνιον, οἷα πλησιφαὴς σελήνη, κατὰ z) δευτέρας ἑβδομάδος παραύξησιν, μὴ μόνον φυλάττειν, ἀλλὰ καὶ ἱερȣργεῖν ἤδη δύνηται τὰς ἀσινεῖς καὶ ἀμώμȣς a) προκοπάς, τȣτέςιν ἱλασμȣ́ς. Καὶ γὰρ οὗτος δεκάτῃ τȣ̃ μηνὸς βεβαιȣ̃ται, τὸν δέκατον ἱκετευȣ́σης θεὸν ψυχῆς, καὶ τὴν ταπεινότητα καὶ ȣ̓δένειαν τȣ̃ γεννητȣ̃ b) περίνοιαν λογισμȣ̃ πεποιθυίας, καὶ τὰς ἐν ἅπασι τοῖς c) καλοῖς ὑπερβολὰς καὶ ἀκρότητας τȣ̃ ἀγεννήτȣ δεδιδαγμένης. Ἵλεως ȣ̓̂ν, καὶ ἄνευ ἱκετείας ἵλεως εὐθὺς γίνεται τοῖς ἑαυτȣ̀ς κακȣ̃σι καὶ συςέλλȣσι, καὶ μὴ καυχήσει καὶ οἰήσει φυσωμένοις. Τȣ̃τ᾽ ἐςιν ἄφεσις, τȣ̃τ᾽ ἐλευθερία παντελὴς ψυχῆς, ὃν ἐπλανήθη τε πλάνον ἀποσειομένης, καὶ πρὸς τὴν ἀπλανῆ φύσιν μεθορμιζομένης, καὶ ἐπὶ τȣ̀ς κλήρȣς ἐπανιȣ́σης, ȣ̓̀ς ἔλαχεν, ἡνίκα λαμπρὸν ἔπνει, καὶ τοῖς περὶ τῶν καλῶν e) πόνοις ἤνθει. Τότε γὰρ αὐτὴν τῶν ἄθλων ἀγάμενος ὁ ἱερὸς λόγος ἐτίμησε, γέρας ἐξαίρετον δȣ̀ς, f) κλῆρον ἀθάνατον, τὴν ἐν ἀφθάρτῳ γένει τάξιν. g) Τȣ̃το καὶ Ἀβραὰμ ὁ σοφὸς ἱκετεύει, μελλȣ́σης ἐμπίμπρασθαι λόγῳ μὲν τῆς Σοδομίτιδος γῆς, ἔργῳ δὲ τῆς ἐςειρωμένης τὰ καλὰ καὶ τυφλῆς τὸν λογισμὸν ψυχῆς, ἵν᾽ ἐὰν εὑρεθῇ τὸ δικαιοσύνης h) μνη-

x) Exod. XII, 3.

y) Scribe τȣ́τȣ pro τȣ̃ δεκάτȣ. Neque enim Pascha menſe decimo, ſed primo celebratum eſt. Sic quoque textus.

z) Ita MSS. Vat. et Med. pro δευτέραν (in Edit. et Cod. A.) Secunda enim hebdomade, ſc. die decima quarta erat plenilunium.

a) Sic locum legi et diſtingui debere coniicio, προκοπάς. Τȣ̃τ᾽ ἐςιν ἱλασμός· atque ſic verto. (In Praetermiſſis ita legen-

uinum et incorporeum. Scriptum est enim: *Decima die mensis huius sumat vnusquisque agnum per domos singulas*: vt a die decima illi decimo consecrentur victimae seruatae in anima, duas e tribus partes illustratas habente, donec in totum versa in splendorem coelestem, velut luna toto orbe fulgida, per duas septimanas aucta, non solum custodire, sed et sacrificare iam valeat integras et inculpatas hostias. Idem de propitiatione dicendum: haec enim fit mensis decima, anima illum decimum Deum inuocante suppliciter, prae sagacitate edocta quam humiles et nihili creaturae sint, et quam immenso interuallo excellat in omni praestantiae genere ille ingenitus. Quapropter propitius vel absque supplicatione fit, seipsos damnantibus et contrahentibus, non iactabundis et fastu turgidis. Haec est etiam remissio, haec libertas absoluta animae, pristinum errorem excutientis, et transeuntis ad nunquam errantem naturam, redeuntisque ad sortem quam olim acceperat, cum magnifice spiraret, et honestis laboribus exerceretur. Tunc enim approbatis eius certaminibus sacra scriptura, dedit ei praemium eximium, sortem immortalem, scil. locum in genere incorruptibili. Hoc et ille sapiens Abraham supplex orat, imminente incendio, verbotenus quidem terrae Sodomiticae, re autem animae bonarum rerum sterilis et orbatae rationis oculis: vt si *inueniatur*

legendum censet locum Mangeius, προκοπάς. Ταὐτὸ καὶ περὶ ἱλασμοῦ· καὶ γὰρ &c.)

b) Scribe περινοίας.

c) Sic MSS. Med. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) pro ἄλλοις in Edit.

e) Forte τοὺς — — πόνους ἤθλη. Vid. lib. de Prof. p. 473.

f) Cod. A. καὶ λόγον pro κλῆρον. P.

g) Melius διὰ τοῦτο.

h) μνημεῖον i) ἡ δεκὰς ἐν αὐτῇ, τύχῃ τινὸς ἀμνηστίας. Ἄρχεται μὲν οὖν τῆς ἱκεσίας ἀπὸ τοῦ τῆς ἀφέσεως ἀριθμοῦ πεντηκοντάδος, λήγει δὲ εἰς δεκάδα, τὴν τελευταίαν ἀπολύτρωσιν. Ἀφ' οὗ μοι δοκεῖ καὶ Μωσῆς k) μετὰ τὴν χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων καὶ πεντηκοντάρχων αἵρεσιν, ἐπὶ πᾶσι l) δεκαδάρχους χειροτονεῖν, ἵν' εἰ μὴ δύναιτο διὰ τῶν n) πρεσβυτέρων τάξεων βελτιοῦσθαι ὁ νοῦς, ἀλλά τοι διὰ τῶν ὑστάτων καθαίρηται. Πάγκαλον o) δὲ δόγμα καὶ ὁ τοῦ Φιλομαθοῦς παῖς ἔμαθεν, ἡνίκα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἐπρέσβευε πρεσβείαν, αὐτομαθεῖ σοφῷ προξενῶν οἰκειοτάτην ἀρετὴν, ἐπιμονήν. p) Δέκα γὰρ καμήλους λαμβάνει, τὴν δεκάδος, λέγω δὲ παιδείας ὀρθῆς ἀνάμνησιν, ἀπὸ πολλῶν q) ἀποπειρωμένου τοῦ κυρίου μνημῶν· λαμβάνει δὲ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνου, δῆλον ὡς οὐκ ἄργυρον, οὐδὲ χρυσόν τιν', ἢ r) ἄλλο τῶν ἐν ὕλαις φθαρταῖς· τὴν γὰρ ἀγαθοῦ πρόσρησιν οὐδέποτε τούτοις ἐπεφήμισε Μωσῆς· ἀλλὰ τὰ γνήσια, ἃ δὴ ψυχῆς ἐστι μόνα, ἐφοδιάζεται καὶ ἐμπορεύεται· διδασκαλίαν, προκοπὴν, σπουδὴν, πόθον, ζῆλον, ἐνθουσιασμοὺς, προφητείας, τοῦ κατορθοῦν ἔρωτα. Οἷς ἐμμελετῶν καὶ ἐνασκούμενος, ὅταν ὥσπερ ἐκ πελάγους ἐνορμίζεσθαι λιμένι μέλλῃ, s) λήψεται μὲν δύο ἐνώτια, ἀνὰ δραχμὴν ὁλκὴν, ψέλλια δὲ δέκα χρυσῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τῆς προξενουμένης. Ὢ θεοπρεποῦς κόσμου· δραχμὴν t) μὲν εἶναι τὸ ἄκουσμα, καὶ μονάδα ἀῤῥαγῆ καὶ ὁλκὸν φύσιν. Ἀκοῇ γὰρ οὐδενὶ σχολάζειν ἐμπρεπὲς, ὅτι μὴ λόγῳ ἑνὶ, ὃς ἂν τὰς τοῦ ἑνὸς ἀρετὰς καὶ μόνου θεοῦ καλῶς διεξέρχηται. Δέκα δὲ χρυσῶν τὰ ἐγχειρήματα· πράξεις γὰρ αἱ κατὰ σοφίαν τελείοις ἀριθμοῖς βεβαιοῦνται, καὶ ἔστιν

ἑκάστη

h) Melius σημεῖον.

i) Gen. XVIII, 22.

k) Exod. XVIII, 25.

l) Sic MS. Med. pro δεκάρχους (in Edit. et Cod. A.)

n) MS. Med. (et Cod. A.) πρεσβυτάτων. P.

o) Sic MS. Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) vna voce δίδαγμα.

tur in ea denarius memoriale iuſtitiae, detur ei venia. Orditur autem ſupplicationem a remiſſionis numero quinquagenario, et in denarium deſinit, extremam redemptionem. Et hoc eſt cur mihi videtur Moſes quoque poſt tribunos, centuriones, quinquagenarios praefectos, poſtremo decuriones conſtituere: vt ſi mens non poſſit per ſeniores ordines proficere, ſaltem purgetur per vltimos. Pulcherrimum vero documentum, etiam illius ſtudioſi ſcientiae, *Abrahami*, ſeruus didicit, quando egregia illa legatione fungens, per ſeipſum ſapienti *Iſaaco* petebat in vxorem *patientiam*, virtutem cognatiſſimam. *Decem enim camelos aſſumit*, denarii, hoc eſt rectae inſtitutionis reminiſcentiam a multis iisque infinitis, *Domini* memoriis *collectam: ſumit et de bonis eius:* non argentum aurumue, aut aliquam materiem corruptibilem: (haec enim Moſes bona nunquam diceret:) ſed illa germana quae ſolius ſunt animae viatico negotiationique deſtinat: ſcil. doctrinam, profectum, ſtudium, deſiderium, zelum, diuinationem, prophetiam, amorem bonorum operum. Quibus rebus exercitatus aſſidue, iam velut ex alto portum aſpiciens, promet *inaures duas, ſingulas drachmam pendentes, et armillas pondo aureorum decem, quas tradat puellae, quam in vxorem petit.* O diuinum ornamentum, *drachmam* eſſe tum auditionem, tum vnitatem, naturam infractam et potentem. Auditus enim non debet cuiquam vacare, niſi vni orationi, quae virtutes vnius ſolius Dei decenter exprimit. Aureos autem decem

p) Gen XXIV, 10.

q) MS. Med. recte *ἀπείρων μὲν οὖν*, atque adeo ſic verto.

r) MS. Med. *ἀλλά*. (Cod. A. accedit et *ἢ* praecedens omittit.)

s) Gen. XXIV, 22.

t) Markland reponit *μίαν*, et ſic recte.

ἑκάστη τιμιωτέρα u) χρυσοῦ. Τοιαύτη τίς ἐστι καὶ ἡ ἀριστίνδην ἐπικριθεῖσα τῶν ἀρχόντων εἰσφορά, ἣν ἐποιήσαντο, ἡνίκα ἡ ψυχὴ x) κατασκευασθεῖσα ὑπὸ y) φιλοσοφίας, ἱεροπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια ἦγεν αὐτῆς, εὐχαριστοῦσα τῷ διδασκάλῳ καὶ ὑφηγητῇ θεῷ. z) Θυΐσκην γὰρ δέκα χρυσῶν, πλήρη θυμιάματος ἀνατίθησιν, ἵνα τὰς ὑπὸ φρονήσεως καὶ πάσης ἀρετῆς ἀναδιδομένας αὔρας, ὁ μόνος ἐπικρίνῃ σοφός· ἐπειδὰν δὲ δόξωσιν εἶναι προσηνεῖς, τὸ ἐφύμνιον ᾄσεται Μωσῆς λέγων, Ὠσφράνθη κύριος ὀσμὴν εὐωδίας· τὸ ὀσφρανθῆναι τιθεὶς ἐπὶ τῷ συναινέσαι· οὐ γὰρ ἀνθρωπόμορφος, οὐδὲ μυκτήρων, ἢ τινῶν ἄλλων ὀργανικῶν μερῶν χρεῖος. Προϊὼν δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐνδιαίτημα, τὴν σκηνὴν, δέκα αὐλαίας a) ἐρεῖ· τὸ γὰρ τῆς ὅλης πῆγμα σοφίας, ἀριθμὸν τέλειον εἴληχε, δεκάδα· σοφία δὲ αὐλὴ καὶ βασίλειόν ἐστι τοῦ πανηγεμόνος καὶ μόνου βασιλέως αὐτοκράτορος. Ὁ μὲν b) δὲ νοητὸς οἶκος οὗτος, αἰσθητὸς δ᾽ ὁ κόσμος ἐστὶν, ἐπειδὴ καὶ τὰς αὐλαίας ἐκ τοιούτων συνύφηνεν, ἃ τῶν τεσσάρων στοιχείων c) σύμβολά ἐστιν. Ἐκ γὰρ βύσσου καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου δημιουργοῦνται, τεσσάρων, ὡς ἔφην, d) ἀριθμῶν. Σύμβολον δὲ γῆς μὲν ἡ βύσσος, φύεται γὰρ ἐκ ταύτης· ἀέρος δὲ ὑάκινθος, μέλας γὰρ οὗτος φύσει. Ὕδατος δὲ ἡ πορφύρα, τὸ γὰρ τῆς βαφῆς αἴτιον ἐκ θαλάττης ἡ ὁμωνυμοῦσα κογχύλη· πυρὸς δὲ τὸ κόκκινον, ἐμφερέστατον γὰρ φλογί. Πάλιν γε μὴν Αἴγυπτον μὲν ἀφηνιάσασαν, ἡνίκα τὸν e) ἀντίθετον ἀπεσέμνυνε νοῦν, τὰ παράσημα τῆς βασιλείας ἀναδοῦσα αὐτῷ, τὸν θρόνον, τὸ σκῆπτρον, τὸ διάδημα, δέκα πληγαῖς καὶ τιμω-

ρίαις

u) Cod. A. χρυσῶν. P.

x) Forte κατασκηνωθεῖσα.

y) MS. Vat. σοφίας, idque rectius.

z) Num. VII, 14.

a) Videtur deesse ἔχειν.

b) Melius δὴ, vt in Editis et Cod. A. P.

c) Ita quoque Ioseph. Antiq. Lib. III. c. 7. Similia habent

Clem.

cem esse opera: nam sapientes actiones perfectis numeris firmantur, quarum vnaquaeque auro pretiosior est. Talis est et illa per optimates viritim facta collatio, dum anima ornatu accepto a philosophia festum dedicationis ageret, Deo doctori et praeceptori agens gratias. *Acerram enim aureorum decem, plenam aromatibus dedicat*, vt odores e prudentia caeterisque virtutibus exhalantem, ille solus sapiens diiudicet. Quo sacrificio vbi litatum fuerit, Moses sacrum hymnum accinet dicens: *Odoratus est dominus odorem suauitatis*: odorari ponens pro assentiri; non habet enim ille formam humanam, nec naribus aliisue partibus organicis indiget. Paulo post autem et diuinum hospitium, tabernaculum, e decem aulaeis constare dicet: nam totius sapientiae compages numerum perfectum sortita est, denarium: sapientia porro aula est regia regis omnipotentis, qui solus imperat omnibus. Haec est domus eius a mente percepta, altera vero sensibilis mundus hic, quandoquidem et aulaea contexta sunt ex rebus quatuor elementa significantibus. E bysso enim, hyacintho, purpura, et cocco conficiuntur, quatuor numero, vt dixi. Byssus vero terram significat ex qua nascitur; hyacinthus aerem nigricantem suapte natura; aquam purpura, quod haec tinctura e mari petatur, aliter dicta conchylium; postremo ignem color coccinus, cui simillimus est. Rursum Aegyptum rebellem, quando aduersariam Deo mentem venerata, regni traditis insignibus eam ornauit,

Clem. Alex. Strom. V. p. 665. Origen. Hom. XIII. in Exod. Hieronym. in Ep. ad Fab. Theodoret. qu. 60. in Exod. et VI. in Numer. Et Philo ipse infra L. III. de Vit. Mosis.

d) Scribe ἀριθμῷ.

e) Forte ἀντίθεον. De hac vero historia, ad quam alludit Noster, prorsus siletur in libris sacris.

ρίαις ὁ τῶν ὅλων ἐπίτροπος καὶ κηδεμὼν νουθετεῖ. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀβραὰμ ὑπισχνεῖται τῷ σοφῷ, οὔτε πλειόνων, οὔτε ἐλαττόνων, ἀλλ᾽ αὐτὸ μόνον f) δέκα ἐθνῶν ἀπώλειαν καὶ παντελῆ φθορὰν ἐργάσασθαι, καὶ τὴν τῶν ἀναιρεθέντων χώραν δώσειν τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ· πανταχοῦ δεκάδι, καὶ πρὸς ἔπαινον, καὶ πρὸς ψόγον, καὶ πρὸς τιμὴν, καὶ πρὸς κόλασιν καταχρῆσθαι δικαιῶν. Καίτοι τί τούτων μεμνήμεθα; τὴν γὰρ ἱερὰν καὶ θείαν g) ἐκκλησίαν δέκα τοῖς σύμπασι λόγοις Μωσῆς ἀναγέγραφεν· οὗτοι δέ εἰσι θεσμοὶ, τῶν κατὰ μέρος ἀπείρων νόμων γενικὰ κεφάλαια, ῥίζαι καὶ ἀρχαὶ, πηγαὶ ἀέναοι διαταγμάτων, προστάξεις δὲ καὶ ἀπαγορεύσεις περιεχόντων, ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τῶν χρωμένων. Εἰκότως οὖν μετὰ δεκαετίαν τῆς εἰς h) Χαλδαίων γῆν ἀφίξεως, ἡ πρὸς τὴν Ἄγαρ κοινωνία γίνεται. Οὐ γὰρ εὐθὺς λογικοὶ γενόμενοι, πλαδώσης ἔτι τῆς διανοίας, ὀρεχθῆναι παιδείας τῆς ἐγκυκλίου δυνάμεθα· ἀλλ᾽ ἐπειδὰν σύνεσιν καὶ ἀγχίνοιαν i) κραταιωσάμενοι, μηκέτι k) κούφῃ καὶ ἐπιπολαίῳ, ἀλλὰ βεβαίᾳ καὶ παγίᾳ γνώμῃ τῇ περὶ ἁπάντων χρώμεθα. Διό τ᾽ ἀκόλουθον προσυφαίνεται, τὸ, Εἰσῆλθε πρὸς Ἄγαρ. Ἦν γὰρ ἁρμόττον τῷ μανθάνοντι πρὸς l) ἐπιστήμονα διδάσκαλον φοιτᾷν, ἵνα ἀναδιδαχθῇ τὰ προσήκοντα ἀνθρώπου φύσει παιδεύματα. Νυνὶ μὲν ὁ γνώριμος εἰς διδασκαλίαν βαδίζων εἰσάγεται, προεκτρέχει δὲ πολλάκις, ἐξοικίσασα φθόνον ἀφ᾽ ἑαυτῆς, καὶ τοὺς ἔχοντας εὐφυῶς ἐπισπᾶται. Τὴν γοῦν ἀρετὴν, Λείαν, ἔστιν ἰδεῖν προαπαντῶσαν καὶ λέγουσαν τῷ m) ἀθλητῇ,

Πρὸς

f) In textu biblico Gen. XV, 19. vndecim gentes numerantur. Sed notandum Heuaeos, gentem ex his vnam, in Cod. Ebraeo deesse. Deutr. VII. septem tantum gentes recensentur, idque notanter.

g) Scribe νομοθεσίαν. Ibid. post ἀρχαὶ, videtur καὶ deesse.

h) Melius Χαναναίων. Sic enim textus S. Mox ibid. in MSS. Med. et Coll. Nou. (acc. Cod. A.) scribitur γῆς pro

uit, folio, fceptro, diademate, decem plagis et poenis, caftigat ille rerum arbiter omnipotens. Idem fapienti Abrahamo pollicetur, nec plures nec pauciores, *fed decem gentes fe deleturum*, et harum agros daturum fe illius pofteris: vbique numerum denarium vfurpans, tam ad honorem quam ad poenam, tam ad laudem quam ad vituperium. Verum ifta quorfum memorare pergimus? Etenim facram illam diuinamque concionem decem in vniuerfum praeceptis Mofes abfoluit: haec vero funt infinitarum legum particularium generalia capitula, radices, initia, fontes perennes mandatorum iuffa vetitaque continentium, ad vtilitatem illorum qui ea recipiunt. Merito igitur decennio poftquam e Chaldaea migratum fuerat, cum Agar contrahitur connubium. Nec enim ftatim vbi ratione vti coepimus, languente adhuc mente, artes liberales appetere poffumus, fed confirmata iam vi intelligendi atque folertia, quando non leui et fuperficietenus, fed firma certaque fententia, res complectimur. Ideo mox in contextu additur illud, *Ingreffus eft ad Agar*. Conueniebat enim difcipulo vt docti magiftri ludum frequentaret, et difceret difciplinas naturae humanae congruas. Et nunc quidem difcipulus ad doctrinam ire inducitur: faepe tamen illa prior obuiam procurrit, amota inuidia, et bono ingenio praeditos attrahit. Sic virtutem, Liam, videre licet occurrentem dicentemque exercitatori, *Ad me*

N 2 *ingre-*

pro γῆν. Ergo leui emendatione reponi poteft, τῆς ἐκ Χαλδαίων γῆς ἀφίξεως.

i) MS. Vat. καρτερωσάμενοι.

k) MS. Vat. κῦφη, et fic rectius.

l) MS. Med. ἐπιςήμην, et fic melius.

m) MS. Vat. ἀσκητῇ recte. Eft enim ille vulgatus Iacobi titulus. In feq. etiam fcribe εἰσελθεῖν pro ἐλθεῖν, et conf. Gen. XXXI, 16.

Πρός με εἰσελεύσῃ σήμερον, ἡνίκα ἐκεῖνος ἀγρόθεν ἐπανίῃ. Ποῦ γὰρ ὤφειλεν ἐλθεῖν ὁ τῶν ἐπιστήμης σπερμάτων καὶ φυτῶν ἐπιμελητὴς, ὅτι μὴ πρὸς τὴν γεωργηθεῖσαν ἀρετήν; Ἔστι δ᾽ ὅτε ἀποπειρωμένη τῶν φοιτητῶν, ὡς n) ἔχουσα προθυμίας καὶ σπουδῆς, οὐχ ὑπαντᾷ μὲν, ἐγκαλυψαμένη δὲ τὸ πρόσωπον ὥσπερ o) Θάμαρ, ἐπὶ τριόδου καθέζεται, πόρνης δόξαν παραχοῦσα τοῖς ὁδῷ βαδίζουσιν· ἵνα οἱ περιέργως ἔχοντες, ἀνακαλύψαντες ἀναφήνωσι, καὶ καταθεάσωνται τὸ ἄψαυστον καὶ ἀμίαντον καὶ παρθένιον ὄντως αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης ἐκπρεπέστατον κάλλος. Τίς οὖν ὁ ἐξεταστικὸς καὶ φιλομαθὴς καὶ μηδὲν ἄσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον τῶν ἐγκεκαλυμμένων πραγμάτων παραλιπεῖν ἀξιῶν ἐστιν, ὅτι μὴ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ βασιλεὺς, καὶ ταῖς πρὸς θεὸν ὁμολογίαις ἐμμένων τε καὶ χαίρων, ὄνομα Ἰούδας; p) Ἐξέκλινε γάρ, φησι, q) πρὸς αὐτὴν τὴν ὁδὸν, καὶ εἶπεν, ἔασόν με εἰσελθεῖν πρός σε. r) (Ἀλλ᾽ οὐκ ἔμελλε παραβιάζεσθαι) καὶ σκοπεῖν τίς τε ἡ ἐγκεκαλυμμένη δύναμίς ἐστι καὶ ἐπὶ τί παρεσκεύασται. Μετὰ τοίνυν τὸ εἰσελθεῖν γέγραπται, Καὶ συνέλαβεν, καὶ τὸ, τίς, ῥητῶς οὐ μεμήνυται· συλλαμβάνει γὰρ καὶ συναρπάζει ἡ μὲν τέχνη τὸν μανθάνοντα, ἐρωτικῶς ἔχειν ἀναπείθουσα ἑαυτῆς, ὁ δὲ μανθάνων, τὴν διδάσκουσαν, ὁπότε φιλομαθὴς εἴη. Πολλάκις δέ τινα τῶν μέσων ἐπιστημῶν s) ὑφηγούμενος, γνωρίμου τυχὼν εὐφυοῦς, ηὔχησεν ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ, μόνος ὑπολαβὼν t) τῷ φοιτητῇ γεγονέναι τῆς εὐμαθίας αἴτιος· καὶ μετεωρίσας καὶ φυσήσας ἑαυτὸν ὑψαυχενεῖ, καὶ τὰς ὀφρῦς εὖ μάλα u) ἀνασπάσας τετύφωται, καὶ παρὰ τῶν βουλομένων συνδιατρίβειν, πάμπολλα αἰτεῖ· οὓς δ᾽ ἂν αἴσθηται πένητας μὲν, διψῶντας δὲ παιδείας ἀπο-

n) Ita MSS. (et Cod. A.) pro ἔχουσα in Edit.

o) Haec fere iisdem verbis adducuntur a Clem. Strom. I. p. 335.

p) Gen. XXXVIII, 6.

q) Cod. Med. τὴν ὁδὸν πρὸς αὐτήν.

ingredieris hodie, cum ille domum rure rediret. Quo enim alio debuerat ire seminum scientiae plantarumque curator, nisi ad cultam a se virtutem? Ista vero nonnunquam velut periculum faciens discipulorum alacritatis et promptitudinis, non occurrit, sed velata facie, sicut Thamar, *sedet in triuio*, pro meretrice se ostentans praetereuntibus; ita vt aliquis curiosior velo detracto in lucem proferat, et intemerati virgineique pudoris et modestiae pulchritudinem decentissimam conspiciat. Sed quis est ille quaesitor discendi cupidus, nihil indiscussum et inexploratum sinens, nisi summus ille dux et rex, in confessione et laudibus Dei cum gaudio perstans, Iudas nomine. *Diuertit*, inquit, *ad eam de via et dixit: Sine me vt coeam tecum*, (nec vlterius molestus fuit) et inspiciam quaenam sit ista velata potentia, et quid sibi quaerat. Caeterum post ingressum scriptum est: *Et concepit*, nec exprimitur quis. Comprehendit enim et arripit ars quidem discentem, in sui amorem alliciens: discipulus vero magistram, quoties discit auide. Interdum etiam quampiam ex indifferentibus scientiis profitens, et discipulum nactus sollertem, iactat suam doctrinam, credens se solum autorem eruditionis discipulo fuisse: atque ita supinus incedit, et inflatus obducto supercilio a volentibus eum sectari magnam mercedem postulat: si quos autem sentit sitientes eruditionis, sed pauperes, auersatur, quasi solus inuenisset thesaurum sapientiae. Hoc est illud *in vtero concipere*, turgere inflarique supra modum; vnde factum vt nonnulli virtutem, disciplinarum indiferen-

r) Melius Ἆρ' addita nota interrogationis. It. καίτοι pro καὶ τό.

s) Cod. A. ὑφηγεμένη. P.

t) Ita MSS. Vat. et Med. Editi (et Cod. A.) τῶν φοιτητῶν.

u) Cod. A. ἀσπάσας. P.

ἀποστρέφεται, ὥσπερ θησαυρόν τινα σοφίας μόνος ἀνευρηκώς. Τοῦτό ἐστι τὸ ἐν γαστρὶ ἔχειν· οἰδεῖν καὶ τετυφῶσθαι καὶ ὄγκον πλείονα τοῦ μετρίου περιβεβλῆσθαι, δι᾽ ὧν καὶ τὴν κυρίαν τῶν μέσων ἐπιστημῶν ἀρετὴν, ἔδοξάν τινες ἀτιμάζειν, ἐπίτιμον οὖσαν ἐξ ἑαυτῆς. Ὅσαι μὲν οὖν ψυχαὶ x) μετὰ φρονήσεως κυοφοροῦσι πραγμάτων, τίκτουσιν y) ὅμως, τὰ συγκεχυμένα διακρίνουσαι καὶ διαστέλλουσαι, καθάπερ ἡ Ῥεβέκκα· λαβοῦσα γὰρ ἐν γαστρὶ τῶν διττῶν z) διανοίαις ἐθνῶν, ἐπιστήμην ἀρετῆς τε καὶ κακίας, εὐτοκίᾳ χρωμένη, τὴν ἑκατέρου φύσιν διαστέλλει τε καὶ διακρίνει. Ὅσαι δὲ ἄνευ φρονήσεως, ἢ ἀμβλίσκουσιν, ἢ δύστεξιν καὶ σοφιστὴν, βάλλοντα καὶ τοξεύοντα, ἢ βαλλόμενον καὶ τοξευόμενον ἀποκύουσι. Καὶ μήποτε εἰκότως; Αἱ μὲν γὰρ λαμβάνειν, αἱ δὲ ἔχειν ἐν γαστρὶ οἴονται· παμμεγέθους διαφορᾶς. a) Αἱ μὲν γὰρ ἔχειν νομίζουσαι, τὴν b) αἵρεσιν καὶ γένεσιν ἑαυταῖς ἐπιγράφουσαι, σεμνομυθοῦσιν, αἱ δὲ λαμβάνειν ἀξιοῦσαι, τὸ μὲν μηδὲν οἰκεῖον ἐξ ἑαυτῶν ἔχειν συνομολογοῦσι· τὰ δὲ σπέρματα καὶ τὰς γονὰς ἔξωθεν ἀρδομένας καταλαμβάνουσι, καὶ τὸν διδόντα c) θαυμάζουσαι κακὸν μέγιστον, φιλαυτίαν, ἀγαθῷ τελείῳ, θεοσεβείᾳ, cc) διωθοῦνται. Τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὰ νομοθετικῆς τῆς παρὰ ἀνθρώποις κατεβλήθη σπέρματα. Ἦν γάρ τις, φησὶν, ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ d) Ἀβραὰμ, ὃς ἔλαβε τῶν θυγατέρων τῶν Λευὶ, καὶ ἔσχηκεν αὐτὴν, καὶ ἐν γαστρὶ e) ἔλαβεν, καὶ ἔτεκεν ἄῤῥεν· ἰδόντες δὲ αὐτὸ ἀστεῖον ὂν, ἐσκέπασαν αὐτὸ μῆνας τρεῖς. Οὗτός ἐστι Μωϋσῆς, ὁ καθαρώτατος νοῦς,

x) Forsan μεσαί.

y) Forte ὁμοίως vel οὕτως et sic verto.

z) Codd. nonnulli διανοίας. Forte ἐπινοίας.

a) Addendum videtur οὔσης.

b) Forte σποράν. Sic enim mox lin. 18. Id. de nom. mut. p. 1059.

c) Θαυμάζουσαι Cod. A. deest. P.

cc) Forsan διορθοῦνται.

ferentium heram, dehonestarent, suapte natura honoratissimam. Quotquot igitur animae cum prudentia fiunt rebus grauidae, pariunt similiter, mox ea confusa discernentes separantesque, sicut Rebecca; postquam enim *vtero concepit* duarum gentium notiones, vbi primum parit scientiam virtutis et vitii, vtramque naturam distinguit et separat. Quotquot autem sine prudentia concipiunt, aut abortum patiuntur, contentiosum quempiam sophistam iaculatorem sagittariumque, vel telis velitationibusque impetitum pariunt. Et merito: aliae enim in vtero accipere, aliae habere se putant, inter quas multum interest. Nam quae se putant habere in vtero, saturam et generationem sibiipsis ascribunt, idque iactant sermonibus: at quae non dedignantur accipere, fatentur se nihil habere proprium, sed semina atque genituras externe infusas recipiunt, et autorem harum veneratae, maximum malum, scilicet sui amorem, per bonum perfectum, scilicet pietatem, depellunt. Ad eundem modum etiam primi inter homines legislatoris iacta sunt semina: *Erat vir quidam*, inquit scriptura, *de tribu Leui, nomine Amram, qui accepit vxorem de filiabus Leui: ea grauida facta peperit filium; quem cum viderent elegantem, absconderunt tribus mensibus.* Hic est Moses ille purissimus animus, vere generosus, qui ex numinis afflatu furore correptus legislatoriam ac propheticam facultatem adeptus est; qui etiam ex genere natus Leuitico, paterna stirpe maternaque florens, veritati

d) Ἀβραὰμ deest in nonnullis Codd. et in textu S. Exod. II, 1. (deest etiam Cod. A.) Mox καὶ ἔσχηκεν αὐτὴν deest in textu. Sic vero Cod. A. ἔλαβε γυναῖκα Ἰωχάβελ, καὶ ἔσχεν αὐτὴ καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε. Reponendum vero Ἀμράμ.

e) Ita MSS. et textus. Quin et sic notanter scripsisse videtur Philo. (Editi et Cod. A. ἐν γαστρὶ ἔτεκε· καὶ ἔτεκεν ἄῤῥεν.)

νοῦς, ὁ ἄριστος ὄντως, ὁ νομοθετικὴν ὁμοῦ καὶ f) προφητικὴν g) ὁμοῦ ἐνθουσιώσῃ καὶ θεοφορήτῳ σοφίᾳ λαβὼν· ὃς γένος ὢν τῆς Λευιτικῆς φυλῆς, καὶ τὰ πρὸς πατρὸς καὶ τὰ πρὸς μητρὸς ἀμφιθαλὴς, τῆς ἀληθείας ἔχεται. Μέγιστον δὲ h) ἐπάγγελμα τοῦ γενάρχου τῆς φυλῆς ἐστι ταύτης· θαῤῥεῖ γὰρ λέγειν, ὅτι αὐτός μοι μόνος ἐστὶν ὁ θεὸς τιμητέος, ἄλλο δ' οὐδὲν τῶν μεθ i) ἑαυτὸν· οὐ γῆ, οὐ θάλασσα, οὐχὶ ποταμοὶ, οὐκ ἀέρος φύσις οὐ πνευμάτων, οὐκ k) ἀέρων μεταβολαὶ, οὐ ζώων οὐ φυτῶν ἰδέαι, οὐχ ἥλιος, οὐ σελήνη, οὐκ ἀστέρων πλῆθος ἐν τάξεσιν ἐναρμονίοις περιπολούντων, οὐχ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος. Μεγάλης καὶ ὑπερφυοῦς ψυχῆς τὸ αὔχημα, γένεσιν ὑπερκύπτειν, καὶ τοὺς ὅρους αὐτῆς ὑπερβάλλειν, καὶ μόνου τοῦ ἀγεννήτου περιέχεσθαι, κατὰ τὰς ἱερὰς ὑφηγήσεις, ἐν αἷς διείρηται l) ἔχεσθαι αὐτοῦ. Τοιγάρτοι τοῖς ἐχομένοις καὶ ἀδιαστάτως θεραπεύουσιν, ἀντιδίδωσι κλῆρον αὑτόν. Ἐγγυᾶται δέ μου τὴν ὑπόσχεσιν λόγιον, ἐν ᾧ λέγεται, ll) Κύριος m) αὐτὸς κλῆρος αὐτοῦ. Οὕτως ἐν γαστρὶ ἔχουσαι μᾶλλον ἢ λαμβάνουσαι αἱ ψυχαὶ, τίκτειν πεφύκασι. Καθάπερ δ' οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ, πολλάκις μὲν ἀμυδρῶς, πολλάκις δὲ τηλαυγῶς ὁρῶσι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα, τοτὲ μὲν ὑποσυγκεχυμένας καὶ ἀδήλους, τοτὲ δὲ καθαρὰς καὶ τρανὰς ἀναδέχεται τὰς ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἰδιότητας. Ἡ μὲν οὖν ἀσαφὴς καὶ ἀδηλουμένη προσβολὴ, ἔοικε τῷ μήπω κατὰ γαστρὸς ἐμβρύῳ διατυπωθέντι· ἡ δὲ ἐναργὴς καὶ τρανὴ μάλιστα τῷ διαπεπλασμένῳ, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς μερῶν τετεχνιτευμένῳ, καὶ τὴν ἁρμόττουσαν ἰδέαν ἀπειληφότι. Νόμος δὲ ἐπὶ τούτοις ἐγράφη πάνυ καλῶς καὶ συμφερόντως τεθεὶς οὗτος· n) Ἐὰν μαχομένων ἀνδρῶν.

f) MS. Med. (et Cod. A.) προφητείαν, et sic scribendum.

g) Ὁμοῦ omnino redundat, (et Cod. A. deest.)

h) Forsan ἐπαύχημα, sic enim infra lin. 12.

i) Melius αὐτὸν, sc. Deum (Cod. A. τῶν μεθ' ἑαυτὸν omittit.)

veritati adhaeret. Maximum autem quiddam iactat primus tribus huius autor: audet enim dicere, *Ipse mihi solus Deus colendus est*, aliud praeterea nihil illo inferius: non terra, non mare, non fluuii, non aeris ventorumque natura, non tempestatum vices non animalium plantarumque species, non sol, non luna, non multitudo stellarum ordine certo decurrentium, non coelum, nec mundus vniuersus: est vero ista gloriatio magni generosique animi, emergere supra creaturam et terminos eius transcendere, vni adhaerendo Ingenito, iuxta sacra praecepta, quibus praecipitur, *ipsi adhaerere*. Itaque pro hac assiduitate cultuque non intermisso reddit eis sortem seipsum. Confirmat autem hoc meum argumentum scriptura dicens, *Dominus ipse haereditas eius*. Tales partus grauidae magis quam concipientes animae solent parere: quemadmodum corporis oculi modo obscure modo clare vident; similiter etiam animae oculus aliquando confusiores et incertas, aliquando claras manifestasque rerum proprietates concipit. Ille vero obscurus et incertus conceptus similis est foetui nondum formato in vtero: clarus autem et manifestus iam formato, et in singulis internis externisque membris perfecto, et effigiem humanam referenti. De his extat lex scripta valde bona et perutilis. *Si, rixantibus viris duobus alter percutiat mulierem grauidam, et illa puerum informem eiiciat, mulcta mulctabitur ex mariti arbitrio, eamque mox repraesentabit. Quod si formatus fuerit, dabit animam pro anima.* Non enim

N 5

k) Melius, vt videtur, ὡρῶν, sc. *anni tempestatum vices*; ita Markland.

l) Deutr. XXX, 20.

ll) Deutr. X, 10.

m) Αὐτὸς restitui ex MSS. Vat. et Med. (Cod. A. deest.)

n) Exod. XXI, 22.

δρῶν δύο, πατάξῃ τις γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται, καθ᾽ ὅ, τι ἂν ἐπιβάλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς, o) καὶ δώσει μετὰ ἀξιώματος· ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. Οὐ γὰρ ἦν ὅμοιον, τέλειόν τε καὶ ἀτελὲς διανοίας ἔργον διαφθεῖραι, οὐδὲ εἰκαζόμενον καὶ καταλαμβανόμενον, οὐδὲ ἐλπιζόμενον καὶ ἤδη ὑπάρχον. Διὰ τοῦτο, ὅπου μὲν ἐπιτίμιον ἄδηλον ἐπ᾽ ἀδήλῳ πράγματι, ὅπου δὲ ὡρισμένον ἐπὶ τελείῳ νομοθετεῖται· τελείῳ δὲ οὐχὶ πρὸς ἀρετὴν, ἀλλὰ τῷ κατά τινα τέχνην τῶν ἀνεπιλήπτων γενομένῳ. Κυοφορεῖ γὰρ p) αὐτὸν, οὐχ ἡ λαβοῦσα, ἀλλ᾽ ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, οἴησιν πρὸ ἀτυφίας ἐπαγγελλομένη. Καὶ γὰρ ἀμήχανον ἀμβλίσκειν τὴν ἐν γαστρὶ λαβοῦσαν, ἐπεὶ τὸ φυτὸν ὑπὸ τοῦ σπείραντος ἐμπρεπὲς τελεσφορεῖσθαι· τὴν δὲ ἔχουσαν, οὐκ ἀνοίκειον, ἅτε νόσῳ χωρὶς ἰατροῦ q) κατισχημένην. Μὴ νομίσῃς δὲ τὴν Ἄγαρ λέγεσθαι ἑαυτὴν ὁρᾶν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, διὰ τοῦ, Ἰδοῦσα ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἀλλὰ τὴν κυρίαν αὐτῆς Σάῤῥαν. Καὶ γὰρ ὕστερον αὐτὴ περὶ ἑαυτῆς φησιν, r) Ἰδοῦσα ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, s) ἠτιμάσθη ἐνώπιον αὐτῆς. Διὰ τί; ὅτι αἱ μέσαι τέχναι, t) καὶ αἱ κατ᾽ αὐτὰς, ὧν εἰσιν ἐγκύμονες ὁρᾶσιν, ἀλλά τοι πάντως ἀμυδρῶς ὁρῶσιν. Ἀλλ᾽ ἐπιστῆμαι τηλαυγῶς καὶ σφόδρα ἐναργῶς καταλαμβάνουσιν· ἐπιστήμη γὰρ πλέον ἐστὶ τέχνης, τὸ βέβαιον καὶ ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου προσειληφυῖα. Τέχνης μὲν γὰρ ὅρος οὗτος, σύστημα u) ἐγκαταλήψεων ἐγγεγυμνασμένων, πρός τι τέλος εὔχρηστον· τοῦ εὐχρήστου διὰ τὰς κακοτεχνίας ὑγιῶς προστιθεμένου. Ἐπιστήμης δὲ,

κατα-

o) Καὶ Cod. A. deest. P.

p) Forte αὐτὸ, sc. παιδίον.

q) Editi et Cod. A. κατεσχημένην. P.

r) Gen. XVI, 4.

s) Sic MSS. sicut etiam textus (et Cod. A.) Editi ἑτοιμάσθη.

nim erat ſimile, perfectum et imperfectum mentis opus corrumpere, neque coniectura tantundem valet quantum ſcientia, neque ſperata res quantum poſſeſſa. Ideo pro incerto incerta mulcta ſtatuitur: definita vero pro perfecto: quod perfectum intelligitur non de virtute, ſed de arte aliqua inculpabili. Hoc foetu praegnans eſt, non quae concepit, ſed grauida, iactationem magis quam modeſtiam profeſſa. Nam eam quae ſic concepit abortire non eſt poſſibile, quod plantam ab eo qui ſeminauit perfici par eſt: at grauidae non eſt mirum ſi quid ſecus accidat, quod haec aegrotet morbo medici artem ſuperante. Caue autem de Agar dictum putes, quod vidiſſet ſeipſam concepiſſe, cum dicitur, *videns quod eſſet grauida:* ſed de hera hoc intelligitur, Sarra. Nam paulo poſt ipſa de ſeipſa dicit: *Videns eam eſſe grauidam, contemta fuit coram ea.* Cur ita? quoniam indifferentes artes, et ſcientiae ſecundum eas conſtitutae, quibus ſunt grauidae, vident, ſed id omnino obſcure vident: ſcientiae vero cernunt ſuos foetus manifeſtiſſime. Nam ſcientia maior eſt quam ars, ita vt ratione non dimoueatur. Sic enim definitur ars: *congeries conceptuum exercitio comparatorum, ad finem aliquem bonum ac vtilem:* quae clauſula recte additur, vt malas improbatasque artes excludat. Scientia autem definitur, *firma et ſtabilis apprehenſio ab argumentis non conuellenda.* Proinde muſicam, grammaticam, et harum cognatas vocamus artes. Nam quicunque in his ſunt abſo-

t) Forte ſcribendum κἂν. MS. Vat. αἱ κατ᾽ αὐτὰς ἐπιςήμαι. (Editi et Cod. A. καὶ εἰ τὰ καθ᾽ αὐτάς.) Forte καὶ οἱ, ſc. τεχνῖται.

u) Sic quoque Sextus Empiricus adu. Math. p. 16. ἡ δὲ τέχνη σύςημα ἐγκαταλήψεως τῶν περὶ τον γραμματικόν. Ibi vero ſcribe ἐγκαταλήψεων, vel potius καταλήψεων, vt infra p. 468. Scribe ergo etiam apud Noſtrum, ἐκ καταλήψεων.

κατάληψις ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος, x) ἀμετάπτωτος ὑ-
πὸ λόγου. Μουσικὴν μὲν οὖν καὶ γραμματικὴν καὶ τὰς
συγγενεῖς καλοῦμεν τέχνας. Καὶ γὰρ οἱ ἀποτελούμενοι
δι᾽ αὐτῶν τεχνῖται, μουσικοί τε καὶ γραμματικοί. Φιλο-
σοφίαν δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐπιστήμας, καὶ τοὺς ἔ-
χοντας αὐτὰς ἐπιστήμονας· φρόνιμοι γάρ εἰσι καὶ σώ-
φρονες καὶ φιλόσοφοι ὧν οὐδὲ εἷς ἐν τοῖς τῆς διαπεπονη-
μένης ἐπιστήμης σφάλλεται δόγμασι, καθάπερ οἱ προει-
ρημένοι ἐν τοῖς τῶν μέσων τεχνῶν θεωρήμασιν. Ὥσπερ
γὰρ ὀφθαλμοὶ μὲν ὁρῶσιν, ὁ δὲ νοῦς δι᾽ ὀφθαλμῶν τηλαυ-
γέστερον· καὶ ἀκούει μὲν ὦτα, ὁ δὲ νοῦς δι᾽ ὤτων ἄμεινον· καὶ
y) ὀσφρῶνται μὲν οἱ μυκτῆρες, ἡ δὲ ψυχὴ διὰ ῥινῶν ἐν-
αργέστερον· καὶ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις τῶν καθ᾽ αὑτὰς ἀντι-
λαμβάνονται, καθαρώτερον δὲ καὶ εἰλικρινέστερον ἡ διά-
νοια. Κυρίως γὰρ εἰπεῖν, ἥδ᾽ ἐστὶν ὀφθαλμὸς μὲν ὀφθαλ-
μῶν, ἀκοὴ δ᾽ ἀκοῆς, καὶ ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων αἴσθησις εἰ-
λικρινεστέρα, χρωμένη μὲν ἐκείναις ὡς ἐν δικαστηρίῳ ὑπη-
ρέτισι, δικάζουσα δ᾽ αὐτὴ τὰς φύσεις τῶν ὑποκειμένων,
ὡς τοῖς μὲν συναινεῖν, τὰ δὲ ἀποστρέφεσθαι· οὕτως αἱ μὲν
λεγόμεναι μέσαι τέχναι ταῖς κατὰ τὸ σῶμα δυνάμεσιν
ἐοικυῖαι, τοῖς θεωρήμασιν ἐντυγχάνουσιν κατά τινας ἁ-
πλᾶς ἐπιβολάς· ἀκριβέστερον δὲ ἐπιστῆμαι, καὶ σὺν ἐξ-
ετάσει περιττῇ. Ὁ γὰρ νοῦς πρὸς αἴσθησιν, τοῦτ᾽ ἐπιστή-
μη πρὸς τέχνην ἐστί· καθάπερ γὰρ αἴσθησίς τις αἰσθή-
σεων, ὡς ἐλέχθη πρότερον, ἐστὶν ἡ ψυχή. Ἐκείνων μὲν
οὖν ἑκάστη μικρὰ ἄττα τῶν ἐν τῇ φύσει παρεσπάσατο,
περὶ ἃ πονεῖται καὶ πραγματεύεται· γραμμὰς μὲν γεω-
μετρία, φθόγγους δὲ μουσική, φιλοσοφία δὲ πᾶσαν τὴν τῶν
ὄντων φύσιν. Ὕλη γάρ ἐστιν αὐτῆς ὅδε ὁ κόσμος, καὶ πᾶ-
σα ἡ z) τῶν ὄντων ὁρατή τε καὶ ἀόρατος οὐσία. Τί οὖν
θαυμαστὸν, εἰ ἡ τὰ ὅλα καθορῶσα θεᾶται καὶ τὰ μέ-
ρη, καὶ ἄμεινον ἐκείνων, ἅτε ὀφθαλμοῖς a) μείζοσι

καὶ

x) Hanc scientiae definitionem a Zenone hausit Philo. Laert. Lib. VII. seg. 47. ib. seg. 165. Sext. Empir. adu. Math. p. 166. Clem. Strom. II, p. 454.

y) MS. Vat. ὀσφραίνονται.

abſoluti, dicuntur artifices, muſici et grammatici: philoſophiam vero et caeteras virtutes, ſcientias, et qui has tenent, ſcientes, vt ſunt prudentes, temperantes et philoſophi: quorum nemo fallitur in placitis excultae a ſe ſcientiae, ſicut ſupra dicti falluntur in artium mediarum contemplationibus. Nam ſicut oculi vident, ſed mens clarius per oculos: et aures audiunt, ſed mens per aures melius; et nares odorantur, ſed anima per nares efficacius: item caeteri ſenſus obiecta ſua percipiunt, ſed mens purius atque ſincerius. Loquendo enim proprie, haec ipſa eſt oculorum oculus, et auris aurium, et in vnoquoque ſenſu ſenſus ſincerior, vtens illis tanquam pro tribunali apparitoribus, ſed ipſa naturas ſubiectorum iudicans, et quaedam auerſans, aliis aſſentiens; ſic artes quae dicuntur indifferentes ſiue mediae, corporis potentiis ſimiles, contemplationes ſuas tractant ſimpliciter, ſcientiae vero ſuas diligentius et cum ſummo examine. Nam ſicut intellectus ad ſenſum, ſic ad artem ſe habet ſcientia: nam anima eſt quidam (vt iam dixi) ſenſus ſenſuum. Illarum igitur ſingulae exigua quaedam in rerum natura ſibi vindicant, circa quae occupantur; lineas geometria, ſonos muſica, vniuerſam vero naturam philoſophia. Nam materia circa quam verſatur, eſt mundus hic, et tota viſibilis ac inuiſibilis eſſentia. Quid igitur mirum ſi cum vniuerſum videat, videt etiam partes, et quidem quam illae melius, quippe illuſtrata melioribus acutioribusque oculis: vt merito hera philoſophia mediam eruditionem ancillam ſuam praegnantem videat, potius quam illa ſeipſam. Verum neque hoc quisquam ignorat,

z) Τῶν reſtitui ex MS. Med. (Cod. A. deeſt.)

a) Durum ſane de oculis Epitheton, ſed quod alibi a Noſtro vſurpatur, Lib. de Somn. p. 1145. It. a Ioh. Damaſc. in Parall. p. 774. e Philone *μεγάλοις ὄμμασι περισκοπεῖν.*

καὶ ὀξυδερκεστέροις ἐνομματωθεῖσα; εἰκότως b) οὖν ἡ κυρία φιλοσοφία τὴν μέσην παιδείαν, τὴν θεραπαινίδα αὐτῆς, ἐγκύμονα θεάσεται μᾶλλον, ἢ ἑαυτὴν c) ἐκείνη. Καίτοιγ' οὐδὲ τοῦτό τις ἀγνοεῖ, ὅτι πάσαις ταῖς κατὰ μέρος, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ σπέρματα ἐξ ὧν ἀναβλαστεῖν ἔδοξε τὰ θεωρήματα, φιλοσοφία δεδώρηται. Ἰσόπλευρα γὰρ καὶ σκαληνὰ, κύκλους τε καὶ πολυγώνια καὶ τὰ ἄλλα σχήματα, γεωμετρία d) προσεξεῦρε· σημείου δὲ καὶ γραμμῆς καὶ ἐπιφανείας καὶ στερεοῦ φύσιν, ἃ δὴ ῥίζαι καὶ θεμέλιοι τῶν λεχθέντων εἰσὶν, οὐκέτι γεωμετρία. Πόθεν γὰρ e) αὐτὴ λέγει ὁριζομένη, ὅτι σημεῖον μέν ἐστιν οὗ μέρος οὐδὲν, γραμμὴ δὲ μῆκος ἀπλατές, ἐπιφάνεια δέ, ὃ μῆκος καὶ πλάτος μόνον ἔχει, στερεὸν δέ, ὃ τὰς τρεῖς ἔχει διαστάσεις, μῆκος, πλάτος, βάθος; Ταῦτα γὰρ ἀνάκειται φιλοσοφίᾳ, καὶ ἡ περὶ ὅρων πραγματεία πᾶσα τῷ φιλοσόφῳ. Τό, γε μὴν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν, γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας ἐπάγγελμα, ἣν παρατρέποντές τινες f) γραμματιστικὴν καλοῦσι· τῆς δὲ τελειοτέρας, ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. Ἐπειδὰν οὖν περὶ τῶν τοῦ λόγου διεξέρχωνται μερῶν, τότε οὐ τὰ φιλοσοφίας εὑρήματα παρασπῶνταί τε καὶ παρεργολαβοῦσι; ταύτης γὰρ ἴδιον ἐξετάζειν, τί σύνδεσμος, τί ὄνομα, τί ῥῆμα, τί κοινὸν ὄνομα, τί ἴδιον, τί ἐλλιπὲς ἐν λόγῳ, τί πλῆρες, τί ἀπόφαντον, τί ἐρώτημα, τί πύσμα, τί περιεκτικὸν, g) τί εὖ, κακὸν δὲ τί. Καὶ γὰρ τὰς περὶ αὐτοτελῶν καὶ ἀξιωμάτων καὶ κατηγορημάτων πραγματείας, ἧδ' ἐστὶν ἡ συνθεῖσα· ἡμίφωνον δὲ ἢ φωνῆεν, ἢ παντελῶς ἄφωνον στοιχεῖον ἰδεῖν, καὶ πῶς ἕκαστον τούτων εἴωθε λέγεσθαι, καὶ πᾶσα ἡ περὶ φωνῆς καὶ στοιχείων καὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν ἰδέα, οὐ φιλοσο-

φία

πτεῖν. Euseb. Praep. Euang. L. VII. c. 2. μεγάλῳ ὀφθαλμῷ. Eodem quoque sensu Ebr. IX, 11.

b) Οὖν addidi ex MS. Med. (Cod. A. deest.)

c) Sic MS. Med. Editi (et Cod. A.) ἐκείνην.

d) Melius προεξεῦρε.

ignorat, quod omnibus particularibus ſcientiis principia ſeminaque indidit philoſophia, ex quibus ſpeculationes earum germinent; nam aequilaterae, obliquae, circulares, multangulae aliaeque figurae, adinuenta geometriae ſunt; caeterum punctum, ſuperficiem, lineam, ſolidum, quae dictorum ſunt radices et fundamenta, non item inuenit geometria. Quomodo enim illa definiret punctum eſſe quod in partes non diuiditur, lineam longitudinem ſine latitudine, ſuperficiem longitudinem tantum cum latitudine, ſolidum quod tres dimenſiones habet, longitudinem, latitudinem, altitudinem? Haec enim ad philoſophiam attinent, et totum definiendi negotium eſt philoſophi. Item ſcribere legereque eſt minus perfectae grammaticae, quam quidam torquentes vocabulum, grammatiſticam vocant: perfectioris *grammaticae* autem poetarum ſcriptorumque hiſtoricorum explicatio. Quoties igitur de orationis partibus diſſerunt, non tunc de inuentis philoſophiae quicquam ſibi vſurpare et arripere videntur? huius enim eſt proprium disquirere, quid coniunctio, quid nomen, quid verbum, quid commune nomen, quid proprium, quid defectiuum in oratione, quid plenum, quid affirmatiuum, quid interrogatiuum, quid percontatiuum, quid complexiuum, quid precatiuum. Nam de per ſe abſolutis propoſitionibus et praedicamentis huius eſt tractare; iam ſemiuocalium, vocalium, mutarumque literarum diſcrimina, et quomodo pronuncientur ſingulae, et omnes elementorum atque partium orationis proprietates, nonne a philoſophis elaboratae abſolutaeque ſunt?

e) Nonnulli Cod. *αὐτῇ λέγειν ὁριζομένῃ*. (acc. Cod. A.)
f) Cod. A. *γραμματικήν*. P

g) Omnino male; neque enim Logicae munus eſt dignoſcere quid bonum ſit, quid malum. Repono igitur Cod. Med. fide *τί εὐκτικόν. Τὰς γὰρ* &c. atque adeo ſic verto. (*Καὶ* ſequens Editis deeſt.)

φία h) πεποίηται καὶ κατήνυσαι; Βραχείας δ᾽ ὥσπερ ἀπὸ χειμάῤῥου σπάσαντες λιβάδας, καὶ βραχυτέραις ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς i) ἐναποθλίψαντες τὸ κλαπὲν, οἱ φῶρες, οὐκ ἐρυθριῶσι προφέροντες ὡς ἴδιον. Οὐ χάριν θρυαττόμενοι, τῆς κυρίας, ᾗ τὸ κῦρος ὄντως καὶ ἡ τῶν θεωρουμένων ἀνάκειται βεβαίωσις, ἀλογοῦσι. Συναισθομένη δὲ k) αὐτὴ τῆς ὀλιγωρίας l) τούτων ἐλέγξει, καὶ μετὰ παῤῥησίας φήσει· ἀδικοῦμαι καὶ παρασπονδοῦμαι, τόγε ἐφ᾽ ὑμῖν ὁμολογίας παραβαίνουσιν. Ἀφ᾽ οὗ γὰρ ἐνεκολπίσασθε τὰ προπαιδεύματα, τῆς ἐμῆς θεραπαινίδος τὰ ἔγγονα, τὴν μὲν ὡς γαμετὴν ἐξετιμήσατε, ἐμὲ δὲ οὕτως ἀπεστράφητε, ὡς μηδὲ πώποτε ἐς τ᾽ αὐτὸν ἐλθόντες. Ἀλλ᾽ ἴσως ἐγὼ μὲν ταῦτα περὶ ὑμῶν ὑπείληφα, ἐκ τῆς φανερᾶς πρὸς τὴν m) οἰκέτιν ὁμιλίας τὴν ἄδηλον πρὸς ἐμὲ αὐτὴν ἀλλοτρίωσιν τεκμαιρομένη. Εἰ δ᾽ ὑμεῖς ἐναντίως ἢ ὡς ὑπείληφα διάκεισθε, n) γνῶναι μὲν ἀμήχανον ἑτέρῳ, ῥάδιον δὲ μόνῳ θεῷ. Διόπερ οἰκείως ἐρεῖ, o) Κρῖναι ὁ θεὸς ἀναμέσον ἐμοῦ καί σου· οὐ προκατεγνωκυῖα ὡς ἠδικηκότος, ἀλλ᾽ ἐνδοιάζουσα, ὡς τάχ᾽ ἂν ἴσως καὶ κατορθοῦντος· ὅπερ ἀψευδῶς οὐκ εἰς μακρὰν ἀναφαίνεται, δι᾽ ὧν ἀπολογούμενος καὶ τὸν ἐνδοιασμὸν αὐτῆς ἐξιώμενός, φησιν, Ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσί σου, χρῶ αὐτῇ ὡς ἂν σοι ἀρεστόν. p) Καὶ γὰρ ὁ παιδίσκην εἰπὼν, ἀμφότερα ὁμολογεῖ, τό, τε δούλην, καὶ τὸ q) νηπίαν εἶναι· τὸ γὰρ τῆς παιδίσκης ὄνομα, ἑκατέρῳ τούτων ἐφαρμόζει. Συνομολογεῖ δὲ πάντως εὐθὺς καὶ τἀναντία, τῇ μὲν τελείᾳ τὴν νηπίαν, τῇ δὲ δούλῃ τὴν κυρίαν· μονονοῦ βοῶν ἄντικρυς, ὅτι τὴν μὲν r) ἐγκύκλιον παιδείαν, καὶ ὡς νεωτέραν καὶ ὡς θεραπαινίδα ἀσπάζομαι, τὴν δὲ

h) Editi et Cod. A. πεπόνηται. P.

i) Forte ἐναποκρύψαντες.

k) Αὐτὴ Cod. A. deest. P.

l) Τούτων addidi ex Cod. Vat. (Cod. A. deest.)

m) MS. Vat. παιδίσκην et forte sic melius, ob sequentia.

n) MS. Vat. γνώμην μὲν ἀμήχανον ἑτέρῳ συνιδεῖν, ῥάδιον, etc. sed vtraque lectio eodem recidit.

ſunt? Quae iſti fures tanquam de torrente paucas aliquot guttulas cum in animas ſuas inſtillauerint, non pudet eos furta oſtentare quaſi res proprias. Quamobrem elati et ſibi placentes contemnunt dominam, penes quam ſolam eſt harum contemplationum autoritas. Illa vero eorum contemptum animaduertens coarguet, ingenue dicens: Iniuriam patior, vobis pacta non ſeruantibus. Ex quo enim complexi eſtis iſta rudimenta diſciplinarum, nata e mea famula, exhibetis ei honorem vxori debitum, me vero ſic auerſamini, quaſi nunquam iunctam matrimonio. Verum haec fortaſſis eſt nihil aliud quam ſuſpicio, atque ex aperta conſuetudine veſtra cum mea pediſſequa coniecturam non admodum certam ſumo alienati a me animi. Quodſi aliter erga me eſtis affecti, alii cuiuis impoſſibile, ſoli Deo facile iudicare. Ideo recte dicit: *Iudicet Deus inter te et me:* non praedamnans tanquam inique agentem, ſed ambigens quaſi fortaſſis aequum faceret, quod non ita multo poſt certo compertum fuit, dum ſe defendens, et anxietati eius medicinam adhibens ait, *En tibi puellam trado in manus tuas, vtere hac ſicut tibi libet.* Nam qui puellam dicit, vtrumque fatetur, et conditionem ſeruilem et aetatis imperitiam; nam puellae nomen vtriusque rei ſignificationi conuenit. Simul fatetur et contraria, puellam adultae, dominam opponens ancillae: tantum non in faciem reclamans, equidem encyclopaediam vt iuniorem et puellam in deliciis habeo, ſcientiam vero coniunctam cum prudentia vt maturam matronam

o) Gen. XVI, 5. 6.

p) Additur ἡ in quibusdam MSS. Item in Clem. Alex. ſicut et in textu S.

q) Cod. A. νήπιων. P.

r) Haec totidem verbis adducuntur a Clemente Strom. I. p. 335.

δὲ ἐπιςήμην καὶ Φρόνησιν, ὡς τελείαν καὶ δέσποιναν ἐκτετίμηκα. Τὸ δὲ, ἐν ταῖς χερσί σȣ, δηλοῖ μὲν τὸ, ὑποχείριός ἐςί σοι, s) σημεῖον δὲ πέφυκε καὶ ἑτέρȣ τοιȣ́τȣ· τὰ μὲν τῆς δȣ́λης εἰς t) χεῖρας ἀφικνεῖται σώματος· σωματικῶν γὰρ ὀργάνων καὶ δυνάμεων τὰ ἐγκύκλια χρεῖα· τὰ δὲ τῆς κυρίας εἰς ψυχὴν ἔρχονται. Λογισμοῖς γὰρ τὰ κατά τε Φρόνησιν καὶ ἐπιςήμην ἀνατίθεται· ὥσθ' ὅσω δυνατώτερον καὶ δραςικώτερον καὶ τοῖς ὅλοις κρεῖττον διάνοια u) χρεῖός ἐςι, τοσȣ́τω τῆς ἐγκυκλίȣ μȣσικῆς ἐπιςήμην καὶ Φρόνησιν θαυμασιωτέραν εἶναι νενόμικα, καὶ διαφερόντως ἐκτετίμηκα. Λαβȣ̃σα οὖν, x) ὡς καὶ ὑπάρχȣσα καὶ πρὸς ἐμȣ̃ νομιζομένη κυρία, τὴν ἐμὴν ἅπασαν παιδείαν, ὡς θεραπαινίδι χρῶ, ὡς εὐάρεςόν σοί. Τὸ δέ σοι εὐάρεςον, ȣ̓κ ἀγνοῶ, ὅτι πάντως ἐςὶν ἀγαθὸν εἰ καὶ μὴ προσηνὲς, καὶ ὠφέλιμον εἰ καὶ μακρὰν τȣ̃ ἡδέος ἀφέςηκεν· ἀγαθὸν δὲ καὶ ὠφέλιμον τοῖς ἐλέγχȣ δεομένοις, νȣθεσία, ὃ ἑτέρω ὀνόματι κάκωσιν μηνύει ὁ ἱερὸς λόγος. Διόπερ ἐπιφέρει, Καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν, ἴσον τῷ, ἐνȣθέτησε καὶ ἐσωφρόνισε. Λυσιτελὲς γὰρ σφόδρα τοῖς ἐν ἀδείᾳ καὶ ἐκεχειρίᾳ, καθάπερ ἵπποις ἀφηνιαςαῖς ὀξὺ κέντρον. Ἐπεὶ μάςιγι μόλις καὶ ἀγωγῇ δαμασθῆναι καὶ τιθασσευθῆναι y) δύνανται· ἢ τὰ προκείμενα ἆθλα. Οὐχ ὁρᾷς z) τȣ̀ς ἀνεπιπλήκτȣς; λιπῶσιν, a) εὐρύνονται, πιαίνονται, λαμπρὸν πνέȣσιν· εἶτα αἴρονται τὰ ἀσεβείας. οἱ πανάθλιοι καὶ βαρυδαίμονες, οἰκτρὰ βραβεῖα, ἀθεότητι κηρυττόμενοι καὶ

s) MS. Med. melius, vt videtur, σημαίνει δὲ καὶ τοιȣ̃τον ἕτερον.

t) Melius, vt videtur, χρείας.

u) Scribe χειρὸς, *manu* fcil. vt verto. Emendationis ratio patet ex fequentibus.

x) Cod. A. ὡς. P.

y) Videntur hic nonnulla e textu excidiffe. Sequens vero ἢ deeft in MS. Med. (In praetermiffis ita legendum et diftinguendum effe locum Mangeius iudicat: δύνανται· ἢ τὰ

tronam honore profequor. Quod autem dicit, *in manus tuas*, fubiectionem quidem fignificat; verum infuper fignificat quiddam aliud: videlicet quod res ancillae fint in manu corporis: corporeis enim inftrumentis et potentiis opus habent artes liberales: res autem dominae ad animam attineant. Ad rationem enim refertur tum fcientia tum prudentia. Itaque quanto praeftantior, efficacior, et modis omnibus potior eft animus *manu*, tanto pluris facio fcientiam prudentiamque, quam totum difciplinarum orbem. Proinde cum fis et habearis a me domina, *fume*, inquit, omnem meam eruditionem, et non fecus quam ancilla, *vt tibi placet:* quod vero tibi placet fcio fore bonum, etiamfi non iucundum, et vtile, licet minimum fuauitatis habuerit: bona vero et vtilis eft caftigatio his qui hac indigent: quam aliter afflictionem facra fcriptura nominat. Quapropter mox additur, *Et afflixit eam:* ac fi diceret, caftigauit et coegit officium facere. Hoc enim plurimum confert otio corruptis et licentia, ficut calcar equis contumacibus. Tales enim aegre manfuefcunt, et vix domantur fcutica: an non vides propofita praemia incaftigatis illis? obefi funt, *dilatantur*, *pinguefcunt*, fumunt magnos fpiritus: dein affequuntur impietatis fuae mifera praemia, ipfi miferabiles infortunatique, dum ob impietatem coronantur et victores pronunciantur.

τὰ προκείμενα ἆθλα ἐχ ὁρᾷς τοῖς etc. Atque fic diftinguit Cod. A pro ᾖ tamen ἤ reponit et τοὺς feruat. P.)

z) Quibusdam viris doctiffimis vifum eft reponere τοῖς ἀνεπιπλήκτοις; verum nefcio an recte. Hes. v. ἀνεπιπλήκτους, ἀμέμπτους. Atqui hic locus non de inculpatae vitae hominibus, fed de refractariis et contumacibus agit. Quid fi vero fcribatur τοῖς ἀπολακτίζουσιν; funt enim ifta textus S. verba, quo refpicit auctor, Deutr. XXXII, 15.

a) Forte melius παχύνονται. Vfurpatur enim vox ifta in textu. vid. etiam Hes. v. λιπᾶμεν

καὶ στεφανούμενοι. Διὰ γὰρ τὴν λείως ῥέουσαν εὐτυχίαν, ὑπέλαβον ἑαυτοὺς εἶναι τοὺς ὑπαργύρους καὶ ὑποχρύσους θεοὺς, νομίσματος κεκιβδηλευμένου τὸν τρόπον, τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ὄντως ὄντος ἐκλαθόμενοι. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Μωσῆς ἐν οἷς φησιν, Ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καὶ ἐγκατέλιπε θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν. Ὥστε εἰ ἡ ἐπὶ πλέον ἄνεσις τὸ μέγιστον κακὸν, ἀσέβειαν, ὠδίνει, τοὐναντίον ἡ μετὰ νόμου κάκωσις, ἀγαθὸν τέλειον ἀποτίκτει τὴν ἀοίδιμον νουθεσίαν. Ἐνθένδε ὁρμηθεὶς, καὶ τῆς πρώτης ἑορτῆς τὸ σύμβολον, ἄρτον κακώσεως εἶπε τὰ ἄζυμα. Καίτοι τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι ἑορταὶ καὶ θαλίαι περιποιοῦσιν ἱλαρὰς εὐφροσύνας, καὶ εὐθυμίας, οὐ κακώσεις; ἀλλὰ δῆλον, ὡς ὀνόματι κατακέχρηται πόνου τοῦ σωφρονιστοῦ. Τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, ἀσκητικαῖς ἀθλήσεσι καὶ ἡβῶσι πόνοις εἴωθε περιγίνεσθαι. Ψυχῆς δὲ ἑορτὴ, ζῆλος, ὁ τῶν ἀρίστων καὶ τελεσφορουμένων b) πόνος. Οὗ χάριν διείρηται c) καὶ ἐπὶ πικρίδων τὰ ἄζυμα ἐσθίειν, οὐχ ὡς προσοψήματος, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ μὴ οἰδεῖν καὶ d) ἀναζεῖν ταῖς ἐπιθυμίαις, ἐστάλθαι δὲ καὶ συνῆχθαι, πρὸς ἀηδίας οἱ πολλοὶ τίθενται, πικρὸν ἡγούμενοι ἀπομαθεῖν τὸ πάθος, ὅπερ ἐστὶν ἑορτὴ καὶ εὐφροσύνη διανοίᾳ φιλάθλῳ. Ταύτης ἕνεκά μοι δοκεῖ τῆς αἰτίας ἐν χωρίῳ ὃ κέκληται Πικρία, τὰ νόμιμα ἀναδιδαχθῆναι· ἡδὺ μὲν γὰρ τὸ ἀδικεῖν, e) ἐπίπονον δὲ τὸ δικαιοπραγεῖν· τοῦτο δὲ ἐστιν ὁ ἀψευδέστατος νόμος. f) Ἐξελθόντες γάρ, φησιν, ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν παθῶν, ἦλθον εἰς Μεῤῥάν, καὶ οὐκ ἠδύναντο πιεῖν ὕδωρ ἐκ Μεῤῥᾶς· πικρὸν γὰρ ἦν· διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Πικρία· καὶ διεγόγγυζεν ὁ λαὸς κατὰ Μωσῆ, λέγοντες, τί πιώμεθα; Ἐβόησε δὲ Μωσῆς πρὸς κύριον, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ. Ἐκεῖ ἔθετο αὐτῷ δικαιώματα καὶ κρίσιν, κἀκεῖ αὐτὸν ἐπείραζεν. Ἡ γὰρ ἄδηλος ἀπόπειρα

καὶ

b) Forte πόθος. Sic infra p. 214. lin. 16. e. n.

c) Exod. XII, 8.

d) Cod. A. ἀναζητεῖν. P.

ciantur. Affluentibus enim leniter felicitatibus, putabant se Deos aureos et argenteos, velut adulterinum numisma, obliti eius Qui vere est. Testis est Moses dicens: *Impinguatus, incrassatus, dilatatus, deseruit Deum factorem suum.*] Itaque si nimia relaxatio maximum morbum, impietatem, parturit, e diuerso legitima castigatio bonum affert perfectissimum, illam tantopere laudatam emendationem. Vnde factum est quod primarii festi signum, azyma, *panem afflictionis* vocauerit: quamuis nemo nesciat festa et epulas solennes exhilarationem et laetitiam afferre, non afflictiones: sed liquet hanc vocem per abusum accipi pro labore castigatorio: nam maxima plurimaque bona exercitiis parantur et laboribus viuidis. At animae festum est rerum optimarum aemulatio, et labor ad perfectionem properantium; quamobrem praeceptum est vt *azyma edantur cum amaris lactucis* agrestibus, non vt sint vice obsonii: sed quia cohibere concupiscentias ne feruescant et turgeant, quidam summae molestiae loco habent, id putantes amarum, consuetos affectus dediscere, quod mens certaminum auida habet pro festiuis deliciis. Hanc ob causam, opinor, in loco qui Amaritudo vocatur, lex data fuit f): nam iniuriam facere suaue, laboriosum vero est iuste agere, quae quidem est verissima iuris regula. *Egressi,* inquit, *ex affectionibus Aegyptiacis venerunt in Merram, vbi non poterant aquam bibere, adeo fuit amara. Vnde loco nomen impositum, Amaritudo, et murmurauit populus contra Mosem dicens, Quid bibemus? Clamauit autem Moses ad Dominum, et ostendit ei Dominus lignum, quo iniecto in aquam, dulcis est reddita. In eo loco datae sunt ei iustificationes et iudicia, et ibi tentauit eum Dominus.* Est enim incertum experi-

e) Forte πικρόν. Opponitur enim τῷ ἡδεῖ, quin etiam totus contextus de amaritudine agit.

f) Exod. XV, 23.

καὶ δοκιμασία τῆς ψυχῆς ἐστιν, ἐν τῷ πονεῖν καὶ παρεῖσθαι· ὅπῃ γὰρ ταλαντεύσει, χαλεπὸν διαγνῶναι. Οἱ μὲν γὰρ προκαμόντες ἀνέπεσον, βαρὺν ἀντίπαλον ἡγησάμενοι τὸν πόνον, καὶ τὰς χεῖρας ὑπ' ἀσθενείας, ὥσπερ ἀπειρηκότες g) ἀθληταὶ, καθῆκαν, παλινδρομεῖν εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πάθους ἐγνωκότες. Οἱ δὲ τὰ φοβερὰ καὶ δεινὰ τῆς h) ἐρημίας πάνυ τλητικῶς καὶ ἐρρωμένως ἀναδεχόμενοι, τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου διήθλησαν ἀδιάφθορον καὶ ἀήττητον φυλάξαντες, καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκαίων κατεξαναστάντες, ὡς πεῖναν, δίψος, i) ῥῖγος, κρύος, θάλπος, ὅσα τοὺς ἄλλους εἴωθε δουλοῦσθαι, κατὰ πολλὴν ἰσχύος περιουσίαν ὑπάγεσθαι. Αἴτιον δὲ ἐγένετο οὐ ψιλὸς ὁ πόνος, ἀλλὰ σὺν τῷ γλυκανθῆναι· λέγει γὰρ, Ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ· ὁ γλυκὺς δὲ καὶ ἡδὺς πόνος, ἑτέρῳ ὀνόματι φιλοπονία καλεῖται. Τὸ γὰρ ἐν πόνῳ γλυκὺ, ἔρως ἐστὶ καὶ πόθος καὶ ζῆλος καὶ φιλία τοῦ καλοῦ. Μηδεὶς οὖν τὴν τοιαύτην κάκωσιν ἀποστρεφέσθω, μηδ' ἄρτον κακώσεως νομισάτω ποτὲ λέγεσθαι τὴν ἑορτῆς καὶ εὐφροσύνης τράπεζαν, ἐπὶ βλάβῃ μᾶλλον ἢ ὠφελείᾳ. τρέφεται γὰρ τοῖς παιδείας k) δόγμασιν ἡ νουθετουμένη ψυχή. Τὸ ἄζυμον πέμμα τοῦτο οὕτως ἐστὶν ἱερὸν, ὥστε χρησμοῖς προστέτακται l) δώδεκα ἄρτους ἀζύμους ταῖς φυλαῖς ἰσαρίθμους προτιθέναι ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς ἀδύτοις χρυσῆς τραπέζης, καὶ καλοῦνται προθέσεως. Καὶ νόμῳ δὲ ἀπείρηται m) πᾶσαν ζύμην καὶ πᾶν μέλι προσφέρειν τῷ n) βωμῷ. Χαλεπὸν γὰρ ἢ τὰς γλυκύτητας τῶν κατὰ τὸ σῶμα ἡδονῶν, ἢ τὰς τῆς ψυχῆς ἀραιὰς καὶ χαύνους ἐπάρσεις, καθιεροῦν ὡς ἅγια, τὰ φύσει βέβηλα καὶ ἀνίερα ἐξ αὐτῶν. Ἆρ' οὖν εἰκότως ἐπισεμνυνόμενος ὁ nn) προφήτης λόγος, ὄνομα Μωσῆς, ἐρεῖ Μνησθήσῃ πᾶσαν

τὴν

g) Sequitur in MS. Vat. ἄθλοις.

h) MS. Med. ἐρήμης. Forte ἐρήμου.

i) Vide annon vel ῥῖγος vel κρύος redundat.

k) Quidni πέμμασιν, ob contextum? Mox ibidem ſcribe τὸ δὲ ἄζυμον, &c.

perimentum animae in labore atque amaritudine: neque enim facile quo vergat difcernitur. Nam multi nimis cito defeffi funt, non ferentes laborem, grauem aduerfarium, manus prae languore demittentes, ficut athletae qui defperant de victoria, certi ad Aegyptiarum affectionum delicias recurrere. Alii vero horrendos grauesque deferti labores tolerando, fortiter inuicti perdurauerunt in vitae certamine, contendentes aduerfus naturae neceffitates, adeo vt famem, fitim, algorem, aeftum, a quibus caeteri facile vincuntur, ipfi facile fuperarent. In caufa fuit non folus labor, fed cum eo coniuncta dulcedo; legimus enim *aquam dulcem redditam:* quae dulcedo laboris Graecis φιλοπονία vocatur. Talis enim dulcedo nihil aliud eft quam amor et defiderium, zelus et dilectio boni. Nemo igitur huiusmodi afflictionem refugiat, nec putet feftas epulas vocari *panem afflictionis* tanquam noxias ac non potius vtiles, nam anima emendata nutritur difciplinae placitis Caeterum opus hoc piftorium fermento carens adeo facrum habetur, vt oraculo praeceptum fit *duodecim panes non fermentatos pro numero tribuum in facrario proponi fupra menfam auream, qui panes propofitionis vocantur.* Lege quoque cautum eft, ne quid *fermenti aut mellis inferatur in altare.* Eft enim difficile vel dulcedines voluptatum corporis, vel inanes et laxas elationes animae, confecrare tanquam puras, cum fuapte natura impurae ac profanae fint. Nonne igitur merito propheticus fermo cui nomen Mofes, dicit: *Memento viarum omnium, per quas te duxit Dominus Deus in deferto*

l) Exod. XXV, 30.

m) Leu. II, 11.

n) MS. Vat. Θεῷ.

nn) MS. Par. Reg. προφητικός.

τὴν ὁδὸν ἣν ἤγαγέ σε κύριος ὁ θεὸς ἐν ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε, καὶ ἐκπειράσῃ καὶ διαγνωσθῇ τὰ o) ἐγκάρδιά σου, εἰ φυλάξεις ἐντολὰς αὐτοῦ· ἢ οὐκ ἐκάκωσέ σε καὶ ἐλιμαγχόνησέ σε καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες σου, ἵνα ἀναγγείλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπ᾽ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ; Τίς οὖν οὕτως ἀνόσιός ἐστιν, ὡς ὑπολαβεῖν κακωτὴν τὸν θεὸν, καὶ λιμὸν οἴκτιστον ὀλέθρον ἐπάγοντα τοῖς ἄνευ τροφῆς ζῆν μὴ δυναμένοις; Ἀγαθὸς γὰρ καὶ ἀγαθῶν αἴτιος, εὐεργέτης, σωτὴρ, τροφεὺς, p) πλουτοφόρος, μεγαλόδωρος, κακίαν ὅρων ἱερῶν ἀπεληλακώς. q) Οὕτω γὰρ τὰ γῆς ἄχθη, τόν τε Ἀδὰμ καὶ Κάϊν ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ παραδείσου. Μὴ παραγώμεθα οὖν ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ τὰ δι᾽ ὑπονοιῶν σημαινόμενα σκοπῶμεν καὶ λέγωμεν, ὅτι τὸ μὲν, ἐκάκωσε, ἴσον r) ἐστὶ τῷ, ἐπαίδευσε καὶ ἐνουθέτησε, καὶ ἐσωφρόνισε. s) Τῷ δὲ λιμῷ παρέβαλεν· οὐ σιτίων καὶ ποτῶν εἰργάσατο ἔνδειαν, ἀλλὰ ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, φόβου τε καὶ λύπης, καὶ ἀδικημάτων, καὶ συνόλως ἁπάντων t) ὅσα ἢ κακιῶν ἐστιν ἢ παθῶν ἔργα. Μαρτυρεῖ δὲ τὸ ἐπιλεγόμενον ἑξῆς, Ἐψώμισέ σε τὸ μάννα. Ἆρά γε τὴν ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον τροφὴν δίχα σπουδῆς τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἐκ γῆς, ὡς ἔθος, ἀναδοθεῖσαν, ἀπ᾽ οὐρανοῦ δὲ, τεράστιον ἔργον, ἐπ᾽ εὐεργεσίᾳ τῶν χρησομένων u) παρασχόμενον, ἄξιον λέγειν λιμοῦ καὶ κακώσεως, ἢ τοὐναντίον εὐθηνίας καὶ εὐετηρίας, ἀδείας τε καὶ εὐνομίας x) αἴτιον; Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ καὶ ἀγελαῖοι νομίζουσι τοὺς

θείοις

o) Textus S. Deutr. VIII, 2. ἐν καρδίᾳ σου.

p) Πλουτοφόρος deest MSS. (et Cod. A.)

q) Nonnulla videntur deesse. Haec enim cum praecedentibus nequaquam cohaerent. Mox Κάϊν, male, ni fallor. Cum Adamo enim Eua vxor, non eius filius Cainus, e Paradiso expulsa est. Malim ergo pro Κάϊν scribere Εὔαν.

ferto, vt affligeret te, et tentaret ac probaret cor tuum, num custoditurus esses mandata eius: annon afflixit te et fame pressit, ac mox cibauit manna, quam non gustarant patres tui, vt doceret te, quod non solo pane viuet homo, sed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei? Quis igitur tam profanus est vt credat tortorem Deum, qui famem, lethi genus miserrimum, inducat super homines non valentes sine cibo viuere? Est enim bonus et causa bonorum, beneficus, seruator, altorque, diuitiarum donator munificentissimus, malignitate longe a sacro limine depulsa. Sic enim onera terrae Adamum Cainumque profligauit e Paradiso. Ergo non debemus verbis seduci, sed eorum occulta significata dispicere, et afflictionem interpretari castigationem, admonitionem, eruditionemque. Illud autem, *obiecit eos fami*, non de cibi potusque inopia dicitur, sed voluptatum, cupiditatum, timoris, doloris, iniquitatum, et in vniuersum omnium quae aut vitiorum sunt effectus aut affectionum. Attestatur mihi quod mox sequitur: *Cibauit te manna.* Eum cibum sine labore curaque hominum, non e terra more consueto editum, sed coelitus exhibitum admiranda beneficentia, vtrum famem afflictionemque oportet dicere, an potius vbertatem et copiam, securitatem et tranquillitatem? Sed vulgus gregarium putat eos qui pascuntur diuinis eloquiis misere et aerumnose viuere; nec mirum, quandoquidem

O 5

r) Ἐστὶ addidi ex MS. Med. ex eodem scribo ἐπαίδευσε. Editi ἐξεπαίδευσε. (Editis vtrobiqe accedit Cod. A.)

s) Melius τὸ δὲ,

t) Sequebatur in Editis (et Cod. A.) vox τῶν, quam expunxi fide Codd.

u) Melius παρεχόμενον.

x) Forte ἄρτον. Sic supra p. 214. lin. 18. e. n.

θείοις λόγοις τρεφομένες ἀθλίως καὶ ταλαιπώρως ζῆν; ἄγευστοι γάρ εἰσι τῦ παντρόφυ γεύματος σοφίας· οἱ δ' ἐν ταῖς y) εὐπαθείαις καὶ εὐφροσύναις λελήθασι διάγοντες. Οὕτω τοίνυν ἡ ποιὰ κάκωσις ὠφέλιμόν ἐστιν, ὥστε καὶ τὸ ταπεινότατον αὐτῆς ἡ δυλεία μέγα ἀγαθὸν νενόμισται. Καὶ ταύτην ηὔξατό τις ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς πατὴρ υἱῷ, τῷ ἄφρονι Ἡσαῦ ὁ ἄριστος Ἰσαάκ. Εἶπε γὰρ πῦ, z) Ἐπὶ μαχαίρᾳ συ ζήσεις, καὶ τῷ ἀδελφῷ συ δυλεύσεις· λυσιτελέστατον κρίνων τῷ πόλεμον ἀντὶ εἰρήνης αἱρυμένῳ, καὶ ὥσπερ ἐν μάχαις ὁπλοφορῦντι διὰ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ στάσιν καὶ ταραχὴν, ὑπηκόῳ γενέσθαι καὶ δυλεῦσαι, καὶ ἐπιτάγμασιν ἅττ' ἂν ὁ σωφροσύνης ἐραστὴς ἐπικελεύσῃ, πᾶσι πειθαρχεῖν. Ἐνθένδε μοι δοκεῖ τις τῶν φοιτητῶν Μωσέως ὄνομα εἰρηνικὸς, ὃς πατρίῳ γλώσσῃ Σαλομὼν καλεῖται, φάναι· a) Παιδείας θεῦ υἱὲ μὴ ὀλιγώρει, καὶ μὴ ἐκλύυ ὑπ' αὐτῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, ἐλέγχει. Μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Οὕτως ἄρα ἡ ἐπίπληξις καὶ νυθεσία καλὸν νενόμισται, ὥστε δι' αὐτῆς ἡ πρὸς θεὸν ὁμολογία b) συγγένεια γίνεται. Τί γὰρ οἰκειότερον υἱῷ πατρὸς, ἢ υἱῦ πατρί; Ἀλλ' ἵνα μὴ λόγον ἐκ λόγυ συνείροντες μηκύνειν δοκῶμεν, ἐναργεστάτην δίχα τῶν εἰρημένων πίστιν c) παρεξώμεθα, τῦ τὴν ποιὰν κάκωσιν ἀρετῆς ἔργον εἶναι. Νόμος γάρ ἐστι τοιῦτος, d) Πᾶσαν χήραν καὶ ὀρφανὸν ὐ κακώσετε· ἐὰν δὲ κακίᾳ κακώσητε αὐτὺς· Τί λέγει; Ἆρ' ὑπὸ τινός ἐστιν ἄλλυ e) κακῦσθαι; Εἰ γὰρ κακίας ἔργα μόνης αἱ κακώσεις, περιττὸν τὸ ὁμολογύμενον γράφειν, ὃ καὶ δίχα προσθήκης ἀνομολογηθήσεται. f) Φήσει δὲ πάντως· οἶδα καὶ ὑπὸ ἀρετῆς ἐλεγ-

y) Sic MSS. pro εὐπλοίαις in Editis. (MSS. accedit Cod. A. et praecedens ἐν omittit.)

z) Gen. XXVII, 40.

a) Prou. III, 13.

b) Videtur deesse καί. His vero a Philone dictis consimilia habet D. Paulus ep. ad Hebr. XII, 7.

dem nullum vnquam gustum cepit cibi saluberrimi, sapientiae; proinde ignorat, in quanta illi felicitate atque hilaritate vitam exigant. Est igitur afflictionis quoddam genus vtile, in tantum, vt etiam vilissima huius pars, nempe seruitus, pro magno bono imputetur. Optat hanc in sacris literis pater filio, vir optimus Isaac insipienti Esau, dicens: *Gladio tibi victum parabis, et fratri tuo seruies;* vtilissimum id iudicans ei, qui paci bellum praetulerat, et arma tanquam pugnator gestabat propter intestinam seditionem animae, subiici et seruire, et omnia mandata quaecunque modestiae sectator iniunxerit, obedienter exsequi. Quapropter videtur mihi quidam e Mosis discipulis, nomine pacificus, qui patria lingua Salomon vocatur, dixisse: *Fili, caue contemnas disciplinam Domini, et castigatus ab eo noli despondere animum; quem enim diligit arguit, et flagellat omnem charum filium.* Tam praeclara res habetur correptio castigatioque, ita vt ex hac familiaritas et cognatio cum Deo intercedat. Quae enim potest esse maior cognatio, quam quae filio cum patre intercedit? Sed ne videamur verba verbis attexendo de industria sermonem protendere, praeter iam dicta manifesto argumento fidem astruemus, quod vel solum possit satis docere, esse genus quoddam afflictionis quod virtutis est opus. Extat enim lex huiusmodi. *Omnem viduam et pupillum non affligetis: quod si affixeritis eos malitia.* Quid ait? Ergo potest aliquis affligi aliter? Alioquin superfluum esset manifesta inculcari, quae vel absque additamento agnosci poterant. Sed respon-

c) Forte παρεζόμεθα.

d) Exod. XXII, 22.

e) Videtur sequi debere ἢ κακίας.

f) Melius φησί.

ἐλεγχόμενον, καὶ ὑπὸ φρονήσεως παιδευόμενον. Διόπερ οὐ πᾶσαν κάκωσιν ἐν αἰτίᾳ τίθημι, ἀλλὰ τὴν μὲν δικαιοσύνης καὶ νομοθετικῆς ἔργον οὖσαν (ἐπιπλήξει γὰρ σωφρονίζει) μάλιστα θαυμάζω, τὴν δὲ ἀφροσύνης καὶ κακίας, βλαβερὰν ὑπάρχουσαν ἀποστρέφομαι καὶ κακίζω δεόντως. Ὅταν οὖν τὴν Ἄγαρ κακουμένην ὑπὸ Σάῤῥας ἀκούσῃς, μηδὲν τῶν ἐν ταῖς γυναικείαις ζηλοτυπίαις εἰωθότων γίνεσθαι g) ὑπονοήσεις· οὐ γὰρ περὶ γυναικῶν ἐστιν ὁ λόγος, ἀλλὰ διανοιῶν, τῆς μὲν γυμναζομένης ἐν τοῖς προπαιδεύμασι, τῆς δὲ τοὺς ἀρετῆς ἄθλους διαθλούσης.

ΠΕΡΙ

g) Scribe ὑπονοήσῃς.

respondebit vtique: Noui equidem etiam a virtute afflictos, et castigatos a prudentia. Ideo non omnem afflictionem incuso, sed a iustitia legibusque profectam, qua obiurgatus corrigitur, valde approbo: istam vero stultitiae et malignitatis *afflictionem*, vt noxiam merito vitupero. Cum igitur Agarem afflictam a Sara audis, nihil suspiceris eorum quae a muliebri zelotypia perpetrantur; nam non de mulieribus sermo fit, sed de mentibus, quarum altera eruditur artium rudimentis, altera virtutis certaminibus exercetur.

DE

*) Καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν a) Σάῤῥα, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ b) τοῦ προσώπου αὐτῆς· εὗρε δὲ αὐτὴν ἄγγελος κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐπὶ τῆς πηγῆς c) τῆς ἐν τῇ ὁδῷ Σοὺρ, καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου, Παιδίσκη Σάῤῥας, πόθεν ἔρχῃ, καὶ ποῦ πορεύῃ; καὶ εἶπεν, ἀπὸ προσώπου Σάῤῥας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου, ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου, σὺ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ cc) τέξεις υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ: d) [ὅτι ἐπήκουσε κύριος τῇ ταπεινώσει σου.] Οὗτος ἔσται ἀγροῖκος ἄνθρωπος· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν. Εἰρηκότες ἐν τῷ προτέρῳ τὰ πρέποντα περὶ τῶν προπαιδευμάτων καὶ περὶ κακώσεως, ἑξῆς τὸν περὶ Φυγάδων ἀναγράψομεν τόπον. Μέμνηται γὰρ e) πολλαχοῦ τῶν ἀποδιδρασκόντων, καθάπερ καὶ νῦν Φάσκων ἐπὶ τῆς Ἄ-

γαρ,

*) Titulus περὶ Φυγάδων in omnibus MSS. ſcribitur, ſed librarios videtur auctores habuiſſe; verior, quique forte a Philone eſt profectus, adducitur ab Euſebio, Eccl. hiſt. Lib. II. c. 18. περὶ Φυγῆς καὶ εὑρέσεως. Cui etiam fidem facit Iohannes Monachus ineditus, titulo περὶ τοῦ ἀκατάληπτον εἶναι τὸν θεὸν, quaedam adducit, ἐκ τοῦ περὶ Φυγῆς καὶ εὑρήσεως, quae quidem exſtant p. 474. (ed. Par.) Scilicet agit iſte libellus de Agare fugiente et denuo ab angelo inuenta. Hieronymus in ſuo Euſebii codice pro Φυγῆς male legit Φύσεως. Sic enim ille: *De natura et inuentione liber vnus.* Quem errorem Suidas ſecutus eſt, v. Φιλών. Nicephorus vtrumque titulum coniungit: περὶ Φυγῆς καὶ αἱρέσεως, ἔτι δὲ Φύσεως καὶ εὑρέσεως. Continet autem hicce libellus commen-

Et afflixit eam Sarra, et aufugit ab eius facie: inuenit autem eam angelus Domini ad fontem aquae in deserto, in via Sur: et dixit ad eam angelus Domini: Ancilla Sarrae vnde venis, et quo vadis? quae respondit: a facie Sarrae herae meae fugio. Cui angelus Domini: Reuertere ad heram tuam, et humiliare sub manu eius. Et dixit ei angelus Domini: Praegnans es, et paries filium, vocabisque nomen eius Ismael. [*Quoniam Dominus exaudiuit humiliationem tuam.*] *Hic erit ferus homo, manus eius contra omnes, et manus omnium contra eum.* Postquam superiore libro de eruditione et de afflictione satis diximus, deinceps de profugis locum tractabimus. Nam saepe *scriptura* mentionem facit de fugientibus, sicut nunc de Agare, dicens quod *afflicta aufugit a facie herae suae.* Caeterum fugae tres causas existimo, odium, timorem, pudorem: nam prae odio vxores viros,

commentarium mysticum in Gen. c XVI, 6. sqq. (Cod. A. titulum editorum exhibet, qui ex verbis Philonis statim ab initio, circa finem huius paginae, occurrentibus desumtus est. P.)

a) Scribe Σάῤῥα, et hic et infra, ne iterum monuisse necesse sit: vid. Gen. XVII, 15. (Sicque omnino Cod. A.)

b) Τȣ̃ Cod. A. deest. P.

c) Τῆς Cod. A. deest. P.

cc) Cod. A. τέξῃ, et in his omnibus editioni τῶν ὁ conuenit. P.

d) Restitui haec inclusa ex Cod. Vatic. Scribuntur quoque in textu S. et a Philone ipso notanter mox infra. (Cod. A. desunt.)

e) Videtur deesse ὁ ἱερὸς λόγος.

γαρ, ὅτι κακωθεῖσα ἀπέδρα ἀπὸ προσώπȣ τῆς κυρίας. Αἰτίας ȣ̓͂ν ἔγωγε τρεῖς εἶναι νομίζω φυγῆς, μῖσος, φόβον, αἰδῶ· μίσει μὲν ȣ̓͂ν καὶ γυναῖκες ἄνδρας, καὶ ἄνδρες γυναῖκας ἀπολείπȣσι· φόβῳ δὲ τȣ̀ς γονεῖς παῖδες, καὶ δεσπότας οἰκέται· αἰδοῖ δὲ, τȣ̀ς ἑταίρȣς, ὁπότε μὴ καθ' ἡδονήν τι πράξειαν αὐτοῖς, οἱ φίλοι. Ἤδη δὲ καὶ πατέρας οἶδα διὰ τὸ ἁβροδίαιτον, αὐςηρὸν καὶ φιλόσοφον βίον παίδων ἐκτραπομένȣς, καὶ δι' αἰδῶ τὸν ἀγρὸν πρὸ τῆς πόλεως οἰκεῖν ἑλομένȣς. Τῶν τριῶν τȣ́των αἰτιῶν ἔςιν εὑρεῖν ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς ὑπομνήματα. Ὁ γȣ̃ν ἀσκητὴς Ἰακὼβ, μίσει μὲν τὸν πενθερὸν Λάβαν, φόβῳ δὲ τὸν ἀδελφὸν Ἡσαῦ ἀποδιδράσκει, ὡς αὐτίκα παραςήσομαι. Ἡ δ' Ἄγαρ ὑπαλλάττεται δι' αἰδῶ· σημεῖον δὲ, τὸ ὑπαντᾷν αὐτῇ ἄγγελον, θεῖον λόγον, ἃ χρὴ παραινέσοντα, καὶ ὑφηγησόμενον ἐπανόδȣ τῆς εἰς τὸν f) δεσποίνης οἶκον· ὃς καὶ θαρσύνων φησὶν, g) Ἐπήκȣσε κύριος τῇ ταπεινώσει σȣ, ἣν ȣ̓́τε διὰ φόβον ἔχες, ȣ̓́τε διὰ μῖσος· τὸ μὲν γὰρ ἀγεννȣ̃ς, τὸ δὲ φιλαπεχθήμονος πάθος ψυχῆς· ἀλλ' ἕνεκα τȣ̃ σωφροσύνης ἀπεικονίσματος, αἰδȣ̃ς. Εἰκὸς γὰρ ἦν, εἰ διὰ φόβον ἀπεδίδρασκε, h) τὸν φόβον ἐπανατειναμένην παρηγορῆσαι i) πραοπαθεῖν· τηνικαῦτα γὰρ ἀσφαλὲς ἦν ἐπανέρχεσθαι τῇ φυγȣ́σῃ, πρότερον δ' ȣ̓̀. Ἀλλὰ τῇ μὲν ȣ̓δεὶς προεντυγχάνει, ἅτε ἐξευμενισθείσῃ δι' ἑαυτῆς, τὴν δὲ, ὁ δι' εὔνοιαν ὁμȣ̃ φίλος καὶ σύμβȣλος ἔλεγχος διδάσκει, μὴ αἰδεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐτολμίᾳ χρῆσθαι· ἥμισυ γὰρ ἀρετῆς εἶναι τὴν δίχα τȣ̃ θαῤῥεῖν αἰδῶ.

Τȣ̀ς μὲν ȣ̓͂ν ἀκριβεςέρȣς χαρακτῆρας ὁ ἑξῆς μηνύσει λόγος· ἐπανιτέον δὲ ἐπὶ τὰ k) προτεθέντα κεφάλαια, καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τῶν μίσȣς χάριν ἀποδιδρασκόντων. l) Ἔκρυψε γὰρ, φησιν, Ἰακὼβ Λάβαν τὸν σύρον, τȣ̃ μὴ ἀπαγ-

f) Cod. A. δεσπότην. P.

g) Gen. XVI, 11.

h) MSS. τῇ τὸν φόνον ἐπανατειναμένῃ. (acc. Cod. A., qui melius tamen φόβον retinet. P.)

viros, et viri vxores deserunt: prae timore, parentes liberi, et serui Dominos: prae pudore, amicos amici, si quando offensa interuenit. Quin et patres noui, qui vitae molli assueti, cum reuererentur filiorum vitam austeram et philosophicam, maluerint prae pudore rusticari, quam in vrbe domi habitare. Harum trium causarum exempla occurrunt in sacra scriptura. Certe exercitator ille Iacob prae odio Labanem socerum, prae metu Esau fratrem fugit, vt mox docebimus. Agar vero prae pudore discedit: id inde colligitur, quod occurrit ei angelus, Dei verbum, qui officii moneat eam, et in heriles aedes reuertenti ducem se praebeat: qui etiam confirmans eam, *Exaudiuit*, inquit; *Dominus humiliationem tuam*, non a timore profectam nec ab odio, (qui affectus vel ignaui animi sunt vel irritabilis:) sed a pudore imagine modestiae. Alioquin si prae metu fugisset, debuerat heram minas intentantem ad aequanimitatem hortari; sic enim profugae patuisset reditus, non aliter. Verum apud illam nemo intercedit, iam ante per se placatam: hanc vero pro affectu amicus et consiliarius angelus arguens docet non solum pudorem adhibere, sed et fiduciam: pudorem enim dimidiatam virtutem esse absque fiducia.

Caeterum exquisitiores harum rerum notas spectabimus, vbi series orationis eo nos deduxerit, reuertamur ad proposita capita, incipiendo a prae odio fugientibus. *Celauit*, inquit, *Iacob. Labanem Syrum*,

i) Scribe πραϋπαθεῖν et vid. Hes.

k) Melius προπαθέντα.

l) Gen. XXXI, 20.

ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ ὅτι ἀποδιδράσκει, καὶ ἀπέδρα αὐτὸς καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα. Τίς οὖν αἰτία τοῦ μίσους; Ποθεῖς γὰρ ἴσως m) δὴ τοῦτο μαθεῖν. Εἰσί τινες, οἱ τὴν ἄποιον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον n) οὐσίαν θεοπλαστοῦντες, o) τὸ κινοῦν αἴτιον οὔτε εἰδότες, οὔτε παρὰ τῶν εἰδότων μαθεῖν σπουδάσαντες, ἀγνοίᾳ δὲ καὶ ἀμαθίᾳ κεχρημένοι τοῦ καλλίστου μαθήματος, ὃ πρώτου καὶ μόνου τὴν ἐπιστήμην ἐκπονεῖν ἦν ἀναγκαῖον. Ὁ Λάβαν τοῦ γένους ἐστὶ τούτου· τὴν γὰρ ἄσημον αὐτῷ ποίμνην p) οἱ χρησμοὶ προσνέμουσιν· ἄσημος δὲ ἐν μὲν τοῖς ὅλοις ἡ ἄποιος ὕλη· ἐν ἀνθρώποις δὲ ἡ ἀμαθὴς ψυχὴ καὶ ἀπαιδαγώγητος. Ἕτεροι δ' εἰσὶ τῆς ἀμείνονος μοίρας, q) οἳ νοῦν ἔφασαν ἐλθόντα r) πάντα διακοσμῆσαι, τὴν ἐξ ὀχλοκρατίας ἐν τοῖς οὖσιν ἀταξίαν, εἰς ἀρχῆς νομίμου, βασιλείας, τάξιν ἀγαγόντα. Τοῦ θιάσου τούτου χορευτὴς Ἰακώβ ἐστιν, ὃς ἐπιστατεῖ τῆς ἐπισήμου ποικίλης ἀγέλης. Ἐπίσημον δὲ πάλιν καὶ ποικίλον, ἐν μὲν τοῖς s) ὅλοις τὸ εἶδος, ἐν δὲ ἀνθρώποις ἡ εὐπαίδευτος καὶ φιλομαθὴς διάνοια. Πολλοῦ t) δὲ τοῦ φύσει κοινωνικοῦ σπάσας ὁ ἐπίσημος καὶ μοναρχίας ἀληθοῦς ἑταῖρος, ἔρχεται πρὸς τὸν ἄσημον, ὑλικὰς μὲν ὡς εἶπον ἤδη θεοπλαστοῦντα ἡγεμονίας, ἔξω δὲ τούτων δραστήριον μηδεμίαν νομίζοντα, διδάξων ὅτι οὐκ u) ὀρθογνωμεῖ. Γεγένηται γὰρ ὁ κόσμος, καὶ πάντως ὑπ' αἰτίου τινὸς γέγονεν· ὁ δὲ τοῦ ποιοῦντος λόγος αὐτός ἐστιν ἡ σφραγίς, ᾗ τῶν ὄντων ἕκαστον μεμόρφωται· παρ' ὃ καὶ τέλειον τοῖς γινομένοις ἐξ ἀρχῆς παρακολουθεῖ τὸ εἶδος, ἅτε ἐκμαγεῖον καὶ εἰκὼν τελείου λόγου. Τὸ γὰρ γενόμενον ζῶον, ἀτελὲς μὲν ἐστι τῷ ποσῷ· μάρτυρες δ' αἱ καθ' ἡλικίαν ἑκάστην παραυξήσεις· τέλειον δὲ τῷ ποιῷ· μένει γὰρ ἡ

αὐτὴ

m) Cod. A. δήτι τοῦ. P.

n) Melius ὕλην, vid. infra lin. 12.

o) Forte τῶν γινομένων.

p) Gen. XXX, 42.

q) Ea fuit Anaxagorae ſententia, teſte Diogene Laertio in prooemio,

uae indicauit ei de fuga, et aufugit cum rebus suis omnibus. Quae igitur fuerit causa odii, fortasse quaerat aliquis. Sunt quidam qui essentiam illam qualitate omni et specie formaque carentem sibi Deum fingunt, rerum causam nec scientes nec cupientes ex scientibus discere, ignorantes rem cognitu pulcherrimam, cuius scientia prima solaque paranda erat summo labore ac studio. In his Laban est, nam gregem *non signatum* ei tribuunt oracula: est autem sine signo, in vniuerso materia carens qualitate, inter homines autem inerudita et nullo vnquam vsa paedagogo anima. Rursum alii potiores his aiunt, mentem aduentu suo dispofuisse omnia, et sublata vulgi administratione ex perturbata republica legitimi regni formam induxisse. Ex hoc sodalitio Iacob est, magister pecoris varietate signati. Rursus autem signata et varie notata est in rebus materialibus forma, in hominibus autem mens docilis et discendi auida. Ergo signatus ille amatorque verae monarchiae, multum socii affectus ex natura habens venit ad illum nullo signo nobilem, materiales, vt dixi, sibi pro Deo consecrantem principatus, et nullos esse praeterea credentem, vt eum errare doceat. Creatus est enim mundus, et omnino aliquem autorem habuit: verbum autem ipsum creatoris, signaculum est, a quo quicquid est, formam accipit; ideo creaturis initio factis perfecta forma contigit, vtpote ad imaginem perfecti verbi expressa. Animalia enim iam nata, quoad quantitatem sunt imperfecta, sicut liquet ex incrementis per aetates acce-

P 3 denti-

mio, ὅθεν λαβὼν Ἀναξαγόρας πάντα ἔφη χρήματα γεγονέναι ὁμοῦ, νοῦν δὲ ἐλθόντα, αὐτὰ διακοσμῆσαι. Vid. eundem L. II. seg. 6. et ibi Menagium.

r) Πάντα Cod. A. deest. P.

s) Forte ὑλικοῖς. vid. infra p. 234. lin. 26. ed. nostr.

t) Editi et Cod. A. δή. P.

u) MSS. (et Cod. A.) ὀρθογνωμονεῖ.

αὐτὴ ποιότης, ἅτε ἀπὸ μένοντος ἐκμαχθεῖσα καὶ μηδαμῇ τρεπομένου θείου λόγου. Ὁρῶν δ᾽ ὅτι πρὸς μάθησιν καὶ x) μόνιμον ἐπιστασίαν κεκώφωται, δρασμὸν εἰκότως βουλεύεται· δέδιε γὰρ μὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἰσχῦσαι ὀνῆσαι, ἔτι καὶ ζημιωθῇ. Βλαβεραὶ γὰρ αἱ μετὰ ἀνοήτων συνουσίαι, καὶ ἄκουσα πολλάκις ἡ ψυχὴ y) τῆς ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάττεται τὰ εἴδωλα· καὶ ὄντως ἐστὶν ἐχθρὸν φύσει παιδεία ἀπαιδευσία, καὶ φιλοπονία ἀμελετησία. Παρ᾽ ὃ καὶ φωνὴν αἱ ἀσκητικαὶ δυνάμεις ἀφεῖσαι κεκράγασι, τὰς αἰτίας τοῦ μίσους παραδιηγούμεναι· z) Μή ἐστιν ἡμῖν ἔτι μερὶς καὶ κληρονομία ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν; οὐχ ὡς ἀλλότριοι a) λελογίσμεθα αὐτῷ; πέπρακε γὰρ ἡμᾶς, καὶ κατέφαγε καταβρώσει τὸ ἀργύριον ἡμῶν. Πᾶς ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα, ἣν ἀφείλετο ὁ θεὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ἡμῖν ἔσται καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν. b) Ἐλεύθεροι γὰρ καὶ τοῖς ὀνόμασι, καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν, ἕνεκα τῶν ἀφρόνων νομίζουσι πλούσιον ἢ ἔνδοξον εἶναι, πάντας δ᾽, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀδόξους καὶ πένητας, κἂν βασιλέων πολυχρύσων τύχας ὑπερβάλλωσιν. Οὐ γάρ φασι τὸν πλοῦτον τοῦ πατρός, ἀλλὰ τὸν ἀφαιρεθέντα πλοῦτον, οὐδὲ τὴν ἐκείνου δόξαν, ἀλλὰ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν αὐτοῦ δόξαν χρήσειν. Ἐστέρηται δ᾽ ὁ φαῦλος τοῦ ἀληθινοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀψευδοῦς εὐδοξίας· τὰ γὰρ ἀγαθὰ ταῦτα, φρόνησις καὶ σωφροσύνη καὶ αἱ συγγενεῖς περιποιοῦσι διαθέσεις, c) ὧν αἱ φιλάρεται ψυχαὶ κληρονομοῦσιν. Οὐκοῦν οὐ τὰ προσόντα τῷ μοχθηρῷ, τὰ δ᾽ ὧν ἐκεῖνος ἐστέρηται, περιουσία καὶ εὔκλεια τοῖς ἀστείοις ἐστίν· ἐστέρηται δὲ ἀρετῶν, αἳ δὴ κτήματα αὐτῶν γεγόνασιν· ἵνα καὶ τὸ ἑτέρωθι λεχθὲν συνᾴδῃ, d) Τὰ βδελύγματα Αἰγύπτου e) θύσωμεν

x) Melius γάμιμοι, vid. ſupra p. 228. lin. 14. e. n.

y) Ita MSS. pro ταῖς τ. φρενοβλαβείαις, in Editis. Ita etiam ſcribitur in Anton. ſerm. 20. qui haec ſic citat ex Philone: βλαβεραὶ τῶν ἀνοήτων αἱ συνουσίαι, καὶ ἀκούσας (melius ἄκουσα) πολλάκις ἡ ψυχὴ τῶν ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάττει τὰ εἴδωλα. (acc. Cod. A.)

z) Gen. XXXI, 14.

a) Cod. A. λελόγισθε. P.

dentibus, qualitas autem perfecta est, et eadem semper manet, quippe quae a semper manente fuit expressa verbo Dei nunquam mutabili. Sed quia monitor hic animaduertit istum aduersus institutionem et legitimam autoritatem surdum, merito de fuga cogitat, nimirum metuens ne illi nihil prosit, et insuper ipse damnum accipiat. Nocet enim conuictus cum insipientibus; quia saepe anima etiam inuita ex eorum prauitate aliquid contagii sibi affricat: et alioquin male conuenit eruditioni cum ineruditione, et industriae cum segnitie. Quamobrem clamant exercitatores potentiae vociferanturque, non dissimulando causas odii: *Nunquid est nobis portio haereditatis in domo patris nostri? nonne quasi alienas reputauit nos? vendidit nos, et deuorauit pecuniam nostram. Opes et gloriae, quas Deus patri nostro abstulit, nostrae fient liberorumque nostrorum.* Nam cum sint et appellentur ingenuae, non putant vllum insipientem vel clarum esse vel diuitem, sed omnes ex aequo pauperes ac ignobiles, etiamsi regum opulentissimorum fortunas superent. Non dicunt enim patris opes, sed *ablatas patri*, nec gloriam illius, sed *ablatam ab eo gloriam*, se habituras. Priuatur autem malus veris diuitiis et vera gloria; haec enim bona parantur per temperantiam et prudentiam et his cognatas habitudines, quorum probi animi fiunt haeredes. Ergo non possessiones mali viri, sed quas ille amittit, claritas ac opes, ad bonos perueniunt; amittit autem virtutes, quae his in possessionem cedunt; iuxta

b) MSS. (et Cod. A.) ἐλαύθεραι, idque melius; vxores sc. Iacobi. Mox ibidem ὀνόμασι mendose, vt videtur. Quid enim prae aliis ingenuum Rachelis et Liae nomina prae se ferebant? Forte reponendum γένει, vel, γένεσι, *tum genere tum animis ingenuae*,

c) Vel scribe, αἳ, vel κληρονόμοι εἰσί.

d) Exod. VIII, 26.

e) Melius θύσομεν, sicut etiam scribitur in textu S.

σωμεν κυρίῳ τῷ θεῷ. Τέλεια γὰρ καὶ ἄμωμα ἱερεῖα αἱ ἀρεταὶ, καὶ αἱ κατὰ ἀρετὰς πράξεις, ἃς τὸ φιλοπαθὲς Αἰγύπτιον βδελύττεται σῶμα. Καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα φυσικῶς τὰ f) εἴδωλα παρ᾽ Αἰγυπτίοις, ἱερὰ παρὰ τοῖς ὀξὺ καθορῶσι λέγεται, καὶ πάντα θύεται τὸν αὐτὸν τρόπον g) κακιῶν ὧν ἐστέρηται καὶ ἀφῄρηται πᾶς ἄφρων, τούτων κληρονόμος ἔσται ὁ καλοκαγαθίας ἑταῖρος. Ταῦτα δέ ἐστι δόξα ἀληθὴς, ἐπιστήμης ἀδιαφοροῦσα· καὶ Πλοῦτος, οὐχ ὁ τυφλὸς, ἀλλ᾽ ὁ τῶν ὄντων ὀξυδερκέστατος, ὃς οὐδὲν παραδέχεται νόμισμα κίβδηλον, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ h) ἄψυχον τὸ παράπαν, εἰ καὶ δόκιμον εἴη. Προσηκόντως οὖν ἀποδράσεται i) ὁ τῶν θείων ἀγαθῶν ἀμέτοχος, ὃς καὶ ἐν οἷς ἕτερον αἰτιᾶται, διαβάλλων ἑαυτὸν λέληθεν· ἐπειδὰν φῇ, k) Εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο φυγῆς ἦν ἄξιον, εἰ μυρίων δεσποτῶν δοῦλος ὢν, ἐπιμορφάζων ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν, ἐλευθερίαν ἄλλοις ἐκήρυττες. Ἐγὼ δὲ, φησι, τῆς ἐπ᾽ ἀρετὴν ἀγούσης ὁδοῦ συνεργὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔλαβον, ἀλλ᾽ ὑπήκουσα χρησμῶν θείων κελευόντων ἐνθένδε ἀπαίρειν, οἳ καὶ μέχρι νῦν με ποδηγετοῦσι. Πῶς δ᾽ ἄν με ἐξαπέστειλας; ἢ, ὡς σεμνολογούμενος διεξῄεις, μετ᾽ εὐφροσύνης τῆς ἐμοὶ λυπηρᾶς, καὶ μουσικῶν ἀμούσων, καὶ τυμπάνων καὶ κτύπων ἀνάρθρων καὶ ἀλόγων, πληγὰς ἐμφορούντων ψυχῇ δι᾽ ὤτων· καὶ μετὰ κιθάρας, ἀλύρου καὶ ἀναρμόστων οὐκ ὀργάνων μᾶλλον, ἢ τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων; Ἀλλὰ γὰρ ταῦτ᾽ ἐστὶν, ὧν ἕνεκα φυγὴν ἐβούλευσα, σὺ δ᾽ ὡς ἔοικεν, ἀντισπάσματά μου τῆς φυγῆς ἐπενόεις, ἵνα παλινδρομήσω διὰ τὸ ἀπατηλὸν καὶ εὐπαράγωγον φύσει τῶν αἰσθήσεων, ἃς μόλις ἴσχυσα ἐπιβῆναι.

Μῖσος

f) MS. Vat. βέβηλα, forte vero reponendum βδελύγματα. Quae etiam vox vſurpatur a verſione graeca, l. c. quo haec reſpiciunt. Verbis etiam proxime praecedentibus ſcribitur, ἃς τὸ φιλοπαθὲς Αἰγύπτιον βδελύττεται σῶμα.

g) Omnino ſcribe καὶ ὧν.

iuxta illud quod alibi legitur: *Abominationes Aegypti ſacrificabimus Domino Deo.* Perfectae enim et inculpatae victimae virtutes ſunt, et operationes his congruae, quas illud Aegyptium affectibus obnoxium corpus abominatur. Nam ſicut hic quae apud Aegyptios abominanda apud Iſraelitas perſpicaces ſancta dicuntur, et mactantur omnia; ſic quae amittit quiuis inſipiens, horum erit haeres honeſtatis ſtudioſus. Haec vero ſunt, vera opinio, nihil differens a ſcientia, et diuitiae, non qualis caecus ille Plutus, ſed cernentes acutiſſime, nullum adulterinum nummum admittentes, imo nihil nondum ſignatum, etiamſi alioqui probatum ſit. Merito igitur diuinorum bonorum expertem deſeret, qui dum alium accuſare conatur, imprudens ſeipſum culpat, dicendo, *ſi indicaſſes mihi, dimiſiſſem te.* Atqui ob hoc ipſum dignus eras deſeri, quod innumeris dominis ſeruiens, principatum et imperium prae te ferens libertatem polliceris aliis. Ego vero, inquit, itineris ad virtutem ducentis, auxiliatorem hominem non admitto, ſed pareo iubenti hinc diſcedere oraculo, cuius ductum ſequor nunc quoque. Sed quomodo *me dimiſiſſes*? nimirum vt iactas, cum hilaritate mihi moleſta, et inſuaui *muſica*, cum *tympanorum ſtrepitu* nihil ſignificante, per aures animam obtundente, cum inconcinnis citharis, non tam organis, quam totius vitae actionibus. Imo haec ipſa ſunt quae ſtatui fugere: et tu putas me ſic poſſe retrahi, vt per ſenſus natura fallaces et inſidioſos curſum reflectam.

P 5 Haec

h) Melius ἄσημον. Vox enim iſta de moneta ſaepius vſurpatur. Hes. v. ἄσιμος, forte ἄσημος, ἄργυρος.

i) Melius τὸν ἀμέτοχον. (ſicque Cod. A.)

k) Gen. XXXI, 27.

Μῖσος μὲν δὴ τοῦ λεχθέντος δρασαμένου γέγονεν αἴτιον· φόβος δὲ, τοῦ λεχθησομένου. l) Εἶπε γὰρ, φησι, Ῥεβέκκα πρὸς Ἰακώβ, ἰδοὺ Ἡσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ ἀποκτεῖναι σε· νῦν οὖν, τέκνον, ἄκουσόν μου τῆς φωνῆς, καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφόν μου εἰς Χαῤῥὰν, καὶ οἴκησον μετ᾽ αὐτοῦ ἡμέρας τινὰς, ἕως ἀποστρέψαι m) τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ ἐπιλάθηται ἃ πεποίηκας αὐτῷ· καὶ ἀποστείλασα μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν. Ἄξιον γὰρ δεδιέναι, μὴ τὸ χεῖρον τῆς ψυχῆς μέρος ἐξ ἐνέδρας λοχῆσαν, ἢ καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ κινησάμενον, ἀνατρέψῃ καὶ καταβάλῃ τὸ κρεῖττον. Συμβουλὴ δ᾽ ἀρίστη τῆς n) ὀρθογνώμονος ἐπιμονῆς, Ῥεβέκκας· ἡ δ᾽ ἐπειδὰν ἴδῃς, φησὶ, τὸν φαῦλον πολὺ ῥέοντα κατὰ ἀρετῆς, καὶ ἂν ἀλογεῖν προσῆκε πολὺν λόγον ἔχοντα, πλούτου, δόξης, ἡδονῆς, καὶ τἀδικεῖν ἐπαινοῦντα, ὡς αἴτιον ἑκάστου τῶν εἰρημένων· πολυαργύρους γὰρ καὶ πολυχρύσους καὶ ἐνδόξους τοὺς ἀδικοῦντας μάλιστα γίνεσθαι· μὴ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τραπόμενος, εὐθὺς ἀχρηματίαν καὶ ἀτυφίαν, αὐστηρόν τε καὶ μονωτικὸν βίον ἐπιτηδεύσῃς. Ἀνερεθίσεις γὰρ τὸν ἀντίπαλον, καὶ βαρύτερον ἐχθρὸν ἀλείψεις κατὰ σεαυτοῦ. Τί ἂν οὖν ἐργασάμενος, ἐκφύγῃς τὰ παλαίσματα αὐτοῦ, σκόπει· συνενέχθητι τοῖς αὐτοῖς, οὐκ ἐπιτηδεύμασι λέγω, τοῖς δὲ τῶν εἰρημένων ποιητικοῖς, τιμαῖς, ἀρχαῖς, ἀργύρῳ, χρυσῷ, κτήμασι, χρώμασι, σχήμασι, διαφόροις κάλλεσι. Καὶ ὅταν ἐντύχῃς, οἷα δημιουργὸς ἀγαθὸς, εἶδος ἄριστον ταῖς ὑλικαῖς οὐσίαις ἐγχάραξον, καὶ ἐπαινετὸν ἀποτέλεσον ἔργον. Ἢ οὐκ οἶδας, ὅτι ναῦν ἰδιώτης μὲν παραλαβὼν σώζεσθαι δυναμένην, ἀνατρέπει; κυβερνητικὸς δὲ ἀνὴρ, καὶ τὴν ἀπολλυμένην πολλάκις ἔσωσε; Καὶ τῶν καμνόντων οἱ μὲν ἀπειρίᾳ τῶν θεραπευόντων χρησάμενοι, σφαλερῶς τὰ σώματα ἔσχον· οἱ δὲ ἐμπειρίᾳ, καὶ τὰς σφαλερὰς νόσους ἀπέφυγον; Καὶ τί δεῖ μηκύνειν; ἀεὶ γὰρ τὰ μετὰ τέχνης, ἔλεγχός ἐστι τῶν σὺν ἀτεχνίᾳ γενομένων, καὶ ὁ τούτων ἀληθὴς ἔπαινος, ἀψευδὴς ἐκείνων ἐστὶ κατηγορία. Ἐὰν

οὖν

l) Gen. XXVII, 42.

Haec est fuga, cuius caussa fuit odium: dicemus et de ea quae prae metu fit. *Dixit*, inquit, *Rebecca ad Iacob: Ecce Esau frater tuus necem tibi minatur. Nunc igitur, mi puer, audi vocem meam, et surgens fuge ad Labanem fratrem meum in Charras: habitabisque cum eo dies aliquot, donec auertatur ira fratris tui, et obliuiscatur eorum quae commisisti in eum, et ego te accersam.* Timendum est enim, ne deterior pars vel clam per insidias, vel aperta vi meliorem subuertat et opprimat: atqui optime consulit Rebecca, recte sentiens patientia: si quando videbis, inquit, hominem malum magno impetu ferri contra virtutem, et ista contemnenda magni facere, diuitias, gloriam, voluptatem, et ideo laudare iniustitiam, vt caussam horum quae nominauimus, eo quod opibus et gloria abundantes, ad iniustitiam maxime sunt proni: caue ne statim diuersam viam ingrediaris, versus ad egestatem et humilitatem: neue tetricam vitam ac solitariam instituas, irritares enim aduersarium, et molestiorem inimicum tibi parares. Aduerte igitur quomodo petitiones eius euitare valeas. Versare cum eisdem, non dico studiis, sed rebus ex quibus dicta conficiuntur: honoribus, potestatibus, argento, auro, possessionibus, coloribus, formis, eximiis et elegantiis. Ea autem nactus, vt bonus opifex, optimas species materialibus essentiis imprime, vnde laudabile opus facias. An nescis, quod imperitus si nauem accipiat aptam ferendis tempestatibus, subuertit, eandem gubernator exercitatus saepe seruauit e naufragio; itidem aegroti ab imperitis medicis vexati periculum salutis incurrunt: e diuerso a peritis adiuti, etiam e periculosis morbis euaserunt? Verum quid multis verbis opus est? Semper enim quod ex arte fit, inertiam redarguit et imperitiam: vt si laudes illud, eadem opera

m) Additur in MS. Vat. et in textu, τὸν θυμὸν καὶ.

n) MS. Vat. ἐπιγνώμονος.

ἢν θέλῃς διελέγξαι τὸν πολυχρήματον φαῦλον, μὴ ἀποστραφῇς τὴν ἐν χρήμασι περιουσίαν· ὁ μὲν γὰρ, ἢ ἀνελεύθερος καὶ δουλοπρεπὴς ὀβολοστάτης καὶ τοκογλύφος βαρυδαίμων ἀνὴρ ἀναφανεῖται, ἢ ἔμπαλιν o) ἄσωτος πεφορημένος, p) λαφύττειν καὶ σπαθᾶν ἑτοιμότατος, ἑταιρῶν, καὶ πορνοτροφῶν, καὶ μαστροπῶν, καὶ παντὸς ἀκολάστου θιάσου χορηγὸς φιλοτιμότατος. Σὺ δὲ ἔρανον παρέξεις πένησι φίλων, χάριτας καὶ δωρεὰς τῇ πατρίδι, συνεκδώσεις θυγατέρας ἀπόροις γονεῦσιν, q) αὐταρκεστάτην προῖκα ἐπιδιδοὺς μονονοὺκ εἰς μέσον r) προθεὶς τὰ ἴδια, καλέσεις ἐπὶ μετουσίαν ἅπαντας τοὺς ἀξίους χάριτος. Τὸν αὐτὸν μέν τοι τρόπον καὶ δοξομανοῦντα καὶ ἐπικομπάζοντα βουληθεὶς ὀνειδίσαι μοχθηρὸν, δυνηθεὶς ἔντιμος εἶναι, μὴ s) ἢν ἀποστραφῇς τὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔπαινον· οὕτω γὰρ τὸν μακρὰ βαίνοντα καὶ φρυαττόμενον ἄθλιον ὑποσκελιεῖς. Ὁ μέν γε τῷ ἐπιφανεῖ καταχρήσεται πρὸς ὕβριν καὶ ἀτιμίαν ἀμεινόνων t) ἑτέρων, αὔξων τοὺς χείρους ἐπ' αὐτοῖς· σὺ δὲ ἔμπαλιν, τοῖς ἀξίοις ἅπασι μεταδώσεις τῆς εὐκλείας, ἀσφάλειαν μὲν περιποιῶν τοῖς ἀγαθοῖς, βελτιῶν δὲ τοὺς χείρους νουθεσίᾳ. Κἂν ἐπ' ἄκρατον μέν τοι πολυτελεῖς τραπέζας ἴῃς, θαῤῥῶν ἴθι· τὸν γὰρ ἀκράτορα αἰσχυνεῖς διὰ τῆς u) ἑαυτοῦ δεξιότητος. Ὁ μὲν γὰρ πεσὼν ἐπὶ γαστέρα, καὶ πρὸ τοῦ στόματος τὰς ἀπλήστους διοίξας ἐπιθυμίας, ἀκόσμως ἐμφορήσεται, καὶ τὰ τοῦ πλησίον ἐπισπάσεται, καὶ πάντ' ἐπιλιγχμώμενος οὐκ ἐρυθριάσει καὶ διακορὴς ἐδωδῆς ἐπειδὰν γένηται, x) χανδὸν, ὡς οἱ ποιηταὶ λέγουσι, πίνων, γέλωτα καὶ χλεύην παρέξει τοῖς ὁρῶσι. Σὺ δ' ἄνευ μὲν ἀνάγκης χρήσῃ τοῖς μετρίοις, ἐὰν δέ πῃ βιασθῇς εἰς πλειόνων ἀπόλαυσιν ἐλθεῖν,

o) Forte ἀσώτως, vel ἀσωτίαις ἐμφορούμενος.

p) Ita pro φυλάττειν MSS. Coll. Nou. et Trinit. Congruitque cum mox sequenti σπαθᾶν. Hes. v. λαφύσσειν, μετὰ σκιλμοῦ, melius σκυλμοῦ, ἐσθίει, σπαράσσει, λάπτει, καταπίνει, σπεύδει, forte σπένδει, &c. Idem v. σπαθᾷ, τρυφᾷ &c. (In Codice A. prima scriptura λαφύττειν, nunc mutata in φυλάττειν. P.)

pera diuersum vituperes. Ergo si vis opulentum vt malum redarguere, ne auerseris pecuniarum copiam; nam ille miser cito se prodet, aut sordidum appensorem obolorum et illiberalem foeneratorem, aut luxu perditum absumere et deuorare paratissimum, meretricum, lenonum, productorum, et huiusmodi sodalitii patronum fautoremque profusissimum. Tu vero collationes facies in amicos pauperes, munificus eris erga patriam, pauperum parentum filias liberali dote augebis: tantum non in medium tua proponens, inuitabis ad fruendum quotquot digni fuerint hac gratia. Pari modo si ambitioso et gloriae mancipio vis exprobrare miseriam, et potes ipse honores adipisci, ne auerseris laudem publicam; sic enim supplantabis illum fastuose incedentem et gerentem se magnifice. Siquidem ille abutetur sua claritate ad iniuriam et contumeliam aliorum se praestantiorum, fauens contra eos deterioribus: tu contra cum omnibus dignis communicabis honorem, securitatem parans bonis viris, reliquos admonendo corrigens. Quod si ad compotationem aut sumptuosum conuiuium eundum erit, ito cum fiducia, intemperanti pudorem incussurus tua dexteritate. Nam ille ad ventrem pronus, et cupiditates inexplebiles prius quam os diducens, auide ad saturitatem ingeret etiam quae proximis sunt apposita, nec pudebit eum ligurire omnia; moxque cibo differtus, *spumantem pateram*, vt poetae loquuntur, *hauriet*, conuiuis irridentibus et cauillantibus. Tu vero, si nemo

q) Ita MSS. (et Cod. A.) Editi *αὐταρκέστατον*. Id vero summae humanitatis loco habitum est inter Iudaeos dotes indotatis pauperum filiabus largiri.

r) Melius *προθείς*.

s) Οὖν Cod. A. deest. P.

t) Cod. A. *ἑταίρων*. P.

u) Melius *σεαυτοῦ*.

x) Homer. Od. Φ. vbi videndus Eustathius. p. 761.

θεῖν; λογισμὸν τῆς ἀνάγκης ἐπιστήσας ἡγεμόνα, τὴν ἡδονὴν εἰς ἀηδίαν οὐδέποτε ἐκτρέψας· ἀλλ᾽ εἰ χρὴ τὸν τρόπον εἰπεῖν τοῦτον, νηφάλια μεθυσθήσῃ. Μέμψαιτο δ᾽ ἂν οὖν δεόντως ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀνεξετάστως ἀπολείπουσι τὰς ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ πραγματείας καὶ y) πορισμοὺς καὶ δόξης καὶ ἡδονῆς καταπεφρονηκέναι λέγουσιν. Ἀλαζονεύονται γὰρ, οὐ καταφρονοῦσι, τὸ ῥυπᾶν καὶ σκυθρωπάζειν, αὐστηρῶς τε καὶ αὐχμηρῶς ἀποζῆν, δελέατα προτιθέντες, ὡς δὴ κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης καὶ καρτερίας ἐρασταί. Τοὺς δ᾽ ἀκριβεστέρους ἀπατᾶν οὐ δύνανται διακύπτοντας εἴσω, καὶ μὴ z) τῷ ἐμφανεῖ παραγομένους. Ταῦτα γὰρ προκαλύμματα ὄντα ἑτέρων, ἀνασείσαντες, τὰ ἐναποκείμενα ἔνδον, ὁποῖ᾽ ἄττα τὴν φύσιν ἐστὶν, ἐθεάσαντο· καὶ εἰ μὲν εἴη καλὰ, ἐθαύμασαν· εἰ δὲ αἰσχρὰ, ἐχλεύασαν, καὶ τῆς ὑποκρίσεως ἐμίσησαν. a) Λέγωμεν οὖν τοῖς τοιούτοις· τὸν ἄμικτον καὶ ἀκοινώνητον, μονότροπόν τε καὶ μοναστικὸν βίον ζηλοῦτε; τί γὰρ τῶν ἐν κοινωνίᾳ καλῶν προεπεδείξασθε; ἀργυρισμὸν ἀπεστρέφεσθε; γενόμενοι γὰρ χρηματισταὶ, δικαιοπραγεῖν ἠθελήσατε; τῶν γαστρὸς καὶ μετὰ γαστέρα ἡδονῶν ἐπιμορφάζοντες ἀλογεῖν, ἡνίκα τὰς εἰς ταῦτα ἀφθόνους ὕλας εἴχετε, ἐμετριάσατε; δόξης καταφρονεῖτε; γενόμενοι γὰρ ἐν τιμαῖς, ἀτυφίαν ἠσκήσατε; Πολιτείαν ἐγελάσατε ὑμεῖς, ἴσως, ὡς χρήσιμον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα οὐ κατανοήσαντες· πρότερον οὖν b) ἐγυμνάσασθε, καὶ προεμελετήσατε τοῖς τοῦ βίου πράγμασιν ἰδίοις τε καὶ κοινοῖς· καὶ γενόμενοι πολιτικοί τε καὶ οἰκονομικοὶ δι᾽ ἀδελφῶν ἀρετῶν οἰκονομικῆς τε καὶ πολιτικῆς κατὰ πολλὴν περιουσίαν, τὴν εἰς ἕτερον καὶ ἀμείνω βίου ἀποικίαν ἐστείλασθε; Τὸν γὰρ πρακτικὸν τοῦ θεωρητικοῦ βίον, προάγωνά τινα ἀγῶνος τελειοτέρου, καλὸν πρότερον διαθλῆσαι. Οὕτως ἐστὶν c) ὄκνου καὶ ἀργίας κατηγορίαν ἀποδράσασθαι. Οὕτω καὶ τοῖς Λευίταις τὰ μὲν ἔργα ἐπιτελεῖν ἄχρι πεν-

τηκον-

y) MSS. πορισμοῦ, et sic melius (acc. Cod. A.) Forte tamen reponendum ἀργυρισμοῦ, vt in sequentibus scribitur.

z) MSS. (et Cod. A.) τοῖς ἐν ἐμφανεῖ . .

nemo cogat, contentus eris modicis: quod ſi quando neceſſe habebis frui largius, rationem neceſſitate potiorem ſecutus, nunquam voluptatem vertes in moleſtiam: ſed vt ita loquar, ſobrie inebriaberis. Non iniuſte igitur veritas incuſare poſſet eos qui temere deſerunt vitam ciuilem, dicuntque ſe opes, gloriam et voluptatem contemnere. Arrogantia eſt iſta, non contemptus, ſordidatos et triſtes dure tetriceque vitam suſtentare, atque ita ineſcare homines, venditando ſe pro honeſtatis frugalitatis tolerantiaeque ſectatoribus. Sed nequeunt fallere perſpicaciores, dum intus ſpectare ſolent, nec externa ducuntur ſpecie. Remotis enim iſtis velamentis, intus poſita, quaecunque ea ſunt, conſpiciunt: ac tum demum ſi quid eſt boni admirantur, ſi quid turpe damnant, et ob ſimulationem fucatam auerſantur. Huiusmodi homines ſic appellandi ſunt: cur ita vobis placet vita ſolitaria ſemotis a populo? quod ſpecimen probitatis in publico degentes prius edidiſtis? pecuniam contemnitis? ſcilicet quia locupletes olim iuſte prius eam tractaſtis. Simulatis vos ventris et eorum quae ſub ventre ſunt voluptates negligere: abſtinuiſtisne ab his cum haberetis earum copiam? At gloriam contemnitis: fuiſtisne vnquam modeſti in honoribus? Reipublicae curam deridetis, fortaſſe quia quam vtilis ſit non intelligitis: exercitati prius in publicis priuatisque negotiis, in germanis virtutibus politica oeconomicaque, et vſu parta harum peritia, tranſiuiſtis ad aliam vitae rationem meliorem ſcilicet. Debet actiua vita quae eſt perfectioris certaminis, ſc. contemplatiuae, praeludium, prius exerceri. Sic licebit otii pigritiaeque crimen effugere; ſic etiam Leuitis praecipitur vt fungantur miniſterio vsque annum quin-

a) Forſan λέγομεν, (ſicque Cod. A.)

b) Cod. A. ἐγγυμνάσασθε καὶ προμελετήσατε — — — σείλασθε. P.

c) Videtur deeſſe τήν.

τηκονταετίας διείρηται· ἀπαλλαγεῖσι δὲ τῆς πρακτικῆς ὑπηρεσίας, σκοπεῖν ἕκαστα καὶ θεωρεῖν, τῆς ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ κατορθώσεως γέρας λαβόντας ἕτερον βίον, ὃς ἐπιστήμῃ καὶ θεωρίᾳ μόνῃ χαίρει. Καὶ ἄλλως ἀναγκαῖον τοὺς τῶν θείων ἀξιοῦντας μεταποιεῖσθαι δικαίων, τὰ ἀνθρώπεια πρότερον ἐκπληρῶσαι· πολλὴ γὰρ ἡ εὐήθεια τῶν μειζόνων ὑπολαμβάνειν ἐφίξεσθαι, ἀδυνατοῦντας τῶν ἐλαττόνων περιγίνεσθαι. d) Γνωρίσθητι οὖν πρότερον τῇ κατ' ἀνθρώπους ἀρετῇ, ἵνα καὶ τῇ πρὸς θεὸν συσταθῇς. Τοιαῦτα ὑφηγεῖται τῷ ἀσκητικῷ ἡ ὑπομονή, τὰς δὲ λέξεις ἀκριβωτέον. e) Ἰδού, φησιν, Ἠσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ σοι. Ἀλλ' οὐχ ὁ δεύϊνος καὶ ὑπ' ἀμαθίας ἀπειθὴς τρόπος, ὄνομα Ἠσαῦ, f) εἰκότως ἔχει, καὶ τὰ τῆς θνητῆς ζωῆς προτείνων ἐπ' ὀλέθρῳ δελέατα, χρήματα, δόξαν, ἡδονάς, τὰ συγγενῆ τούτοις κατὰ σοῦ φονᾷ; σὺ δέ, ὦ τέκνον, ἀπόδραθι τὸν ἐν τῷ παρόντι ἀγῶνα· οὔπω γὰρ εἰς τὸ παντελὲς ἐπιδέδωκέ σοι τὰ τῆς ῥώμης, ἀλλ' ἔτι οἷα παιδὸς οἱ ψυχικοὶ τόνοι μαλθακώτεροι. Διὸ καὶ τέκνον αὐτὸν προσεῖπε, τὸ δ' ἐστὶν, εὐνοίας καὶ ἡλικίας g) ἐν ταὐτῷ· τὸν γὰρ ἀσκητικὸν τρόπον, καὶ νέον παρὰ τὸν τέλειον, καὶ φιλίας ἄξιον εἶναι τίθεμεν. Ὁ δὲ τοιοῦτος ἱκανὸς μὲν ἐστι τὰ προτιθέμενα παισὶν ἆθλα ἄρασθαι, τὰ δὲ ἀνδράσιν, οὐδέπω δυνατός· ἀνδρῶν δὲ ἄριστον ἆθλον, ἡ θεοῦ μόνου θεραπεία. Τοιγαροῦν ἐπειδὰν μήπω τελείως καθαρθέντες, δόξαντες δὲ h) τοῦτο μόνον ἐκνίψασθαι τὰ καταῤῥυπαίνοντα ἡμῶν τὸν βίον, ἐπ' αὐλὰς τῆς θεραπείας ἀφικώμεθα, θᾶττον ἢ προσελθεῖν ἀπεπηδήσαμεν, τὴν αὐστηρὰν δίαιταν αὐτῆς, καὶ τὴν ἄϋπνον i) ἀρέσκειαν, καὶ τὸν συνεχῆ καὶ ἀκάματον πόνον οὐκ ἐνεγκόντες. Ἀποφεύγετε οὖν ἐν τῷ παρόντι καὶ τὸ κάκιστον καὶ τὸ ἄριστον· k) καὶ κάκιστον

d) MSS. Vat. et Trin. rectius, γνωρίσθητε καὶ συστάθητι. Supra enim scribitur λέγομεν οὖν τοῖς τοιούτοις. (ac. Cod. A.)

e) Gen. XXVII, 42.

f) Ita MS. Vat. (et Cod. A.) Editi εἰκότον. Mox Codicum

quinquagesimum, deinde iam immunes a ministerio corporea contemplentur singula; bene actae in caeremoniis vitae praemium accipientes, aliam sola consideratione rerum ac scientia occupatam. Et alioquin etiam necessitas postulat, vt qui sectari student diuina, in humanis prius consummati fuerint; est enim magna stultitia credere se assecututum maiora, qui spe minorum frustratus sit. Innotescite igitur primum per virtutes humanas, vt mox per diuinas fiatis commendatiores. Talia sunt quae exercitatorem docet patientia: dispiciamus vero verba eius diligentius. *Ecce*, inquit, *Esau frater tuus minatur tibi.* Annon quernus ille et ob inscitiam contumax mos, Esau nomine, irascitur, et porrigens mortalis vitae perniciosas escas, pecuniam, gloriam; voluptates, caeteraque id genus, contra te necem molitur? Tu vero, puer; fuge praesens certamen, nondum enim adultus es robore, sed adhuc nerui tuae puerilis animae sunt molliusculi. Ideo filium eum appellat, simul affectus aetatisque vocabulo. Nam exercitatoris mores et cum perfectis collatos pueriles et dignos beneuolentia ducimus. Talis autem idoneus est praemia proposita pueris auferre, cum non possit illa, quae viris debentur: virorum vero praecipuum praemium est cultus solius Dei. Quapropter si quando nondum satis purificati, et contenti vitae sordes vtcunque abluisse, ad religionis aulas venimus, mox resilimus a limine, durum victum, assiduos labores et cultum insomnem non ferentes. Fugiendum igitur hoc tempore et quod pessi-

cum fide, (quibus iterum Cod. A. accedit) scribo Φονᾷ, pro Φοριᾷ.

g) Forsan addendum ὀνομα.

h) Forte αὐτό.

i) Melius θρησκείαν.

k) Dele καί. (In Cod. A. non habetur.)

ϛον μὲν, τὸ μυθικὸν πλάσμα, τὸ ἄμετρον καὶ ἐκμελὲς ποίημα, τὸ ὑπ᾽ ἀμαθίας σκληρὸν καὶ δρύϊνον ὄντως νόημα καὶ πεῖσμα, ὧν Ἠσαῦ ἐπώνυμος· ἄριϛον δὲ, τὸ ἀνάθημα· τὸ γὰρ θεραπευτικὸν γένος, ἀνάθημά ἐϛι θεῷ, ἱερωμένον τὴν μεγάλην ἀρχιερωσύνην αὐτῷ μόνῳ. Τὸ μὲν γὰρ συνδιατρίβειν κακῷ, βλαβερώτατον, τὸ δὲ ἀγαθῷ τελείῳ, σφαλερώτατον. Ὁ γοῦν Ἰακὼβ, καὶ τὸν Ἠσαῦ ἀποδιδράσκει, καὶ τῶν γονέων διοικίζεται· ἀσκητικὸς γὰρ ὢν καὶ ἔτι διαθλῶν, φεύγει μὲν κακίαν, ἀρετῇ δὲ τελείᾳ καὶ l) αὐτομαθίᾳ συζῆν ἀδυνατεῖ. Διόπερ ἀποδημήσει πρὸς Λάβαν, οὐ τὸν Σύρον, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρός· τόδ᾽ ἐϛιν, εἰς m) τὰς τοῦ βίου λαμπρότητας ἀφίξεται· λευκὸς γὰρ ἑρμηνεύεται Λάβαν. Ἀφικόμενος δὲ οὐχ ὑψαυχενήσει, φυσώμενος ταῖς τυχηραῖς εὐπραγίαις. (Μεταληφθεὶς γὰρ ὁ Σύρος ἐϛὶ μετέωρος.) Νυνὶ δὲ τοῦ Σύρου οὐχὶ μέμνηται Λάβαν, τοῦ δὲ Ῥεβέκκας ἀδελφοῦ. Αἱ γὰρ κατὰ τὸν βίον ὕλαι, φαύλῳ μὲν παραδοθεῖσαι, μετέωρον ἐξαίρουσι τὸν κενὸν φρονήσεως νοῦν, ὅϛις ὠνόμαϛαι Σύρος· ἐραϛῇ δὲ παιδείας, ἐπιμένοντα n) τοῖς καλοκαγαθίας ϛαθερῶς καὶ παγίως δόγμασιν. Οὗτός ἐϛιν ὁ Ῥεβέκκας o) ἀδελφὸς, τῆς p) ἐπιμονῆς· οἰκεῖ δὲ τὴν Χαῤῥὰν, ἣ μεταληφθεῖσα, q) εἰσὶ τρῶγλαι, σύμβολον r) τῶν αἰσθήσεων· ὁ γὰρ ἔτι χορεύων ἐν τῷ θνητῷ βίῳ, χρεῖος τῶν αἰσθήσεων ὀργάνων ἐϛίν. Οἴκησον οὖν, φησιν, ὦ τέκνον, μετ᾽ αὐτοῦ, μὴ τὸν ἅπαντα αἰῶνα, ἀλλ᾽ ἡμέρας τινάς. Τοῦτο δ᾽ ἐϛὶ, τὴν τῶν αἰσθήσεων χώραν κατάμαθε; γνῶθι σαυτὸν καὶ τὰ σαυτοῦ

l) Scribe αὐτομαθεῖ, sc. ἀρετῇ.

m) Ambrosius de fug. c. 5. in suo Philonis Codice pro τὰς λαμπρότητας, videtur legisse τὰ λαμπρότερα.

n) Deest προτρέπουσι, vel verbum aliquod consimile.

o) Nescio qua ex causa Cod. A. addit υἱός. P.

p) Nonnulli Codices, ὑπομονῆς, sed ex contextu liquet nil mutandum: vtraque vox ab Ambrosio videtur lecta, sic enim

pessimum et quod optimum: pessimum quidem, figmentum illud fabulosum, poema inconcinnum et insuaue, commentum ineruditum ac proinde durum atque ligneum, quod Esau prae se fert ipso nomine; optimum vero, donarium: gens enim destinata diuino cultui donarium est Dei, consecrata ad eius solius summum sacerdotium. Nam cohabitatio cum malo nocet maxime, cum bono vero perfecto periculosa est; itaque Iacob et ab Esau fugit, et ablegatur a parentibus: quippe qui exercitator cum sit, dimicans adhuc in certamine, fugit quidem prauitatem, sed non potest cum perfecta et a se edocta virtute viuere, vt nullius praeceptoris opera indigeat. Ideo *proficiscetur ad Labanem*, non illum Syrum, sed *fratrem matris suae*: hoc est, ad vitae claritatem perueniet: (nam Laban *candidus* interpretatur:) quo postquam peruenerit, non eriget ceruicem, inflatus fortunae prosperitatibus. (Syrus enim *elatum* significat.) Nunc autem Syri Labanis nulla fit mentio, tantum Rebeccae frater dicitur. Nam vitae facultates malo viro datae mentem extollunt vacuam prudentia; quod Syri nomine intelligitur: easdem si amator disciplinae accipiat, constanter permanet in honestatis placitis. Hic est ille frater Rebeccae, patientiae: habitat autem Charran, id est *cauernas*, per quas sensus significantur: quisquis enim adhuc mortali vita laetatur, opus habet organis sensuum. *Habita igitur*, inquit, *mi puer, cum eo*, non

Q 2 in

nim ille de fuga c. 4. *His igitur patientiae et perseuerantiae instructus disciplinis &c.* Idem ibid. *reuocatur a matre patientia siue perseuerantia.*

q) Melius ἐςί.

r) Vox aliqua deest. Neque enim cauernae sunt sensuum signa, sed locorum seu foraminum in quibus sensus sunt siti. Scribe τῶν τόπων, vel τῶν ὀπῶν τῶν αἰσθητηρίων. Ita noster supra Lib. de Migrat. p. 498. lin. 12. Tom. III. ed. nostr. Id. Lib. de Abrah. p. 360. ed. Par.

σαυτοῦ μέρη· τί τε ἕκαστον; καὶ πρὸς τί γέγονε, καὶ πῶς ἐνεργεῖν πέφυκε, καὶ τίς ὁ τὰ θαύματα κινῶν; καὶ νευροσπαστῶν ἀόρατος s) ἀοράτως· εἴτε ὁ ἐν σοὶ νοῦς, εἴτε ὁ τῶν συμπάντων. Ἐπειδὰν δὲ σαυτὸν ἐξετάσῃς, καὶ τὰ ἴδια τοῦ Λάβαν ἀκρίβωσον, τὰς τῆς κενῆς δόξης λαμπρὰς νομιζομένας εὐπραγίας, ὑφ᾽ ὧν μηδεμιᾶς ἁλῷς, πάσας δ᾽ οἷα ἀγαθὸς δημιουργὸς, τεχνικῶς ταῖς οἰκείαις ἐφάρμοσον χρείαις. Ἐὰν γὰρ ἐπιδείξῃ γενόμενος ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ πεφυρμένῳ t) βίῳ σταθερὸν καὶ εὐπαίδευτον ἦθος, μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν, ἵνα τύχῃς οὗπερ καὶ οἱ σοὶ γονεῖς ἄθλου. Τὸ δ᾽ ἆθλον ἐστὶν, ἡ ἀκλινὴς καὶ u) ἀνενδοίαστος τοῦ μόνου θεραπεία σοφοῦ. Τὰ δ᾽ ὅμοια καὶ ὁ πατὴρ ὑφηγεῖται, μικρὰ προσθεὶς· λέγει γὰρ, x) Ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, εἰς τὸν οἶκον Βαθουὴλ, τοῦ πατρὸς τῆς μητρός σου, καὶ λάβε ἐκεῖθεν σαυτῷ γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρός σου. Πάλιν καὶ οὗτος οὐ Σύρον εἶπε τὸν Λάβαν, ἀλλὰ Ῥεβέκκας ἀδελφὸν, μέλλοντα κατ᾽ ἐπιγαμίαν τῷ ἀσκητῇ κῆδος συνάπτειν. Ἀπόδραθι οὖν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν· τουτέστιν εἰς μέσον τὸν χειμάῤῥουν ποταμὸν τοῦ βίου, καὶ μὴ ἐπικλυσθῇς ἐγκαταποθεὶς· στηριχθεὶς δὲ y) βεβαιοτάτην ἄνωθεν z) ἑκατέρωθεν καὶ πανταχόθεν ἐπικυματίζουσαν φορὰν τῶν πραγμάτων, δυνατῶς ἀπώθει. Τὸν γὰρ σοφίας οἶκον, εὔδιον καὶ γαληνὸν λιμένα εὑρήσεις, ὅς ἐνορμιζόμενόν σε ῥᾳδίως ὑποδέξεται. Σοφίας δὲ ὄνομα Βαθουὴλ ἐν χρησμοῖς ᾄδεται, τοῦτο δὲ μεταληφθὲν, θυγάτηρ θεοῦ προσαγορεύεται· καὶ γνησία γε θυγάτηρ καὶ ἀειπάρθενος, ἀψαύστου καὶ ἀμιάντου φύσεως ἐπιλαχοῦσα, διά τε τὴν ἑαυτῆς κοσμιότητα, καὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ γεννήσαντος. Πατέρα δὲ τῆς Ῥεβέκκας Βαθουὴλ εἶπε· καὶ πῶς ἡ θυγάτηρ τοῦ θεοῦ σοφία, λέγοιτ᾽ ἂν ἐνδίκως εἶναι πατήρ; ἢ διότι ὄνο-

μα

s) Sic MSS. Coll. Nou. et Trin. (acc. Cod. A.) Editi ἀοράτων.

t) Additur τούτῳ in MSS. (et Cod. A.)

u) Melius ἀνένδοτος, sicut supra non semel.

in perpetuum, sed *dies aliquot.* Hoc est, explora regionem sensuum, cognosce teipsum partesque tui: quid sint singulae, ad quid factae sint, quam vim innatam habeant, quis inuisibilis inuisibiliter adductis reductisque neruis miros motus faciat: vtrum tua propria an vniuersi mens. Deinde teipso satis explorato, etiam res Labanis diligenter inspice, vanae gloriae felicitates, vt videntur, magnificas, cauens ne ab vlla capiaris, sed tanquam bonus opifex artificiose singulas tuis vsibus accommodes. Nam si in vita turbata et negotiis plena mores constantes et bene institutos prae te tuleris, accersam te illinc, vt praemia, qualia tui parentes, percipias. Erit autem praemium, cultus illius solius sapientis certus et immotus. Eadem et pater docet paucis additis dicens: *Surgens fuge in Mesopotamiam in domum Baethuelis patris matris tuae, et duces inde tibi vxorem e filiabus Labanis fratris matris tuae.* Rursum etiam hic non Syrum dixit *Labanem*, *sed Rebeccae fratrem*, futurum exercitatoris affinem per connubium. *Fuge igitur in Mesopotamiam*, hoc est in medium torrentem vehementem vitae, et caue ne vndis eius mergaris, sed sustinens rerum fluxum superne et vtrobique et vndequaque inundantem, propulsa fortiter. Nam in sapientiae domo tranquillam stationem inuenies, in quam te facile queas recipere. Vocatur autem in sacris literis sapientia Baethuel: quod nomen interpretatur, filia Dei. Nimirum germana filia, virgo perpetua, intactam impollutamque naturam nacta, tum propter suam pudicitiam, tum propter parentis dignitatem. Dicitur autem Baethuel Rebeccae pater: et quomodo filia Dei, sapientia, iure pater di-

 ci

x) Gen. XXVIII, 2.

y) Melius *βιωσοκάτην* vel *βεβαιότατα*. Mox adde *καὶ* post *ἄνωθεν* fide Codicum.

z) Rectius scribi videtur *κάτωθεν*. Est enim immanis tautologia, *ἑκατέρωθεν καὶ πανταχόθεν*.

μα μὲν θῆλυ σοφίας ἐστὶν, ἄῤῥεν δ' ἡ φύσις. Καὶ γὰρ αἱ ἀρεταὶ πᾶσαι προσρήσεις μὲν ἔχουσι γυναικῶν, δυνάμεις δὲ καὶ πράξεις ἀνδρῶν τελειοτάτων· ἐπειδὴ τὸ μετὰ θεὸν, κἂν εἰ τῶν ἄλλων ἁπάντων πρεσβύτατον εἴη, δευτέραν a) ἔχει χώραν, θῆλυ ὡς ἂν παρὰ ἄῤῥεν τὸ τὰ ὅλα ποιοῦν ἐλέχθη, κατὰ τὴν πρὸς τἄλλα ὁμοιότητα· ἀεὶ γὰρ πρωνομίαν τοῦ ἄῤῥενος ἔχοντος, ἐνδεῖ καὶ ὑστερίζει τὸ θῆλυ. Λέγομεν οὖν μηδὲν τῆς ἐν τοῖς ὀνόμασι διαφορᾶς φροντίσαντες, τὴν θυγατέρα τοῦ θεοῦ σοφίαν, ἄῤῥενά τε καὶ πατέρα εἶναι, σπείροντα καὶ γεννῶντα ἐν ψυχαῖς μάθησιν, παιδείαν, ἐπιστήμην, φρόνησιν, καλὰς καὶ ἐπαινετὰς πράξεις. Ἐνθένδε ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ μνᾶται γάμον ἑαυτῷ· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τοῦ σοφίας οἴκου κοινωνὸν εὑρήσει, γνώμην ἀνεπίληπτον, ᾗ πάντα συνδιατρίψει τὸν αἰῶνα; b)

c) Λελάληκεν ἀκριβέστερον περὶ φυγῆς, ἡνίκα τὸν ἐπὶ τοῖς ἀνδροφόνοις ἐτίθει νόμον, ἐν ᾧ πάντ' ἐπεξῆλθε τὰ εἴδη τὸ ἑκουσίου φόνου, τὸ ἀκουσίου, τὸ ἐπιθέσεως, τὸ βουλεύσεως. Λέγε τὸν νόμον, d) Ἐὰν πατάξῃ τις τινὰ, καὶ ἀποθάνῃ, θανάτῳ θανατούσθω· e) ὁ δὲ οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, δώσω σοι τόπον, οὗ φεύξεται ὁ φονεύσας. Ἐὰν δέ τις ἐπιθῆται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν δόλῳ, καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λήψῃ αὐτὸν θανατῶσαι. Σαφῶς εἰδὼς, ὅτι περιττὸν ὄνομα οὐδὲν τίθησιν, ὑπὸ τῆς τοῦ f) πραγματολο-

a) Cod. A. ἔχει. P.

b) Nonnulla hic videntur deesse, vt liquet tum ex Auctoris argumento, tum etiam ex Ambrosio, qui multa mystica addit de Iacob, e Philone, vt probabile est, deprompta. Vide de fuga saec. c. 4. §. 21. 22.

c) Scribe, λελάληκε δέ.

d) Exod. XXI, 12.

ci poteſt? an quia ſapientia nomen ſoemininum habet, naturam vero maſculam? ſiquidem virtutes omnes habent appellationes foeminas, vires autem et actiones virorum perfectiſſimorum. Quoniam quicquid poſt Deum eſt, quantumuis reliquis omnibus antiquius ſit, cum ſecundo loco cenſeatur, collatum ad omnipotentem illum, non tam maſculinum videtur quam foemineum, vt caeteris creaturis ſimile; cum enim penes mares ſit ſexus priuilegium, deteriores habentur foeminae. Proinde parum ſoliciti de huiusmodi differentia nominum, pronunciamus filiam Dei ſapientiam matrem et patrem eſſe, generantem et ſeminantem in animabus eruditionem, diſciplinam, ſcientiam, prudentiam, actiones honeſtas et laudabiles. Ab hac exercitator Iacob petit ſibi coniugem: vnde enim alias niſi ex ſapientiae familia inuenire poteſt ſociam, ſententiam ſc. inculpabilem, cum qua aetatem omnem exigat?

Caeterum de fuga diligentius praeſcribitur in lege de homicidis, in qua omnes enumerantur ſpecies, tum voluntarium homicidium, tum inuoluntarium, ſiue dolo patratum ſit, ſiue conſilio. Verba legis ſunt haec: *Si quis alterum percuſſerit, et ille mortuus fuerit, ipſe quoque morte moriatur: quod ſi non volens fecit, ſed Deus eum in manus eius tradidit, dabo tibi locum quo homicida fugiat. Quod ſi quis per inſidias*

 pro-

e) Ὁ pro εἰ MSS. et textus S. et Philo ipſe alibi ſaepius. (acc. Cod. A.)

f) Πραγματολογεῖν verto, *res, vt ſunt, enarrare.* Eodem ſenſu occurrit vox haec Lib. de Somn. p. 599. Alio vero ſenſu occurrit apud Laertium in Protagora. Lib. IX. ſeg. 62. λόγων ἀγῶνας ἐποιήσατο καὶ σόφισμα τοῖς πραγματολογοῦσιν προσήγαγε. *Orationum certamina inſtituit, et ſophisma his qui contentionis ſtudio delectantur inſtituit.*

τολογεῖν ἀμυθήτου φορᾶς, ἠπόρουν κατ' ἐμαυτὸν, διὰ τί τὸν ἑκουσίως κτείναντα οὐκ εἶπε θανατοῦσθαι μόνον, ἀλλὰ θανάτῳ θανατοῦσθαι. τίνι γὰρ ἄλλῳ ἀποθνήσκων, ἢ θανάτῳ τελευτᾷ; Φοιτήσας οὖν παρὰ γυναῖκα σοφὴν, ᾗ σκέψις ὄνομα, τοῦ ζητεῖν ἀπηλλάγην· ἐδίδαξε γάρ με, ὅτι καὶ ζῶντες ἔνιοι τεθνήκασι, καὶ τεθνηκότες ζῶσι· τοὺς μέν γε φαύλους ἄχρι γήρως ὑστάτου παρατείνοντας, νεκροὺς ἔλεγεν εἶναι, τὸν μετ' ἀρετῆς βίον ἀφῃρημένους· τοὺς δὲ ἀστείους, κἂν τῆς πρὸς σῶμα κοινωνίας διαζευχθῶσι, ζῆν εἰσαεὶ, ἀθανάτου μοίρας ἐπιλαχόντας. Ἐπιστοῦτο μέντοι καὶ χρησμοῖς τὸν ἑαυτῆς λόγον, ἑνὶ μὲν τοιῷδε· Οἱ g) προσκείμενοι τῷ κυρίῳ τῷ θεῷ, ζῆτε πάντες ἐν τῇ σήμερον. Τοὺς γὰρ πρόσφυγας καὶ ἱκετὰς τοῦ θεοῦ, μόνους ζῶντας οἶδε, νεκροὺς δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐκείνοις δ' ὡς ἔοικε καὶ ἀφθαρσίαν μαρτυρεῖ διὰ τοῦ προσθεῖναι, ζῆτε, ἐν τῇ σήμερον· h) σήμερον δ' ἐστὶν ὁ ἀπέραντος καὶ ἀδιεξίτητος αἰών. Μηνῶν γὰρ καὶ ἐνιαυτῶν καὶ συνόλως χρόνων περίοδοι, i) δόγματα ἀνθρώπων εἰσὶν ἀριθμὸν ἐκτετιμηκότων· τὸ δ' ἀψευδὲς ὄνομα αἰῶνος, ἡ σήμερον. Ἥλιος γὰρ οὐκ ἀλλαττόμενος, ὁ αὐτός ἐστιν ἀεὶ, ποτὲ μὲν k) ὑπὸ γῆς, ποτὲ δὲ ὑπὲρ γῆν ἰών· παρ' ὃν ἡμέρα καὶ νὺξ, τὰ αἰῶνος μέτρα διεκρίθησαν. Ἑτέρῳ δ' ἐπιστοῦτο τοιῷδε χρησμῷ. l) Ἰδοὺ δέδωκα πρὸ προσώπου σου, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Οὐκοῦν, ὦ πάνσοφε, τὸ μὲν ἀγαθὸν καὶ ἡ ἀρετή ἐστιν ἡ ζωὴ, τὸ δὲ κακὸν καὶ ἡ κακία ὁ θάνατος. Καὶ ἐν ἑτέροις, Αὕτη ἡ ζωή σου καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν, ἀγαπᾷν κύριον τὸν θεόν σου. Ὅρος ἀθανάτου βίου κάλλιστος οὗτος, ἔρωτι καὶ φιλίᾳ θεοῦ ἀσάρκῳ καὶ ἀσωμάτῳ κατεσχῆσθαι. Οὕτως οἱ μὲν

g) Hunc ipsum locum respexisse videtur Hesych. v. οἱ προσκείμενοι· οἱ κολλούμενοι, melius κολλώμενοι.

h) Σήμερον addidi ex MSS. (Cod. A. et Edit. deest) vid. supra de Allegor. 258. Tom. I. ed. nostr. sic vero totam sententiam scribi velim, προσθεῖναι τῷ ζῆτε, τὸ, ἐν τῇ σήμερον· σήμερον δέ. Hunc vero vocis sensum respicere vide-

proximum occiderit, et fugerit, ab altari abstractum afficies supplicio. Cum scirem legem nullo vti verbo superuacaneo, res vt sunt enarrandi impense studiosam; haesitaui intra meipsum, cur homicidam voluntarium non modo mori pronunciet, sed *morte mori.* Quid enim aliud morientes quam mors enecat? adita igitur muliere sapiente, cui nomen consideratio, desii quaerere: ea enim me docuit quod viuentium nonnulli mortui sint, et contra mortui viuant: etenim malos etiamsi ad extremum pertingant senium, esse mortuos, virtutis vita derelicta: probos vero, etiamsi disiungantur a corpore, sortitos immortalitatem in sempiternum viuere. Sententiam hanc confirmabat per oracula: vnum erat hoc: *Qui adhaeretis Domino Deo, viuitis omnes hodie.* Fugientes enim ad Deum solos agnoscit pro viuis, reliquos pro mortuis. Illis vero etiam immortalitatem pollicetur, non solum dicens *viuitis*, sed addens *hodie.* Per hodie vero vocem intelliguntur infinita secula. Mensium enim annorum et in vniuersum temporum circuitus, dogmata sunt hominum magnifacientium numeros: verum autem nomen *aeui* est *hodie.* Sol enim nunquam mutatus semper idem est, nunc sub terra nunc super terram decurrens, diei noctisque arbiter, quibus metimur secula. Alio autem oraculo sententiam confirmabat: *Ecce posui coram te vitam et mortem, bonum et malum,* Ergo vir sapiens, crede bonum et virtutem vitam esse, malum vero et vitium mortem. Alibi quoque legitur: *Haec est tua vita et longaeuitas, Dominum*

videtur Auctor ep. ad Hebr. III, 13. vbi sic Oecumenius τὸ δὲ σήμερον τὸ ἀεὶ δηλοῖ &c. Vid. Orig. hom. XVIII. in Ier. et Comm. in Matth. p. 420. (Adde Rom. XI, 8. P.)

i) Melius δόγματα.

k) Cod. A. ὑπέρ. P.

l) Deutr. XXX, 15. et 20.

μὲν ἱερεῖς m) Ναδὰβ καὶ Ἀβιὰδ, ἵνα ζήσωσιν ἀποθνήσκουσι, θνητῆς ζωῆς ἄφθαρτον ἀντικαταλλαττόμενοι βίον, καὶ ἀπὸ τοῦ γενομένου πρὸς τ' ἀγένητον μετανιςάμενοι· ἐφ' n) ᾧ τὰ σύμβολα τῆς ἀφθαρσίας ᾄδεται, o) Τότε ἐτελεύτησαν ἐνώπιον κυρίου, τουτέςιν ἔζησαν· νεκρὸν γὰρ οὐ θέμις εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τοῦ θεοῦ. Καὶ πάλιν τοῦτό ἐςιν ὃ εἶπε κύριος, p) Ἐν τοῖς ἐγγίζουσί μοι ἁγιασθήσομαι. Νεκροὶ δ', ὡς καὶ ἐν ὕμνοις λέγεται, οὐκ αἰνέσουσι κύριον· ζώντων γὰρ τὸ ἔργον. Κάϊν δ' ὁ q) ἀναιδὴς καὶ ἀδελφοκτόνος οὐδαμοῦ τῆς νομοθεσίας ἀποθνήσκων εὑρίσκεται, ἀλλὰ καὶ λόγιόν ἐςιν ἐπ' r) αὐτῷ χρησθὲν τοιοῦτον, s) Ἔθετο κύριος ὁ θεὸς τῷ Κάϊν σημεῖον, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα. Διὰ τί; ὅτι, οἶμαι, ἡ ἀσέβεια κακὸν ἐςιν ἀτελεύτητον, ἐξαπτόμενον καὶ μηδέπω σβεσθῆναι δυνάμενον· ὡς τὸ ποιητικὸν ἁρμόττειν ἐπὶ κακίας εἰπεῖν·

t) Ἡ δέ τοι οὐ θνητὴ, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐςιν.

Ἀθάνατον δ' ἐν τῷ παρ' ἡμῖν βίῳ, ἐπεὶ πρός γε τὴν ἐν θεῷ ζωὴν, ἄψυχον καὶ νεκρὸν, καὶ κοπρίων, ὥς ἔφη τις, ἐκβλητότερον. Ἀλλ' ἔδει γε πάντως χώρας ἀπονεμηθῆναι διαφερούσας πράγμασι διαφέρουσιν, οὐρανὸν μὲν ἀγαθῶν, τὰ δὲ περίγεια κακῶν. Τὸ μὲν οὖν ἀγαθὸν ἀνώφοιτόν ἐςι, κἂν εἴποτε ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς (φιλόδωρος γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ) σπουδάζει παλινδρομῆσαι δικαίως· τὸ δὲ κακὸν ἐνταυθοῖ καταμένει, ποῤῥωτάτω θείου χοροῦ διῳκισμένον, u) περὶ πολὺν τὸν θνητὸν βίον, καὶ μὴ δυνάμενον ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποθανεῖν. Τοῦτό τις

καὶ

m) Ita ſcribo ex MSS. et textu Bibliorum. Editi Δάβ. (Cod, A. ναδάβμ.)

n) Melius omnino, ὧν.

o) Leu. X, 3.

p) Pſ. CXIII, 25.

q) MS. Vat. melius, ἐναγής. Vox enim iſta Caini ſceleri

melius

animum Deum tuum diligere. Egregia vitae immortalis definitio, Dei dilectione amoreque incorporeo corripi. Sic sacerdotes Nadab et Abiud vt viuant moriuntur, pro mortali vita recipientes incorruptibilem, et a creaturis ad creatorem migrantes: de quibus haec immortalitatis signa celebrantur: *Tunc mortui sunt coram Domino*, id est vixerunt: mortuum enim nefas est venire in conspectum Dei. Idem dicit ipse Dominus: *In propinquantibus mihi sanctificabor. Mortui vero*, sicut et in hymnis canitur, *non laudabunt Dominum:* hoc enim viuorum est opus. Caini vero scelesti et fratricidae mors nusquam in lege inuenitur, imo extat hoc oraculum de illo: *Apposuit Dominus Deus Caino signum, ne quis eum inuentum interimeret.* Cur ita? Opinor, quia impietas malum est infinitum, quod semel accensum nunquam extingui potest, in quam competit illud poeticum:

Immortale malum, nulla delebile morte.

Immortale quidem in praesenti vita: alioquin apud Deum exanime mortuumque, et vt quidam inquit, *abiectius quam sterquilinium.* Oportebat autem diuersas regiones rebus differentibus attribui, bono coelum, malo terrae confinia. Itaque bonum superna petit, quod nonnunquam ad nos descendit (quia pater eius est munificus) merito cupit sursum recurrere. Malum vero hic permanet, a diuino choro semotum quam longissime, oberrans circa vitam mortalem, cum non possit morte ex genere humano excedere. Id quidam

melius congruit. Conf. c. Lib. *Quod Det. Insid.* p. 248. Tom. II. ed. nostr.

r) Scribe αὐτȣ̃.

s) Gen. IV, 15.

t) Hom. Od. M. vers. 118.

u) Scribe περιπολῶν. Sequitur enim περιπολεῖν in testimonio mox adducto e Platone. (Sic Cod. A.)

καὶ τῶν ἐπὶ σοφίᾳ θαυμασθέντων x) ἀνὴρ δόκιμος ἐφώνησε μεγαλειότερον ἐν Θεαιτήτῳ φάσκων· Ἀλλ' οὔτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν· ὑπεναντίον γάρ τῳ θεῷ ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη· οὔτε ἐν θείοις ταῦτα ἱδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖν· διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιςα· φυγὴ δὲ, ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· [y) ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι.] Εἰκότως οὖν ὁ Κάϊν οὐκ ἀποθανεῖται, τὸ κακίας σύμβολον, ἣν ἀεὶ δεῖ ζῆν ἐν τῷ θνητῷ γένει παρ' ἀνθρώποις· ὥς' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὸ, z) θανάτῳ θανατούσθω λέλεκται τὸν ἀνδροφόνον, διὰ τὰς δεδηλωμένας αἰτίας. Τὸ δὲ, Οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν, ἐπὶ τῶν τὸν ἀκούσιον φόνον δρώντων, πάνυ καλῶς εἴρηται. Δοκεῖ γὰρ αὐτῷ τὰ μὲν ἑκούσια γνώμης τῆς ἡμετέρας ἔργα εἶναι, τὰ δὲ ἀκούσια θεοῦ· λέγω δὲ οὐ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ τοὐναντίον ὅσα ἁμαρτημάτων ἐςὶ κόλασις. a) Ἀπρεπὲς γὰρ θεῷ τὸ κολάζειν, ἅτε πρώτῳ καὶ ἀρίςῳ νομοθέτῃ, κολάζει δὲ ὑπηρετούντων ἑτέρων, οὐ δι' ἑαυτοῦ. Τὰς μὲν γὰρ χάριτας καὶ δωρεὰς καὶ εὐεργεσίας αὐτὸν ἁρμόττει προτείνειν, ἅτε ἀγαθὸν καὶ φιλόδωρον ὄντα φύσει, τὰς δὲ τιμωρίας οὐκ ἄνευ μὲν ἐπικελεύσεως τῆς ἑαυτοῦ βασιλέως ἅτε ὑπάρχοντος· δι' ἄλλων δὲ, οἳ πρὸς τὰς τοιαύτας χρείας b) εὐπρεπεῖς εἰσι. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ἀσκητὴς, ἐν οἷς φησιν· c) Ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν. Τὰ μὲν γὰρ πρεσβύτερα ἀγαθὰ οἷς ἡ ψυχὴ τρέφεται, ἀνέθηκε θεῷ, τὰ δὲ νεώτερα, ὅσα ἐκ φυγῆς ἁμαρτημάτων περιγίνεται, θεράποντι θεοῦ. Διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ ἡνίκα τὰ τῆς κοσμο-

ποιίας

x) Plato, cuius locus hic citatus exstat in Theaeteto, p. 176. Mox τῷ θεῷ. Plat. τι τῷ ἀγαθῷ.

y) Haec inclusa restitui ex Cod. Vat. occurrunt etiam in dicto Platonis loco. Qui locus etiam agnoscitur ab Origene in Philosophumenis cap. de Platone: τὴν δὲ εὐδαιμονίαν εἶναί φησιν, ὁμοίωσιν θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· τὴν

δὲ

dam inter sapientes celebratus testatur magnifice in Theaeteto sic: *Sed nec penitus extirpari mala est possibile: (nam Deo semper aliquid opponi necessum est:) nec tamen apud superos locum habere; necessario vero circa mortalem naturam et haec inferiora loca oberrant. Quare conandum est hinc illuc fugere quam celerrime. Fuga est, si Deo similes efficimur pro viribus:* [*est vero ista similitudo iustitia et sanctitas cum prudentia coniuncta.*] Proinde merito Cain non moritur, qui significat vitium, semper victurum in genere mortalium cum hominibus: itaque non absurde dictum est *morte mori homicidam*, propter causas iam praedictas. Quod autem dicitur de inuoluntariis homicidis: *Non sponte, sed Deus eum tradidit*, satis recte dictum est. Existimat enim voluntaria facinora esse nostri animi, inuoluntaria vero ad Deum referenda: non loquor de peccatis, sed de poenis peccatorum. Non est enim congruum vt Deus puniat, cum sit primarius legislator et optimus, sed aliorum ministerio punit, non per semetipsum. Conuenientius enim est vt gratias, beneficia, munera, porrigat ipse suapte natura bonus ac munificus: supplicia vero non sine iussu eius, qui regnum supremum tenet, per alios tamen exigentur, quibus congruit tale ministerium. Testis est mihi exercitator ille his verbis: *Deus, qui nutrit me a iuuentute mea, angelus ille qui me liberat e malis omnibus;* Antiquiora bona quibus anima nutritur, accepta Deo fert; posteriora, quae ad fugam peccatorum pertinent, Dei ministro. Ideoque, sicut opinor, cum de mundi opificio philo-

δὲ ὁμοίωσιν τῷ θεῷ, ὅταν τις ὅσιός τε καὶ δίκαιος γένηται μετὰ φρονήσεως. (Cod. A. desunt.)

z) Exod. XXI, 12.

a) Cod. A. *εὐπρεπὲς*, et mox *κολάζειν* pro *κολάζει*; nec id incongruum vt docent sequentia. P.

b) Cod. A. *εὐπρεπεῖς*. P.

c) Gen. XLVIII, 15.

ποιΐας ἐφιλοσόφει, πάντα τἆλλα εἰπὼν ὑπὸ θεοῦ γενέσθαι, μόνον τὸν ἄνθρωπον ὡς ἂν μετὰ συνεργῶν ἑτέρων ἐδήλωσε διαπλασθέντα. Εἶπε γάρ, φησιν, ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, πλήθους διὰ τοῦ Ποιήσωμεν ἐμφαινομένου. Διαλέγεται d) μὲν οὖν ὁ τῶν ὅλων πατὴρ ταῖς ἑαυτοῦ e) δυνάμεσιν, αἷς τὸ θνητὸν ἡμῶν τῆς ψυχῆς μέρος ἔδωκε διαπλάττειν, μιμουμέναις τὴν αὐτοῦ τέχνην, ἡνίκα τὸ λογικὸν ἐν ἡμῖν ἐμόρφου· δικαιῶν ὑπὸ μὲν ἡγεμόνος τὸ ἡγεμονεῦον ἐν ψυχῇ, τὸ δ' ὑπήκοον, πρὸς ὑπηκόων δημιουργεῖσθαι. Κατεχρήσατο δὲ καὶ ταῖς μεθ' f) ἑαυτοῦ δυνάμεσιν, οὐ διὰ τὸ λεχθὲν μόνον, ἀλλ' ὅτι ἔμελλεν ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ μόνη κακῶν καὶ ἀγαθῶν ἐννοίας λαμβάνειν, καὶ χρῆσθαι ταῖς ἑτέραις, εἰ μὴ δυνατὸν ἀμφοτέραις. Ἀναγκαῖον οὖν ἡγήσατο τὴν κακῶν γένεσιν ἑτέροις ἀπονεῖμαι δημιουργοῖς, τὴν δὲ τῶν ἀγαθῶν ἑαυτῷ μόνῳ. Διὸ καὶ λεχθέντος πρότερον, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ὡς ἂν ἐπὶ πλήθους, ἐπιφέρεται τό, ὡς ἂν ἐφ' ἑνός, Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Τοῦ μὲν γὰρ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπου, ὃς δὴ νοῦς ἐστι καθαρώτατος, εἷς ὁ μόνος θεὸς δημιουργός· τοῦ δὲ λεγομένου καὶ κεκραμένου μετ' αἰσθήσεως, τὸ πλῆθος. Οὗ χάριν, ὁ μὲν κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος σὺν τῷ ἄρθρῳ μεμήνυται· λέγεται γάρ, Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀειδῆ καὶ ἄκρατον ἐκεῖνον λογισμόν· ὁ δ', g) ἄνθρωπος ἄνευ τῆς τοῦδε προσθήκης. Τὸ γάρ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ἐμφαίνει τὸν ἐξ ἀλόγου καὶ λογικῆς συνυφανθέντα φύσεως. Ἑπόμενος τούτοις, τό, τε εὐλογεῖν τοὺς ἀγαθούς, καὶ τὸ καταρᾶσθαι τοῖς h) ὑπαιτίοις ἔθηκεν, οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς, καί τοί γε ἀμφοτέρων ἐχόντων ἔπαινον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὲν εὐλογεῖν τοὺς ἀξίους, ἡγεμονίαν ἔχει τὴν ἐν ἐγκωμίοις, τὸ δ' ἀρὰς τοῖς φαύλοις τίθεσθαι, δευτέραν τάξιν τῶν

ἐπὶ

d) Μὲν inserui ex MSS. (acc. Cod. A.)

e) Imitatur noster Platonem in celebri isto Timaei loco p. 44. θεοὶ θεῶν ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε, &c. Vid. Euseb. Praep. Euang. L. XI, c. 30. et infra p. 340.

f) Scribe ἑαυτόν.

philosophatur, postquam dixit omnia caetera Deum creasse, solum hominem etiam aliis cooperantibus plasmatum esse docuit. *Dixit*, inquit, *Deus: Faciamus hominem ad imaginem nostram*: per hoc verbum *Faciamus* multitudinem significans. Ergo pater ille rerum alloquitur suas potentias; quibus mortalem animae nostrae partem fingendam dedit, imitantibus artem ipsius; quando rationalem in nobis formabat: aequum ducens vt a principe rerum principalis pars fabricaretur in anima, inferior vero ab inferioribus potentiis. Vsus est autem potentiis non solum ob modo memoratam causam, sed quia hominis anima sola bonorum malorumque notiones habitura erat; et electura alterutrum; quando vtrumque non potest. Necessarium igitur duxit malorum facturam aliis tribui opificibus, bonorum vero sibi soli. Quapropter cum prius dixisset, *faciamus hominem*, tanquam de pluribus, mox tanquam de vno loquitur, *Fecit Deus hominem*. Nam veri hominis, qui est mens purissima, vnus solus Deus est opifex: plures vero eius qui vulgo sic vocatur, atque temperatur ex sensibus. Quamobrem ille eximius homo indicatur per articulum, legitur enim; *Fecit Deus illum hominem*, illum speciei mixturaque carentem animum; vulgaris autem homo sine huiusmodi additamento ponitur. Nam cum dicit, *Faciamus hominem*, e rationali et rationis experte anima contextum significat. Haec secutus, benedictionem bonorum et maledictionem malorum, non iisdem tribuit, quamuis vtraque sit laudabilis. Quoniam autem in demonstratiuo genere laudare dignos primum te-

net

g) MSS. Coll. Nou. et Trin. (it. Cod. A.) ἄνθρωπον, sicque recte. Scribe ergo, ὧδε δὲ, ἄνθρωπον. Ibid. post τῶδε, videtur deesse ἄρθρε.

h) Sic MSS. (et Cod. A.) pro ὑπεναντίοις. Infra quoque noster p. 464. τὰς ὑπαιτίους κολάζειν. Item mox in hac pag. ἀρὰς τοῖς φαύλοις τίθεσθαι.

ἐπὶ ταῦτα χειροτονηθέντων· (εἰσὶ δὲ οἱ τοῦ γένους ἀρχηγέται δώδεκα i) ἀριθμόν· φυλάρχας αὐτοὺς ὀνομάζειν ἔθος) ἓξ μὲν τοὺς ἀμείνους ἔταξεν ἐπὶ τῆς εὐλογίας, Συμεὼν, k) Λευὶ, Ἰούδαν, Ἰσάχαρ, Ἰωσὴφ, καὶ Βενιαμίν· τοὺς δ'. ἑτέρους, ἐπὶ τῆς κατάρας, τόν τε πρῶτον καὶ τὸν ὕστατον τῆς Λείας, l) Ῥουβὶν, καὶ Ζαβουλὼν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν θεραπαινίδων νόθους τέτταρας. Τῆς γὰρ βασιλείου καὶ ἱερωμένης φυλῆς οἱ ἡγεμόνες ἐν τῇ προτέρᾳ τάξει χορεύουσιν, Ἰούδας τε καὶ Λευί. Εἰκότως οὖν καὶ τοὺς ἄξια θανάτου δρῶντας, ἑτέρων χερσὶν ἐκδίδωσιν ἐπὶ τιμωρίαν· βουλόμενος ἡμᾶς ἀναδιδάσκειν, ὅτι ἡ κακοῦ φύσις μακρὰν ἀπελήλαται χοροῦ θείου, ὁπότε καὶ, τὸ μιμηλάζον ἀγαθὸν m) κακῷ, ἡ τιμωρία, δι' ἑτέρων βεβαιοῦται. Τὸ δὲ, n) Δώσω σοι τόπον, οὗ φεύξεται ὁ φονεύσας ἀκουσίως, πάνυ καλῶς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ· τόπον γὰρ καλεῖ νῦν, οὐ χώραν ἐκπεπληρωμένην ὑπὸ σώματος· ἀλλὰ δι' ὑπονοιῶν αὐτὸν τὸν θεόν· ἐπειδὴ περιέχων οὐ περιέχεται, καὶ ὅτι καταφυγὴ τῶν ὅλων ἐστί. Θέμις οὖν τῷ δόξαντι o) τροπῇ χρήσασθαι ἀκουσίῳ, φάναι κατὰ θεοῦ συμβῆναι τὴν τροπήν, p) ὥσπερ οὐ θέμις τῷ ἑκουσίως ἁμαρτόντι. Δώσειν δέ φησιν, οὐ τῷ κτείναντι, ἀλλ' ᾧ διαλέγεται· ὥσθ' ἕτερον μὲν εἶναι τὸν οἰκήτορα, ἕτερον δὲ τὸν φεύγοντα. Τῷ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ q) λόγῳ ὁ θεὸς πατρίδα οἰκεῖν τὴν ἐπιστήμην ἑαυτοῦ, ὡς ἂν αὐτόχθονι δεδώρηται, τῷ δ' ἐν ἀκουσίοις γενομένῳ σφάλμασι, καταφυγὴν, ὡς ὀθνείῳ ξένην, οὐχ ὡς πατρίδα ἀστῷ.

Ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἀκουσίων φιλοσοφήσας, περὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ βουλεύσεως ἑξῆς νομοθετεῖ φάσκων· Ἐὰν δέ τις ἐπιθῆται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν

τὸν

i) Cod. A. ἀριθμῷ. P.

k) MSS. (et Cod. A.) λευὶν, et infra λευίς.

l) Cod. A. et Edit. ῥουβίμ. P.

m) Cod. A. κακῶν. P.

n) Exod. XXI, 13.

het locum secundum vero vituperare eos qui merentur: e viris ad haec munera constitutis (erant autem gentis principes duodecim numero, qui phylarchae solent nominari:) sex praestantiores benedictioni praeposuit; Simeonem, Leuim, Iudam, Issacharem, Iosephum, Beniamin: reliquos maledictioni, primum ac nouissimum e Liae filiis, Ruben et Zabulonem, et quatuor illos ex ancillis genitos. Nam regiae sacerdotalisque tribus principes, Iudas et Leui, in priore censentur ordine. Merito igitur etiam qui morte digna patrarunt facinora, in aliorum manus tradit ad supplicium: vt doceamur quod mali natura longe a diuino choro exulat, quando etiam punitio, bonum, mali aemulum; executionem per alios accipit. Illud autem, *Dabo tibi locum quo fugiat qui nolens occidit*, valde recte dictum mihi videtur. Locum enim vocat nunc, non eum qui occupatur a corpore, sed mystice ipsum Deum subindicat. Continet enim ille, non continetur; et est rerum perfugium. Fas igitur est ei qui nolens mutatur, dicere, se mutari diuinitus, quod sponte peccantibus dicere non licet. *Daturum autem* se ait, non interfectori, sed ei cum quo loquitur: vt alius sit habitator, alius profugus. Nam Deus verbo suo patriam dat ipsius scientiam, quam vt indigena inhabitet: eandem futuram per errorem lapso refugium, sed vt inquilino hospitium, non vt ciui patriam.

Post haec sapienter statuta de caede non voluntaria, transit legislator ad caedem vi et consulto perpetra-

o) Henric. Stephanus in Schedias. L. VI. c. 18. reponi vult φυγῇ, sed nil muto, τροπὴ enim passim a Nostro pro lapsu vsurpatur, vide infra, p. 465. 467. 473. ed. Par.

p) Scribe ὅπερ.

q) Interpres vertebat *populo*, quasi legisset λαῷ. Sed nil videtur mutandum.

τὸν δόλῳ, r) καὶ καταφύγῃ ἐπὶ τὸν θεὸν, (τὸν προειρημένον συμβολικῶς τόπον, παρ' ὃν ζῆν συμβέβηκε τοῖς πᾶσι. Καὶ γὰρ ἑτέρωθί φησιν, s) Ὃς ἂν φύγῃ ἐκεῖ, καὶ ζήσεται· ἀλλ' οὐ ζωὴ μέν ἐστιν αἰώνιος ἡ πρὸς τὸ ὂν καταφυγὴ, θάνατος δ' ὁ ἀπὸ τούτου δρασμός;) εἰ δέ τις ἐπιτίθεται, πάντως ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, καὶ τὸ σὺν δόλῳ πραττόμενον, t) ἑκουσίοις ἔνοχον, ὡς τὸ ἀδόλως ἔμπαλιν οὐδ' ὑπαίτιον. Οὐδὲν οὖν τῶν ὑπούλως καὶ δολερῶς καὶ ἐκ προνοίας πραττομένων ἀδικημάτων, ἄξιον λέγειν γίνεσθαι κατὰ θεὸν, ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς αὐτούς. Ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς, ὡς ἔφην, οἱ τῶν u) κακιῶν εἰσι θησαυροί· παρὰ θεῷ δὲ x) μόνων ἀγαθῶν. Ὃς ἂν οὖν καταφύγῃ, τοῦτ' ἔστιν, ὃς ἂν τῶν ἁμαρτημάτων μὴ ἑαυτὸν ἀλλὰ τὸν θεὸν αἰτιᾶται, κολαζέσθω, τῆς μόνοις ἱκέταις y) πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν καταφυγῆς τοῦ βωμοῦ στερούμενος. Καὶ μήποτ' εἰκότως; ἀμώμων γὰρ ἱερείων, λέγω δὲ ψυχῶν ἀσινῶν καὶ κεκαθαρμένων τὸ θυσιαστήριον ἀνάπλεών ἐστι· δυσίατος δὲ ἢ παντελῶς ἀνίατος μῶμος, τὸ φάσκειν z) καὶ κακῶν αἴτιον εἶναι τὸ θεῖον. Φίλαυτοι δὲ μᾶλλον ἢ φιλόθεοι σπουδάσαντες οἱ a) τοιοῦτοι τρόποι πάντες εἶναι, μενέτωσαν ἔξω περιῤῥαντηρίων, ἵν' ὡς μιαροὶ καὶ ἀκάθαρτοι, μηδ' ἐξ ἀπόπτου τὴν ἱερὰν φλόγα τῆς ἀνακαιομένης ἀσβέστου ψυχῆς καὶ θεῷ b) καθαγνιζομένης, ὁλοκλήρῳ καὶ παντελεῖ δυνάμει θεάσωνται. Παγκάλως c) τις τῶν πάλαι σοφῶν εἰς ταὐτὸ τοῦτο συνδραμὼν, ἐθάρρησεν εἰπεῖν, Ὅτι θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιότατος· οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐ-

δὲν,

r) Ita MSS Coll. Nou. ficut et Bibliorum textus, Exod. XXI, 14. infra quoque Nofter. Editi καταφυγὴν ποιεῖ, omiffo καί. (Cod. A. καὶ καταφύγῃ ποιεῖ.)

s) Deutr. XIX, 5.

t) Forte ἑκουσίως.

u) Melius κακῶν.

x) Cod. A. inferit οὐ. P.

y) Cod. A. εἰς. P.

petratam, dicens: *Quod ſi quis dolo aggreſſus proximum vt occideret, ad Deum confugiat*, (locum videlicet, quem figurate dixerat, e quo vita contingit omnibus. Nam et alibi dicit: *Quisquis illuc fugerit viuet.* Annon vero vita aeterna eſt ad illud Ens refugium, ſicut contra mors, ab illo fugere?) quod ſi quis aggreditur, omnino volens facit iniuriam: et quod dolo fit reum facit, ſicut inſontem, quod ſine dolo fit. Ergo nullum facinus latenter, doloſe et data opera patratum aequum eſt dicere factum ex Dei ſententia, ſed ex noſtra propria. Intra nos ipſos enim, vt dixi, theſauri vitiorum ſunt, apud Deum vero ſolorum bonorum. Quisquis igitur *eo confugerit*, id eſt, quicunque peccati autorem non ſeipſum, ſed Deum incuſat, puniatur: nec proſit ei altaris perfugium, ſolis ſupplicibus ſalutare et ſecurum. Atque iſtud merito: nam altare plenum eſt immaculatis victimis, animabus, inquam, purificatis et innocentibus; eſt autem naeuus vix, vel ne vix quidem ſanabilis, autorem malorum Deum dicere. Proinde qui ſic morati ſunt, vt ſeipſos magis ament quam Deum, procul a ſacris maneant vt ſceleſti et impuri, nec e longinquo ſacram flammam animae inextinguibiliter accenſae ac Deo conſecratae ſpectare idonei. Perpulchrum eſt quod quidam e priſcis ſapientibus in hanc ſententiam eſt auſus dicere: *Deus haudquaquam iniuſtus eſt, ſed quantum fieri poteſt iuſtiſſimus: ei nihil*

 eſt

z) Καὶ redundat, vt opinor, videturque vox facta ex ſequenti κακῶν.

a) Scribe τοιουτότροποι. (Cod. A. τοιοῦτον τρόπον.)

b) Melius καθαγιζομένης. vid. ſupra Tom. I. p. 326. not. d.) ed. noſtr. et Suid. v. ἁγίσαι.

c) Plato in ſupra citato Theaeteto p. 176. Citantur vero haec etiam a Clem. Alex. Coh. p. 78. et Theodoret. ſerm. VI. de Prouid. p. 569. vid. etiam Origen. Philoſoph. cap. de Platone.

δὲν, ἢ ὃς ἂν d) ἓ γένηται· e) περὶ f) τῦτον ῥώμη τε καὶ ἡ ὡς ἀληθῶς δεινότης ἀνδρὸς· καὶ ἐδένεια τε καὶ ἀνανδρία. Ἡ μὲν γὰρ τέτε γνῶσις, σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή· ἡ δὲ h) ἄνοια, ἀμαθία τε καὶ κακία ἐναργής. Αἱ δὲ ἄλλαι δεινότητες δοκῦσαι καὶ σοφίαι, ἐν μὲν πολιτικαῖς δυναστείαις γιγνόμεναι, i) φορτικαὶ, ἐν δὲ τέχναις, βάναυσοι. Προστάξας ἓν ἀπάγεσθαι τὸν ἀνίερον k) κατήγορον τῶν θείων ἀπὸ τῶν ἱερωτάτων, καὶ ἐκδίδοσθαι ἐπὶ τιμωρίᾳ, φησὶν ἑξῆς, l) Ὃς τύπτει μητέρα ἢ πατέρα, τελευτάτω m) [καὶ ἀμοίως ὁ κακηγορῶν πατέρα καὶ μητέρα, τελευτάτω.] Μονονὲ γὰρ n) βοᾷ καὶ κέκραγεν, ὅτι τῶν εἰς τὸ θεῖον βλασφημέντων, ἐδενὶ συγγνώμης μεταδοτέον· εἰ γὰρ οἱ τὲς θνητὲς o) κακηγορήσαντες γονεῖς ἀπάγονται τὴν ἐπὶ θανάτῳ, τίνος ἀξίες χρὴ νομίζειν τιμωρίας, τὲς τῶν ὅλων πατέρα καὶ ποιητὴν βλασφημεῖν ὑπομένοντας; Τίς δ' ἂν γένοιτο αἰσχίων κατηγορία, ἢ τὸ φάσκειν μὴ περὶ ἡμᾶς, ἀλλὰ p) περὶ θεὸν γένεσιν εἶναι τῶν κακῶν. Ἐλαύνετε ἓν, ἐλαύνετε, ὦ μύσται καὶ ἱεροφάνται θείων ὀργίων, τὰς μιγάδας καὶ συγκλύδας καὶ πεφυρμένας, δυσκαθάρτες καὶ δυσεκπλύτες ψυχὰς, αἳ q) ἄκλειστα μὲν ὦτα, ἄθυρον δὲ γλῶτταν, ὄργανα τῆς ἑαυτῶν βαρυδαιμονίας εὐτρεπῆ περιφέρεσιν, ἵνα r) καὶ πάντων, καὶ ὧν μὴ θέμις ἀκέωσι. Ὅσοι δὲ διαφορὰν ἑκεσίων καὶ ἀκεσίων ἐπαιδεύθησαν, καὶ

d) MS. Vat. εὖ γένηται ὅτι δικαιότατος, idque recte, ad Platonis mentem et verba; excepto quod pro εὖ melius scribitur αὖ. Vtraque vero particula apud Clementem et Theodoretum deest. (Cod. A. εὖ γένηται.)

e) Forte melius παρὰ, vt sit sensus, propter hunc, sc. Deum, παρὰ autem saepius sic vsurpatur a Philone.

f) Ita quoque Theodoret. et recte. Quare omnino emendandus Plato in dicto iam loco, et pro τέτε scribendum, τῦτον.

h) MS. Coll. Nou. ἀνθρωπεία, et sic recte. Apud Platonem scribitur ἄγνοια, qui adeo est emendandus. Vir Cl. reponit ἡ ἀνε, sc. ἀνθρώπε.

est similius, quam qui sit iustissimus: circa hunc est robur viri et vera grauitas, itemque timiditas et ignauia. Nam hunc nosse, sapientia et vera virtus est: contra, huius ignorantia, ruditas est et manifesta prauitas. Aliae vero praecellentiae, vt videntur, et sapientiae in potestatibus politicis molestae sunt, in artibus vero sordidae. Postquam igitur iussit abstrahi male de Deo loquentem a sacrariis, et tradi ad supplicium, deinceps ait: *Qui verberat matrem patremue, moriatur:* [et similiter, *qui patri aut matri maledicit, moriatur.*] Tantum non clamat ac vociferatur, nemini dandam veniam qui in Deum blasphemus sit; nam si mortali parenti conuiciatus capitale luit supplicium, qua poena dignus videri potest qui male loqui audet de parente creatoreque rerum omnium? et quod potest esse conuicium grauius quam contendere, non ex nobis mala prouenire, sed ex Deo? Arcete igitur, arcete, o initiati et mysteriorum praesules, a diuinis orgiis confusam colluuiem animarum impurarum, contaminatarum maculis ineluibilibus, inobseratas aures, et reclusam linguam habentium, et instrumenta suae miseriae parata circumferentium, vt omnia, et quae etiam sunt nefaria dictu, audiant. Caeterum qui norunt quid intersit inter voluntaria et inuoluntaria, et os bene loqui doctum pro calumnia-

i) Cod. A. φροντισαι. P.

k) Cod. A. addit καὶ. P.

l) Exod. XXI, 15.

m) Haec inclusa restitui ex Cod. Vatic. cui congruit textus S, suntque omnino tam necessaria ad sensum loci, vt ea Philonem notanter scripsisse crederem. (Cod. A. desunt.)

n) Quidni ἐκβοᾷ, vt infra p. 479.

o) Cod. A. κατηγορήσαντες. P.

p) Vtrobique scribendum παρὰ, vid. supra p. 250. et 256. e. n.

q) Cod. A. ἄκλυστα. P.

r) Forte melius μὴ, pro καὶ.

καὶ εὔφημον στόμα ἀντὶ κακηγόρε γλώττης ἔλαχον, κατορθῶντες μὲν ἐπαινετοὶ, σφαλλόμενοι δὲ μὴ κατὰ γνώμην, ἐ πάνυ ψεκτοί· διὸ καὶ πόλεις αὐτοῖς εἰς καταφυγὴν ἀπεκρίθησαν.

Ἄξιον δὲ τῶν περὶ τὸν τόπον αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα μάλιστα ἀκριβῶσαι· ἔστι δὲ ἀριθμῷ s) τέτταρα· ἓν μὲν, διὰ τί ἐκ ἐξ ὧν αἱ ἄλλαι φυλαὶ πόλεων ἔλαχον, ἀλλ᾽ ἐξ ὧν ἡ Λευιτικὴ μόνη, φυγάσι πόλεις ἀπεκρίθησαν. Δεύτερον δὲ, διὰ τί ἓξ ἀριθμῷ, καὶ ἔτε πλείες ἔτε ἐλάττες. Τρίτον, τί δήποτε τρεῖς μὲν πέραν τε Ἰορδάνε, t) αἱ δ᾽ ἕτεραι ἐν τῇ Χαναναίων γῇ· τέταρτον, διὰ τί προθεσμίαν τοῖς φυγάσιν ὥρισαι τε κατελθεῖν, ὁ τε ἀρχιερέως θάνατος. Λεκτέον ἓν περὶ ἑκάστε τὰ ἁρμόττοντα, ἀρχὴν ἀπὸ τε πρώτε u) λαβόντος· εἰς τὰς ἀπονεμηθείσας Λευίταις μόνοις πόλεις φεύγειν διείρηται, πάνυ προσηκόντως. Καὶ γὰρ Λευῖται τρόπον τινὰ φυγάδες εἰσὶν, ἕνεκα ἀρεσκείας θεε, γονεῖς καὶ τέκνα καὶ ἀδελφὲς καὶ πᾶσαν τὴν θνητὴν συγγένειαν ἀπολελοιπότες. Ὁ γεν ἀρχηγέτης τε θιάσε τέτε λέγων εἰσάγεται τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί· v) Οὐχ ἑώρακα ὑμᾶς, καὶ τὲς ἀδελφὲς ἐ γινώσκω, καὶ τὲς υἱὲς ἀπογινώσκω, ὑπὲρ τε δίχα μεθολκῆς θεραπεύειν τὸ ὄν. Ἡ δ᾽ ἀψευδὴς φυγὴ, στέρησις τῶν οἰκειοτάτων καὶ x) φιλτάτων ἐστὶ, * * y) καὶ φυγάδας φυγάσι παρακατατίθεται, πρὸς τὴν ὧν εἰργάσαντο ἀμνηστίαν, δι᾽ ὁμοιότητα ἔργων. Ἆρ᾽ ἓν διὰ τετο μόνον, ἢ καὶ δι᾽ ἐκεῖνο, ἡ τῶν νεωκόρων Λευιτικὴ φυλὴ τὲς θεοπλαστήσαντας τὸν χρυσεν μόσχον τὸν Αἰγυπτιακὸν z) τῦφον,

s) Citantur haec totidem fere verbis ab Ambrof. de fuga c. XI. tacito tamen, pro more, Philonis nomine. Confer vero etiam cum Isidor. Pelus. L. III. ep. 108, 109.

t) Cod. A. τὰς δ᾽ ἑτέρας. P.

u) Melius λαβόντι. (Cod. A. et Editi λαβόντας.)

v) Deutr. XXIII, 9.

x) Conf. Matth. X, 37. Luc. XIV, 26. Notandum vero post

ἐστὶ

lumniatrice lingua sortiti sunt, dum recte faciunt laude digni sunt, si quando vero labuntur per imprudentiam, non sunt admodum vituperabiles: et ideo ciuitates eis ad refugium selectae sunt.

Congruum vero est vt de hoc loco dispiciamus quaedam necessaria; sunt autem quatuor: primum cur non ex aliarum tribuum sortibus, sed tantum ex Leuiticae, selectae sunt ciuitates profugis. Secundum, cur sex, non plures paucioresue. Tertium, cur trans Iordanem tres, reliquae in terra Chananaea. Quartum, cur profugis terminus reditus praescriptus est mors summi sacerdotis. Dicamus igitur de singulis consentanea, a primo faciendo principium; quod in solis Leuitis contributas ciuitates iubentur fugere, aequissimum est. Nam et Leuitae quodammodo sunt profugi, qui propter cultum diuinum deseruerunt parentes, liberos, germanos, et totam mortalem cognationem. Huius ergo sodalitii princeps inducitur sic patrem matremque alloquens: *Non vidi vos, et fratres non noui, et filios ignoro,* ne quid me a cultu eius Qui est distrahat. Est autem vera fuga, priuari charissimis necessitudinibus, * * profugos commendat profugis, vt conciliante illos operum similitudine, sequatur perpetratorum obliuio. Aut igitur haec causa est sola, aut illa quoque, quod sacrata Leuitarum tribus, adoratores iuuenci aurei, hoc est fastus Aegyptiaci, quotquot pubertatem excesserant v-

R 4 no

ἐστι quaedam deesse, vt liquet ex Ambros. ibid. *Haec enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, et quaedam alienatio carissimorum, vt suis etiam se abneget qui seruire Deo gestit. Recte ergo fugaces fugacibus commendauit aeternae legis sanctio &c.*

y) Cod. A. φυγάδας οὖν. P.

z) Videtur Philo Typhonem pro Osiride ponere. vid. infra ad Lib. III. de vita Mos. p. 693.

τύφον, ἤβηδὸν ἐξ ἐπιδρομῆς κατέκτεινον, ὀργῇ δικαίᾳ σὺν ἐνθουσιασμῷ καί τινι κατακωχῇ θεοφορήτῳ χρησάμενοι. a) Καὶ κτείνει ἕκαστος ἀδελφὸν καὶ πλησίον καὶ τὸν ἔγγιστα· b) ἀδελφὸν μὲν ψυχῆς τὸ σῶμα, τοῦ δὲ λογικοῦ πλησίον τὸ ἄλογον· τὸν δὲ ἔγγιστα νοῦ, τὸν προφορικὸν λόγον. Οὕτω γὰρ μόνως θεραπευτικὸν γένοιτο τοῦ τῶν ὄντων ἀρίστου τὸ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἄριστον. Πρῶτον μὲν, εἰ ἀναλυθείη ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν, διαζευχθέντος καὶ c) διακοπέντος αὐτῷ τοῦ ἀδελφοῦ σώματος καὶ τῶν ἀνηνύτων ἐπιθυμιῶν· εἶτα, τῆς ψυχῆς ἀποβαλούσης, ὡς ἔφην, τὸ πλησίον τοῦ λογικοῦ τὸ ἄλογον. Καὶ γὰρ αὐτὸ χειμάρρου τρόπον πενταχῇ σχιζόμενον, διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων οἷα δεξαμενῶν, τὴν τῶν παθῶν ἀνεγείρει φοράν. Εἶθ' ἑξῆς τοῦ λογισμοῦ διοικίσαντος καὶ διαζεύξαντος τὸν ἐγγυτάτω δοκοῦντα εἶναι τὸν προφορικὸν λόγον, ἵν' ὁ κατὰ διάνοιαν ἀπολειφθῇ μόνος, ἔρημος σώματος, ἔρημος αἰσθήσεως, ἔρημός τε λόγου προφορᾶς. Ἀπολειφθεὶς γὰρ, τῇ κατὰ τὴν μόνωσιν διαίτῃ χρώμενος, τὸ d) μόνον καθαρῶς καὶ ἀμεθέλκτως ἀσπάσεται. Πρός γε μὴν τοῖς εἰρημένοις, κἀκεῖνο ὑπομνηστέον, ὅτι ἡ Λευιτικὴ φυλὴ, νεωκόρων καὶ ἱερέων ἐστὶν, αἷς ἡ τῶν ἁγίων ἀνάκειται λειτουργία· λειτουργοῦσι δὲ καὶ οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δρῶντες· εἴ γε, κατὰ Μωσῆν, e) ὁ θεὸς παραδίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν τοὺς θανάτου ἄξια εἰργασμένους πρὸς ἀναίρεσιν· ἀλλ' οἱ μὲν ἐτάχθησαν ἐπὶ τὸ τοὺς ἀγαθοὺς σεμνύνειν, οἱ δ' ἐπὶ τὸ τοὺς ὑπαιτίους κολάζειν.

Αὗται μὲν εἰσιν αἱ αἰτίαι, ὧν ἕνεκα οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δράσαντες εἰς μόνας τὰς τῶν νεωκόρων φεύγουσι πόλεις· τίνες δὲ εἰσὶ, καὶ διὰ τί f) ἀριθμῷ ἕξ, ἑπομένως λεκτέον. Μήποτ' οὖν ἡ μὲν πρεσβυτάτη καὶ ὀχυρωτάτη καὶ ἀρίστη μητρόπολις, οὐκ αὐτὸ μόνον πόλις, ὁ

θεῖος

a) Exod. XXXII, 26.

b) Vid. his gemina Lib. de Ebriet. p. 196. Tom. III. ed. n.

c) Forte διοικισθέντος, infra enim scribitur διαζεύξαντος καὶ διοικίσαντος.

no incurſu contrucidauit, concita furore iuſtiſſimo vna cum afflatu quodam immiſſo diuinitus. *Interficit vnusquisque fratrem ſuum et propinquum et proximum, germanum* animae corpus, rationi vero *propinquas* rationis expertes potentias, denique menti *proximum* ſermonem qui ab ea promanat. Nec enim aliter noſtri pars optima poteſt euadere cultrix eius qui in vniuerſo eſt optimus: niſi primo homo reſoluatur in animam, ſeiuncto reciſoque *germano* eius corpore cum ſuis concupiſcentiis inſatiabilibus: dein anima, vt dixi, deponente *propinquam* parti rationali rationis expertem. Haec enim more torrentis in alueos quinque diuiſa, per omnes ſenſuum lacunas concitant impetus affectuum. Mox mente ablegante et ſemouente proximum illi viſum ſermonem prolatum: vt ſola mens ſuperſit, a corpore, a ſenſu, et a ſermone deſtituta. Sic enim deſtituta, vitam degens ſolitariam, ſincere complectitur id quod ſolum colendum eſt, non diſtracta rebus aliis. Huc accedit, quod Leuitica tribus aedituorum et ſacerdotum eſt, penes quos eſt ſacrorum miniſterium; ad quod miniſterium pertinent illi etiam qui inuiti patiunt homicidium: ſiquidem, teſte Moſe, *Deus tradit in manus eorum*, vt tollantur qui digni morte ſunt: verum Leuitarum eſt pro meritis referre praemia, iſtorum vero punire noxios.

Hae ſunt cauſae ob quas homicidae non voluntarii ad ſolas aedituorum ciuitates confugiunt: ordo autem poſtulat vt deinceps dicamus quaenam ſint, et cur ſex numero. Forte igitur antiquiſſima et munitiſſima et optima, non ſolum ciuitas, ſed caeterarum etiam me-

R 5 tropolis,

d) Scribe vel ἓν vel μόνον ἕν. Sic infra p. 475. τῷ μόνῳ ὃ ἐστιν ἀψευδῶς.

e) Exod. XXI, 13.

f) Cod. A. ἀριθμῶν. P.

θεῖός ἐστι λόγος, ἐφ' ὃν πρῶτον καταφεύγειν ὠφελιμώτατον; Αἱ δ' ἄλλαι πέντε, ὡς ἂν ἀποικίαι, δυνάμεις εἰσὶ τοῦ g) *λέγοντος, ὧν ἄρχει ἡ ποιητική, καθ' ἣν ὁ ποιῶν λόγῳ τὸν κόσμον ἐδημιούργησε· δευτέρα δ' ἡ βασιλική, καθ' ἣν ὁ πεποιηκὼς ἄρχει τοῦ γενομένου· τρίτη δ' ἡ ἵλεως, δι' ἧς ὁ τεχνίτης οἰκτείρει καὶ ἐλεεῖ τὸ ἴδιον ἔργον·* h) *τετάρτη δ' ἡ νομοθετικὴ μοῖρα, δι' ἧς ἃ μὴ χρὴ γίνεσθαι ἀπαγορεύει. Πάγκαλοι δὲ καὶ εὐερκέσταται πόλεις, ἀξίων σώζεσθαι ψυχῶν τὸν αἰῶνα ἄρισται γε καταφυγαί· χρηστὴ δὲ καὶ φιλάνθρωπος ἡ διάταξις,* i) *ἀλεῖψαι καὶ ῥῶσαι πρὸς εὐελπιστίαν. Τίς ἂν ἐδυνήθη μᾶλλον τοσαύτην τῶν δυναμένων εὐεργετεῖν ἀναδεῖξαι ἀφθονίαν, διὰ τὰς διαφορὰς τῶν ἐν τροπαῖς ἀκουσίοις γενομένων, οἷς οὔτε ἰσχὺς, οὔτε ἡ ἀσθένεια ἡ αὐτή. Προτρέπει* k) *δὲ οὖν τὸν μὲν ὠκυδρομεῖν ἱκανὸν, συντείνειν ἀπνευστὶ πρὸς τὸν ἀνωτάτω λόγον θεῖον, ὅς σοφίας ἐστὶ πηγὴ, ἵνα ἀρυσάμενος τοῦ νάματος, ἀντὶ θανάτου ζωὴν ἀΐδιον ἆθλον εὕρηται· τὸν δὲ μὴ* l) *οὕτω ταχὺν, ἐπὶ τὴν ποιητικὴν καταφεύγειν δύναμιν, ἣν Μωσῆς ὀνομάζει θεὸν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἐτέθη καὶ* m) *διεκοσμήθη τὰ σύμπαντα· (τῷ γὰρ ὅτι γέγονε τὸ πᾶν, καταλαβόντι,* n) *μεγάλη κτῆσις ἀγαθοῦ περιγίνεται, ἡ τοῦ πεποιηκότος ἐπιστήμη, ἢ δ' εὐθὺς ἀναπείθει τὸ γενόμενον ἐρᾶν τοῦ φυτεύσαντος·) τὸν δὲ μὴ* o) *οὕτως ἕτοιμον, ἐπὶ τὴν βασιλικήν. Φόβῳ γὰρ ἄρχοντος τὸ ὑπήκοον, εἰ καὶ μὴ εὐνοίᾳ πατρὸς τὸ ἔκγονον, ἀνάγκῃ σωφρονιζούσῃ νουθετεῖται. Τῷ δὲ μὴ φθάνοντι*

g) Forte *ὄντος*, ſed nec ſic placet, infra enim p. 465. Deum appellat *τὸν λαλοῦντα*. Markland reponit *λεχθέντος*. Infra p. 466. *ὅ, τε γὰρ τοῦ Ὄντος λόγος*.

h) Cum potentias has diuinas quinque eſſe ſtatuat, quatuor tantum enumerat. Omittitur ergo in hodiernis Philonis Codicibus, quicquid ipſe dixerat de facultate praecipiendi quid agendum ſit. Quod etiam liquet ex Ambroſio ibid. ſec. 9. *Quinta ciuitas legis diuinae contemplatio, quae praecipit quid faciendum ſit. Sexta quoque ciuitas, portio legis quae praeſcribit quid non faciendum ſit.* Vid. infra p. 465. ed. Par.

tropolis, Dei verbum eſt, quod primarium et vtiliſſimum eſt refugium. Aliae quinque coloniae, potentiae ſunt *Dei* id proferentis, et in his prima creatrix, ſecundum quam opifex verbo ſuo mundum condidit; proxima regia, per quam conditor creaturis praeeſt: tertia propitia, per quam opifex miſeratur opera ſua: quarta legislatoria, per quam etiam vetantur illicita. Pulchrae profecto ciuitates et munitae, animarum aeuo dignarum egregia receptacula; bonum etiam humanumque inſtitutum, quod excitare et confirmare poterit ad ſpes bonas. Quis alius potuiſſet tantam copiam rerum profuturarum oſtendere, in tanta varietate non ſponte peccantium, quibus nec vires eaedem ſunt, nec imbecillitas eadem? Monet igitur eum qui curſu valet, ſine reſpiratione contendere ad ſummum illud verbum diuinum, fontem ſapientiae, vt de riuo eius hauriens, pro morte praemium aeternae vitae inueniat: qui non aeque celer eſt, ad creatricem confugiat potentiam, quam Moſes nominat Deum, quia per eam diſpoſita ornataque ſunt omnia. (Quisquis enim mundum creatum intelligit, non mediocre bonum lucratus eſt, creatoris notitiam: haec enim cito perſuadet vt creatura conditorem ſuum diligat.) Quod ſi quis ne ad hoc quidem eſt idoneus, accedat ad regiam; timor enim cohibebit ſubditum, ſi parentis amor parum valet apud filium, vt caſtigatione con-

tineatur

i) Scribendum videtur ἀλείψασα καὶ ζώσασα, vel deeſt ἱκανή. Quidni vero etiam ſcribatur συγκεροτῆσαι pro ζῶσαι; cum ſolenne ſit Philoni has ſimul voces afferre; vid. infra p. 585.

k) Sic ſcribo ex MS. Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) δὴ, omiſſo οὖν.

l) Cod. A. ὅτως. P.

m) Ita MS. Vat. pro ἐκοσμήθη in Edit. (et Cod. A.)

n) Melius μεγάλα.

o) Cod. A. ὅτε.

νοντι πρὸ τῆς λεχθέντας ὅρες ὡς μακρὰν διεςῶτας ἀφικνεῖσθαι, καμπτῆρες εἴσω πεπήγασιν ἕτεροι δυνάμεων ἀναγκαίων, τῆς ἵλεω, τῆς προσταττέσης ἃ δεῖ, τῆς ἀπαγορευέσης ἃ μὴ δεῖ. Ὅ, τε γὰρ προλαβὼν, ὡς ἐκ ἀπαραίτητον, ἀλλ᾽ εὐμενὲς δι᾽ ἡμερότητα φύσεώς ἐςι τὸ θεῖον, κἂν ἁμάρτῃ πρότερον, αὖθις μετενόησεν, ἀμνηςίας ἐλπίδι· ὅ, τε ἔννοιαν λαβὼν, ὅτι νομοθέτης ὁ θεὸς ἐςιν, πειθαρχῶν οἷς ἂν προστάττῃ πᾶσιν, εὐδαιμονήσει. Ὁ δ᾽ ὕςατος, ὑςάτην εὑρήσεται καταφυγὴν, ἀποτροπὴν κακῶν, εἰ καὶ μὴ μετεσίαν προηγεμένων ἀγαθῶν. Αὗται εἰσιν ἓξ πόλεις, ἃς καλεῖ p) φυγαδευτήρια, ὧν αἱ μὲν πέντε ἀπεικονίσθησαν, καὶ ἔςιν αὐτῶν ἐν τοῖς ἁγίοις τὰ μιμήματα· προστάξεως μὲν καὶ ἀπαγορεύσεως, οἱ ἐν τῇ κιβωτῷ νόμοι· τῆς δ᾽ ἵλεω δυνάμεως, τὸ ἐπίθεμα τῆς κιβωτῦ· καλεῖ δ᾽ αὐτὸ ἱλαςήριον· ποιητικῆς δὲ καὶ βασιλικῆς, τὰ ὑπόπτερα καὶ q) ἐφιδρυμένα Χερεβίμ· ὁ δ᾽ ὑπεράνω τέτων λόγος θεῖος εἰς ὁρατὴν ἐκ ἦλθεν ἰδέαν, ἅτε μηδενὶ τῶν κατ᾽ αἴσθησιν ἐμφερὴς ὤν, ἀλλ᾽ αὐτὸς εἰκὼν ὑπάρχων θεῦ, τῶν νοητῶν ἁπαξαπάντων ὁ πρεσβύτατος, ὁ ἐγγυτάτω, μηδενὸς ὄντος μεθορίε διαςήματος, r) τῦ μόνε ὅ ἐςιν ἀψευδῶς, ἀφιδρυμένος. Λέγεται γὰρ, s) Λαλήσω σοι ἄνωθεν τῦ ἱλαςηρίε, ἀνὰ μέσον τῶν δυοῖν Χερεβὶμ· ὥσθ᾽ ἡνίοχον μὲν εἶναι τῶν δυνάμεων τὸν λόγον, ἔποχον δὲ τὸν λαλῦντα, ἐπικελευόμενον τῷ ἡνιόχῳ τὰ πρὸς ὀρθὴν τῦ παντὸς ἡνιόχησιν. Ὁ μὲν ἂν ἄνευ τροπῆς ἑκεσίε μὲν, ἄπαγε, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀκεσίε γεγονὼς, αὐτὸν τὸν θεὸν κλῆρον ἔχων, ἐν αὐτῷ μόνῳ κατοικήσει. Οἱ δ᾽ ἐκ ἐκ προνοίας, ἀλλ᾽ ἀβελήτοις χρησάμενοι σφάλμασι, καταφυγὰς ἕξεσι τὰς εἰρημένας ἀφθόνες καὶ πλεσίας. t) Οὕτω δὲ τῶν πρὸς καταφυγὴν πόλεων, τρεῖς μὲν εἰσι πέραν, αἳ μακρὰν ἡμῶν τῦ γένες ἀφεςᾶσι. Τίνες αὗται; Ὁ τῦ ἡγεμόνος λόγος, καὶ ἡ ποιητικὴ καὶ βασιλικὴ δύναμις αὐτῦ· τέ-

των

p) Cod. A. φυγαδευτηρίων. P.
q) Ita MS. Coll Nou. (et Cod. A.) Editi ὑφιδρυμένα.
r) Cod. A. τὸ μόνον. P.

timeatur in officio. Rursum, si quis ne hos quidem terminos, vt longinquos valet attingere, huic interiores metae praefixae sunt necessariarum potentiarum, propitiae, et praecipientis quid agendum, ac vetantis ne quid fiat quod fieri non debet. Nam quicunque iam persuasum habet, Deum esse non inclementem, sed natura exorabilem, is etiamsi peccato praeuentatur, mox poenitet, dum sperat fore vt ille obliuiscatur: quisquis etiam credit Deum esse legis autorem, mandata seruando felicitatem assequetur. Postremus vltimum habebit refugium, vt mala fugiat, si bonis potioribus potiri non datur. Hae sunt illae sex ciuitates, quae refugia vocantur: ex quibus quinque suas figuras habent ac imagines in sacris literis: praecepti quidem et interdictionis facultas, leges in arca reconditas: propitiationis autem, arcae ipsius operculum: hoc enim vocatur propitiatorium: creatricis porro ac regiae potentiae, *imagines*, duo Cherubim alata huic superimposita. Caeterum verbum diuinum omnibus his superius non cadit in visibilem speciem, vt quod nulli rei sensibili est simile, sed ipsum imago Dei existit, antiquissimum omnium etiam mente perceptorum et, quandoquidem nihil medium est, Illi quod solum vere exiflit, Enti, proximum. Scriptum est enim, *Loquar tibi supra propitiatorium inter duo Cherubim*: vt verbum potentiis pro auriga sit, is vero qui loquitur pro vectore, ad cujus iussum auriga vniuersum hoc regat et temperet. Ergo ille qui tantum abest vt sponte delinquat, vt ne imprudens quidem id faciat, ipsum Deum sortem habebit, in eo solo habitaturus. Caeterum qui non de industria, sed inconsulte labuntur, habebunt refugia ciuitates felices et diuites. Itaque ciuitatum perfugii tres sunt transamnenses,

s) Exod. XXV, 22.

t) Melius ὄντως, vel τῷ ὄντι. (Cod. A. πλησίως ὄντως, τῶν δὲ πρὸς &c. P.)

τῶν γὰρ ὅ, τε οὐρανὸς καὶ σύμπας ὁ κόσμος ἐστί· u) κοινωναὶ δὲ καὶ προσεχεῖς ἡμῖν καὶ ἐφαπτόμεναι τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἐπικήρου γένους, ᾧ μόνῳ συμβέβηκε διαμαρτάνειν, αἱ ἐντός εἰσι τρεῖς, ἡ ἵλεως, ἡ προστακτικὴ τῶν ποιητέων, ἡ ἀπαγορευτικὴ τῶν μὴ ποιητέων· αὗται γὰρ x) ἤδη ἡμῶν ἐφάπτονται. Τίς γὰρ ἀπαγορεύσεως χρεία τοῖς μὴ μέλλουσιν ἀδικήσειν; τίς δὲ προστάξεως, τοῖς μὴ πεφυκόσι σφάλλεσθαι; τίς δὲ τῆς ἵλεω, τοῖς μηδ᾽ ὅλως ἁμαρτησομένοις; Ἀλλὰ τό γε ἡμέτερον γένος χρεῖον γέγονε τούτων, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ ἐπικλινῶς ἔχειν πρός τε τὰ ἑκούσια καὶ ἀκούσια ἁμαρτήματα.

Τέταρτον καὶ λοιπὸν ἦν τῶν y) προταθέντων, ἡ προθεσμία τῆς τῶν πεφευγότων καθόδου, τοῦ ἀρχιερέως ὁ θάνατος, πολλὴν ἐν τῷ ῥητῷ μοι παρέχουσα δυσκολίαν. Ἄνισος γὰρ ἡ τιμωρία κατὰ τῶν τὰ αὐτὰ δρασάντων νομοθετεῖται, εἴγε οἱ μὲν πλείω χρόνον ἀποδράσονται, οἱ δὲ ἐλάττω· z) μακροβιώτατοι γάρ, οἱ δὲ ὀλιγοχρονιώτατοι τῶν ἀρχιερέων εἰσί· καὶ οἱ μὲν νέοι, οἱ δὲ πρεσβῦται καθίστανται· καὶ τῶν ἑαλωκότων ἐπ᾽ ἀκουσίῳ φόνῳ, οἱ μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερωσύνης ἐφυγαδεύθησαν, οἱ δ᾽ ἤδη μέλλοντος τελευτᾶν τοῦ ἱερωμένου. Ὡς τοὺς μὲν αἰῶνας μακρόν τινα τῆς πατρίδος ἐστερῆσθαι, τοὺς δ᾽ αὐτὸ μόνον ἡμέραν, εἰ τύχοι· μεθ᾽ ἣν τὸν αὐχένα ἐπαίροντες καὶ φρυαττόμενοι καὶ γελῶντες τοὺς a) ἔγγιστα γένους τῶν ἀνῃρημένων, ἀφίξονται. Τὸ ἄπορον οὖν καὶ δυσαπολόγητον ἀποδρασόμεθα, τῆς δὲ ὑπονοιῶν φυσικῆς ἀποδόσεως b) ἐφιέμενοι. Λέγομεν γάρ, τὸν ἀρχιερέα οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ λόγον θεῖον εἶναι, πάντων οὐχ ἑκουσίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκουσίων ἀδικημάτων ἀμέτοχον. Οὔτε γὰρ ἐπὶ πατρί, τῷ νῷ, οὔτε ἐπὶ μητρί, τῇ αἰσθήσει, φησὶν αὐτὸν Μωϋσῆς c) δύνασθαι μιαίνεσθαι· διότι, οἶμαι, γο-

γονέων

ὡς c. inf. αἰών

u) MSS. (et Cod. A.) ἐπικοινωναί.

x) Melius δή.

y) Ita MSS. Coll. Nou. et Trin. (acc. Cod. A.) pro προτεθέντων. Citantur haec ab Ambrosio l. c. §. 13.

mnenses, multum a nostro genere distitae. Quaenam haec? Verbum illius summi principis, et potentiae creatrix regiaque: harum enim coelum et vniuersus mundus est; confines autem et contiguae mortali hominum generi, quod solum peccato est obnoxium, tres citeriores, propitia, et imperatiua, atque prohibitoria. Sunt enim hae nobis contiguae. Quid enim opus est interdictione non aberraturis a iustitia? quid praecepto, his qui nequeunt bene agere? quid illa propitia potentia peccato nulli obnoxiis? Sed nostrum genus his opus habet, sic natum vt ad sponte secusue peccandum procliue sit.

Superest quarta quaestio ex propositis, reditus tempus praefinitum profugis, mors summi sacerdotis, cuius sensus litteralis mihi non paruum exhibet negotium. In eadem enim culpa dispar poena lege statuitur, dum aliis longius, aliis breuius fit exilium; nam quidam pontifices longaeui sunt, quidam cito defunguntur: et alii iuuenes, alii senes accipiunt sacerdotium; item inuoluntariae caedis rei quidam initio pontificatus profugiunt, quidam sub mortem pontificis. Atque ita quidam per longum temporis spatium carent solo patrio, alii per vnum diem, si fors ferat: quo elapso ceruicem erigunt, et superbi deridentesque cognatos occisi, domos suas repetunt. Hanc difficultatem in qua haeremus ita licebit euadere, si interiorem et allegoricam explicationem sequamur. Haec est igitur nostra sententia, pontificem hunc non hominem, sed Dei verbum esse, quod expers est peccatorum omnium, non solum spontaneorum, verum etiam inuoluntariorum. Hunc enim negat Moses vel ob

z) Scribendum videtur οἱ μὲν μακροβιώτατοι.
a) Cod. A. ἄγχιστα γένους τῶν ἀνημμένων. P.
b) Rectius ἐφαπτόμενοι.
c) Leu. XXI, 10.

νέων ἀφθάρτων καὶ καθαρωτάτων ἔλαχεν, πατρὸς μὲν θεοῦ, ὃς καὶ τῶν συμπάντων ἐστὶ πατήρ· μητρὸς δὲ σοφίας, δι᾽ ἧς τὰ ὅλα ἦλθεν εἰς γένεσιν. Καὶ διότι τὴν κεφαλὴν κέχρισται ἐλαίῳ· λέγω δὲ, τὸ ἡγεμονικὸν φωτὶ αὐγοειδεῖ περιλάμπεται, ὡς ἀξιόχρεως ἐνδύσασθαι τὰ ἱμάτια νομισθῆναι. Ἐνδύεται δ᾽ ὁ μὲν πρεσβύτατος τοῦ ὄντος λόγος ὡς ἐσθῆτα, d) τὸν κόσμον· γῆν γὰρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ πῦρ, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐπαμπίσχεται· ἡ δ᾽ ἐπὶ μέρους ψυχὴ, τὸ σῶμα· ἡ δὲ τοῦ σοφοῦ διάνοια, τὰς ἀρετάς. Καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν οὐδέποτε e) ἀπομιτρώσει, τὸ βασίλειον οὐκ ἀποθήσεται f) διάδημα, τὸ σύμβολον τῆς οὐκ αὐτοκράτορος μὲν, ὑπάρχου δὲ καὶ θαυμαστῆς ἡγεμονίας· οὐδ᾽ αὖ τὰ ἱμάτια διαρρήξει. Ὅ, τε γὰρ τοῦ Ὄντος λόγος, δεσμὸς ὢν τῶν ἁπάντων g) ὡς εἴρηται, καὶ συνέχει τὰ μέρη πάντα, καὶ σφίγγει, καὶ κωλύει αὐτὰ διαλύεσθαι καὶ διαρτᾶσθαι. Ἡ τ᾽ ἐπὶ μέρους ψυχὴ καθ᾽ ὅσον καὶ δυνάμεως μεμοίραται, τῶν τοῦ σώματος οὐδὲν ἀποσχίζεσθαι καὶ ἀποτέμνεσθαι μερῶν, παρὰ φύσιν ἐᾷ· τὸ δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῇ, πάντα ὁλόκληρα ὄντα ἁρμονίαν καὶ ἕνωσιν ἀδιάλυτον ἄγει τὴν πρὸς ἄλληλα· ὅ, τε κεκαθαρμένος τοῦ σοφοῦ νοῦς, ἀρρήκτους καὶ ἀπήμονας διαφυλάττει τὰς ἀρετὰς, τὴν φυσικὴν αὐτῶν συγγένειάν τε καὶ κοινωνίαν ἁρμοσάμενος εὐνοίᾳ h) παγιωτέρᾳ. Οὗτος ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν τετελευτηκυῖαν, ἥ φησι Μωσῆς, οὐκ εἰσελεύσεται· θάνατος δὲ ψυχῆς ὁ μετὰ κακίας ἐστὶ βίος· ὥστ᾽ οὐδέ τινος ἄγους i) ὧν προσβάλλειν ἀφροσύνη φιλεῖ ποτὲ προσάψεται. Τούτῳ καὶ παρθένος ἐκ τοῦ k) ἱεροῦ γένους

d) Sic etiam Sap. Salom. XVIII, 24. vid. infra p. 671.

e) Bibliorum textus οὐκ ἀποκιδαρώσει sed ibidem in Scholiis graecis additur, ἄλλος φησί, οὐκ ἀπομιτρώσει. Noster quidem L. III. de vit. Mos. p. 670. vtramque videtur agnoscere.

f) Vt mens auctoris innotescat, notandum Diadematis gestationem satrapis concessam, Tiaram vero solis regibus. vid. L. III. de vit. Mos. p. 671. Ioseph. Ant. L. XX. c 3. §. 3. conf. Xenoph. Inst. Cyr. L. III. c. 3. et Spanhem. de Praest. Numism. diss. 8.

ob *patrem* mentem, vel ob *matrem* ſenſum contaminari: ideo, vt opinor, quia parentes immortales puriſſimosque ſortitus eſt: patrem Deum qui omnium rerum pater eſt, matrem vero ſapientiam, per quam vniuerſa in lucem ſunt ſedita; ideo etiam quia *caput eius vngitur oleo:* principalis, inquam, pars eius ſplendido circumfulget lumine, vt merito exiſtimetur amictus veſtibus. Antiquiſſimum vero eius Qui eſt verbum, mundo vt veſte induitur; veſtitur enim terra, aqua, aëre, igne, et caeteris quae ex his ortum habent: anima particularis veſtitur corpore, ſapientis autem mens virtutibus. Ideo etiam quoniam caput eius mitra *non denudabit*, nunquam deponet diadema regium, ſignum *myſticum* poteſtatis non ſummae quidem, ſed proregiae et alioquin mirificae. Idem vetatur *veſtem ſcindere;* nam et Entis illius verbum cum ſit vinculum rerum omnium, vt dictum eſt, continet partes omnes et conſtringit, non ſinens eas diſſolui dilabique. Particularis quoque anima, quantum poteſt non permittit vllam partem corporis praeter naturam diffindi, reſecarique, ſed, quantum poteſt, nititur vt integrae omnes et inter ſe vnitae cohaereant. Mens item ſapientis expurgata integras et indiſſolubiles virtutes conſeruat, naturalem cognitionem et conſuetudinem earum firmiſſimo amoris vinculo coaptans. Hic pontifex *ad nullam animam mortuam*, vt inquit Moſes, *superueniet;* mors autem animae eſt vita cum vitio;

g) Sic vero ſcribitur Lib. *Quis rer. diu. haer.* p. 10. huius Tom. Ed. noſtr. Neſcio tamen annon melius ſcribitur, ἄῤῥηκτος; ob ſequentia.

h) Forte παγιωτάτῃ.

i) Forte ᾧ.

k) Forſan ἱερατικῦ, vt infra, γένος, ὃ ἱερᾶται μόνον. Confirmat vero Auctor verſionem graecam, quae in hoc loco a textu diſcordat. Origen. Hom. XII. in Leu. vide vero dicta infra L. II. de Monarch. p. 827.

γένους ἁρμόζεται· καθαρὰ καὶ ἀμίαντος καὶ ἀδιάφθορος εἰσαεὶ γνώμη. Χήρας γὰρ καὶ ἐκβεβλημένης καὶ βεβήλου καὶ πόρνης ἀνὴρ οὐδέποτε γίνεται, πόλεμον ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πρὸς αὐτὰς ἀεὶ συγκροτῶν. Ἐχθρὸν γὰρ αὐτῷ τὸ χηρεύειν ἀρετῆς, καὶ ἐκβεβλῆσθαι καὶ πεφυγαδεῦσθαι πρὸς αὐτῆς, καὶ πᾶν ὅ, τι ἂν ᾖ βέβηλον πεῖσμα καὶ ἀνίερον. Τόδε πολυμιγὲς καὶ πολύανδρον l) καὶ πολύθεον· ἄθεον μὲν ὂν κακόν, πόρνην, ὃ δὲ προσιδεῖν ἀξιοῖ, τὴν ἕνα ἄνδρα καὶ πατέρα τὸν ἡγεμόνα θεὸν ἐπιγεγραμμένην ἠγαπηκώς. Ὑπερβολή τις περὶ τὸν τρόπον τοῦτον τελειότητος ἐνορᾶται· τὸν μέν γε τὴν μεγάλην εὐξάμενον εὐχήν, m) οἶδέ που καὶ ἀκουσίως σφαλλόμενον, n) εἰ μὴ καὶ ἑκουσίῳ γνώμῃ. Λέγει γάρ, Ἐὰν δέ τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ ἐξάπινα, παραχρῆμα μιανθήσεται· τῶν γὰρ ἀβουλήτων ἔξωθεν αἰφνίδιον κατασκήπτοντα παραχρῆμα, τὴν ψυχὴν οὐ πρὸς αἰῶνα μήκιστον μιαίνει, ἅτε ὄντα ἀκούσια· τούτων δ' ὁ ἀρχιερεὺς καθάπερ καὶ τῶν ἑκουσίων ὑπεράνω στὰς ἀλογεῖ. Ταῦτα δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ μοι λέλεκται, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ διδάξαι, ὅτι φυσικωτάτη προθεσμία καθόδου φυγάδων, ἡ τοῦ ἀρχιερέως ἐστὶ θάνατος. Ἕως μὲν γὰρ ὁ ἱερώτατος οὗτος λόγος ζῇ καὶ περίεστιν ἐν ψυχῇ, ἀμήχανον τρόπῳ ἀκούσιον εἰς αὐτὴν κατελθεῖν· ἀμέτοχος γὰρ καὶ ἀπαράδεκτος παντὸς εἶναι πέφυκεν ἁμαρτήματος. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, οὐκ αὐτὸς διαφθαρείς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διαζευχθείς, κάθοδος εὐθὺς δίδοται τοῖς o) ἀκουσίοις σφάλμασιν. Εἰ γὰρ μένοντος καὶ ὑγιαίνοντος ἐν ἡμῖν, ἐξῳκίζετο, μετανισταμένου πάντως, εἰσοικισθήσεται. Γέρας γὰρ ἐξαίρετον ὁ ἀμίαντος ἀρχιερεύς, ἔλεγχος,

αἰών

l) Sic scribe et distingue, καὶ πολύθεον μὲν οὖν κακόν, omisso sc. ἄθεον. Nonnullis enim mores meretricios dat vitio, non quod nullum habeant Deum, sed quod multos. Omnino ergo dele ἄθεον. Conf. cum L. de conf. Ling. p. 340. 398, et de Sacrificant. p. 858.

Mechanical repetition of the last part of the preceding word.

m) Legendum forsan οὐδέπου, atque adeo sic vertendum duxi.

n) Melius εἰ καὶ μὴ (et sic Cod. A.)

vitio: itaque nullum scelus attinget, qualia tractare solet insipientia: huic etiam *virgo e sacrato genere iungitur*, pura, incontaminata et semper incorrupta sententia. Nam viduae vel expulsae vel pollutae vel meretricis maritus nunquam fiet, perpetuus inimicus harum omnium. Ipsi enim molestum viduari virtute, et expelli profligarique ab ea, atque etiam omnis profana persuasio. Promiscui vero cum multis viris et numinibus congressus malum, sc. meretricem, ne aspicere quidem dignatur, amator eius foeminae quae vnum maritum et parentem profitetur, Deum omnipotentem. In huiusmodi moribus apparet eximia quaedam perfectio, in eo quod qui magnum votum vouit, non etiam in inuoluntaria labitur, si non et in voluntaria. Dicit enim: *Quod si quis coram eo repente moriatur, continuo inquinabitur.* Nam si quid praeter voluntatem repente extrinsecus ingruit, in praesens animam, non in longum tempus contaminat, cum non sit voluntarium: de his pontifex non est solicitus, quippe tum his, tum voluntariis superior. Haec autem non extra propositum dixi, sed vt docerem, consentaneum esse naturae, mortem pontificis praescribi profugis exilii terminum. Nam quamdiu haec sanctissima ratio viua superest in anima, nequit lapsum inuoluntarium in se admittere: expers est enim et prorsus incapax peccati omnis. Quod si moriatur, non quod ipsa pereat, sed disiungatur a nostra anima, confestim datur reditus peccatis inuoluntariis. Nam si illa manente et vigente in nobis, exulabunt illa, omnino post eius discessum redibunt. Hic enim eximius

•) Ambros. l. c. §. 13. *Mors autem vera est animae & verbi separatio; denique statim anima incipit peccatis patere voluntariis.* Vnde liquet Ambros. in suo Philonis Codice legisse ἑκουσίοις. Quare et eius doct. editori adstipulor, qui sic legendum contendit; scribe ergo ἑκουσίοις.

λεγχος, ἐκ φύσεως κεκάρπωται, τὸ μηδέποτ' p) εἰς αὐτὸν παραδέξασθαι τόπον, γνώμης ὄλισθον. Διόπερ ἄξιον εὔχεσθαι ζῆν ἐν ψυχῇ τὸν ἀρχιερέα ὁμοῦ καὶ q) δικαστὴν ἔλεγχον, ὃς ὅλον ἡμῶν τὸ διανοίας ἀποκεκληρωμένος δικαστήριον, ὑπ' οὐδενὸς τῶν r) ἀπαγομένων εἰς κρίσιν δυσωπεῖται.

Λελαληκότες οὖν τὰ ἁρμόττοντα περὶ φυγάδων, τὴν κατὰ τὸν εἱρμὸν ἀκολουθίαν συνυφανοῦμεν· λέγεται γὰρ s) ἐξ ἀρχῆς, Εὗρεν αὐτὴν ἄγγελος κυρίου καθ' ὁδόν· t) ψηφισάμενος ὑπ' αἰδοῦς κινδυνευσούσῃ ψυχῇ πλανᾶσθαι, καὶ μόνον οὐ πρόπομπος γινόμενος τῆς εἰς τὴν ἀπλανῆ γνώμην ἐπανόδου. Χρήσιμον δὲ καὶ u) τὰ περὶ εὑρέσεως καὶ ζητήσεως φιλοσοφηθέντα τῷ νομοθέτῃ, μὴ ἡσυχασθῆναι. Τοὺς μὲν γὰρ εἰσάγει μηδὲν μήτε ζητοῦντας, μήτε εὑρίσκοντας, τοὺς δὲ ἐν ἑκατέρῳ κατορθοῦντας, ἐνίους δὲ θάτερον περιπεποιημένους· ὧν οἱ μὲν ζητοῦντες οὐχ εὑρίσκουσιν, οἱ δ' εὑρίσκουσιν οὐ ζητήσαντες. Οἱ μὲν οὖν μήτε εὑρέσεως μήτε ζητήσεως ἐφιέμενοι, τὸν λογισμὸν ἀπαιδευσίᾳ καὶ ἀμελετησίᾳ χαλεπῶς ᾐκίσαντο, καὶ δυνάμενοι ὀξὺ καθορᾶν, ἐπηρώθησαν. Οὕτω φησὶ x) τὴν γυναῖκα Λὼτ στραφεῖσαν εἰς τοὐπίσω, γενέσθαι στήλην, οὐ μυθοπλαστῶν, ἀλλὰ πράγματος ἰδιότητα μηνύων. Ὃς γὰρ ἂν ὀλιγωρήσας τοῦ διδάσκοντος ὑπὸ ῥᾳθυμίας ἐμφύτου τε ὁμοῦ καὶ συνήθους, τὰ μὲν πρόσω καταλίπῃ, δι' ὧν ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ ταῖς ἄλλαις δυνάμεσίν ἐστι χρῆσθαι, πρὸς τὴν τῶν φύσεως πραγμάτων ἐπίκρισιν· ἐκτραχηλίσας δ' αὐτὸν εἰς τοὐπίσω περιαγάγῃ, τὰ τυφλὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων μᾶλλον ἢ τῶν τοῦ σώματος μερῶν ἐζηλωκὼς, ἀψύχου καὶ κωφῆς λίθου τρόπον

αὑταν·

p) Sic scribe et distingue ex Marklandi sententia: εἰς αὐτὸν τὸ παράπαν.

q) Additur in MSS. βασιλέα. (acc. Cod. A.)

r) Editi et Cod. A. ἀγομένων. P.

s) Melius ἑξῆς.

mius honor impolluto pontifici a natura est concessus, vt intra ipsum mentis error locum non habeat. Ideo votis omnibus expetendum est vt viuat in anima pontifex ille, iudex simul et redargutor, qui totam mentis iurisdictionem consecutus, a nemine in iudicium adducto flectitur.

Hactenus de profugis quantum locus postulabat, iam sequemur contextum reliquum, *Inuenit eam angelus Domini in via:* nimirum miseritus animae prae pudore in erroris discrimen adductae, et tantum non dux itineris futurus rediturae ad expertem erroris sententiam. Profuerit autem et de inuentione quaesitioneque quae a legislatore sunt dicta, silentio non praeterire. Quosdam enim inducit nec quaerentes nec inuenientes, alios vtroque modo felices, alios alterutro frustratos: quod ex his quidam quaerendo non inueniunt, quidam non quaerendo inueniunt. Quicunque igitur nec quaerere nec inuenire cupiunt, ineruditione et inexercitatione animum afflixerunt grauiter, et cum possent acute cernere, caecati sunt. Sic ait *vxorem Lot retrorsum versam mutatam in statuam*, non fabulam fingens, sed rei proprietatem indicans. Quisquis enim contempto praeceptore per innatam simul et consuetam socordiam, relinquit anteriora, per quae posset videre, audire, aliisque vti facultatibus ad res naturales diiudicandas: et circumacta retrorsum ceruice, tam partes sui corporis quam res vitae caecas sectatur, infamis statua fit, nihil a surdo inanimatoque lapide differens. *Non habent enim*, vt Moses loquitur, *tales cor vt intelligant, oculos vt videant,*

t) Forte *φεισάμενος.* Markland, *ἡγησάμενος.* Mox ibidem repono *μόνον οὐ* ex Cod. Vatic. Editi (et Cod. A.) *μόνον ἐκπρόπομπος.*

u) Τὰ inserui ex MSS. (acc. Cod. A.)

x) Gen. XIX, 26.

που στηλιτεύεται. Οὐ γὰρ ἔχον, ἥ φησι Μωσῆς, y) οἱ τοιοῦτοι z) καρδίαν a) συνιέναι, καὶ ὀφθαλμοὺς βλέπειν, καὶ ὦτα ἀκούειν, ἀλλὰ τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ ἀνόητον καὶ πάντα b) πηρὸν βίον ἀβίωτον ἑαυτοῖς ἐξειργάσαντο, οὐδενὶ τῶν δεόντων ἐφιστάντες. c) Ἡγεμὼν δὲ ἐστι τοῦ χοροῦ τούτου ὁ τῆς σωματικῆς χώρας βασιλεύς. d) Ἐπιστραφεὶς γάρ, φησι, Φαραώ, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐπέστησε τὸν νοῦν οὐδ᾽ ἐπὶ τούτῳ· ἴσον τῷ, ἐπ᾽ οὐδενὶ τοπαράπαν, ἀλλ᾽ εἴασεν αὐτὸν, εἶτα φυτὸν ἀγεώργητον ἀφαυαίνεσθαι, καὶ στερούμενον ἀγονίᾳ χρῆσθαι. Οἱ μέν γε βουλευόμενοι καὶ σκοποῦμενοι καὶ πάντ᾽ ἐπιμελῶς ἐξετάζοντες, ἀκονῶσι καὶ παραθήγουσιν αὐτὸν· ὁ δὲ γυμναζόμενος, τοὺς οἰκείους φέρει καρποὺς, ἀγχίνοιάν τε καὶ σύνεσιν, δι᾽ ὧν τὸ ἀφενάκιστον περιγίνεται· ὁ δ᾽ ἀπερίσκεπτος, ἀμβλύνει καὶ περιθραύει τὰς φρονήσεως ἀκμάς. Τὸν μὲν οὖν ἄλογον καὶ ἄψυχον ὡς ἀληθῶς τῶν τοιούτων θίασον ἐατέον, τὸν δὲ τῶν σκέψει καὶ εὑρέσει χρωμένων, f) ἐπικριτέον. Αὐτίκα τοίνυν ὁ πολιτικὸς μὲν, ἥκιστα δὲ δοξομανὴς τρόπος, ἐφιέμενος τῆς ἀμείνονος γενεᾶς, ἣν ἀρεταὶ κεκλήρωνται, ζητῶν τε καὶ ἀνευρίσκων αὐτὴν, εἰσάγεται. g) Εὗρε γάρ, φησιν, ἄνθρωπος τὸν Ἰωσὴφ h) ἐν πεδίῳ, καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν, τί ζητεῖς; ὁ δὲ εἶπεν, τοὺς ἀδελφοὺς μου ἐγὼ ζητῶ· ἀνάγγειλόν μοι ποῦ βόσκουσιν. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος, ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν. Ἤκουσα γὰρ αὐτῶν λεγόντων, πορευθῶμεν εἰς i) Δωθαΐν· καὶ ἐπορεύθη Ἰωσὴφ κατόπιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἐν Δωθαΐν. Ἑρμηνεύεται

ται

y) Deutr. XXIX, 4.

z) Cod. A. et Editi addunt τρόποι. P.

a) Cod. A. εἶναι, forte εἰδέναι ex textu S. P.

b) Omnino redundat πηρὸν cum τυφλὸν praecedat. Forte scribendum πάντη vel παντάπασι.

c) Videtur deesse νοῦν. Ita enim scribitur Exod. VII, 23. quo respicit noster.

d) Ita MS. Trin. (et Cod. A.) Editi errore manifesto ἐπιγραφεὶς. vid. Exod. VII, 23.

aures vt audiant, sed caecam, surdam, stupidam, omni sensu orbatam, minime vitalem vitam sibi effecerunt, nihil curantes eorum quae curam merentur. Huius chori princeps est rex regionis corporeae. *Conuersus,* inquit, *Pharao intrauit in domum suam, ac ne huic quidem rei mentem adhibuit:* ac si diceret, nulli omnino, sed passus est eam tanquam plantam incultam arescere et sterilescere. Nam disceptando considerandoque et omnia accurate examinando mentem acuunt: quae si se exerceat, congruos affert fructus, perspicacitatem et solertiam, quarum ope omnis deceptio deuitatur: sin se tradat incogitantiae, torpescit et hebetatur acies prudentiae. Verum istum brutum et prorsus inanimem coetum valere sinamus: praestat ad quaerentes et inuenientes conferre se. Ac mox occurret indoles politica, non ambitiosa tamen, cupida melioris generis quod virtutes sortitae sunt, quaesitumque inueniens. *Inuenit,* inquit, *homo Iosephum errantem in campo, et interrogauit, Quid quaeris? qui respondit, Fratres meos quaero: indica mihi vbi pascant. Dixitque ei homo, Discesserunt hinc. Audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothain: et secutus est Ioseph fratres suos, et inuenit eos in Dothain.* Exponitur Dothain *defectio sufficiens,* quod significat animam non mediocriter, sed perfecte deseruisse vanas opiniones, quae mulierum magis quam virorum studiis sunt similes. Ideo recte admodum

 virtuti

f) Forte ἐπιῤῥητέον.

g) Gen. XXXVII, 15.

h) Additur πλανώμενον in Cod. Vat. et textu S. Ibid. mox τῷ πεδίῳ (vbi et Cod. A. acc.)

i) Scribe Δωθαείμ, cum textu S. ficut supra p. 162. Tom. II. ed. n. cui quoque suffragatur notatio nominis secundum Philonem. Ita etiam scribitur ab Ambrosio de fug. saec. c. 8.

ται Δωθαὶν ἔκλειψις ἱκανὴ, σύμβολον ψυχῆς, οὐ μέσως, ἀλλὰ τελείως ἀποδεδρακυίας τὰς κενὰς δόξας, αἳ γυναικῶν μᾶλλον ἢ ἀνδρῶν ἐπιτηδεύμασιν ἐοίκασι. Διὸ πάνυ καλῶς k) ἡ ἀρετὴ Σάῤῥα τὰ γυναικεῖα ἐκλείπει, περὶ ἃ πονούμεθα οἱ τὸν ἄνανδρον καὶ θῆλυν ὄντως βίον μεταδιώκοντες. Ὁ δὲ σοφὸς καὶ l) ἐκλείπων προστίθεται κατὰ Μωσῆν· m) φυσικώτατα· τὴν γὰρ τῆς κενῆς δόξης ἀφαίρεσιν πρόσθεσιν ἀληθείας εἶναι συμβέβηκεν. Εἰ n) δ' εἴ τις ἔτ' ἐν θνητῷ καὶ πολυμιγεῖ καὶ o) πολυμόρφῳ βίῳ διατρίβων, καὶ κεχρημένος ἀφθόνοις ταῖς πρὸς περιουσίαν ὕλαις, σκέπτεται καὶ ζητεῖ περὶ τῆς ἀμείνονος καὶ πρὸς τὸ καλὸν μόνον ἀφορώσης γενεᾶς, ἄξιος ἀποδοχῆς ἐστιν· ἂν μὴ πάλιν τὰ ὀνείρατα καὶ φαντάσματα τῶν νομιζομένων καὶ φαινομένων ἀγαθῶν p) ὑπαναπλεύσαντα παρευημερήσῃ. Μένων γὰρ ἐν ἀκιβδηλεύτῳ τῇ ψυχικῇ σκέψει κατ' ἴχνος τῶν ζητουμένων βαίνων καὶ ἐπακολουθῶν, οὐκ ἀνήσει πρότερον, ἢ τοῖς ποθουμένοις ἐντυχεῖν. Ἀλλ' q) οὐδὲν αὐτῶν παρὰ μοχθηροῖς ἀνευρήσει· διὰ τί; ἀπῄρκασι γὰρ ἐντεῦθεν, τὰς μὲν ἡμετέρων σπουδὰς ἐκλιπόντες, μετοικησάμενοι δ' εἰς τὸν ἔρημον κακῶν, εὐσεβῶν χῶρον. Λέγει δὲ ταῦτα ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ὁ r) ἐπὶ ψυχῆς ἔλεγχος, ὃς ἀποροῦσαν καὶ σκεπτομένην καὶ ζητοῦσαν αὐτὴν ἰδὼν εὐλαβεῖται, μὴ πλανηθεῖσα διαμάρτῃ τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ. Πάνυ τεθαύμακα κἀκείνους, τὸν μὲν φιλοπευστοῦντα περὶ τοῦ μέσου τῶν ἄκρων καὶ λέγοντα. s) Ἰδοὺ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα, ποῦ τὸ πρόβατον τὸ εἰς ὁλοκάρπωσιν; τὸν δ' ἀποκρινόμενον, Ὁ θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον, καὶ ὕστερον τὸ ἀντίδοθὲν εὑρίσκοντα· ἰδοὺ γὰρ κριὸς εἷς κατεχόμενος τῶν

κερά-

k) Melius τῇ ἀρετῇ Σάῤῥα, sc. virtuti, Sarrae, deficiunt muliebria. Ita postulat contextus. Quin et sic scribitur in loco parallelo p. 162. Tom. II. Textus etiam sacer Gen. XVIII, 11.

l) Ambros l. c. *Sapiens enim quando minuit addit.* Vbi verba Philonis adducit, sensum haud assequitur,

m) Gen. XXV, 17.

virtuti *Sarrae deficiunt muliebria*, circa quae occupati sunt qui parum virilem effoeminatamque vitam sectantur. At sapiens etiam *deficiens apponitur*, secundum Mosem r. recte et naturaliter: quod enim vanae opinioni demitur, id veritati apponitur. Quod si quis adhuc in mortali, promiscua multiformique vita degens, et copia rei familiaris abundans, circumspicit et quaerit meliorem gentilitatem, solum summum bonum spectantem, dignus est qui suscipiatur: nisi rursus somnia et imagines bonorum quae sic vulgo existimantur, obuersantes eum denuo superent. Manens enim in non fucata contemplatione animae, vestigiis quaesitorum insistens et inhaerens, non prius desistet quam ad ea perueniat. Sed horum nihil apud malos inueniet. Quare? *Discesserunt hinc*, deserentes nostra studia; transiuerunt ad desertam a malis regionem piorum hominum. Haec autem dicit verus homo, redargutor qui inest in anima: quam dum videt haesitantem, dubiam, quaerentemque, metuit ei ne aberrans rectam viam non inueniat. Illos quoque valde mirari libet, alterum scitantem de extremorum medio, dicentemque: *Ecce ignis et ligna, sed vbi est ouis in holocautoma?* alterum respondentem, *Deus prouidebit sibi de victima*, mi puer, ac mox inuenientem suppositam; *et ecce aries cornibus implicitus in frutice Sabec.* Videamus ergo quid a dubitante quaeritur, quid respondens ostendit, tertium, quid inuenitur. Percontatio talis est: *Ecce*

 ignis

n) Scribe δέ τις.

o) Melius forsan πολυτρόπῳ.

p) Repone ἐπαναπλεύσαντα.

q) Nonnulli Codd habent οὐδενὶ τῶν μοχθηρῶν, (sic quoque Cod. A. qui etiam mox ἡμετέρας.) Ego quidem scribendum arbitror οὐδὲν, &c. et sic verto.

r) Videtur ἐπὶ redundare.

s) Gen. XXII, 7. et 13.

κεράτων ἐν φυτῷ Σαβὲκ. Ἴδωμεν οὖν, τί ὁ μὲν ζητῶν ἀπορεῖ, ὁ δ' ἀποκρινόμενος ἀποφαίνεται, καὶ τρίτον, τί τὸ εὑρισκόμενον ἦν. Ὁ μὲν οὖν πυνθάνεται, τοιοῦτόν ἐστιν, ἰδοὺ τὸ δρῶν αἴτιον τὸ πῦρ· ἰδοὺ καὶ τὸ πάσχον, ἡ ὕλη, τὰ ξύλα· ποῦ τὸ τρίτον τὸ ἀποτέλεσμα; Οἷον, ἰδοὺ ὁ νοῦς, ἔνθερμον καὶ πεπυρωμένον πνεῦμα, ἰδοὺ καὶ τὰ νοητὰ, ὡσανεὶ ὕλαι, ποῦ τὸ τρίτον τὸ νοεῖν; Πάλιν ἰδοὺ ἡ ὅρασις, ἰδοὺ τὸ χρῶμα, ποῦ τὸ ὁρᾶν; Καὶ συνόλως, ἰδοὺ ἡ αἴσθησις, τὸ κριτήριον, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ αἱ ὕλαι, τὸ οὖν αἰσθάνεσθαι ποῦ; Ταῦτα πυνθανομένῳ δεόντως ἀποκρίνεται, t) ὁ θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ· θεοῦ γὰρ ἔργον ἴδιον τὸ τρίτον· ἐπιφροσύνῃ γὰρ αὐτοῦ, ὁ μὲν νοῦς καταλαμβάνει, ἡ δ' ὅρασις ὁρᾷ, καὶ πᾶσα αἴσθησις αἰσθάνεται. Κριὸς δ' εὑρίσκεται κατεχόμενος· τουτέστι λόγος ἡσυχάζων καὶ ἐπέχων. Ἄριστον γὰρ ἱερεῖον ἡσυχία καὶ ἐποχὴ περὶ ὧν u) πάντως οὐκ εἰσὶ πίστεις. Ῥητὸν γὰρ μόνον τοῦτο, ὁ θεὸς ὄψεται, ᾧ γνώριμα τὰ πάντα, ὃς λαμπροτάτῳ φωτὶ, ἑαυτῷ, τὰ ὅλα αὐγάζει· τὰ δ' ἄλλα οὐ ῥητὰ γενέσει, x) ἧς πολὺ κατακέχυται τὸ σκότος· ἠρεμία δ' ἀσφαλὲς ἐν σκότῳ.

Ζητήσαντες καὶ τί τὸ τρέφον ἐστὶ τὴν ψυχήν· οὐ γὰρ, ᾗ φησι Μωσῆς, y) ᾔδεισαν τί ἦν· εὗρον μαθόντες ῥῆμα θεοῦ καὶ λόγον θεῖον, ἀφ' οὗ πᾶσαι παιδεῖαι καὶ σοφίαι ῥέουσιν ἀέναοι. Ἡδ' ἐστὶν, z) ἡ οὐράνιος τροφὴ, μηνύεται δ' ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς ἐκ προσώπου τοῦ αἰτίου λέγοντος,

t) Gen. XXII, 8.

u) Πάντως addidi ex MS. Vat. Mox ibidem pro ῥητὸν, melius reponitur ῥητέον. Item paulo infra ῥητέα, vel forsan οὐχ ὁρατά.

x) Cod. A. ᾗ.

y) Exod. XVI, 17.

z) Eadem fere scribuntur Ioh. VI, 32 — 51. Philo λόγον esse docet coeleste alimentum, Dominus noster seipsum; eundem

ignis causa efficiens, *ecce ligna* materia patiens, vbi effectus, quod requiritur tertium? ac si dicat, ecce animus, calidus feruensque spiritus: ecce etiam res ab animo percepta, tanquam materia: sed vbi tertium illud, videlicet actus percipiendi? Rursum ecce visus, ecce color, vbi videndi actus? et in vniuersum, ecce sensus iudex, ecce obiecta eius, materiae, vbi ipsum sentire? Haec scitanti par est responderi, *Deus sibi ipsi prouidebit;* illud enim tertium Dei proprium opus est. Ipsius enim gratia, animus percipit, videt visus, sentit sensus quilibet. *Sed aries inuenitur haerens;* hoc est ratio silens et assensum cohibens. Optima enim victima est silentium, et haesitantia in his rebus vbi non sunt certa argumenta. Illud enim tantum dicendum, *Deus videbit*, cui nota sunt omnia, qui clarissima luce, se ipso, illustrat omnia: reliqua autem a creaturis non sunt dicenda, quibus magna caligo offunditur; in tenebris autem nihil tutius est silentio.

Item qui quaesiuerunt quodnam esset alimentum animae (*nesciebant enim*, vt dicit Moses, *quid esset*) inuenerunt, edocti esse id verbum et sermonem diuinum: vnde omnes disciplinae sapientiaeque perennes

nes

eundem mysticum sensum ex mannae manducatione vterque deducit. Scilicet pro more, transeundo a sensibilibus ad spiritualia, manducatio cibi pro perceptione doctrinae, Maimonide teste, apud Iudaeos posita est. Percrebuerat haec sententia apud eos, quos alloquitur Dominus Noster, quorum parti cordatiori et mysticis sensibus magis assuetae, nec mira nec noua visa est ista de pane coelesti doctrina. Soli illi quibus hebetiores aures et animi erant, Christi dictis sunt offensi. Videndum ergo annon ex receptis Iudaeorum moribus et notis loquendi formulis istud Iohannis cap. VI. de cuius sensu inter Christianos multum disputatur, sit explicandum. Vid. supra p. 176. et 342. Tom. I. ed. n.

γοντος, a) Ἰδὲ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτες ἐκ τῦ ἐρανῦ. Τῷ γὰρ ὄντι τὴν αἰθέριον σοφίαν ὁ Θεὸς ταῖς εὐφυέσι καὶ φιλοθεάμοσιν ἄνωθεν ἐπιψεκάζει διανοίαις· αἱ δὲ ἰδῦσαι καὶ γευσάμεναι, σφόδρα ἡσθεῖσαι, b) ἔμαθον μὲν ὃ ἔπαθον, τὸ δὲ c) διαθὲν ἀγνοῦσι. Διὸ πυνθάνονται τί ἐστι τῦτο, ὃ μέλιτος γλυκύτερον, χιόνος δὲ λευκότερον εἶναι πέφυκε· διδαχθήσονται δὲ ὑπὸ τῦ θεοπρόπε, d) ὅτι ῦτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν ἔδωκε κύριος αὐτοῖς φαγεῖν. Τίς ῦν ὁ ἄρτος, εἰπέ· τῦτό, φησι, τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε κύριος. Ἡ θεία σύνταξις αὕτη τὴν ὁρατικὴν ψυχὴν φωτίζει τε ὁμῦ καὶ γλυκαίνει, φέγγος μὲν τὸ ἀληθείας ἀπαστράπτεσα, πειθοῖ δὲ e) ἀρετῇ γλυκεία, f) τὲς διψῶντας καὶ πεινῶντας καλοκαγαθίας ἐφηδύνεσα. Ζητήσας καὶ ὁ προφήτης αὐτός, τί g) τῦτο κατορθῦν αἴτιον, ἀνεῦρεν ὅτι ἡ Θεῦ μόνε σύνοδος. Ἐπειδὴ γὰρ ἠπόρει, h) τίς εἰμι, καὶ τίς ὤν, τὸ ὁρατικὸν γένος ἀπὸ τῦ βασιλεύειν δοκῦντος ἀντιθέε τρόπε ῥύσομαι, διδάσκεται χρησμῷ, ὅτι ἔσομαι μετὰ σῦ. Ζητήσεις δ᾽ αἱ τῶν κατὰ μέρος, ἔχεσι μὲν γλαφυρὰν θεωρίαν καὶ φιλόσοφον· πῶς γὰρ ῦ; ἡ δὲ τῦ τῶν ὄντων ἀρίστε καὶ ἀσυγκρίτε καὶ πάντων αἰτίε Θεῦ ζήτησις, εὐφραίνει μὲν εὐθὺς ἰόντας ἐπὶ τὴν σκέψιν, ἀτελὴς δ᾽ ὐ γίνεται, προϋπαντῶντος διὰ τὴν ἵλεω φύσιν ἑαυτῦ ταῖς παρθένοις χάρισι καὶ ἐπιδεικνυμένε ἑαυτὸν γλιχομένοις ἰδεῖν· ὐχ οἷός ἐστιν· ἀμήχανον γάρ· ἐπεὶ καὶ Μωσῆς i) ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον, εὐλαβεῖτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τῦ Θεῦ· ἀλλ᾽ ὡς ἐνεχώρει γεννητὴν φύσιν τῇ περὶ νοητὰ δυνάμει προσβαλεῖν. Ἀναγέγραπται

a) Exod. XVI, 4.

b) Vid. Hebr. V, 8.

c) Markland fcribit δοθὲν, et fic recte.

d) Exod. XVI, 15.

e) Quidni melius μέλιτος γλυκυτέρα? Supra enim fcribitur, ὃ μέλιτος γλυκύτερον.

f) Eodem fenfu Dominus nofter Matth. V, 6. οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες δικαιοσύνην, vbi vide annon fcribendum fit

nes fluunt. Hic eſt ille coeleſtis cibus, quem ſacra ſcriptura indicat ex perſona Dei dicens: *Ecce ego pluo vobis panes de coelo.* Nam reuera ſapientiam aethercam Deus ſuperne inſtillat habilibus et ſpectandi cupidis mentibus; at illae hac viſa deguſtataque delectatae, experti affectum interiorem norunt, autorem eius neſciunt. Ideo percontantur, quid eſt hoc, melle dulcius, niue candidius? Diſcent autem ex vate ſuo, *hunc eſſe panem quem dedit eis Dominus vt ederent.* Quis igitur eſt hic panis, age dic; *Verbum,* inquit, *hoc quod praecepit Dominus.* Haec inſtitutionis diuinae ratio *Iſraeliticae,* perſpicaci animae affert lucem ſimul et dulcedinem, ſplendore veritatis eam irradians, et dulci virtutis ſuadela famem et ſitim honeſtatis refrigerans. Quin et propheta ipſe quaerendo quaenam ſit huius proſperi ſucceſſus cauſa, inuenit, hanc eſſe cum ſolo Deo conuictum. Cum enim anxius quaereret: *quis ſum ego vt Iſraelitas* ab iſto regnare ſibi viſo et contra Deum rebellante, *liberem?* monitus eſt oraculo, *ego ero tecum.* Et habent quidem inquiſitiones rerum ſingularum dubio procul elegantem et philoſophicam contemplationem: quidni enim? ſed inquiſitio optimi illius et incomparabilis et autoris omnium Dei, exhilarat mox in primo eius contemplationis aditu, nec fruſtratur ſuo propoſito: prodeunte obuiam illo ex clementia naturae per virgines gratias et lubenter oſtendente ſe viſendi ſui cupidis. Non qualis eſt, (quod fieri nequit, quoniam et Moſes *auertit ſuam faciem,* veritus coram obtueri Deum:)

ſit δικαιοσύνης. (L. III. Allegor. p. 250. circa fin. ed. n. T. I. cum quarto caſu iungit noſter verbum διψᾶν, nec aliis ſcriptoribus eam inuſitatam eſſe conſtructionem demonſtrauit Loesnerus in annotationibus ad l. c. Matth. P.)

g) Melius τὸ τοῦ. (Cod. A. τοῦ, omiſſo τό. P.)

h) Exod. III, 11.

i) Exod. III, 6.

πται καὶ τοῦτο ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς· k) Ἐπιζητήσεσθε γάρ, φησι, πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, καὶ εὑρήσετε αὐτόν, ὅταν ἐκζητήσητε αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν.

Ἀποχρώντως λελαληκότες καὶ περὶ τούτων, l) ἔτι τὸ τρίτον ἑξῆς σκεψώμεθα κεφάλαιον, ἐν ᾧ τὸ μὲν ζητεῖν ἦν, τὸ δ' εὑρίσκειν οὐχ εἵπετο. Λάβαν γοῦν ἀναζητήσας ὅλον τοῦ m) ἀσκητικοῦ τὸν ψυχικὸν n) οἶκον, οὐχ εὗρεν, ἥ φησι Μωσῆς, o) τὰ εἴδωλα· πλήρης γὰρ πραγμάτων, οὐκ ὀνειράτων καὶ κενῶν φαντασμάτων ἦν. Οὐδ' οἱ τυφλοὶ διάνοιαν p) Σοδομῖται σπουδάσαντες ἐνθύμως αἰσχῦναι τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀμιάντους λόγους, q) εὗρον τὴν εἰς τοῦτ' ἄγουσαν ὁδόν· ἀλλ', ὥς φησι τὸ λόγιον, r) παρελύθησαν ζητοῦντες τὴν θύραν· καίτοι γε ἐν κύκλῳ πᾶσαν τὴν οἰκίαν περιθέοντες, καὶ πάντα κινήσαντες λίθον, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐκφύλου καὶ ἀσεβοῦς ἐπιθυμίας. Ἤδη τινὲς καὶ ἀντὶ πυλωρῶν βασιλεῖς ἐθελήσαντες γενέσθαι, καὶ τὸ κάλλιστον ἐν βίῳ, τάξιν, καταλῦσαι, οὐ μόνον τῆς ἀδίκως ἐλπισθείσης εὐπραγίας s) ἐσφάλησαν, ἀλλὰ καὶ ἣν ἐν χερσὶν εἶχον, ἐκβαλεῖν ἠναγκάσθησαν. Ἱερωσύνης t) γὰρ τοὺς Κορὲ θιασώτας ὀρεχθέντας, ὁ νόμος διαμαρτεῖν φησιν ἀμφοῖν. Ὥσπερ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ παῖδες καὶ ἄνδρες μανθάνουσιν, ἀλλ' ἑκατέρᾳ τῶν ἡλικιῶν εἰσιν ἁρμόττουσαι διδασκαλίαι· οὕτω πεφύκασιν εἶναί τινες αἰεὶ παιδικαὶ ψυχαὶ καὶ ἐν σώμασι γεγηρακόσι, καὶ ἔμπα-

λιν

k) Deutr. IV, 29.

l) MSS. Coll. Nou. ἐπὶ τὸ τρίτον — τρεψώμεθα. (Sic quoque Cod. A.)

m) Melius ἀσκητοῦ. Hunc vero locum exscripsit Ambros. de fug. c. 4.

n) Οἶκον Cod. A. deest.

o) Gen. XXXI, 33.

p) Sedomitas appellat caecos ex etymi ratione. Vid. supra p. 270. lin. 11. Tom. III. ed. n.

Deum:) ſed quantum datur creaturae ad res intelligibiles accedere. Hoc quoque inter praecepta relatum eſt: *Conuertimini*, inquit, *ad Dominum Deum veſtrum, et inuenietis eum; quando quaeretis eum ex toto corde et ex tota anima.*

Abſoluto hoc capite conſideremus tertium: vbi etiamſi non deeſt quaerendi voluntas, inuentio tamen non ſequitur. Laban quamuis ſcrutatus totam domum exercitatoris ſpiritualem, *non inuenit*, vt Moſes narrat, *idola:* plenus enim erat rebus, non ſomniis et vanis imaginibus. Nec illi caeci mente Sodomitae furioſe conati violare ſacros et impollutos angelos, *inuenerunt ducentem ad eos viam:* ſed, vt ait ſcriptura, *defecerunt quaerendo ianuam:* quamuis circum aedes curſitantes, et omnem mouentes lapidem, vt explerent immanes et impias cupiditates. Nec defuerunt qui volentes a ianitorum conditione ad regnum aſcendere, et, quo nihil in vita praeſtantius eſt, ordinem turbare, non ſolum nefaria ſpe fruſtrati ſunt, verum etiam felicitate quam iam tenebant, priuati fuerunt. Sacerdotii enim appetentes eos qui cum Core conſpirarant, lex narrat excidiſſe ab vtraque. Sicut enim non eadem diſcunt viri quae pueri, ſed ſuae cuique aetati diſciplinae conueniunt: ſic interdum natura fert vt animae ſemper pueriles maneant etiam in ſenilibus corporibus, et contra perfectae inueniantur in aetate florentibus adhuc et pubentibus. Merito igitur ſtultitiae

q) Gen. XIX, 11.

r) Ita pro παρεληλύθεισαν MSS. Coll. Nou. et Trin. quibuscum etiam congruit textus Bibliorum Gen. XIX, 11. Hes. v. παρελύθησαν, ἠσθένησαν. (acc. quoque Cod. A.)

s) Melius, vt opinor, ἀπεσφάλησαν.

t) Videtur e textu Philonis excidiſſe, καὶ ἀρχὴν, vel quid conſimile, ob ſequens ἀμφοῖν.

λιν τελειοτάται ἐν ἄρτι ἀκμάζουσι καὶ ἡβῶσιν. Ὀφλοιεν ἂν οὖν ἀλήθειαν, ὅσοι μειζόνων ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐρῶσιν· ἐπειδὴ πᾶν τὸ ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτάσει σφοδρότητος u) ἀπορήσεται· x) καὶ Φαραὼ ζητῶν ἀνελεῖν Μωσῆν, τὸ προφητικὸν γένος, οὐδέποτε εὑρήσει· καίτοι χαλεπὸν ἀκηκοὼς κατ' αὐτοῦ λόγον, ὡς ἐπικεχειρηκότος καθελεῖν τὴν σώματος ἅπασαν ἡγεμονίαν, δυσὶ προσβολαῖς· ὧν τὴν μὲν προτέραν ἐποιήσατο πρὸς τὸν Αἰγύπτιον τρόπον, ὃς ἐπετείχιζεν ἡδονὴν ψυχῇ· πατάξας γὰρ αὐτὸν, οὐσίᾳ σποράδι κατέχωσεν, ἄμμῳ· τοῦ αὐτοῦ νομίσας ἀμφότερα εἶναι τὰ δόγματα, καὶ ἡδονὴν ὡς πρῶτον καὶ μέγιστον ἀγαθὸν, καὶ ἀτόμους ὡς τῶν ὅλων ἀρχάς· τὴν δ' ἑτέραν, πρὸς τὸν κατακερματίζοντα τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὸ μὲν ψυχῇ, τὸ δὲ σώματι, τὸ δὲ τοῖς ἐκτὸς ἀπονέμοντα. Ὁλόκληρον γὰρ αὐτὸ βούλεται εἶναι, τῷ ἀρίστῳ y) τῷ ἐν ἡμῖν, διανοίᾳ μόνῃ, προσκεκληρωμένον, καὶ μηδενὶ τῶν ἀψύχων ἐφαρμόττον. Οὐδὲ τὴν ἀνίκητον ἀρετὴν καὶ πικραινομένην ἐπὶ ταῖς καταγελάστοις τῶν ἀνθρώπων z) σπουδαῖς, ὄνομα Θάμαρ, ὁ διαπεμφθεὶς ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῆς ἀνευρίσκει φυσικώτατα. Λέγεται γὰρ, a) Ἀπέστειλε b) δὲ Ἰούδας τὸν ἔριφον ἐν χειρὶ τοῦ ποιμένος c) αὐτοῦ Ὀδολαμίτου κομίσασθαι τὸν ἀῤῥαβῶνα παρὰ τῆς γυναικὸς, καὶ οὐχ εὗρεν αὐτήν. Ἐπηρώτησε δὲ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐκ τοῦ τόπου, ποῦ ἐστιν ἡ πόρνη ἡ γενομένη ἐν Αἰνὰν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ; καὶ εἶπον, οὐκ ἦν ἐνταῦθα πόρνη. Καὶ ἀπεστράφη πρὸς Ἰούδαν καὶ εἶπεν, οὐχ εὗρον· καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκ τοῦ τόπου, λέγουσι μὴ εἶναι ὧδε πόρνην. Εἶπε δὲ Ἰούδας, ἐχέτω αὐτά· ἀλλὰ μήποτε καταγελασθῶμεν, ἐγὼ μὲν ἀπέσταλκα τὸν ἔριφον τοῦτον, σὺ δὲ οὐχ εὕρηκας. Ὦ θαυμαστῆς δοκιμασίας, ὦ ἱεροπρεποῦς πείρας· ἀῤῥαβῶνα τίς ἔδωκεν; Ὠνητικῶς ἔχουσα διάνοια τοῦ καλλίστου κτήματος, θεοσεβείας, διὰ τριῶν ἐνεχύρων ἢ συμβόλων, δακτυλίου,

u) MSS. ἀποῤῥήσεται, forte ἀποῤῥυήσεται.
x) Exod. II, 15.
y) Forte τῶν.

tiae notam incurrunt, qui maiora quam pro ſorte appetunt; quia conatus omnis maior quam pro viribus nimietate ſua vaneſcet, et Pharao *quaerens extinguere Moſem*, genus propheticum, nunquam eum inueniet: et tamen obiectum ei graue crimen audierat, quod moliretur totius corporei regni perniciem; bis id aggreſſus, primum opponens ſe inſtituto Aegyptio, voluptatis arcem munienti aduerſus animam; *percuſſum enim eum defodit in ſabulo*, re paſſim iacente; ratus eiusdem eſſe vtraque dogmata, de voluptatis inter bona principatu, et de principiis rerum ex atomis; iterum vero, opponens ſe in minuta comminuenti naturam boni, et partem eius animo, partem corporis, partem externis rebus tribuenti. Vult enim id integrum in ſortem cedere menti, quae pars noſtri eſt praeſtantiſſima, nec dignatur id communicare cum inanimis. Neque illam quidem inuictam virtutem, contra ridenda hominum ſtudia exacerbatam, cui nomen Thamar, is qui ad eam quaerendam miſſus eſt, inuenit: recte iuxta naturam. Legimus enim ſic: *Miſit Iudas hoedum per paſtorem ſuum Odolamitam, vt reciperet pignus a muliere et non inuenit eam. Interrogauitque homines loci eius, vbi eſt meretrix quae fuit in Aenan iuxta viam? qui reſponderunt: non fuit hic meretrix. Et reuerſus ad Iudam dixit: non inueni: et homines loci eius negant ibi vnquam fuiſſe meretricem. Ait Iudas, habeat ſibi, modo ne derideat: ego miſi hoedum hunc, tu eam non inueniſti.* O mirum experimentum, o non alienam a ſacris tentationem! Quis pignus dedit? Mens ſcilicet empturiens pietatem, poſ- ſeſſionem

z) Ita MS. Vat. pro σκηνοῖς in Editis (et Cod. A.) eique emendationi contextus abunde fidem facit.

a) Gen. XXXVIII, 20.

b) Δὲ addo ex MSS. (acc. Cod. A.)

c) Cod. A. τȣ̃ pro αὐτȣ̃. P.

κτυλίυ, ὁρμίσκυ, ῥάβδυ, d) βεβαιότητα καὶ πίστιν, ἑρμὸν καὶ e) ἀκολυθίαν λόγυ πρὸς βίον, καὶ βίυ πρὸς λόγον, ὀρθὴν καὶ ἀκλινῆ παιδείαν, ᾗ λυσιτελὲς ἐπερείδεσθαι. Τὸν ἀῤῥαβῶνα τῦτον εἰ καλῶς ἔδωκε, βασανίζει τίς ὖν ἡ βάσανος; καθεῖναί τι δέλεαρ, ὁλκῷ κεχρημένον δυνάμει, δόξαν ἢ πλῦτον, ἢ ὑγείαν σώματος, ἤ τι τῶν ὁμοιοτρόπων, καὶ γνῶναι πρὸς πότερα, καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ταλαντεύσει· ῥοπὴ γὰρ εἰ γένοιτο πρός τι τύτων, ὁ ἀῤῥαβὼν ὐ βέβαιος. Ἀπέστειλεν ὖν τὸν ἔριφον κομίσασθαι τὸν ἀῤῥαβῶνα παρὰ τῆς γυναικὸς, ὐ τῦτο f) προηρημένυ πάντως ἀπολαβεῖν, ἀλλ' εἴποτε ἀναξία τῦ κατέχειν ἐκείνη γένοιτο· γενήσεται δὲ πότε; ἡνίκα ἂν τὰ διαφέροντα διαφόρων ἀντικαταλλάξεται, τῶν γνησίων ἀγαθῶν τὰ νόθα προτιμήσασα. Γνήσια μὲν ὖν ἀγαθὰ, πίστις, εἱρμὸς καὶ ἀκολυθία λόγων πρὸς ἔργα, g) παιδείας κανὼν ὀρθῆς· ὡς ἔμπαλιν κακὰ, ἀπιστία, τὸ ἀνακόλυθον, ἀπαιδευσία· τὰ δὲ νόθα, ὅσα τῆς ἀλόγυ φορᾶς ἀπῃώρηται. Ζητῶν ὖν, ὐκ ἀνεῦρεν αὐτήν· δυσεύρετον γὰρ, ἢ καὶ παντελῶς ἀνεύρετον ἐν πεφυρμένῳ βίῳ τὸ καλόν. Κἂν διαπύθηται, εἰ ἔστι περὶ πάντα τὸν τόπον τῦ καλῦ πεπορνευμένη ψυχὴ, ῥητῶς ἀκύσεται, ὅτι ὔτε ἐστὶν, ὔτε ἦν πρότερον. Ἀκόλαστος γὰρ, ἢ μαχλὰς, ἢ τριοδῖτις σοβὰς, ἢ τὸ τῆς ὥρας ἄνθος ἐπευωνίζυσα, ἢ καθαρσίοις καὶ λυτροῖς τὰ ἐκτὸς φαιδρυνομένη, τὰ δὲ ἐντὸς ῥυπῶσα, ἢ καθάπερ τὰ πινάκια χρώμασι τὴν ὄψιν ὑπογραφομένη, χήτει φυσικῆς εὐμορφίας, ἢ τὸ λεγόμενον πολυάνδριον κακὸν, ὡς ἀγαθὸν μεταδιώκυσα, ἢ πολυγαμίας ἐρῶσα, h) ἢ πρὸς μυρία σπειρομένη, ἢ ὑπὸ μυρίων σωμάτων ὁμῦ καὶ πραγμάτων

d) Post ῥάβδυ ad ſenſum loci reſtitui debet, μηνύυσα, vel vox aliqua tale quid ſignificans. vid. infr. p. 1114.

e) Ita decretum Athenienſium de Zenone apud Laertium. L. VII. ſeg. 10.

f) Melius προῃρημένος. Mox ibid. pro διαφόρων repone ἀδιαφόρων. Sic Siracides VII, 19. XXVII, 1. XLII, 7. vid. Suid. v. ἀδιαφορία et Laertium L. VII. ſeg. 104.

ſeſſionem pulcherrimam: tribus ſignis ſiue pignoribus, annulo, armilla, baculo, ſignificans firmitatem et fidem ſermonis cum vita, vitae vero connexionem cum ſermone, accedente recta et immota diſciplina, qua fulciri profuerit. Id pignus an bene datum ſit examinat: at quo examine noſcitur? ſi aliqua eſca obiiciatur attrahendi vim habens, vt gloria, diuitiae, ſanitas corporis, aut aliquid ſimile, et ſpectatur vtro tanquam in bilance res proclinet; nam ſi ad aliquid horum proclinabit, pignus firmum non erit. Miſit igitur hoedum, vt reciperet pignus a muliere, non vt omnino reportaretur, ſed ne forte illa indigna eſſet id retinere; et quomodo indigna? ſi eximias res mutet mediocribus, et adulterina bona pluris quam germana faciat. Sunt autem germana bona haec: fides, congruentia et connexio dictorum factorumque, et rectae diſciplinae regula: ſicut e diuerſo mala, incredulitas, incongruitas, ineruditio: adulterina vero quae ab appetitu rationis experte pendent. *Quaerens igitur non inuenit eam:* difficile enim eſt, vel potius impoſſibile, in confuſa vita virtutem inuenire. Et ſi quaeratur, num in quouis virtutis loco ſit moechata anima, aperte reſpondebitur, nec eſt, nec fuit antea. Nam impudica, vel proſtituta, vel triuialis foemina aetatis florem vili venditans, vel foris lauta ac nitida, intus ſordida, vel pictae tabellae in morem coloribus fucata facie ob natiuae venuſtatis inopiam, vel iſtud multorum virorum malum tanquam rem bonam affectans, cum plurimis congreſſa et ab infinitis tum corporibus tum rebus illuſa, *ibi non eſt.* His auditis, qui quaeſiturum miſerat, vir non inuidus et

 natura

g) Videtur deeſſe alterum orationis membrum, *ἔργων πρὸς λόγȣς*, vt ſupra, *ἀκολȣθίαν λόγȣ πρὸς βίον, καὶ βίȣ πρὸς λόγον.* vid. etiam infra.

h) Redundat, vt opinor, *ἡ πρὸς μυρίας σπειρομένη*, videnturque e ſequentis ſententiae verbis confecta.

των ἐμπαιζομένη, καὶ περιϋβριζομένη, κἆθι ἐκ ἔςι. Ταῦτα ὁ διαπεμψάμενος ἀκέσας, φθόνον ἠλλοτριωκὼς ἀφ᾽ αὐτῦ, καὶ τὴν φύσιν ἵλεως, γέγηθεν ἐ μετρίως, καὶ φησι, μὴ γὰρ ἐ δὲ εὐχῆς ἐςί μοι τὴν διάνοιαν ἀςείαν τε καὶ ἀςὴν i) ἀληθῶς εἶναι, κοσμιότητι καὶ σωφροσύνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις διαπρεπέσαν ἀρεταῖς, ἑνὶ προσέχεσαν ἀνδρὶ, καὶ τὴν ἑνὸς οἰκεϐίαν ἀγαπῶσαν, καὶ μοναρχίᾳ χαίρεσαν; Εἰ δὴ τοιαύτη τίς ἐςιν, ἐχέτω τὰ δεδομένα, καὶ τὴν παιδείαν, καὶ τὸν εἱρμὸν λόγε πρὸς βίον, καὶ βίε πρὸς λόγον, καὶ τὸ ἀναγκαιότατον, βεβαιότητα καὶ πίςιν. Ἀλλὰ μήποτε γελαθῶμεν, ἀνάξια κεχαρίσθαι δόξαντες, καί τοιγ᾽ ὑπολαβόντες, ἐπιτηδειότατα τῇ ψυχῇ δεδωρῆσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἐγὼ μὲν, ὅπερ εἰκὸς ἦν ἐργάσασθαι τὸν βελόμενον τρόπον βάσανον καὶ δοκιμασίαν λαβεῖν, πεποίηκα, δέλεαρ καθεὶς καὶ διαπεμψάμενος, ὁ δὲ ἐπεδείξατο τὴν ἑαυτῦ φύσιν ἐκ εὐάλωτον. Ἄδηλον δὲ ἐμοὶ τὸ, διὰ τί ἐκ εὐάλωτος· μυρίες γάρ ἐςιν ἰδον τῶν ἄγαν φαύλων τὰ αὐτὰ δρῶντας τοῖς λίαν ἀγαθοῖς, ἐκ ἀπὸ διανοίας τῆς αὐτῆς· ἐπειδὴ τοῖς μὲν ἀλήθεια, τοῖς δ᾽ ὑπόκρισις l) κεῖται, χαλεπὴ δ᾽ ἡ διάγνωσις ἀμφοῖν· πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῦ δοκεῖν παρευημερήθη τὸ εἶναι. Καὶ τὸν χίμαρον τὸν περὶ ἁμαρτίας ὁ φιλάρετος ζητεῖ μὲν, ἐχ εὑρίσκει δὲ· m) ἤδη γάρ, ὡς δηλοῖ τὸ λόγιον, ἐνεπέπρηςο. Τί δ᾽ αἰνίττεται, σκεπτέον· τὸ μὲν μηδὲν n) ἁμαρτεῖν, ἴδιον θεῦ, τὸ δὲ μετανοεῖν, σοφῦ παγχάλεπον δὲ καὶ o) δυσεύρετον τῦτό γε. Φησὶν ἔτι ὁ χρησμὸς, ὅτι ζητῶν ἐξεζήτησε Μωσῆς, ἐν τῷ θνητῷ βίῳ τὸν περὶ p) ἁμαρτημάτων μετανοίας λόγον. Ἐσπέδαζε γὰρ ἀνευρεῖν ἀπαμπιςχομένην τὸ ἁμαρτεῖν ψυχὴν, καὶ ἄνευ αἰσχύνης γυμνὴν προϊέσαν ἁμαρτημάτων.

Ἀλλ᾽

i) Cod. A. addit ὡς. P.

l) Forte ἀσκεῖται. Markland.

m) Textus Bibliorum Leu. X, 16. ὁ δὲ — ἐνεπεπύριςο. Sic quoque videtur Philo ſcripſiſſe. Vid. 2 Macc. II, 11.

n) Peruulgata fuit haec ſententia apud ſcriptores antiquos. Ita

natura benignus, non mediocriter gauisus, inquit: Equidem optarim vt illa sit matrona proba et vere ingenua honestate, temperantia, caeterisque ornata virtutibus, vnius viri obseruans, vnius procuratione domestica et imperio maritali contenta et laeta. Si talis est, habeat sibi quae dedi, disciplinam, verborum cum vita, vitae cum verbis congruentiam, praecipue vero id quod summe necessarium, firmitatem et fidem. Modo ne irridear, quasi erga indignam munificus, quamuis me credo ea donasse quae maxime conueniunt animae. Equidem feci quod faciendum erat volenti morum experimentum sumere, mittens escam et offerens, sed comperi tale ingenium non facile decipi: non mihi liquet tamen, cur non facile capiatur. Plurimos enim vidi admodum malos eadem quae valde boni agunt facere, licet diuerso animo: quoniam ab illis veritas, ab his exercetur simulatio, quae non facile dignoscuntur: nam saepe veritas rei a specie est superata. Sed et hircum pro peccato, studiosus virtutis quaerit quidem, at non inuenit: iam enim, vt docet scriptura, *concrematus est.* Istud vero considerandum quid significet; non peccare Deo proprium est, sapienti vero, poenitere: et hoc quoque molestum est ac inuentu admodum difficile. Dicit igitur oraculum, quod *quaerens quaesiuit Moses:* scilicet in vita mortali peccatorum poenitentiae argumentum. Conabatur enim inuenire exutam iniustitia animam, et sine pudore nudatam culpis prodeuntem. *Non inuenit tamen;* flamma, ocyssimo inquam bruto impetu ingruente depascenteque totam animam. Vincuntur enim

Ita Clemens, Paedag. L. III. c. 12. Gregor. Nazianz. Orat. in Pat. vid. Gatakeri not. in Anton. L. IV. c. 12. et infra Libr. de Human. p. 716.

o) In Cod. Vat. additur σφόδρα.

p) Ex Auctoris argumento scribendum videtur, ἀναμαρτησίας. vid. seq.

Ἀλλ' ὅμως οὐχ εὗρε· τῆς φλογὸς, λέγω δὲ τῆς ὀξυκινητοτάτης ὁρμῆς ἀλόγου καταδραμούσης, καὶ τὴν ὅλην ψυχὴν ἐπινεμηθείσης. Νικᾶται γὰρ τὰ μὲν ἐλάττω πρὸς τῶν πλειόνων, τὰ δὲ q) βραδύτερα πρὸς τῶν ὠκυδρομωτέρων, τὰ δὲ μέλλοντα πρὸς τῶν παρόντων· ἐσταλμένον δὲ καὶ βραδὺ καὶ μέλλον, ἡ μετάνοια, πολὺ δὲ, καὶ ταχὺ, καὶ συνεχὲς, ἐν τῷ θνητῷ βίῳ, τὸ ἀδικεῖν. Εἰκότως οὖν ἐν τροπῇ τις γενόμενος, φησὶ μὴ δύνασθαι τοῦ περὶ ἁμαρτίας ἐμφαγεῖν· μὴ γὰρ ἐπιτρέπειν τὸ συνειδὸς αὐτῷ μετανοίᾳ τραφῆναι· διὸ λέγεται, Ἤκουσε Μωσῆς καὶ ἤρεσεν αὐτῷ. Τὰ γὰρ πρὸς γένεσιν τῶν πρὸς θεὸν μακρὰν ἀπέζευκται· τῇ μὲν γὰρ τὰ φανερὰ μόνα, τῷ δὲ καὶ τὰ ἀφανῆ γνώριμα. Παραπαίει δ', ὃς ἂν τοῦ ἀληθοῦς καταψευδόμενος, ἔτ' ἀδικῶν μετανενοηκέναι φάσκει. Ὅμοιον ὡς εἰ καὶ νοσῶν τὸν ὑγιαίνοντα καθυποκρίνοιτο· μᾶλλον γὰρ ὡς ἔοικε νοσήσει, μηδὲν τῶν εἰς ὑγίειαν προσφόρων ἐπιτηδεύειν ἀξιῶν. Ἐζήτει ποτὲ προαχθεὶς ὑπὸ τοῦ φιλομαθοῦς καὶ τὰς αἰτίας αἷς τἀναγκαιότατα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων ἐπιτελεῖται· θεώμενος γὰρ ὅσα ἐν γενέσει φθειρόμενα καὶ γεννώμενα, ἀπολλύμενά τε αὖ καὶ διαμένοντα, τέθηπε καὶ καταπέπληκται καὶ ἐκβοᾷ, φάσκων· r) ὅτι ὁ βάτος καίεται καὶ οὐ κατακαίεται· τὸν γὰρ ἄβατον s) οὐ πολυπραγμονεῖ χῶρον, ὡς θείων ἐνδιαίτημα φύσεων. Ἀλλ' ἤδη μέλλων ἀνήνυτον καὶ ἀτελῆ πόνον διαθλεῖν, ἐπικουφίζεται ἐλέῳ καὶ προμηθείᾳ τοῦ πάντων σωτῆρος θεοῦ, ὃς ἔχρησεν ἐκ τῶν ἀδύτων, Μὴ ἐγγίσῃς ὧδε· ἴσον τῷ, μὴ πρόσιθι τοιαύτῃ διασκέψει. Περιεργείας γὰρ καὶ φιλοπραγμοσύνης μείζονος ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην δύναμιν τὸ ἔργον· ἀλλὰ τὰ μὲν γεγονότα θαύμαζε t) σάς· τὰς δὲ αἰτίας δι' ἃς ἢ γέγονεν ἢ φθείρεται, μὴ πολυπραγμόνει. Ὁ γὰρ τό-

πος

q) Ita MS. Coll. Nou. (et Cod. A.) pro βαρύτερα, idque recte· opponitur enim veloci. Sequitur etiam, ἐσταλμένον δὲ καὶ βραδύ.

r) Exod. III, 2.

nim pauciora a pluribus, a velocioribus tardiora, futura a praesentibus; est autem contractum quiddam et tardum et futurum, poenitentia: contra copiosa, velox, continua in hac vita occurrit iniustitia. Merito igitur quidam in culpam lapsus, negat se posse ex oblationibus pro peccato comedere: conscientiam enim sibi non permittere vt nutriatur poenitentia. Ideo dicitur: *Audiuit Moses et placuit ei.* Nam res creatae a rebus diuinis multum disiunctae sunt: creaturae tantum manifesta nota sunt, creatori etiam occulta. Delirat autem quicunque contra veritatem mentitus pergit iniuste agere, professus poenitentiam, quod perinde est ac si aegrotus sanum se simulet; nam hoc pacto morbus reddetur grauior, dum nihil adhibere dignatur, quod ad sanitatem sit conducibile. Olim ille, *sc. Moses* solicitatus est desiderio cognoscendi caussas quibus efficiuntur res in mundo maxime necessariae; cum enim videret quicquid creatum est corrumpi generarique, tum etiam perire et permanere, obstupefactus exclamauit dicens: ***Rubus vritur et non comburitur.*** Locum enim antea inaccessum scrutatur curiosius, vt naturarum diuinarum habitaculum. Ille vero iam laborem longum et inutilem in se suscipiens, subleuatur misericordia prouidentiaque Dei seruatoris omnium, qui ex adyto hoc oraculum edidit: ***Ne propinques huc:*** ac si dicat, ne accedas ad talem disquisitionem: nam huic curiositati satagenti humanae vires non sufficiunt; sed facta quidem mirare, de caussis vero ex quibus generentur corrumpanturue, ne sis solicitus. Nam ***locus in quo stas***, inquit, ***sanctus est.*** Qualis locus? nimirum iste ad rationes cau-

sarum

s) Redundat vt videtur negatio. Ideo enim, ne propinquet, iussus est Moses, quoniam propius et curiosius rubum accedat. Mox ibid. pro ὡς scribe ὅς.

t) Στὰς deest in MSS. et omnino delendum est, formatur enim ex sequenti τάς.

πος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, φησιν, u) ἅγιος ἐστι. Ποῖος τόπος; ἢ δῆλον, ὅτι ὁ αἰτιολογικὸς, ὃν μόνον ταῖς θείαις ἀνῆψε φύσεσιν, ἄνθρωπον ἐδένα νομίσας ἱκανὸν εἶναι αἰτιολογίας ἐφάψασθαι; Ὁ δ᾽ ἄρα διὰ πόθον ἐπιστήμης ὑπερκύψας ἅπαντα τὸν κόσμον, ζητεῖ περὶ τῦ κοσμοποιῦ, τίς ἐστιν ὁ x) δυσόρατος ὕτος καὶ δυστόπαστος· σῶμα ἢ ἀσώματος, ἢ ὑπεράνω τι τύτων, ἢ φύσις ἁπλῆ, οἷα μονάς· ἢ σύγκριμα, y) ἢ τι τῶν ὄντων· καὶ τῦθ᾽ ὁρῶν ὡς ἐστι δυσθήρατον καὶ δυσπερινόητον, εὔχεται παρ᾽ αὐτῦ μαθεῖν τῦ θεῦ, τίς ἐστιν ὁ θεός· ὐ γὰρ ἤλπισε δυνήσεσθαι γνῶναι παρ᾽ ἑτέρυ τινὸς τῶν μετ᾽ αὐτόν. Ἀλλ᾽ ὅμως z) ἤκυσε μηδὲν περὶ τῆς τῦ ὄντος ἐρευνῶν ὐσίας· Τὰ γὰρ ὀπίσω μυ, φησιν, ὄψει, τὸ δὲ πρόσωπον ὐ μὴ ἴδῃς. a) Αὐταρκες γάρ ἐστι σοφῷ, τὰ ἀκόλυθα b) καὶ ὅσα μετὰ τὸν θεὸν γνῶναι· τὴν δ᾽ ἡγεμονικὴν ὐσίαν ὁ βυλόμενος καταθεάσασθαι, τῷ περιαυγεῖ τῶν ἀκτίνων, πρὶν ἰδεῖν πηρὸς ἔσται.

Τοσαῦτα καὶ περὶ τῦ τρίτυ διειλεγμένοι κεφαλαίυ, μέτιμεν ἐπὶ τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον τῶν c) προταθέντων, καθ᾽ ὃ μὴ γενομένης ζητήσεως φιλεῖ προαπαντᾶν εὕρεσις. Ἐν τύτῳ τάττεται πᾶς αὐτομαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος σοφός· ὐ γὰρ σκέψεσι καὶ μελέταις καὶ πόνοις ἐβελτιώθη· γενόμενος δ᾽, εὐθὺς εὐτρεπισμένην εὗρε σοφίαν, ἄνωθεν ὀμβρηθεῖσαν ἀπ᾽ ὐρανῦ, ἧς ἀκράτυ σπάσας εἱστιάθη, καὶ d) διετελέσθη μεθύων τὴν μετ᾽ e) ὀρθότητος λόγυ νήφυσαν μέθην. Οὗτός ἐστιν ὃν Ἰσαὰκ ὠνόμασαν οἱ χρησμοὶ, ὃν ὐχ ἑτέρῳ μὲν χρόνῳ συνέλαβεν, ἑτέρῳ

u) MS. Vat. ficut et textus Exod. III, 5. γῆ ἁγία.

x) Forte δυσθήρατος. Infra enim fcribitur δυσθήρατον καὶ δυσπερινόητον. (Cod. A. δυσαόρατος.)

y) Forte reponendum οἷα vel ὡς, et fic verto. Vid. infra L. de nom. mut. p. 1044.

z) Scribendum forte, ἴσχυσεν — — ἐρευνᾶν, et fic verto. (Cod. A. ἐρευνᾶν.)

a) Citantur haec a Iohanne Monacho inedito, tit. περὶ τῦ ακα-

ſarum pertinens, quem diuinis tantum Deus naturis conceſſit, neminem mortalem dignatus cauſarum notitia. Tum ille ſcientiae cupidus ſupra mundum totum emergens, ſcitatur de eius opifice, quisnam ſit ille inuiſibilis et inpalpabilis: corpus an incorporeus, an aliquid his ſuperius, ſimplexne natura, qualis vnitas, an concreta, ſicut res reliquae; et videns id cognitu perceptuque difficile, precatur vt ab ipſo diſcat Deo, quisnam Deus ſit, nec enim ſperabat ſe id poſſe ex vllo alio poſt ipſum poſito cognoſcere. Nihil tamen potuit ſcrutando inueſtigare ex eius Qui eſt eſſentia: *Poſteriora*, inquit, *mea videbis, faciem autem videre non poteris*. Sufficit enim ſapienti ea quae poſt Deum ſequuntur cognoſcere; principalem autem illam eſſentiam ſi quis velit intueri, nimio radiorum fulgore prius quam eam videat, caecabitur.

Hactenus et de tertio locuti capite, aggredimur quartum et vltimum ex propoſitis, quando, non praecedente inquiſitione, vltro ſolet occurrere inuentio. Ad hunc ordinem pertinet omnis a ſeipſo doctus ſapiens; nec enim cogitationibus, meditationibus laboribusque proficit: ſed mox natus paratam inuenit ſapientiam coelitus irroratam ſibi, cuius meraco hauſtu exhilaratus, temulentus permanſit ebrietate ſobria, ſalua rationis integritate. Hic eſt ille quem Iſaac vocant oracula, quem non tem-

T 5 pore

ἀκατάληπτον εἶναι τὸν Θεόν. Ἐκ τοῦ περὶ Φυγῆς καὶ εὑρέσεως.

b) Additur in Cod. Vat. καὶ ἑπόμενα. Caeterum hunc locum multi ex patribus antiquis reſpexerunt; vid. Origen. Hom. XVI. in Ierem. et Comm. in Ioh. p. 318. Clem. Alex. Strom. II. p. 431. Theodoret. Quaeſt. 68. in Exod. Cyr. Alex. Collectan. p. 26. et infra p. 816.

c) Ita MSS. (et Cod. A.) vt alibi paſſim, pro προτεθέντων.

d) Melius διετέλεσε.

e) Cod. A. ὀρθότητα. P.

ἑτέρῳ δ' ἔτεκεν ἡ ψυχή. f) Συλλαβοῦσα γάρ, φησιν, ἔτεκεν, ὡς ἂν ἀχρόνως. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὁ γεννώμενος, ἀλλὰ νόημα καθαρώτατον, φύσει μᾶλλον ἢ ἐπιτηδεύσει καλόν· οὗ χάριν καὶ ἡ τίκτουσα αὐτὸ g) λέγεται τὰ γυναικεῖα ἐκλείπειν, τὰ συνήθη καὶ εὔλογα καὶ ἀνθρώπινα. h) Καινὸν γὰρ καὶ κρεῖττον λόγου καὶ θεῖον ὄντως τὸ αὐτομαθὲς γένος, οὐκ ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις, ἀλλ' ἐν θεομανίᾳ συνιστάμενον. Ἢ ἀγνοεῖς ὅτι οὐ δέονται πρὸς τὸν τόκον i) μαιῶν Ἑβραῖαι; τίκτουσι δ', ὥς φησι k) Μωϋσῆς, πρὶν εἰσελθεῖν τὰς μαίας· λέγω δὲ μεθόδους, τέχνας, ἐπιστήμας· φύσει μόνῃ χρώμεναι συνεργῷ; l) Παγκάλως δὲ καὶ προσφυεστάτους ὅρους ἀποδίδωσι τοῦ αὐτομαθοῦς· ἕνα μὲν τοιοῦτον, τὸ ταχὺ εὑρισκόμενον· m) ἕτερον δὲ, ὃ παρέδωκεν ὁ θεός. Τὸ μὲν οὖν διδασκόμενον, μακροῦ χρόνου δεῖται, τὸ δὲ φύσει, ταχύ τε καὶ τρόπον τινὰ n) ἄχρονόν ἐστι· κἀκεῖνο μὲν ἄνθρωπον, τοῦτο δὲ θεὸν ὑφηγητὴν ἔχει. Τὸν μὲν δὴ πρότερον ὅρον κατέταξεν ἐν πεύσει· o) τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ τέκνον; τὸν δ' ἕτερον ἐν ἀποκρίσει φάσκων, ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεός. Ἔστι δὲ καὶ τρίτος ὅρος τοῦ αὐτομαθοῦς, τὸ ἀναβαῖνον αὐτόματον· λέγεται γὰρ ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς, Οὐ σπερεῖτε, οὐδὲ μὴ p) ἀμήσητε τὰ αὐτόματα ἀναβαίνοντα αὐτῆς. Τέχνης γὰρ οὐδεμιᾶς χρεία τῇ φύσει, τοῦ θεοῦ σπείροντος αὐτὰ, καὶ τῇ γεωργικῇ τέχνῃ τελεσφοροῦντος ὡς ἂν αὐτόματα τὰ οὐκ αὐτόματα, πλὴν παρ' ὅσον ἐπινοίας ἀνθρωπίνης οὐκ ἐδεήθη τοπαράπαν. Οὐ προτρέπει δὲ μᾶλλον, ἢ γνώμην ἀποφαίνεται· παραινῶν μὲν γάρ,

f) Gen. XXI, 2.

g) Gen. XVIII, 11.

h) Ita MSS. (et Cod. A.) pro κενόν. Mox ibid. pro ἐν θεομανίᾳ, scribe ἐνθέῳ μανίᾳ. Infra de mut. nom. p. 1050. ἔνθεον μανίαν μανέντες. Sic etiam Markland.

i) Conf. Ambros. de fug. §. 47.

k) Exod. I, 9.

l) Reponendum παγκάλους, sc. ὅρους.

pore alio concepit, alio peperit anima. *Conceptum enim*, inquit, *peperit*, quasi ſine tempore. Non enim homo naſcebatur, ſed mens puriſſima, ingenio magis quam arte bona; quamobrem genitrici eius dicuntur *defeciſſe muliebria*, hoc eſt conſueta, ſpecioſa et humana. Nouum enim et omnem dicendi facultatem ſuperans et vere diuinum, eſt genus hoc a ſeipſo doctum, non humanis commentis eruditum, ſed afflatu diuino. An ignoras quod Hebraeae ad partum non habent opus obſtetricibus? *Pariunt autem*, vt ait Moſes, *prius quam veniant obſtetrices*, artes inquam et ſcientiae, et a ſola natura opitulante adiuuantur. Pulchre autem apteque a ſeipſo doctus definitur. Primo, quod cito inuenitur: ſecundo, quod Deus tradidit. Siquidem quod diſcitur opus habet longo tempore: quod ſuopte ingenio percipitur, expeditum eſt et plus quam extemporale: illud hominem, hoc Deum praeceptorem habet. Et prima quidem definitio per interrogationem ponitur; *quid hoc eſt quod cito inuenisti, mi puer?* altera vero per reſponſionem, dicente illo: quod *tradidit Dominus Deus*. Eſt autem et tertia definitio docti a ſeipſo, quod aſcendit per ſeipſum; dicitur enim inter praecepta: *non ſeretis, nec metetis, quae per ſe aſcendunt*. Nulla enim arte natura indiget, ſeminante illa Deo, et per ſuam agriculturam perficiente tanquam ſponte naſcentia, cum non ſponte naſcantur, niſi quatenus nulla omnino adiuuan-

m) Ita MS. Coll. Nou. (acc. Cod. A.) Editi ἕτερος.

n) Supra p. 224. Tom. III. ed. noſtrae ſic vox ἄχρονον explicatur; φθάνουσαν τὴν ὀξυτάτην χρόνου κίνησιν. Sic quoque Clemens Alex. Strom. VIII, p. 931. vbi videndus Potterus.

o) Gen. XXVII, 20.

p) Scribe cum textu Bibliorum ἀμήσετε, ſic enim melius congruet cum praecedenti σπερεῖτε. Notanter etiam ſic infra ſcripſiſſe videtur Noſter..

δὲ πόλεσι μὲν αἱ γενικαὶ ἀρεταὶ, διότι ἐπιπλεῖστον εὐρύνονται· οἰκίαις δὲ αἱ ἐν εἴδει· στέλλονται γὰρ εἰς βραχύτερον αὗται κύκλον· λάκκοις δὲ αἱ εὐφυεῖς ψυχαὶ, αἱ εὐπαράδεκτοι σοφίας, ὡς ἐκεῖνοι ὕδατος· ἀμπελῶσι δὲ καὶ ἐλαιῶσιν, αἱ προκοπαὶ καὶ αὐξήσεις, καὶ καρπῶν γενέσεις· καρπὸς δ' ἐπιστήμης ὁ θεωρητικὸς βίος, ἄκρατον εὐφροσύνην περιποιῶν ὡς ἀπ' οἴνου, καὶ νοητὸν φέγγος ὡς ἀπὸ φλογὸς, ἧς ἔλαιον τροφή.

Ταῦτα καὶ περὶ εὑρέσεως εἰπόντες, μέτιμεν ἑξῆς ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τῆς ἐφόδου. y) Εὗρεν οὖν, φησιν, αὐτὴν ἄγγελος κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος. Λέγεται δὲ πολλαχῶς πηγή· ἕνα μὲν τρόπον ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἕτερον δὲ, ἡ λογικὴ ἕξις καὶ παιδεία, τρίτον δ', ἡ φαύλη διάθεσις, τέταρτον, ἡ σπουδαία καὶ ἐναντία z) ταύτης, πέμπτον, αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων ποιητὴς καὶ πατήρ. Τὰς δὲ τούτων πίστεις οἱ ἀναγραφέντες δηλοῦσι χρησμοί· τίνες οὖν εἰσὶν, ἐπισκεπτέον. Ἄιδεταί τις ἐν ἀρχῇ τῆς νομοθεσίας μετὰ τὴν κοσμοποιΐαν εὐθὺς τοιόσδε· a) Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Οἱ μὲν οὖν ἀλληγορίας καὶ φύσεως τῆς κρύπτεσθαι φιλούσης ἀμύητοι, τὴν εἰρημένην εἰκάζουσι πηγὴν τῷ Αἰγυπτίῳ ποταμῷ, ὃς κατὰ πᾶν ἔτος ἀναχεόμενος λιμνάζει τὴν πεδιάδα, μονονοὺκ ἀντίμιμον οὐρανοῦ δύναμιν ἐπιδείκνυσθαι δοκῶν. Ὁ γὰρ χειμῶνος ταῖς ἄλλαις χώραις οὐρανὸς, τοῦτ' Αἰγύπτῳ, θέρους ἀκμάζοντος, ὁ Νεῖλός ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ ἄνωθεν ἐπὶ γῆν τὸν ὑετὸν ἀποστέλλει· ὁ δὲ κάτωθεν ἄνω, τὸ παραδοξότατον, ὕων, ἄρδει τὰς ἀρούρας. Ὅθεν ὁρμηθεὶς καὶ Μωϋσῆς ἄθεον ἀνέγραψε τὸν Αἰγύπτιον τρόπον, γῆν οὐρανοῦ προκρίνοντα, καὶ τῶν ὀλυμπίων τὰ χερσαῖα, καὶ ψυχῆς τὸ σῶμα. Ἀλλὰ περὶ

y) Gen. XVI, 7.

ſaxo excisas quas non excidiſti, vineta oliuetaque quae non plantaſti. Viden' copiam bonorum affluentium et paratorum tum ad poſſeſſionem tum ad vſum? Comparantur enim ciuitatibus generales virtutes vt patentes latiſſime: domibus autem ſpeciales, circumſcriptae breuiore circulo: ciſternis vero ſolertes animae, capaces ſapientiae, ſicut illae aquarum; caeterum vinetis oliuetisque profectus et incrementa, prouentusque fructuum; fructus autem ſcientiae, vita contemplatiua eſt, ſinceram laetitiam qualem vinum affert, conferens, et lumen incorporeum tanquam a flamma, cuius fomes eſt oleum.

Hactenus de inuentione locuti tranſeamus ad vlteriorem textus conſequentiam; *Inuenit,* inquit, *eam angelus Domini ad fontem aquae.* Fontis crebra fit mentio, qui vno modo mens noſtra intelligitur: altero habitus rationalis et diſciplina: tertio praua diſpoſitio: quarto bona huic contraria: quinto rerum pater et conditor. Horum probationes extant in ſacris literis: videamus ergo quaenam ſint. In primo limine legis, poſt mundi opificium, tale occurrit oraculum: *Fons autem aſcendebat e terra, et irrigabat totam terrae ſuperficiem.* Qui allegorias, naturamque quae occultari amat neſciunt, hunc fontem putant ſimilem Aegyptio fluuio, qui quotannis effuſus ex alueo ſtagnat in campis, tantum non oſtentans potentiam coeli aemulam. Quod enim per hiemem coelum praeſtat aliis regionibus, hoc Nilus Aegypto horis aeſtiuis exhibet; nam illud ſuperne terram compluit: hic, quod mireris, inferne ſurſum pluens, arua irrigat. Et hoc eſt cur Moſes atheiſmi reos peragit mores Aegyptios, quod terram pluris quam coelum faciant, terreſtria quam olympia, corpus quam animam. Verum iſta

in

z) Quidni ταύτῃ?

a) Gen. II, 6.

περὶ μὲν τούτων αὖθις ποτε ἐνέσαι λέγειν, ὅταν ἐπιτρέπωσιν οἱ καιροί· νυνὶ δὲ, (σοχασέον γὰρ τοῦ μὴ μακρηγορεῖν) ἐπανιτέον ἐπὶ τὴν δι᾽ ὑπονοιῶν ἀπόδοσιν, καὶ λεκτέον τὸ, πηγὴν ἀναβαίνειν καὶ ποτίζειν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, τοιοῦτον εἶναι· τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐοικὸς πηγῇ, δυνάμεις πολλὰς οἷα διὰ γῆς Φλεβῶν ἄχρι τῶν αἰσθήσεων ὀργάνων ἀνομβρεῖν, τὰς δυνάμεις ταύτας, ὀφθαλμῶν, ὤτων, ῥινῶν, τῶν ἄλλων, ἀποσέλλει· αἱ δ᾽ εἰσὶ παντὸς ζώου περὶ κεφαλὴν καὶ πρόσωπον. Ποτίζεται οὖν ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς, τοῦ κατὰ ψυχὴν ἡγεμονικοῦ τὸ σώματος ἡγεμονικὸν πρόσωπον, τὸ μὲν ὁρατικὸν πνεῦμα τείνοντος εἰς ὄμματα, τὸ δὲ ἀκουστικὸν εἰς οὖς, εἰς δὲ μυκτῆρας τὸ ὀσφρήσεως, τὸ δ᾽ αὖ γεύσεως εἰς σόμα, καὶ τὸ ἁφῆς εἰς ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰσὶ δὲ καὶ τῆς παιδείας πολύτροποι πηγαὶ, αἷς ὀρθοὶ καὶ τροφιμώτατοι λόγοι, καθάπερ σελέχη Φοινίκων, παρενέβλασον. b) Ἦλθον γὰρ, Φησιν, εἰς Αἰλεὶμ, καὶ ἐν Αἰλεὶμ c) ἦσαν δώδεκα πηγαὶ ὑδάτων, καὶ ἑβδομήκοντα σελέχη Φοινίκων· παρενέβαλον δὲ ἐκεῖ παρὰ τὰ ὕδατα. Αἰλεὶμ πυλῶνες ἑρμηνεύονται, εἰσόδου τῆς πρὸς ἀρετὴν σύμβολον. Ὥσπερ γὰρ οἰκιῶν ἀρχαὶ πυλῶνες, καὶ ἀρετῆς τὰ ἐγκύκλια προπαιδεύματα, τέλειος δ᾽ ἀριθμὸς ὁ δώδεκα· μάρτυς δ᾽ ὁ ζωδιακὸς ἐν οὐρανῷ κύκλος, τοσούτοις κατησερισμένος Φωσφόροις ἄσροις. Μάρτυς καὶ ἡ ἡλίου περίοδος· μησὶ γὰρ δώδεκα τὸν ἑαυτοῦ περατοῖ κύκλον, ἰσαρίθμους τε τοῖς ἐνιαυτοῦ μησὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νυκτὸς ὥρας ἄγουσιν ἄνθρωποι. Μωσῆς δ᾽ οὐκ ἐν ὀλίγοις ὑμνεῖ τὸν ἀριθμὸν, δώδεκα Φυλὰς τοῦ ἔθνους ἀναγράφων, ἄρτους δώδεκα τῆς προθέσεως νομοθετῶν, λίθους ἐν οἷς αἱ γλυφαὶ, δώδεκα τῇ ἱερᾷ ἐσθῆτι τοῦ ποδήρους ἐνδύματος ἐπὶ τῷ λογίῳ συνυφαίνειν κελεύων. Ὑμνεῖ μέντοι καὶ τὴν δεκάδι πολυπλασιαζομένην ἑβδομάδα, νυνὶ μὲν ἑβδομήκοντα Φοίνικας παρὰ ταῖς πηγαῖς εἶναι λέγων· ἐν ἑτέροις δὲ, πρεσβυτέρους μόνους ἑβδομήκοντα, οἷς τὸ θεῖον ἐπενεμήθη καὶ προφητικὸν πνεῦμα. Καὶ d) πάλιν ἱερεῖα,

b) Exod. XV, 27.

in alium opportuniorem locum differenda sunt: nunc vero (propositum est enim paucis agere) redeuntes ad explicationem mysticam, dicimus, *fontem ascendentem et rigantem totam faciem terrae* hoc significare: principalis nostri pars fonti similis, ceu per terrae venas, ad sensuum instrumenta multas effundit potentias scil. ad oculos, aures, nares, et caetera. Hae vero sunt in omni animante circa caput et faciem: itaque rigatur principalis pars corporis, facies, tanquam a fonte, a principali animae parte, emittente visiuum spiritum in oculos, auditiuum in aures, olfactiuum in nares, gustatiuum in os, tactiuum in totam superficiem. Sunt et eruditionis fontes varii, apud quos rectae et cibo vtiles rationes germinant, tanquam palmarum stirpes. *Venerunt*, inquit, *in Aelim, vbi erant duodecim fontes aquarum, et palmarum stirpes septuaginta: ibi ad aquas castra metati sunt*. Aelim exponitur *vestibulum*, et introitum ad virtutem significat. Sicut enim initium aedium est vestibulum, sic ad virtutem primus aditus encyclopaedia: perfectus autem numerus duodenarius, quod testatur zodiacus in coelo circulus, illustratus tot sideribus. Testatur etiam solis ambitus; nam intra duodecim menses circuitum suum peragit, et in anni mensibus pares numero horas diurnas nocturnasque tempus diuidunt homines. Moses quoque non parum laudat hunc numerum, descripta sua natione in tribus duodecim, et institutis duodecim propositionis panibus, et totidem lapillis cum suis sculpturis, qui in pontificali veste talari, circum rationale quod vocant, intexerentur. Laudat et septenarium multiplicatum per denarium; nunc septuaginta palmas ad fontes memorans, alias septuaginta solos seniores, quibus datus est spiritus diuinus et propheticus. Quin-

etiam

c) Ἠσὰν addo ex Cod. Vat. cui suffragatur textus biblicus.

d) Num. XXIX, 13.

ἱερεῖα, e) μόσχων ἑβδομήκοντα ἐν f) διαιρέσεσι καὶ τάξεσιν ἐναρμονίοις, ἑορτῇ τῶν σκηνῶν προσαγομένων. Βεθυτοῦνται γὰρ οὐκ ἀθρόοι, ἀλλ᾽ ἐν ἡμέραις ἑπτὰ, τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τρισκαίδεκα ταύρων γενομένης. Οὕτω γὰρ κατὰ τὴν ἑνὸς ὑφαίρεσιν ἀεὶ μέχρι τῆς ἑβδόμης ἔμελλεν ὁ τῶν ἑβδομήκοντα συντεθεὶς ἀριθμὸς ἐκπληροῦσθαι. Παραγενόμενοι δὲ εἰς τοὺς θυρῶνας ἀρετῆς, τὰ προπαιδεύματα, καὶ θεασάμενοι g) πηγὰς, καὶ παρ᾽ αὐταῖς ἔρνη φοινίκων, στρατοπεδεύειν οὐ παρὰ τοῖς φυτοῖς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ὕδασι λέγονται. Διὰ τί; ὅτι φοίνικι μὲν καὶ ταινίαις οἱ παντελοῦς ἀρετῆς h) ἐπιφερόμενοι τὰ ἆθλα, κοσμοῦνται, οἱ δὲ ἔτι i) χορεύοντες τοῖς προπαιδεύμασιν, ἅτε μαθήσεως διψῶντες, παρὰ ταῖς δυναμέναις ἄρδειν καὶ ποτίζειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιστήμαις ἱδρύονται. Τοιαῦται μὲν εἰσιν αἱ παιδείας τῆς μέσης πηγαὶ, τὴν δ᾽ ἀφροσύνης ἐπισκεψώμεθα, περὶ ἧς λελάληκεν ὁ νομοθέτης ὧδε· k) Ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ γυναικὸς ἀποκαθημένης, τὴν πηγὴν αὐτῆς ἀπεκάλυψε, καὶ αὐτὴ ἀπεκάλυψε τὴν ῥύσιν τοῦ αἵματος αὐτῆς· ἐξολοθρευθήτωσαν ἀμφότεροι. Γυναῖκα τὴν αἴσθησιν καλεῖ, νοῦν ἄνδρα αὐτῆς ὑποτιθέμενος· ἀποκάθηται δὲ ἡ αἴσθησις, ὅπερ ἐστὶν ἀπωτάτω καθέζεται· ὅταν l) οὖν ἀπολιποῦσα τὸν γνήσιον ἄνδρα, ἐφιδρύνηται τοῖς δελεάζουσι καὶ φθείρουσιν αἰσθητοῖς, καὶ ἐρωτικῶς ἑκάστοις ἐμπλέκηται· τότ᾽ οὖν εἰ πρὸς ὕπνον τράποιτο ὁ νοῦς, ἐγρηγορέναι δέον, τὴν πηγὴν τῆς αἰσθήσεως ἀπεκάλυψεν, αὐτόν· (αὐτὸς γάρ ἦν, ὥσπερ ἔφην, τῆς αἰσθήσεως πηγή) τοῦτο δέ ἐστιν, ἄστεγον καὶ ἀτείχιστον καὶ εὐεπιβούλευτον κατεσκεύασεν ἑαυτόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκείνη ἀπεκάλυψε τὴν ῥύσιν τοῦ αἵματος αὐτῆς· m) ῥέουσα γὰρ πᾶσα αἴσθησις πρὸς τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν, n) ἀποκαλύπτεται μὲν καὶ στέλλεται, διακρατουμένη

e) Ita MSS. Vat. pro μόσχους in Edit. (et Cod. A.)

f) Ita Cod. Vat. Edit. (et Cod. A.) διαιρέσει.

g) Exod. XV, 17.

h) Forsan περιφερόμενοι.

i) Melius ἐγχορεύοντες.

etiam totidem iuuenci mactantur ad epulum ſolenne feſti tabernaculorum, in diuiſione et ordine harmonico. Neque enim mactantur ſimul, ſed per ſeptem dies, incipiendo a tredecim. Sic enim quotidie ſubtrahendo vnum vsque ad diem ſeptimum, ſeptuagenarius numerus conficitur. Poſtquam autem ventum eſt ad virtutis portas, artes liberales, conſpicati *fontes* et apud eos *ſtirpes palmarum*, non apud arbores, ſed *apud aquas* caſtra metati narrantur. Cur ita? Quoniam palmis et lemniſcis ornantur qui perfectae virtutis praemia reportant: qui vero adhuc in rudimentis verſantur, vtpote eruditionem ſitientes, apud ſcientias animam rigantes collocantur. Tales ergo ſunt fontes eruditionis mediae, videamus et fontem inſipientiae, de quo legislator ſic loquitur: *Quisquis cubat cum muliere ſeorſim ſedente, et fontem eius reuelauit, ipſa quoque retexit fluxum ſui ſanguinis: ambo tollantur e medio.* Mulierem ſenſum vocat, animum maritum eius praeſupponens. Seorſum vero ſedet ſenſus, hoc eſt in longinquo loco; quoties igitur mulier iſta, relicto animo, marito legitimo, aſſidet illicientibus ipſam corrumpentibusque rebus ſenſibilibus, et amatorie ſingulas complectitur: tunc ſi animus ſomno ſuccumbat, qui vigilare deberet, detexit ſeipſum, fontem ſenſuum: (hic enim eſt, vt dixi, ſenſuum fons:) hoc eſt, intectum, immunitum, inſidiis expoſitum ipſum, ſc. *animum*, reddidit. At tamen nihilominus etiam *mulier retexit fluxum ſui ſanguinis*; omnis enim ſenſus propendens ad externum ſenſibile, a ratione cohibetur atque tegitur: deſeritur autem ſolitarius, viduatus recto ductore; perniciosum vero eſt, ſicut ciuitati ca-

k) Leu. XX, 18.

l) Melius νοῦν. Vide praecedentia.

m) Forte ῥέπουσα. Ita enim ſcribitur Lib. de Migrat. p. 417. Tom. III. e. n. (Confer ibi not. y.)

n) Scribendum, vt videtur, ἐπέχεται, ſicut pag. ſeq. lin. 21.

νῃ λογισμῷ καταλείπεται δὲ ἔρημος, χηρεύσασα ἡγεμόνος ὀρθῦ κακὸν o) δὲ βαρύτατον ὡς πόλει τὸ ἀτείχισον, ψυχῇ τὸ ἀφύλακτον. Πότ' ὖν ἀφύλακτος γίνεται; oo) ἢ ὅταν ἄστεγος μὲν ὅρασις, κεχυμένη πρὸς τὰ ὁρατά· ἄστεγος δὲ ἀκοὴ, φωναῖς ἁπάσαις ἐναντλυμένη· ἄστεγοι δὲ ὀσμαὶ καὶ αἱ συγγενεῖς δυνάμεις, p) καταλείπυσαι, πρὸς ὅ, τι ἂν οἱ κατατρέχοντες βύλονται, διαθεῖναι ἃ παθεῖν ἑτοιμόταται. Ἄστεγος δὲ καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, ὃς μυρία τῶν ἀποῤῥήτων, ἅτε μηδενὸς τὴν φορὰν q) ἀνωθῦντος, ἀκαίρως ἐξελάλησε· ῥυεὶς γῦν ἀκωλύτως μεγάλας βίων ὑποθέσεις ὀρθὰς οἷα ἐν γαλήνῃ πλεύσας, περιέτρεψεν. Οὗτός ἐστιν ὁ μέγας κατακλυσμὸς, r) ἐν ᾧ ἀνεῴχθησαν μὲν οἱ καταῤῥάκται τῦ ὀρανῦ, λέγω δὲ τῦ νῦ· s) ἀπεκαλύφθησαν δὲ αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσυ, τυτέστι τῆς αἰσθήσεως. Μόνως γὰρ ὕτως ἡ ψυχὴ κατακλύζεται, ἄνωθεν μὲν ὥσπερ ἀπ' ὐρανῦ τῦ νῦ, καταῤῥαγέντων ἀδικημάτων, κάτωθεν δὲ ὥσπερ ἀπὸ γῆς τῆς αἰσθήσεως, ἀνομβρησάντων τῶν παθῶν. Οὗ χάριν ἀπαγορεύει Μωσῆς t) ἀσχημοσύνην πατρὸς καὶ μητρὸς ἀποκαλύπτειν· εἰδὼς σαφῶς ἡλίκον ἐστὶ κακὸν τὰ ἁμαρτήματα τῦ νῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως μὴ ἐπέχειν καὶ ἐπικρύπτειν, ἀλλ' ὥσπερ κατορθώματα u) προσφέρειν εἰς μέσον. Αἱ δ' εἰσὶν αἱ τῶν ἁμαρτημάτων πηγαί, τὴν δὲ φρονήσεως ἐρευνητέον· εἰς ταύτην ἡ ὑπομονὴ κάτεισι, x) Ῥεβέκκα, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὅλον πληρώσασα ἀγγεῖον, ἀναβαίνει· τὴν κάθοδον ἄνοδον y) εἰπόντος τῦ νομοθέτου φυσικώτατα. Πρὸς γὰρ ὕψος ἐξαίρεται τὸ ἀρετῆς,

o) Ita MSS. (et Cod. A.) pro γάρ.

oo) Cod. A. ἢ. P.

p) MSS. (et Cod. A.) καταλείφυσαι. Markland reponit, καταλειφθεῖσαι, in fequentibus deleto ἃ, idque recte. Sic ergo reftituendus locus, δυνάμεις καταλειφθεῖσαι, πρὸς ὅ τι ἂν οἱ κατατρέχοντες βύλονται (vel βύλωνται) διαθεῖναι, παθεῖν ἑτοιμόταται, quam emendationem fequor in verfione.

q) Anne ἀντωθῦντος?

rere moenibus, sic animae destitui a custodiis. Sed quando caret custode? Annon quoties retectus sit visus, profundens se ad quaecunque videnda? quoties retectus auditus, cum hauriat voces quaslibet? retectus quoque odoratus cognatae potentiae derelictae, quicquid volunt hostes inferre, pati paratissimae. Denique sermo prolatus est retectus, qui multa secreta nemine impetum cohibente, intempestiue prodidit; liberius igitur fluens splendidas fortunas erectasque quasi in tranquillo nauigantes penitus obruit. Hoc est illud magnum diluuium, quando *apertae sunt cataractae coeli*, mentis videlicet: et *retecti sunt fontes abyssi*, hoc est sensuum. Non aliter enim inundatur anima, nisi superne tanquam coelitus e mente depluentibus iniquitatibus: inferne vero tanquam a terra, scilicet sensu, irrumpentibus affectibus. Et hoc est cur Moses vetat *turpitudinem patris matrisque retegi*: quippe qui bene norat quantum malum esset peccata mentis sensusque non cohiberi et celari, sed tanquam praeclare gesta proferri in medium. Hi sunt fontes peccatorum, videamus vero fontem prudentiae. Ad hunc patientia *descendit* Rebecca, et toto animae vase repleto, *ascendit*; appositissime cuius descensum ascensum legislator vocat. Euadit enim ad virtutis celsitudinem, quisquis a iactabunda descendere arrogantia in animum inducit. Legitur enim: *Cumque descendisset ad fontem, impleuit hydriam, et ascendit.* Hic fons est illa diuina sapien-

 tia,

r) Gen. VII, 11.

s) In textu scribitur, ἐῤῥάγησαν. Infra quoque mox voces καταῤῥαγέντων & ἀνομβρησάντων transpositae sunt. Sic enim omnino scribendum, ἄνωθεν — ἀνομβρησάντων — κάτωθεν δὲ καταῤῥαγέντων, &c.

t) Leu. XVIII, 7.

u) Editi et Cod. A. προφέρειν, idque recte. P.

x) Gen. XXIV, 16.

y) Vid. supra de Posterit. Cain. Tom. II. p. 322. ed. nost.

ρετῆς, εἴ τις ἂν ἀπ᾽ ἀλαζονείας τῆς ὑπεραύχου διανοῆται κατέρχεσθαι· λέγει γάρ, Καταβᾶσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγήν, ἔπλησε τὴν ὑδρίαν, καὶ ἀνέβη. Ἥδ᾽ ἐστὶν ἡ θεία σοφία, ἐξ ἧς αἵ τε κατὰ μέρος ἐπιστῆμαι ποτίζονται, καὶ ὅσαι ψυχαὶ φιλοθεάμονες ἔρωτι τοῦ ἀρίστου κατέχηνται. Ταύτῃ ὁ ἱερὸς λόγος τῇ πηγῇ προσφυέστατα ὀνόματα τίθεται, κρίσιν αὐτὴν καὶ ἁγίαν προσαγορεύων. z) Ἀναστρέψαντες γάρ, φησιν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως, αὕτη ἐστὶ Κάδδης· καλεῖται δὲ Κάδδης a) ἅγιος. Μονονοὺκ ἐκβοᾷ καὶ κέκραγεν, ὅτι b) ἡ σοφία ἁγία τέ ἐστιν, οὐδὲν ἐπιφερομένη γήϊνον, καὶ κρίσις τῶν ὅλων, ᾗ πᾶσαι ἐναντιότητες διαζεύγνυνται. Λεκτέον δ᾽ ἤδη καὶ περὶ τῆς ἀνωτάτω καὶ ἀρίστης πηγῆς, ἣν ὁ πατὴρ τῶν ὅλων διὰ προφητικῶν ἐθέσπισε c) στομάτων· εἶπε γάρ που, d) Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς, καὶ ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται συχεῖν ὕδωρ. Οὐκοῦν ὁ θεός ἐστιν ἡ πρεσβυτάτη· καὶ μήποτ᾽ εἰκότως; τὸν γὰρ σύμπαντα τοῦτον κόσμον ὤμβρησε. e) Καταπέπληγμαι δ᾽ ἀκούων, ὅτι ζωῆς ἐστιν ἥδε ἡ πηγή· μόνος γὰρ ὁ θεὸς ψυχῆς καὶ ζωῆς, καὶ διαφερόντως λογικῆς ψυχῆς, καὶ τῆς μετὰ φρονήσεως ζωῆς, αἴτιος. Ἡ μὲν γὰρ ὕλη, νεκρόν· ὁ δὲ θεὸς πλέον τι ἢ ζωή, πηγὴ τοῦ ζῆν, ὡς αὐτὸς εἶπεν, ἀέναος. Οἱ δ᾽ ἀσεβεῖς ἀποδράντες, ἄγευστοι τοῦ τῆς ἀθανασίας ποτοῦ διατελέσαντες, ὤρυξαν, οἱ φρενοβλαβεῖς, ἑαυτοῖς ἀλλ᾽ οὐ θεῷ τὸ πρῶτον, τὰς ἰδίας πράξεις τῶν οὐρανίων καὶ ὀλυμπίων προκρίναντες, καὶ τὰ ἐκ φροντίδος τῶν αὐτομάτων καὶ ἑτοίμων. Ἔπειτα ὀρύττουσιν οὐχ ὡς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ f) οἱ σοφοὶ g) φρέατα, βαθείας ἐπιστήμας ποτίμους λό-

γους

z) Gen. XIV, 7.

a) Sio etiam Origen Lexic. κάδης ἅγιος. Vnde et Hesych. v. κάδης ἁγιασμός. Male vero ihi In notis deducitur κάδης, a κάδω vel κήδω. Verum nominis etymon est vox hebraea קדש.

b) MS. Coll. Nou. ἡ τοῦ θεοῦ σοφία. Idque rectius. (acc. Cod. A.)

tia, ex quo rigantur particulares scientiae, et quotquot animae contemplandi cupidae amore summi boni tenentur. Huic fonti sacra scriptura imponit aptissima nomina, *Iudicium* eum et *Sanctum* appellans. *Reuertentes enim*, inquit, *venerunt ad fontem iudicii, qui est Caddes.* Caddes autem *sanctus* vocatur. Tantum non clamat vociferaturque, Dei sapientiam sanctam esse, puram a rebus terrenis, et rerum iudicem, qua distinguuntur omnes contrarietates. Nunc dicendum superest de illo summo fonte et optimo, de quo coelestis pater per ora prophetarum cecinit: *Me dereliquerunt fontem vitae, et foderunt sibi cisternas contritas, quae aquam continere non potuerunt.* Ergo Deus est ille fons antiquissimus; et merito; vniuersus enim hic mundus ab eo promanauit. Demiror autem, cum hunc vitae fontem esse audio; solus enim Deus animae et vitae, praesertim rationalis animae, et vitae cum prudentia coniunctae, autor est. Nam materia res est mortua; Deus autem maius quoddam quam vita, *fons vitae*, vt ipse ait, sempiternus. Atqui *hunc* fugientes impii, non gustato potu immortalitatis, dementes *foderunt sibi*, non Deo primum, opera propria coelestibus et diuinis praeferentes, et cura quaesita paratis et vltro se offerentibus. Deinde fodiunt, non vt Abraham et Isaac viri sapientes, puteos, profundas scientias praebentes orationes salubres, sed *cisternas*, quae ex seipsis nihil boni ad alendum habent, et indigent externis affluentiis, quales e do-

c) Ita pro σωμάτων MSS. Coll. Nou. et Trin. (acc. Cod. A.)

d) Ier. II, 3.

e) Videtur deesse negotio. Hoc enim vult, *non miror, cum audio* etc. omnino ergo scribe, ὃ καταπέπληγμαι.

f) Οἱ σοφοὶ inserui ex MSS. Vat. Coll. Nou. et Trin. (acc. Cod. A)

g) Nescio an huc respicit Origenes contra Celsum L. IV. p. 193. Vid. etiam Ambros. de Isaac. L. IV.

γυς ἀναδιδόντας· ἀλλὰ λάκκυς, ἴδιον ὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἔχοντας τρόφιμον h) καλὸν, τῆς δ' ἔξωθεν χρήζοντας ἐπιῤῥοῆς, ἣ γένοιτ' ἂν ἐκ διδασκαλίας ἐπαντλύντων ἀεὶ τῶν ὑφηγητῶν ἀκοαῖς τῶν μανθανόντων ἀθρόα τὰ ἐπιςήμης δόγματα καὶ θεωρήματα, καὶ φρενὶ καταχεῖν, καὶ μνήμῃ τὰ παραδοθέντα ταμιεύεσθαι. i) Νυνὶ δέ εἰσιν οἱ λάκκοι συντετριμμένοι· τυτέςι πᾶσαι τῆς ἀναγωγυ ψυχῆς δεξάμεναι τεθραυσμέναι καὶ διαῤῥέυσαι, μὴ δυνάμεναι k) τυχεῖν καὶ φυλάξαι τὴν l) ἐξ οἵων τι ὠφελεῖν ἐπιῤῥοήν.

Ἃ μὲν ὖν περὶ πηγῶν καιρὸς ll) ἦν εἰπεῖν, λέλεκται· πάνυ δ' ἐξητασμένως m) τὴν Ἄγαρ εἰσάγυσιν οἱ χρησμοὶ εὑρισκομένην μὲν ἐπὶ τῆς πηγῆς, ὐκ ἀρυομένην δὲ ἀπ' αὐτῆς· ὔπω γὰρ ἐςιν ἱκανὴ n) ψυχὴ προκόπτυσα τῷ σοφίας ἀκράτῳ ποτῷ χρῆσθαι· πλησίον δ' ὐ κεκώλυται ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς. Ἔςι δὲ καὶ λεωφόρος πᾶσα ο) κατὰ παιδείαν ὁδὸς ἐχυρωτάτη καὶ εὐεργεςάτη. Διό φησιν p) ἐν τῇ ὁδῷ Συρ αὐτὴν εὑρεθῆναι· τεῖχος δὲ ἢ εὐθυσμὸς ἑρμηνεύεται Συρ. q) Ἐκλαλῶν ὖν ὁ ἔλεγχος τῇ ψυχῇ, φησιν αὐτῇ, πόθεν ἔρχῃ, καὶ πῦ πορεύῃ; τῦτο δ' ὐκ ἐνδοιάζων, καὶ ὐ πυνθανόμενος μᾶλλον ἢ δυσωπῶν καὶ ὀνειδίζων προφέρεται. Θέμις γὰρ ὐδὲν ἀγνοεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς r) ἀγγέλῳ· σημεῖον δὲ καὶ τὰ s) κατὰ γαςρὸς, ἅπερ ἄδηλα γενέσει, σαφῶς οἶδεν, ἐν οἷς φησιν, t) Ἰδὲ σὺ ἐν γαςρὶ ἔχεις, καὶ τέξεις παιδίον, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτῦ Ἰσμαήλ. Τὸ γὰρ γνῶναι, ὅτι

τὸ

h) Adde καί.

i) Videtur deesse κωλευόντων, vel vox aliqua sensus consimilis. Similis ellipsis 1 Tim. IV, 3.

k) Scribe συσχεῖν, sic enim scribitur in textu Ieremiae, ad quem hic alluditur.

l) Editi et Cod. A. τὴν τῶν οἵων τε ὠφελεῖν, ἐπιῤῥοήν. P.

ll) Ἦν inserui ex MS. Vat. ex quo etiam repono mox εἰσάγυσι pro ἄγυσι. (ἦν etiam Cod. A. habet.)

m) Gen. XVI, 7.

ctrina parantur; dum praeceptores semper in discipulorum auditum affatim ingerunt sua placita contemplationesque, retinere in mente et recondere in memoria monentes. Verum istae cisternae contritae sunt: hoc est, omnes male educati animi lacunae fractae perfluentesque, quae nec continere nec conseruare possunt influxum vtilem.

Hactenus de fontibus dixisse sufficiat: Caeterum valde apte scriptura inducit Agarem *inuentam apud fontem*, non haurientem tamen; quia proficiens anima nondum est idonea haurire merum potum sapientiae: non arcetur tamen quo minus in propinquo moretur. Est autem omnis publica via per doctrinam, strata munitaque. Ideo dicitur *eam inuentam in via Sur*. Sur autem exponitur munitio vel directio. Alloquens igitur animam redargutor ait: *Vnde venis, et quo vadis?* quod non tam dubitando percontandoque quam exprobrando et pudorem incutiendo dicitur. Neque enim fieri potest vt aliquid in rebus nostris ignoret angelus: argumento sit, quod foetum in vtero, rem mortalibus ignotam pernouit, dicens: *Ecce praegnans es, et paries filium, et vocabis nomen eius Ismael.* Nam nosse foetum esse masculum supra humanam facultatem

n) Sic MSS. Coll. Nou. et Trin. (acc. Cod. A.) Editi πηγῇ.

o) Cod. A. inserit ἡ. P.

p) Gen. XVI, 8.

q) Nonnulli Cod. ἐκλαχεῖν. Forte reponendum ἐντυχεῖν. (Cod. A. ἐνλαλῶν.)

r) Quidni scribatur ἐλέγχῳ? vid. praecedentia.

s) Κατὰ inserui ex MSS. (acc. Cod. A.)

t) Gen. XVI, 11. seqq.

τὸ κυοφορούμενον ἄρρεν ἐστὶν, οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τὴν προαίρεσιν ᾗ χρήσεται τοῦ βίου ὁ μήπω γεγεννημένος, ὅτι ἄγροικον, ἀλλ' οὐ πολιτικὴν καὶ ἥμερον. Τὸ, πόθεν οὖν ἔρχῃ, πρὸς u) ἐπίπληξιν λέγεται τῆς ἀποδιδρασκούσης ψυχῆς τὴν ἀμείνω καὶ κυρίαν γνώμην, ἧς θεραπαινὶς οὐ λεγομένη μᾶλλον ἢ ἔργοις ὑπάρχουσα, μέγα κλέος ἔμελλεν ἐξοίσεσθαι. Ποῖ δὲ καὶ πορεύῃ; τὰ ἄδηλα μετατρέχεις, τὰ ὁμολογούμενα ἀπορρίψασα. Καλὸν οὖν αὐτὴν ἐπαινέσαι χαίρουσαν ἐπὶ νουθεσίᾳ· δείγματα δὲ τοῦ χαίρειν ἐξενήνοχε, τό, τε μὴ κατηγορῆσαι τῆς δεσποίνης, καὶ τὸ τὴν αἰτίαν ἀναθεῖναι ἑαυτῇ τοῦ δρασμοῦ, καὶ τὸ μὴ ἀποκρίνασθαι πρὸς τὸ δεύτερον πύσμα τὸ, ποῦ πορεύῃ; ἄδηλον γάρ· περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ἐπέχειν ἀσφαλές τε καὶ ἀναγκαῖον. Ἀποδεξάμενος οὖν τῆς πειθαρχίας αὐτὴν ὁ ἔλεγχος, ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, φησί· λυσιτελὴς γὰρ τῇ μανθανούσῃ ἡ τῆς διδασκούσης ἐπιστασία, καὶ τῇ ἀτελεῖ ἡ παρὰ φρονήσει δουλεία. Ὅταν δ' ὑποστρέψῃς, ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς καλὴν ταπείνωσιν, φρονήματος ἀλόγου καθαίρεσιν περιέχουσαν. Οὕτω γὰρ v) πρωτοτόκοις ὠδῖσιν ἄρρενα γενεὰν ἀποκυήσεις, ὄνομα Ἰσμαήλ, ἀκοαῖς θείαις x) σωφρονισθεῖσα. Ἑρμηνεύεται γὰρ Ἰσμαήλ, ἀκοὴ θεοῦ, ἀκοὴ δ' ὁράσεως τὰ δευτερεῖα φέρεται· ὅρασιν δὲ ὁ γνήσιος υἱὸς καὶ πρωτόγονος Ἰσραὴλ κεκλήρωται· μεταληφθεὶς γάρ ἐστιν ὁρῶν θεόν. Ἀκούειν μὲν γὰρ καὶ ψευδῶν ὡς y) ἀληθῶν ἔνεστιν, ὅτι ἀπατηλὸν ἀκοή, ἀψευδὲς ὅρασις, ᾗ τὰ ὄντα ὄντως κατανοεῖται. Τὸν δὲ γεννηθέντος τρόπον χαρακτηρίζει, διά τε τοῦ λέγειν ἄγροικον ἔσεσθαι, ὡς ἂν ἀγροικόσοφον, μήπω τῆς θείας καὶ πολιτικῆς ὄντως μοίρας ἠξιωμένον· αὕτη δ' ἐστὶν ἀρετὴ, δι' ἧς πέφυκεν ἡμεροῦσθαι τὸ ἦθος. Καὶ διὰ τοῦ φάσκειν, Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν. Σοφιστοῦ γὰρ βούλημα τοῦτο, τὸ λίαν σκεπτικὸν ἐπιμορφάζοντος, καὶ λόγοις χαίροντος ἐριστικοῖς.

u) Cod A, ἐπιπλήξεως.

v) Omnino πρωτοτόκοις.

cultatem est, sicut et vitae institutum eius qui nondum natus est, quod *ferus homo erit*, non mitis ac ciuilis. Ergo illud, *Vnde venis*, dicitur ad obiurgationem animae fugientis meliorem et principalem sententiam, cui si re magis seruiret quam nomine, magnam inde reportatura esset gloriam. *Quo vadis*, incerta sectando, certis confessisque bonis relictis. Meretur igitur laudem, libenter admonitionem accipiens: quod vel inde apparet, quod nec dominam incusat, sibi ipsi fugae culpam tribuens, nec ad secundum interrogatum respondet, quo vadat, incertum enim hoc erat; de incertis autem tuto et necessario suspenditur sententia. Igitur redargutor approbata obedientia mulieris ait: *Reuertere ad heram tuam*: prodest enim discipulae doctricis magisterium, et imperfectae seruitus apud prudentiam. Reuersa autem *humiliare sub manus eius*, humilitate praeclara, qualis superbiam rationis expertem amoueat. Sic enim feliciter parturiens *enixeris prolem masculam* nomine *Ismael*, castigata diuinis monitis. Exponitur enim Ismael *auditus Dei*; est autem auditus a visu secundus; visum vero legitimus filius et primogenitus, Israel, sortitur: sonat enim *videns Deum*. Nam audire etiam falsa pro veris possumus, quoniam auditus est fallax: visus vero certus, quo res vere cognoscuntur. Mores autem nasci turi describit, dum dicit *agricolam* fore, id est rustice sapientem, diuinam et vere ciuilem sortem nondum assecutum; ista autem virtus est, apta nata mansuefaciendis moribus. Idem indicat his verbis: *Manus eius contra omnes, et manus omnium contra eum.* Hoc est enim sophistae propositum, prae se ferentis curiositatem in disputando nimiam, et gaudentis contentiosis sermonibus.

x) Scribe σωφρονισθεῖσαν, refertur enim ad γενεάν. (Sic vtique Cod. A.)

y) Ita MSS. (et Cod. A.) pro ἀληθῶς, ex iisdem (et Cod. A.) scribe ὄντως pro πάντως.

κοῖς: z) Οὗτος καὶ πάντας βάλλει τοὺς ἀπὸ τῶν μαθημάτων, ἰδίᾳ τε ἑκάστῳ καὶ κοινῇ πᾶσιν ἐναντιούμενος, καὶ βάλλεται πρὸς ἁπάντων εἰκότως ἀμυνομένων. a) ὡς ὑπὲρ οἰκείων ἐκγόνων, ὧν ἔτεκεν αὐτῶν ἡ ψυχὴ δογμάτων. Ἀλλὰ καὶ τρίτον προσυπογράφει χαρακτῆρα, φάσκων, Κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν κατοικήσει· μονονοὐκ ἄντικρυς ἐπιδεικνύμενος τὴν ἀντιπρόσωπον διαμάχην καὶ b) ἀντίστασιν αἰώνιον. Ἡ κυοφοροῦσα οὖν τὸν σοφιστὴν λόγον ψυχή, φησὶ τῷ λαλοῦντι πρὸς αὐτὴν ἐλέγχῳ, Σὺ θεὸς ὁ ἐπιδών με· ἴσον τῷ, σὺ ποιητὴς εἶ τῶν ἐμῶν c) βουλημάτων καὶ ἐκγόνων. Καὶ μήποτ' εἰκότως; ἐλευθέρων μὲν γὰρ καὶ ἀστῶν ὡς ἀληθῶς ψυχῶν, ὁ ἐλεύθερος καὶ ἐλευθεροποιὸς δημιουργός, δούλων δὲ δοῦλοι. Ἄγγελοι δ' οἰκέται θεοῦ, νομιζόμενοι πρὸς τῶν ἐν πόνοις καὶ δουλείαις ὑπαρχόντων θεοί. Διὰ τοῦτό, φησιν, ἐκάλεσε τὸ φρέαρ, Φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον. Ἀλλ' οὐκ ἔμελλες, ὦ ψυχὴ προκόπτουσα, καὶ τῇ τῶν ἐγκυκλίων ἐπιστήμῃ προπαιδευμάτων ἐμβαθύνουσα, καθάπερ διὰ κατόπτρου, τῆς παιδείας, τὸν αἴτιον τῆς ἐπιστήμης ἰδεῖν. Οἰκειότατος δὲ καὶ ὁ τοιούτου φρέατος τόπος ἐν μέσῳ Κάδδης καὶ Βαράδ, ἑρμηνεύεται δὲ Βαράδ μὲν, ἐν d) κοινοῖς, Κάδδης δὲ ἁγία· μεθόριος γὰρ ἁγίων καὶ βεβήλων ὁ ἐν προκοπαῖς, ἀποδιδράσκων μὲν τὰ φαῦλα, μήπω δ' ἱκανὸς ὢν τελείοις συμβιοῦν ἀγαθοῖς.

ΠΕΡΙ

z) Sic MS. Vat. Editi οὕτω. (Cod. A. οὕτως.)

a) Ὡς inserui ex MS. Vat.

b) Cuius ἀντίστασιν? forte e textu excidit τῶν δογμάτων, vel pro αἰώνιον reponendum ἐναντίων.

nibus. Hic etiam ipſe *ferit omnes* diſciplinarum ſectatores, tum ſingulis priuatim aduerſatus, tum in commune omnibus: et viciſſim *ab omnibus percutitur*, ſuas foeturas defendentibus, hoc eſt placita quae pariunt eorum animae. Tertia quoque nota adiicitur haec: *Contra faciem omnium fratrum ſuorum habitabit:* tantum non manifeſte oſtendens aduerſam dimicationem diſſidiumque perpetuum. Itaque anima quae ſophiſtam gerit in vtero, reſpondet redarguenti ſe: *Tu es Deus qui inſpexiſti me.* Ac ſic dicat: tu es autor meorum conſiliorum et partuum. Et merito: liberarum enim et vere ingenuarum animarum opifex liber et liberator eſt, ſerui vero ſeruarum. Angeli autem Dei famuli pro diis habentur ab his qui in ſeruitute detinentur et laboribus. Propterea huic puteo nomen indidit, *Puteus vbi coram vidi.* Sed fieri non poteſt, o anima proficiens, et liberalium diſciplinarum profunda penetrans, vt in eruditione tanquam in ſpeculo videas autorem ſcientiae. Commodus autem huic puteo locus eſt *Caddes inter et Barad:* interpretatur autem Barad, *In communibus*, Caddes vero, *ſancta:* nam qui proficit, eſt in ſacrorum profanorumque confinio, iam mala fugiens, ſed nondum idoneus cum bonis perfectis habere contubernium.

QVARE

c) Forſan melius *βϐλευμάτων καὶ ἔργων.*

d) MSS. Vat. et Coll. Nou. *κακοῖς*, ſed nil mutandum eſſe, liquet ex ſequentibus.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΜΕΤΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΩΝ,
ΚΑΙ ΩΝ ΕΝΕΚΑ ΜΕΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ.

QVARE QVORVNDAM
IN SCRIPTVRIS
MVTATA
SINT
NOMINA.

*) Ἐγένετο Ἀβραὰμ ἐτῶν ἐννενήκοντα ἐννέα, καὶ ὤφθη κύριος τῷ Ἀβραὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐγώ εἰμι θεὸς σός. Ὁ ἐννέα πρὸς τοῖς ἐννενήκοντα ἀριθμὸς, ἑκατοντάδος γείτων ἐςὶν, ᾗ τὸ αὐτομαθὲς ἐπέλαμψε γένος, Ἰσαὰκ, εὐπαθειῶν ἀρίςη χαρά, τοῦ γὰρ ἑκατονταετοῦ γίνεται. Ἔςι δὲ καὶ a) Λευιτικῆς φυλῆς ἱερεῦσιν ἀπαρχὴ διδομένη· δεκάτας γὰρ λαβόντες, ἀπὸ τούτων ὡς ἂν ἀπ' οἰκείων καρπῶν, ἑτέρας ἀπάρχονται b) ἑκατὸν λόγον περιεχούσας· c) καὶ προσκοπῆς μὲν γὰρ δεκὰς, ἑκατοντὰς δὲ τελειότητος σύμβολον· σπεύδει δὲ ὁ μέσος ἀεὶ πρὸς ἀκρότητα, φύσεως εὐμοιρίᾳ χρώμενος, ᾧ φησιν ὀφθῆναι τὸν τῶν ὅλων κύριον. Ἀλλὰ μὴ νομι-

*) Primus Dau. Hoeschelius opusculum hoc cum duobus aliis, ex Codice Augustano, in lucem edidit, cum in Turnebi editione desideraretur; nescio an ipsi visum, cum in nullis indiculis codicum Parisiensium, quos vidi, scribatur. Genuinum esse Philonis nostri foetum liquet tum ex materia et stylo, tum ex Euseb. Eccl. Hist. Lib. II. c. 18. πρὸς τούτοις ὁ περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται. Quod vero additur ab eodem, omnino mendosum; ἐν ᾧ φησὶ συντεταχέναι περὶ τῶν διαθηκῶν πρώτης καὶ δευτέρας. Scribe tu, πρῶτον καὶ δεύτερον· neque enim scripsit Noster de foedere primo et secundo, sed duplicem *de Pactis* librum; sicut testatur ipse, huius libelli p. 1052. (ed. Par.) τὸν δὲ περὶ διαθηκῶν σύμπαντα λόγον ἐν δυσὶν ἀναγέγραφα πράξεσι, melius συντάξεσι. Hieron. Lib. de Vir. Ill. *Quare quorundam in scripturis mutata sunt nomina*, quod a graeco eius interprete minus intellectum. Vertitur, περὶ τῶν ἐναλλαγεισῶν γραφῶν παρά τινων, sicque post eum Suidas. Citantur etiam hinc nonnulla a Iohanne Damasceno Sacr. Parall. p. 784. titulo, περὶ ὀνόματος θεοῦ,

Erat Abrahamus annorum nonaginta nouem: et visus est Dominus Abrahamo, dixitque ipsi, Ego sum Deus tuus. Numerus nonaginta nouem centenarii vicinus est, in quo genus a semetipso edoctum assulsit, Isaacus videlicet, iucunditatum optima laetitia; natus enim est patre iam centenario. Sunt etiam primitiae Leuiticae tribus sacerdotibus concessae: nam decimis acceptis, Leuitae ab his, tanquam a propriis fructibus alias offerunt, quae centesimam rationem continent. Etenim denarius quidem profectus, centenarius vero perfectionis nota est; medius autem semper ad perfectionem properat, naturae felicitate fretus, cui apparuisse ait totius vniuersitatis dominum. Verum

Θεῦ, sic vero citantur, *Φίλωνος· ἐκ τῶν ἐν ἐξόδῳ ζητημάτων*. Quae tamen scribuntur huius libelli p. 1045. &c. quae vt conferat monendus est lector. Hinc etiam depromuntur nonnulla a Iohanne Monacho inedito, titulo, *ἐκ τῶν μετονομαζομένων*, quae occurrent p. 1046. Alia etiam quamplurima ab eodem citantur *ἐκ τῶν μετονομαζομένων*, quae nec hic nec alibi apud Philonem occurrunt, vnde coniicere datur, partem huius libri desiderari. Continet mysticum Commentarium ad Gen. XVII. inde vero factus titulus, quod ex nominibus Abrahae et Sarae ansam arripiat de aliorum in scriptura nominum mutatione differendi. (Plurimis MSS. codicibus deest hicce tractatus, nec codices Moguntini Mediceiue eum habent. Hoeschelius primo edidit Francof. apud Wechel. 1587. in 8. Latine vertit Fed. Morellus, Paris. 1593. 8. dedicauitque Clementi VIII. Morelli versionem hinc inde mutatam retinuit Mangeius. P.)

a) Deesse videtur *ὑπό*. Vid. Gen. XVIII, 26.

b) Melius *ἑκατοστόν*. Vid. infra 1074.

c) Καὶ addidi ex MS. Coisl.

νομίσῃς, τοῖς σώματος ὀφθαλμοῖς γίνεσθαι τὴν προσβολήν· (οἱ μὲν γὰρ τὰ αἰσθητὰ μόνα ὁρῶσι, τὰ δ' αἰσθητὰ σύγκριτα, φθορᾶς ἀνάμεστα, τὸ δὲ θεῖον, ἀσύγκριτον, ἄφθαρτον) ἀλλὰ τὸ δεχόμενον τὴν θείαν φαντασίαν, τὸ τῆς ψυχῆς ἐστιν ὄμμα. Καὶ γὰρ ἄλλως, ὅσα μὲν οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ θεωροῦσι, συνεργῷ φωτὶ χρώμενοι καταλαμβάνουσιν, ὃ διαφέρει τοῦ θ' ὁρωμένου καὶ τοῦ ὁρῶντος· ὅσα δὲ ἡ ψυχή, αὐτὴ δι' ἑαυτῆς, ἄνευ τινὸς ἄλλου συμπράξεως· αὐτὰ γὰρ ἑαυτοῖς ἐστι φέγγος τὰ νοούμενα. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰς ἐπιστήμας διδασκόμεθα· ὁ γὰρ νοῦς τὸ ἄκλειστον καὶ ἀκοίμητον προσβαλὼν ὄμμα τοῖς δόγμασιν καὶ τοῖς θεωρήμασιν, εἶδεν αὐτὰ οὐ νόθῳ φωτί, γνησίῳ δὲ ὅπερ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξέλαμψεν. Ὅταν οὖν ἀκούσῃς, ὀφθέντα θεὸν ἀνθρώπῳ, τοῦτο γίνεσθαι νόει χωρὶς φωτὸς αἰσθητοῦ· νοήσει γὰρ τὸ νοητὸν εἰκὸς μόνον καταλαμβάνεσθαι. Πηγὴ δὲ τῆς καθαρωτάτης αὐγῆς, θεός ἐστιν· ὥσθ' ὅταν ἐπιφαίνηται ψυχῇ, τὰς ἀσκίους καὶ περιφανεστάτας ἀκτῖνας ἀνίσχει.

Μὴ μέντοι d) νομίσῃς τὸ ὄν, ὅ ἐστι πρὸς ἀλήθειαν ὄν, ὑπ' ἀνθρώπου τινὸς καταλαμβάνεσθαι. e) Ὁρᾷν γὰρ οὐδὲν ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν, ᾧ δυνησόμεθα ἐκεῖνο φαντασιωθῆναι, οὔτ' αἴσθησιν (αἰσθητὸν f) γὰρ οὐκ ἔστι) οὔτε ἰσχύν. Μωσῆς οὖν ὁ τῆς ἀειδοῦς φύσεως θεατὴς καὶ θεόπτης, (εἰς γὰρ τὸν g) γνόφον φασὶν αὐτὸν οἱ χρησμοὶ h) εἰσελθεῖν, τὴν ἀόρατον οὐσίαν αἰνιττόμενοι) πάντα διὰ πάντων ἐρευνήσας, ἐζήτει τὸν τριπόθητον καὶ i) μόνον τηλαυγῶς ἰδεῖν. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν εὕρισκεν, ἀλλ' οὐδὲ

d) Ita MSS. pro νοήσῃς. Mox ibid. ὅ ἐστι scribitur pro ὅπερ.

e) Melius forte ὄργανον.

f) Sic MSS. Coisl. et Coll. Nou. . Editi οὖν οὐκ ἦν.

g) Citantur haec a Iohanne Monach. inedito, tit. περὶ τοῦ ἀκα-

Verum! caue ne putes corporeis oculis visum: (siquidem hi perspiciunt tantummodo sensibilia; ea autem sunt concreta et corruptioni obnoxia; Deus autem neque compositus, neque corruptibilis.) Enimuero animi oculus est qui Deum percipit. Siquidem insuper quae soli vident oculi corporis, ea lucis vtentes subsidio percipiunt, quae quidem discrepat ab eo quod cernitur, et a facultate quae cernit: sed quae videt anima, ipsamet per se, sine alterius cuiusquam ministerio perspicit: nam quae mente percipiuntur ipsa sibi lucem inferunt. Atque hoc modo scientias comprehendimus: mentis enim acies quae nunquam clauditur nec sopitur, conuersa ad contemplationes et decreta, ea percipit non falso, sed genuino lumine, quod ab ipsamet emisit. Quoties igitur audiueris Deum ab homine visum, hoc fieri puta sine luce sensibili: siquidem par est, intelligibile sola tantum mente percipi. Fons autem purissimi splendoris Deus est: ita vt cum animum illustret, radios clarissimos, vmbra carentes emittat.

Iam vero ne inducas in animum, illud ens, quod quidem vere ens est, ab vllo homine posse comprehendi: quandoquidem nihil in nobis ipsis habemus quo illius notionem concipere possimus, nec sensum; (non enim est sensibile) nec facultatem. Quapropter Moses, inconspicabilis naturae spectator, Deique inspector, (aiunt enim scripturae ipsum *in caliginem ingressum fuisse;* ita subobscure inaspectabilem essentiam designantes) omnia vndiquaque scrutatus, expetendum

X 2 maxime

ἀκατάληπτον εἶναι θεόν. *Ἐκ τῶν μετονομαζομένων.* Ibid. post *ἀόρατον* additur *καὶ ἀσώματον.* Vide vero dicta supra ad lib. de Posterit. Cain. p. 258. Tom. II. ed. n.

h) Exod. XX, 21.

i) Ita citatus Ioh. *τὸ μόνον ἀγαθὸν ἰδεῖν μὴ ἰσχύσῃ.* Vnde liquet pro *εὕρισκεν* olim fuisse scriptum *ἴσχυεν.*

οὐδὲ ἐμφερῆ τινα ἰδέαν k) τῷ ἐλπιζομένῳ, τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων διδασκαλίαν ἀπογνοὺς, ἐπ' αὐτὸ καταφεύγει τὸ ζητούμενον, καὶ δεῖται, λέγων· l) ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν, γνωςῶς ἴδω σε. Καὶ m) ὅμως ἀμοιρεῖ τῆς προθέσεως· αὐταρκεςάτης δωρεᾶς τῷ n) θνητῷ ἀρίςῳ γένει νομισθείσης, τῆς μετὰ τὸ ὂν σωμάτων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων ἐπιςήμης. Λέγεται γὰρ, ὄψει τὰ ὀπίσω μου, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί σοι. Ὡς τῶν ἐπὶ μετὰ τὸ ὂν, σωμάτων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων, εἰς κατάληψιν ἐρχομένων, εἰ καὶ μὴ πάντα ἤδη καταλαμβάνεται, μόνου δ' ἐκείνου μὴ πεφυκότος ὁρᾶσθαι. o) Καὶ τί θαυμαςὸν, εἰ τὸ ὂν ἀνθρώποις ἀκατάληπτον, ὁπότε καὶ ὁ ἐν ἑκάςῳ νοῦς ἄγνωςος ἡμῖν ἐςι; Τίς ψυχῆς οὐσίαν εἶδεν; ἧς ἡ ἀδηλότης, μυρίας ἔριδας σοφιςαῖς ἐγέννησεν, ἐναντίας εἰσηγουμένοις γνώμας, ἢ καὶ ὅλοις γένεσιν ἀντιςατούσας. Ἦν οὖν ἀκόλουθον τὸ, μηδ' ὄνομα κύριον ἐπιφημισθῆναι δύνασθαι τῷ ὄντι p) πρὸς ἀλήθειαν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι φιλοπευςοῦντι πρὸς ἀλήθειαν τῷ προφήτῃ, τί τοῖς περὶ ὀνόματος αὐτοῦ ζητοῦσιν ἀποκριτέον, φησίν· pp) Ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ὤν· q) ἴσον τῷ, εἶναι πέφυκα, οὐ λέγεσθαι. Τοῦ δὲ μὴ παντάπασιν r) ἀφαιρῆσαι τὸ ἀνθρώπων γένος προσρήσεως τοῦ ἀρίςου, s) δίδωμι καταχρῆσθαι, ὡς ἂν ὀνόματι τῷ κυρίῳ, κύριος ὁ θεὸς τῶν τριῶν φύσεων, διδασκαλίας, t) ὁσιότητος, ἀσκήσεως· ὧν σύμβολα Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἀναγράφεται. Τοῦτο γάρ, φησιν,

k) Sic MSS. et Iohannes ibid. pro τῶν ἐλπιζομένων.

l) Exod. XXXIII, 13. et mox 23.

m) Ita ex Ioh. iam citato ſcribo pro ὁμοίως. Poſt προθέσεως additur ibid. τῷ μήτε πεφυκέναι ὁρᾶσθαι θεόν.

n) Melius θνητῶν. Vide conſimilia his ſupra p. 474. ed. Par.

o) Citantur haec a Ioh. Damaſc. in Sacr. Parall. p. 784. ſic, φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν ἐξόδῳ ζητημάτων. Item a Iohanne illo altero inedito, quisquis fuit. Ibid. pro ἀκατάληπτον Ioh. Dam. habet ἀκατονόμαςον.

p) Πρὸς ἀλήθειαν deeſt Ioh. Damaſc. et ſaluo ſenſu poteſt expungi.

maxime ſolumque illum (*Deum*) perſpicue cernere quaerebat. Cum vero nihil reperiſſet, ac ne ſpeciem quidem vllam quae referret id quod ſperabat, abiecta ſpe doctrinam eiusmodi percipiendi ab aliis, ad illud ipſum ſe recepit quod indagabat, atque hac vtitur precatione, *Oſtende mihi teipſum, vt plane et aperte videam te.* Attamen a propoſito ſuo excidit: cum donum ſufficiens mortalium praeſtantiſſimo humano generi reputetur, corporum ſimul et rerum infra Deum, ſcientia. Etenim dicitur: *Cernes poſteriora mea: facies vero mea non videbitur a te.* Quaſi ea corpora ſimul et res quae infra Deum ſunt, in comprehenſionem cadant, tametſi non omnia iam comprehendantur: cum illud ſolum cerni natura non poſſit. Ecquid autem mirum eſt, ſi, quod eſt, ab hominibus percipi nequit? quandoquidem mens quae in vnoquoque ineſt, incognita nobis eſt. Quis enim animi naturam nouit? cuius ignoratio ſexcentas contentiones apud Sophiſtas excitauit, dum contrarias inducunt ſententias ac totis generibus repugnantes. Vnde rationi conſentaneum erat, ne vllum quidem proprium nomen praedicari poſſe de eo quod reuera eſt. Nonne vides quid dicat Prophetae, ſtudioſe et vere percontanti, quidnam ipſius nomen inquirentibus reſpondendum eſſet? *Ego ſum qui ſum:* perinde ac ſi dixiſſet, natura mea eſt eſſe, non

 dici.

pp) Exod. III, 14.

q) Hinc emenda Ioh. Damaſc. vbi ſcribitur *εἷς ὤν*.

r) Scribe *ἀμοιρῆσαι*, et mox ibid. *ἀῤῥήτῳ*. Illud enim Dei epitheton magis loco conuenit. Ita enim infra, *ὅτι μὲν τὸ ὂν ἄῤῥητόν ἐστι.*

s) Ita MSS. pro *δίδωσιν*. Ibid. ſcribe ex margine *ὡς ἂν* pro *ὡς ἐν*.

t) Omnino repone *φύσεως*. Erat enim Iſaacus bonae indolis ſymbolum, doctrinae Abrahamus, exercitationis Iacobus. Ita noſter de Somn. p. 590. de Ioſeph. p. 526. de Praemiis p. 920.

φησιν, ὄνομα αἰώνιον, ὡς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι ἐξεταζόμενον, οὐκ ἐν τῷ πρὸ αἰῶνος· καὶ μνημόσυνον, ὃ τὸ πέραν μνήμης καὶ νοήσεως ἱστάμενον· καὶ πάλιν, γενεαῖς, οὐ φύσεσιν ἀγενήτοις. Καταχρήσεως γὰρ ὀνόματος θείου δεῖ τοῖς εἰς τὴν u) ὠνητὴν γένεσιν ἐλθοῦσιν· ἵν' εἰ καὶ μὴ πράγματι, ὀνόματι γοῦν προσερχόμενοι ἀρίστῳ, κατ' αὐτὸ κοσμῶνται. Δηλοῖ δὲ καὶ λόγιον ἐκ προσώπου θεσπισθὲν τοῦ τῶν ὅλων ἡγεμόνος, περὶ τοῦ μηδενὶ δεδηλῶσθαι x) ὄνομά τι αὐτοῦ κύριον· Τὸ ὄνομά μου y) οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς. Τοῦ γὰρ ὑπερβατοῦ μετατεθέντος, ἑξῆς ἂν τοιοῦτος εἴη λόγος· Ὄνομά μου τὸ κύριον οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ ἐν καταχρήσει, διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας. Οὕτω μέντοι τὸ ὂν ἄρρητόν ἐστι, ὥστε οὐδὲ αἱ ὑπηρετούμεναι δυνάμεις κύριον ὄνομα ἡμῖν λέγουσι. Μετὰ γοῦν τὴν πάλην, ἣν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ὁ ἀσκητὴς ἐπάλαισε, φησι τῷ z) ἀοράτῳ ἐπιστάτῃ· a) Ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἵνα τι τοῦτο ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; καὶ οὐ μηνύει τὸ ἴδιον καὶ κύριον. Ἀπόχρη γάρ, φησιν, ὠφελεῖσθαι καὶ τὰς ἐμὰς b) ὑφηγήσεις· τὰ δὲ γεννητῶν σύμβολα, ὀνόματα, μὴ ζήτει παρὰ φύσεσιν ἀφθάρτοις.

Μητ'

u) Mira hic Hoeschelii hallucinatio. Repone leui litterae mutatione θνητὴν vel γεννητήν. Cuius sexcenta apud nostrum occurrunt exempla. Mox in sequentibus, προσχρώμενοι forte scribendum pro προσερχόμενοι.

x) Ioh. Damasc. sic, τὸ ὄνομα αὐτοῦ κύριον. MSS. ὀνόματι, et sic scribo. Post κύριον autem sequuntur haec, tum in Ioh. Damasceno, tum in illo altero Iohanne, quae omnino e Philonis textu exciderunt, ὤφθην φησὶ, πρὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου &c. Quae ex auctoris argumento omnino sunt restituenda.

y) Additur in Iohanne iam citato κύριον. In textu biblico rectius scribitur κύριος, vt etiam a Theodoreto in Loc. Ex Philonis argumento malim scribere κύριος. Emenda ergo in sequentibus τὸ κύριον.

dici. Verum, ne plane genus humanum careret appellatione eius, quod optimum eſt, vt nomen proprium vobis vſurpandum concedo: *Deus: Deus* trium naturarum, doctrinae, ſanctitatis, exercitationis, quarum notas *Abrahamus; Iſaacus et Iacobus* prae ſe ferunt. *Hoc enim*, inquit, *nomen aeternum eſt*, quaſi in hoc aeuo noſtro annumeratum, non in illo quod anteceſſit ſecula: et *memoriale*, non quod vltra memoriam et intelligentiam erigitur: itemque quod generationibus conuenit, non naturis ortu carentibus. Nam vſurpatione nominis diuini iis opus eſt, qui ad non factam naturam veniunt, vt ſi minus ad rem, ad nomen ſaltem accedentes optimum, ſecundum illud ſe componant. Indicat etiam oraculum ex perſona editum rectoris vniuerſitatis, nemini Dominum fuiſſe nomine manifeſtatum: *Nomen meum non indicaui ipſis.* Etenim mutata orationis figura, talis eſſet deinceps ſermo: nomen mihi proprium non patefeci ipſis, ſed id quod abuſiue tantum vſurpatur, ob eas quas diximus cauſas. Adeo vero ineffabile eſt id quod vere eſt, vt ne virtutes quidem eius miniſtrae, proprium nomen ſuum nobis referant. Quocirca poſt luctam quam pro virtutis acquiſitione exercitator ſubierat, dixit inaſpectabili magiſtro, *Annuncia mihi nomen tuum.* Ille vero ſubiecit: *Eccurnam hoc interrogas tu nomen meum?* neque nomen proprium declarat. Sufficit enim, inquit, quod de vulgaribus meis appellationibus edocearis: verum nomina, quae ſunt notae rerum creatarum, ne quaeras apud immortales naturas.

z) Melius ἀῤῥήτῳ. Sic enim ſupra, οὕτω μέντοι τὸ ὂν ἄῤῥητον, quinetiam non agitur de Deo videndo, ſed de eius nomine enunciando.

a) Gen. XXXII, 29.

b) Ioh. Damaſc. εὐφημίας, et ſic legendum arbitror. In Cod. Coisl. ſcribitur, κατὰ τάς.

Μήτ᾽ οὖν διαπόρει, εἰ τὸ τῶν ὄντων c) πρεσβύτερον
13 ἄῤῥητον, ὁπότε ὁ λόγος αὐτοῦ κυρίῳ ὀνόματι d) οὐ ῥητὸς ἡμῖν· καὶ μὴν εἰ ἄῤῥητον, καὶ ἀπερινόητον. Ὥστε τὸ, e) ὤφθη κύριος τῷ Ἀβραάμ, λέγεσθαι ὑπονοητέον, οὐχ ὡς ἐπιλάμποντος καὶ ἐπιφαινομένου τοῦ παντὸς αἰτίου· τίς γὰρ ἀνθρώπειος νοῦς τὸ μέγεθος τῆς φαντασίας ἱκανὸς ἐστι χωρῆσαι; ἀλλ᾽ ὡς μιᾶς τῶν περὶ αὐτὸ δυνάμεων, τῆς βασιλικῆς, προφαινομένης· ἡ γὰρ κύριος πρόσρησις ἀρχῆς καὶ βασιλείας ἐστί. Νοῦς δὲ ἡμῶν ἡνίκα ἐχαλδάϊζε μετεωρολεσχῶν f) τῷ κόσμῳ, τὰς δραστηρίους τοῦ περιΐππεύων δυνάμεις, ὡς αἰτίας· γενόμενος δὲ μετανάστης ἀπὸ τοῦ Χαλδαϊκοῦ δόγματος, ἔγνω ἡνιοχούμενον καὶ κυβερνώμενον αὐτὸν ὑπὸ ἡγεμόνος, οὗ τῆς ἀρχῆς φαντασίαν ἔλαβε. Διὸ λέγεται, ὤφθη, οὐ τὸ ὄν, ἀλλὰ κύριος· οἷον, ἐφάνη ὁ βασιλεὺς, ἐξ ἀρχῆς μὲν ὤν, οὔπω δὲ τῇ ψυχῇ γνωριζόμενος· ἣ καὶ ὀψιμαθὴς μὲν, οὐ μὴν εἰσάπαν ἀμαθὴς διετέλεσεν, ἀλλ᾽ ἐφαντασιώθη τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν. Φανεὶς δ᾽ ὁ ἄρχων, ἔτι μᾶλλον εὐεργετεῖ τὸν g) ἀκροατὴν καὶ θεατὴν, φάσκων· ἐγώ εἰμι θεὸς σός. Τίνος γὰρ, εἴποιμι, οὐ θεὸς ὑπάρχεις, τῶνδε ὅσα εἰς γένεσιν ἦλθεν; ἀλλὰ διδάξει με ὁ ὑποφήτης αὐτοῦ λόγος, ὅτι οὐ περὶ τοῦ κόσμου νῦν λέγει, οὗ ὁ δημιουργὸς πάντως ἐστὶ καὶ θεὸς, ἀλλὰ περὶ ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἃς οὐ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας ἠξίωκε. Δικαιοῖ γὰρ τῶν μὲν φαύλων λέγεσθαι κύριος, καὶ δεσπότης, τῶν δ᾽ ἐν προκοπαῖς καὶ βελτιώσεσι, θεὸς, τῶν δ᾽ ἀρίστων καὶ τελειοτάτων, ἀμφότερον, κύριος ὁμοῦ καὶ θεός. Αὐτίκα γέτοι ἔσχατον ὅρον ἀσε-

βείας

c) Forsan πρεσβύτατον.

d) Sic vero Iohannes ibid. ἄῤῥητος ἡμῖν μένει καὶ ἀπερινόητος καὶ ἀκατάληπτος. Sequuntur apud eundem, quae forte e Philonis textu exciderunt, γνήσιον πόθον ἰδὼν ὁ πατὴρ καὶ σωτὴρ ἐλέησε, καὶ κράτος δοὺς τῇ τῆς ὄψεως προσβολῇ, τῆς ἑαυτοῦ θέας οὐκ ἐφθόνησε, καθ᾽ ὅσον οἷόν τε ἦν χωρῆσαι τὴν γεννητὴν φύσιν· οὐχὶ

τῆς

Ne igitur ambigas, an quod antiquius eſt iis rebus quae ſunt, ineffabile ſit: quandoquidem ipſius verbum nomine proprio non poteſt a nobis exprimi, porro ſi ineffabile eſt, ne mente quidem comprehenditur. Proinde illud (*Viſus eſt Dominus Abrahamo*) ita dici ſubintelligendum eſt, non quaſi eluceret et emicaret vniuerſitatis autor: (nam quae mens humana magnitudinem apprehenſionis eiusmodi valeat percipere?) ſed eo quod vna e potentiis, quae ipſum circumdant, regia videlicet, praefulgeret; etenim Domini apellatio regiae dignitatis imperatoriaeque maieſtatis eſt. Mens autem noſtra Chaldaica diſciplina inſtructa, ſublimiter agens de rebus in mundo, efficacium potentiarum, tanquam cauſarum erat cultrix; ſed ſimulatque a Chaldaico inſtituto, quaſi transfuga, migrauit, agnouit illum regi et gubernari a rectore, cuius principatum vidit. Ideoque dicitur, *Viſus eſt* (non is qui eſt) ſed *Dominus;* quod idem valet atque, *Viſus eſt rex,* ab initio quidem exiſtens, ſed animae nondum cognitus, quae quidem ſero eſt edocta, verum non in perpetuum indocilis perſtitit, ſed animaduertit regimen et principatum in mundi rebus. At cum princeps ipſe apparuit, maiore beneficio ſpectatorem affecit, *Ego ſum*, inquiens, *Deus tuus.* Eccuius vero rei, dicere poſſem ex omnibus iſtis, quae ortum habuere, Deus non exiſtis? Sed docebit me ratio interpres ipſius, eum nunc verba non facere de mundo, cuius opifex omnino et Deus eſt: verum de

 huma-

τῆς ὅ ἐϛιν, ἐμφαινέσης, ἀλλὰ τῆς ὅτι ἐϛίν. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἀμήχανον ὑφ᾽ ἑτέρε θεωρεῖσθαί τινος· διότι μόνῳ θέμις αὐτὸ (forte αὐτῷ) καθ᾽ ἑαυτὸ καταλαμβάνεσθαι.

e) Gen. XVII, 1.

f) Melius τὰ κόσμε. Ibid. mox pro περιἴππεύων, ſcribendum forte περιέπων, ſic infra lib. de Somn. p. 1147.

g) Ἀκροατὴν καὶ addidi ex MSS. Coll. Nou.

βείας ἱδρυσάμενος τὸν Φαραὼ, gg) κύριον καὶ θεὸν τȣ̃τον ȣ̓δέποτε προσεῖπεν ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸν σοφὸν Μωυσῆν. Λέγει γὰρ, h) Ἰδȣ̀ δίδωμί σε θεὸν Φαραώ· Κύριον δὲ ὠνόμασε πολλαχȣ̃ τῶν ὑπ' αὐτȣ̃ i) χρησθέντων. Αἰδεῖται δὲ τὰ τοιαῦτα, k) Τάδε λέγει κύριος· καὶ ἐν ἀρχῇ l) ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων, ἐγὼ κύριος, λάλησον Φαραὼ βασιλεῖ Αἰγύπτου, ὅσα ἐγὼ λαλῶ πρός σε. Καὶ Μωσῆς πρὸς αὐτόν· Ὅταν ἐξέλθω τὴν πόλιν, ἐκπετάσω τὰς χεῖρας πρὸς κύριον, καὶ αἱ φωναὶ παύσονται, καὶ ἡ χάλαζα, καὶ ὁ ὑετὸς οὐκ ἔσαι· ἵνα γνῷς, ὅτι κυρίου ἡ γῆ, οἱονεὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ καὶ γεώδης σύςασις καὶ σὺ, ὁ ἀγαλματοφορούμενος νοῦς, καὶ οἱ θεράποντές σου, οἱ κατὰ μέρος δορυφορȣ̃ντες λογισμοί. m) Ἐπίσαμαι γὰρ ὅτι ȣ̓δέπω πεφόβησθε τὸν κύριον· ἴσον τῷ, οὐ τὸν λεγόμενον ἄλλως, ἀλλὰ τὸν ὄντως ὄντα δεσπότην. n) Κύριος γὰρ γεννητὸς πρὸς ἀλήθειαν ȣ̓δεὶς, κἂν ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα εὐρύνας τὴν ἡγεμονίαν ἀνάψηται· μόνος δ' ὁ ἀγέννητος, ἀψευδῶς ἡγεμών· οὗ τὴν ἀρχὴν ὁ δεδιὼς καὶ καταπεπληγμένος, ἆθλον ὠφελιμώτατον αἱρεῖται, o) νȣθεσίας, τὸν δὲ ὀλίγωρον ἐκδέχεται πάντως οἰκτρὸς ὄλεθρος. Οὐκȣ̃ν κύριος ἀφρόνων ἐπιδέδεικται, τὸν ἄρχοντας ἐπανασεισάμενος οἰκεῖον φόβον· θεὸς δὲ βελτιȣμένων γράφεται, καθὼς καὶ νῦν, p) Ἐγώ εἰμι θεὸς σός· ἐγὼ θεός σȣ· αὐξάνȣ καὶ πληθύνȣ· τελείων δὲ ἀμφότερον, κύριος ὁμοῦ καὶ θεός· ὡς ἐν δέκα λόγοις, q) Ἐγὼ κύριος ὁ θεός σȣ· καὶ ἑτέρωθι κύριος ὁ θεὸς τῶν πατέρων r) ἡμῶν. Δικαιοῖ γὰρ τὸν μὲν φαῦλον, ὡς ὑπὸ κυρίȣ δεσπόζεσθαι, ἵν' εὐλαβȣ́μενος καὶ s) ςένων, ἐπικρεμάμενον ἔχῃ τὸν δεσποτικὸν φόβον·

gg) Κύριον καὶ ex auctoris argumento videtur redundare.

h) Exod. VII, 1.

i) Ita MSS. pro χρισθέντων, vſurpatur quoque vox iſta a Noſtro p. 1049.

k) Videntur nonnulla e textu excidiſſe, iſtud enim ἐν ἀρχῇ eſt forſan pars ſacri textus. Prov. VIII, 22. Iſai. LVI, 1. &c.

l) Exod. VI, 29.

humanis animis, quas non pari et eadem dignatus eſt cura. Aequum enim cenſet, vt improborum quidem dicatur dominus et herus: eorum autem qui proficiunt et emendantur, Deus: perfectiſſimorum vero et optimorum, vtrumque, hoc eſt, Dominus ſimul Deusque. Quocirca cum Pharaonem ſummum impietatis documentum poſuiſſet, Dominum Deumque ipſius nunquam ſe nominauit, ſed ſapientem Moſem: ait enim, *Ecce do te Deum Pharaoni*, Dominum porro ſaepe nuncupauit in multis ab ipſo diuinitus ſcriptorum locis. Proinde canuntur haec, *Haec dicit Dominus: et in initio: locutus eſt Dominus ad Moſen, dicens, ego Dominus; loquere ad Pharaonem Regem Aegypti, quae ego dico tibi*. Et Moſes Pharaonem alloquens: *Cum egreſſus vrbe fuero, expandam manus ad Dominum, et voces ceſſabunt, et grando, et pluuia non erit, vt noris quod terra Domini eſt:* (ſcilicet tota compages corporea et terrena) *Et tu;* hoc eſt mens, quae rerum geſtat ideas: *Et ſerui tui*; id eſt, cogitationes particulares ſatellitum munere fungentes, *noui enim vos nondum timere Dominum;* ſcilicet non eum, qui ſic vulgo vocatur, ſed eum, qui vere exiſtit Dominus. Dominus enim generatus ex rei veritate nullus eſt; tametſi ab extremis finibus ad extremas orbis terrarum partes principatum ſuum produxerit: ſed is ſolus, qui ortus initium nullum habet, vere princeps eſt; cuius imperii reuerentia qui percellitur, vtiliſſimum emendationis praemium refert, contemptorem vero miſerandum vtique exitium manet.

m) Exod. IX, 29.
n) Citantur haec a Ioh. Damaſc. in Sacr. Par. p. 434. ſic, *οἱ λεγόμενοι δεσπόται, δόξῃ μόνον οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὀνομάζονται. Κύριος γεννητός* &c.
o) Melius *νουθεσίαν*.
p) Gen. XVII, 1. et XXXV, 2.
q) Exod. XX, 2. Deutr. IV, 1.
r) Ita MSS. Coisl. et Coll. Nou. Editi *ὑμῶν*.
s) Forte *τρέμων*.

φόβον· τὸν δὲ προκόπτοντα, ὡς ὑπὸ θεȣ̃ εὐεργετεῖσθαι, ὅπως ταῖς εὐποιΐαις τελειότητος ἐφίκηται· τὸν δὲ τέλειον, καὶ ἡγεμονεύεσθαι ὡς ὑπὸ κυρίȣ, καὶ εὐεργετεῖσθαι ὡς ὑπὸ θεȣ̃. Διαμένει γὰρ οὗτος εἰσάπαν ἄτρεπτος· ἐκεῖνος δὲ πάντως ἐστιν ἄνθρωπος θεȣ̃. Δηλȣ̃ται δὲ τȣ̃το μάλισθ' ὡς ἐπὶ Μωϋσέως· t) Αὕτη γάρ, φησιν, ἡ εὐλογία ἣν εὐλόγησε Μωϋσῆς, u) ἄνθρωπος θεȣ̃. Ὦ παγκάλης καὶ ἱεροπρεπȣ̃ς ἀντιδόσεως ἀξιωθεὶς, θείας προνοίας ἀντιδȣ̃ναι ἑαυτόν. Ἀλλὰ μὴ νομίσῃς τὸν αὐτὸν τρόπον ἄνθρωπόν τε γίνεσθαι, καὶ ἄνθρωπον θεȣ̃· ἄνθρωπον μὲν γάρ, θεοῦ ὡς κτῆμα· ἄνθρωπον δὲ θεοῦ, ὡς αὔχημα καὶ ὠφέλημα. Εἰ δὲ βούλει διανοίας κλῆρον τὸν θεὸν ἔχειν, αὐτὸς πρότερον γενοῦ κλῆρος ἀξιόχρεως αὐτȣ̃· γενήσῃ δὲ, ἂν τοὺς w) χειροποιήτȣς καὶ ἑκουσίους ἅπαντας νόμους ἐκφύγῃς.

Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ἐκεῖνο προσῆκεν ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ, x) ἐγώ εἰμι θεὸς σός, λέγεται καταχρηστικῶς οὐ κυρίως. Τὸ γὰρ ὂν, ᾗ ὄν ἐστιν, οὐχὶ τῶν πρός τι· αὐτὸ γὰρ ἑαυτȣ̃ πλῆρες, καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ ἱκανόν, καὶ πρὸ τῆς τȣ̃ κόσμȣ γενέσεως, καὶ μετὰ τὴν γένεσιν τȣ̃ παντὸς, ἐν ὁμοίῳ. Ἄτρεπτον γὰρ καὶ ἀμετάβλητον, χρῇζον ἑτέρȣ τὸ παράπαν ȣ̓δενός· ὥστε αὐτȣ̃ μὲν εἶναι τὰ πάντα, μηδενὸς

t) Deutr. XXXIII, 1.

u) Vid. Lib. de Gig. p. 382. Tom. II. et de Confus. p. 332. Tom. III. ed. n.

manet. Nempe igitur insipientium Dominus comprobatus est, qui metum incutit dominationi congruum, Deus autem scribitur eorum qui proficiunt; vt hoc in loco, *Ego sum Deus tuus. Ego sum Deus tuus: Cresce et multiplica.* Porro vtrumque est perfectis, Dominus Deusque simul, vt in decem praeceptis, *Ego Dominus Deus tuus.* Et alibi: *Dominus Deus patrum nostrorum.* Etenim aequum putat, vt improbus herili dominatui subiiciatur, vt veritus et gemens, impendentem sibi habeat Domini timorem: proficiens vero quasi a Deo beneficiis afficiatur, vt beneficentia adiutus perfectionem assequatur: perfectus denique tanquam a Domino regatur et a Deo adiuuetur. Enimuero hic immutabilis vsquequaque permanet: ille autem omnino Dei homo est. Atque hoc in Mose potissimum declaratur, his verbis: *Haec enim*, inquit, *benedictio est qua benedixit Moses, homo Dei.* O quam praeclara et sacra remuneratione donatus est, qui diuina prouidentia seipsum rependit: verum ne existimes eodem modo hominem fieri et hominem Dei: hominem enim esse, tanquam Dei possessionem arguit: hominem vero Dei, vt ab ipso elatum et adiutum. Quod si velis Deum pro mentis tuae sorte possidere, vide vt prius sors fias Deo digna et idonea: fies autem, si modo leges omnes manu exaratas et voluntarias effugeris.

Atenim neque istud ignorare par est, quod haec verba, *Ego sum Deus tuus,* dicuntur abusiue, non proprie. Ens enim illud, quatenus est ens, non consistit in relatione: siquidem ipsum se ipso plenum est, ipsumque sibi sufficit, idemque perstat ante mundi ortum, et post vniuersitatis molitionem. Est enim immobile atque immutabile, nulla re altera plane indigens, ita vt ipsius quidem sint omnia, ipsum vero proprie nullius existat.

w) *Extraordinarias* leges, interpretatur LOESNER. in spec. lection. Philon. §. 6. P.

x) Gen. VII, 1.

μηδενὸς δὲ κυρίως αὐτό. Τῶν δὲ δυνάμεων ἃς ἔτεινε εἰς γένεσιν ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ συςαθέντος, ἐνίας συμβέβηκε λέγεσθαι y) ὡσανεὶ πρός τι τὴν βασιλικὴν, τὴν εὐεργετικήν· βασιλεὺς γάρ τινος, καὶ εὐεργέτης τινὸς, ἑτέρȣ πάντως βασιλευομένȣ καὶ εὐεργετουμένου. Ταύτων συγγενὴς ἐςι καὶ ἡ ποιητικὴ δύναμις, ἡ καλουμένη Θεός· διὰ γὰρ ταύτης τῆς δυνάμεως ἔθηκε τὰ πάντα, ὁ γεννήσας καὶ τεχνιτεύσας πατήρ· ὥςε τὸ, ἐγώ εἰμι Θεὸς σὸς, ἴσον ἐςὶ τῷ, ἐγώ εἰμι ποιητὴς καὶ δημιȣργός. Μεγίςη δὲ δωρεὰ τὸ αὐτȣ̃ λαχεῖν ἀρχιτέκτονα, ὃ καὶ σύμπας ὁ κόσμος ἔλαχε. z) Φαύλȣ μὲν γὰρ ψυχὴν ȣ̓ διέπλασεν· ἐχθρὸν γὰρ Θεῷ κακία· τὴν δὲ μέσην, a) ȣ̓ δι' ἑαυτȣ̃ μόνον, κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν· ἐπειδὴ κηρȣ̃ τρόπον ἔμελλεν αὐτὴ δέξασθαι καλȣ̃ τε καὶ αἰσχρȣ̃ διαφοράν. Διόπερ λέγεται, b) ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, ἵν' εἰ μὲν δέξηται φαῦλον τύπον, ἑτέρων φαίνηται δημιȣργημα· εἰ δὲ καλὸν, τȣ̃ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν c) μόνων τεχνίτȣ. Πάντως ȣ̓̃ν σπουδαῖος ἐκεῖνος ἐςιν, ᾧ φησιν, ἐγώ εἰμι Θεὸς σὸς, ποιητȣ̃ μόνου λαχὼν ἄνευ συμπράξεως ἑτέρων. Ἅμα μέντοι καὶ τὸ πολλαχȣ̃ κατασκευαζόμενον αὐτῷ δόγμα d) συνάγει, διδάσκων, ὅτι μόνων ἀγαθῶν καὶ σοφῶν δημιȣργός ἐςιν. Οὗτος δὲ πᾶς ὁ θίασος τὴν ἐκ τȣ̃ ἀφθόνȣ κτῆσιν ἑαυτὸν ἑκὼν ἀφῄρηται, ἀλλὰ καὶ τῶν σαρκὶ φίλων ὠλιγώρηκεν. Εὐέκται μὲν γὰρ καὶ σφριγῶντες ἀθληταὶ, τὸ δȣ̃λον ἐπιτετειχικότες ψυχῇ τὸ σῶμα· ὠχροὶ δὲ καὶ διερρυηκότες καὶ κατεσκελετευμένοι τρόπον τινὰ οἱ ἀπὸ παιδείας, ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι καὶ τȣ̀ς σωματικȣ̀ς τόνȣς προσκεκληρωκότες, καὶ εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, εἰς ἓν εἶδος τὸ τῆς ψυχῆς ἀναλυθέντες,

y) Lege potius, vocibus transpositis, πρός τι ὡσανεὶ βασιλικήν.

z) Forsan φαύλην.

a) His consimilia scribuntur supra p. 46. Tom. I. p. 96. 396. Tom. III. ed. n. et p. 460, 508, 512. ed. Par. pro μόνον, scribe vero μόνȣ.

exiſtat. Ex potentiis autem quas erga res creatas extendit, ob mundi conſeruationem, nonnulla ſunt ex relatiuorum numero, qualis eſt facultas regia et vis benefica. Rex enim alicuius rex eſt, et benefactor alicuius benefactor, cum alius ſit omnino qui regitur, et beneficio afficitur. Harum cognata eſt vis creatrix, quae Deus nominatur. Hac enim potentia conſtituit omnia is, qui genuit et fabricatus eſt pater; ita vt iſtud, *Ego ſum Deus tuus*, reſpondeat his verbis: Ego ſum effector et opifex. Maximum porro donum eſt eundem, quem vniuerſus orbis, habere architectum. Improbi enim animum non effinxit, ſiquidem prauitas Deo inimica eſt; mediam vero animam non per ſe tantum, vt ait ſanctiſſimus Moſes, quoniam ipſa honeſti turpisque diſcrimen, cerae inſtar, erat acceptura. Idcirco dicitur, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram:* vt, ſiquidem admitteret prauam effigiem, aliorum videretur opificium: ſin autem pulchram, eius eſſe conſtaret, qui pulchrorum ac bonorum tantum eſt artifex. Quare eximius omnino eſt is, cui dicit, *Ego ſum Deus tuus*, quippe qui effectorem Deum ſolum ſortitus eſt, absque aliorum ope. Praeterea vero ſententiam a ſe pleriſque in locis ſtabilitam confirmat, docens Deum eorum ſolum qui boni et ſapientes exiſtunt, opificem eſſe. Hic autem omnis coetus ſeipſum volens rerum externarum copioſa poſſeſſione fraudauit, quinetiam ea quae carni chara ſunt, contempſit. Nam habitiores et validiores pugiles, corpus ſeruum contra animum erigunt; pallidi vero, macilenti atque exangues quodammodo, diſciplinarum ſtudioſi, qui animi facultatibus corporeas etiam vires addicunt: et, ſi verum fatendum eſt, in vnam ſpeciem, animam ſcilicet, reſoluti, corporis expertes mente euaſerunt. Iure igitur labefa-

ctatur

b) Gen. I, 26.

c) Ita MS. Trin. pro μόνον. Sic infra μόνων ἀγαθῶν.

d) Melius εἰσάγει. Et in ſequentibus pro τὴν ἐκ τῦ ἀφθόνυ, repone τῶν ἐκτὸς ἀφθόνων.

τες, καὶ ἀσώματοι e) διανοίᾳ γεγονότες. Φθείρεται οὖν εἰκότως τὸ γεῶδες καὶ κατακλύζεται, ὅταν ὅλος δι᾽ ὅλων ὁ νοῦς εὐαρεστεῖν προέληται θεῷ· σπάνιον δὲ f) καὶ τὸ γένος, καὶ μόλις εὑρισκόμενον, πλὴν οὐκ ἀδύνατον γενέσθαι. Δηλοῖ δὲ τὸ χρησθὲν ἐπὶ τοῦ Ἐνὼχ λόγιον τόδε· g) εὐηρέστησε δὲ Ἐνὼχ τῷ θεῷ, καὶ οὐχ εὑρίσκετο. Ποῦ γὰρ σκεψάμενός τις εὕρῃ τἀγαθὸν τοῦτο; ποῖα πελάγη h) διαβαλών; τίνας νήσους, τίνας ἠπείρους ἐλθών, παρὰ βαρβάροις ἢ παρ᾽ Ἕλλησιν; Ἢ οὐχὶ καὶ μέχρι νῦν τῶν φιλοσοφίᾳ τετελεσμένων εἰσί τινες, οἳ λέγουσιν ἀνύπαρκτον εἶναι σοφίαν, ἐπειδὴ καὶ τὸν σοφόν· μηδένα γὰρ i) ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀνθρώπων γενέσεως ἄχρι τοῦ παρόντος βίου, κατὰ τὸ παντελὲς ἀνυπαίτιον νομισθῆναι· καὶ γὰρ ἀδύνατον εἶναι, θνητῷ σώματι ἐνδεδεμένον εἰσάπαν εὐδαιμονῆσαι. Ταῦτα δ᾽ εἰ μὲν ὀρθῶς λέγεται, σκεψόμεθα ἐν καιρῷ· νυνὶ δ᾽ ἀκολουθήσαντες τῷ λογίῳ, φήσομεν· ὅτι ἐστὶ μὲν ὑπαρκτὸν πρᾶγμα, σοφία, ἐστὶ δὲ καὶ, ὁ ἐραστὴς αὐτῆς, σοφός. Ὑπάρχων δ᾽ ὅμως, ἡμᾶς τοὺς φαύλους διαλέληθεν· ἀγαθὸν γὰρ οὐ k) θέλει κακῷ συνέρχεσθαι· διὰ τοῦτο λέγεται, l) οὐχ εὑρίσκετο ὁ εὐαρεστήσας τρόπος τῷ θεῷ ὡς ἂν δήπου ὑπαρκτὸς μὲν ὤν, ἀποκρυπτόμενος δὲ, καὶ τὴν εἰς ταὐτὸ σύνοδον ἡμῶν ἀποδιδράσκων, ἐπειδὴ καὶ μετατεθῆναι λέγεται· τὸ δ᾽ ἐστὶ, μεταναστῆναι καὶ μετοικίαν στείλασθαι τὴν ἀπὸ θνητοῦ βίου πρὸς τὸν ἀθάνατον.

Οὗτοι

e) Melius, vt opinor, διάνοιαι. Scilicet *incorporeae mentes facti*. Mox pro κατακλύζεται, reponere malim καταλύεται. Markland reponit κατεκλύσεται.

f) Forsan καὶ τοῦτο τό.

g) Gen. V, 34.

h) Ita MS. Coll. Nou. pro διαλαβών, et post hanc vocem desiderari videtur πρός.

ctatur et ſubmergitur quod terrenum eſt, cum mens tota Deo placere vsquequaque ſtatuit. Rarum vero iſtud genus hominum, et quod vix reperitur: neque tamen repertu impoſſibile. Id vero declarat oraculum de Henocho redditum, his verbis, *Placuit Henochus Deo: & non reperiebatur.* Vbi enim quis bonum iſtud indagans inueniat? quae maria tranans, quas penetrans inſulas, quas terrarum oras adiens? quasnam apud gentes, barbaras aut Graecas? Annon etiam hodie nonnulli nobiles in philoſophia viri extant, qui ſapientiam nusquam in rerum natura exiſtere cenſent, eo quod ne ſapiens quidem; quippe cum nemo a prima hominum origine ad hodiernum vsque diem omni ex parte reprehenſionis expers fuerit exiſtimatus; etenim impoſſibile eſſe, vt mortali corpori alligatus vsquequaque beatus euadat. Quae quidem num recte dicantur, ſuo loco et tempore videbimus; nunc vero oraculo aſſentientes aſſeremus, ſapientiam quidem in rerum natura exiſtere, et exiſtere quoque ſapientem eius amantem; qui tamen licet exiſtat, latet nos qui praui ſumus. Bonum ſiquidem cum malo congredi non vult; ideoque dicitur, *Non inueniebatur vir Deo placens.* Quod hic videlicet extare poſſit, ſed celetur, et concurſum hominum atque conuerſationem noſtram refugiat, ſiquidem translatus eſſe affirmatur: hoc vero eſt migrauiſſe, et profectionem ad immortalem vitam ab hac mortali paraſſe.

Tales

i) Citantur haec a Iohanne Monacho, titulo, *περὶ ἀναμαρτησίας.* Ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἀβὲλ, ſic· ἄγευστον παθῶν ἢ κακιῶν εὑρεῖν ψυχὴν σπανιώτατον· ἀδύνατον, ἀνυπαίτιον εὑρεῖν θνητῷ σώματι ἐνδεδυμένον. Sed ſcribe ἐνδεδεμένον, ex Philone.

k) Forte Φιλεῖ. Citantur vero haec etiam a Ioh. iam dicto, tit. *περὶ ἀπογνώσεως.*

l) Gen. V, 24.

Οὗτοι μὲν δὴ τὴν ἔνθεον μανίαν μανέντες, ἐξηγριώθησαν· ἕτεροι δ' εἰσὶν οἱ τῆς τιθασσοῦ καὶ ἡμέρου σοφίας ἑταῖροι· τούτοις καὶ εὐσέβεια διαφερόντως ἀσκεῖται, καὶ τὰ ἀνθρώπεια οὐχ ὑπερορᾶται. Μάρτυρες δὲ οἱ χρησμοί, ἐν οἷς λέγεται τῷ Ἀβραὰμ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, m) εὐαρεστήσεις ἐνώπιον ἐμοῦ· τοῦτο δ' ἐστί, μὴ n) μόνῳ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἔργοις, παρ' ἐμοὶ κριτῇ, ὡς ἐφόρῳ καὶ ἐπισκόπῳ. Τιμῶν γὰρ γονεῖς, ἢ πένητας ἐλεῶν, ἢ φίλους εὐεργετῶν, ἢ πατρίδος ὑπερασπίζων, ἢ τῶν κοινῶν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους δικαίων ἐπιμελούμενος, o) εὐαρεστεῖς μὲν πάντως τοῖς χρωμένοις, θεοῦ δ' ἐνώπιον εὐαρεστεῖς. Ἀκοιμήτῳ γὰρ ὀφθαλμῷ βλέπει πάντα, καὶ τὰ σπουδαῖα χάριτι ἐξαιρέτῳ πρὸς ἑαυτὸν καλεῖ καὶ ἀποδέχεται. Τοιγάρτοι καὶ ὁ ἀσκητὴς εὐχόμενος, ταὐτὸν ἀποδηλώσει φάσκων· p) ὁ θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου· καὶ προστίθησιν, ἐνώπιον αὐτοῦ· χάριν τοῦ γνῶναι τὴν πραγματικὴν διαφορὰν τοῦ θεῷ εὐαρεστεῖν, πρὸς τό, ἐνώπιον αὐτοῦ· τὸ μὲν γάρ, ἀμφότερα q) παρέχει, τὸ δέ, θάτερον μόνον. Οὕτω καὶ Μωσῆς ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς παραινεῖ, λέγων· r) τὸ εὐάρεστον ποιήσεις ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου· οἷον, τοιαῦτα πράττε, ἃ γενήσεται ἐπάξια τοῦ φανῆναι θεῷ, καὶ ἅπερ ἰδὼν ἀποδέξεται· ταῦτα δὲ καὶ εἰς τοὺς s) ὁμοίους εἴωθε χωρεῖν. Ἐντεῦθεν ὁρμηθείς, τήν τε σκηνὴν δυσὶ περιβόλων ὁρίοις συνύφαινε, μέσον ἀμφοῖν κάλυμμα θείς· ὅπως διακρίνηται τῶν εἴσω τὰ ἔξω. Καὶ τὴν νομοφυλακίδα ἱερὰν κιβωτὸν ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν ἐχρύσωσε. Καὶ τῷ μεγάλῳ ἱερεῖ διττὰς ἀνέδωκε στολάς, τὴν μὲν λινῆν ἔνδον, τὴν δὲ ποικίλην ἔξω, μετὰ τοῦ ποδήρους. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα, σύμβολα

ψυχῆς

m) Gen. XVII, 1.
n) MS. Trin. μόνον, et sic scribe.
o) Ioh. Damasc. a quo haec citantur, εὐαρεστήσεις.
p) Gen. XLVIII, 15.
q) Melius forsan περιέχει.
r) Deutr. XII, 28.

Tales ergo diuino quodam furore correpti, aſperiores ſunt facti: alii vero mitiorem ac leniorem amplexati ſunt ſapientiam; atque ab his quidem pietas eximie colitur, nec humana tamen deſpiciuntur. Huic rei fidem faciunt oracula, in quibus dicitur Abrahamo ex Dei perſona, *Gratus et placens ſis coram me:* hoc eſt non mihi tantum, verum etiam operibus meis, apud me iudicem, quaſi cenſorem et inſpectorem. Etenim dum parentes colis, aut pauperum miſereris, aut de amicis bene mereris, aut pugnas pro patria, aut communia hominum iura conſeruas, places dubio procul iis qui benignitate tua fruuntur, atque perplaces etiam coram Deo. Oculis enim nunquam ſopitis cernit omnia; et virtuti congruentia, gratia ſingulari ad ſe vocat, eaque admittit. Enimuero dum precatur exercitator hoc ipſum declarat: *Deus*, inquit, *cui placuerunt patres mei:* additque, *coram ipſo:* vt ſcias veram differentiam inter Deo placentem, et coram ipſo placentem; illud enim vtrumque continet, hoc vero alterum tantum. Sic etiam Moſes in exhortationibus ſuis admonet, cum ait; *Facies quod gratum et acceptum ſit in conſpectu Domini Dei tui:* hoc eſt, ea praeſta quae mereantur conſpici a Deo, et quae cum viderit, approbet: iſtaec autem tum intus tum extra pariter pura eſſe ſolent. Hinc exorſus, tentorium duobus ſpatiorum terminis contexuit; medio vtriſque inſerto integumento, vt exteriora ab interioribus ſecerneret. Itemque ſacram legum conſeruatricem arcam, auro intus et extra decorauit; magnoque pontifici duas tradidit tunicas, vnam ſcilicet interiorem ex lino, alteram extimam varie acu pictam cum toga talari. Etenim haec, aliaque eiusmodi, notae ſunt animae quae in parte interiori Deo ſe puram exhibet, externiſque in re-

a) Locus ſane mendoſus, et vt videtur mutilus. Forſan vero ſic emendari et ſuppleri poteſt ſententia, ταῦτα δὲ τοῖς εἴσω καὶ ἔξω ὁμοίως εἴωθε καθαρεύειν. Quae quidem cum ſequentibus bene conueniunt. Atque adeo ſic verto.

ψυχῆς ἐστι, καὶ τοῖς εἴσω πρὸς θεὸν ἁγνευούσης, καὶ ἐν τοῖς ἔξω πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ βίον καθαρευούσης. Εὐστόχως οὖν ἐκεῖνο πρὸς τὸν παλαιστὴν νικηφόρον ἐλέχθη, μέλλοντα τοῖς νικητηρίοις ἀναδεῖσθαι στεφάνοις. Τὸ γὰρ ἐπ' αὐτῷ κήρυγμα, τοιοῦτόν ἐστι· t) ἴσχυσας μετὰ θεοῦ καὶ μετὰ ἀνθρώπων u) δυνατῶς. Τὸ γὰρ καθ' x) ἑκατέραν τάξιν εὐδοκιμῆσαι, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀγένητον, καὶ τὴν πρὸς τὸ γεννώμενον, οὐ μικρᾶς ἐστι διανοίας, ἀλλ', εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, κόσμου καὶ θεοῦ y) μεθορίου. Συνόλως δὲ προσήκει τὸν ἀστεῖον ὀπαδὸν εἶναι θεοῦ· μέλει z) γὰρ τῷ πάντων ἡγεμόνι καὶ πατρὶ τοῦ γενομένου. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, ἱκανὸς ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ, καὶ a) φίλος μετὰ τὴν κόσμου γένεσιν, ὁ αὐτὸς ἔμεινεν, οὐ μεταβαλών; διὰ τί γοῦν ἐποίει τὰ μὴ ὄντα; ὅτι b) ἀγαθὸς καὶ φιλόδωρος ἦν. Εἶτ' οὐκ ἐφεψόμεθα οἱ δοῦλοι τῷ δεσπότῃ; c) θαυμάζοντες μὲν τὸν αἴτιον ὑπερφυῶς, τῆς δὲ καθ' αὐτοὺς φύσεως μὴ ὑπερορῶντες;

Εἰπὼν δὲ, εὐαρέστει ἐνώπιον ἐμοῦ, προσεπιλέγει, d) καὶ γίνου ἄμεμπτος, ἀκολουθίᾳ καὶ εἱρμῷ χρώμενος. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐγχείρει τοῖς καλοῖς, ἵνα εὐαρεστῇς· εἰ δὲ μὴ, τῶν γε ἁμαρτημάτων ἀπέχου, ἵνα μὴ τυγχάνῃς μέμψεως. Ὁ μὲν γὰρ κατορθῶν ἐπαινετὸς, ὁ δὲ μὴ ἀδικῶν, οὐ ψεκτός. Καὶ τὸ μὲν e) πρεσβυτικὸν ἆθλον κατορ-

κατορ-

t) Gen. XXXII, 28.

u) MS. Coll. Nou. δυνατὸς εἶ. Coisl. δυνατῷ σοι. Textus Bibl. δυνατὸς ἔσῃ. Videtur Philo scripsisse δυνατὸς εἶς. (Margo editor. δυνατός.)

x) Citantur haec a Iohanne Monacho, titulo περὶ συγγενῶν. Ibid. pro τάξιν scribitur ἑτέραν ἀξίαν.

y) Editi μεθόριον οὖσαν ὅλως. (Et in margine μεθορίου οὔσης.) Ita vero reposui fide dicti Iohannis.

z) Ita Iohannes pro δέ.

bus erga mundum vitamque adſpectabilem puritatem colit. Opportune igitur dictum eſt illud ad luctatorem victorem, victricium coronarum inſignia mox geſtaturum: praeconium enim de virtute ipſius, huiusmodi eſt, *inualuiſti cum Deo, et cum hominibus potens eris.* Etenim apud vtrumque probari, tam apud Deum qui ortus expers eſt, quam apud hominum genus, non exiguae mentis eſt; ſed eius potius, ſi verum dicendum eſt, quae inter mundum et Deum media ſit. Quinetiam omnino congruit virum bonum Dei comitem eſſe, ſiquidem vniuerſitatis rectori et parenti cura eſt operis ſui. Nam quis ignorat Deum vel ante mundi ortum, ſibi ipſi ſuffeciſſe? tum vero amicus poſt mundi molitionem idem permanens, nec mutatus; cur igitur quae non extabant faciebat? quia bonitate nimirum et benignitate praeſtabat; deinde nos ſerui Domini veſtigia non inſequemur, autorem quidem ſumma admiratione proſequentes, noſtram vero ipſorum naturam non prorſus deſpicientes? . . . . . .

Poſtea vero, cum dixiſſet, *Vide vt placeas coram me;* addit etiam, *Eſto irreprehenſus;* ſeriem et conſequutionem rerum adhibens. Aggredere ergo potius praeclara, vt placeas, ſin minus, ſaltem a peccatis abſtine, ne incurras in reprehenſionem; qui enim recte agit, laude dignus eſt, et qui neminem laedit, non eſt

 vitu-

a) Omnino redundat φίλος. Neque enim legitur in loco parallelo p.332. ſupra lin. 21.ed. n. Deeſt vero etiam apud Iohannem Monachum; ſane iſtam appellationem de Deo a Philone vſurpatam non memini: dele ergo φίλος.

b) Alludit ad celebre Platonis dictum in Timaeo p. 29. Vide Tom. I. pag. 14.

c) Additur in Ioh. Monacho εἰς καλοκαγαθίαν.

d) Gen. XVII, 1.

e) Scribe πρῶτον.

κατορθοῦσι πρόκειται, τὸ εὐάρεςον, τὸ δεύτερον δὲ, μὴ ἁμαρτάνουσι, τὸ ἄμεμπτον. Τάχα δὲ καὶ γενέσει τῇ θνητῇ τὸ μὴ f) διαμαρτάνειν, ἴσον καὶ τὸ αὐτὸ γράφεται τῷ κατορθοῦντι. g) Τίς γὰρ, ὡς ὁ Ἰὼβ φησι, καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, κἂν μία ἡμέρα ἐςὶν ἡ ζωή; h) Ἄπειρα μέν ἐςι τὰ καταῤῥυπαίνοντα τὴν ψυχὴν, ἅπερ ἐκνίψασθαι καὶ ἀπολούσασθαι παντελῶς, οὐκ ἔνεςιν. Ἀπολείπονται γὰρ ἐξ ἀνάγκης παντὶ θνητῷ συγγενεῖς i) κῆρες, ἃς λωφῆσαι μὲν εἰκὸς, ἀναιρεθῆναι δ' εἰσάπαν ἀδύνατον. Δίκαιον οὖν, ἢ φρόνιμον, ἢ σώφρονα, ἢ συνόλως ἀγαθὸν τέλειον ἐν πεφυρμένῳ βίῳ ζητεῖ τις; Στέργε, κἂν μὴ ἄδικον, ἢ μὴ ἄφρονα, ἢ k) μὴ ἀκόλαςον, ἢ μὴ δειλὸν, ἢ μὴ παντελῶς φαῦλον εὑρήσεις. Ἀγαπητοὶ γὰρ αἱ τῶν κακιῶν ἀποτροπαὶ, τῶν δ' ἀρετῶν ἡ παντελὴς κτῆσις ἀδύνατος ἀνθρώπῳ τῷ καθ' ἡμᾶς. Εὐλόγως οὖν ἔφη, l) γίνου ἄμεμπτος μέγα πλεονέκτημα πρὸς εὐδαίμονα βίον ὑπολαβὼν εἶναι, τὸ ἀναμάρτητον καὶ ἀνυπαίτιον. Τῷ δ' ᾑρημένῳ ζῇν τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ κλῆρον κατὰ διαθήκας ἀπολείψειν ὁμολογεῖ, τὸν ἁρμόζοντα δοῦναι μὲν θεῷ, λαβεῖν δὲ σοφῷ. Φησὶ γὰρ, m) θήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σου· n) διαθῆκαι δὲ ἐπ' ὠφελείᾳ γράφονται τῶν δωρεᾶς ἀξίων· ὥςε σύμβολον εἶναι διαθήκην χάριτος ἣν μέσην ἔθηκεν ὁ θεὸς ἑαυτοῦ τε ὀρέγοντος, καὶ ἀνθρώπου λαμβάνοντος. Ὑπερβολὴ δὲ εὐεργεσίας τοῦτό ἐςι, μὴ εἶναι θεοῦ καὶ ψυχῆς μέσον,

f) Forte διαμαρτάνον.

g) Hiob XIV, 4.

h) Haec quoque citantur a Ioh. Monacho, tit. περὶ ἀναμαρτησίας· ἐκ τῆς περὶ μετονομαζομένων. Ibid. pro ψυχὴν, scribitur ἡμῶν τὴν ζωήν.

i) Ioh. Monach. κηλῖδες. Ibid. etiam ὑπολωφῆσαι.

k) Μὴ restitui ex MSS. Coisl. et Vat. Mox ibid. pro ἀποτροπαὶ, nescio an melius reponitur ἀνατροπαὶ, sic infra, τίς καθαίρεσις ἡδονῆς; τίς ἐπιθυμίας ἀνατροπή;

vituperandus. Et primarium certe praemium recte agentibus proponitur, gratia apud Deum: secundarium vero non delinquentibus, reprehensionis fuga. Quinetiam fortasse in mortali genere non aberrare, idem plane est eandemque vim habet atque bene agere. *Ecquis enim est,* vt ait Iobus, *ab omni labe purus? tametsi vnius tantum dieculae eius vita sit.* Innumera quippe sunt quae animum inquinant, eaque penitus abstergere atque eluere vix licet. Enimuero cuiuis mortali remanent necessario cognatae maculae, quas quidem minui fas est, penitus vero deleri, impossibile. Quaeritne igitur aliquis in vita contaminata iustum, aut prudentem, aut sobrium, aut denique bonitate perfectum? Contentus esto, si non iniustum, aut insipientem, aut incontinentem, aut non omnino prauum repereris. Praeclarum enim quiddam est vitiorum fuga: sed virtutum integra possessio ab homine nobis simili acquiri non potest. Congruenter itaque rationi dixit, *Esto inculpatus*, magni ad vitae felicitatem momenti esse reputans culpa et reprehensione carere. Ei porro, qui sic vitam instituerit suam, pollicetur se haereditatem tabulis Testamenti relicturum, qualem Deum quidem dare deceat, sapientem vero adire. Sic enim loquitur: *Constituam Testamentum meum inter te et me.* Testamenta autem ad vtilitatem scribuntur eorum, qui munere digni sunt: vt signum sint gratiae, quam mediam statuit Deus, inter se qui largitur, et hominem qui fruitur. Eximia porro beneficentia est, quod nullum aliud medium interiectum sit

 inter

l) Gen. XVII, 1.

m) Gen. XVII, 2.

n) Notanter Philo hanc vocem de testamentis, non de pactis vsurpat. Id quod abunde liquet ex contextu. Iste proprius est sensus vocis, eumque sequitur D. Paulus, ad Ebr. c. IX. Licet LXX Interpretes vbique ברית per διαθήκην vertunt. Hesych. vtrumque sensum agnoscit v. διαθήκη. Vid. Hieron. in Galat. c. III.

ὅτι μὴ τὴν παρθένον χάριτα. Τὸν δὲ περὶ διαθηκῶν σύμπαντα λόγον, ἐν δυσὶν ἀναγέγραφα o) πράξεσι, p)καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παλινῳδεῖν, ἑκὼν ὑπερβαίνω, καὶ ἅμα μὴ βουλόμενος ἀπαρτᾷν τὰ συμφυὲς τῆς πραγματείας.

Λέγεται δὲ ἑξῆς, q) ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον· ἆρ' οὐκ ἔμελλεν r) ὑποσχέσεσι θείαις γνῶναί τε ἑαυτὸν καὶ τὴν τοῦ θνητοῦ γένους οὐδένειαν, καὶ πεσεῖν παρὰ τὸν ἑστῶτα, εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑπολήψεως, ἣν περὶ ἑαυτοῦ τε ἔσχε καὶ θεοῦ; Ὅτι ὁ μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ ἑστὼς, s) κινεῖ τὴν σύμπασαν στάσιν t) οὐ διὰ τῶν σκελῶν (οὐ γὰρ ἀνθρωπόμορφος) ἀλλὰ τὴν ἄτρεπτον καὶ ἀμετάβλητον u) ἐμφαίνουσαν. Ὁ δ' οὐδέποτε ἐν ταὐτῷ βεβαίως ἱδρυμένος, ἄλλοτε x) ἀλλοίας δέχεται μεταβολὰς, καὶ ὑποσκελιζόμενος, ὁ δυστυχὴς, (ὄλισθος γὰρ σύμπας ὁ βίος ἐστὶν αὐτῷ) μέγα πτῶμα πίπτει. Ἀλλ' ὁ μὲν ἄκων, y) ἀμαθὴς, ὁ δ' ἑκὼν, εὐάγωγος· οὐ χάριν καὶ ἐπὶ πρόσωπον πεσεῖν λέγεται, ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις, ἐπὶ τὸν λόγον, ἐπὶ τὸν νοῦν μονονοὺ βοῶν καὶ κεκραγὼς, ὅτι πέπτωκε μὲν αἴσθησις ἐξ αὑτῆς ἀδυνατοῦσα αἰσθάνεσθαι, εἰ μὴ προμήθεια τοῦ σωτῆρος ἀνεγερθείη πρὸς τὴν τῶν ὑποκειμένων σωμάτων ἀντίληψιν. Πέπτωκε δὲ καὶ ὁ λόγος, ἑρμηνεῦσαί τι τῶν z) ὄντων ἀδυνατῶν, εἰ μὴ διανοίξας τὸ στόμα καὶ τὴν γλῶσσαν ἀρθρώσας, ὁ τὸ φωνητήριον ὄργανον κατεσκευακὼς καὶ ἁρμοσάμενος, a) πλήξει τοὺς φθόγγους μουσικῶς. Πέπτωκε δὲ καὶ

o) Scribe συντάξεσι. Quod vero duos a se libros de pactis conscriptos narrat, hinc emendandus Euseb. Hist. Eccl. c. 18. ἐν ᾧ συντετάχέναι φησὶ περὶ διαθηκῶν πρώτης καὶ δευτέρας. Ibi scribo πρῶτον καὶ δεύτερον, neque enim de duobus testamentis scripsit; sic quoque a Nicephoro scriptum περὶ διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεύτερον.

p) Forsan ὃν ὑπέρ.

q) Gen. XVII, 3.

r) Quidni melius ὑφηγήσεσι vel ἄνευ ὑποσχέσεως θείας?

inter Deum et animum, praeter gratiam virginem. Verum de vniuerſa pactorum (*teſtamentorum*) ratione duos conſcripſi commentarios, ideoque ne eadem iterem, libens hoc praetereo, cum alioqui nolim propoſitae quaeſtionis ſeriem interrumpere.

Subiicitur autem deinceps, *Incidit Abrahamus in faciem ſuam.* Numquid non ex diuinis monitis cogniturus erat ſeipſum, et mortalis generis inanitatem, et procidere apud ſtantem, vt opinionis eius ſpecimen ederet, quam de ſe et de Deo habebat? Quod nimirum Deus, in eodem perſtans, moueat vniuerſam rerum compagem, non crurum opera (neque enim humana figura praeditus eſt) ſed immotam atque immutabilem eſſentiam ſignificans; homo autem nunquam in eodem gradu perſtans, varias ſubinde mutationes admittat: ac ſublapſus infelix (tota enim vita ipſius lapſus eſt) graui lapſu concidat. Verum qui inuitus id agit, indocilis eſt, qui vero ſponte, docilis, idcirco in *faciem ſuam procidiſſe* dicitur, hoc eſt, in ſenſus, in orationem, in mentem; tantum non clamans ac vociferans: cecidit quidem ſenſus, quippe qui per ſe ſentire non poſſet, niſi prouidentia *Dei* ſeruatoris excitaretur ad ſubiectorum corporum perceptionem. Cecidit etiam oratio, cum nequeat quicquam eorum, quae ſunt, explicare, niſi is, qui conſtruxit et formauit vocis organum, aperiens os, et linguae articulos effingens, ſonos concinne percuteret. Itemque rex animus concidit, perceptioni-

 bus

s) Sic reſtituenda videtur ſententia, *κινεῖ τὴν πᾶσαν σύστασιν.*

t) Οὐ *τὴν διὰ τῶν σκελῶν κίνησιν.* Markland.

u) Forte *ἐμφαίνων οὐσίαν.* Ita Markland.

x) Melius *ἄλλας*, vt alibi ſaepius.

y) Forſan *ἀστaθής.*

z) Forte *δεόντων.*

a) Melius *πλήξῃ.*

καὶ ὁ βασιλεὺς νοῦς, τὰς καταλήψεις ἀφῃρημένος, εἰ μὴ πάλιν αὐτὸν ἐγείρας ὁ ζωοπλάστης ἱδρύσαιτο, καὶ ἐνομματώσας ὀξυδερκέσι κόραις, b) ἀγάγοι πρὸς τὴν τῶν ἀσωμάτων θέαν πραγμάτων.

Ἀγάμενος οὖν τὸν αὐτὸν ἀποδιδράσκοντα bb) τρόπον, καὶ ἑκούσιον πτῶμα πίπτοντα, διὰ τὴν ὁμολογίαν ἣν ὡμολόγησε περὶ τοῦ Ὄντος, ὅτι πρὸς ἀλήθειαν ἑστὼς ἓν ἦν ἄρα, τῶν μετ' αὐτὸ τροπὰς καὶ μεταβολὰς c) παντοίων ἐνδεχομένων, ἐνηχεῖ τε καὶ λόγου μεταδίδωσι, φάσκων, κἀγὼ, ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ. Τοῦτο δὲ τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν· εἴδη μὲν διαθήκης ἐστὶ πάμπολλα, χάριτας καὶ δωρεὰς τοῖς ἀξίοις ἀπονέμοντα· τὸ δ' ἀνώτατον γένος διαθηκῶν, αὐτός ἐγώ εἰμι. Δείξας γὰρ ἑαυτὸν, ὡς ἐνῆν δειχθῆναι τὸν ἄδεικτον, διὰ τοῦ φάναι, d) κἀγώ, ἐπιλέγει, ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου· ἡ πασῶν χαρίτων ἀρχή τε καὶ πηγὴ, αὐτός εἰμι ἐγώ. Τοῖς μὲν γὰρ δι' ἑτέρων τὰς εὐεργεσίας εἴωθε προτείνειν ὁ θεὸς γῆς, ὕδατος, ἀέρος, ἡλίου, σελήνης, οὐρανοῦ, δυνάμεων ἄλλων ἀσωμάτων· τοῖς δὲ δι' ἑαυτοῦ μόνου, κλῆρον ἀποφήνας τῶν λαμβανόντων ἑαυτὸν, οὓς εὐθέως καὶ προσρήσεως ἑτέρας ἠξίωσε. Λέγεται γὰρ, ὅτι οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου Ἀβράμ, ἀλλ' ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἀβραάμ. Ἔνιοι μὲν οὖν τῶν φιλαπεχθημόνων, καὶ μώμους ἀεὶ τοῖς ἀμώμοις προσάπτειν ἐθελόντων, οὐ σώμασι μᾶλλον ἢ πράγμασι, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον πολεμούντων τοῖς ἱεροῖς, πάνθ' ὅσα μὴ τὸ e) εὐπρεπὲς ἐν λόγῳ διασώσειν δοκεῖ, σύμβολα φύσεως τῆς ἀεὶ κρύπτεσθαι φιλούσης ὑπάρχοντα, μετὰ ἀκριβοῦς ἐρεύνης φαυλίσαντες, ἐπὶ διαβολῇ προφέρουσι, διαφερόντως δὲ τὰς τῶν ὀνομάτων μεταθέσεις. Καὶ πρώην ἤκουσα χλευάζοντος καὶ κατακερτομοῦντος ἀνδρὸς ἀθέου καὶ ἀσεβοῦς, ὃς ἐτόλμα λέγειν· μεγάλαι δὴ καὶ ὑπερβάλλουσαι δωρεαὶ, ἃς φησι

Μωσῆς

b) Melius ἀνάγοι.

bb) Forsan τρόπον τινά.

c) Scribe παντοίας, sc. μεταβολὰς, vel πάντων.

bus suis orbatus, nisi denuo excitatum animantium fictor erigeret, et acie pupillarum acutissima instructum, adduceret ad rerum corporis expertium contemplationem.

Amplexus itaque hunc eundem in fugam se dantem, et spontaneo casu concidentem, ob confessionem, quam de Deo enunciarat, vnum scilicet esse re vera stans, cum caetera post ipsum omnia conuersiones ac mutationes admittant, ipsum alloqui dignatus, haec inculcat dicens: *Et ego, ecce pactum meum tecum.* Quorum verborum mens est haec: species quidem testamentorum sunt plurimae, quae gratias et munera dignis conferunt; verum summum testamentorum genus, ipse ego sum. Nam cum indicasset se (quantum fas est eum qui ostendi nequit) tum cum diceret, *Ego sum*, subiicit, *Ecce Testamentum meum*: omnium gratiarum principium et fons ipse ego sum. Etenim Deus nonnullis beneficia per alios largiri solet; per terram, aquam, aerem, solem, lunam, coelum, itemque potentias corporis expertes; quibusdam vero per solum semetipsum, dum sese haereditatem accipientium declarat, quos statim alia dignatus est appellatione. Dicitur enim, *Non vltra vocabitur nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham.* Sunt vero quidam rixarum amantes, quique reprehendere semper cupide student, quae reprehensione carent, non magis in corporibus, quam in rebus, et bellum irreconciliabile sacris indicunt: dum pleraque omnia quae non videntur decorum conseruare in oratione, (quoniam notae sunt naturae occultari solitae) post accuratam indaginem calumniantes, traducunt, potissimum vero nominum mutationes. Haud ita pridem audiui impium et irreligiosum quendam virum, cauillantem et deridentem, ausum dicere: magna vero ampla

d) Gen. XVII, 4. 5.

e) Forte ἐμφανές. Item ἀποσκάζων.

Μωσῆς τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων ὀρέγειν, στοιχείου προσθήκῃ, τοῦ ἑνὸς Ἄλφα f) στοιχείῳ περιττεύει, καὶ πάλιν ἑτέρᾳ προσθεὶς τὸ Ῥῶ, θαυμαστὴν ἡλίκην ἔδοξεν εὐεργεσίαν παρεσχῆσθαι. Τὴν δὲ Ἀβραὰμ γυναῖκα Σάραν, Σάῤῥαν ὠνόμασε, δὶς τὸ Ῥῶ παραλαβών· καὶ ὅσα ὁμοιότροπα συνείρων ἀπνευστὶ καὶ ἐπισαρκάζων ἅμα διεξήει. Τῆς μὲν φρενοβλαβείας οὖν οὐκ εἰς μακρὰν ἔδωκε τὴν ἁρμόζουσαν δίκην· ἀπὸ γὰρ μικρᾶς καὶ τῆς τυχούσης προφάσεως, ἐπ' ἀγχόνην ᾖξεν· ἵν' ὁ μιαρὸς καὶ δυσκάθαρτος μηδὲ καθαρῷ θανάτῳ τελευτήσῃ.

Δικαίως δ' ἂν ἡμεῖς, ὑπὲρ τοῦ μὴ καὶ ἕτερον τοῖς αὐτοῖς ἁλῶναι, τὰς ὑπονοίας g) ἐκκόψαιμεν, φυσιολογοῦντες καὶ ἀποδεικνύντες τὰ λεγόμενα h) ταῦτα, τὰ πάσης ἐπάξια σπουδῆς. Οὐ γράμματα ἄφωνα ἢ φωνήεντα, ἢ συνόλως ῥήματα καὶ ὀνόματα χαρίζεται ὁ
13 Θεός· ὁπότε καὶ γεννήσας i) φυτά τε αὖ καὶ ζῶα, ἐκάλεσεν ὡς πρὸς ἡγεμόνα τὸν ἄνθρωπον, ὃς k) ἐκ πάντων δι' ἐπιστήμην ἐχώρισεν· ἵν' ἑκάστοις τὰ οἰκεῖα ὀνόματα θῆται. l) Πάντα γάρ, φησιν, ὃ ἂν ἐκάλεσεν ὁ Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα τοῦ κληθέντος ἦν· εἶθ' ὅπου οὐδὲ τὰς ὁλοκλήρους θέσεις τῶν ὀνομάτων ὁ Θεὸς ἠξίωσεν ἐπιφημίζειν, ἐπιτρέψας ἀνδρὶ σοφῷ, τῷ γένους ἀνθρώπων ἀρχηγέτῃ, τὸ ἔργον, ὑπουργεῖν ἄξιον, ὅτι μέρη τῶν ὀνομάτων ἢ συλλαβὰς ἢ γράμματα, οὐ φωνήεντα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄφωνα, αὐτὸς προσετίθει καὶ μεθήρμοζε, καὶ ταῦτ' ἐπὶ προφάσει δωρεᾶς καὶ ὑπερβαλλούσης εὐεργεσίας; Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, χαρακτῆρες δυνάμεών εἰσι, βραχεῖς μεγάλων, αἰσθητοὶ νοητῶν, φανεροὶ ἀδήλων· αἱ δὲ δυνάμεις, ἐν δόγμασιν ἀρίστοις, ἐν ἀ-

ψευδέσι

f) Sic sententiam hanc restituit Ier. Markland, προσθήκῃ (sic in casu recto) τοῦ ἑνὸς ἄλφα στοιχείου περιττοῦ, καὶ πάλιν ἑτέρᾳ προσθήκῃ, atque adeo sic verto.

g) Forte deest κακάς.

h) Melius scribitur ταῦτα ἀπάσης.

pla et egregia ſunt munera, quae Moſes aſſerit vniuerſitatis rectorem praebere: vnius elementi ſuperflui A. augmentum, atque iterum adiectio altera R. literae, mirum quantum videntur contuliſſe beneficium. Siquidem Abrahami coniugem Saram, nuncupauit Sarram, bis R. vſurpans. Haec et eiusmodi alia contexens continenter, et amare ſimul iocans, diſſerebat. Atqui is certe dignas veſaniae ſuae poenas non multo poſt luit; quandoquidem vulgari et leui de cauſa ad reſtim redactus eſt, vt ſceleſtus et impurus impura nece conficeretur.

Ergo recte nos, ne quispiam alius eiusdem criminis reus fiat, ſuſpiciones et notiones prauas excinderemus, interiorum dictorum naturam indagantes, eaque demonſtrantes, omni ſtudio atque attentione digna. Non literas mutas, aut vocales, aut omnino verba et nomina largitur Deus; ſiquidem cum produxiſſet ſtirpes atque animantes, eas ad hominem, tanquam ad ducem et rectorem, vocauit, qui horum omnium ſcientiam aſſecutus fuerat, vt ſingulis propria daret nomina. *Omne enim, inquit, quod vocauit Adam, ipſum eſt nomen eius.* Ergo cum integras nominum impoſitiones Deus vſurpare dignatus non ſit, eo negotio commiſſo viro ſapientis generis humani antiſtiti, an aequum eſt, ſuſpicari ipſum particulas nominum, aut ſyllabas, aut literulas, non vocales tantum, ſed et mutas adiunxiſſe et adnexuiſſe atque haec muneris et ſingularis alicuius beneficii praetextu? id certe factum dici non poteſt. Enimuero iſtiusmodi notae ſunt potentiarum, tenues magnarum, ſenſibiles intelligibilium, perſpicuae ignotarum. Iſtae autem potentiae in ſententiis praeſtantiſſimis, in veris et probis opinionibus,

i) Non liquet ex textu S. Gen. II, 19. nomina plantis fuiſſe impoſita ab Adamo. Nec diffitendum tamen ſingularem plantarum cognitionem Adamo tribui ab anonymo auctore apud Suidam v. Ἀδάμ.

k) Forte καὶ πάντων δι ἐπιϛήμης ἐχώρησε.

l) Melius πᾶν, ſicut in textu S.

ψευδέσι καὶ καθαραῖς ὑπολήψεσιν, ἐν m) ψυχαῖς βελτίοσιν ἐξετάζονται. Τὸν δὲ ἔλεγχον λαμβάνειν εὐμαρές, τὴν ἀρχὴν ποιησαμένοις ἀπὸ τοῦ νυνὶ μετονομασθέντος· n) Ἀβρὰμ γὰρ ἑρμηνεύεται μετέωρος πατήρ· Ἀβραὰμ δὲ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχῦς· ᾗ δὲ διαφέρει ταῦτ᾽ ἀλλήλων, εἰσόμεθα σαφέςερον, ἐπειδὰν τὸ δηλούμενον ἀφ᾽ ἑκατέρου πρότερον o) ἀναγνῶμεν. Μετέωρον τοίνυν ἀλληγοροῦντές φαμεν, τὸν ἀπὸ γῆς ἑαυτὸν εἰς ὕψος αἴροντα, καὶ ἐπισκοποῦντα τὰ μετάρσια, μετεωροπόλον τε καὶ p) μετεωρολογικὸν· ἐρευνῶντα τί ἡλίου μέγεθος, τίνες αὐτῦ φοραὶ, πῶς τὰς ἐτησίυς ὥρας διανέμει προσιὼν καὶ ἐξαναχωρῶν πάλιν, ἰσοταχέσι ταῖς ἀνακυκλήσεσι· καὶ σελήνης περὶ φωτισμῶν, χηματισμῶν, μειώσεως, αὐξήσεως, καὶ τῶν ἄλλων ἀςέρων κινήσεως, q) ἀπλανῦς τε καὶ πεπλανημένης. Ἡ γὰρ τύτων ἐξέτασις, ὐκ ἀφυῦς, καὶ ἀγόνυ ψυχῆς ἐςι, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς μάλιςα εὐφυῦς, καὶ δυναμένης ὁλόκληρα καὶ τέλεια γεννᾷν ἔγγονα. Διὸ καὶ τὸν r) μετεωρολογικὸν, Πατέρα εἶπεν· ὅτι ὐκ ἄγονος σοφίας. Τὰ μὲν οὖν τῦ Ἀβρὰμ σύμβολα ὕτως ἀκριβῦται· τὰ δὲ τῦ Ἀβραὰμ, ὡς ὑποδείξομεν. Ἦν δὲ τρία, πατὴρ, καὶ ἐκλεκτὸς, καὶ ἠχοῦς· φαμὲν δὲ τὴν μὲν ἠχὼ, τὸν προφορικὸν εἶναι λόγον· (τῦ γὰρ ζώου s) ἠχεῖον ὄργανόν ἐςι τὸ φωνητήριον.) Τούτου δὲ πατέρα τὸν νῦν· ἀπὸ γὰρ διανοίας, ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς, φέρεται τὸ τοῦ λόγου νᾶμα· ἐκλεκτὸν δὲ, τὸν τοῦ σοφοῦ· ὅ, τι γὰρ ἄριςον, ἐν τύτῳ. Κατὰ μὲν οὖν τὺς προτέρους χαρακτῆρας, ὁ φιλομαθὴς καὶ μετεωρολέσχης t) ἐσκιαγραφεῖτο, κατὰ δὲ τὺς ἀρτίως ὑποτυπωθέντας, ὁ φιλόσοφος, μᾶλλον δ᾽ ὁ σοφὸς,

m) Scribe ψυχῆς βελτιώσεσιν.

n) Huc respicit Clem. Alex. Strom. V. p. 648. Origenes quoque alterum etymi membrum respicit Lib. V. cont. Cels. p. 262. Vbi tamen pro ἠχύσης ex Philone reponendum ἠχῦς. Vid. Euseb. praep. euang. L. IX. c. 6. Ambros. de Abrah. L. I. c. 4. Hieron. Comm. in Galat. c. IV. et supra de Gigant. p. 382. Tom. II. ed. n.

nibus, et in animarum emendationibus conſpiciuntur. Cuius rei indicium accipere perfacile eſt, ſi initium duxerimus ab hoc cuius modo nomen eſt immutatum. Etenim Abram exponitur, *pater ſublimis*. Abraham autem, *pater electus ſoni*. Qua vero in re haec diſcrepent a ſe inuicem, clarius tum cognoſcemus, ſi prius vtriusque interpretationis vim aperuerimus. Quocirca ſublimem allegorice interpretantes, eum aſſerimus eſſe, qui ſe ipſum a terra in altum extollit, ſublimiaque obſeruat, in eorumque contemplatione ac diſputatione occupatur, tum ſcrutatur quae ſit magnitudo ſolis, quaenam eius conuerſiones, quomodo anni tempeſtates ſuo ad nos acceſſu et receſſu efficiat, aequali velocitate curſus ſuos conficiens: itemque de lunae illuminationibus, formis, diminutione, incremento, deque aliarum ſtellarum curſu et motu anquirit, tam fixarum, quam errantium. Talium enim rerum inueſtigatio, non rudis ac ſterilis animae eſt, ſed maxime ingenuae ac docilis, et quae integros ac perfectos foetus poſſit edere. Idcirco meteororum peritum patrem dixit, quia non infoecundus eſt ſapientiae. Sic igitur notae nominis Abrami accurate expenduntur, Abrahami vero, eo quo mox ſubindicabimus modo. Hoc autem tria continebantur, *pater, electus, ſoni*. Quare dicimus ſonum iſtum eſſe ore prolatam orationem, (ſiquidem animantis reſonans inſtrumentum eſt vox.) Huius vero *parentem* appellamus mentem: nam a mente tanquam a fonte flumen orationis profunditur. Electam vero mentem *dicimus*, quia ſapientis eſt: quod enim praeſtantiſſimum eſt, in hoc ineſt. Ergo prioribus quidem notis diſcendi ſtudioſus,

o) Forte *ἀνοίγωμεν*.
p) Forte *μετεωρολέσχην*.
q) Reponendum videtur *ἀπλανῶν τε καὶ πεπλανημένων*.
r) Vid. not. p) praeced.
s) Forſan *ἠχεῖν*.
t) Ita ſcribo ex MSS., Editi *ἐσκιογραφεῖτο*.

φὸς, ἐδηλοῦτο. Μηκέτ᾽ οὖν ὀνομάτων ἀλλαγὴν ὑπολάβῃς χαρίζεσθαι τὸ θεῖον, ἀλλὰ διὰ συμβόλων ἠθῶν ἐπανόρθωσιν. Τὸν γὰρ πραγματευόμενον τὰ περὶ φύσεως οὐρανοῦ πρότερον, ὃν μαθηματικὸν ἔνιοι προσαγορεύουσιν, ἐπὶ τὴν μετουσίαν καλέσας ἀρετῆς, σοφὸν καὶ ἀπέδειξε καὶ ὠνόμασεν· ἐπιφημίσας τὸν μεταχαραχθέντα τρόπον, ὡς μὲν Ἑβραῖοι εἴποιεν ἄν, Ἀβραάμ, ὡς δ᾽ ἂν Ἕλληνες, πατέρα ἐκλεκτὸν ἤχους. Τίνος γάρ, φησιν, ἕνεκα χορείας καὶ περιόδους ἀστέρων ἐρευνᾷς, καὶ τοσοῦτον ἀπὸ γῆς ἄνω πρὸς αἰθέρα πεπήδηκας; ἆρ᾽ ἵνα αὐτὸ μόνον τὰ ἐκεῖ περιεργάσῃ; καὶ τίς ἐκ τῆς τοσαύτης περιεργίας γένοιτ᾽ ἂν ὠφέλεια; τίς καθαίρεσις ἡδονῆς; τίς ἐπιθυμίας ἀνατροπή; τίς λύπης ἢ φόβου κατάλυσις; ποία παθῶν, ἃ κλονεῖ καὶ συγχεῖ τὴν ψυχήν, ἐκτομή; Καθάπερ γὰρ δένδρων οὐδὲν ὄφελος, εἰ μὴ καρπῶν οἰστικὰ γένοιτο· τὸν αὐτὸν u) δὲ τρόπον οὐδὲν φυσιολογίας, εἰ μὴ μέλλοι κτῆσιν ἀρετῆς ἐνεγκεῖν· ὁ γὰρ καρπὸς αὐτῆς οὗτός ἐστι. Διὸ καὶ τῶν πάλαι τινὲς ἀγρῷ τὸν κατὰ φιλοσοφίαν x) ἀπεικάσαντες λόγον, φυτοῖς μὲν ἐξωμοίωσαν τὸ φυσικὸν μέρος· αἱμασιαῖς δὲ καὶ περιβόλοις τὸ λογικόν, καρπῷ δὲ τὸ ἠθικὸν y) ἀπολαβόντες καὶ τὰ ἐν κύκλῳ τείχη, φυλακῆς ἕνεκα τοῦ καρποῦ, κατεσκευάσθαι πρὸς τῶν ἐχόντων, καὶ τὰ φυτὰ δεδημιουργῆσθαι γενέσεως καρποῦ χάριν. Οὕτως οὖν ἔφασαν, καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ δεῖν τήν τε φυσικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπὶ τὴν ἠθικὴν ἀναφέρεσθαι, ὑφ᾽ ἧς βελτιοῦται τὸ ἦθος, κτήσεως ὁμοῦ καὶ χρήσεως ἀρετῆς ἐφιέμενον. Τοιαῦτα ἐδιδάχθημεν περὶ τοῦ λόγῳ μὲν μετονομασθέντος, ἔργῳ δὲ μεταβαλόντος ἀπὸ φυσιολογίας πρὸς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν, καὶ μεταναστάντος ἀπὸ τῆς περὶ τὸν κόσμον θεωρίας πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπιστήμην· ἐξ ἧς εὐσέβειαν, κτημάτων τὸ κάλλιστον, ἐκτήσατο.

Τὰ

u) Melius δή.

x) Ita Zeno apud Laertium L. VII. §. 40. Huc referri etiam poteſt Sextus Empir. L. VII. contra Mathemat.

ſus, rerumque ſublimium contemplator adumbratur, his vero poſterioribus philoſophus vel potius ſapiens declarabatur. Noli itaque ſupponere Deum mutationem nominum impertiri, ſed morum potius emendationem per ſigna *myſtica*. Enimuero eum qui prius de natura coeli exquirebat, (quem mathematicum vocant nonnulli) ad virtutis participationem accerſitum ſapientem et reddidit et nuncupauit: hunc ſic transformatum, Hebraica quidem lingua, *Abraham* appellans, Graeca vero, *Patrem electum vocis*. Nam qua de cauſa, inquit, orbes et ambitus ſtellarum perquirens, tantum te a terra, ſurſum ad coelum inſiliendo, extuliſti? numquid vt curioſe quae illic ſunt tantummodo inſpiceres? Ecquaenam vero vtilitas ex eiusmodi curioſitate exoriri poterat? quae voluptatis expugnatio? quae cupiditatis cohibitio? quae doloris timorisue amotio? quae affectionum, quibus anima perturbatur et ſubuertitur, exciſio? Etenim veluti arborum vtilitas eſt nulla, niſi fructus producant; eodem plane modo naturae cognitionis vſus eſt nullus, niſi virtutis poſſeſſionem comparatura ſit: is enim eſt phyſiologiae fructus. Quocirca quidam e veteribus vniuerſam rationem philoſophicam agro ſimilem eſſe voluerunt: ac ſtirpibus quidem naturalem partem compararunt: ſentibus autem et ſepibus, eam, quae in diſſerendo conſiſtit: fructui vero moralem: murorum ſeptum ad fructum conſeruandum conſtructum eſſe a poſſeſſoribus exiſtimantes, et ſtirpes à natura fuiſſe productas fructus procreandi gratia. Sic itaque pronunciauerunt et in philoſophia quoque, naturalem et logicam commentationem ad ethicam, qua mores componuntur, eſſe referendam ab eo, qui poſſeſſionem vſumque virtutis expetat. Atque haec ſunt quae edocti ſumus de eo (*Abraham*), qui verbo quidem nomen permutauit, re ipſa vero traductus eſt a naturali philoſophia ad moralem, et a contemplatione eorum quae in mundo ſunt, ad effectoris cognitionem commigrauit, ex qua pietatem, poſſeſſionum omnium praeſtantiſſimam, ſibi comparauit. Iam

y) Scribe ὑπολαβόντες.

Τὰ δὲ περὶ τῆς γυναικὸς αὐτῦ Σάρας, νῦν ἑρμηνευτέον· καὶ γὰρ αὐτὴ μετονομάζεται εἰς Σάῤῥαν, κατὰ τὴν τῦ ἑνὸς ςοιχείε πρόσθεσιν, τῦ Ῥῶ. Τὰ μὲν οὖν ὀνόματα ταῦτα, τὰ δὲ τυγχάνοντα μηνυτέον. Ἑρμηνεύεται Σάρα μὲν, ἀρχή μυ. Σάῤῥα δὲ, ἄρχουσα· τὸ μὲν ὖν πρότερον εἰδικῆς σύμβολον αρετῆς ἐςι, τὸ δ' ὕςερον γενικῆς. Ὅσῳ δὲ z) γένος εἴδυς διαφέρει κατὰ τὸ ἔλαττον, τοσύτῳ τὸ δεύτερον ὄνομα τῦ προτέρυ· τὸ μὲν γὰρ εἶδος καὶ βραχὺ καὶ φθαρτὸν, τὸ δὲ γένος πολύ τε αὖ καὶ ἄφθαρτον. Βύλεται δὲ ὁ θεὸς ἀντὶ μικρῶν καὶ φθαρτῶν μεγάλα καὶ ἀθάνατα χαρίζεσθαι, καὶ ἐμπρεπὲς αὐτῷ τὸ ἔργον. Ἡ μὲν a) ἐν τῷ σπυδαίῳ φρόνησις, αὐτῦ μόνου ἐςὶν ἀρχὴ, καὶ ὐκ ἂν ἁμάρτοι ὁ ἔχων, εἰ λέγει, ἀρχή μυ ἐςὶν ἡ ἐν ἐμοὶ φρόνησις. Ἡ δὲ ταύτην τυπώσασα, ἡ γενικὴ φρόνησις, ὐκ ἔτι τῦ δεῖνός ἐςιν ἀρχὴ, ἀλλ' αὐτὸ τῦτο ἀρχή. Τοιγαρῦν ἐκείνη μὲν ἡ ἐν εἴδει, τῷ ἔχοντι συμφθαρήσεται, ἡ δὲ σφραγῖδος τρόπον αὐτὴν τυπώσασα, παντὸς ἀπηλλαγμένη θνητῦ, διατελέσει πρὸς αἰῶνα ἄφθαρτος. Οὕτω καὶ τῶν τεχνῶν αἱ μὲν ἐν εἴδει συναπόλλυνται τοῖς κτησαμένοις, γεωμέτραις, γραμματικοῖς, μυσικοῖς· αἱ δὲ γενικαὶ μένυσιν ἀνώλεθροι. Προσυπογράφει δὲ ἀναδιδάσκων ἐν ταὐτῷ, ὅτι καὶ πᾶσα ἀρετὴ βασιλίς ἐςι, καὶ ἄρχυσα, καὶ ἡγεμονεύυσα τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων.

Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰακὼβ μετονομάζεσθαι συμβέβηκεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ, ὐκ ἀπὸ σκοπῦ· διὰ τί; ὅτι ὁ μὲν Ἰακὼβ πτερνιςὴς, ὁ δὲ Ἰσραὴλ ὁρῶν τὸν θεὸν καλεῖται. Πτερνιςῦ μὲν ὖν ἔργον ἀσκοῦντος ἀρετὴν, τὰς βάσεις τοῦ πάθους αἷς ἐφίδρυται, καὶ εἴ τι ὀχυρὸν ἱδρυμένον ἐν αὐταῖς, κινεῖν, καὶ σαλεύειν, καὶ ἀνατρέπειν. Ταῦτα δὲ οὐ δίχα ἀγωνίας b) ἀπονητὶ φιλεῖ γίνεσθαι· ἀλλ'

ἐπειδὰν

z) Potius γένυς εἶδος.

Iam vero quae ad coniugem ipſius Saram pertinent, nobis dicenda ſunt, quoniam ipſius quoque nomen Sarae mutatum eſt in Sarram, adiectione vnius elementi R. Huiusmodi ergo ſunt nomina, quae vero his ſignificantur, ſunt explicanda. Exponitur quidem Sara, *principatus meus,* Sarra autem, *princeps ſeu Domina:* primum ergo ſpecialis virtutis indicium eſt; ſecundum vero generalis: quantum porro genus a ſpecie praeſtantia differt, tantum poſterius nomen priore praeſtat. Etenim ſpecies exiguum quid et corruptibile eſt, genus autem late patet et immortale eſt. Atqui Deus pro puſillis et corruptibilibus, magna et immortalia vult impertiri, idque opus eſt illi congruum. Prudentia quidem certe quae in viro probo ineſt, ipſius ſolius eſt principatus, atque haud aberraret ea praeditus, ſi diceret, principatus meus eſt prudentia in me ſita. Verum generalis prudentia, quae illam format et effingit, non amplius huius aut illius principatus, ſed imperium merum. Quapropter illa quae ſpecialis eſt, ſimul cum ea praedito perit, haec vero, quae ſigilli inſtar illam effingit, omnis eſt expers mortalitatis, et aeterna in omne aeuum permanebit. Sic etiam in artibus, eae quae ſpeciales ſunt, pereunt, vna cum artificibus, cum geometris, grammaticis, muſicis; generales autem *artes* interitus exſortes conſiſtunt. Rurſus vero eadem propoſitione inſuper docet, omnem virtutem, reginam, principem et rectricem eſſe rerum in vita.

Iacobi etiam nomen mutatum eſt in Iſraelem: nec abs re; cur ita? Iacob quidem eſt qui impetit calcibus, ſupplantator: Iſrael vero vocatur, *Deum videns.* Quare ſupplantatoris, qui virtutem colit, munus eſt, affectionis baſes, quibus inſidet, et ſi quicquam firmum ac ſtabile in ipſis eſt, mouere, concutere ac diruere. Iſtud por-

a) Forte deeſt *οὖν.*

b) Scribe *καὶ ἀκόυετι.*

ἐπειδάν τις τοὺς φρονήσεως ἄθλους διαθλῶν, γυμνάζηταί τε τὰ τῆς ψυχῆς γυμνάσματα, καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ τραχηλίζοντας αὐτὴν λογισμοὺς, παλαίῃ. Τοῦ δὲ τὸν θεὸν ὁρῶντος, τὸ μὴ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀστεφάνωτον ἐξελθεῖν, ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῇ νίκῃ βραβεῖα ἄρασθαι. Τίς δ' ἂν εὐανθέστερος c) καὶ ἐπιτηδειότερος πλέκοιτο νικηφόρῳ ψυχῇ στέφανος, ἢ δι' οὗ τὸν Ὄντα δυνήσεται θεωρεῖν ὀξυδερκῶς; Καλόν γε ἀσκητικῇ ψυχῇ πρόκειται τὸ ἆθλον, ἐνομματωθῆναι πρὸς τὴν τοῦ μόνου θέας ἀξίου τηλαυγῆ κατανόησιν.

Ἄξιον δὲ ἀπορῆσαι, διὰ τί ὁ μὲν Ἀβραὰμ, ἀφ' οὗ μετωνομάσθη, τῆς αὐτῆς προσρήσεως ἀξιοῦται, μηκέτι καλούμενος ὀνόματι τῷ προτέρῳ· ὁ δὲ Ἰακὼβ προσρηθεὶς Ἰσραὴλ, οὐδὲν ἧττον αὖθις πάλιν Ἰακὼβ ἐπὶ πλεῖον ὀνομάζεται. Λεκτέον οὖν, ὅτι καὶ ταῦτα χαρακτῆρές εἰσιν, οἷς ἡ διδακτὴ τῆς d) ἀσκητικῆς ἀρετῆς διαφέρει. Ὁ μὲν γὰρ διδασκαλίᾳ βελτιωθεὶς, εὐμοίρου λαχὼν φύσεως, ἢ περιποιεῖ τὸ ἄληστον αὐτῷ διὰ συνεργοῦ μνήμης, μόνῃ χρῆται· ὧν ἔμαθεν ἀπρὶξ ἐπειλημμένος καὶ βεβαίως περιεχόμενος. Ὁ δ' ἀσκητὴς, ἐπειδὰν γυμνάσηται συντόνως, διαπνεῖ πάλιν καὶ e) ὑπανίεται, συλλεγόμενος καὶ ἀνακτώμενος τὴν ἐκ τοῦ πονεῖν f) τετρυμμένην δύναμιν, καθάπερ καὶ οἱ τὰ σώματα ἀλειφόμενοι· καὶ γὰρ οὗτοι περὶ τὴν ἄσκησιν καμόντες, ὡς μὴ κατὰ τὸ παντελὲς αὐτοῖς ἀπορραγεῖεν αἱ δυνάμεις, διὰ τὸ σφοδρὸν καὶ σύντονον τῆς ἀθλήσεως, ἔλαιον ἐπιχέουσιν. Εἶθ' ὁ μὲν διδαχθεὶς ἀθανάτῳ χρώμενος ὑποβολεῖ, τὴν ὠφέλειαν ἔναυλον καὶ ἀθάνατον ἔχει, μὴ τρεπόμενος· ὁ δὲ ἀσκητὴς καὶ τὸ ἑκούσιον ἔχων αὐτὸ μόνον, καὶ τοῦτο γυμνάζων καὶ συγκροτῶν, ἵνα τὸ οἰκεῖον

c) Καὶ MS. Coll. Nou. pro ἢ in Editis.

d) Scribe ἀσκητῆς.

e) Forsan ὑπανίσταται.

ro non ſine contentione et labore conſueuit fieri: ſed tum demum cum quis prudentiae certamina aggreſſus, animae exercitationibus exercet ſe, et cum ratiocinationibus aduerſantibus et ipſam cruciantibus, luctatur. Verum Deum videntis proprium eſt, e ſacro certamine non egredi, priusquam coronetur, ſed victoriae praemia reportare. Quaenam autem floridior aptiorue corona victrici animae necti poſſet, quam illa per quam Deum acute valeat cernere? Praeclarum igitur animae virtuti operam danti praemium proponitur, vt oculata fiat ad perſpicacem perceptionem eius, quod ſolum contemplatione dignum eſt.

Dignum autem quaeſitu eſt, cur Abrahamus quidem, ex quo tempore nomen permutauit, hac eadem appellatione ſemper honoretur, nec amplius priori nomine nuncupetur: Iacobus vero cognominatus Iſrael, nihilominus ipſe rurſus Iacobus deinceps ſaepius appelletur. Itaque dicendum eſt, quod hae ſint notae quibus virtus quae docetur, differt ab ea quae exercitatione comparatur. Nam qui doctrina melior factus eſt, felicem nactus naturam, quae memoriae adiuuantis beneficio, quod obliuione deleri nequit ſibi parat, eam ſolam ad vſum adhibet: quae ſemel didicit, mordicus tenens et firme apprehendens. Exercitator autem, vbi vehementer ſe exercuerit, reſpirat ac paulatim remittit ſe, vt robur labore conſumptum colligat et recuperet, ſicut ii quorum corpora vnguntur: etenim hi exercitatione feſſi, ne plane vires ipſos deficiant ob vehementem certaminis contentionem, oleo ſe perfundunt. Praeterea ab immortali doctus monitore, commoditatem recentem et immortalem retinet, nusquam mutatus; exercitator autem ſua tantum voluntate ad agendum impellitur, in eoque ſe exercet, vt affectum mortali familiarem transmutet, tam-

f) Melius τετρυμένην, vel τετρυωμένην. Vid. Heſych. τετρυωμένως.

κεῖον πάθος τῷ γεννητῷ μεταβάλῃ, κἂν τελεωθῇ, καμὼν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπάνεισι γένος. Τλητικώτερος g) μὲν γὰρ οὗτος, εὐτυχέστερος δ' ἐκεῖνος· ὁ μὲν γὰρ χρῆται διδασκάλῳ ἑτέρῳ· ὁ δ' ἐξ ἑαυτοῦ ζητεῖ τε καὶ σκέπτεται καὶ πολυπραγμονεῖ, μετὰ σπουδῆς ἐρευνῶν τὰ φύσεως, ἀδιαστάτῳ h) χρώμενα καὶ συνεχεῖ πόνῳ. Διὰ τοῦτο τὸν μὲν Ἀβραάμ, ἐπειδὴ μένειν ἔμελλεν ἐν ὁμοίῳ, μετωνόμασεν ὁ ἄτρεπτος θεός, ἵν' ὑπὸ τοῦ ἑστῶτος καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος, τὸ μέλλον στήσεσθαι παγίως ἱδρυθῇ· τὸν δὲ Ἰακώβ, ἄγγελος, ὑπηρέτης τοῦ θεοῦ λόγος· ἵν' ὁμολογηθῇ, μηδὲν εἶναι τῶν μετὰ τὸ ὂν, ἀκλινοῦς καὶ ἀρρεποῦς αἴτιον βεβαιότητος, * * i) ἀλλ' ἁρμονίας τῆς ὡς ἐν ὀργάνῳ μουσικῷ περιεχούσης ἐπιτάσεις καὶ ἀνέσεις φθόγγων, πρὸς τὴν τοῦ μέλους ἔντεχνον κρᾶσιν.

Ἀλλὰ τριῶν ὄντων τοῦ γένους ἀρχηγετῶν, οἱ μὲν ἄκροι μετωνομάσθησαν, Ἀβραάμ τε καὶ Ἰακὼβ, ὁ δὲ μέσος Ἰσαὰκ, τῆς αὐτῆς ἔλαχεν εἰσαεὶ προσρήσεως. Διὰ τί; ὅτι ἡ μὲν διδακτὴ ἀρετὴ καὶ k) ἀσκητικὴ δέχονται τὰ πρὸς βελτίωσιν· ἐφίεται γὰρ δὴ ὁ μὲν διδασκόμενος, ἐπιστήμης ὧν ἀγνοεῖ, ὁ δὲ ἀσκήσει χρώμενος, στεφάνων καὶ τῶν προκειμένων ἄθλων, φιλοπόνῳ καὶ φιλοθεάμονι ψυχῇ. Τὸ δ' αὐτοδίδακτον καὶ αὐτομαθὲς γένος, ἅτε φύσει μᾶλλον ἢ ἐπιτηδεύσει συνιστάμενον, ἐξ ἀρχῆς l) ἴσον καὶ τέλειον καὶ ἄρτιον ἠνέχθη, μηδενὸς m) ἐνδέοντος τῶν εἰς πλήρωσιν ἀριθμοῦ. Ἀλλ' οὐχ ὁ τῶν τοῦ σώματος ἐπιτηδείων προστάτης Ἰωσήφ, ἀλλάττει γὰρ τοὔνομα, n) Ψονθομφανὴχ ὑπὸ τοῦ τῆς

χώρας

g) Melius μὲν ἄρ.

h) MS. Coisl. ad marg. χρώμενος, et ſic legendum coniicio.

i) Nonnulla hic videntur deeſſe, vel ſcribendum ἀλλὰ καί.

k) Melius ἀσκητή, v. ſupra.

etſi perfectionem aſſequutus fuerit, feſſus tamen ad priſtinum genus ſe recipit. Hic enim magis eſt laboris patiens, ille vero fortunatior exiſtit: prior enim doctoris alterius opera vtitur: alter ex ſeipſo quaerit et conſiderat, et indagat curioſe, ſummoque ſtudio naturae ſcrutatur arcana, indeſinente atque aſſiduo labore ſuſcepto et exantlato. Idcirco Deus immutabilis Abrahamo qui in eodem ſtatu permanſurus erat, nomen mutauit, vt quod ſtabile futurum erat, ab eo qui firmus perſtat, atque in iisdem eodemque modo permanet, fixum confirmaretur. Iacobo autem angelus, Dei miniſter verbum, aliud nomen indidit, vt in confeſſo ſit et exploratum, nihil plane eſſe, ex iis quae ſunt infra Deum poſita, immotae firmaeque ſtabilitatis cauſam * * ſed harmoniae eius, quae velut in muſico inſtrumento, intenſiones ac remiſſiones ſonorum continet, ad artificioſam concentus temperationem.

Verum cum tres ſint generis autores, extremi duo Abrahamus et Iacobus nomen mutarunt, medius vero Iſaacus eandem ſemper retinuit appellationem. Cur ita? eo quod virtus quae tum doctrina tum exercitatione comparatur, profectum et emendationem admittit; nam is qui docetur, ſcientiam appetit eorum quae ignorat: ſed is qui exercitatur, coronas et praemia petit, quae proponuntur animae laboris patienti et ſpectandi cupidae. Iam vero a ſemetipſo edoctum genus, quaſi natura potius quam ſtudio ſic factum, par perfectum et integrum ab initio inductum eſt, atque omnibus ſuis numeris abſolutum. Non idem Ioſepho vſu venit, qui rebus corpori neceſſariis praefectus fuit; hic enim nomine mutato Pſonthomphanech a gentis rege cognominatus eſt. Id autem quam rationem habeat, explicandum eſt. Ioſeph

l) Quidni ὅσιον?

m) Forte ἐνδέον.

n) Sic LXX. Interpr. ſcribunt. MSS. ψονθοφανήχ.

χώρας βασιλέως ἐπικληθείς. Ὃν δὲ λόγον ἔχει καὶ ταῦτα, μηνυτέον· Ἰωσὴφ ἑρμηνεύεται πρόσθεμα· προσθήκη δ' ἐςὶ τῶν φύσει τὰ o) θέσει· χρυσὸς, ἄργυρος, κτήματα, πρόσοδοι, οἰκετῶν θεραπεῖαι, κειμηλίων καὶ ἐπίπλων καὶ τῆς ἄλλης περιουσίας ἄφθονοι ὗλαι, τῶν ἡδονῆς ποιητικῶν ἀμήχανοι τὸ πλῆθος παρασκευαί. Ὧν τὸν ποριςὴν καὶ ἐπιμελητὴν Ἰωσὴφ, ὀνόματι εὐθυβόλῳ καλεῖσθαι συμβέβηκε πρόσθεμα· ἐπεὶ τῶν ἔξωθεν ἐπεισοδιαζομένων καὶ προστιθεμένων τοῖς κατὰ φύσιν, προςασίαν ἀνῆπται. Μαρτυροῦσι δ' οἱ χρησμοὶ, δηλοῦντες ὅτι τὰς τροφὰς τῆς σωματικῆς χώρας ἁπάσης, Αἰγύπτου, θησαυριζάμενος, ἐσιτάρχει. Τοιοῦτος μέν τις ὁ Ἰωσὴφ ἐκ τῶν γνωρισμάτων γνωρίζεται· ὁ δὲ Ψονθομφανὴχ ποῖός ἐςι, θεασώμεθα. Ἑρμηνεύεται οὖν, p) ἐν ἀποκρίσει ςόμα κρῖνον. Οἴεται γὰρ πᾶς ἄφρων τὸν πολυχρήματον καὶ περιῤῥεόμενον ταῖς ἐκτὸς q) οὐσίαις, εὐθὺς εἶναι καὶ εὐλόγιςον, ἱκανὸν μὲν πρὸς ἃ ἂν πύθηταί τις, ἀποκρίνασθαι, ἱκανὸν δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ γνώμας εἰσηγήσασθαι συμφερούσας. Καὶ συνόλως, τὸ φρόνιμον ἐν τῷ τυχηρῷ τίθεται, δέον ἔμπαλιν τὸ τυχηρὸν ἐν τῷ φρονίμῳ· ἄξιον γὰρ τὸ ἄςατον ὑπὸ τοῦ ἑςῶτος ἡνιοχεῖσθαι· καὶ μὴν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ὁμογάςριον, ὁ μὲν πατὴρ r) Βενιαμὴν, ἡ δὲ μήτηρ υἱὸν ὀδύνης προσαγορεύει, φυσικώτατα. Μεταληφθεὶς γὰρ ὁ Βενιαμὶν, ἐςιν υἱὸς ἡμερῶν· ἡμέρα δὲ τῷ ἀφ' ἡλίου αἰσθητῷ φωτὶ καταλάμπεται, τούτῳ δὲ τὴν κενὴν δόξαν ἐξομιοῦμεν. Ἔχει γάρ τινα λαμπρότητα αἰσθητὴν ἐν τοῖς s) παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἀγελαίων ἐπαίνεις, ἐν τοῖς γραφο-

? Error o) Omnino reponendum ἔξω. Sequitur enim τῶν ἔξωθεν ἐπεισωδιαζομένων καὶ προστιθεμένων τοῖς κατὰ φύσιν.

p) Quidni vero fcribatur ἐν ἀποκρύψει ςόμα ἀποκρινόμενον. Cui emendationi fuffragari videtur Etymi hebraei ratio, פה ענה צפות abfcondita Os refpondens. Vnde nofter Lib. de Iofeph. ὀνομάζει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀνειροκριτικῆς. Vid. Iofeph. Antiq. L. II. c. 6. Origen. Hom. XXV.

ſeph exponitur *Adiectio;* appendix enim rerum naturalium ſunt res externae: aurum, argentum, poſſeſſiones, reditus, ſeruorum miniſteria, ampla gazae et ſupellectilis atque eiusmodi luxus copia, et immenſi atque innumeri rerum voluptatem adferentium apparatus: quorum omnium ſuppeditator et curator Ioſephus, recto nomine *adiectio*, quoniam extrinſecus aduenientium et rebus naturae adiectorum praefecturam ſuſceperat. Hoc ipſum vero teſtantur oracula quae declarant Ioſephum, conditis alimentis corporeae regionis vniuerſae, ſcil. Aegypti, annonae praefectum fuiſſe. Talis ſane Ioſephus e notis et inſignibus denotatur; iam qualisnam ſit Pſonthomphanech videamus. Exponitur ergo nomen iſtud, *in reſponſo os iudicans.* Stultus quippe omnis exiſtimat pecuniis abundantem, externisque facultatibus affluentem, ſtatim eloquentem: idoneum quidem ad reſpondendum iis quae quis ab eo ſciſcitatur, idoneum etiam per ſe ad vtiles ſententias inducendas. Atque, vt ſummatim dicam, prudentiam in rebus fortunae ponit, cum contra fortunae res in prudentia ponere deberet. Aequum enim eſt, vt quod inſtabile eſt a ſtabili regatur. Et vero ipſius fratrem vterinum, pater quidem *Beniaminum,* mater autem *doloris filium* nuncupat, naturali rationi conuenientiſſime. Etenim ſi Beniaminum exponas, eſt *filius dierum.* Dies porro ſolari luce, quae ſub ſenſum cadit, illuſtratur: ei vero gloriam inanem comparamus. Haec ſiquidem ſplendorem quendam ſenſibilem habet in iis laudibus, quae a vulgo tribuuntur, in ſcriptis, decretis et ſe-

XXV. in Num. In Hexaplis quoque in locum, ὁ Σύρος· ὁ εἰδὼς τὰ κρυπτά. Sic etiam Onkelos et Abenezra in locum Gen. XLI, 45. Chronicon Alexandr. ᾧ ἀπεκαλύφθη τὰ μυστήρια.

q) Forte ὕλαις.

r) Scribe Βενιαμὶν, ſic enim ſcribitur in textu S. Gen. XXV, 18. idque poſtulat etymi ratio.

s) Sic MS. Coll. Nou. Editi περί.

γραφομένοις ψηφίσμασιν, ἐν ταῖς ἀνδριάντων καὶ εἰκόνων ἀναθέσεσιν, ἐν πορφύραις καὶ στεφάνοις χρυσοῖς, ἐν ἅρμασι καὶ τεθρίπποις καὶ παραπομπαῖς ὄχλων. Ὁ τούτων οὖν ζηλωτὴς εἰκότως υἱὸς ἡμερῶν, αἰσθητοῦ φέγγους καὶ τῆς περὶ τὴν κενὴν δόξαν λαμπρότητος, ὠνομάσθη. Τοῦτο ὁ πρεσβύτερος λόγος καὶ πατὴρ, ὄντως εὐθύβολον καὶ κύριον ὄνομα αὐτῷ τίθεται, ἡ δὲ παθοῦσα ψυχὴ t) τὸ ὃ πέπονθεν ἁρμόττον· ὀδύνης γὰρ υἱὸν καλεῖ. Διὰ τί; ὅτι οἱ ἐν ταῖς κεναῖς φερόμενοι δόξαις, ὑπολαμβάνονται μὲν εὐδαιμονεῖν, πρὸς ἀλήθειαν δὲ κακοδαιμονοῦσι. Τὰ γὰρ ἀντιπνέοντα πολλά· βασκανίαι, φθόνοι, συνεχεῖς ἔριδες, φιλονεικίαι ἀκατάλλακτοι μέχρις θανάτου, δυσμένειαι παισὶ παίδων κατὰ διαδοχὰς παραδιδόμεναι, u) κλῆρος οὐ κτητός. Ἀναγκαίως οὖν ὁ θεοφράδμων, ἐν αὐταῖς ὠδῖσιν ἀποθνήσκουσαν, x) ἣν τίκτει κενοδοξίαν παρέστησεν. y) Ἀπέθανε γὰρ, φησι, Ῥαχὴλ δυστοκήσασα· ἐπειδὴ τῷ ὄντι ψυχῆς ἐστι θάνατος, z) δόξης αἰσθητῆς καὶ κενῆς σπορά τε καὶ γέννησις. Τί δ' οἱ τοῦ Ἰωσὴφ παῖδες Ἐφραΐμ τε καὶ Μανασσῆς; οὐ πάνυ φυσικῶς ἐξωμοιοῦντο δυσὶ τοῖς πρεσβυτάτοις υἱοῖς τοῦ Ἰακὼβ, a) Ῥουβίμ τε καὶ Συμεών; λέγει γὰρ, b) οἱ δύο υἱοί σου, οἱ γενόμενοι ἐν Αἰγύπτῳ, πρὸ τοῦ με ἐλθεῖν εἰς Αἴγυπτον, ἐμοί εἰσιν· Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆς ὡς Ῥουβὶν καὶ Συμεὼν ἔσονταί μοι. Τίνα οὖν τρόπον οἱ δύο τοῖς δυσὶν ἐφαρμόζονται, θεασώμεθα. Ῥουβὶν μὲν σύμβολον εὐφυΐας ἐστίν· ἑρμηνεύεται γὰρ ὁρῶν υἱός· ἐπειδὴ πᾶς ὁ εὐθιξίᾳ καὶ εὐφυΐᾳ χρώμενος, ὁρατικός. Ἐφραΐμ δὲ, ὡς πολλάκις εἴπομεν

t) Melius, vt videtur, τῷ ὅ. Ibid. repone φυρώμενοι, pro φερόμενοι.

u) Κλῆρος οὐκ εὐκτός. Markland.

x) MSS. ἥ.

y) Gen. XXXV, 18.

z) Scribendum videtur, δόξης αὖ θνητῆς τε καὶ κενῆς.

natus consultis, in statuarum atque imaginum erectarum honoribus, in purpuris et corollis aureis, in curribus atque quadrigis, et turbae comitatu. Horum igitur aemulator iure dictus est *filius dierum*, id est, fulgoris sensum afficientis, et claritatis eius quae in vana gloria cernitur. Hoc rectum profecto et proprium ei nomen imposuit pater, et senilis ratio; anima autem, quae perpessa est, aliud ei quod passa fuerat congruens, indidit: moeroris enim filium appellat. Qua de caussa, quia ii quos inanis effert gloria, vulgo quidem existimantur beati, reapse autem sunt infelices. Sunt enim pleraque ipsis aduersaria: liuor, inuidia, crebrae aemulationes, contentiones ad mortem vsque implacabiles, simultates et offensiones natis natorum successione traditae, sors haud ambienda. Ergo necessario diuinus vates illam vanam gloriam iam parturientem, in ipsis parturitionis doloribus occumbentem repraesentat. *Mortua enim*, inquit, *est Rachel, partus aegritudine.* Quoniam reuera gloriae sensibilis et inanis semen ac procreatio, animae mors est. Quid vero Iosephi liberi Ephraim atque Manasses? annon satis congruenter comparantur duobus Iacobi filiis natu maximis, Rubeno et Simeoni? Ait enim, *Duo liberi tui, nati in Aegypto, priusquam in eam regionem me conferrem, mei sunt: Ephraim et Manasses aeque chari erunt mihi, atque Ruben et Symeo.* Spectemus ergo qui duo conueniant duobus; ac Rubenus quidem bonae indolis nota est: exponitur enim, *videns filius:* quoniam quisquis acumine mentis bonaque indole valet, est perspicax. Ephraimus autem, vt saepe alias diximus, memoriae signum est, quandoquidem exponitur, *Fructus pro-*

a) Et hic et alibi scribe, Ῥουβὶν, ex nominis notatione. Infra enim ἑρμηνεύεται γὰρ ὁρῶν υἱὸς, sc. ראה *vidit*, et בן *filius*. Vox vero ista a Iosepho corrupte scribitur, Ῥούβηλος. Vnde etiam in Lexic. Origen. ῥουβὴλ πνεῦμα θεοῦ, quasi deriuetur a רוח et אל.

b) Gen. XLVIII, 5.

μεν c) ἐν ὑτέροις, μνήμης μεταληφθεὶς γάρ ἐςι καρποφορία, καρπὸς δὲ ψυχῆς ἄριςος ἡ μνήμη· συγγενὲς δὲ ὐδὲν ἕτερον οὕτως τῷ ἑτέρῳ, ὡς εὐφυεῖ τὸ μεμνῆσθαι. Πάλιν ὁ Συμεὼν, ὄνομα μαθήσεως καὶ διδασκαλίας ἐςὶν, εἰσακοὴ γὰρ ἑρμηνεύεται· μανθάνοντος δ' ἴδιον ἀκούειν τε καὶ προσέχειν τοῖς λεγομένοις. Ὁ δὲ Μανασσῆς, ἀναμνήσεως σύμβολόν ἐςι· οὕτω γὰρ καλεῖται, ἐκ λήθης· τῷ δ' ἐκ λήθης ἔξω προϊόντι συμβαίνει κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀναμιμνήσκεσθαι· μαθήσεως δὲ ἀνάμνησις οἰκεῖον. Πολλάκις γὰρ τοῦ μανθάνοντος ἀποῤῥεῖ τὰ θεωρήματα, μὴ δυναμένου δι' ἀσθένειαν κρατεῖν, καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς d) ὑπαναπλεῖ. Τὸ μὲν οὖν τῆς ἀποῤῥοῆς πάθος, ὀνομάζεται λήθη, τὸ δὲ τῆς παλιῤῥοίας, ἀνάμνησις. Ἆρ' ὖ προσφυῶς εὐφυΐᾳ μὲν ἡ μνήμη, μαθήσει δὲ ἀνάμνησις ἐφαρμόζεται; καὶ μὴν ὃν λόγον ἔχει Συμεὼν πρὸς Ῥὖβὶν, τὸ δ' ἐςὶ μάθησις πρὸς φύσιν, τῦτον ἔχει λόγον Μανασσῆς πρὸς Ἐφραΐμ, τὸ δ' ἐςὶ πρὸς μνήμην ἀνάμνησις. Ὡς γὰρ τὸ εὐφυὲς ἄμεινον τοῦ μανθάνοντος (τὸ μὲν γὰρ ἔοικεν ὁράσει, τὸ δὲ ἀκοῇ· ἀκοὴ δὲ ὁράσεως τὰ e) δεύτερα φέρεται) οὕτω τὸ μνημονικὸν τῦ ἀναμιμνησκομένυ πανταχῦ κρεῖττον· ὅτι τὸ μὲν λήθῃ κέκραται, τὸ δὲ ἀμιγὲς καὶ ἄκρατον ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλυς διαμένει.

Καὶ μὴν τόν γε τῦ ἀρχιπροφήτυ πενθερὸν, τότε μὲν Ἰοθὸρ, τότε δὲ Ῥαγυὴλ οἱ χρησμοὶ καλῦσιν. Ἰοθὸρ μὲν, ὅταν τῦφος εὐημερῇ· μεταληφθεὶς γάρ ἐςι f) περισσός· περιττὸν δὲ g) ἀψευδεῖ βίῳ τῦφος, γέλωτα μὲν τὰ ἴσα καὶ ἀναγκαῖα τῷ βίῳ τιθέμενος, τὰ δὲ πλεο-

c) Sc. supra: *Quod resipuit Noe*, p. 290. Tom. III. ed. n.

d) Hoeschelius scribit ὑπαναπολεῖ. Forte vero ἐπαναπολεῖ. Vid. de Agricult. p. 56. Tom. III. ed. n.

e) MS. Trin. δευτερεῖα.

f) Idem etymon nominis Iethro traditur a nostro supra L. de Agricult. p. 20. T. III. ed. n. Sic quoque Origen. Cyrill.

productio. Fructus vero animi praestantissimus est memoria: porro nulla res tam cognata est alteri, atque memoria habili ingenio. Rursus Symeo nomen est doctrinae et disciplinae, siquidem explicatur, *exauditio:* proprium autem est eius qui discit, aurem accommodare, et attendere dictis. Verum Manasses recordationis nota est: sic enim appellatur, *Ex obliuione.* Ei vero qui *ex obliuione* foras progreditur, reminiscatur necesse est. Atqui institutionis propria est recordatio. Etenim saepe effluunt discenti notiones, cum eas prae imbecillitate continere nequit, rursusque de integro remeant: quare affectus effluxionis nominatur obliuio, refluxus vero recordatio. Annon igitur apte indoli quidem bonae memoria, disciplinae vero recordatio congruit? Et sane quam rationem habet Symeo ad Rubenum, (hoc est, disciplina ad naturam,) eandem quoque habet Manasses ad Ephraimum, id est, ad memoriam recordatio. Vt enim quod indole praestat, melius est eo quod discit: (siquidem illud aspectui simile est, hoc autem auditui. Auditus vero secundas post visum fert partes:) ita quod memoria valet, eo quod recordatur vbique antecellit, propterea quia recordatio cum obliuione mixta est, memoria vero sincera et pura ab initio ad extremum permanet.

Praeterea socerum principis prophetarum, interdum Iothorem, interdum Raguelem nominant oracula; ac Iothorem quidem, cum fastus floret ac viget: (Iothor enim latine translatus, est *superfluus:*) fastus autem est superuacaneus in vita veraci, dum aequalia et necessaria vitae

Cyrill. Alexandr. Glaph. in Exod. L. I. Innuit vero hic Philo notanter Iethronem et Raguelem vnum fuisse hominem, duobus nominibus appellatum. Sic etiam Iosepho visum Antiq. L. II. c. 12. Ita etiam Theodoret. qu. in Exod. Aliter vero longe Euseb. Praep. Euang. L. IX. c. 29. ex Demetrio.

g) Quidni vero ἀπλανεῖ. Ita supra de Agricult. l. c.

ἀνωτέρω στόμα δέρματος· κατέκλυσαν τὸν ἡγεμόνα νοῦ, καὶ p) ἐπῄεσαν εἰς βυθὸν ἔσχατον, ὡς μηδ' ἀνανήξασθαι, μηδὲ μικρὸν ὅσον δυνηθῆναι q) ἀνασχεῖν. Καὶ τοῦτο ἔπαθεν, ἕως ὁ εἰρηνικὸς καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ r) τρανὸς Φινεὲς, ὑπέρμαχος αὐτοκέλευστος ἦλθε, φύσει μισοπόνηρος ὢν, καὶ ζήλῳ τῶν καλῶν κατεσχημένος· ᾧ σειρομάστην λαβόντι, τὸ δ' ἔστιν, ἠκονημένον καὶ ὀξὺν λόγον, μαστεύειν καὶ ἀναζητεῖν ἕκαστα ἱκανὸν, ἐξεγένετο μὴ φενακισθῆναι, ῥώμῃ δὲ καρτερᾷ χρησαμένῳ καταικεντῆσαι διὰ τῆς μήτρας τὸ πάθος, ἵνα μηδὲν ἔτι κακὸν θεήλατον τίκτῃ. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ μέγιστος ἐνίσταται τῷ ὁρατικῷ γένει πόλεμος, ἐν ᾧ τῶν διαγωνισαμένων s) διεφώνησεν οὐδεὶς, ἀλλ' ἄτρωτος καὶ σῶος t) ἐπανῆλθε, τοῖς νικητηρίοις ἀναδούμενος στεφάνοις. Ἓν μὲν δὴ τοῦτο ἐκ τῆς Μαδιὰμ, ἐδηλοῦτο· ἕτερον δὲ, τὸ u) κρεῖττον καὶ δικαστικὸν εἶδος, ὃ καὶ κατ' ἐπιγαμίαν οἰκειοῦται γένει τῷ προφητικῷ. x) Τῷ ἱερεῖ, φησὶν οὖν, τῆς κρίσεως καὶ τῆς δίκης, εἰσὶν ἑπτὰ θυγατέρες· συμβολικῶς αἱ τοῦ ἀλόγου δυνάμεις, γονή τε καὶ φωνὴ, καὶ πέντε αἰσθήσεις, ποιμαίνουσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρός. Διὰ γὰρ τῶν ἑπτὰ δυνάμεων τούτων, αἱ y) προβάσεις καὶ παραυξήσεις τοῦ πατρὸς νοῦ, ταῖς ἐγγινομέναις καταλήψεσι συνίστανται· παραγενόμεναι δ' ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἑκάστη, χρώματα μὲν καὶ σχήματα ὅρασις, φωνὰς δὲ ἀκοὴ, ἀτμοὺς δὲ ὄσφρησις, χυλοὺς δὲ γεῦσις, καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ ἁρμόττοντα ἑαυταῖς, ἀντλοῦσι τρόπον τινὰ τὰ ἐκτὸς αἰσθητὰ, ἕως ἂν πληρώσωσι τὰς τῆς ψυχῆς δεξαμενὰς· ἐξ ὧν z) πίνουσι τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς, τὴν καθαρωτάτην λέ-

γω

p) Quidni ἐπίεσαν a πιέζω, *premo*.

q) Melius ἀνακύψαι.

r) Forte θεραπευτὴς, vt supra L. de Cain, vel ὀτρυνθεὶς.

s) Ita scribit Philo ex textu S. Exod. XXXI, 49. Vox autem ista ex vsu Hellenistic. *caedem et interitum* significat. Ezech. XXXVII, 11. 1 Reg. XXX, 19. Vide supra de Ebriet. p. 223. not. a) Tom. III. ed. n.

immiserunt in profundum altissimum, vnde nequeat enatare, ac ne tantillum quidem emergere. Idque perpessa est, donec pacificus et facundus sacerdos Dei Phinees defensor spontaneus venit, naturali in improbos odio concitatus, et ardenti honestatis amore correptus: eique accidit, cum hastile accepisset, hoc est, acutam et subtilem rationem, quae indagare et inquirere singula posset, vt non deciperetur, sed valido robore adhibito affectum per vterum transfigeret, ne vllum amplius malum ira Dei inuectum pareret. Aduersus istos etiam maximum a perspicaci hominum genere bellum suscipitur, in quo dimicantium *nemo dissonuit*, sed vnusquisque saluus et incolumis rediit, corollis et fertis triumphalibus redimitus. Atque haec vna est explanatio nominis Madian: altera est praestantior et iudicialis species, quae per affinitatem et nuptias perspicaci generi copulatur. *Sacerdoti* sunt igitur, inquit, iudicii et iustitiae (*Midian*) *septem filiae.* Symbolice, facultates animae partis rationis expertis, generatio vox, et quinque sensus, *pascentes pecora parentis.* Etenim per has septem facultates progressus et incrementa patris animi, ex perceptionibus inde natis conficiuntur. Hae porro singulae cum ad obiecta propria peruenere; visus nimirum ad colores et figuras, auditus ad voces, odoratus ad odores, gustatus ad sapores, itemque caeterae ad sibi ipsis conuenientia, hauriunt nescio quo pacto quaedam exterius sensum mouentia, donec animi canales et receptacula impleuerint: vnde oues patris potant,

t) Videtur deesse πᾶς. Vid. Lib. de Conf. Ling. p. 338. Tom. III. ed. n.

u) Scribe κριτικὸν ob sequens δικαστικόν. Ideo etiam quia alluditur ad nomen Madian, cuius notatio κρίσιν significat.

x) Textus S. Exod. II, 16. ἦσαν.

y) Alludit noster ad vocem πρόβατα.

z) Scribe ποτίζουσι, tum ex sensu, tum textu biblico.

γῳ τοῦ λογισμοῦ a) ποίμνην, ἀσφάλειαν καὶ κόσμον περιφέρουσαν ἐν αὐτῷ. Παραγενόμενοι δ' οἱ φθόνου καὶ βασκανίας ἑταῖροι, πονηρᾶς ἀγέλης ἡγεμόνες, ἐλαύνουσιν αὐτὰς τῆς κατὰ φύσιν χρήσεως· αἱ μὲν γὰρ τὰ ἐκτὸς ἄγουσιν εἴσω πρὸς, οἷα δικαστὴν καὶ βασιλέα, τὸν νοῦν, ἵν' ἄρχοντι χρώμεναι τῷ βελτίστῳ κατορθῶσιν· οἱ δ' ἀντικάθηνται διώκοντες, καὶ τ' ἀναντία παραγγέλλοντες, b) ἐξὸν τὸν νοῦν ἐπισπᾶσθαι καὶ ἀγώγιμα παραδιδόναι τὰ φαινόμενα· μέχρις ἀναστὰς ὁ τέως ἠρεμεῖν τρόπος δοκῶν φιλάρετος καὶ ἐπιθειάσας, ὄνομα Μωσῆς, ὑπερασπίσει καὶ ῥύσεται αὐτὰ τῶν c) κατεχόντων, ποτίμοις λόγοις θρέψας τὴν τοῦ πατρὸς ποίμνην. Ἐκφυγοῦσαι δὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν διανοίας μὲν ἐχθρῶν, τὰ δὲ d) περίαπτα, ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μόνα ἐζηλωκότων, οὐκέτι πρὸς Ἰοθὸρ, ἀλλὰ πρὸς Ῥαγουὴλ ἀφικνοῦνται. Καταλελοίπασι μὲν γὰρ τὴν πρὸς τῦφον συγγένειαν, οἰκειοῦνται δὲ ἀγωγῇ νομίμῳ· μοῖρα τῆς ἱερᾶς ἀγέλης e) ἀξιώσασαι γενέσθαι, ἧς ὁ θεῖος ἀφηγεῖται λόγος, ὡς δηλοῖ τ' οὔνομα, ποιμασία γάρ ἐστι θεοῦ. Ποίμνης δ' ἐπιμελουμένου τῆς ἰδίας, ἐξ ἑτοίμου ἀγαθὰ πάρεστιν ἀθρόα τοῖς πειθαρχοῦσι καὶ μὴ ἀφηνιάζουσι τῶν θρεμμάτων. Ἄδεται δὲ καὶ ἐν ὕμνοις ᾆσμα τοιοῦτον· f) κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει. g) Πευστέον οὖν εἰκότως ποιμένι βασιλεῖ χρώμενος τῷ θείῳ λόγῳ νοῦς, τῶν ἑπτὰ θυγατέρων αὐτοῦ, h) διά τί συντείνασαι μετὰ πολλοῦ τάχους τήμερον ἀφίχθε; πρότερον γὰρ οὔτ' ἐνετυγχάνετε

τοῖς

a) Sic scribo ex MSS. pro μνήμην. Ita etiam infra θρέψας τὴν τοῦ πατρὸς ποίμνην. Mox ibid. scribendum περιφέρουσαι.

b) Locus obscurus, et, ni fallor, mendosus. Forte reponendum ἐξ ὧν vel ἔξω. Markland sic restituit, παραγγέλλοντες· ἐξ ὧν τὸν νοῦν ἐπισπᾶσθαι καὶ ἀγώγιμα αἰσθήσει παραδιδόναι etc. Infra vero pro φαινόμενα, omnino reponendum ποιμαινόμενα. Cui emendationi contextus abunde fidem facit. Atque adeo sic vertendum duxi.

tant, puriſſimam intelligo mentis gregem, quae ſecuritatem et ornatum ſimul affert. Cum autem aduenerint liuoris et inuidiae ſocii, praui duces armenti, abigunt eas ab vſu qui ſecundum naturam eſt. Illae ſiquidem *facultates*, quae foris ſunt intro agunt ad animum tanquam iudicem et regem, vt degentes ſub principe optimo recte agant: hi vero e regione collocati perſequuntur, et contraria monentes, vnde extra protrahatur mens et pecudes ſibi ad paſcendum datas, abducendas, prodat; donec excitata indoles proba ac diuinitus afflata, quae hucusque quieſcere videbatur, nomine Moſes, protegat ac liberet illas ab inuadentibus, poculentis ſermonibus alens parentis gregem. Vbi vero impetum animi hoſtium qui ſola aſcititia, velut in Tragoedia, aemulantur, non amplius ad Iothorem, ſed ad Raguelem accedunt: deſeruerunt enim cognationem cum faſtu, et probo vitae inſtituto ſe addixerunt, ac petierunt pars armenti ſacri fieri, cui diuinum praeeſt verbum, vt nomen indicat quo ſignificatur, *Paſtoritia cura Dei.* Porro dum hoc proprio gregi inuigilat, ſtatim crebra occurrunt bona pecudibus morigeris et non contumacibus. Enimuero canitur inter hymnos canticum eiusmodi: *Dominus paſcit me, et nihil mihi deerit.* Iure ergo animus paſtore regio, verbo diuino eruditus, ſciſcitabatur de ſeptem filiabus, *Curnam tanta feſtinatione contendentes hodie rediiſtis?* Cum enim antea ſenſibilibus occurreretis, diu foris immorantes, vix

c) Melius forſan κατατρεχόντων.

d) Ita infra p. 1075. Hinc vide annon Heſychius emendandus v. περιάπτων, περιαμμάτων, forte περικαλυμμάτων.

e) Forſan ex loci ſenſu ἀξιωθεῖσαι.

f) Pſ. XXII, 1.

g) Scribe πεύσεται.

h) Exod. II, 18. 19.

τοῖς αἰσθητοῖς, μακρὸν χρόνον ἔξω διατρίβουσαι, μόλις ἐπανήκετε δελεαζόμεναι πρὸς αὐτῶν· νυνὶ δ᾽ οὐκ οἶδ᾽ ὅ, τι παθοῦσαι, i) συντόμως παρὰ τὸ εἰωθὸς ἐπανήκετε. Φήσουσιν οὖν, ὅτι οὐκ αὐταὶ γεγόνασιν αἴτιαι τοῦ τὸν δίαυλον ἐπὶ τὰ k) αἰσθητὰ καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπνευστὶ καὶ μετὰ πολλῆς ῥύμης δραμεῖν· ἀλλ᾽ ὁ ῥυσάμενος αὐτὰς l) ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν τῆς ἀγρίας ἀγέλης ποιμένων· Αἰγύπτιον δὲ καλοῦσι Μωσῆν, τὸν οὐ μόνον Ἑβραῖον, ἀλλὰ καὶ τοῦ καθαρωτάτου γένους ὄντα Ἑβραίων, ὃ ἱερᾶται μόνον· οὐ δυνάμεναι τὴν ἑαυτῶν φύσιν ὑπερβῆναι. Μεθόριοι γὰρ αἱ αἰσθήσεις οὖσαι τῶν νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν, ἀγαπητὸν ἐὰν ἑκατέρων ἐφίωνται, ἀλλὰ μὴ ὑπὸ μόνων τῶν αἰσθητῶν ἄγωνται· τὸ δ᾽ οἴεσθαι ὅτι μόνοις ποτὲ τοῖς κατὰ διάνοιαν ἐπανέξουσιν, εὐήθεια πολλή. Οὗ χάριν, ἀμφότερα τιθέασι· διὰ μὲν τοῦ, ἄνθρωπος, τὰ m) μόνῳ λόγῳ θεωρητὰ μηνύουσαι, διὰ δὲ τοῦ, Αἰγύπτιος, παριστᾶσαι τὰ αἰσθητά. Ταῦτ᾽ ἀκούσας, καὶ πάλιν πεύσεται, ποῦ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος; ἐν τίνι μέρει τῶν καθ᾽ ὑμᾶς n) οἰκεῖον τὸ λογικὸν εἶδος; ἵνα τί αὐτὸν ῥᾳδίως οὕτω καταλελοίπατε, ἀλλ᾽ οὐχ, ἅπαξ ἐντυχοῦσαι, περιέχετε κτῆμα κάλλιστον καὶ λυσιτελέστατον ἑαυταῖς; Ἀλλ᾽ εἰ μὴ πρότερον, νῦν αὐτὸν καλέσατε, ὅπως ἂν φάγῃ καὶ τραφῇ ταῖς ὑμετέραις o) βελτιώσεσι καὶ πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεσι. Τάχα γὰρ καὶ οἰκήσει παρ᾽ ἡμῖν, καὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ θεοφόρητον καὶ προφητικὸν γένος, ὄνομα Σεπφώραν, ἄξεται.

Ταῦτα καὶ περὶ τούτων· ἀλλὰ καὶ τὸν Ὡσηὲ μετονομάζει Μωσῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν, τὸν ποιὸν εἰς ἕξιν μεταχαράτ-

i) Melius συντόνως. Supra enim ſcribitur διὰ τί συντείνασαι etc. It. lib. de Abrah. p. 372. Ed. Par. Cicero Orat. pro Muren. *contento curſu.* vid. Hes. v. σύντονον. Emendo ergo pariter Philonem lib. III. de vita Moſ. p. 676.

k) Anne θεωρητά, vel νοητά. Vid. infra lin. 16.

tandem reuertebamini, delinitae ab ipsis. Nunc autem nescio quid vobis acciderit quod tam propere praeter morem redieritis. Dicent igitur, se non esse in caussa cur velocissime, ad res sensibiles a sensibilibus, et contento cursu stadio bis remenso, percurrerint: sed potius *hominem* (*Aegyptium*) qui ipsas a feri armenti pastoribus liberauerat: (vbi Mosem vocant Aegyptium, qui non Hebraeus tantum erat, verum etiam e purissimo genere Hebraeorum oriundus, quod solum sacerdotio ornatur:) eo quod non possent naturam suam transcendere. Nam cum sensus in confinio sint rerum incorporearum ac sensibilium, satis est si alterutra expetant, et non a solis sensibilibus abducantur; summae vero stultitiae esset censere ipsas solis rebus animi velle incumbere. Quapropter vtraque ponunt: cum per *hominem*, ea quae ratione percipiuntur denotent, per *Aegyptium* autem; sensum mouentia repraesentent. His auditis autem, iterum percontabitur, *vbinam ille homo est?* quanam in parte vestri, habitat species rationalis? Quare ipsum tam facile deseruistis? Cur non potius, cum semel in eum incidissetis, possessionem pulcherrimam longeque vobis vtilissimam detinuistis? Verum si minus ante, nunc saltem ipsum aduocate, *vt comedat*, et alatur vestris ad virtutem progressibus, et familiari cum eo consuetudine. Nam fortasse apud nos habitabit, et Sepphoram, alatum a Deo inspiratum et propheticum genus, ducet.

Atque haec quidem his de rebus hactenus: verum Ozee quoque nomen Moses in Ioshua commutat, qua-

 litate

l) Addendum Αἰγύπτιος, et sic Philonem notanter scripsisse nullus dubito. Sequitur enim, Αἰγύπτιον δὲ καλοῦσι Μωσῆν. Ita quoque textus S.

m) Μόνῳ restitui ex MSS. Coll. Nou. et Vat.

n) Scribe οἰκεῖ οὖν.

o) Forte δεξιώσεσι.

χαράττων. Ὡσηὲ μὲν γὰρ ἑρμηνεύεται, ποιὸς οὗτος, Ἰησοῦς δὲ, σωτηρία κυρίου, ἕξεως ὄνομα τῆς ἀρίστης. Ἕξεις γὰρ τῶν καθ᾽ αὐτὰς ποιῶν ἀμείνους· ὡς μουσικὴ μουσικοῦ, καὶ ἰατρικὴ ἰατροῦ, καὶ παντὸς τεχνίτου τέχνη p) ποιὰ, καὶ ἀιδιότητι καὶ δυνάμει καὶ τῇ περὶ τὰ θεωρήματα ἀπταίστῳ ἀκρότητι. Ἡ μὲν γὰρ ἕξις, ἀίδιον, ἐνεργοῦν, τέλειον· ὁ δὲ ποιὸς, θνητὸν, πάσχον, ἀτελές. Κρεῖττον δὲ θνητοῦ μὲν τὸ ἄφθαρτον, πάσχοντος δὲ τὸ δρῶν αἴτιον, τὸ δὲ τέλειον ἀτελοῦς. Οὕτω μετεχαράχθη καὶ τὸ τοῦ λεχθέντος νόμισμα πρὸς ἰδέαν βελτίονα. Ὁ δὲ Χάλεβ, καὶ αὐτὸς ὅλος ἀλλάττεται· ἐγένετο γάρ, φησι, q) πνεῦμα ἕτερον ἐν αὐτῷ· ὡσανεὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ μεταβαλόντος πρὸς ἄκραν τελειότητα. Καὶ γὰρ ἑρμηνευθείς ἐστι Χάλεβ, r) πᾶσα καρδία. Τοῦτο δὲ σύμβολον τοῦ μὴ ἐκ μέρους ἐπαμφοτερίζουσαν καὶ ἀντιῤῥέπουσαν, ἀλλ᾽ ὅλην δι᾽ ὅλου τὴν ψυχὴν μεταβεβλῆσθαι πρὸς τὸ δόκιμον, κἂν εἴ τι μὴ πάνυ ἐπαινετὸν ἦ, λόγοις τοῖς περὶ μετανοίας ἐξοικίσασαν. s) Οὕτω γὰρ ἐκνιψαμένη τὰ καταῤῥυπαίνοντα, καὶ τοῖς φρονήσεως λουτροῖς χρησαμένη καὶ t) καθαρσίοις, ἔμελλε φαιδρύνεσθαι. Τὸν δὲ ἀρχιπροφήτην συμβέβηκεν εἶναι πολυώνυμον· ὁπότε μὲν γὰρ τοὺς χρησμῳδουμένους χρησμοὺς ἑρμηνεύων ὑφηγεῖται, προσαγορεύεται Μωσῆς· ὁπότε δ᾽ εὐχόμενος εὐλογεῖ τὸν λεὼν, u) ἄνθρωπος θεοῦ· ἡνίκα δὲ Αἴγυπτος τὰς ὑπὲρ τῶν ἀσεβηθέντων δίκας ἐκτίνει, τοῦ βασιλεύοντος τῆς χώρας, Φαραὼ, θεός. Διὰ τί δέ; ὅτι τὸ μὲν νόμους μεταγράφειν ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τῶν ἐντευξομένων, ψηλαφῶντός ἐστι καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντος ἀεὶ τὰ θεῖα, καὶ ἀνακεκλημένου ὑπὸ τοῦ x) θεσπιῳδοῦ νομοθέτου, καὶ εἰληφότος παρ᾽ αὐτοῦ μεγάλην δωρεὰν, ἑρμηνείαν καὶ προφητείαν νόμων ἱερῶν. Μεταληφθεὶς γὰρ Μωσῆς, καλεῖται y) λῆμμα· δύναται δὲ καὶ ψηλάφημα,

p) Forte πᾶσα.

q) Num. XIV, 24.

r) Scil. quasi כל et לב.

s) Sic pro ὄντως MSS.

litate praeditum in habitum refingens. Exponitur enim Ozee, *Salus qualiscunque*: Ioshua vero, *Salus Domini,* habitus praeſtantiſſimi nomen. Nam habitus iis, qui ipſis afficiuntur, meliores ſunt, vt muſica muſico, et medicandi ars medico, itemque omni artifice ars quaeuis, tum aeternitate, tum potentia et inoffenſa notionum perfectione. Habitus enim eſt aeternum quiddam, efficax, abſolutum; ſed habitu praeditus, mortalis, patiens, imperfectus. Praeſtat autem rei mortali quod immortale eſt, et id quod agit, patienti, et abſolutum inchoato. Itaque ſupradicti numiſma reformatum eſt in meliorem ideam. Quinetiam Chaleb ipſe totus permutatur; *etenim factus eſt*, inquit, *ſpiritus alius in ipſo;* tanquam parte principali in ſummam perfectionem transmutata. Chaleb enim ſignificat, *totum cor.* Hoc vero indicium eſt, animum non alteram in partem vergendo ac propendendo, ſed totum prorſus commutatum eſſe in id quod probum eſt, cum etiam, ſi quid in ipſa minus laudabile fuerit, id poenitentiae argumentis migrare fecerit. Sic enim ſordibus abſterſis et puris prudentiae lauacris adhibitis, nitida ac ſplendida redderetur. Iam vero prophetarum principi variae contigerunt appellationes: nam quando oracula a Deo edita interpretans enarrat, Moſes nuncupatur: quando autem precando benedicit populo, homo Dei: tum vero cum Aegyptus impie actorum poenas luit, Pharaonis regionis principis Deus vocatur. Cur ita? quia leges deſcribere ad eorum qui illas cognoſcent commoditatem, eius eſt, qui ſemper contrectet et in manibus habeat res diuinas et legislatoris qui a Deo ſurſum vocatus fuerit, et magnum ab eo munus acceperit, interpretationem ſcilicet,

 et

t) Forſan *καθαρσίοις*, ſic enim ſcribitur a Philone.

u) Deutr. XXIII, 1. et Exod. VII, 1.

x) Melius θεοῦ, alluditur autem ad Exod. XXIV, 1. 2.

y) Scil a מוש *tractauit.* Vid. aliud nominis etymon L. I. de vita Moſ. p. 607.

φημα, διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας. Τὸ δέ γε εὔχεσθαι καὶ εὐλογεῖν, οὐκ ἔστι τοῦ τυχόντος, ἀλλ' ἀνθρώπου τὴν πρὸς γένεσιν μὴ z) ἑωρακότος συγγένειαν, προσκεκληρωκότος δὲ ἑαυτὸν τῷ πάντων ἡγεμόνι καὶ πατρί. Ἀγαπητὸν γὰρ, εἴ τῳ ἐξεγένετο a) εὐλογιστίᾳ χρῆσθαι· τὸ δέ γε καὶ ἑτέροις περιποιεῖν τὸ ἀγαθὸν, τοῦτο μείζονος καὶ τελειοτέρας ψυχῆς, καὶ ὡς ἀληθῶς θειαζούσης τὸ ἐπάγγελμα· ἧς ὁ τυχὼν εἰκότως θεὸς κεκλήσεται. Θεὸς δὲ ὁ αὐτὸς οὗτος, ἅτε σοφὸς ὢν, καὶ διὰ τοῦτο ἄρχων παντὸς ἄφρονος, κἂν εἰ τοῖς βασιλείοις σκήπτροις ἐκεῖνος b) ἐφιδρύοιτο, μεγαλαυχῶν καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἥκιστα. Βούλεται γὰρ ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν, κἂν ἀφόρητα ἀδικοῦντές τινες μέλλωσι κολάζεσθαι, παραιτητὰς ἔχειν τοὺς ἐντευξομένους ὑπὲρ αὐτῶν· οἳ τὴν τοῦ πατρὸς ἵλεων δύναμιν ἀπομιμούμενοι, μετριώτερον καὶ φιλανθρωπότερον χρήσονται ταῖς τιμωρίαις· θεοῦ δὲ τὸ εὐεργετεῖν ἴδιον.

Ἀποχρώντως οὖν περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων ἀλλαγῆς τε καὶ μεταθέσεως εἰρηκότες, ἐπὶ τὰ ἑξῆς τῆς ἐφόδου τρεψόμεθα κεφάλαια. Εἵπετο δ' εὐθὺς ἡ γένεσις Ἰσαάκ· καλέσας γὰρ τὴν μητέρα αὐτοῦ Σάῤῥαν ἀντὶ Σάρας, φησὶ τῷ Ἀβραάμ, c) δώσω σοι τέκνον. Ἐν μέρει δ' ἕκαστον ἀκριβωτέον· ὁ τοίνυν κυρίως διδοὺς ὁτιοῦν, ἴδιόν τι πάντως ἑαυτοῦ δίδωσιν· εἰ δὲ τοῦτ' ἀψευδές ἐστιν, γένοιτ' ἂν οὐχ ὁ ἄνθρωπος Ἰσαάκ, ἀλλ' ὁ συνώνυμος τῆς ἀρίστης τῶν εὐπαθειῶν χαρᾶς, γέλως, ὁ ἐνδιάθετος d) υἱὸς θεοῦ, τοῦ διδόντος e) αὐτὸν μείλιγμα καὶ εὐθυμίαν εἰρηνικωτάταις ψυχαῖς. Ἄτοπον μὲν γὰρ ἕτερον ἄνδρα εἶναι, ἐξ ἑτέρου δὲ νόθα καὶ μοιχίδια παιδοποιεῖσθαι· καὶ μὴν τό

sc. ἢ θεόν

γε

z) Quidni vero ἡρμοκότος ex ἁρμόζω.

a) Scribe εὐλογίᾳ, vt supra.

b) Sic lege et supple, ἐφιδρύοιτο μεγαλαυχῶν· καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἥκιστα εὔχεται, βούλεται γὰρ, &c.

l. 2 from bottom – for it would be absurd to suppose any other husband than God

et explicationem legum sacrarum. Moses enim translatus *ex Hebraeo* nominatur *sumptio*; quinetiam *contrectatio* dici potest, ob eas quas diximus causas. Porro precari et benedicere, cuiusuis non est, sed eius qui cognationem cum rebus creatis non admiserit, sed semetipsum adiunxerit omnium principi parentique Deo. Praeclarum namque est, si cui contingit benedictionem consequi: verum aliis etiam bonum comparare, hoc animae praestantioris perfectiorisque et vere diuinitus afflatae professio est: qualem qui nactus est, iure Deus vocabitur. Idem vocatur hic Deus, siquidem est sapiens: ideoque omnis stulti rector, tametsi is regiis innitatur sceptris, atque ob hanc ipsam causam praecipue magnos spiritus ducit. Enimuero statuit vniuersitatis rector, licet nonnulli puniendi sint ob intolerabilia delicta, deprecatores habere, qui intercedant pro ipsis, quique patris sui vim propitiam imitantes, moderatius benigniusque supplicia infligant: Dei vero vtique proprium est benefacere.

Quoniam ergo de nominum mutatione et translatione abunde diximus, ad reliqua instituti nostri capita nos conuertamus. Sequitur statim natiuitas Isaaci; cum enim vocasset matrem ipsius Sarram pro Sara, ait Abrahamo, *Dabo tibi filium*: verum vnumquodque sigillatim nobis expendendum est. Is igitur qui proprie quidpiam donat, omnino aliquid sibi proprium dat; quod si sit verum, esset Isaacus, non homo, sed risus, qui eodem nomine vocatur, quo suauitatum optima, Laetitia videlicet, internus filius Dei, qui ipsum largitur ad delicias, et gaudium animis pacis studiosissimis. Absurdum siquidem fuerit alterum virum es-

 se,

c) Gen. XVII, 16.

d) Non ergo *Filius Dei* noua λόγυ appellatio. Sed nescio annon pro υἱὸς reponendum sit λόγος.

e) Nonnulli Codd. αὐτȣ̃.

γε θεὸν ἄνδρα τῆς φιλαρέτου διανοίας Μωσῆς ἀναγράφει, δι' ὧν φησιν· f) ἰδὼν κύριος, ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς. Ἔλεον γὰρ καὶ οἶκτον λαβὼν τῆς ὑπὸ τοῦ θνητοῦ γένους μισουμένης ἀρετῆς, καὶ ψυχῆς τῆς φιλαρέτου, στειροῖ μὲν τὴν g) φιλόκαλον φύσιν, ἀνοίγνυσι δὲ τῆς εὐπαιδίας πηγὴν, εὐτοκίαν αὐτῇ χαριζόμενος. Ἡ δὲ Θάμαρ ἐγκύμων τε γενομένη θείων σπερμάτων, καὶ τὸν μὲν σπείραντα οὐκ ἰδοῦσα (λέγεται γὰρ τότε ἐγκαλύψασθαι τὸ πρόσωπον, ὡς Μωσῆς, ἡνίκα ἀπεστράφη, εὐλαβούμενος τὸν θεὸν ἰδεῖν) τὰ δὲ σύμβολα καὶ τὰ μαρτύρια διαθρήσασα, καὶ παρ' αὐτῇ h) δικάσασα, ὅτι θνητὸς ταῦτ' οὐ δίδωσιν· ἀνέκραγεν, i) οὗ τινος ταῦτ' ἐστιν, ἐξ ἐκείνου ἐν γαστρὶ ἔχω. Τίνος ὁ δακτύλιος; ἡ πίστις, ἡ τῶν ὅλων σφραγὶς, ἡ ἀρχέτυπος ἰδέα, ᾗ τὰ πάντ' ἀνείδεα ὄντα καὶ ἄποια, σημανθέντα ἐτυπώθη; τίνος δὲ καὶ ὁρμίσκος, k) ἡ ὁ κόσμος, εἱμαρμένη, ἀκολουθία, καὶ ἀναλογία τῶν συμπάντων, εἱρμὸν ἔχουσα ἀδιάλυτον; τίνος δὲ καὶ ἡ ῥάβδος; τὸ ἐρηρεισμένον, τὸ ἀκράδαντον, τὸ ἄτρεπτον, ἡ νουθεσία, ὁ σωφρονισμὸς, ἡ παιδεία; τὸ σκῆπτρον; Ἡ βασιλεία τίνος; ἆρ' οὐχὶ μόνου θεοῦ; Τοιγαροῦν ὁ ἐξομολογητικὸς τρόπος, Ἰούδας, ἡσθεὶς αὐτῆς τῷ κατεχομένῳ καὶ θεοφορήτῳ, παρρησιάζεται λέγων· δεδικαίωται, ἧς ἕνεκα αἰτίας ἐγὼ οὐδενὶ θνητῷ αὐτὴν ἔδωκα· ἀσεβὲς ἡγούμενος μιαίνειν βεβήλοις τὰ θεῖα. Μηνύει δὲ ἡ τρόπον μητρὸς ἀποκυήσασα φρόνησις τὸ αὐτομαθὲς γένος, ὅτι θεὸς αὐτὸ ἔσπειρε. Τεχθέντος γὰρ, ἐπισεμνύνεται φάσκουσα, l) γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ κύριος· ἴσον τῷ τὸν Ἰσαὰκ διέπλασεν, ἐδημιούργησεν, ἐγέννησεν, ἐπειδὴ γέλωτι ὁ αὐτὸς ἦν. Ἀλλ' οὐ παντός ἐστιν ἀκοῦσαι τὶ ἄκουσμα τοῦτο, πολλοῦ τοῦ δεισιδαιμονίας ῥυέντος παρ'

ἡμῶν

f) Gen. XXIX, 31.

g) Melius φιλόκοσμον. Sic enim Rachel, de qua agitur, audit. Et mox pro εὐπαιδίας scribe παιδείας, cuius erat Lex symbolum.

h) Forte εἰκάσασα.

se, ex altero vero spurios atque illegitimos liberos suscipere; ac sane Deum probae mentis virum Moses describit, dum ait, *Cum vidisset Dominus Lian odio haberi, aperuit vterum ipsius.* Etenim cum deploraret ac misericordia prosequeretur virtutem a mortali genere in odio habitam, animamque eius studiosam, sterilem quidem facit lautitiae cupidam naturam, aperit vero fontem foecunditatis, partum numerosum ipsi largitus. Thamar vero grauida facta diuinorum seminum, satorem quidem non vidit (dicitur enim tum *obtexisse faciem suam*, sicut Moses quando obuertit se, Deum videre veritus) perspectis vero signis et testimoniis, et re apud se iudicata, quod mortalis ea minime largiatur, vociferata est, *Cuius haec sunt? ex eo nimirum concepi vterumque gero.* Cuius est hic *annulus?* fides, vniuersitatis sigillum, idea exemplaris, qua omnia informia et qualitatis expertia, signata informataque sunt? Cuius item est haec *armilla:* mundi fatum, consequentia et proportio vniuersorum, connexionem continens indissolubilem? cuius porro est haec *virga?* res adeo stabilis, inconcussa, atque immutabilis, haec animaduersio, coërcitio et castigatio, haec disciplina? *sceptrum* vero, scilicet regnum, cuius est? Nonne solius Dei? Quocirca Iudas mores confitentis referens, eius foeminae afflatu atque inspiratione delectatus, cum maiore fiducia ait, *Ius obtinuit, propterea quod mortali nemini ipsam tradidi:* impium censens diuina prophanis contaminare. Indicat etiam prudentia quae matris more concepit et edidit genus per se edoctum, Deum ipsius satorem fuisse. Cum enim partus editus fuisset, ita se iactando praedicat, *Risum fecit mihi Dominus:* perinde ac si dixisset; Isaacum effinxit, efformauit, procreauit, quia idem erat

Isaacus

i) Gen. XXXVIII, 25.

k) Scribendum videtur, ἡ κόσμȣ εἱμαρμένȣ, vel ὁ κόσμος, ἡ εἱμαρμένη, &c.

l) Gen. XXI, 6. 7.

ἡμῖν κακοῦ, καὶ τὰς ἀνάνδρες καὶ ἀγεννεῖς ψυχὰς ἐπικλύσαντος. Διὸ προστίθησι, ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, m) συγχαρεῖταί μοι· ὡς ὀλίγων ὄντων, οἷς τὰ ὦτα ἀναπέπταται καὶ ἀνωρθίασαι πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν τούτων λόγων ὑποδοχήν· οἳ διδάσκουσιν, ὡς ἄρα μόνου θεοῦ σπείρειν καὶ γεννᾷν τὰ καλὰ, ἔργον ἴδιον· πρὸς οὓς οἱ ἄλλοι πάντες κεκώφηνται. Στόματι δ' οἶδα ποτε προφητικῷ θεσπισθέντα n) διάπυρον τοιόνδε χρησμόν· ἐξ ἐμοῦ ὁ καρπός σου o) εὕρηται· τίς σοφὸς, καὶ συνήσει ταῦτα; συνετὸς, καὶ γνώσεται αὐτά; Τὸν δ' ὑπηχοῦντα, καὶ κρέοντα ἀόρατον ἀοράτως τὸ φωνῆς ὄργανον, ἐνενόυν καὶ ἐθαύμαζον ἅμα καταπληττόμενος καὶ τὸ εἰρημένον. Εἰ γάρ τι ἀγαθὸν ἐν τοῖς ὖσι, μᾶλλον δὲ καὶ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, θεοῦ καρπός ἐστι, ὑφ' οἷα δένδρου συνεχόμενος τῆς ἀϊδίου καὶ ἀειθαλῦς φύσεως. Συνετῶν δ' ἐστι καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, τὰ τοιαῦτα γινώσκειν καὶ ὁμολογεῖν, ὐκ p) ἀσήμων.

Τί μὲν οὖν ἐστι τὸ, δώσω σοι, λέλεκται· τὸ δὲ, ἐξ αὐτῆς μηνυτέον. Οἱ μὲν οὖν, τὸ ἔξω γινόμενον αὐτῆς ἐδέξαντο νομίζοντες ἄριστα κεκρίσθαι παρὰ ὀρθῷ λόγῳ, τὸ μηδὲν ἀποφαίνειν τὴν ψυχὴν ἴδιον αὐτῆς καλὸν, ἀλλὰ προσγινόμενον ἔξωθεν, κατὰ τὴν q) μεγαλόνοιαν τοῦ χάριτας ὀμβροῦντος θεοῦ. Οἱ δὲ, τὸ παραυτίκα τάχος· ἴσον γὰρ εἶναι, τὸ, ἐξ αὐτῆς, τῷ παραχρῆμα, εὐθὺς, ἀνυπερθέτως, ἄνευ μελλήσεως. Τῦτον δὲ τὸν τρόπον αἱ θεῖαι φιλοῦσι συμβαίνειν δωρεαὶ, φθάνουσαι καὶ τὰ χρόνων διαστήματα. Τρίτοι δέ εἰσιν, οἱ τὴν ἀρετὴν μητέρα τοῦ γεννητῦ εἶναι λέγοντες ἀγαθῦ, λαμβάνουσαν

τὰς

m) MS. Coll. Nou. οὐ χαριεῖταί μοι, et sic Philonem notanter scripsisse ex sequentibus liquet. Textus scribit sine negatione.

n) Forte διάφορον.

Iſaacus ac riſus. Verum non eſt cuiusuis audire hanc vocem, cum ſuperſtitionis malum late ſerpat apud nos, et effeminatos ignobilesque animos pene obruat. Idcirco adiicit, *Quisquis enim id audiuerit, non mecum gaudebit:* tanquam pauci admodum ſint qui aures patentes atque arrectas habeant ad ſacros ſermones excipiendos, qui nempe docent ſolius Dei proprium eſſe munus, ſerere et procreare quae honeſta ſunt, ad quos alii omnes obſurduere. Praeterea memini ore prophetico tale oraculum illuſtre fuiſſe pronunciatum: *Ex me fructus tuus inuenietur: quis ſapiens, et intelliget haec? quis prudens, et percipiet haec?* Eum porro qui reſonare facit, et ipſe inconſpicabilis pulſat inconſpicabiliter vocis inſtrumentum, animaduerti et admiratus ſum, quin et ſtupore ſum affectus ob id quod dictum eſt. Si quid enim boni eſt in iis quae ſunt vel vniuerſum etiam coelum et mundus (ſi verum dicendum eſt) Dei fructus eſt, aeterna ſemperque florente natura, velut arbore quadam munitus. Prudentum vero ſapientumque virorum eſt haec cognoſcere, iisque aſſentiri, non ignobilium.

Quid ergo ſibi velit, *Dabo tibi*, expoſitum eſt: quid autem ſignificet, *Ex ipſa*, aperiendum eſt. Id vero nonnulli ita acceperunt: nempe cenſebant, optime iudicatum eſſe a recta ratione, animum nullam ipſius propriam pulchritudinem indicare, ſed extrinſecus aduenientem ex benignitate Dei qui gratiarum imbrem effundit. Alii intelligunt promptam celeritatem; quod idem valeat, atque ſubito, repente, e veſtigio, nulla interpoſita mora, ſine cunctatione. Hoc vero modo diuina beneficia contingere ſolent, et temporum interualla anteuertunt. Sunt etiam alii qui aſſerunt, virtutem matrem eſſe

o) Ita MS. Coisl. pro *εὑρήσεται*, cui ſuffragatur quoque textus biblicus Hos. XIV. 14.

p) Melius ad ſenſum *ἀσυνέτων*, vel *ἀνεπιστημόνων*.

q) Forte *μεγάλην εὔνοιαν*, etc.

τὰς γονὰς παρὰ μηδενὸς θνητοῦ. Πρὸς δὲ τοὺς ζητοῦντας, εἰ στεῖρα τίκτει, (Σάῤῥαν γὰρ εἰσάγοντες πάλαι στεῖραν οἱ χρησμοὶ, νῦν ὅτι γενήσεται μήτηρ ὁμολογοῦσι) λεκτέον ἐκεῖνο· ὅτι γυνὴ μὲν στεῖρα τίκτειν οὐ πέφυκε, ὥσπερ οὐδὲ τυφλὸς βλέπειν, οὐδὲ κωφὸς ἀκούειν· ψυχὴ δὲ ἡ πρὸς τὰ φαῦλα ἐστειρωμένη, καὶ παθῶν ἀμετρίας καὶ κακιῶν ἄγονος, μόνη σχεδὸν εὐτοκίᾳ χρῆται, τὰ ἀξιέραστα τίκτουσα, τὸν ἀριθμὸν ἑπτά· κατὰ τὸ ᾀδόμενον ᾆσμα ὑπὸ τῆς χάριτος, r) Ἄννης, ἥ φησιν· στεῖρα ἔτεκεν ἑπτὰ, ἡ δὲ πολλὴ ἐν τέκνοις, ἠσθένησε. Καλεῖ δὲ πολλὴν μὲν, τὴν ἐκ μιγάδων καὶ συγκλύδων λογισμῶν s) συμπεφορημένων διάνοιαν, ἣ διὰ τὸ πλῆθος τῶν περὶ αὐτὴν ὄχλων καὶ θορύβων ἀνήκεστα κακὰ τίκτει· στεῖραν δὲ, τὴν μὴ παραδεχομένην θνητὸν ὡς γόνιμον σπόρον, ἀλλὰ τὰς τῶν φαύλων ὁμιλίας καὶ συνουσίας t) ἀναλίσκουσάν τε καὶ διαφθείρουσαν, περιεχομένην δὲ τῆς ἑβδόμης καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν u) εἰρηνικωτάτου· τούτου γὰρ ἐγκύμων τε εἶναι βούλεται, καὶ μήτηρ λέγεσθαι. Τοιοῦτον ἦν καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς· τὸ δὲ τρίτον, ὃ δὴ τέκνον ἐλέγετο, νῦν διασκεψάμεθα. Πρῶτον μὲν τοίνυν ἄξιον θαυμάσαι, τὸ μὴ πολλὰ τέκνα φάναι δώσειν, ἓν δὲ χαρίσασθαι μόνον. Διὰ τί δέ; ὅτι τὸ καλὸν οὐκ ἐν πλήθει μᾶλλον ἢ δυνάμει πέφυκεν ἐξετάζεσθαι· x) μουσικὰ μὲν γὰρ, εἰ τύχοι, καὶ γραμματικὰ, καὶ γεωμετρικὰ, καὶ δίκαια, καὶ φρόνιμα, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ σώφρονα πάμπολλά ἐστι· αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ μουσικὸν, καὶ γραμματικὸν, y) καὶ γεωμετρικὸν, ἔτι δὲ δίκαιον, καὶ σῶφρον, φρόνιμόν τε καὶ ἀνδρεῖον, ἓν αὐτὸ μόνον τὸ ἀνωτάτω, μηδὲν ἰδέας ἀρχετύπου διαφέρον, ἀφ' οὗ τὰ πολλὰ καὶ ἀμύθητα ἐκεῖνα διεπλάσθη. Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἓν φάναι

r) 1 Sam. II, 5.

s) MS. Coll. Nou. συμπεφυρμένην, et sic recte. Vide Lib. de Migrat. p. 481. Tom. III. Ed. n.

t) Forte melius ἀναλυσκάζουσαν — διαφεύγουσαν.

u) Melius εἰρηνικοῦ τρόπου. Vel forte ἠρεμαιοτάτου, est enim sabbatum quietis symbolum.

se eius boni quod generatum est, quae satum a nullo mortali acceperit. Verum ad eos qui percontantur *an sterilis* pariat (cum enim Sarram olim *sterilem* inducerent oracula, eadem nunc matrem fore fatentur) hoc dandum est responsum; quod mulier quidem sterilis parere non soleat, vt nec caecus cernere, nec surdus audire: anima autem sterilis ad mala, nec immoderata desideria vitiaque producens, sola ferme foecunda est, prolem amore dignam pariendo, numerum septenarium: iuxta canticum a gratia, Anna, recitatum, dum canit, *Sterilis peperit septem, et quae multa erat atque abundans liberis, euasit infirma.* Vocat porro *multam* quidem mentem ex promiscuis et turbidis rationibus collectam: quae ex turbarum ac tumultuum, circa ipsam multitudine, intolerabilia procreat mala: *sterilem* vero dicit eam, quae non admisit mortale, vt prolificum, verum improborum congressum et consuetudinem vitauit et effugit, sed amplectitur septenarium eumque, qui iuxta ipsum pacificus est; eo siquidem *numero* grauida esse vult, eiusque mater praedicari. Tale quid innuebat istud, *Ex ipsa.* Iam vero tertium, quod *filius* dicebatur, perpendamus. Primum quidem igitur admiratione dignum est, quod se non multos liberos daturum dicat, vnum autem tantum filium se concessurum. Cur ita vero? quia scilicet quod pulchrum et honestum est, non tam copia, quam vi et facultate explorari solet; etenim musica, grammatica, atque geometrica, itemque iusta, prudentia, fortia, moderata ac temperata sunt quam plurima; verum illud ipsum musicum, grammaticum, geometricum, atque etiam iustum, temperans, prudens et forte, vnum est tantummodo supremum genus, nihil ab idea exemplari differens;

x) Sic MSS. Coisl. et Coll. Nou. Editi μουσικὸν, — γραμματικὸν &c.

y) Καὶ γεωμετρικὸν inserui fide Codd. quin etiam bene respondet praecedentibus, (et teste versione latina in Editis errore typographico omittebatur. P.)

φᾶναι δώσειν· νυνὶ δὲ τέκνον εἴρηκεν, ἐκ ἀμελῶς οὐδ᾽ ἀπεριεσκέπτως, ἀλλ᾽ ἕνεκα τοῦ παραςῆσαι, ὅτι οὐκ ὀθνεῖον, οὐδ᾽ ὑποβολιμαῖον, ἐδ᾽ αὖ θετὸν ἢ νόθον, ἀλλὰ γνήσιον καὶ z) ἀςεῖον· ὅτι ἐκ ὀθνεῖον ὄντως ἀςῆς ψυχῆς ἔγγονον· παρὰ γὰρ τὸν τόκον τὸ τέκνον εἴρηται, πρὸς ἔμφασιν οἰκειότητος, ᾗ φυσικῶς ἁρμόζεται τέκνα γονεῦσιν.

a) Εὐλογήσω δὲ, φησιν, αὐτὴν, καὶ ἔςαι εἰς ἔθνη b) δηλονότι ἐ μόνον ἡ γενικὴ ἀρετὴ ὡς ἂν εἰς ἔθνη τὰ c) πρὸς ἔσχατα τὰ εἴδη τέμνεται καὶ τὰ ὑπὸ τοῖς ἄδεσιν· ἀλλὰ καὶ ὅτι συμβέβηκεν, ὡς ζώων, οὕτω καὶ πραγμάτων εἶναι τρόπον τινὰ ἔθνη, οἷς μέγα ὄφελος ἀρετὴ προσεῖναι. Τὰ γὰρ ἔρημα καὶ χῆρα φρονήσεως πάντα ἐπιζήμια· καθάπερ οἷς οὐκ ἐπιλάμπει ἥλιος, ἐξ ἀνάγκης ζοφερά. Ἀρετῇ μὲν γὰρ γεωπόνος ἡμέρων φυτῶν ἐπιμελεῖται· ἀρετῇ δὲ καὶ ἡνίοχος ἅρμα ἐν ἱπποδρομίαις ἄπταιςον ἐλαύνει· ἀρετῇ δὲ καὶ κυβερνήτης οἰκονόμος d) οἰκονομεῖ κατὰ πλοῦν τὸ σκάφος. Ἀρετὴ καὶ οἰκίας, καὶ πόλιν, καὶ χώραν, βέλτιον οἰκεῖσθαι παρεσκεύασε· οἰκονομικὲς, πολιτικὲς, κοινωνικὲς ἄνδρας δημιουργῦσα. Ἀρετὴ καὶ νόμους ἀρίςες εἰσηγήσατο, καὶ τὰ εἰρήνης κατεβάλετο πανταχῦ σπέρματα· ἐπεὶ καὶ ὑπὸ τῆς ἐναντίας ἕξεως πέφυκε γίνεσθαι τἀναντία· πόλεμος, ἀνομία, κακοπολιτεῖαι, σύγχυσις, δύσπλοιαι, περιτροπαὶ, ἡ ἐν ταῖς ἐπιςήμαις ἀργαλεωτάτη νόσος, πανουργία, ἀφ᾽ ἧς ἀντὶ τεχνῶν κακοτεχνίαι

z) Scribe ἀςόν. Liquet enim ex contextu γνήσιον opponi νόθῳ, ἀςὸν ὀθνείῳ.

a) Gen. XVII, 16.

b) Scribe, δηλῶν, ὅτι.

c) Scribe προσεχέςατα, fcil. *fpecies generi proximas.* Sic fupra de Confuf. ling. p. 352. lin. 16. Tom. III. e. a.

ferens; vnde plurima atque innumera illa sunt effecta. Atque haec hactenus de eo quod vnum tantum se daturum asserat; nunc porro *filium* dixit, non temere atque inconsiderate, verum vt ostendat eum non extraneum, neque suppostititium, neque adoptiuum, neque spurium, sed legitimum atque ingenuum existere: quandoquidem vere ingenuae animae foetus extraneus non est. Nam a partus natura gnatus dictus est, vt Graecis (τέκνον a dictione τόκος,) ad exprimendam illam cognationem naturalem qua coniunguntur nati cum parentibus.

Benedicam vero, inquit, *ipsam, eritque in gentes:* nimirum quia non solum virtus generalis in proximas suas species, et indiuidua speciebus subiecta, tanquam in gentes, diuiditur; sed quod vt animalium, sic rerum etiam gentes esse quodammodo, quibus valde conducit virtutem adhaerere. Quae enim vacua et destituta sunt prudentia, damnum afferunt, sicut necessario tenebricosa sunt, quae non illustrantur a Sole. Virtute enim agricola melius stirpium reique rusticae curam gerit; virtute etiam auriga currum in circo inoffensum trahit; virtute item gubernator clauum tenens, nauiculam secunda nauigatione dirigit. Virtus efficit vt domus, vrbes et regiones melius incolantur, dum homines rei familiari et publicae attentos, et societatis amantes reddit. Eadem virtus leges induxit optimas, et vbique pacis semina conieecit; quandoquidem ex habitu contrario nasci et confici solent his quoque contraria: bellum, iniquitas, legum perturbatio, confusio, infelicitates, rerum mutationes, quique in scientiis capitalis morbus est, astutia, ex qua artium loco promanarunt fraudes prauae et inanes. Igitur necessario in suas quasi

d) Melius οἰκονομεῖ. Sic Lib. de legat. ad Caium p. 1013. Vid. Lib. de Conf. ling. p. 366. Tom. III. e. n. (Melius vero etiam mox praecedit. in Editis οἰκονόμιος. P.)

τεχνίαι e) προσεῤῥέθησαν. Ἀναγκαίως ἂν εἰς ἔθνη f) χωρήσει ἡ ἀρετὴ, ζώων ὁμοῦ καὶ πραγμάτων μεγάλα καὶ ἀθρόα συςήματα, ἐπὶ τῇ τῶν δεχομένων ὠφελείᾳ.

Λέγεται δὲ ἑξῆς, ὅτι καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν g) ἐξ αὐτῆς ἔσονται· οὓς γὰρ κυοφορεῖ καὶ ἀποτίκτει, πάντες εἰσὶν ἡγεμόνες· οὐ κλήρῳ, πράγματι ἀβεβαίῳ, καὶ χειροτονίᾳ ἐμμίσθων τὰ πολλὰ ἀνθρώπων πρὸς ὀλίγον χρόνον αἱρεθέντες, ἀλλ᾽ ὑπὸ φύσεως εἰσαεὶ καταςαθέντες αὐτῆς. Οὗτος δὲ οὐκ ἐμὸς μῦθος, ἀλλὰ χρησμῶν τῶν ἱερωτάτων ἐςὶν, ἐν οἷς εἰσάγονταί τινες λέγοντες τῷ Ἀβραάμ, h) βασιλεὺς παρὰ θεοῦ εἶ σὺ ἐν ἡμῖν· οὐ τὰς ὕλας ἐξετάσαντες, (τίνες γὰρ ἦσαν ἀνδρὶ μετανάςῃ καὶ μηδὲ πόλιν οἰκοῦντι, πολλὴν δὲ καὶ ἐρήμην καὶ ἄβατον ἀλωμένῳ γῆν;) ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ βασιλικὴν ἕξιν κατανοήσαντες, ὡς i) ἀνομολογῆσαι κατὰ Μωσῆν, μόνον τὸν σοφὸν βασιλέα. Καὶ γὰρ ὄντως ὁ μὲν φρόνιμος ἡγεμὼν ἀφρόνων ἐςὶν, εἰδὼς ἃ χρὴ ποιεῖν τε καὶ ἃ μή· ὁ δὲ σώφρων ἀκολάςων, τὰ περὶ τὰς αἱρέσεις καὶ φυγὰς ἠκριβωκὼς οὐκ ἀμελῶς. Δειλῶν δὲ, ὁ ἀνδρεῖος, ἃ δεῖ ὑπομένειν, καὶ ἃ μὴ, σαφῶς ἐκμαθών. Ἀδίκων δὲ, ὁ δίκαιος, ἰσότητος ἐν τοῖς ἀπονεμητέοις ἀῤῥεπῶς ςοχαζόμενος. Ὁ δ᾽ ὅσιος, ἀνοσίων, ἐν k) ἀρίςαις ὑπολήψεσι ταῖς περὶ θεοῦ κατισχημένος.

Ταύταις εἰκὸς ἦν ταῖς ὑποσχέσεσι τὸν νοῦν ἐκφυσηθέντα, μετέωρον ἀρθῆναι· ὁ δὲ, πρὸς ἔλεγχον ἡμῶν, οἳ καὶ ἐπὶ τοῖς μικροτάτοις εἰώθαμεν ὑψαυχενεῖν, l) πίπτει, καὶ εὐθὺς γελᾷ τὸν ψυχῆς γέλωτα· σκυθρωπάζων μὲν τῷ προσώπῳ, μειδῶν δὲ τῇ διανοίᾳ, πολλῆς καὶ

ἀκρα-

e) Forte προσεῤῥύησαν.

f) Scribendum videtur, διεχωρίσθη. vid. supra p. 187. T. I. e. n.

g) Textus biblicus Gen. XVII, 6. ἐξ αὐτοῦ, sc. Isaaco. Sed liquet ex sequentibus Philonem notanter scripsisse ἐξ αὐτῆς.

quasi gentes virtus diuisa est, nempe animantium simul et rerum magnos et confertos conuentus, in eorum qui eam excipiunt vtilitatem.

Dicitur autem mox, *quod reges gentium oriuntur ex ea;* omnes enim quos concipit et parit, principes sunt, non sorte ducti, re instabili, aut suffragio hominum vt plurimum mercede adductorum ad breue tempus electi, sed ab ipsa natura in perpetuum constituti. Haec vero sententia non mea est, sed sanctissimorum oraculorum, in quibus inducuntur quidam Abrahamo dicentes, *Rex a Deo es tu in nobis;* cum non expendissent facultates (nam quae aderant viro extorri ac ne vrbem quidem incolenti, sed per vastam, desertam et inuiam regionem oberranti?) verum cum habitum in mente regium perspexissent: adeo vt secundum Mosem profiterentur, *solum sapientem esse regem.* Etenim reuera prudens princeps est imprudentium, cum nouerit quae agenda sint, quaeque non: temperans item intemperantium, cum non negligenter examinauerit quae ad rerum electionem et fugam spectant. Fortis porro *rector* ignauorum, quia probe nouit quae toleranda sint et quae minime. Iustus etiam iniustorum, aequitatem integram et incorruptam sibi in suo cuique tribuendo proponens. Pius denique impiorum, optimis de Deo sententiis imbutus.

Atqui par fuit mentem eiusmodi pollicitis intumescentem, plus nimio attolli; ea nihilominus, ad correctionem nostrum, qui vel in minimis solemus fastuose ceruicem erigere, *procidit, statimque ridet animi risum,* vultu quidem ad tristitiam composito, ridens autem

B b 2 mente,

h) Gen. XXIII, 6.

j) Forte scribendum συνομολογῆσθαι, et conf. Lib. de Posterit. Cain. p. 318. Tom. II, e. n.

k) Forsan melius [illegible].

l) Gen. XVII, 17.

ἀκράτου χαρᾶς m) εἰδοικισαμένης. Ἀμφότερα δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον συμβαίνει τῷ μείζονα ἐλπίδος ἀγαθὰ κληρονομοῦντι σοφῷ, γελᾷν τε καὶ πίπτειν· τὸ μὲν, εἰς πίστιν τοῦ μὴ μεγαλαυχεῖν, διὰ κατάγνωσιν τῆς θνητῆς οὐδενείας· τὸ δὲ εἰς εὐσεβείας βεβαίωσιν, διὰ τοῦ n) μόνων χαρίτων καὶ ἀγαθῶν νομίζειν τὸν θεὸν αἴτιον. Πιπτέτω μὲν δὴ καὶ σκυθρωπαζέτω γένεσις, φύσεως· ἀνίδρυτός τε γὰρ καὶ o) ἐπίλυτος ἐξ ἑαυτῆς ἐστιν· ἀνιστάσθω δὲ ὑπὸ θεοῦ, καὶ γελάτω· τὸ γὰρ ἔρεισμα αὐτῆς καὶ ἡ χαρὰ, μόνος οὗτός ἐστιν. Εἰκότως δ' ἂν ἀπορήσειέ τις, πῶς ἐνδέχεται γελᾷν τινα, μή πω γέλωτος εἰς τὴν καθ' p) ἡμέραν γένεσιν ἐλθόντος· ὁ γὰρ Ἰσαὰκ ἐστι γέλως, ὃς κατὰ τὴν παροῦσαν σκέψιν οὔπω γεγέννηται. Ὥσπερ γὰρ οὔτε βλέπειν χωρὶς ὀφθαλμῶν, οὔτ' ἀκούειν χωρὶς ὤτων, οὔτε δίχα μυκτήρων ὀσφραίνεσθαι, οὐδ' αὖ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἄνευ τῶν κατ' αὐτὰς ὀργάνων χρῆσθαι, οὔτε καταλαμβάνειν δίχα λογισμοῦ· οὕτως οὐδὲ γελᾷν εἰκὸς ἦν, εἰ μὴ γέλως ἐδεδημιούργητο. Τί οὖν χρὴ λέγειν; πολλὰ ἡ φύσις τῶν μελλόντων γίνεσθαι, διά τινων συμβόλων προμηνύει. Ἢ τὸν νεοττὸν οὐχ ὁρᾷς, ὃς πρὶν ἀέρι ἐπινήχεσθαι, q) πτερύσσεσθαι καὶ τοὺς ταρσοὺς διασείειν φιλεῖ, τὴν ἐλπίδα τοῦ πέτεσθαι δυνήσεσθαι προευαγγελιζόμενος; Ἀμνὸν δ' ἢ χίμαρον ἢ βοῦν ἔτι νεογνὸν οὐκ εἶδες, μήπω τῶν κεράτων ἐκπεφυκότων, ὁπότε διερεθίζει τις, ἀντιβεβηκότα καὶ τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις ὁρμῶντα πρὸς ἄμυναν, ἐξ ὧν ἡ φύσις τὰ ἀμυντήρια ὅπλα ἀναδίδωσιν; Ἔν γε μὴν ταῖς θηριομαχίαις, οὐκ εὐθὺς οἱ ταῦροι τοὺς ἀντιτεταγμένους ἀναπείρουσι· ἀλλ' εὖ μάλα διαβάντες, καὶ μετρίως τὸν αὐχένα χαλάσαντες καὶ θάτερον ἐκκλίναντες, καὶ ταυρωπὸν ὄντως ἀποβλεψάμενοι, τηνικαῦτα ἐπίασιν, r) ἔργου ἐξόμενοι. Τὸ δὲ γινόμενον, s) ἔρυσιν ἐκάλε-

m) Quidni εἰσοικισμένης vel εἰσοικησαμένης?

n) Melius, vt videtur, μόνον.

o) Quidni ἐπίλυπος, vt infra p. 392. lin. 24. ed. n.

p) Scribe ἡμᾶς.

mente, cum magna valdeque pura intus habitaret laetitia. Porro vtrumque eodem tempore contingit sapienti potiora spe bona consecuto, ridere atque procidere; atque hoc quidem, vt fidem faciat se non efferri nec insolescere, ex inanitatis mortalis conscientia: illud autem, ad pietatis confirmationem, eo quod solum Deum gratiarum et bonorum autorem censeat. Sane vero cadat res creata, et moestitiam prae se ferat, idque recte: quandoquidem instabilis et solubilis ex seipsa est; erigatur autem a Deo, et rideat: hic enim solus firmamentum et gaudium ipsius est. Iure tamen quis addubitet, qui vsu veniat tum ridere quempiam, cum nondum risus inter mortales sit natus; est enim risus iste Isaac, qui nondum natus est secundum praesens argumentum. Quemadmodum videre nemo potest sine oculis, neque audire absque auribus, neque absque naribus odorari, neque etiam aliis sensibus vti sine organorum propriorum ministerio, nec denique sine ratione percipere: sic neque ridere quemquam probabile erat, nisi iam risus in lucem esset editus. Quid vero dicere par est? pleraque eorum quae futura sunt; natura signis quibusdam praenunciat. Annon auiculam vides, quae prius quam per aerem se fundat, alas concutere pedibusque exsilire solet, ita spem quam habet se mox volare posse, praedicendo? Numquid agnum, aut hoedum, aut bouem adhuc tenerum vidisti, cui nondum enata sint cornua? si forte irritetur a quopiam, ire contra, illis partibus irruentem ad vindictam, vnde ipsi natura arma, quibus defendat et vlciscatur se, suppeditat. Quin et in ferarum certaminibus, non statim tauri sibi oppositos perforant, sed glomerato gressu procedentes, et ceruicem mediocriter inflectentes, altero cor-

q) Codd. nonnulli πτερυγύεσθαι, sed nil mutandum. Ita noster Lib. de praemiis p. 920.

r) Sic MS. Coll. Nou. Editi ἔργον.

s) Melius forte ὄρεσιν. Hes. v. ὀρέσειν, ὁρμᾶν. vid. Stob. Eclog. Eth. Lib. II. p. 175.

ἐκάλεσαν, οἷς ὀνοματοποιεῖν ἔθος, ὁρμήν τινα t) πρὸ ὁρμῆς ὑπάρχουσαν. Ὅμοιον δή τι καὶ ἡ ψυχὴ τὰ πολλὰ πάσχει· ἐλπιζομένου γὰρ τἀγαθοῦ, προγηθεῖ, ὡς τρόπον τινὰ χαίρειν πρὸ χαρᾶς, καὶ εὐφραίνεσθαι πρὸ εὐφροσύνης. Εἰκάσαι δ' ἄν τις αὐτὸ καὶ περὶ τὰ φυτὰ συμβαίνοντι· καὶ γὰρ αὐτὰ, ὁπότε μέλλοι καρποφορεῖν, προβλαστάνει καὶ προανθεῖ καὶ χλοηφορεῖ. Τὴν ἡμερίδα ἄμπελον ἴδε, ὡς ὑπὸ φύσεως τεθαυματούργηται, κληματίσιν, ἕλιξι, μοσχεύμασι, πετάλοις οἰναροῖς, ἃ φωνὴν οὐκ ἀφιέντα, μηνύει τὴν ἐπὶ τῷ μέλλοντι καρπῷ τοῦ δένδρου χαράν. Καὶ ἡ ἡμέρα μέντοι προγελᾷ πρὸς βαθὺν ὄρθρον, μέλλοντος ἀνίσχειν ἡλίου. Αὐγὴ γὰρ αὐγῆς ἄγγελος, καὶ φῶς φωτὸς, ἀμυδρότερον τηλαυγεστέρου, προεξέρχεται. Ἥκοντι μὲν οὖν ἤδη τῷ ἀγαθῷ συνομαρτεῖ χαρὰ, προσδοκωμένῳ δὲ ἐλπίς· ἀφικομένῳ μὲν χαίρομεν, μέλλοντι δὲ u) ἐλπίζομεν· καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ἔχειν συμβέβηκεν. Ἡ μὲν γὰρ παρουσία τοῦ κακοῦ λύπην, ἡ δὲ προσδοκία φόβον ἐγέννησεν. Φόβος δὲ ἄρα ἦν οὐδὲν, ἢ λύπη πρὸ λύπης, ὥσπερ ἐλπὶς χαρὰ πρὸ χαρᾶς· ὃ γὰρ, οἶμαι, πρὸς λύπην φόβος, τοῦτο πρὸς χαρὰν ἐλπίς. Σημεῖα δὲ τοῦ λεγομένου καὶ αἰσθήσεις ἐναργῆ περιφέρουσι· γεύσεως γὰρ ὄσφρησις προκαθημένη, τὰ πρὸς ἐδωδὴν καὶ πόσιν σχεδὸν ἅπαντα προδικάζει· ἀφ' οὗ καὶ προγευστρίδα αὐτὴν, ὡς τὴν ἐνέργειαν ἀπιδόντες ἐκάλεσαν εὐθυβόλως ἔνιοι. Πέφυκε δὲ καὶ ἡ ἐλπὶς ὡσανεὶ τοῦ μέλλοντος ἀγαθοῦ προγεύεσθαι, καὶ διασυνιστάνειν αὐτὸ ψυχῇ τῇ βεβαίως κτησομένῃ. Κἂν ταῖς ὁδοιπορίαις μέντοι πεινήσας τις καὶ διψήσας, πηγὰς ἐξαίφνης ἰδὼν, ἢ δένδρα παντοίοις ἡμέροις βρίθοντα καρποῖς· μήπω φαγὼν ἢ πιὼν, ἀλλὰ μηδ' x) ἱδρυσάμενος ἢ δρεψάμενος, ἐλπίδι τῆς ἀπολαύσεως προπληροῦται. Εἶτ' οἰόμεθα ταῖς μὲν σώματος τροφαῖς καὶ πρὸ τῆς χρήσεως y) αἰτιᾶσθαι δύνασθαι, τὰς δὲ τῆς διανοίας

t) Sic MSS. Editi πρός. (Mox ex Editis retinui ὑπάρχουσαν, cuius loco Mangeius: ὑπέρχουσαν. P.)

u) Melius ἐπελπίζομεν.

nu inclinato, ac taurinum vere intuitum prae ſe ferentes, tum demum inuadunt, operi ſuo adhaerentes. Cuiusmodi praeludium Graeci nouorum vocabulorum fictores ἔρυσιν appellarunt, quaſi impetum quendam impetu priorem. Simile porro quiddam animus plerumque patitur: nam ob ſperatum bonum gaudium praecipit, vt laetitia quodammodo laetitiam antegrediatur, et delectatio hilaritatem praecurrat. Simile quiddam etiam ſtirpibus accidere ſolet; iſtae enim, cum fructus producere parant, prius pullulant, et flores ac germina proferunt. Vitem excultam aſpice, vt mirifice ſit a natura ornata, ſarmentis, adminiculis, propaginibus et pampinis vinoſis, quae tametſi vocem nullam edant, arboris tamen laetitiam ob fructum aduenientem indicant. Quinetiam dies ipſe praearridet diluculo, antequam ſol oriatur: ſplendor enim ſplendorem praenunciat, et lux obſcurior lumen clarius anteuertit. Itaque bono iam venienti comes adeſt laetitia, expectato vero ſpes: ſiquidem laetamur cum aduenit, ſperamus autem cum inſtat: ſicut in contrariis etiam contingere ſolet. Etenim mali praeſentia dolorem, expectatio vero metum gignit. Metus ergo nihil aliud erat quam triſtitia ante triſtitiam, vt ſpes gaudium ante gaudium: quam enim, opinor, rationem habet metus ad dolorem, eandem ſpes ad gaudium. Argumenta porro manifeſta eius quod dicitur, ſenſus exhibent. Nam odoratus guſtui praepoſitus, eſculenta et poculenta ferme praeiudicat omnia: vnde praeguſtatorem ſenſus recte quidam nominauere, cum ipſius effectum animaduertiſſent. Solet etiam ſpes futurum bonum quaſi praeguſtare, idque animae commendare, quae id erat firmiter poſſeſſura. Proinde cum quis in itinere conficiendo, fame vel ſiti correptus eſt, ſi repente fontes viderit aut arbores omnis generis mitibus onuſtas fructibus, tametſi nondum come-

 derit

x) In margine Editorum ſcribitur ὑδρευσάμενος, forte ἀρυσάμενος.

y) Omnino ſcribe cum Hoeſchelio in margine ἐπιᾶσθαι.

διανοίας οὐχ ἱκανὰς εἶναι καὶ ὁπότε μέλλοιεν ἑστιᾶν, προευφραίνειν;

Ἐγέλασεν οὖν εἰκότως, μήπω δοκοῦντος ἐν τῷ θνητῷ γένει σπαρῆναι τοῦ γέλωτος· καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ γελᾷ. Λέγεται γὰρ αὖθις, ἐγέλασε δὲ Σάῤῥα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· οὔπω μέν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν ἄνευ μελέτης ἀπαυτοματίζον ἀγαθόν· ὁ δ' ὑποσχόμενος, κύριός μου καὶ πρεσβύτερος πάσης γενέσεώς ἐστιν, ᾧ πιστεύειν ἀναγκαῖον. Ἅμα μέντοι καὶ ἀναδιδάσκει, ὅτι ἥτ' ἀρετὴ χαρτόν ἐστι φύσει, καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀεὶ γέγηθε· καὶ τοὐναντίον, ὅτι ἥτε κακία λυπηρὸν, καὶ ὁ ἔχων z) ὀδυνηρότατος. Ἔτι νῦν θαυμάζομεν τῶν φιλοσόφων τοὺς λέγοντας, τὴν ἀρετὴν ἀπάθειαν εἶναι, ἰδοὺ γὰρ Μωσῆς χορηγὸς ἀνεύρηται τοῦ σοφοῦ a) τούτου δόγματος, χαίροντα καὶ γελῶντα παραγαγὼν τὸν ἀστεῖον· ἀλλαχόθι δὲ, οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς ταὐτὸν ἀφικνουμένους αὐτῷ. b) Ἰδὼν γάρ σε, φησι, χαρήσεται ἐν αὐτῷ· ὡς τῆς τοῦ σπουδαίου προσόψεως αὐτὸ μόνον ἱκανῆς οὔσης ἀναπληρῶσαι τὴν διάνοιαν εὐφροσύνης, ἀποφορτισαμένης τὸ ἀπεχθέστατον ψυχῆς κακῶν, λύπην. Φαύλῳ δ' οὐδενὶ χαίρειν ἐφεῖται, καθάπερ καὶ ἐν προφητικαῖς ᾄδεται ῥήσεσι· c) χαίρειν οὐκ ἔστι τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπε θεός. d) Λόγος γὰρ ὄντως καὶ χρησμὸς ἐστι θεῖος, σκυθρωπὸν καὶ ἐπίλυπον καὶ μεστὸν βαρυδαιμονίας εἶναι τὸν παντὸς μοχθηροῦ βίον, κἂν προσποιῆται τῷ προσώπῳ μειδιᾶν. Οὐ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους χαίρειν ἂν εἴποιμι πρὸς ἀλήθειαν, ἡνίκα τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωσὴφ ἥκοντας ἤκουσαν· ἀλλ' e) ὑπομορφάζειν, καθυπο-

κρινο-

z) Forsan, ἀνιαρώτατος. Τί δὲ νῦν, &c.

a) Sic MSS. Coisl. et Trin. pro τοῦ.

b) Exod. IV, 14.

c) Esai. XLVIII, 22.

derit nec biberit, ac ne hauserit quidem, decerpseritue, spe tamen ipsa fruitionis ante impletur. Deinde censebimusne nos corporis quidem alimentis ante vsum pasci posse, mentis vero cibos idoneos non esse ad nos exhilarandos, cum epulas nobis apparant?

Risit igitur satis probabiliter, licet nondum satus videretur in mortali genere risus: nec ipse tantum, verum etiam mulier ridet. Mox enim dicitur; *Risit autem Sarra in semetipsa*, aiens: nondum vltro suapteque sponte se mihi bonum obtulit, sine meditatione et labore, ad hanc vsque diem: sed is qui pollicetur, Dominus meus est et antiquior omni re creata, cui fidem necesse est adhibere. Quinetiam simul edocet virtutem natura hilarem esse eaque praeditum semper gaudere: e contrario molestam prauitatem esse, eaque contaminatum summis doloribus et molestiis affici. Igitur etiamnum philosophos admiramur, qui virtutem asserunt affectuum priuationem esse? en Moses sapientis huius decreti autor reperitur, dum virum probum laetantem ac ridentem inducit; itemque alio loco non ipsum tantum, sed eos etiam qui eodem quo ipse perueniunt. *Nam cum te viderit,* inquit, *laetabitur in se ipso;* quasi solus viri probi aspectus abunde sufficiat ad implendam laetitia mentem, amota moestitia quae animi malorum molestissimum est. Sed improbo nemini gaudere permittitur, vt in propheticis canitur sententiis: *Laetari non est fas impiis, inquit Deus.* Est enim reuera effatum et oraculum diuinum, praui cuiusque vitam moestam tristitiaeque et miseriae plenam esse, tametsi vultu se ridere simulet. Enimuero Aegyptios vere gauisos esse non ausim dicere, cum Iosephi fratres accedere audirent, verum ita vultum compo-

 suisse

d) Quidni νόμος?

e) Saepius a Philone vsurpatur vox ἐπιμορφάζειν. (e. g. Quod det. insid. pot. p. 162. Tom. II. ed. n. P.) Adeoque ita hic scribe.

αἰρουμένους τὸ δοκεῖν. Οὐδενὶ γὰρ ἐπιστὰς ἔλεγχος ἀφρόνων δι' ἡδονῆς ἐστιν, ὥσπερ οὐδ' ἰατρὸς ἀκρατεῖ νοσοῦντι. Πόνος μὲν γὰρ τοῖς συμφέρουσι, ῥαστώνη δὲ τοῖς βλαβεροῖς ἕπεται· πόνου δὲ ῥαστώνην προκρίναντες, εἰκότως τοῖς τὰ συμφέροντα ἀπεχθάνονται εἰσηγουμένοις. Ἐπειδὰν οὖν ἀκούσῃς, f) ὅτι ἐχάρη Φαραὼ καὶ ἡ θεραπεία αὐτοῦ διὰ τὴν τῶν ἀδελφῶν Ἰωσὴφ ἄφιξιν· μὴ νόμιζε πρὸς ἀλήθειαν ἥδεσθαι, εἰ μὴ κατ' ἐκεῖνο ἴσως, ὅτι προσδοκῶσιν αὐτὸν μεταβαλεῖν ἀπὸ τῶν ψυχῆς ἀγαθῶν οἷς g) συνεστράφη, πρὸς τὰς τοῦ σώματος ἀνηνύτους ἐπιθυμίας, τὸ ἀρχαῖον καὶ προγονικὸν ἀρετῆς συγγενοῦς νόμισμα παρακόψαντα. Τοιαῦτα δ' ἐλπίσας ὁ φιλήδονος νοῦς, αὐτάρκης οὐχ ὑπολαμβάνει τοὺς νεωτέρους, καὶ ἄρτι πρὸς τὰ σωφροσύνης γυμνάσια φοιτῶντας ἐπιθυμιῶν δελέασιν ἀγκιστρεύσασθαι· ἀλλὰ δεινὸν ἐνόμισεν εἶναι, εἰ μὴ καὶ τὸν πρεσβύτερον ὑπάξεται λόγον, ὃ τὰ λυττῶντα πάθη h) παρήβασκε. Λέγει γὰρ αὖ, τὰς ζημίας ὡς ὠφελείας προτείνων, i) παραλαβόντες τὸν πατέρα, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, ἥκετε πρὸς μὲ, ἐπ' Αἰγύπτου καὶ τοῦ φοβεροῦ τούτου βασιλέως, ὃς καὶ τὰ πατρῷα k) ἡμῶν καὶ τὰ ὄντως ὑπάρχοντα ἀγαθὰ ἔξω προεληλυθότα τοῦ σώματος (φύσει γάρ ἐστιν ἐλεύθερα) ἀντισπᾷ, βιαζόμενος δεσμωτηρίῳ πάνυ παρῷ παραδοῦναι καταστήσας εἱρκτοφύλακα, ὥς φησι τὸ λόγιον, Πετεφρῆ τὸν σπάδοντα καὶ ἀρχιμάγειρον, σπάνει κεχρημένον τῶν καλῶν, καὶ τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς ἐκτετμημένον, ἔτι δὲ σπείρειν καὶ φυτεύειν τι τῶν κατὰ παιδείαν ἀδυνατοῦντα, μαγείρου τρόπον κτείνοντα τὰ ζῶντα, καὶ κατὰ μέρη καὶ l) κατὰ μέλη κόπτοντα καὶ διαιροῦντα, καὶ ἐν ἀψύχοις καὶ νεκροῖς m) καλινδούμενον οὐ σώμασι μᾶλλον ἢ πράγμασιν, καὶ ταῖς περιέργοις παραρτύ-

f) Gen. XLV, 16.

g) Melius συνανεστράφη.

h) MSS. παρήβηκε.

i) Gen. XLV, 18.

fuiſſe vt laeti viderentur. Nulli enim ſtulto redargutor iam inſtans, voluptati eſt, vt nec medicus intemperanti aegroto iucundus eſt. Etenim labor ea ſequitur quae ſunt vtilia, mollities vero noxia comitatur, qui ergo ignauiam labori praeferunt, merito ſuccenſent iis qui vtilia ſuggerunt. Itaque cum audis *Pharaonem cum familia ſua laetatum fuiſſe ob aduentum fratrum Ioſephi*, ne putes eos vere gauiſos fuiſſe: niſi ob eam fortaſſe cauſam, quod ſperarent Ioſephum ab animae bonis cum quibus conuerſatus fuerat, ad inanes corporis libidines conuerſum, et antiquum atque auitum virtutis ingenitae numiſma adulteraturum. Hac ſpe adducta mens voluptatum amans non ſatis eſſe exiſtimat, ſi iuniores et iam temperantiae ſcholas frequentantes cupiditatum illecebris ineſcet: ſed graue etiam ac moleſtum ducit, ſi natu maiorem non ſubigat rationem, cuius furentes affectus olim conſenuerant. Ait enim rurſus, damna ceu commoda proponens, *Aſſumpto patre veſtro et omnibus veſtris facultatibus accedite ad me*, de Aegypto et formidando illo rege, qui et paterna noſtra et reapſe bona, extra corpus progreſſa, (ſunt enim natura libera) retro trahit, vi conatus ea in carcerem dare: *cuſtode conſtituto*, vt aſſerit oraculum, *Pentephre ſpadone et coquorum principe*, bonorum penuria laborante, et animi partes ad generandum aptas, exciſas habente nec vero amplius ſerere quid et plantare eorum quae ad doctrinam ſpectant valente: ſed qui coqui more animantes caedit atque in fruſta ſecat, et in mortuis atque inanimis non corporibus magis quam rebus occupatur: et ſuperfluis condimentis excitat atque irritat vanorum affectuum appetitus, quos par erat cicurando demulcere.

k) Ἡμῶν reſtitui ex MSS. Ibid. MS. Trin. περιεληλυθότα, ſed non diffitendum eſt, hunc locum eſſe mendoſum, et forte mutilum.

l) Κατὰ redundat, vt opinor.

m) Scribe κυλινδούμενον.

ραςτύσεσιν ἀνεγείροντα καὶ ἀνερεθίζοντα τὰς τῶν ἀνηνύτων παθῶν ὁρμάς, ἀς εἰκὸς ἦν n) τιθασσεύοντας πρεῦναι. Ὁ δὲ, καὶ δώσω, φησὶν, ὑμῖν πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου, καὶ φάγεσθε o) τῶν μυελῶν γῆς. Ἀλλ᾽ ἐσμὲν αὐτῷ σώματος ἀγαθὸν οὐ προσιέμεθα, οἱ τὰ ψυχῆς ἰδόντες· ἱκανὸς γὰρ ὁ τριπόθητος ἐκείνων ἵμερος ἐντακεὶς, πάντων ὅσα τῇ σαρκὶ φίλα, λήθην ἐργάσασθαι.

Τοιαύτη μέν τις ἡ ψευδώνυμος χαρὰ τῶν ἀφρόνων ἡ δὲ ἀληθὴς, πρότερον εἴρηται, μόνοις ἀστείοις ἐφαρμόζουσα. p) Πεσὼν οὖν, ἐγέλασεν· οὐκ ἀπὸ θεοῦ πεσὼν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ· ἔστη μὲν γὰρ περὶ τὸν ἄτρεπτον, ἔπεσε δὲ ἀπὸ τῆς ἰδίας οἰήσεως· διὸ καὶ τοῦ q) μὲν δοκησισόφου καταβληθέντος φρονήματος, ἀνεγερθέντος δὲ τοῦ φιλοθέου, καὶ περὶ τὸν ἀκλινῆ μόνον ἱδρυνθέντος, γελάσας εὐθὺς, εἶπε τῇ διανοίᾳ· εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ ἡ Σάῤῥα ἐννενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται; Μή τοι νομίσῃς, ὦ γενναῖε, τὸ r) εἰπεῖν οὐχὶ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ προσκεῖσθαι παρέργως, ἀλλὰ καὶ πάνυ ἐξητασμένως. Διὰ τί; ὅτι ἔοικε διὰ τοῦ φάσκειν, εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, περὶ τῆς Ἰσαὰκ ἐνδοιάζειν γενέσεως, ἐφ᾽ ᾗ πρότερον ἐλέγετο πιστεῦσαι, ὡς ἐδήλου τὸ χρησθὲν πρὸ μικροῦ τόδε· s) οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ᾽ ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ. Εἶτ᾽ εὐθὺς εἶπεν· ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀκόλουθον οὐκ ἦν ἐνδοιάσαι τῷ πεπιστευκότι πεποίηκε τὸν ἐνδοιασμὸν οὐ πολυχρόνιον, μηκυνόμενον μέχρι γλώττης καὶ στόματος, ἀλλ᾽ αὐτοῦ περὶ τὴν ὀξυκίνητον διάνοιαν ἱστάμενον. Τῇ γὰρ διανοίᾳ, φησὶν, εἶπεν, ἣν τῶν εἰς ποδώκειαν ἐπαινουμένων οὐδὲν ἂν ἰσχύσαι παραδραμεῖν· ἐπεὶ καὶ τὰς πτηνὰς φύσεις ἁπάσας ἔφθακεν. Ἀφ᾽ οὗ μοι δοκεῖ καὶ τῶν παρ᾽ Ἕλλησι ποιητῶν ὁ δοκιμώτατος,

Ὡσεὶ

n) Scribe τιθασσεύοντα, vt fupra, ἀνερεθίζοντα.

o) Melius forfan τὸν μυελὸν, fic Gen. XLV, 18.

p) Gen. XVII, 17.

re. Addit autem Pharao, *Largiar vobis ex omnibus Aegypti bonis, et e pinguedine terrae comedetis.* Verum dicemus ei: Nos qui animi bona vidimus, corporis bona non admittimus; nam suauissimum illorum desiderium infusum, satis habet virium ad obliuionem carnis deliciarum inducendam.

Talis certe quaedam est falsa et inanis stultorum laetitia, vera autem prius exposita est, quae solis congruit probis. Quare *postquam cecidisset, risit:* non, cum a Deo excidisset, sed cum a semetipso; stetit enim iuxta *Deum* immutabilem, atqui de propria existimatione cecidit; quocirca ingenio arrogante deturbato, et pia Deoque grata sententia excitata, et circa immotum tantum stabilita, cum risisset, mente dixit illico: *An centenario nascetur, et Sarra nonagenaria pariet?* Ne ergo censeas (vir ingenue) istud, *Dixit* (non ore, sed) *mente*, adiecta fuisse frustra, sed potius valde considerate. Qua de causa? quia videtur dum proferret haec, *An centenario nascetur*, de ortu Isaaci ambigere, propter quem tamen antea *Deo* credidisse dicebatur, vt indicauit istud oraculum paulo ante editum: *Non erit hic heres tuus, sed is, qui egredietur ex te.* Deinde mox subiunxit, *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ipsi ad iustitiam.* Quoniam igitur consentaneum non erat, eum qui crediderat, ambigere: non diuturnam exhibet dubitationem, ore et lingua tenus prodeuntem, sed ibi, in celeri motu praedita mente insistentem. *Dixit* enim, inquit, *mente*, quam quidem nihil eorum quae ob velocitatem commendantur, anteuertere valet, cum volucres naturas vniuersas anteuertat. Vnde mihi videtur celeberrimus poetarum Graecorum dixisse:

Tan-

q) Μὲν addidi ex MS. Coll. Nou.

r) Scribe εἶπεν, vt liquet ex contextu.

s) Gen. XV, 4. et 6.

Ὡσεὶ πτερὸν t) ἠὲ νόημα,

φάναι· δηλῶν τὸ τῆς ὀξύτητος τάχος, κατ᾽ ἐπίτασιν ὕστερον τοῦ πτεροῦ τὸ νόημα θείς. Ἐπὶ πολλὰ γὰρ ἡ διάνοια ἐν ταὐτῷ u) πράγματα ὁμοῦ καὶ σώματα στείχει μετὰ ἀλέκτου φορᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ γῆς καὶ θαλάττης αὐτίκα πέρατα φθάνει, συναιροῦσα καὶ τέμνουσα τὰ ἄπειρα μεγέθη διὰ x) στόματος· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοσοῦτον ἀπὸ γῆς ἀναπηδᾷ, ὡς δι᾽ ἀέρος εἰς αἰθέρα ἀνέρχεσθαι, καὶ μόλις περὶ τὴν ἐσχάτην τῶν ἀπλανῶν ἀψῖδα ἵστασθαι. Τὸ γὰρ ἔνθερμον καὶ διάπυρον, ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ· διὸ πολλὰ y) ὑπερβάλλουσα, καὶ τοῦ παντὸς αἰσθητοῦ τούτου ὅρου ἔξω φέρεται πρὸς τὸν ἐκ τῶν ἰδεῶν παγέντα, z) συγγενικῶς. Γέγονεν οὖν περὶ τὸν ἀστεῖον ἡ τροπὴ βραχεῖα, ἄτομος, a) ἀμερὴς, οὐκ αἰσθητὴ, νοητὴ δὲ μόνον, τρόπον τινὰ ἄχρονος. Ἀλλ᾽ ἴσως ἄν τις εἴποι· τί οὖν γε, b) ὅτι πεπιστευκὼς, ἴχνος, ἢ σκιὰν, ἢ c) αὔραν ἀπιστίας δέχεται τὸ παράπαν; οὗτος δ᾽ οὐδὲν ἕτερόν μοι βούλεσθαι δοκεῖ, ἢ τὸν γενόμενον ἀποφαίνειν ἀγέννητον, καὶ τὸν θνητὸν ἀθάνατον, καὶ τὸν φθαρτὸν ἄφθαρτον, καὶ τὸν ἄνθρωπον (εἰ θέμις εἰπεῖν) θεόν. Τὴν γὰρ πίστιν ἧς ἔλαχεν ἄνθρωπος, οὕτω βέβαιόν d) φησι δεῖν εἶναι, ὡς μηδὲν διαφέρειν τῆς περὶ τὸ ὂν τῆς ἀρτίου καὶ περὶ πάντα πλήρους. Λέγει γὰρ Μωσῆς ἐν ᾠδῇ τῇ μείζονι, θεὸς πιστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία e) ἐν αὐτῷ. Πολλὴ δὲ f) ἄγνοια νομίζειν, τὰς θεοῦ ἀρετὰς τὰς ἀῤῥεπεῖς καὶ παγιωτάτας, χωρῆσαι ψυχὴν ἀνθρώπου δύνασθαι· ἀγαπητὸν γὰρ εἰκόνας g) αὐτῶν κτήσασθαι δυνηθῆναι, πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἀριθμοῖς τῶν ἀρχετύπων ἐλαττουμένας.

t) Sic MS. Coll. Nou. ficut et Hom. Odyff. H. Editi ἤ.

u) Ita MSS. Coll. Nou. et Trin. Editi πράγματι — σώματι. Ibid. pro συναιροῦσα, melius fcribitur συνδιαιροῦσα.

x) Melius νοήματος. Vid. lin. 15. feq. Ni reponatur ἀπειρομεγέθη διαστήματα.

y) Forte ὑπερβαίνουσα.

z) Forfan συγγενικῶν, fc. ἰδεῶν.

Tanquam auis, aut cogitatio:
magnam in eo celeritatem declarans, quod rem exaggerans, post alitem ſubiecit cogitationem. Etenim mens eodem tempore ad plurimas res et corpora progreditur incredibili pernicitate, et ad ipſos terrae marisque fines ſtatim peruenit, immenſa locorum ſpatia cogitatione concidens et diuidens: eodem momento tantum ſupra terram eminens, vt per aerem ad aethera perueniat, atque aegre ſe contineat in extremo ſiderum fixorum orbe. Feruens enim et igneus vigor in ipſa, eam non ſinit quieſcere; quare multa exſuperans, et longe hos totius naturae ſub ſenſum cadentis limites tranſcendens, ad mundum ex ideis concretum cognationis iure contendit. Quapropter in probo contigit exigua mutatio, indiuiſibilis, non in partes ſecanda, non ſenſu ſed tantum mente percepta, temporisque quodammodo expers. Dicet vero fortaſſe aliquis: an igitur qui ſemel quid credidit, num veſtigium vel vmbram vel auram diffidentiae prorſus admittere poteſt? Is autem aliud nihil mihi velle videtur, quam natum aſſeuerare ortus expertem eſſe, mortalemque eſſe immortalem et caducum ſempiternum, hominemque ipſum, ſi ita loqui fas eſt, Deum. Etenim fidem quam nactus eſt homo, adeo firmam aſſerit eſſe oportere, vt nihil diſcrepet ab ea, quae habetur de eo quod reapſe eſt, quaeque perfecta omnique ex parte abſoluta eſt. Ait quippe Moſes in cantico maiore: *Fidelis Deus, neque vlla eſt iniquitas in eo.* Magna autem inſcitia eſt cenſere humanum animum

a) Scribe ἀκαρής.
b) Scribe ὅ, τι, vel ὅ ποτε.
c) Forte αὔραν. Sic infra p. 1078. ed. Par.
d) Omnino φασι.
e) Ἐν αὐτῷ non legitur in hodiernis Editis textus biblici, Deutr. XXXII, 4.
f) Forſan ἄνοια.
g) Ita MSS. pro αὐτόν.

μένας. Καὶ μήποτ' εἰκότως; ἀκράτους μὲν γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὰς θεοῦ ἀρετάς· ἐπειδὴ καὶ ὁ θεὸς οὐ σύγκριμα, φύσις ὢν ἁπλῆ· κεκραμένας δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων· ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν κράματα, θείου καὶ θνητοῦ συγκερασθέντων, καὶ κατὰ τοὺς τῆς τελείας μουσικῆς λόγους ἁρμοσθέντων. Τὸ δ' ἐκ πλειόνων συνεστὼς, φυσικὰς πρὸς ἕκαστον τῶν μερῶν ἀνθολκὰς ἔχει. Εὐδαίμων δ', ὅτῳ ἐξεγένετο τὸν πλείω τοῦ βίου χρόνον πρὸς τὴν ἀμείνω καὶ θειοτέραν μοῖραν ταλαντεύειν· ἅπαντα γὰρ τὸν αἰῶνα, ἀμήχανον· ἐπεὶ καὶ τὸ ἀντίπαλον θνητὸν ἄχθος ἐστὶν ὅτε ἀντέρρεψε, καὶ ἐφεδρεῦσαν ἐκαιροφυλάκησε τὰς ἀκαιρίας τοῦ λογισμοῦ, ὡς ἀντιβιάσασθαι.

h) Πεπίστευκεν οὖν Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος πεπίστευκεν· ἵνα τὸ ἴδιον τοῦ θνητοῦ γνῷς, καὶ μάθῃς οὐκ ἄλλως αὐτῷ γενέσθαι εἰ μὴ ἐκ φύσεως, τὴν τροπήν· ἀλλ' εἰ βραχεῖα καὶ i) ἄχαρις γέγονεν, ἄξιον εὐχαριστεῖν· πολλοὶ γὰρ ἕτεροι τῇ ῥύμῃ καὶ φορᾷ κατακλυσθέντες καὶ τῇ βίᾳ, εἰσάπαν ἠφανίσθησαν. Οὐκ ἔστι γὰρ, ὦ γενναῖε, κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωσῆν, ἀρτίπους ἡ ἐν θνητῷ σώματι ἀρετή, ἀλλὰ παραπλήσιόν τι πάσχουσα νάρκῃ, μικρὸν ὅσον ὑποχωλαίνουσα. k) Ἐνάρκησε γάρ, φησι, τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ, ᾧ καὶ ἐπέσκαζεν. Ἴσως δ' ἂν τῶν εὐθαρσεστέρων εἴποι τις παρελθὼν, ὅτι οὐδὲ ἀπιστοῦντός ἐστιν ἡ προφορά, ἀλλ' εὐχομένου· ἵν' εἰ μέλλοι τῶν εὐπαθειῶν ἡ ἀρίστη γεννᾶσθαι χαρά, μὴ ἑτέροις ἀριθμοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς l) ἐννενηκονταέταις

h) Gen. XV, 6.

i) Hoeschelius in margine scribit, ἀκαρής. Melius vero ἄχρονος.

k) Gen. XXXII, 25.

l) Ita quoque MSS. videtur vero reponi debere ἑκατονταέταις. Centenarius enim numerus, secundum Philonem,

himum Dei virtutes inflexas et firmiſſimas poſſe comprehendere; contenta eſſe debet, ſi earum imagines multis magnisque numeris inferiores exemplaribus, aſſequi valeat. Neque id iniuria: ſiquidem Dei virtutes non mixtas eſſe neceſſe eſt, (quoniam Deus nihil concreti eſt, cum natura ſit ſimplex) hominum vero mixtas; ſiquidem et nos ſumus mixturae, diuina et humana natura contemperatis, et ſecundum perfectae muſicae rationes coaptatis. Quod autem ex pluribus eſt confectum, naturales ad vnamquamque partium recurſus ac reflexiones habet. Is vero demum beatus eſt, cui integrum fuit longiore vitae tempore ad meliorem ac diuiniorem partem propendere; neque enim omni tempore id fieri poteſt: quoniam pondus mortale oppoſitum aliquando praeponderat, et imminens menti, eius intempeſtiua tempora acurate obſeruat, ita vt retro trahat.

Quocirca Abrahamus *Deo fidem habuit*, ſed tanquam homo credidit, vt mortalis generis ſortem agnoſcas, ſciasque haudquaquam aliter ipſi eueniſſe lapſum, quam a natura: ac ſi quidem ille breuis et momentaneus extiterit, aequum eſt agere gratias, quando plerique vi et impetu ſubmerſi, plane exſtincti ſunt. Neque enim, bone vir, ex ſanctiſſimi Moſis ſententia, perfecta et integra virtus in mortali corpore, verum quaſi torpedine laborans aliquantulum claudicans. *Torpore affecta eſt*, inquit, *latior pars coxae, qua claudicauit.* Sed fortaſſe confidentior aliquis ſe ingerens dixerit, quod ne diffidentis quidem ſit oratio, ſed precantis: ita vt ſi laetitia, bonarum affectionum optima, in lucem edenda ſit, non

nem, erat omnium perfectiſſimus et de tali hic agitur. Sequitur enim *ἵνα τὸ τέλειον ἀγαθὸν τελείοις ἀριθμοῖς εἰς γένεσιν ἔλθῃ.* Exempla etiam numeri perfecti ab ipſo infra adducta ad centenarium pertinent. Quin etiam alluditur ad verba textus biblici Gen. XVII, 17. Conf. etiam Rom. IV, 19. Omnino ergo repone, *ἑκατονταέτους.*

ταις ἔσι τεχθῇ· ἵνα τὸ τέλειον ἀγαθὸν τελείοις ἀριθμοῖς εἰς γένεσιν ἔλθῃ. Τέλειοι δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοὶ, καὶ μάλιςα κατὰ τὰς ἱερωτάτας ἀναγραφάς. Ἴδωμεν δ' αὐτῶν m) ἑκάτερα· Σὴμ εὐθέως μὲν ὁ υἱὸς τοῦ δικαίου Νῶε, πρόγονος δὲ τοῦ ὁρατικοῦ γένους, n) ἑκατὸν ἐτῶν εἶναι λέγεται, ἡνίκα ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξὰτ, ὃς ἑρμηνεύεται, συνετάραξε ταλαιπωρίαν. Καλόν γε ἔγγονον ψυχῆς, κλονεῖν καὶ συγχεῖν καὶ διαφθείρειν τὴν ταλαίπωρον καὶ γέμουσαν κακῶν ἀδικίαν. Ἀλλὰ καὶ Ἀβραὰμ o) ἄρουραν φυτεύει p) χώματος, ἑκατοςῷ λόγῳ πρὸς ἀναμέτρησιν τοῦ χωρίου· καὶ Ἰσαὰκ q) ἑκατοςεύουσαν εὑρίσκει κριθήν. Καὶ r) τὴν αὐλὴν τῆς ἱερᾶς σκηνῆς Μωσῆς κατασκευάζει πήχεσιν ἑκατὸν, τὸ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δύσεις ἐκμετρούμενος διάςημα. Ἔςι δὲ καὶ ἀπαρχῆς s) ἀπαρχὴ ὁ ἑκατοςὸς λόγος, ὃν Λευῖται τοῖς ἱερωμένοις ἀπάρχονται. Λαβοῦσι γὰρ αὐτοῖς τὰς δεκάτας παρὰ τοῦ ἔθνους διείρηται, καθάπερ ἀπὸ κτημάτων οἰκείων, τοῖς ἱερεῦσι διδόναι t) ὡς δεκάτην λόγων ἱεράν. Πολλὰ δ' ἄν τις καὶ ἄλλα σκοπῶν εὕροι πρὸς ἔπαινον τοῦ λεχθέντος ἀριθμοῦ τοῖς νόμοις ἐμφερόμενα· πρὸς δὲ τὸ παρὸν, διεξαρκεῖ τὰ εἰρημένα. Ἀλλ' ἐὰν τῶν ἑκατὸν ἀφέλῃς δεκάτην ἱερὰν ἀπαρχὴν τῷ τῆς ψυχῆς φέροντι καὶ αὔξοντι καὶ πληροῦντι καρποὺς Θεῷ, ἕτερον ἀριθμὸν u) τὸν ἐννενήκοντα διαλείψεις. Πῶς γὰρ ὁ τέλειος, μεθόριος ὢν πρώτης καὶ δεκάτης, καθ' ὃν διακρίνεται τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τρόπον, καταπετάσματος τοῦ μέσου, x) * * ᾧ τὰ ὁμογενῆ διαςέλλεται

m) Forte *μαρτύρια*, *testimonia*, cui certe suffragantur sequentia.

n) Gen. XI, 10.

o) Gen. XXI, 33.

p) Markland reponendum monuit *χρώμενος*, atque adeo sic verto.

q) Gen. XXVI, 12.

r) Exod. XXVII, 9.

s) Num. XVIII, 28.

non aliis numeris potius, quam nonaginta *et centum* annos natis, procreetur: quo ſic abſolutum bonum perfectis numeris ad ortum veniat. Abſoluti porro ſunt dicti numeri, et praecipue ſecundum ſanctiſſimas ſcripturas. Verum horum vtrumque conſideremus. Sem filius iuſti Noae, progenitor vero perſpicacis generis, *centum annorum fuiſſe fertur, cum Arphaxat genuit,* qui exponitur, *Conturbauit aerumnam.* Praeclarum certe eſt foetum animi exagitare, et confundere et profligare aerumnoſam et malis refertam iniuſtitiam. *Abrahamus quoque aruum conſerit* adhibita proportione centeſima, ad loci dimenſionem: Iſaacus etiam *hordeum centuplo auctum reperit.* Moſes etiam atrium ſacri tentorii conſtruit, centum cubitorum dimetiens interuallum, tam ad ortum quam verſus occaſum. Praeterea primitiarum primitiae ſunt centeſima portio, quam Leuitae ſacerdotibus tribuunt. Nam cum decimas perciperent a populo, iniunctum eſt, veluti a propriis poſſeſſionibus, ſacerdotibus itidem decimam dare, centeſima ratione ſacram. Enimuero pleraque alia quis meditando inuenire poſſet, quae in legibus ſe offerunt, ad iſtius numeri commendationem; ſed in praeſentia abunde ſufficiunt, quae diximus. Atqui ſi a centum decimam, ſacras primitias, ſepoſueris Deo animi fructus inſerenti, augenti et perficienti, alium numerum nonageſimum relinques. Cur enim is perfectus non eſſet, qui finitimus eſt primae et decimae? quomodo ſancta ſanctorum dirimuntur, me-

t) Reponendum videtur, ὡς ἑκατοςὸν λόγον ἱερὸν, vel, δεκάτην ἑκατοςῷ λόγῳ ἱεράν. Agit enim auctor de numeri centenarii perfectione, decimasque ſacerdotibus a Leuitis conceſſas eo ſanctiores eſſe contendit, quoniam frugum terrae erant pars centeſima.

u) Ratione argumenti addi debet τέλειον. Ibid. pro γὰρ, ſcribe γοῦν.

x) Multa hic videntur deeſſe, ſcil. quaecunque auctor de nonagenarii numeri perfectione ſcripſerat.

ται κατὰ τὰς ἐν τοῖς εἴδεσι τομάς. Ὁ μὲν οὖν ἀστεῖος ἐλάλει τῇ διανοίᾳ τὰ ἀστεῖα ὄντως· ὁ δὲ Φαῦλος, ἑρμηνεύει ἐστὶν ὅτε παγκάλως τὰ καλὰ, πράττει δὲ αἰσχρῶς τὰ αἴσχιστα, καθάπερ καὶ Συχὲμ ὁ ἔγγονος ἀνοίας. Ἐμὼρ γάρ ἐστι πατρὸς, ὃς μεταληφθεὶς, y) ὦμος καλεῖται· αὐτὸς δὲ ἑρμηνευθεὶς ἐστιν ὦμος, πόνου σύμβολον. Ἄθλιος δὲ καὶ ταλαιπωρίας μεστὸς πόνος, ὃν ἄνοια γεννᾷ, ὥσπερ ὠφέλιμος, ᾧ συγγενὴς ἀγχίνοια. Φασὶ γοῦν οἱ χρησμοὶ, z) ὅτι ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου, ταπεινώσας αὐτὴν πρότερον, ὁ Συχέμ. Ἆρ' a) οὖν ἐξητασμένως ἐλέχθη τὸ ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου, μόνον οὐκ εἰς δήλωσιν τοῦ τἀναντία οἷς εἶπεν εἰργασμένου; Δεῖνα γάρ ἐστιν ἡ ἀδέκαστος κρίσις, ἡ πάρεδρος θεοῦ δίκη, ἡ ἀειπάρθενος· ἑρμηνεύεται γὰρ ἑκάτερον Δεῖνα, κρίσις ἢ δίκη. Ταύτην οἱ ἐπιχειροῦντες ἄφρονες διαφθείρειν, διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν βουλευμάτων καὶ ἐπιτηδευμάτων, b) εὐπρεπείᾳ λόγου διαδιδράσκουσι τὸν ἔλεγχον. Χρὴ γοῦν αὐτοὺς ἢ ἀκόλουθα τοῖς λεγομένοις πράττειν, ἢ ἀδικοῦντας ἡσυχάζειν· ἥμισυ γάρ, c) φασι, κακοῦ, ἡσυχία. Καθὰ καὶ Μωσῆς ἐπιτιμῶν τῷ πρεσβείων μὲν ἀξιώσαντι γένεσιν, δευτερείων δὲ τὸν ἄφθαρτον θεόν, φησιν· ἥμαρτες, ἡσύχασον. Τὸ γὰρ ἐκτραγῳδεῖν καὶ ἐπικομπάζειν τὰ κακὰ, διπλοῦν ἁμάρτημα· σχεδὸν δ' οἱ πολλοὶ πεπόνθασι τοῦτο. Λέγουσι μὲν γὰρ d) ἀεὶ τῇ παρθένῳ ἀρετῇ τὰ φίλα καὶ δίκαια· καιρὸν δ' οὐδένα παρίασιν ἐν ᾧ δυνηθέντες αὐτὴν οὐχ ὑβρίζουσι καὶ κακώσουσι. Ποία γὰρ πόλις οὐκ ἔστι μεστὴ τῶν τὴν ἀειπάρθενον ὑμνούντων ἀρετήν; οἱ τὰ ὦτα τῶν παρατυγχανόντων e) ἀποκναίουσι, διεξιόντες τὰ τοιαῦτα· ἡ φρόνησις ἀναγκαῖον, ἡ ἀφροσύνη βλαβερόν· αἱρετὸν ἡ σωφρο-

y) Omnino ſcribe ὄνος, id enim poſtulat notatio nominis Emor, חמור *aſinus*, quod hic reſpicitur. Sic ſupra de Migrat. p. 516. Tom. III, ed. n.

z) Gen. XXXIV, 3.

a) Forte οὐκ. Sic infra p. 408. lin. vlt. e. n.

b) Melius, vt videtur, εὐπειθείᾳ.

dio velo interiecto, * * quo ea quae eiusdem generis ſunt, diuiduntur iuxta ſpecierum partitiones. Quapropter vir bonus mente loquebatur reuera bona. Prauus autem interdum praeclare dicit praeclara, ſed turpiſſima turpiter agit; ſicut *etiam* Sychem: inſcitiae ſoboles: patre ſiquidem prognatus eſt Emor, qui expoſitus, appellatur, *Aſinus:* Ipſe autem *Sychem* exponitur, *Humerus,* qui eſt laboris nota. Improbus porro et aerumnae plenus eſt labor, quem parit inſcitia, ſicut vtilis eſt is cui affinis eſt mentis ſolertia. Aiunt ergo oracula, *Locutus eſt Sychem ſecundum mentem virginis, cum prius eam dedecore affeciſſet.* Anne igitur conſiderate dictum eſt illud, *Locutus eſt ex mente virginis,* tantum non oſtendens eum contraria iis quae dixerat, perpetraſſe? Eſt enim Dina *Iudicium incorruptum,* iuſtitia quae Deo aſſidet, virgo ſemper integra. Nam vtroque modo exponitur Dina, *iudicium,* aut *iuſtitia.* At veſani, qui hanc corrumpere aggrediuntur conſiliis ſtudiisque quotidianis, orationis facundia reprehenſionem effugiunt. Ergo eos decet aut iis quae dicunt conſentanea peragere, aut ius violando ſilere. *Dimidium enim,* inquiunt, *mali, ſilentium eſt.* Quemadmodum etiam Moſes increpans eum qui primas tribuebat rebus creatis, ſecundas vero immortali Deo, dicens: *peccaſti, quieſce.* Nam tragice efferre et faſtuoſe oſtentare mala, duplex eſt crimen, ſed plerique ferme id faciunt. Etenim virginem iuſtitiam ſemper blande et amice affantur: nullam vero praetermittunt occaſionem, quo, ſi poſſint, eam ſtupro et contumelia afficiant. Enimuero quae ciuitas referta non eſt iis qui virtutem ſemper virginem celebrant, et adſtan-

c) Φασὶ deeſt in MSS.

d) Quidni τῇ ἀεὶ παρθένῳ, vt ſupra ἡ πάρεδρος θεȣ̃ δίκη, ἡ ἀειπάρθενος. It. infra τὴν ἀειπάρθενον ὑμνȣ́ντων ἀρετήν. Ibid. pro δίκῃ, ſcribendum videtur δίκαια.

e) Conſimilia his ſcribuntur Lib. de Poſterit. Cain. p. 342. Tom. II. e. n.

σωφροσύνη, ἐχθρὸν ἡ ἀκολασία· ὑπομονῆς ἄξιον ἡ ἀνδρία, φυγῆς ἡ δειλία· συμφέρον ἡ δικαιοσύνη, ἀσύμφορον ἡ ἀδικία· τὸ ὅσιον καλὸν, τὸ ἀνόσιον αἰσχρόν· τὸ θεοσεβὲς ἐπαινετὸν, τὸ ἀσεβὲς ψεκτόν· f) τὸ οἰκειότατον ἀνθρώπε φύσει, τὸ εὖ καὶ βέλεσθαι καὶ πράττειν καὶ λέγειν· ἀλλοτριώτατον τὸ κακῶς τέτων ἕκαςον. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀεὶ συνείροντες, τὰ δικαςήρια καὶ βελευτήρια, καὶ τὰ θέατρα, καὶ πάντα σύλλογον καὶ θίασον, g) ἄνθρωποι ἀπατῶσιν· ὥσπερ οἱ προσωπεῖα καλὰ αἰχίςαις ὄψεσι περιτιθέντες, προνοίᾳ τῦ μὴ ὑπὸ τῶν ὁρώντων ἐλέγχεσθαι. Ἀλλ᾽ ἐδὲν ὄφελος· ἀφίξονται γάρ τινες εὖ μάλα ἐῤῥωμένοι καὶ τῷ περὶ ἀρετὴν ζήλῳ κατεσχημένοι, καὶ τὰ περικαλύμματα καὶ περίαπτα ταῦτα, ὅσα λόγῳ καταπεχνῦντες συνύφαναν, ἀπαμφιάσαντες, καὶ γυμνὴν αὐτὴν ἐφ᾽ αὐτῆς τὴν ψυχὴν αὐγάσαντες, εἴσονται καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἀποκείμενα τῆς φύσεως ἀπόῤῥητα· εἶτ᾽ ἔξω προαγαγόντες τὴν αἰσχύνην καὶ τὰ ὀνείδη πάντα αὐτῆς, ἐν ἡλίῳ καθαρῷ πᾶσιν ἐπιδείξονται· οἷα τις ἔσα, ὡς αἰσχρὰ καὶ καταγέλαστα, οἵαν ἐκ τῶν περιάπτων h) ὡς νόθην ἐπεμόρφαζεν εὐμορφίαν. Οἱ δὲ πρὸς ἄμυναν εὐτρεπεῖς τῶν ἔτως βεβήλων καὶ ἀκαθάρτων τρόπων, δύο μὲν εἰσιν ἀριθμῷ, i) Συμεὼν καὶ Λευί· γνώμῃ δὲ εἷς· διὸ κἀν ταῖς εὐλογίαις ὁ μὲν πατὴρ αὐτὲς ἐν τάξει ἑνὸς κατηρίθμει, διὰ τὸ σύμφωνον τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος ὁρμῆς. Ὁ δὲ Μωσῆς ἐδὲ δυάδος ἔτι μέμνηται, ἀλλ᾽ ὅλον τὸν Συμεὼν εἰς τὸν Λευὶ ἐνεχάραξε, δύο ἐσίας κεράσάμενος, ἀφ᾽ ὧν ἕνα εἰργάσατο, οἷον ἰδέᾳ μιᾷ τυπωθέντα, τὸ ἀκέειν τῷ πράττειν ἑνώσας.

Ἐπα-

f) Τὸ redundat. Ibid. pro βέλεσθαι, melius reponitur βελεύεσθαι.

g) Forſan ἀνθρώπων.

h) Scribe καὶ ὡς.

i) Melius Συμεῶνα. Notanter vero ſcribit hic Philo nomen Simeonis in benedictione Moſis, Deutr. XXXIII, 6. ſeq.

ſtantium aures obtundunt? iſta praedicantes: prudentia neceſſaria res eſt, ſtultitia pernicioſa: optabilis temperantia, incontinentia aduerſa et inimica eſt: fortitudo perſeuerantia digna, ignauia vitanda: iuſtitia prodeſt, obeſt iniuſtitia: quod ſanctum eſt, praeclarum eſt, profanum turpe: pietas laudabilis, impietas vituperanda eſt. Hominum naturae maxime proprium eſt, recte ſentire et agere et dicere: alienum eſt ab eadem, male vnumquodque horum praeſtare. Cum haec et ſimilia ſemper in ore habeant, omnia tribunalia, curias, theatra, concilia et coetus hominum decipiunt, vt qui laruas et perſonas pulchras vultibus foediſſimis adhibent, intuentes iſtud, ne a ſpectantibus arguantur. Haec vero fictio nulli vſui eſt: accedunt enim quidam eximie fortes, et ardenti virtutis amore flagrantes, qui cum velamina et ornamenta illa orationis artificio contexta, detexerint, ac denudatam apertamque animam in lucem protulerint, perſpicient arcana in ipſis naturae penetralibus abdita; deinde foras producentes omnia ipſius probra et dedecora, ſoli puro expoſita omnibus indicabunt, et patefacient qualis ſit anima, quam per ſe turpis et deridenda, et qualem ſibi formoſitatem quamque ſpuriam, adiuncto ſibi falſo ornatu, affinxiſſet. Iam vero ad vltionem morum tam profanorum atque impurorum parati ſunt duo quidem numero, Symeon et Leui, ſed vnus ſententia. Quare in benedictionibus pater ambos vnius loco numerat, ob conſenſum et concordiam, atque ad vnum idemque impetum. Neque vero Moſes ipſe binarii meminit, ſed totum Symeonem in Leui expreſſit, mixtis ac temperatis duabus naturis, ex quibus vnum perfecit, quaſi vnica idea informatum, actione auditioni in vnum iuncta.

 Cum

6. fuiſſe omiſſum. Cum hoc concordant editiones vulgatae textus biblici, Ambroſius de Bened. Patriarch. cap. 3. Theodoretus vero in locum hunc proponit quaeſtionem, τί δήποτε τὸν Συμεὼν οὐκ εὐλόγησε; Codices ergo quibus ſcribitur Simeonis nomen, omnino mendoſi. Vide Bibliorum editionem Complutenſem. (Conf. *Dathe* in h. l. P.)

Ἐπειδὴ τοίνυν ἔγνω τὴν k) ἀπαγγελίαν λαλοῦσαν τὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας μεστὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ὁ σπουδαῖος, ἔπαθεν ἀμφότερα, καὶ τὴν πρὸς τὸν θεὸν πίστιν, καὶ τὴν πρὸς τὸ γεννητὸν ἀπιστίαν. Εἰκότως οὖν φησι δεόμενος, l) Ἰσμαὴλ οὗτος ζήτω ἐνώπιόν σου· οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῶν m) ἐμφερομένων ἕκαστον τῶν ὀνομάτων τιθείς· τὸ οὗτος, τὸ ζήτω, τὸ ἐνώπιόν σου. Ταῖς γὰρ ἐν τοῖς πράγμασιν ὁμωνυμίαις ἠπατήθησαν οὐκ ὀλίγοι. Τί δ' ἐστιν ὃ λέγω σκεπτέον. Ἑρμηνευθεὶς Ἰσμαήλ, ἐστιν ἀκοὴ θεοῦ· τῶν δὲ θείων δογμάτων οἱ μὲν ἀκούουσιν ἐπ' ὠφελείᾳ, οἱ δ' ἐπὶ βλάβῃ αὐτοῦ τε καὶ ἑτέρων. Ἢ τὸν οἰωνοσκόπον n) Βαλαὰμ οὐχ ὁρᾷς; Οὗτος εἰσάγεται ἀκούων λόγια θεοῦ, ἐπιστάμενός τε ἐπιστήμην παρὰ ὑψίστου. Ἀλλὰ τί ἐκ τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως, τί δ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιστήμης ὤνατο; γνώμῃ μὲν ἐπιχειρήσας τὸ ψυχῆς ἄριστον ὄμμα λυμήνασθαι, ὃ δὴ μόνον τὸν θεὸν ὁρᾷν πεπαίδευται, μὴ δυνηθεὶς δὲ, διὰ τὸ σωτῆρος κράτος ἀήττητον. Τοιγαροῦν ὁ μὲν κατακεντούμενος ὑπὸ φρενοβλαβείας τῆς ἑαυτοῦ, καὶ τραύματα πολλὰ δεξάμενος, o) ἐν μέσοις τραυματίαις ἀπώλετο· διότι σοφιστείᾳ μαντικῇ τὴν θεοφόρητον προφητείαν p) προεχάραξε. Δεόντως οὖν εὔχεται ὁ ἀστεῖος, ἵν' οὗτος μόνος Ἰσμαὴλ ὑγιαίνῃ, διὰ τοὺς μὴ γνησίως ἀκούοντας τῶν ἱερῶν ὑφηγήσεων· οἷς ἀπεῖπε Μωϋσῆς ἄντικρυς εἰς ἐκκλησίαν φοιτᾷν τοῦ πανηγεμόνος. Τεθλασμένοι γὰρ q) τὰ γεννητικὰ τῆς διανοίας, ἢ καὶ τελείως ἀποκοπέντες, οἱ τὸν ἴδιον νοῦν καὶ τὴν αἴσθησιν ἀποσεμνύνοντες, ὡς μόνα τῶν κατ' ἀνθρώπους αἴτια πραγμάτων· ἢ αἱ πολυθείας ἐρασταὶ καὶ τὸν πολύθεον ἐκτετιμηκότες θίασον, οἱ ἐκ πόρνης γεγονότες, τὸν ἕνα ἄνδρα καὶ πατέρα φιλαρέτου ψυχῆς θεὸν οὐκ εἰδότες, ἆρ' οὐκ εἰκότως ἐλαύνονταί τε καὶ φυγαδεύονται;

k) Melius ἐπαγγελίαν.

l) Gen. XVII, 18.

m) Forte ἐκφερομένων.

n) Ita MS. Vat. pro Βαλὰκ, in Edit. Cuius emendationis ratio facile patet ex Num. XXIV, 16.

Cum igitur cognouit promiſſionem enarrantem verecundiae et religionis plena ex animi ſui ſententia, virtutis cultor, vtrumque in ſe admiſit, et fidem in Deum, et diffidentiam erga res creatas. Quocirca merito dicit orans, *Vtinam Iſmael hic viuat coram te.* Nec abs re ponit vnumquodque vocabulorum quae hic vſurpantur, *τὸ hic, τὸ viuat, τὸ in conſpectu tuo.* Etenim multiplicibus rerum nominibus, non pauci ſunt decepti. Quid autem ſit quod dico, animaduertendum eſt: Iſmael expoſitus eſt, *auditio Dei;* porro diuina decreta nonnulli audiunt non ſine fructu et commodo ſuo; alii vero damno ſuo et aliorum. Annon augurem Balaamum vides? Is inducitur Dei *oraculis aures praebens, et ſcientiam habens ex altiſſimo.* Ecquem vero ex eiusmodi auſcultatione, quem ex tali peritia fructum percepit? cum mente quidem aggreſſus fuiſſet praeſtantiſſimi animi oculum *Iſrael*, disperdere, qui certe ſolus Deum cernere didicit, neque vero id aſſequi potuiſſet, ob ſeruatoris *Dei* robur inuictum. Idcirco ſua veſania percitus, multis vulneribus acceptis, *in medio ſauciatorum occubuit,* quia nimirum fallaci diuinatione a Deo inſpiratum vaticinium peruerterat. Merito igitur vir bonus, *Abrahamus* orat, vt hic ſolus Iſmael ſanus ſit, propter eos qui non, vt par eſt, ſerio audiunt inſtitutiones diuinas, quibus diſerte interdixit Moſes, ne frequentarent coetum omnium rectoris. Illi enim qui *contuſas* habent prolificas mentis *partes*, vel etiam plane *abſciſſas*, hoc eſt, qui mentem ſuam et ſenſum magnifice extollunt, quaſi ſolas rerum humanarum cauſas, vel ii qui multitudinem deorum amplexati ſunt, iisque ſeruientes honorem impendunt, meretricum filii, vnum maritum et patrem pro-

o) Num. XXXI, 18.

p) Scribe παρεχάραξε, vel μετεχάραξε, ſed poſterior vox Philoni vſitatior.

q) Deut. XXIII, 3.

ται; Παραπλήσιόν μοι δοκοῦσι ποιεῖν καὶ οἱ κατηγοροῦντες r) τούτου γονεῖς ἐπ' οἰνοφλυγίᾳ· λέγουσι γάρ, s) ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθεῖ διὰ τῆς προσθήκης τῆς οὗτος, μηνύοντες, ὅτι εἰσὶν ἕτεροι παῖδες καρτερικοὶ καὶ σώφρονες, τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ παιδείας πειθαρχοῦντες· t) οἱ γὰρ ψυχῆς ἀψευδέστατοι γονεῖς, ὑφ' ὧν κατηγορηθῆναι μὲν αἴσχιστον, ἐπαινεθῆναι δὲ εὐκλεέστατον. Τὸ, u) οὗτός ἐστιν Ἀαρὼν καὶ Μωσῆς, οἷς εἶπεν ὁ θεὸς ἐξαγαγεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· καὶ τὸ, οὗτοί εἰσιν οἱ διαλεγόμενοι Φαραὼ βασιλεῖ ταῦτα μὴ νομίζωμεν εἰρῆσθαι παρέργως, ἢ τὰς x) δείξεις μὴ πλέον τι τῶν ὀνομάτων παρεμφαίνειν· ἐπειδὴ γὰρ Μωσῆς μέν ἐστι νοῦς ὁ καθαρώτατος, Ἀαρὼν δὲ λόγος αὐτοῦ πεπαίδευται δὲ καὶ ὁ y) νοῦς θεοπρεπῶς ἐφάπτεσθαι, καὶ ὁ λόγος ὁσίως ἑρμηνεύειν τὰ ὅσια· z) μιμηλίζοντες δ' οἱ σοφισταὶ καὶ παρακόπτοντες τὸ δόκιμον νόμισμα, a) αὐτοὺς φασι καὶ νοεῖν ὀρθῶς περὶ τοῦ ἀρίστου, καὶ λέγειν ἐπαινετῶς. Ὅπως οὖν μὴ ἀπατώμεθα παραθέσει τῶν κεκιβδηλευμένων πρὸς τὰ δόκιμα δι' ὁμοιότητος τοῦ χαρακτῆρος, βάσανον ἔδωκεν ᾗ διακριθήσεται. Τίς οὖν ἡ βάσανος; τὸ ἐξαγαγεῖν ἐκ τῆς σωματικῆς χώρας τὸν ὁρατικὸν καὶ φιλοθεάμονα νοῦν καὶ φιλόσοφον. Ὁ μὲν γὰρ τοῦτο δυνηθεὶς, Μωσῆς ἐστιν οὗτος· ὁ δὲ ἀδυνατήσας, ὁ λεγόμενος μόνον, μυρίας δὲ σεμνότητας ὀνομάτων ἐπαμφισκόμενος, γελᾶται. b) Ζῆν δὲ εὔχεται τῷ Ἰσμαὴλ, οὐ τῆς μετὰ σώματος ζωῆς ἐπιστρεφόμενος· ἀλλ' ἵνα τὸ θεῖον ἄκουσμα ἐπὶ ψυχῇ διαιωνίζον, ἐγείρῃ τε αὐτὸν καὶ ζωπυρῇ.

Καὶ

r) Omnino ſcribendum τοῦ υἱοῦ, vt liquet ex ſeq.

s) Deutr. XXI, 19.

t) Melius οὗτοι. Infra vero mox ſcribendum, τὸ δὲ, οὗτος.

u) Exod. VI, 26. 27.

x) Forte λέξεις.

y) Hinc forte deſumtum ſcribitur in Graecis fragmentis Lib. Nom.

bae animae, Deum, non agnoſcentes, nonne iure abiguntur et amandantur? Simile quiddam mihi facere videntur parentes qui filium temulentiae accuſant: aiunt enim, *Filius noſter iſte proteruus et contumax eſt:* adiectione pronominis *iſte,* indicantes, alios eſſe liberos patientes laboris, et temperantes, atque rationis rectae et diſciplinae praeceptis obſequentes. Etenim animi veriſſimi parentes hi ſunt, a quibus incuſari quidem turpiſſimum, laudari vero honeſtiſſimum eſt. Iſtud vero, *Iſte eſt Aaron et Moſes, quibus praecepit Deus, vt educerent filios Iſrael ex Aegypto:* et iterum: *Hi ſunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem:* haec ne cenſeamus ſupervacanee dicta eſſe, aut iſtas voces non quid amplius ſubindicare quam ipſa nomina. Quandoquidem enim Moſes eſt mens puriſſima, Aaron autem oratio ipſius: porro autem mens edocta eſt diuina diuine excogitare, itemque oratio eadem pie exponere: ſophiſtae iam mimos agentes et adulterantes probatam monetam, ſe ipſos aiunt et recte ſentire de eo quod optimum eſt, et laudabiliter dicere. Ergo ne decipiamur, cum adulterini nummi iuxta probatos apponentur, ob characteris ſimilitudinem, examen dedit quo diſtinguantur et explorentur. Ecquodnam iſtud eſt? vt mens perſpicax, et ſpectandi cupida, et ſapientiae ſtudioſa, (*ſc. Iſrael*) educatur e regione corporea. Etenim hic ipſe Moſes eſt, qui iſtud efficere potuit: qui vero nequit, verbotenus tantum, dumque infinitis verborum ampullis exultat, deridetur. Praeterea *vitam precatur Iſmaeli,* non quod huius vitae, quae cum corpore degitur, curam haberet: ſed vt diuina auditio in anima perpetuo conſeruata, ipſum excitaret ac refocillaret.

Atque

Nom. Hebr. apud Hieron. p. 111. μωσῆς νᾶς ἢ εὐσεβὴς &c. vide ibi editoris notas.

z) Supra de Profug. p. 256. Tom. IV. e. n. ſcribitur μιμηλάζον. Sic quoque Heſych.

a) Ita pro τᾶτο, MS. Coll. Nou.

b) Gen. XVII, 18.

Καὶ ὁ μὲν ἀκρόασιν λέγων καὶ μάθησιν δογμάτων ἱερῶν εὔχεται ζῆν, ὡς ἐλέχθη, ὁ δὲ ἀσκητὴς c) Ἰακὼβ εὐφυΐαν· λέγει γάρ, ζήτω Ῥυβὶμ, καὶ μὴ ἀποθανέτω. Ἆρά γε ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν εὐχόμενος, ἀνθρώπῳ πρᾶγμα ἀδύνατον; οὐ δήπου. Τί οὖν ἐσθ' ὃ βούλεται παραστῆσαι, λεκτέον. Πάντα τὰ ἀκούσματα καὶ d) μαθήματα ἐποικοδομεῖται, καθάπερ θεμελίῳ προκαταβεβλημένῳ, φύσει παιδείας δεκτικῇ· φύσεως δὲ μὴ προϋπαρχούσης, ἀνωφελῆ πάντα. Δρυὸς γὰρ ἢ λίθου κωφῆς οὐδὲν ἂν δόξαιεν οἱ ἀφυεῖς διαφέρειν· ἔγκολλον γὰρ ἂν οὐδὲν αὐτοῖς ἁρμόζοιτο, πάντα δ' ὡς ἀπὸ στερροῦ τινος ἀποπάλλεται καὶ ἀποπηδᾷ. Τὰς δὲ τῶν εὐφυῶν ψυχάς ἐστιν ἰδεῖν, e) κηροῦ τρόπον λελειασμένου, μήτε ἄγαν στερεοῦ, μήτε ἄγαν ἁπαλοῦ, κεκερασμένας μετρίως, παραδεχομένας τὰ ἀκούσματα καὶ θεάματα ῥᾳδίως πάντα, καὶ ἐναποματτομένας ἄκρως f) αὐτὰς τὰ εἴδη, μνήμης ἐναργεῖς τινας εἰκόνας. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον εὔξασθαι τῷ λογικῷ γένει τὸ εὐφυὲς ἄνοσον καὶ ἀθάνατον παρεῖναι· τοῦ μὲν γὰρ κατ' ἀρετὴν βίου, ὅς ἐστιν ἡ ἀψευδεστάτη ζωή, μετέχουσιν ὀλίγοι· οὐχὶ τῶν ἀγελαίων φημὶ (τούτων γὰρ οὐδεὶς τῆς ἀληθοῦς ζωῆς κεκοινώνηκεν) ἀλλ' εἴ τισιν ἐξεγένετο τὰς τῶν ἀνθρώπων φυγεῖν σπουδάς, καὶ θεῷ μόνῳ g) ζῆσαι. Παρὸ καὶ λίαν τεθαύμακεν ὁ ἀσκητικὸς καὶ ἀνδρεῖος, εἴ τις ἐν μέσῳ τοῦ βίου ποταμῷ φορούμενος, ἀπ' οὐδεμιᾶς ῥύμης κατασύρεται, δύναιτο δὲ καὶ πλούτῳ πολλῷ ῥέοντι ἀντισχεῖν, καὶ ἡδονῆς ἀμέτρου φορὰν h) οἶσαι, καὶ λαίλαπι κενῆς δόξης μὴ ἀναρπασθῆναι. Λέγει γοῦν, οὐχ ὁ Ἰακὼβ τῷ Ἰωσὴφ μᾶλλον, ἢ ὁ ἱερὸς λόγος παντὶ τῷ τὸ i) μὲν σῶμα εὐεκτοῦντι,

c) Manifesto lapsus est Auctor σφάλματι μνημονικῷ, vel pro Ἰακὼβ scribi debet Μωσῆς. Quae sequuntur enim non sunt Iacobi, sed Mosis verba Deutr. XXXIII, 6.

d) Quidni θεάματα. Sic infra.

e) Eadem leguntur supra L. quis rer. diu. p. 130. huius Tomi.

f) Forte αὐτάς. Ibid. scribo ἐναργεῖς, pro ἐνεργεῖς, ex MS. Trin.

Atque hic quidem auſcultationem eloquiorum et cognitionem decretorum ſacrorum viuere precatur, vt dictum eſt, exercitator vero Iacob docilitatem ingeniique felicitatem. Etenim dicit, *Viuat Rubin, et non moriatur.* Num igitur immortalitatem atque aeternitatem, rem homini non conceſſam, his precibus obtinere contendit? minime gentium. Quid ergo prae ſe ferat, explicandum eſt. Omnes inſtitutiones et diſciplinae ſtabiliuntur et aedificantur, veluti in fundamento ante iacto, in natura doctrinae capaci, quae niſi antecedat, inutilia ſunt omnia. Nam a quercu et lapide ſurdo nihil diſcrepare indociles videntur; quandoquidem nihil tenaciter ipſis adhaerere queat, quin omnia ab iis tanquam a re ſolida excutiuntur ac reſiliunt. Sed docilium animos videre eſt more cerae leuigatae, nec ſolidae nimis neque nimium mollis, moderate temperatos, facile omnia, quae auſcultant et cernunt admittere, atque ipſis rerum ſpecies exacte exprimere, tanquam manifeſtas quasdam imagines memoriae. Erat ergo neceſſe precari, generi rationis participi docilitatem, incolumem atque immortalem adeſſe; nam pauci ſunt participes vitae virtuti conſentaneae, quae vera vita eſt, neque de vulgaribus hominibus loquor, (horum enim nemo verae vitae eſt particeps) ſed de iis quibus contigit humana fugere ſtudia, Deoque ſoli viuere. Quapropter valde miratus eſt vir fortis exercitationibus aſſuetus, ſi quis medio vitae flumine deuectus, nullo impetu pertrahatur, ſed poſſit diuitiis large affluentibus obſiſtere, et voluptatis immoderatae violentiam ſiſtere, atque inanis gloriae turbine non abripiatur. Quare non tam Iacobus ait Ioſepho, quam ſancta ſcriptura omni qui corpore

g) Ita quoque diuus Paulus ad Rom. XIV, 8. 2 Cor. V, 15. Conf. cum Lib. de Immutab. Dei. p. 399. Tom. II. Quis rer. diuin. haer. p. 50. Tom. IV. e. n.

h) Quidni ςῆσαι, vel ἀντωθῆσαι;

i) Sic pro πᾶν, MSS. Vat. et Coisl.

κτοῦντι, ἐν ἀφθόνοις δὲ ταῖς εἰς περιουσίαν ὕλαις ἐξεταζομένῳ, καὶ πρὸς μηδεμιᾶς ἁλισκομένῳ· k) ἔτι γὰρ σὺ ζῇς; θαυμαστὸν ἐκφωνήσας λόγον, καὶ τὸν ἡμέτερον βίον l) ἀποδεδραμηκότα· οἱ μικρᾶς πρὸς εὐτυχίαν αὔρας λαβόμενοι, πάντα κάλων ἀνασείσαντες, λαμπρὰ φυσῶμεν, καὶ πνεύσαντες μέγα καὶ σύντονον, πλησίστιοι πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τῶν παθῶν φερόμεθα, καὶ οὐ πρότερον στέλλομεν τὰς ἀνειμένας καὶ κεχαλασμένας ἀκρατῶς ἐπιθυμίας, ἕως ἂν ἐξοκείλαντες ὅλῳ τῷ ψυχῆς ναυαγήσωμεν σκάφει.

Παγκάλως οὖν τοῦτον τὸν Ἰσμαὴλ εὐχόμεθα ζῆν· προστίθησιν οὖν, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ m) ζῇ· τέλος τῆς εὐδαιμονίας τιθέμενος ἐπισκόπου, καὶ ἐφόρου, τοῦ τῶν ὄντων ἀρίστου, τὴν διάνοιαν ἀξιωθῆναι. Εἰ γὰρ παιδαγωγοῦ μὲν παρόντος, οὐκ ἂν ἁμάρτοι ὁ n) ἀγόμενος· ὑφηγητὴς δὲ ἐγγὺς ὢν ὠφελεῖ τὸν μανθάνοντα· πρεσβυτέρου δὲ παρατυγχάνοντος, αἰδοῖ καὶ σωφροσύνῃ κοσμεῖται νέος· πατὴρ δὲ ἢ μήτηρ υἱὸν μέλλοντα ἀδικεῖν ἐκώλυσαν, ἐφ' ἡσυχίας o) αὐτῷ μόνον ὀφθέντες· ἡλίκαις τισὶν ὑπερβολαῖς ἀγαθῶν χρήσασθαι p) νομίζομεν τὸν ὑπολαμβάνοντ' ἀεὶ ὑπὸ θεοῦ θεωρεῖσθαι; Τὸ γὰρ τοῦ παρόντος καὶ q) περιβλέπεται, ἀξίωμα δεδιὼς καὶ τρέμων, ἀνακράτος τὸ ἀδικεῖν ἀποδράσεται. Τὸν δὲ Ἰσμαὴλ ὅταν εὔχεται ζῆν, οὐκ ἀπέγνωσε τὴν γένεσιν Ἰσαὰκ, ὡς καὶ πρότερον εἶπον, ἀλλὰ πεπίστευκε μὲν τῷ θεῷ. Οὐδὲ γὰρ ἃ δοῦναι θεῷ, ταῦτα καὶ ἀνθρώπῳ λαβεῖν δυνατόν· ἐπειδὴ τῷ μὲν πλεῖστα καὶ μέγιστα χαρίζεσθαι ῥᾴδιον· ἡμῖν δ' οὐκ εὐμαρὲς τὰς προτεινομένας δέξασθαι δωρεάς. Ἀγαπητὸν γὰρ, εἰ τῶν ἐκ πόνου καὶ r) μελέτης συντρόφων καὶ συνηθεστέρων ἀγαθῶν ἐπιλάχοιμεν

τῶν

k) Gen. XLV, 28.
l) Melius ὑπερδεδραμηκότα.
m) Gen. XVII, 18. scribitur ζήτω, et sic melius.
n) Forte εἰσαγόμενος.
o) Scribe αὐτό.

corpore quidem bene conſtitutus eſt, verum in ampliſſimis facultatum copiis conſpicitur, nec ab harum vlla capitur, *Num tu adhuc viuis?* egregiam ſententiam proferens, quaeque quotidianam noſtram vitam fugiat: cum parua quadam felicitatis aura abrepti, excuſſo omni rudente, mirum in modum intumeſcamus, et magno contentoque ſpiritu plenis velis ad affectuum fruitionem feramur; neque remiſſas laxatasque immoderate cupiditates ante reprimamus, quam praecipites delapſi, cum tota animae cymba, naufragium ſubeamus.

Praeclare igitur omnino precamur, vt *Iſmael* viuat: addit porro, *Coram Deo viuat.* Finem beatitatis ſtatuens, cum mens digna reputata fuerit inſpectore et praeſide eo, qui omnium quae exiſtunt optimus eſt. Nam ſi inſtitutore praeſente, peccare non poteſt tyro: et cum prope adeſt praeceptor, prodeſt diſcipulo: itemque ſi ſenior interſit, adoleſcens pudore et modeſtia decoratur: pater vero aut mater prohibent filium ab iniuria inferenda, cum ſilentio ſolummodo conſpecti; quanto excellentioribus frui bonis putamus eum qui ſe a Deo ſemper videri exiſtimat? Etenim praeſentis et intuentis maieſtatem veritus et contremiſcens, iniuſtitiam fortiter euitabit. Praeterea dum *Abrahamus* orat, vt *Iſmaël viuat,* non deſperauit de ortu Iſaaci, vt iam ante dixi, ſed *Deo credidit.* Neque enim quae dare Deus poteſt, ea quoque homini integrum eſt accipere; quandoquidem Deo facile eſt plurima et maxima largiri: nobis vero non perinde expeditum eſt oblata munera accipere. Contenti enim eſſe debemus, ſi nota et conſueta bona, labore et exercitatione parta conſequamur, ea vero quae ſine arte aut

p) Νομίζομεν reſtitui ex MS. Vat. Coisl. et Coll. nou. Forte etiam reponendum χρήσεσθαι pro χρήσασθαι.

q) Forte προσβλέποντος. Mox ibid. pro ἀπέγνωσε reponendum ἀπέγνωκε.

r) Melius μελέταις, ob ſequens συντρόφων.

τῶν δὲ ἄνευ τέχνης ἢ συνόλως ἀνθρωπίνης ἐπινοίας αὐτοματιζόντων καὶ ἐξ ἑτοίμου γινομένων, ἐδ᾽ ἐλπὶς ἐφικέσθαι. Ταῦτα γὰρ, ἅτε θεῖα ὄντα, θειοτέραις καὶ ἀκηράτοις φύσεσιν ἀπηλλαγμέναις θνητῦ σώματος, εὑρίσκειν ἀναγκαῖον. s) Ἔδειξε δὲ Μωσῆς, κατὰ δύναμιν, τῶν χειρῶν τὰς εὐχαρίςυς ὁμολογίας ποιεῖσθαι τὸν ἀγχίνουν, ἀνάθημα ἀνατιθέντα τὸ συνετὸν καὶ τὸ φρόνιμον· τὸν λόγιον, τὰς ἐν λόγῳ πάσας ἀρετὰς ἀνιερῦντα διά τε ᾠδῆς καὶ τῶν καταλογάδην τῦ ὄντος ἐγκωμίων· καὶ κατ᾽ εἶδος τὸν φυσικὸν, t) φυσιολογίας τὸν ἠθικὸν, πᾶσαν τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν· τὸν τεχνικὸν καὶ ἐπιςήμονα, τὰ θεωρήματα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιςημῶν. Οὕτως εὔπλοιαν μὲν ναύτης καὶ κυβερνήτης· εὐφορίαν δὲ καρπῶν γεωπόνος· εὐτοκίαν δὲ ζώων ἀγελάρχης· ὑγείαν δὲ καμνόντων ἰατρός· ὁ δ᾽ αὖ ςρατείας ἡγεμὼν τῦ πολέμου κράτος· καὶ ὁ πολιτικὸς, ἢ βασιλικὸς, τὴν νόμιμον προςασίαν καὶ ἡγεμονίαν ἀναθήσει. Καὶ, συνελόντα φράσαι, πάντων, ὅσα ἢ ψυχῆς ἢ σώματος ἢ τῶν ἐκτὸς ἀγαθά ἐςιν, ὁ μὴ φίλαυτος αἴτιον u) ἀποφαίνει τὴν ἀψευδῶς μόνον αἴτιον θεόν. Μηδεὶς ἒν τῶν ἀφανεςέρων καὶ ταπεινοτέρων εἶναι δοκύντων, ἐλπίδος ἀπογνώσει τῆς ἀμείνονος ἀποκνησάτω ἱκέτης γενέσθαι θεοῦ· ἀλλ᾽ εἰ καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκᾷ τῶν μειζόνων, ὑπὲρ τέτων ὧν ἔλαχεν ἤδη, κατὰ τὴν ἑαυτῦ δύναμιν εὐχαριςείτω. Μυρίων δ᾽ ἔλαχε· γενέσεως, ζωῆς, τροφῆς, ψυχῆς, αἰσθήσεως, φαντασίας, ὁρμῆς, x) λογισμῦ· λογισμὸς δὲ, βραχύτατον μὲν ὄνομα, τελειότατον δὲ καὶ y) βραχύτατον ἔργον, τῆς τῦ παντὸς ψυχῆς ἀπόσπασμα· ἢ, ὅπερ ὁσιώτερον εἰπεῖν

τοῖς

s) Melius ἐδίδαξε. Ibid. pro χειρῶν repone χαρίτων. Sic enim infra lin. 24.

t) In margine fcribitur φυσιολογίαν, et fic orationis feries fcribendum poftulat.

u) Scribe ἀποφανεῖ, vt fupra ἀναθήσει.

x) Haud adeo breue nomen λογισμὸς, cum fit trifyllabum. Quid

aut vllo hominum prorſus commento, ſua ſponte prompta parataque ſe offerunt, ne ſpes quidem vlla eſt aſſequendi. Haec ſiquidem cum diuina ſint, a diuinioribus et purioribus naturis atque a mortali corpore liberis reperiri neceſſe eſt. Porro Moſes docuit pro virili parte, quemque gratas gratiarum conceſſarum confeſſiones facere: ita vt ſolers conſecret et appendat, ceu donarium quoddam, intelligentiam ac prudentiam: eloquens vero virtutes omnes, quae in oratione ſunt, dedicet, tum per carmen et canticum, tum per encomia eius qui eſt, oratione ſoluta conſcripta. Atque vt ſingulos perſequar, philoſophus quidem naturalis ſuas de natura commentationes: moralis vero omnem philoſophiam de moribus. Artifex etiam et ſcientia praeditus aliqua, artium et ſcientiarum perceptiones. Eodem modo, nauta et gubernator ſecundam nauigationem, agricola fructuum vbertatem, paſtor et dux armentorum foecunditatem animalium, medicus aegrotantium ſanitatem, itemque dux exercitus belli robur. Magiſtratus quoque et rex, legitimam adminiſtrationem ac principatum conſecrabit. Atque vt ſemel dicendo omnia complectar, is qui caeco ſui amore non laborat, omnium bonorum, vel animi vel corporis vel externorum, Deum ſolum vere autorem eſſe profitebitur. Quocirca nemo eorum qui obſcuriores et ignobiliores eſſe videntur, meliori ſpe deſtitutus, ſupplicem ſe Dei facere cunctetur; et quamuis nihildum meliorum expectet, gratias agat, quantum in ipſo eſt, pro iis quae iam nactus eſt. Infinita autem nactus eſt: ortum videlicet, vitam, nutritionem, animam, ſenſum, imaginandi vim, appetitum, et rationem. Eſt autem ratio breuiſſimum quidem vocabulum, ſed res perfectiſſima

Quid ſi ſic ſcribatur· ὁρμῆς, λόγȣ, νȣ̃. Νȣ̃ς δὲ βραχύτατον ὄνομα. Ita Lib. de Somniis p. 569. Et ſic Philonem ſcripſiſſe nullus dubito.

γ) Melius περιμάχητον.

τοῖς κατὰ Μωσῆν φιλοσοφοῦσιν, εἰκόνος θείας ἐκμαγεῖον ἐμφερές.

Ἐπαινεῖν ἄξιον καὶ τῶν κατασκόπων τοὺς ἐπιχειρήσαντας μὲν αὐτόπρεμνον τὸ ἀρετῆς ὅλον ἀνασπάσαι καὶ βαστάσαι στέλεχος· z) ἐπεὶ δ' οὐκ ἠδυνήθησαν, κληματίδα γοῦν καὶ ἕνα βότρυν λαβόντας, δεῖγμα καὶ μέρος τῆς συμπάσης, ὃ φέρειν a) μόνον αὐτὸ ἴσχυον. Εὐκτὸν μὲν ἀθρόῳ τῷ πλήθει τῶν ἀρετῶν ἐγχορεύειν· εἰ δὲ τοῦτο μεῖζον ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀγαπῶμεν, εἴ τῳ ἐξεγένετο μιᾷ τινι τῶν κατὰ μέρος ἐντυχεῖν, σωφροσύνῃ, ἢ ἀνδρείᾳ, ἢ δικαιοσύνῃ, ἢ φιλανθρωπίᾳ. Φερέτω γὰρ b) ἑνός τι ἀγαθὸν ἡ ψυχὴ, καὶ τικτέτω, μὴ πάντων ἄφορος καὶ στεῖρα γινέσθω. Σὺ δὲ τοιαῦτα ἐπιτάγματα ἐπιτάξεις υἱεῖ τῷ σεαυτοῦ; εἰ μὴ τοῖς οἰκέταις ἡμέρως χρῇ, μηδὲ τοῖς ὁμοτίμοις κοινωνικῶς· εἰ μὴ κοσμίως γυναικὶ, μηδὲ γονεῦσι τιμητικῶς· εἰ μητρὸς ὀλιγωρεῖς καὶ πατρὸς, ἀσέβει καὶ εἰς τὸ θεῖον. Εἰ χαίρεις ἡδονῇ, μὴ φιλαργυρίας ἀποστῇς· ἐφίεσαι πολυχρηματίας; καὶ κενοδόξει. Τί γάρ; οὐ μετριάζειν ἐν ἐνίοις ἀξιοῖς, εἰ μὴ ἐν πᾶσι δύνασαι; Οὐκ ἂν οὖν εἴποι ὁ υἱὸς, τί λέγεις, ὦ πάτερ; ἢ c) τέλειον ἀγαθὸν, ἢ τέλειον κακὸν βούλει σοι τὸν υἱὸν γενέσθαι, καὶ οὐκ ἀγαπήσεις εἰ πρὸ τῶν ἄκρων τὰ μέσα ἕληται; Οὐ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐπὶ τῆς Σοδομιτῶν ἀπωλείας, ἀρξάμενος ἀπὸ πεντηκοντάδος εἰς d) πεντάδα τελευτᾷ; ποτνιώμενος καὶ ἱκετεύων, ἵν' εἰ μὴ εὑρίσκοιτο ἐν τῇ γενέσει ἡ παντελὴς εἰς ἐλευθερίαν ἄφεσις, ἧς σύμβολον ὁ πεντηκοστὸς λόγος ἱερὸς, ἡ μέση παιδεία παραληφθῇ δεκάδι παραριθμουμένη, πρὸς τὴν τῆς καταδικάζεσθαι ψυχῆς μελλούσης ἀπόλυσιν. Τῶν ἀναγώγων οἱ πεπαιδευμέ-

z) Num. XIII, 25.

a) Forte αὐτὸ μόνον. (Nisi μόνον αὐτὸ ad praecedens τὸ μέρος, cum LOESNERO Lect. Phil. spec. p. 32. referendum. P.)

ma atque grauissima. Animae vniuersi particula: aut, quod sanctius est dicere iis qui Mosis philosophiam amplectuntur, expressum imaginis diuinae simulacrum.

Aequum etiam est laudare exploratores eos qui aggressi sunt integrum virtutis stipitem radicitus euellere, et asportare: cum vero id efficere non possent, palmitem saltem et racemum vnum acceperunt, quem vt totius vitis specimen et partem, solum humeris ferre valuerunt. Optandum siquidem cum toto virtutum coetu choream agitare: quod si hoc supra humanam naturam esse constet, contenti simus, si liceat vnam aliquam ex particularibus consequi; temperantiam, aut fortitudinem, aut iustitiam, aut humanitatem. Producat enim anima vnum aliquod bonum, neue omnium sterilis et infoecunda existat. An vero talia iniunges filio tuo mandata? Nisi famulis domesticis leniter vtaris, ne cum aequalibus socialiter conuerseris; nisi modeste cum vxore, ne erga parentes reuerenter te geras: si matrem negligis et patrem, ne erga Deum quoque pietatem colas: Si voluptate laetaris, ne ab auaritia etiam recedas. Habendi studio teneris? vanam etiam gloriam ambias. Anne enim modum seruare in quibusdam non dignaris, si non possis in omnibus? Annon ergo tibi filius diceret, Quid ais, mi pater? aut perfecte bonum aut omnino malum tibi filium vis fieri, neque contentus eris, si potius media quam extrema capessat? Nonne ideo Abrahamus in Sodomitarum interitu, orsus a quinquagesimo numero in quinarium desinit? Obtestans et supplicans vt si non reperiatur in re generata integra in libertatem remissio, cuius signum est quinquagesima ratio sacra, media saltem disciplina assumatur, decadi annumerata, ad abso-

 lutio-

b) Melius ἐν ἐνίοις, vt mox lin. 19. Vel forte ἔν τι.

c) Melius τελείως — τελείως.

d) Scribe δεκάδα, et sic auctorem scripsisse, haud dubium ex sequentibus. Vid. Gen. XVIII, 32.

δευμένοι, καὶ τῶν ἀλύρων καὶ ἀμούσων οἱ e) κεχορευκότες τῇ ἐγκυκλίῳ μουσικῇ, πλείους ἀφορμὰς ἔχουσι πρὸς τὸ εὔξασθαι· σχεδὸν ἐκ παίδων τοῖς περὶ f) ἀρετῆς καὶ ἐγκρατείας καὶ ἀρετῆς πάσης λόγοις g) ἐπαντληθέντες. Διὸ εἰ καὶ μὴ παντελῶς ἐξερρύψαντο καὶ ἀπελούσαντο τὸ ἀδικεῖν, φαιδρυνόμενοι h) δὲ, ἀλλὰ μετρίως γοῦν καὶ μέσως ἐρρύψαντο. Τὸ παραπλήσιον ὁ Ἡσαῦ λέγειν ἔοικε τῷ πατρί· i) μὴ εὐλογία σοι μία ἐστὶ, πάτερ; εὐλόγησον κἀμὲ, πάτερ· ἄλλαι γὰρ ἄλλοις ἀποκεκρίσθωσαν, τελείοις μὲν τέλειαι, μέσαι δὲ ἀτελέσιν. Ὡς ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων· ὑγιαινόντων γὰρ καὶ νοσούντων, ἕτερα μὲν γυμνάσματα, ἕτεραι δὲ τροφαὶ, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ δίαιταν, οὐ τὰ αὐτὰ· ἀλλὰ τοῖς μὲν τὰ πρόσφορα, ἵνα μηδόλως νοσήσωσι, τοῖς δὲ τὰ οἰκεῖα, ὅπως πρὸς τὸ ὑγιεινότερον μεταβάλωσι. Πολλῶν οὖν ἀγαθῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ φύσει, τὸ δοκοῦν ἐφαρμόττειν μοι, τοῦτο χάρισαι, κἂν μικρότατον ᾖ· στοχασάμενος ἐκείνου μόνου, εἰ δυνήσομαι τὸ δοθὲν φέρειν εὐμαρῶς· ἀλλὰ k) καὶ μὴ πρὸς τοῦτο ἀπειπὼν ὁ δυστυχὴς, ὀκλάσω. Τί δ' οἰόμεθα ἐμφαίνεσθαι διὰ τοῦ, μὴ χεὶρ κυρίου οὐκ ἐξαρκέσει; Ἆρ' οὐχὶ τὸ πάντῃ τὰς τοῦ ὄντος φθάνειν δυνάμεις ἐπ' εὐεργεσίᾳ, μὴ μόνον τῶν ἐνδόξων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφανεστέρων εἶναι δοκούντων; οἷς τὰ ἁρμόττοντα χαρίζεται πρὸς τὰ τῆς ἑκάστου ψυχῆς σταθμήματα καὶ μέτρα, σταθμώμενος καὶ διαμετρῶν l) ἰσότητι παρ' ἑαυτῷ τὸ ἀνάλογον ἑκάστοις.

Καταπλήττει μέ οὐχ ἥκιστα καὶ ὁ τεθεὶς νόμος ἐπὶ τοῖς ἐκδυομένοις τὰ ἁμαρτήματα, καὶ μεταγινώσκειν δοκοῦσι.

e) Repone ἐγκεχορευκότες. Et mox ibid. αὔξασθαι pro εὔξασθαι.

f) Melius καρτερίας.

g) Forte ἐπασκηθέντες.

lutionem animae damnationis sententiam expectantis. Caeterum qui disciplinis instructi, indoctis et qui orbem artium humaniorum comprehenderunt, plures proficiendi occasiones habent insulsis et rudibus: cum ferme a pueris, sermonibus de continentia omnique virtute tincti planeque imbuti sint. Quocirca licet non iniustitiae sordes penitus eluerunt et absterserunt, mundi prorsus facti, aliquatenus saltem ac mediocriter expurgarunt se. Simile quiddam Esau patri videtur dicere: *Numquid vna tantum erit apud te benedictio, mi pater? Benedic etiam me, pater.* Aliae enim aliis virtutes decernantur, ac perfectis quidem absolutae, mediocres vero imperfectis. Perinde atque in corporibus se res habet: alia enim exercitationum et alimentorum genera sanis, alia aegrotis tribuuntur: itemque alia, quae ad victus rationem spectant, non eadem *omnibus apponuntur*: verum aliis quidem commoda, ne planae aegrotent: aliis vero congrua, vt pristinam valetudinem recuperent. Quare cum multa bonorum genera existant in rerum natura, hoc largire quod mihi congruere videtur, tametsi leuissimum sit: illud vnum spectans, si possim mihi concessa facile sustinere, ne his sustinendis impar iam, infelix succumbam. Quid vero indicari arbitramur his verbis, *Nonne manus Domini sufficiet?* Annon Dei vires vndequaque peruenire in emolumentum, non solum illustrium verum etiam eorum qui ignobiliores videntur? quibus conuenientia Deus tribuit pro pondere et mensura animi cuiusque, perpendens et demetiens apud se aequa ratione singulis congruum et consentaneum.

Non parum percellit me lex de iis posita qui peccata exuunt et poenitentia duci videntur. Iubet enim

 primum

h) Melius δῆ.
i) Gen. XXVII, 38.
k) Quidni μὴ καί;.
l) Forte ἰσάτατα.

δοκοῦσι. Κελεύει γὰρ τὸ μὲν πρῶτον ἱερεῖον προσάγειν θῆλυ πρόβατον ἄμωμον· ἐὰν δέ, φησι, m) μὴ ἰσχύῃ ἡ χεὶρ αὐτοῦ τὸ ἱκανὸν εἰς πρόβατον, οἴσει περὶ τῆς ἁμαρτίας ἧς ἥμαρτε, δύο τρυγόνας, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν, ἕνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ ἕνα εἰς n) τὸ ὁλοκαύτωμα. Ἐὰν δὲ μὴ εὑρίσκῃ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ζεῦγος τρυγόνων ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν, οἴσει τὸ δῶρον τὸ δέκατον οἰφὶ o) σεμίδαλιν. Οὐκ ἐπιχείσει ἐπ' αὐτὸ ἔλαιον, οὐδ' ἐπιθήσει ἐπ' αὐτὸ p) λίβανον, ὅτι περὶ ἁμαρτίας ἐστί. Καὶ οἴσει αὐτὸ πρὸς τὸν ἱερέα καὶ δραξάμενος ὁ ἱερεὺς ἀπ' αὐτοῦ πλήρη τὴν δράκα, τὸ μνημόσυνον ἐπιθήσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Οὐκοῦν τρισὶ μετανοίας τρόποις ἱλάσκεται, τοῖς εἰρημένοις κτήνεσιν, ἢ πτηνοῖς, ἢ q) λευκοπύροις· πρὸς τὴν τοῦ καθαιρομένου καὶ μετανοοῦντος δύναμιν. Οὔτε γὰρ μικρὰ μεγάλων, οὔτε μεγάλα μικρῶν δεῖται καθαρσίων, τῶν δὲ πρὸς τὸ ἀνάλογον ἴσων καὶ ὁμοίων. Τί δή ποτ' οὖν διὰ τριῶν ἡ κάθαρσις, ἄξιον ἐρευνῆσαι. Σχεδὸν τοίνυν καὶ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα συμβέβηκεν ἐν τρισὶν ἐξετάζεσθαι· διανοίᾳ, λόγοις, πράξεσιν. Οὗ χάριν κἀν τοῖς προτρεπτικοῖς r) Μωσῆς διδάσκων, ὅτι ἡ s) ἀγαθὴ κτῆσις οὔτ' ἀδύνατός ἐστιν, οὔτε δυσθήρατος, φησιν· οὐκ εἰς οὐρανὸν ἀναπτῆναι δεῖ, οὐδ' ἄχρι περάτων γῆς καὶ θαλάττης ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐστὶν ἐγγύς, καὶ σφόδρα ἐγγύς. Εἶτα μόνον οὐκ ὀφθαλμοφανῶς δείκνυσι· πᾶν ἔργον, φησί, τῷ στόματί σου, καὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ ταῖς χερσί· συμβολικῶς ἐν λόγοις, ἐν βουλαῖς, ἐν ἔργοις· ἐκ γὰρ εὐβουλίας, καὶ εὐλογίας, καὶ εὐπραξίας, τὴν εὐδαιμονίαν ἀνθρωπίνην συνίστασθαι,

ὥσπερ

m) Leu. V, 5.

n) Deest τὸ in MSS. et in Textu.

o) Textus facer σεμιδάλεως, et fic fcribendum. Ibid. pro ἐπιχείσει repone ἐπιχεεῖ, cum textu S. ἐπιχρίειν enim non de oleo, fed unguento vfurpatur.

p) Scribe λιβάνωτον. Ita textus biblicus et noster quoque de Somniis p. 1118.

primum quidem victimam adducere, pecudem integram: *Si vero*, inquit, *manus non valeat quod satis est ad ouem, feret pro peccato quod commisit, duos turtures aut duos pullos columbarum, vnum pro delicto, et alterum pro holocaustomate. Quod si manus non possit reperire par turturum, duosue pullos columbarum, feret pro munere decimam partem oephi similae; non fundet oleum in ipsam, neque thus apponet super ipsam; quia pro peccato est: et offeret ipsam sacerdoti, et sacerdos sumto pleno pugillo, memoriale eius imponet super altare.* Tribus itaque poenitentiae modis placatur Deus, dictis videlicet pecoribus, vel volucribus, vel frumentis: pro facultatibus eius, qui expiatur et poenitentiam exercet. Nam neque parua magnis, neque magna paruis egent purgationibus: sed iuxta proportionem paribus et similibus. Verum cur his tribus duntaxat fit purgatio, quaesitu dignum. Sane peccata et recte facta his tribus conspici solent, cogitatione, verbis et actionibus. Idcirco Moses in exhortationibus docens boni possessionem neque impossibilem esse, neque inuestigatione difficilem, ait, *Non opus esse in coelum volare, aut vsque ad extremos terrae marisque fines se conferre, vt percipiatur, sed prope esse ac valde prope.* Deinde illud propemodum ob oculos ponit, cum dicit, *Omne opus in ore tuo, et corde tuo, et manibus;* quae verba idem notant atque haec, in verbis, in consiliis, et in operibus; quippe cum ex rectis consiliis, sermonibus, atque actionibus, felicitas humana constituatur, vt ex contrariis quoque infelicitas. Nam in iisdem his locis et recte facere et peccare licet, in corde, ore, et manu; siquidem nonnulli prudentissime deliberant, et quae agenda sunt, et quae agenda sunt praestant. In

 his

q) Forsan λευκοπώροις.

r) Deutr. XXX, 10.

s) Forsan ἀγαθοῦ. Ita in loco parallelo p. 922. Repetuntur etiam haec a Nostro lib. de Humanit. p, 717. de Somniis p. 1132. Adducuntur quoque Epist. ad Rom. c. X.

ὥσπερ καὶ τὴν κακοδαιμονίαν ἐκ τῶν ἐναντίων. Ἐν γὰρ τοῖς αὐτοῖς, τό, τε κατορθοῦν καὶ ἁμαρτάνειν χωρίοις ἐςὶ, καρδίᾳ, ςόματι, χειρί· καὶ γὰρ βουλεύονται τινες συγγνωμονέςατα, καὶ λέγουσιν ἄριςα, καὶ πράττουσι τὰ πρακτέα. Τριῶν δὲ ὄντων, κουφότατόν ἐςι, τὸ βουλεύεσθαι ἃ μὴ χρή, βαρύτατον δὲ, τὸ χειρουργεῖν τὰ ἄδικα, μέσον δὲ, τὸ λέγειν ἃ μὴ δεῖ. Συμβαίνει δὲ τὸ κουφότατον t) δυσαποτριπτότατον εἶναι· χαλεπὸν γὰρ ψυχῆς τροπὴν εἰς ἠρεμίαν ἀγαγεῖν· καὶ θᾶττον ἄν τις χειμάῤῥου φορὰν ἐπίσχοι, ἢ ψυχῆς τροπὴν ῥέουσαν ἀκατασχέτως. Ἀμύθητα γὰρ ἐνθύμια, ἄλλα ἐπ᾽ ἄλλοις, τρικυμίας τρόπον, ἐπιτρέχει, φοροῦντα καὶ κυκῶντα, καὶ πᾶσαν αὐτὴν βιαίως v) ἐπιςρέφοντα. Τὸ μὲν οὖν ἄριςον τῆς καθάρσεως καὶ τελεώτατον, τοῦτ᾽ ἔςιν, μηδὲ ἐνθυμεῖσθαί τι τῶν ἀτοπωτάτων, ἀλλ᾽ εἰρήνῃ καὶ εὐνομίᾳ, ὧν ἡγεμὼν ἐςι δικαιοσύνη, πολιτεύσασθαι. Τὸ δὲ δεύτερον, λόγοις μὴ διαμαρτάνειν, ψευδόμενον, ἢ ψευδορκοῦντα, ἢ ἀπατῶντα, ἢ σοφιζόμενον, ἢ συκοφαντοῦντα, ἢ συνόλως ςόμα καὶ γλῶτταν ἐπ᾽ ὀλέθρῳ τινῶν ἀνιέντα, οἷς χαλινὸν ἦν ἄμεινον περιθεῖναι καὶ δεσμὸν ἄῤῥηκτον.

Διὰ τί δὲ τὸ λέγειν τοῦ νοεῖν τὰ μὴ προσήκοντα βαρύτερον ἁμάρτημα, ῥᾷον ἰδεῖν. Ἐνθυμεῖται μέν τις οὐ παρ᾽ ἑαυτόν ἐςιν ὅτε, ἀλλ᾽ ἀβουλῶν· ὧν γὰρ οὐ θέλει, λαμβάνειν ἐννοίας ἀναγκάζεται, τῶν δ᾽ ἀκουσίων οὐδὲν ὑπαίτιον. Λέγει δέ τις ἑκὼν, ὥςε εἰ μὴ εὔφημον προΐεται φωνὴν, ἀδικεῖ x) κακοδαιμονῶν, ὁ μηδ᾽ xx) ἐκ τύχης ἐθέλων τι τῶν ἐπιεικεςέρων φθέγξασθαι· ᾧ λυσιτελὲς y) τὴν ἀσφαλεςάτην ἡσυχίαν δέξασθαι· κἄπειτα μὴ ἡσυχάζων τις, δύναται δή που βουληθεὶς σιωπᾶν. Τὸ

t) Forte δυσαπότρεπτον, licet vox eadem vſurpetur a Noſtro Lib. de Somn. p. 598.

v) Melius, vt videtur, ἀνατρέποντα. Ita ſcribitur in collectione Florilega inedita inter MSS. Barocc. Num. 143. vbi

his autem tribus, leuissimum est deliberare de iis quae non oportet, grauissimum iniusta peragere; medium vero dicere quae non decet. Verum saepe accidit, vt quod leuissimum est, difficillime amoueatur: neque enim facile est animae agitationem ad tranquillitatem ducere: ac citius quis torrentis impetum, quam animae conuersionem vehementer decurrentem cohibuerit. Innumerae siquidem cogitationes, aliae super alias, decumanorum fluctuum instar, ingruunt, quae animam huc illuc impellunt, eamque totam violenter trahunt agitantque. Hic igitur praestantissimus et perfectissimus est purgationis effectus, ne cum animo quidem suo agitare quicquam prauum, sed in pace et legum cultu, quarum princeps est iustitia, aeuum degere. Secundum autem est, verbis non delinquere, mentiendo, aut peierando, aut decipiendo, aut argutiis in errorem inducendo, aut calumniando, aut omnino os vel linguam ad perniciem quorundam relaxando, quibus frenum adhibere satius fuisset et vinculum non disrumpendum.

Cur vero dicere quae non decet, grauius est peccatum quam cogitare, hinc facile est perspicere. Aliquis interdum non ex animi sui sententia, sed inuitus cogitat: eorum enim quae nollet notiones percipere cogitur. Atqui nihil eorum quae contra voluntatem fiunt, iure culpari potest. Verum sponte sua quisque loquitur, ideoque nisi bona verba proferat, peccat infelix, qui ne fortuito quidem vult quidquam eorum quae aequissima sunt eloqui, cui perutile esset tutissimum silentium amplecti.

vbi haec Philonis citantur. Ibidem etiam ἀτόπων scribitur pro ἀτοπωτάτων, et sic, vt videtur, rectius.

x) Forte κακοδαίμων.

xx) Forte ἐξ ἀρχῆς.

y) Melius ἦν.

Τὸ δὲ καὶ τοῦ λέγειν βαρύτερον ἁμάρτημα, ἢ ἄδικος πρᾶξίς ἐστι· λόγος γὰρ ἔργου, z) φασὶ, σκιὰ, σκιᾶς δὲ βλαπτούσης, πῶς οὐ τὸ ἔργον βλαβερώτερον; Διὰ τοῦτο καὶ Μωσῆς τὴν μὲν γνώμην ἐγκλημάτων καὶ ἐπιτιμίων ἀπήλλαξεν, ἀκουσίαις τὰ πολλὰ μεταβολαῖς χρωμένην καὶ τροπαῖς, καὶ πάσχουσαν μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐπεισφοιτώντων νοημάτων ἔξωθεν, ἢ δρῶσαν· τὰ δ᾽ ὅσα ἂν ἐξέλθῃ a) διὰ τοῦ στόματος, ταῦτ᾽ εἰς ἀπόλογον καὶ εὐθύνας ἄγει· ὡς ἂν δὴ τοῦ λέγειν ἐφ᾽ ἡμῖν ὑπάρχοντος· ἀλλ᾽ αἱ μὲν λόγων εὐθύναι, μετριώτεραι, αἱ δ᾽ b) ὑπαίτιαι ἔργων, ἀργαλεώτεραι. Μεγάλας γὰρ τάττει τιμωρίας ἐπὶ τοῖς μεγάλα ἀδικοῦσι, καὶ ἔργῳ ἐπεξιοῦσιν ἃ γνώμῃ μὲν ἀγνώμονι ἐβουλεύσαντο, προπετείᾳ δὲ γλώττης ἐξελάλησαν. Τὰ δὲ καθάρσια τῶν τριῶν, διανοίας, λόγου, πράξεως, εἴρηκεν οὖν πρόβατον, καὶ ζεῦγος τρυγόνων ἢ περιστερῶν, καὶ σεμιδάλεως c) ἱεροῦ μέτρου δέκατον· ἀξιῶν προβάτῳ μὲν διάνοιαν καθαίρεσθαι, λόγον δὲ τοῖς πτηνοῖς, σεμιδάλει δὲ πρᾶξιν. Διὰ τί; ὅτι καθάπερ ἐν ἡμῖν ἄριστον ὁ νοῦς, καὶ ἐν ζώων ἀλόγων γένει τὸ πρόβατον, ἅτε ἡμερώτατον ὑπάρχον, καὶ καρπὸν ἐτήσιον ἀνατέλλον d) ἐξ ἑαυτοῦ, πρὸς e) ὠφέλειαν ὁμοῦ καὶ κόσμον ἀνθρώπων. Ἐσθὴς γὰρ τὰς ἀπὸ κρυμοῦ καὶ θάλπους ἀνείργει βλάβας, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως, ἐπισκιάζουσα, πρὸς εὐκοσμίαν τοῖς χρωμένοις ἐστί. Σύμβολον οὖν ἔστω τῆς τοῦ ἀρίστου καθάρσεως, διανοίας, τὸ ζώων ἄριστον, τὸ πρόβατον. Λόγου δὲ, τὰ πτηνά· κοῦφόν τε γὰρ ὁ λόγος, καὶ πτηνὸν φύσει, βέλους θᾶττον φερόμενον καὶ πάντῃ διᾶττον.

Τὸ

z) Dictum erat Democriti, teste Laert. Lib. IX. seg. 37. τοῦτο ἐστὶ καὶ τὸ λόγος ἔργου σκιή. De quo vide plura apud Menagium in locum. Sic vero scribitur hic locus in MS. Barocc. iam citato, idque satis recte ad sensum, τὸ δὲ δι᾽ ἀλόγου, (scribe διὰ λόγου) πονηρὰ προφέρειν ἀδικοῦ πρᾶξις· λόγος γὰρ ἔργου σκιά. Atque adeo sic verto.

a) Conf. Matth. XV, 18.

b) Melius ὑπαιτίων.

Adde quod quiuis, etsi non taceat, potest vtique tacere, si ita voluerit. At vero grauius est delictum iniuste agere, quam peruerse dicere; est enim, vt aiunt, oratio actionis vmbra, quod si vmbra noceat, annon res ipsa magis nocebit? Idcirco Moses mentem quidem a criminibus et poenis liberauit, quod inuoluntariis plerumque mutationibus et conuersionibus obnoxia sit, et patiatur potius a cogitationibus foris aduenientibus, quam agat. Quaecunque vero per os egrediuntur, ea ad defensionem et examen adducit; cum praesertim dicere in nostra situm sit potestate: verum verborum quidem culpae sunt leuiores, operum vero grauiores. Etenim magna constituit (*Moses*) supplicia in eos qui grauiter offendunt, et factis exsequuntur quae mente dementi deliberarunt, et linguae temeritate effutiuerunt. Expiationes porro horum trium, cogitationis, orationis, actionis, dixit esse ouem, par turturum aut columbarum, atque decimam ex simila: oue quidem mentem purgari ratus, sermonem volucribus, similagine actionem. Quamobrem istud? quia velut in nobis praestantissima res est mens, ita ouis in brutorum animalium genere: quippe quae mansuetissima sit, et prouentum annuum producat ex se, ad emolumentum simul et ornamentum hominum. Vestis enim frigoris et caloris iniurias arcet, et arcana naturae contegens, venustati est vtentibus; signum ergo sit expiationis mentis, rei praestantissimae, ouis, animal optimum. Orationis autem volucres; etenim leuis res est oratio, et volucris natura,

a) Mendose hoc ni fallor, neque enim quaeuis mensura erat alia sanctior. In textu Leu. V, 11. τὸ δέκατον τῦ οἰφὶ σεμιδάλεως. Erat autem Epha s. οἰφὶ idem quod tres mensurae. Vid. Exod. XVI, 36. Reponendum ergo suspicor τριῶν μέτρων.

d) Ἐξ restitui ex MSS. Ex iisdem scribo ἐπισκιάζϐσα, pro ἀποσκιάζϐσα in Edit. Ita etiam legitur de Somn. p. 580.

e) Quidni ἀσφάλειαν? vt supra p. 370. lin. 1. e. n.

Τὸ γὰρ ἅπαξ λεχθὲν ἀναδραμεῖν μὲν οὐκ ἔστιν· ἔξω δὲ φερόμενον, τάχει πολλῷ τρέχον, πλήττει τὰ ὦτα, καὶ διὰ πάσης ἀκοῆς ἐρχόμενον, εὐθὺς ἠχεῖ. Δίδυμος δὲ ὁ λόγος· ὁ μὲν ἀληθής, ὁ δὲ ψευδής· ὅ μοι δοκεῖ χάριν, ζεύγει τρυγόνων ἢ περιστερῶν ἐξομοιωθῆναι. Τῶν δὲ πτηνῶν, τὸ μὲν περὶ ἁμαρτίας φησὶ δεῖν εἶναι, τὸ δὲ ὁλοκαύτωμα θύειν· ἐπειδὴ τὸν μὲν ἀληθῆ λόγον ὅλον δι᾽ ὅλου συμβέβηκεν εἶναι ἱερόν, f) τέλειον· τὸν δὲ ψευδῆ, διαμαρτῆσθαί τε καὶ ἐπανορθώσεως δεῖσθαι. Πράξεως δ᾽, ὡς ἔφην, σύμβολον ἡ σεμίδαλις· καὶ γὰρ ταύτην συμβέβηκεν οὐκ ἄνευ τέχνης καὶ ἐπινοίας καθαίρεσθαι, ἀλλὰ χερσὶ σιτοπόνων, ἐπιτήδευμα τὸ πρᾶγμα πεποιηκότων, διακρίνεται. Διὸ καί φησι ff) δραξάμενος ὁ ἱερεὺς πλήρη τὴν δράκα, τὸ μνημόσυνον g) αὐτῶν ἀνοίσει· διὰ τῆς δρακός, τὸ ἐγχείρημα καὶ τὴν πρᾶξιν ἐμφαίνων. Ἄγαν δ᾽ ἐξητασμένως ἐπὶ μὲν τοῦ κτήνους εἶπεν· ἐὰν δὲ μὴ ἰσχύῃ ἡ χεὶρ τὸ ἱκανὸν εἰς πρόβατον, ἐπὶ δὲ τῶν πτηνῶν, ἐὰν δὲ μὴ εὑρίσκῃ. Διὰ τί; ὅτι μεγάλης μὲν ἰσχύος καὶ ὑπερβαλλούσης δυνάμεώς ἐστι, καταλῦσαι τὰς τῆς διανοίας τροπάς· οὐ μεγάλης δὲ ῥώμης, τὰ λόγων ἐπισχεῖν ἁμαρτήματα. Πάντων γὰρ ἀλεξίκακον τῶν διὰ φωνῆς ἁμαρτανομένων, ὡς καὶ πρότερον εἶπον, ἡσυχία, ἣ παντί τῳ ῥᾴδιον χρῆσθαι· πολλοὶ δὲ διὰ τὸ λάλον καὶ ἀμετροεπὲς οὐχ εὑρίσκουσι πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ.

Ταύταις καὶ ταῖς παραπλησίαις τομαῖς καὶ διαστολαῖς τῶν πραγμάτων ἐντραφεὶς καὶ ἐνασκηθεὶς ὁ ἀστεῖος, ἆρ᾽ οὐκ εἰκότως εὔχεσθαι ἂν δόξαι h) τὸν Ἰσμαὴλ ζῆν, εἰ μὴ δύναται κυοφορῆσαί πω τὸν Ἰσαάκ; Τί οὖν ὁ χρηστὸς θεός; ἓν αἰτησαμένῳ δύο δίδωσι, καὶ τὸ ἔλαττον εὐξαμένῳ χαρίζεται τὸ μεῖζον. Εἶπε γάρ, φησι, τῷ Ἀβραάμ, ναί, ἰδοὺ Σάῤῥα ἡ γυνή σου τέξεται

f) Melius καὶ τέλειον.

ff) Leu. V, 7. 11. 12.

natura; quae ſagitta velocius fertur, et vbique peruadit. Nam quod ſemel dictum eſt, reuerti nequit: cum autem foras emiſſum eſt, ſumma velocitate currens, aures ferit, et per omnem audiendi ſenſum pergens, ſtatim reſonat. Porro geminus eſt ſermo, alius verus, alius falſus: cuius rei gratia mihi aſſimilari videtur pari turturum aut columbarum. Ex volucribus vero aliud ait oportere ſacrificium pro delicto offerri, aliud pro holocauſtomate: quoniam vſu venit ſermonem verum plane ſacrum et perfectum eſſe, falſum autem cum errore iunctum eſſe, et correctione egere. Iam vero actionis nota eſt, vt dixi, ſimila; haec enim ſine arte et acumine mentis purgari non ſolet, ſed manibus frumentariorum, quorum proprium eſt ſtudium, ſecernitur. Idcirco ait, *Cum ſacerdos corripuerit plenum pugillum, memoriale ipſorum imponet.* Vbi per pugillum conatum et actionem declarat. Praeterea valde accurate de pecore quidem dixit, *Si vero manus non ſufficiens fuerit, ad ouem.* De volucribus vero, *Si non inuenerit.* Quam ob cauſam? quia ſummarum facultatum eſt et poteſtatis eximiae, mentis peccata tollere: non magnarum autem virium eſt, orationis peccata coercere. Etenim ſilentium, vt paulo ante dixi, remedium eſt omnium erratorum, quae voce admittuntur, quod cuiuis facile eſt ſectari. Plerique vero loquacitate et immoderato ſermone, non valent finem imponere orationi.

His igitur atque eiusmodi rerum diuiſionibus et diſcriminibus educatus atque exercitatus vir probus, nonne merito videtur precari *Iſmaelem viuere*, ſi non poſſit adhuc ſatu ſuo procreare Iſaacum? Quid ergo beneficus Deus? vnum roganti duos largitur, et quod minus eſſet petenti, maius concedit. Dixit enim Abrahamo, *Sane ecce Sarra tua pariet filium.* Directa et ſignificatiua eſt haec reſponſio, *Sane.* Quid enim magis decorum eſt

g) Textus αὐτῆς, idque ſcribi poſtulat ſenſus ratio.
h) Gen. XVII, 19.

ται υἱόν. Εὐθύβολός γε i) ἡ συμβολικὴ ἀπόκρισις, ἢ καί k) τί γὰρ ἐμπρεπέστερον, ἢ τ' ἀγαθὰ ἐπινεύειν l) θεῦ, καὶ ταχέως ὁμολογεῖν; ἀλλ' οἷς ἐπινεύει τὸ θεῖον, ἅπας ἄφρων ἀνανένευκε. Τὴν γῦν Λείαν μισεμένην εἰσάγεσιν οἱ χρησμοί· διὸ καὶ τοιαύτης ἔτυχε προσρήσεως. Ἑρμηνευθεῖσα γάρ ἐστιν, m) ἀνανευομένη καὶ κοπιῶσα· διὰ τὸ πάντας ἡμᾶς ἀρετὴν ἀποστρέφεσθαι καὶ κοπώδη νομίζειν, ἐπιτάγματα ἐχ ἡδέα πολλάκις ἐπιταττέσαν. Ἀλλὰ τοσαύτης ἀποδοχῆς ἠξίωται παρὰ n) τῶν ἡγεμόνων, ὥστε τὴν μήτραν ὑπ' αὐτῦ διοιχθεῖσαν, σπόραν θείας γονῆς παραδέξασθαι, πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ πράξεων γένεσιν. Μάθε ἦν, ὦ ψυχή, ὅτι καὶ Σάῤῥα, ἡ ἀρετή, τέξεταί σοι υἱόν, ἐ μόνον Ἄγαρ, ἡ μέση παιδεία· ἐκείνης μὲν γὰρ τὸ ἔγγονον, διδακτόν, ταύτης δὲ πάντως αὐτομαθές ἐστι. Μὴ θαυμάσῃς, εἰ πάντα φέρων σπεδαῖα ὁ θεός, ἤνεγκε καὶ τῦτο τὸ γένος, σπάνιον μὲν ἐπὶ γῆς, πάμπολυ δ' ἐν οὐρανῷ. Μάθοις δ' ἂν ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἄνθρωπος· ἆρά γε οἱ ὀφθαλμοὶ διδαχθέντες ὁρῶσι; τί δ' οἱ μυκτῆρες; ὀσφρῶνται μαθήσει; ἅπτονται δ' αἱ χεῖρες, ἢ οἱ πόδες προΐασι, κατ' ἐπιτάγματα ἢ παραινέσεις ὑφηγητῶν; αἱ δ' ὁρμαὶ καὶ φαντασίαι· πρῶται δ' εἰσὶν αὗται κινήσεις καὶ o) πείσεις ψυχῆς· διδασκαλίᾳ συνέστησαν; παρὰ δὲ σοφιστῇ φοιτήσας ὁ νῦς ἡμῶν, νοεῖν καὶ καταλαμβάνειν ἔμαθε; Πάντα ταῦτ' p) ἐφιέμενα διδασκαλίας ἀπαυτοματιζέσῃ φύσει χρῆται πρὸς τὰς οἰκείας ἐνεργείας. Τί ἦν ἔτι θαυμάζεις, εἰ καὶ ἀρετὴν ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον ὁ θεὸς ὀμβρήσει, μηδεμιᾶς δεομένην ἐπιστασίας, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ὁλόκληρον καὶ

q) παν-

i) Scribe καὶ pro ἡ.

k) Bis repetita est haec sententia τί γὰρ ἐμπρεπέστερον in Editis, quarum alteram deleui fide MSS. Delendum etiam monuerat Hoeschelius in margine.

l) Θεῦ vel prorsus dele, vel scribe τε, καί. MS. Trin. θεόν.

m) Vid. *de Migrat.* p. 476. Tom. III. ed. n.

eſt Deo, quam annuere bona, atque ea cito polliceri? Verum omnis demens ea renuit, quibus diuinum numen annuit; quapropter Lian in odium incurriſſe tradunt oracula, ideoque nomen iſtud obtinuit, cuius interpretatio eſt, *renuens et laborans;* quandoquidem omnes virtutem auerſamur, et laborioſam ducimus, ſiquidem praecepta plerumque imponit haud ſuauia. Sed tanto cum honore excipitur a principe, vt vterus ab ipſo apertus ſemen diuini ſatus accipiat, ad honeſtorum ſtudiorum et actorum procreationem. Diſce ergo, anima, quod Sarra, quae virtus eſt, pariet tibi filium, non tantum Agar, quae media eſt diſciplina. Huius enim proles doceri poteſt, illius vero ſoboles omnino per ſe didicit. Ne mireris, ſi Deus qui omnia bona protulit, hoc etiam genus produxit, rarum quidem in terra, crebrum autem in coelo. Hoc porro facile diſces aliis ex rebus ex quibus homo conſtat; num oculi ex inſtitutione vident? quid vero nares? odoranturne doctrina inſtructae? num tangunt manus, aut pedes incedunt, ex praecepto et exhortatione magiſtrorum? appetitus vero et imaginationes (quae quidem primae ſunt animi motiones et perſuaſiones) num diſciplina conſtant? Ipſa quoque mens noſtra, num ſophiſtam frequentando intelligere ac percipere didicit? Iſthaec nimirum omnia a doctrina libera, natura ſua ſponte impulſa ad proprias actiones vtuntur. Quid eſt igitur quod adhuc mireris, ſi Deus virtutem ſine labore et aerumna infundat, nulla egentem cura, ſed ſtatim ab initio perfectam et integram? Quod ſi teſtimonium accipere velis, an fide dignius ipſo Moſe inuenies, qui ait, caeteris quidem

n) Melius τῷ πανηγεμόνι. Sic ſupra p. 408. lin. 24. huius tomi.

o) Forte σχέσεις, paſſim enim apud Philonem κινήσεις et σχέσεις coniunguntur. Ibid. ſcribe σοφιστὴν, et vide conſimile exemplum. Lib. *de Profug.* p. 948. lin. 5. Tom. IV. ed. n.

p) Scribe ἀφιέμενα.

q) παντελής. Εἰ καὶ μαρτυρίαν βέλει λαβεῖν, Μωϋσέως ἀξιοπισοτέραν εὑρήσεις; ὅς φησι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις, ἀπὸ γῆς εἶναι τὰς τροφάς, μόνῳ δ' ἀπ' ἐρανῦ τῷ ὁρατικῷ. Ταῖς μὲν ὖν ἀπὸ γῆς, καὶ ἄνθρωποι γεωπόνοι συνεργῦσι· τὰς δ' ἀπ' ἐρανῦ νείφει χωρὶς συμπράξεως ἑτέρων, ὁ μόνος αὐτουργὸς θεός. Καὶ μὴν λέγεται, r) ἰδοὺ ὕω ὑμῖν ἄρτυς ἀπ' ἐρανῦ· s) τίνα οὖν ἀποστροφὴν ἐνδίκως ὕεσθαι λέγει, ὅτι μὴ τὴν ἐράνιον σοφίαν; ἣν ἄνωθεν t) ἐπιπέμπει ταῖς ἵμερον ἀρετῆς ἐχέσαις ψυχαῖς, ὁ φρονήσεως εὐθηνίαν καὶ εὐετηρίαν u) ἔχων, καὶ τὰ ὅλα ἄρδων, καὶ μάλιστα ἐν ἱερᾷ ἑβδόμῃ, ἣν σάββατον καλεῖ. Τότε γὰρ τὴν τῶν x) αὐτομαθῶν ἀγαθῶν φορὰν ἔσεσθαί, φησιν, ὐκ ἐξ y) ὅλης τέχνης ἀνατελλόντων, ἀλλ' αὐτογενεῖ καὶ αὐτοτελεῖ φύσει βλαστανόντων, καὶ τὺς οἰκείους φερόντων καρπύς.

z) Τέξεται ὖν σοι ἡ ἀρετὴ υἱὸν γενναῖον ἄῤῥενα, παντὸς ἀπηλλαγμένον θήλεος πάθυς, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα τῦ υἱῦ, τὸ πάθος, ὅπερ ἂν ἐπ' αὐτῷ πάθῃς; πείσῃ δὲ πάντως χαράν· ὥστε καὶ τὸ σύμβολον αὐτῆς ὄνομα θήσεις, γέλωτα. Καθάπερ λύπη καὶ φόβος ἰδίας ἀναφθέγξεις ἔχυσιν, ἃς ἂν τὸ βιασάμενον καὶ κρατῆσαν a) ὄνομα ποιήσῃ πάθος· ὕτως εὐβελίαι καὶ εὐφροσύναι φυσικαῖς ἐκφωνήσεσιν ἀναγκάζυσι χρῆσθαι, ὧν ὐκ ἂν εὕροι τις κυριωτέρας καὶ εὐθυβολωτέρας κλήσεις, κἂν τυγχάνοι περὶ τὰς κλήσεις σοφός. b) Διό, φησιν, εὐλόγηκα αὐτὸν, αὐξήσω αὐτὸν, c) πληθυνῶ, δώδεκα ἔθνη γεννήσει· τὸν κύκλον καὶ τὸν χορὸν ἅπαντα τῶν σοφισικῶν προπαιδευμάτων. Τὴν δὲ διαθήκην μυ σήσω πρὸς

q) Editi addunt ἀπαθῆ, quod in MSS. deest. Ibid. post εἰ adde δέ.

r) Exod. XVI, 4.

s) Markland recte scribit τίνα ἀπ' ἐρανῦ τροφήν.

t) Ex contextu scribendum videtur ἐπινείφει.

u) Quidni χέων;

x) Melius αὐτομάτων, vel αὐτοματιζόντων. Sic supra p. 416. lin. 1. ed. n.

dem hominibus cibos ex terra ſuppetere, ſoli vero perſpicaci, *ſc. Iſraeli,* e coelo. Alimentis enim, quae ex terra oriuntur, operam ſuam conferunt agricolae: ea vero quae a coelo ſunt, ſolus opifex Deus depluit, absque aliorum ſubſidio. Quinetiam dicitur, *Ecce pluo vobis panes e coelo.* Quodnam igitur alimentum recte deplui ait, niſi coeleſtem ſapientiam? quam coelitus dimittit in animos virtutis deſiderio correptos, is qui prudentiae copiam et foecunditatem poſſidet, et vniuerſa rigat: ac potiſſimum in ſacro ſeptenario, quem ſabbatum nuncupat. Etenim tunc bonorum ſponte fuſorum prouentum fore aſſerit, quae non ex arte tota exoriuntur, ſed ex natura per ſe genita et abſoluta pullulant, et idoneos fructus producunt.

Pariet ergo tibi virtus filium ingenuum, maſculum, omni affectu foemineo vacuum, et vocabis eum nomine affectus, quem ob ipſum percepiſti; percipies autem omnino laetitiam, ita vt ei nomen imponas, quod notam ipſius in ſe habeat, *riſum.* Sicuti dolor et metus proprias voces habent, quas affectus violentior ac potentior expreſſerit, eodem modo bona conſilia et delectationes naturalibus vociferationibus vti cogunt, quibus vix quisquam magis propria et rectius impoſita vocabula reperiat, tametſi in nominum impoſitione peritus ſit admodum. Idcirco, ait, *Benedixi ipſum, augebo ipſum, multiplicabo, duodecim gentes generabit:* ſcilicet circulum et orbem vniuerſum ſophiſticarum inſtitutionum. *Foedus autem meum ſtabiliam cum Iſaaco;* vt virtutis

y) Forte ὑλικῆς.
z) Gen. XVII, 19.
a) Vulgo ſcribitur ὀνοματοποιήσῃ.
b) Gen. XVII, 20.
c) Melius καὶ πληθυνῶ.

πρὸς Ἰσαὰκ, ἵνα ἑκατέρας ἀρετῆς τὸ ἀνθρώπων μεταποιῆται γένος, διδακτῆς τε καὶ αὐτομαθοῦς τὸ μὲν ἀσθενέστερον διδασκομένης, d) ἑτοίμης δὲ τὸ ἐῤῥωμένον.

e) Εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τέξεταί σοι, φησιν, ἡ σοφία χαράν. Ποῖον, ὦ θαυμασιώτατε, δεικνύεις καιρόν; ἢ τὸν ὑπὸ γενέσεως ἄδεικτον μόνον; ὁ γὰρ ἀληθὴς αὐτὸς εἴη καιρὸς, ἀνατολὴ τῶν ὅλων, ἡ εὐπραξία καὶ εὐκαιρία γῆς, οὐρανοῦ, τῶν μεταξὺ φύσεων, ζώων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἁπάντων. Ὅθεν καὶ Μωσῆς ἐθάῤῥησεν εἰπεῖν τοῖς f) ἀποδεδρακόσι καὶ μὴ θέλουσι τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς ἄρασθαι πόλεμον πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους· g) ἀφέστηκεν ὁ καιρὸς ἀπ᾽ αὐτῶν, ὁ δὲ κύριος ἐν ἡμῖν. Μόνον γὰρ οὐκ ἄντικρυς ὁμολογεῖ h) τὸν θεὸν καιρὸν, ὃς παντὸς μὲν ἀσεβοῦς μακρὰν ἀφέστηκεν, ἀρετώσαις δ᾽ ἐμπεριπατεῖ ψυχαῖς. i) Περιπατήσω γάρ, φησιν, ἐν ὑμῖν, καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεός. Οἱ δὲ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καιροὺς εἶναι λέγοντες, οὐ κυρίως καταχρῶνται τοῖς ὀνόμασιν· ἅτε μὴ πάνυ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἠκριβωκότες, ἀλλὰ πολλοῦ τοῦ k) εἰκῇ μετέχοντες.

Ἐπιτείνων δὲ τὸ κάλλος τοῦ γεννωμένου, φησὶν, l) αὐτὸ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἑτέρῳ γεννηθήσεσθαι· ἐνιαυτὸν ἕτερον, οὐ τοῦ χρόνου μηνύων διάστημα, m) ὃ ταῖς σεληνιακαῖς ἢ ἡλιακαῖς ἀναμετρεῖται περιόδοις· ἀλλὰ τὸ ἔκτοπον καὶ ξένον καὶ καινὸν ὄντως, ἕτερον τῶν ὁρωμένων καὶ αἰσθητῶν, ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐξεταζόμενον, ὅπερ

τὸ

d) Melius αὐτομαθοῦς, supra enim διδακτῆς καὶ αὐτομαθοῦς. Ibid. forsan ἐῤῥωμενέστερον, ob praecedens ἀσθενέστερον.

e) Gen. XVIII, 10.

f) Forsan ἀποδεδειλιακόσι.

g) Num. XIV, 9.

tis vtriusque particeps fiat humanum genus, eius nimirum quae doctrina comparatur; et eius quae per se discitur: atque illius quidem quae docetur, compos sit pars imbecillior; huius vero quae in promptu est, firmior et robustior.

Porro, *ad tempus hoc pariet tibi*, inquit', Sapientia Gaudium. Quale, o admirande, tempus indicas? An Deum vis, qui a re generata indicari non potest? nam is demum tempus opportunum et verum esset, oriens vniuersi, felicitas et opportunitas terrae, coeli, naturarum quae interiectae sunt, animantium simul et stirpium omnium. Vnde etiam Moses ausus est dicere iis qui diffugiebant, et bellum pro virtute suscipere aduersus hostes oppositos nolebant: *Recessit opportunitas ab ipsis, Dominus vero in nobis.* Nam prorsus diserte fatetur Deum opportunitatem esse, qui longe ab omni impio refugit, sed in animis virtuti incumbentibus ambulat. *Ambulabo enim in vobis;* inquit, *et ero Deus vester.* At vero qui tempestates anni, tempora opportuna esse dicunt, non proprie nominibus vtuntur, vt qui non accurate naturas rerum inuestigarunt, sed magnae temeritatis sunt rei.

Amplificans autem pulchritudinem eius qui generatur, ait ipsum *altero anno* oriturum: per *alterum annum* non interuallum designans temporis, quod lunaribus vel solaribus mensuratur conuersionibus: verum stupendum quiddam, peregrinum ac nouum reuera, aliud ab iis quae videntur et sentiuntur, quod in incorporeis et mente per-

 ceptis

h) Auctor videtur sui oblitus, cum lib. de *Posterit. Cain.* p. 314. l. 16. Tom. II. ed. n. hanc sententiam impiis tribuit.

i) Leu. XXVI, 12.

k) Melius εἰκαῖ.

l) Gen. XVIII, 10.

m) Scribe ὅς.

τὸ χρόνε παράδειγμα καὶ ἀρχέτυπον εἴληχεν, αἰῶνα n) αἰὼν δὲ ἀναγράφεται τε͂ νοητε͂ βίος κόσμε, ὡς καὶ αἰσθητε͂ χρόνος. Ἐν ᾧ ἐνιαυτῷ o) καὶ τὴν ἑκατοςεύεσαν εὑρίσκει κριθὴν, ὁ τὰς Θεε͂ χάριτας ἐπὶ γενέσει πλειόνων σπείρας ἀγαθῶν, ἵν᾽ ὡς πλεῖςοι τῶν ἐπαξίων τυχεῖν, μεταλάβωσιν. Ἀλλὰ γὰρ τῷ σπείραντι καὶ θερίζειν ἔθος· ὁ δ᾽ ἔσπειρε μὲν, ἐπιδεικνύμενος τὴν ἐχθρὰν φθόνε καὶ κακίας ἀρετὴν, εὑρεῖν δὲ, ἀλλ᾽ οὐ θερίσαι λέγεται. Ὁ γὰρ ςάχυν ἁδρότερον τῶν εὐεργεσιῶν καὶ πλήρη πεποιηκὼς, ἕτερος ἦν, ὁ εὐτρεπισάμενος καὶ ἑτοιμασάμενος ἐλπίδας μείζες, καὶ πλείες δωρεὰς προὔθηκε τοῖς ζητε͂σιν εἰς εὕρεσιν.

Τὸ δὲ, p) συνετέλεσε λαλῶν πρὸς αὐτόν· ἴσον ἐςὶ τῷ, τὸν ἀκροατὴν αὐτὸν ἐτελείωσε, κενὸν ὄντα σοφίας πρότερον, καὶ ἀθανάτων λόγων ἐπλήρωσεν. Ἐπεὶ δὲ τέλειος ὁ μαθητὴς ἐγένετο, q) ἀνέβη κύριος ἀπὸ Ἀβραάμ· δηλῶν, ἐχ ὅτι διεζεύχθη (φύσει γὰρ Θεε͂ ὀπαδὸς ὁ σοφὸς) ἀλλὰ τὸ ἑκέσιον τε͂ μαθητε͂ βελόμενος παραςῆσαι· ἵν᾽, r) ὥσπερ ἔμαθε, μηκέτι ἐφεςῶτος τε͂ διδάσκοντος, χωρὶς ἀνάγκης, αὐτὸς ἐπιδεικνύμενος, ἐθελεργῷ καὶ αὐτοκελεύςῳ προθυμίᾳ χρώμενος, ἐνεργῇ δι᾽ ἑαυτε͂. Δίδωσι γὰρ ὁ διδάσκαλος τῷ μαθόντι s) τύπον, πρὸς τὴν ἄνευ ὑποβολῆς ἑκέσιον μελέτην, ἀλήςε μνήμης ἐγχαράττων βεβαιότατον εἶδος.

n) Conf. Siracid. XVIII, 8. Clem. Alex. Strom. I. p. 349. Ariſtotel. de Coel. L. I. c. 9. Galen. Hiſt. Phil. c. 10. Etymolog. M. v. αἰών.

o) Gen. XXVI, 12.

p) Gen. XVII, 22.

ceptis cenſetur, atque adeo temporis exemplar primarium, ſeculum, ſortitum eſt; deſcribitur autem ſeculum, vita mundi incorporei, vt etiam ſenſibilis tempus. In quo anno *centuplum inuenit hordeum*, is qui Dei munera ſeuerat ad plurium bonorum procreationem: vt quam plurimi eorum, qui digni erant, ea conſequerentur. Enimuero ſolet is qui ſeminauit metere; ille vero ſeuit, oſtendens aduerſariam inuidiae ac malitiae virtutem, *inuenire* tamen, non metere dicitur. Alius enim fuit, qui ariſtam beneficiorum pinguiorem atque vberiorem reddidit, et ſpem maiorem, amplioraque beneficia propoſuit iis qui quaerebant, ad inueniendum.

Caeterum illud, *Abſoluit ſermonem cum ipſo:* idem eſt atque, auditorem ipſum perfecte erudiit, cum antea ſapientiae expers eſſet, et immortalibus dictis impleuit. Poſteaquam vero perfectus euaſit diſcipulus, aſcendit Dominus ab *Abrahamo*, non vt declararet eum disiunctum eſſe (quoniam natura ſapiens Dei comes eſt) ſed quia promptam diſcipuli voluntatem demonſtrare volebat; vt quemadmodum didicerat, magiſtro non vrgente, nulla premente neceſſitate, ipſe ſui ſpecimen dando, voluntaria et ſpontanea alacritate adhibita, ſic per ſe ipſum operaretur. Dat enim praeceptor exemplar ei qui didicit ad ſpontaneam exercitationem nullo ſuggerente, indelebilis memoriae ſpeciem firmiſſimam imprimendo.

CON-

q) Secundum Philonis argumentum reponendum videtur ἀνέβη Ἀβραὰμ ἀπὸ κυρίου.
r) Melius ὅπερ.
s) Forte τύπον.

CONTENTA
IN HOC TOMO.

NORIMBERGAE,

Typis Stiebnerianis.

Notes by Mr. Norton.

Correspondence with the opinions of the Gnostics — regar
punishments.. not proceeding directly from God
252 256

— as regards three classes of men 22 Comp. 26 bo
and see often before

Allegorical interpretation before Philo 380

Literal sense rejected 160 216 220 270 276

The mind man 100 184

Ὁ γήϊνος νοῦς ὄνομα Ἀδάμ 24 comp. 26 bot.

Ὁ νοῦς οὐκ ἔστιν ἀνθρώπινος, ἀλλὰ θεῖος κ.τ.λ. 38

Divine Wisdom not human inspired from above 80 10

God the maker of the body 34

Punishment referred to God 173, 74 252

The sensible and intelligible temple, or rather sacr
place 34

Extravagant allegorizing 36 128 298 338 378 38
408

Archetypal ideas 124 374

Sensibles and Intelligibles 40 50 56

Εἶδος καὶ γένος 354

Man a microcosm — The soul of the world 68

Personification 94 170 αἱ ἀσκητικαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς 23

Numbers Ten, Nine 182 184 Twelve 304 Seventy 38
Seven 382 One Hundred 400

God called δέκατος 186

The primal man 254

Ἄνθρωπος Θεοῦ 332.

The Logos – language strongly expressive of personality 90

Δυο λογοι The Divine Logos the archetypal idea of man 100 Comp. 254

The intelligence in the universe and in man the same 102 (That is, the Divine Logos dwells in man – but the whole scarcely consistent)

Θεῖαι δυνάμεις 138 Their office the same as that of the Logos

The Wisdom of God 140

The most exalted in wisdom see God – the second class the visible heaven 164

Wisdom the hall and palace of God. This the intelligible, the world the sensible 192

Ο προφητης λογος ονομα Μωυσης 214

Αγγελον, Θειον λογον 226

Υπηρετης του Θεου λογος 358

The World made by God, his Logos being the seal the archetypal form of all things 228 230

Wisdom the daughter of God, male and female li[...] all the virtues &c 244 246

The Logos of God inhabits his wisdom, 256 the place from which life comes to all, – God himself 2[...]

Η μεν πρεσβυτατη μητροπολις, ὁ Θειος λογος 264 –

The creative power distinguished from the Logos Id.

The Logos the [...] of Wis[...] ..11

The Powers of God (six) 266 268 270

The High Priest a symbol of the Logos 270 274

God the father, Wisdom the mother of the Logos 272

Logos 272 274

God the father and husband της καθαρας γυναικ[…] 274

Ο αληθινος ανθρωπος 280

Ρημα θεου και λογον θειον 282

Angels, emblems of λογοι 286

Incomprehensibility of God, known only by his powers (attributes) Observe Mangey's note 29[…]

Angels the servants of God 316

Αἱ ὑπηρετούμεναι δυνάμεις τοῦ θεοῦ 326

The proper name of the Logos unknown as well as that of God 328

God and his powers 332 334

The good man θεοῦ καὶ κοσμου μεθοριος

The material and incorporeal powers [of God] 34[…]

God moves all things 34.

Wide use of the name δυναμις 348

Archetypal ideas 354 seals comp. 228 230

Ὁ πρεσβυτερος λογος και πατηρ 362 comp. 368

Ὁ θειος λογος meaning S.S.

Τελως, ὁ ενδιαθετος υιος θεου 376 comp. 400

Θεος ανηρ της φιλαρετου διανοιας 378 comp. 28, 408

Πιστις, ἡ ἀρχετυπος ιδεα 378

The archetypal idea, one. Illustrates Parmenides
382
Bribery of candidates in ancient times 386
Sarah the type of virtue which is the
immediate child of God 28 Comp. 378 seqq.
Inspiration 30 82 116
Mysticism 32 102
The faith of Abraham 40 42
Etymologies 106 152
Mysticism 118 See before from 114
Preexistence of souls 122
Denial of the doctrine of original sin 130 131
228 230
Pantheism referred to and often before 162
Figure borrowed from counterfeit money 212
232 394 410
Platonic account of matter 228
Matter uncreated 228
Man retains as at first the image of the divine
Logos 228 220
? The Jews sacrificed what the Egyptians worship
232
The seventy elders appointed by Moses had a
divine and prophetic spirit 304
God appears to the perfect 320 seen by the eye
of the mind